7/7/1982

S 1301 A

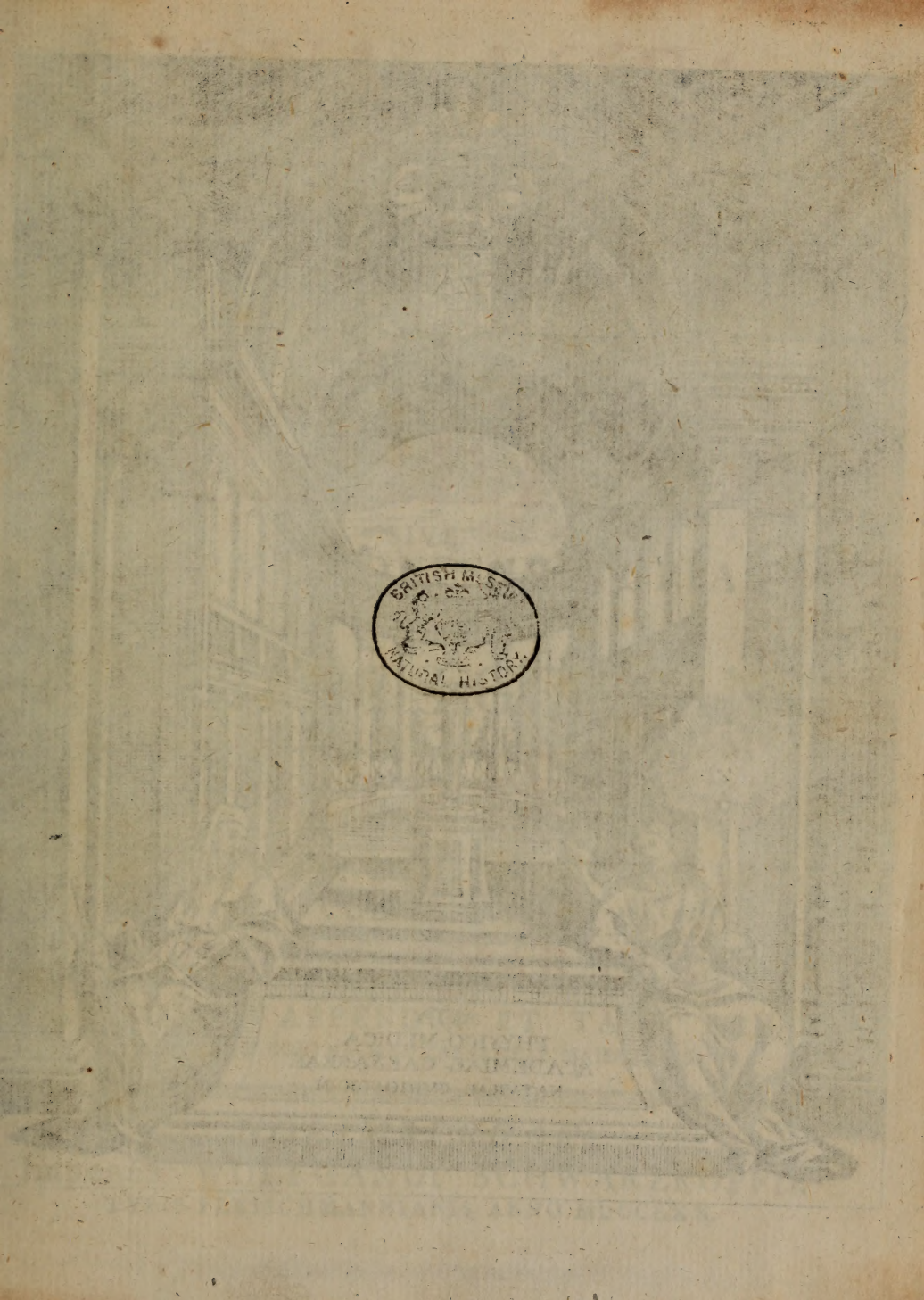
BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
NATVRAE CVRIOSORVM

# NOVA ACTA
# PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
LEOPOLDINO-CAROLINAE
NATVRAE CVRIOSORVM
EXHIBENTIA

# EPHEMERIDES

SIVE
OBSERVATIONES HISTORIAS
ET EXPERIMENTA
A
CELEBERRIMIS GERMANIAE
ET EXTERARVM REGIONVM
VIRIS
HABITA ET COMMVNICATA SINGVLARI STVDIO
COLLECTA

TOMVS QVARTVS

ACCEDVNT APPENDIX ET TABB. AEN.
CVM PRIVILEGIO SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS.

*NORIMBERGAE*,
Impensis WOLFGANGI SCHWARZKOPFII.
TYPIS FLEISCHMANNIANIS ANNO MDCCLXX.

SACRATISSIMO ET POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQVE PRINCIPI
DOMINO DOMINO
IOSEPHO II
ROMANORVM IMPERATORI
SEMPER AVGVSTO
GERMANIAE HIEROSOLYMORVMQVE
REGI

HVNGARIAE BOHEMIAE DALMATIAE
CROATIAE SCLAVONIAEQVE REGNORVM
PRINCIPI HAEREDITARIO
ARCHIDVCI AVSTRIAE
LOTHARINGIAE BARRIQVE
DVCI
MAGNO DVCI ETRVRIAE
ET RELIQVA
IMPERATORI REGI
AVGVSTO PIO FELICI
PRINCIPI AC DOMINO
OPTIMO MAXIMO
VITAM ET PROSPERITATEM
PERPETVAM
NVMINI ET MAIESTATI EIVS
DEVOTISSIMA
ACADEMIA NATVRAE CVRIOSORVM.

# IMPERATOR CAESAR AVGVSTISSIME.

Quanta providentia in excelſa illa ſpecula, ad quam TE evexit Summum Germaniae noſtrae propitium Numen, pro generis humani

orbisque christiani salute commodisque excubare soleas, res ipsa loquitur, et fama longe lateque dissemina-ta abunde confirmat. Nemo sane reperitur, quin in TVI, quippe CAESARIS omnibus suis numeris absolutissimi, admirationem rapiatur, et gloriae TVAE fulgentissimo splendore invitatus, communi Patriae nostrae de tanto Principe gratuletur, cuius Maiestas, non dicam civium, sed peregrinarum nationum oculos animosque

non

non tam perſtringit et percellit, quam ſumma perfundit voluptate. Quemadmodum magnorum ſiderum ea eſt natura atque conditio, ut intra anguſtos limites non contineant radios ſuos, hosque potius ſpargant et diffundant per loca disiunctiſſima: ita et TV, MAXIME PRINCIPVM, terminos Germaniae iubar TVVM capere non poſſe, nuper docuiſti, Alpesque ſupergreſſus, longinquas luſtraſti regiones, et tamquam Sol illuminaſti

Latium, ſedem illam antiquam Romani, cuius TV nunc tenes clavum, Imperii. Quo ſuſcepto in terras exteras itinere, non ſolum *Adriani* et *Germanici* illuſtria et glorioſa imitatus es exempla, ſed etiam praeſentia TVA ſplendidiſſima Italis planum et perſpicuum feciſti, quam antea fando acceperant, virtutum TVARVM laudem non vanam eſſe fictamve, ſed veram, quid? quod famae celebritate longe maiorem. Quibus

TE, CAESARVM OPTIME, videndi et audiendi data fuit copia, hi omnes et ſinguli TIBI, paternarum atque avitarum virtutum haeredi, quoscunque pietatis atque reverentiae ſponte decernebant honores. *Adriano* in deliciis fuiſſe Athenas petere et ſapientis populi explorare et cognoſcere inſtituta, memoriae proditum legimus: IOSEPHVM II. Lyceum Patavinum intraviſſe, et cum *Morgagno*, Medicorum hodiernorum Neſtore annis meritisque cumula-

to, praeter omnem ſpem et expectationem ſermonem contuliſſe, nulla unquam ſilebit poſteritas, nulla obſcurabit vetuſtas. Hoc ipſo inuſitato exemplo, PRINCEPS OMNIVM CLEMENTISSIME, ſatis ſuperque declaraviſti, in virtutum TVARVM, quibus ſupra communem hominum ſortem poſitus emines altiſſime, immenſo illo numero non poſtremum ſibi vindicare locum egregium iſtum titulum, quo re vera es et diceris melio-

liorum literarum Amplificator, Nutritor atque Stator munificentiſſimus. Eſt certe, quod Academiam noſtram ad pedes TVOS provolutam bono et erecto iubet eſſe animo, dulcis nempe recordatio, quam fauſtis ominibus abhinc tribus annis ſtudiorum ſuorum rationem redditura, TIBI, AVGVSTISSIME CAESAR, exhibuerit qualiacunque induſtriae ſuae ſpecimina, et quam illuſtria abs TE reportaverit rariſſimae, nec facile aliunde expectandae indul-

gentiae documenta. Quid igitur eſt, quod ſocietatis noſtrae, quae Clientelae TVAE iam pridem penitus tradita, ab affectu TVO gratioſiſſimo nihil non ſperare poteſt, minuat aut infringat fiduciam, fore, ut ipſi, idem pietatis monumentum SACRATISSIMO NOMINI TVO ſubmiſſiſſima manu et mente ſtatuenti, frontem praebeas ſerenam, exporrectam et inſtar veris nitentem. Firma hac mentis perſuaſione imbuta Academia,

DI-

DIVORVM CAESARVM, cumprimis IOSEPHI II. gratia atque munificentia usque huc ſuſtentata, aucta et locupletata, nihil habet, quod tantis meritis refundat et retribuat, praeter vota, quae pro Salute TVA, qua ſua ipſius unice nititur, ſingulis diebus facta ad templorum pulvinaria ſolenni ſupplicatione DEO T. O. M. eſt nuncupatura. Sicuti haec pia vota rata habebit NVMEN SVPREMVM: ita et TV Academiae Sidus auſpicatiſſimum

mum, in fovendis ſtudiis noſtris Clementiae TVAE radios ſparges quam feliciſſime, quam diutiſſime. Solem, ignem illum ſempiternum, aemulaberis, circulos TVOS orbesque conficies, et ſubinde renovato curſu, nobis ſerisque nepotibus noſtris gaudendi, gratulandi, exultandi identidem praebebis materiam.

PRAE-

# PRAEFATIO.

Nondum diſceſſit ex animis noſtris memoria triſtis illius et acerbi luctus, in quem proh dolor! ſuperiori anno, propter fata ſuprema eaque ſubitanea et plane improviſa Academiae noſtrae ANTISTITVM ſumus coniecti. Nos certe habemus, cur merita illuſtria et virtutes raras Tantorum Virorum pro virili imitemur, et grata mente nomina eorundem proſequamur. Maxima hac ingruente orbitate PRAESIDIS et DIRECTORIS parum abfuit, quin turbarentur circuli noſtri et retardaretur editio novorum Actorum; verum enim vero, qui ſtatim legitime ſuffectus eſt in locum dirigentis omnem curam et operam ſedulo adhibuit, ut, collocatis in ordinem variae doctrinae ſpeciminibus, prela denuo ferverent et maturitatem afferrent operi. Plures equidem notatu digni argumenti obſer-

)( )( )( va-

vationes addi potuissent, ast ne in molem iusto maiorem excresceret volumen, consulto terminis hisce circumscriptum est. Quapropter facilis dabitur locus augendi apparatum, siquidem multa egregia industriae exempla ab amplissimo Dominorum Collegarum consessu nobis sperare licet. Paucis adhuc monendum est, ut in posterum quaelibet scripta ad institutum nostrum pertinentia sermone latino haud gravatim elaborentur, ne versione e vernaculo idiomate tempus teramus. Tandem valde optamus, ut Lectores amici et benevoli fruantur laboribus nostris feliciter, et perenni favore ad altiora nos excitare pergant, id quod nobis pergratum perque iucundum erit.

I. Con-

I.

Continuatio

# CATALOGI

## Dnn. Collegarum Academiae Caesareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum

*ab anno 1765. usque ad annum 1770. in eandem receptorum.*

### Anno 1766.

Ordo receptionis.

678. Dn. *Gerhardus* MEERMANN, Ordinis Sti Michaelis Eques, Reipublicae Roterodamensis Consiliarius et Syndicus, eiusdemque nomine ad Consessum Ordinum Hollandiae et Westfrisiae Deputatus ordinarius, regiae Academiae Scientiarum Goettingensis, itemque Societatis regiae Scientiarum et Antiquariorum apud Anglos, nec non latinae Ienensis Sodalis. *Papinianus.*

679. Dn. *Abraham* GEVERS, Reipublicae Roterodamensis Senator et Consul Societatis Belgicae, ad Indos orientales mercaturam exercentis, itemque rei venaticae in Hollandiae Westfrisiaeque tractu Director. *Xenocrates.*

680. Dn. *Chilianus Iosephus* de DÜRING, Iuris utriusque Licentiatus, Sereniſſimi Electoris Palatini Consiliarius ecclesiasticus actualis et Capituli Hilpoltsteinienſis Camerarius. *Polyarchus III.*

Ordo receptionis.

681. Dn. *Theophilus Sigismundus* GRUNER, Iuris utriusque Licentiatus, Curiae Reipublicae Bernenſis cauſſarum Patronus, Praefecturarum Landshut et Frauenbrunnen Secretarius, Societatisque oeconomicae Bernenſis Sodalis. *Acarnan III.*

682. Dn. *Ioannes Auguſtinus Philippus* GESNER, Medicinae Doctor et Practicus, Liberae S. R. I. Civitatis Noerdlingenſis Phyſicus ordinarius. *Agathinus III.*

683. Dn. *Gualterus* van DOEVERN, Medicinae Doctor et Theoriae, Praxeos, Chimiae, artisque obſtetriciae in Academia Groningo-Omlandica Profeſſor publicus. *Diophantus III.*

684. Dn. *Ludovicus Fridericus Euſebius* RUMPEL, Medicinae Doctor et Practicus Erfurtenſis, tamquam Collega et ſimul Cuſtos Bibliothecae Academiae noſtrae Caeſareae. *Ariſtoxenus II.*

685. Dn. *Iacobus Franciſcus* DEMACHY, Pharmacopoeus et Demonſtrator Chimiae Pariſienſis, regiaeque Berolinenſis Academiae Scientiarum Sodalis. *Syneſius II.*

686. Dn. *Eduardus* SANDIFORT, Medicinae Doctor & Practicus Hagae Comitum, regiae Suecicae Academiae Scientiarum, Societatis phyſico medicae Baſileenſis, ac Inſtituti hiſtorici Goettingenſis Sodalis, Societatisque latinae Ienenſis Membrum honorarium. *Silimachus III.*

687. Dn. *Philippus Ludovicus Statius* MÜLLER, Philoſophiae Profeſſor publicus in Academia Erlangenſi eiusdemque Bibliothecarius. *Pythagoras II.*

688. Dn. *Auguſtus Lebrecht* MÜLLER, Medicinae Doctor et in Americae Inſula Curacao Practicus celeberrimus. *Serenus IV.*

689. Dn.

Ordo receptionis.

689. Dn. *Wilhelmus* RITSCH, Chirurgiae Doctor promotus, Potentissimi Poloniarum Regis et Magni Lithuaniae Ducis, Stanislai Augusti Chirurgus primarius, regiarum Academiarum Parisiensis Chirurgorum et Rhotomagensis Scientiarum et artium Sodalis. *Macharion.*

690. Dn. *Ioannes Fridericus* ERASMUS, Medicinae Doctor et Practicus, atque Anatomiae, Chirurgiae et artis obstetriciae in Universitate Moscoviensi Professor publicus ordinarius. *Alcmaeon III.*

## Anno 1767.

691. Dn. *Ioannes Christianus* KEMME, Medicinae in regia Fridericiana Doctor et Professor extraordinarius. *Epimenides II.*

692. Dn. *Ioannes Balthasar* STOLLE, Medicinae Doctor et Practicus in libera S. R. I. Civitate Suevofurtensi. *Phaeton V.*

693. Dn. *Christophorus Gottlieb* BONZ, Medicinae Doctor et Practicus, ac Reipublicae Eslingensis Physicus ordinarius. *Diophantus IV.*

694. Dn. *Ludovicus* ROUPPE, Medicinae Doctor et Practicus Roterodamensis. *Theseus IV.*

695. Dn. *Ioannes Iacobus* BAIER, Medicinae Doctor et Practicus, ac Reipublicae Norimbergensis Physicus ordinarius. *Florentius II.*

696. Dn. *Ioannes Christophorus* SOMMER, in Ducali Brunsvicensi Collegio anatomico-chirurgico Medicinae et Chirurgiae Professor, Medicusque obstetricius. *Sostratus IV.*

697. Dn. *Ioannes Fridericus* HARTMANN, publicorum actorum ad aerarium Nosocomii bellici, quod Hanoverae est, pertinentium, consignator, regiaeque Societati Scientiarum Göt-

tingenſi a litteris, et Inſtituti regii Scientiarum hiſtoricarum Membrum ordinarium itemque Electoralis Moguntinae Academiae ſcientiarum utilium Sodalis. *Conon III.*

698. Dn. *Petrus Ionas* BERGIUS, Medicinae Doctor et Practicus Holmienſis, regius Profeſſor Hiſtoriae naturalis et artis pharmaceuticae, regiaeque Suecicae Holmienſis Academiae Scientiarum Sodalis. *Plinius* Iunior.

699. Dn. *Lambertus* BICKER, Medicinae Doctor et Practicus, Civitatis Roterodamenſis Phyſicus ordinarius, et Societatis Harlemenſis Sodalis. *Epimenides III.*

## Anno 1768.

700. Dn. *Caſparus Henricus* de SCHROEDERN, S. R. I. Eques, Sereniſſimi Marchionis regnantis Brandenburgo-Culmbacenſis Conſiliarius intimus et Archiater primarius, ſupremusque rei metallicae, monetariae et ſanctioris aerarii Principis Director. *Praxagoras II.*

701. Dn. --- --- BATIGNE, Facultatis Medicae Monſpelienſis Doctor, regiae Societatis Scientiarum eiusdem Civitatis Sodalis, aegrotorum Gallicorum, in conclavibus Noſocomii regii Berolinenſis, quod a Charitate nomen habet, decumbentium Medicus ordinarius, et ſupremo regio Collegio medico adſcriptus. *Straton III.*

702. Dn. *Petrus* GABRY, Iuris utriusque Doctor, atque Phyſicus, Aſtronomus et Mathematicus celeberrimus, regiarum Societatum Scientiarum Londinenſis et Goettingenſis Sodalis, litterarumque commercio cum regia Academia Scientiarum Pariſienſi iunctus. *Conon IV.*

703. Dn. *Hermannus* BEZOET, Medicinae Doctor et Practicus Roterodamenſis. *Diophantus V.*

704. Dn.

Ordo receptionis.

704. Dn. *Chriſtianus* MAYER, Philoſophiae, Matheſeos, et Aſtronomiae in Heidelbergenſi Academia Profeſſor publicus, regiaeque Anglicanae et Electoralis Palatinae Societatis Scientiarum Sodalis. *Hipparchus.*

705. Dn. *Ioſephus du Fresne* de FRANCHEVILLE, Potentiſſimi Regis Boruſſorum Conſiliarius aulicus, regiaeque Berolinenſis Academiae Scientiarum et elegantiorum litterarum Sodalis. *Clitomachus II.*

706. Dn. D. *Chriſtianus Ludovicus* STIEGLITZ, Capituli Wurzenenſis Canonicus, ſupremi Saxonici Iudicii aulici Ordinisque Iurisconſultorum Lipſienſium Adſeſſor, et Inclyti Senatus ibidem Aedilis. *Anaximander II.*

707. Dn. *Nicolaus Laurentius* BURMANN, Medicinae Doctor et Practicus Amſtelodamenſis. *Dioſcorides V.*

708. Dn. *Ioannes Iacobus* WOHLFARTH, Iuris utriusque Doctor Lugduni Batavorum. *Archibius IV.*

709. Dn. *Chriſtianus Ludovicus Fridericus* LINCKIUS, Medicinae Licentiatus et Practicus, Sereniſſimi Würtembergiae Ducis in Civitate et Praefectura Güglingenſi conſtitutus Phyſicus ordinarius. *Clidemus IV.*

710. Dn. D. *Chriſtianus Ludovicus* WILLICH, Metallariorum Clausthalenſium Medicus ordinarius. *Rufus IV.*

711. Dn. D. *Paulus Ioannes Fridericus* HELMERSHAUSEN, Praeſidii militaris Sereniſſimi Ducis Vinarienſis Medicus ordinarius, et Praefecturae Mega-Rudeſtadienſis Phyſicus. *Hygienus IV.*

712. Dn. *Carolus Fridericus* TRIER, Iuris utriusque Doctor, Conſiliarius Electoralis Saxonicus in ſummo, ad quod provocatio datur, Iudicio, et Senator Lipſienſis. *Anaximander III.*

Anno

Ordo receptionis.

## Anno 1769.

713. Dn. *Chriſtianus Philippus* HERWIGIUS, Sereniſſimi Principis ab Hohenlohe et Waldenburg a Conſiliis, et Praefecturarum terrae Waldenburgenſis Phyſicus ordinarius, regiaeque Berolinenſis Academiae Scientiarum Sodalis. *Hiceſius III.*

714. Dn. *Fridericus Henricus Wilhelmus* MARTINI, Medicinae Doctor et Practicus Berolinenſis. *Apollonius III.*

715. Dn. *Georgius* ZACHARIDES, Medicinae Doctor et Practicus, ac inclyti comitatus Zolienſis Liberaeque Caeſareo-Regiae Civitatis Neoſolienſis Phyſicus ordinarius. *Ariſtophanes II.*

716. Dn. *Ioannes Carolus* HOFFMANN, Medicinae Doctor et Practicus, itemque Phyſicus ordinarius Eccartsbergae. *Dryander III.*

717. Dn. D. *Guilielmus Henricus Sebaſtianus* BUCHOLTZ, Poliater Vinarienſis, Societatis regiae Francofurtenſis ad Viadrum, ad incrementum Scientiarum directae Adſeſſor, itemque Electoralis Boicae Academiae Scientiarum Sodalis. *Solinus III.*

718. Dn. *Gottlob Burchart* GENTZMER, Praepoſitus et Paſtor Eccleſiae Vetero-Stargardienſis in Ducatu Mecklenburgo-Strelizenſi. *Ariſtomachus IV.*

719. Dn. *Guſtavus Fridericus* IAEGERSCHMID, Medicinae et Chirurgiae Doctor et Practicus, Sereniſſimi Marchionis Bada-Durlacenſis Phyſicus Dynaſtiae Carolsruhenſis ordinarius. *Silimachus IV.*

720. Dn. *Philippus* FERMIN, Medicinae Doctor et Practicus olim Surinamenſis, nunc Traiecti ad Moſam. *Demetrius IV.*

721. Dn. *Ignatius* van ZELDER, Medicinae Doctor et Practicus Goudae in Hollandia auſtrali. *Eudoxus IV.*

722. Dn. *Ioannes Auguſtus* WOLFARTH, Medicinae Doctor et Anatomiae Demonſtrator in Academia regia Fridericiana. *Silimachus V.*

Anno

## Anno 1770.

723. Dn. *Georgius Fridericus* KORDENBUSCH, Medicinae Doctor, Reipublicae Norimbergensis Physicus ordinarius, et Professor Physices et Matheseos in Gymnasio Aegidiano. *Ctesibius II.*

724. Dn. *Ernestus Antonius* NICOLAI, Medicinae Doctor, Potentissimi Borussorum Regis, Serenissimae Domus Saxo-Vinariensis ac Isenacensis, Serenissimi Principis Sondershusa-Schwarzburgici, nec non Serenissimorum Principum de Solms Braunfels Consiliarius aulicus, Horumque Archiater, Facultatis Medicae Ienensis Professor publicus Primarius, Comes Palatinus Caesareus et Electoralis Moguntinae Academiae Scientiarum utilium Adsessor. *Vindicianus II.*

725. Dn. *Iacobus Fridericus* ISENFLAMM, Medicinae Doctor, Serenissimi Marchionis Brandenburgici Onoldini et Culmbacensis Consiliarius aulicus, Medicinae, Anatomiae et Botanices Professor publicus in Academia Friderico-Alexandrina. *Heraclianus II.*

726. Dn. *Christianus* RICKMANN, Medicinae Doctor, in Academia Ienensi Professor Medicinae publicus extraordinarius. *Daphnus Ephesius.*

727. Dn. *Ioannes Casparus* de RUEFF, Medicinae Doctor, Serenissimi Electoris Bavariae Consiliarius aulicus et Archiater. *Theombrotus.*

728. Dn. *Carolus Abrahamus* GERHARD, Medicinae Doctor, Potentissimo Regi Borussiae a consiliis rei metallicae, Academiae Scientiarum Regiae Berolinensis Sodalis. *Olympiodorus II.*

II.

# CATALOGVS

## Dominorum Collegarum huius Academiae hactenus, quoad quidem nobis constat, demortuorum.

Ordo receptionis.

389. Dn. D. *Andreas Elias* BÜCHNER, S. R. I. Nobilis, Consiliarius, Archiater et Comes Palatinus Caesareus, Potentissimo Borussiae Regi a consiliis sanctioribus, Medicinae et Philosophiae naturalis in Regia Fridericiana Professor publicus ordinarius, Facultatis Medicae Senior, alumnorum regiorum Ephorus, Imperialis Academiae Naturae Curiosorum Praeses, regiae Academiae Anglicanae, Berolinensis et Monspeliensis, nec non electoralis Moguntinae et Archiducalis Florentinae Sodalis. † d. 30. Iulii 1769. anno aetat. 68.

394. Dn. D. *Christophorus Iacobus* TREW, S. R. I. Nobilis, Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarius et Archiater et Comes Palatinus Caesareus, Sereniſſimi Marchionis Onoldino-Brandenburgici Consiliarius intimus et Archiater, Reipublicae Norimbergensis Physicus ordinarius et Collegii Medici Senior primarius, Regiae Societatis Scientiarum Londinensis, Berolinensis et Botanicae Florentinae Sodalis, Ephemeridum Naturae Curiosorum Director. † d. 18. Iulii 1769. anno aetat. 75.

453. Dn. D. *Paulus Gottlieb* WERLHOF, Potentissimi Regis Magnae Britanniae Consiliarius aulicus et Archiater, Practicus Hannoverianus et Regiae Londinensis Academiae Scientiarum Sodalis. † d. 26. Iulii 1767. anno aetat. 67.

Ordo receptionis.

459. Dn. D. *Godofredus* SELLIUS, Profeſſor Iuris extraordinarius in Academia Halenſi et regiae Anglicanae Societatis Scientiarum Sodalis. † d. 25. Iunii 1767.

515. Dn. D. *Wolfgangus Fridericus* BOENNECKEN, primo Medicinae Practicus in Veſalia inferiore Ducatus Clivienſis civitate, dein Medicus praeſidiarius Arnhemenſis in Geldriae Ducatu, hinc Phyſicus civitatis Rees infra Veſaliam inferiorem, poſtea Sereniſſimi Principis de Loewenſtein Wertheim et Reverendiſſimi et Celſiſſimi Principis Epiſcopi Bambergenſis et Wirceburgenſis Conſiliarius aulicus et Archiater, itemque Practicus Wertheimenſis, nunc liberae Reipublicae Suinfurtenſis Phyſicus et Adſeſſor Scabinatus. † d. 25. Decembris 1769. anno aetat. 63.

539. Dn. D. *Carolus Fridericus* KALTSCHMIED, Sereniſſimi Marchionis Brandenburgici Culmbacenſis Conſiliarius aulicus et Archiater, Sereniſſimi Ducis Saxo-Vinarienſis et Iſenacenſis Conſiliarius, Archiater et Phyſicus, Comes Palatinus Caeſareus et Medicinae in Academia Ienenſi Profeſſor publicus ordinarius. † d. 6. Novembris 1769. anno aetat. 64.

585. Dn. D. *Franciſcus La Croix Boiſſier de* SAUVAGES, Chriſtianiſſimi Regis Galliae Conſiliarius et Medicus, Profeſſor Medicinae ordinarius in Univerſitate Monſpelienſi, regiae Societatis Londinenſis, Monſpelienſis, Upſalenſis et Stockholmienſis Sodalis. † d. 19. Februarii 1767. anno aetat. 61.

586. Dn. D. *Claudius Nicolaus le* CAT, Anatomiae et Chirurgiae Profeſſor regius, Noſocomii l'Hotel de Dieu dicti Chirurgus primarius, Academiae Scientiarum Londinenſis, Pariſienſis, Berolinenſis et Madritenſis Sodalis, item-

que Rhotomagensis Academiae Scientiarum Secretarius perpetuus. † d. 21. Augusti 1768. anno aetat. 68.

620. Dn. D. *Craffto Godofredus* HENNICKE, Illustrissimi Comitis de Hohenlohe Neuenstein Consiliarius aulicus et Archiater, itemque Civitatis Oeringensis Physicus. † d. 27. Novembris 1767.

633. Dn. *Martinus Frobenius* LEDERMÜLLER, Sereniss. Marchionis Brandenburgici Culmbacensis Consiliarius Iustitiae, Notarius Caesareus Publicus iuratus et Procurator in libera S. R. I. Civitate Norimbergensi, † d. 16. Maii 1769. anno aetat. 50.

634. Dn. *Ioannes Christophorus* DREYHAUPT, Potentissimi Regis Borussorum a consiliis intimis, bellicisque ac dominialibus, Advocatus Fisci Ducatus Magdeburgici, Senior Collegii ICtorum, quos Scabinos vocant, Praetor et Comes salinarum civitatis Halensis et Academiarum regiarum Berolinensis et electoralis Moguntinae Scientiarum utilium Sodalis. † d. 13. Decembris 1768. anno aetat. 70.

641. Dn. *Ioannes Conradus* LOEHE, A. A. L. L. et Philosophiae Magister, Poeta Laureatus Caesareus, alumnorum et oeconomiae in Altorfina Academia Inspector, dein Diaconus Ecclesiae Mariae B. V. et Physices ac Matheseos Professor in Gymnasio Norimbergensi, Societatis Teutonicae Altorfinae Senior et Helmstadiensis Membrum honorarium. † d. 1. Ianuarii 1769. anno aetat. 45.

III. CA-

III.

# CATALOGVS

## ALPHABETICVS

## Excellentiſſimorum Virorum, qui pro quarto hoc Tomo Obſervationes phyſico-medicas communicarunt.


Dn. *Fridericus* ALLAMAND, Medicinae Doctor, Holmienſis, cuius character nobis nondum innotuit, quoniam hucusque deeſt in matricula. pag. 87.

Dn. D. *Ferdinandus Iacobus* BAIERUS, S. R. I. Nobilis, Sacrae Caeſareae Maieſtatis, Sereniſſimi Marchionis Brandenburgici Culmbacenſis Conſiliarius et Archiater, Comes Palatinus Caeſareus, Collegii Medici Norimbergenſis Decanus et Senior Primarius, Academ. Natur. Curioſ. Praeſes. pag. 244. et Append. p. 1.

Dn. D. *Petrus Ionas* BERGIUS, Holmienſis regius Profeſſor hiſtoriae naturalis et artis pharmaceuticae, regiae Suecicae Holmienſis Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Plinius Iunior.* pag. 95. 146.

Dn. D. *Chriſtophorus Gottlieb* BONZ, Reipublicae Eſslingenſis Phyſicus ordinarius, Acad. N. C. *Diophantus IV.* pag. 45.

Dn. D. *Guilielmus Henricus Sebaſtianus* BUCHOLZ, Poliater Vinarienſis, Societatis regiae Francofurtenſis ad Viadrum ad incrementum Scientiarum directae Aſſeſſor, itemque Electoralis Boicae Academiae Scientiarum Sodalis. Acad. N. C. *Solinus III.* pag. 172. 261.

Dn. D. *Ioannes Philippus* BURGGRAV, Eminentiſſimi ac Celſiſſimi Principis Electoris Moguntini Archiater et Poliater Francofurtenſis ad Moenum. Acad. N. C. *Serenus III.* pag. 191. et Append. 25.

Dn. D. *Nicolaus Laurentius* BURMANN, Practicus Amſteloda-menſis, Acad. N. C. *Dioſcorides IV.* Append. 205.
Dn. D. *Henricus Fridericus* DELIUS, Sereniſſimi Marchionis Brandenburgo-Onoldino-Culmbacenſis Conſiliarius Aulicus, in Univerſitate Friderico-Alexandrina Erlangenſi Medicinae Profeſſor Primarius, regiarum Scientiarum Societatum Monſpelienſis et Rotomagenſis Sodalis, Acad. N. C. *Democedes II.* pag. 270.
Dn. *Iacobus Franciſcus* DEMACHY, Pharmacopoeus et Demonſtrator Chimiae Pariſienſis, regiaeque Berolinenſis Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Syneſius II.* pag. 60.
Dn. D. *Fridericus* ERASMUS, Anatomiae, Chirurgiae et artis obſtetriciae in Univerſitate Moſcovienſi Profeſſor publicus ordinarius, Academ. N. C. *Alcmaeon III.* pag. 33.
Dn. D. *Ioannes Auguſtinus Philippus* GESNER, Liberae et S. R. I. Civitatis Noerdlingenſis Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Agathinus III.* pag. 37.
Dn. D. *Ioannes Fridericus Carolus* GRIMM, Civitatis Iſenacenſis Medicus ordinarius, Academ. N. C. *Clidemus III.* Append. pag. 79.
Dn. D. *Chriſtianus Rudolph* HANNES, Medicus Veſalienſis. pag. 118.
Dn. *Ioannes Fridericus* HARTMANN, publicorum actorum ad aerarium noſocomii bellici, quod Hanoverae eſt, pertinentium conſignator, regiae Societatis Scientiarum Goettingenſis a litteris et inſtituti regii Scientiarum hiſtoricarum Membrum ordinarium, itemque Electoralis Moguntinae Academiae Scientiarum utilium Sodalis, Academ. N. C. *Conon. III.*
Dn. D. *Paulus Ioannes Fridericus* HELMERSHAUSEN, Praefidii militaris Sereniſſimi Ducis Saxo-Vinarienſis Medicus ordinarius et Praefecturae Mega-Rudeſtadienſis Phyſicus, Academ. N. C. *Hygienus IV.* pag. 52. 245.
Dn.

Dn. D. *Christianus Philippus* HERWIGIUS, Serenissimi Principis ab Hohenlohe et Waldenburg a Consiliis, et Praefecturarum terrae Waldenburgensis Physicus ordinarius, regiaeque Berolinensis Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Hiceſius III.* pag. 155.

Dn. D. *Ioannes Carolus* HOFFMANN, Physicus Ordinarius Eccartsbergae, Academ. N. C. *Dryander III.* pag. 158.

Dn. D. *Gustavus Fridericus* IAEGERSCHMID, Medicinae et Chirurgiae Doctor et Practicus, Serenissimi Marchionis Bada-Durlacensis Physicus, Dynastiae Carolsruhensis Medicus ordinarius, Academ. N. C. *Silimachus IV.* pag. 52.

Dn. D. *Iacobus Fridericus* ISENFLAMM, Serenissimi Marchionis Brandenburgici Onoldini et Culmbacensis Consiliarius aulicus, Medicinae, Anatomes et Botanices Professor Publicus, in Academia Friderico-Alexandrina, Academ. N. C. *Heraclianus II.* pag. 273.

Dn. D. *Gottlieb Henricus* KANNEGIESSER, Caesareae Celsitudinis Magni Ruthenorum Ducis Consiliarius Iustitiae, et in Academia Kilonienſi Medicinae Professor publicus primarius, et Collegii Chirurgici Praeses, Academ. N. C. *Telamon II.* pag. 220.

Dn. D. *Christianus Ludovicus Fridericus* LINCKIUS, Medicinae Licentiatus et Practicus, Serenissimi Würtembergiae Ducis in Civitate et Praefectura Güglingensi constitutus Physicus ordinarius, Academ. N. C. *Clidemus IV.* Append p. 159.

Dn. D. *Fridericus* MORGENSTERN, Medicinae Practicus Magdeburgensis et Academiae Electoralis Moguntino-Erfurtensis Scientiarum utilium Sodalis, Academ. N. C. *Aristogenes III.* p. 214.

Dn. *Otto Fridericus* MÜLLER, Illustrissimi Comitis de Schulin Studiorum moderator, Academiae Electoralis Boicae Scientiarum et Societati Helveticae itemque regiae Suecicae Holmensis Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Higetius II.* pag. 198. 215.

Dn. *Pe-*

Dn. *Petrus* OSBECK, Clarus Holmienſis, Ichthyologiae Hiſpanicae Indagator. pag. 99.

Dn. D. *Ludovicus* ROUPPE, Medicinae Practicus Roterodamenſis, Academ. N. C. *Theſeus IV.* pag. 64.

Dn. D. *Ioannes Caſparus* de RUEFF, Sereniſſimi et Potentiſſimi Electoris Bavariae Conſiliarius et Archiater, Academ. N. C. *Theombrotus.* pag. 289.

Dn. D. *Eduardus* SANDIFORT, Medicinae Practicus Hagae Comitum, regiae Suecicae Academiae Scientiarum, Societatis phyſico-medicae Baſilienſis ac Inſtituti hiſtorici Goettingenſis Sodalis, Societatisque latinae Ienenſis membrum honorarium, Academ. N. C. *Silimachus III.* pag. 20. 140.

Dn. D. *Ioannes Chriſtianus Daniel* SCHREBER, Medicinae Practicus Lipſienſis, Societatisque oeconomicae ibidem florentis Secretarius, Sodalis regiae Holmienſis Academiae Scientiarum Correſpondens, Acad. N. C. *Theophraſtus Ereſius IV.* p. 132.

Dn. D. *Ioannes Balthaſar* STOLLE, Phyſicus primarius in Libera S. R. I. Civitate Suevofurtenſi, Academ. N. C. *Phaëton V.* Append. 159.

Dn. D. *Stephanus* WESPREM, Medicinae Practicus Debrecini in Hungaria. pag. 41.

Dn. D. *Chriſtianus Ludovicus* WILLICH, Metallariorum Clausthalenſium Medicus ordinarius, Academ. N. C. *Rufus IV.* pag. 104.

Dn. D. *Wilhelmus Ludovicus* WILLIUS, Medicinae Practicus Emendingenſis, Civitatisque huius et territorii Marchionatus Hochbergenſis in Ducatu Bada-Durlacenſi Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Leonides IV.* pag. 226

Dn. D. *Ioannes Auguſtus* WOHLFART, Anatomiae Demonſtrator in Academia regia Fridericiana, Academ. N. C. *Silimachus V.* pag. 277.

Dn. D. *Georgius* ZACHARIDES, Incluti Comitatus Zolienſis Liberaeque Caeſareo Regiae Civitatis Neoſolienſis Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Ariſtophanes II.* pag. 187.

NOVO-

# NOVORVM ACTORVM PHYSICO-MEDICORVM ACADEMIAE CAESAREAE NATVRAE CVRIOSORVM TOMVS QVARTVS.

## *OBSERVATIO I.*

## Dn. D. IOANN. IACOBI RITTER.

De

## *Paralytico* non *ſanato.*

TRALLES Diſſertatione epiſtolari: *de Methodo medendi Variolis ſaepe inſufficiente, magno pro inoculatione argumento &c.* Wratislav. 1761. p. 88.

„ — — Lubentius aegros ſervatos enarramus, quam mortuos.
„ Juvaret tamen legere librum vaſtum et ſpiſſum: *de*

„ *iis, quae non succedunt.* Qualem conscriptum, alicubi inter desi-
„ derata medica habuit BOERHAAVIVS. Huic casus illi, qui silen-
„ tio supprimuntur, deberent inseri.“

Donec tale utilissimum prodeat opus, historiam interim sequentem *Paralytici* mihi *insanabilis* heic sisto ex pluribus, qui alias, et minus dextra, imo saepe perversa visa methodo nihilominus servatos, et mortuos adhibita licet omni cura praeputativa, mea opella sanatos, enarrare mallem aegros.

Morbi lethales insanabilesque prae sanabilibus Medicum clinicum eruditiunt, solertiorem, prudentiorem, cautioremque inposterum reddunt. Eventus funesti ad veritatem suique humiliationem; secundi, iuniores potissimum Practicos ad commenta, fallacias, vitia subreptionis, subinde (nedum ad philautiam) sui, methodorum, medicamentorumque iactantiam ducunt &c. Vir probus infausto magis, praeviso licet, quam fausto adficitur morbi exitu etc.

Vir Juvenis quidam, Reichsteinii, Principatus Bregensis Silesiae, rupibus superstructae Vrbis nomen et omen habentis;

Incolis eius vapore arsenici sublimati ibi quasi nebula obvolutis nihilominus sanis, vegetis, longaevis;

Patre Ludimoderatore sano natus anno 1723. die 23. Ianuarii; staturae minoris; aliquo modo, nesciens quo casu, gibbosus; valetudinarius; domi sub ductu patris litteris humanioribus imbutus usque ad annum 1740; quo circa festum Paschatis Wratislaviam ad Gymnasium ab eo missus, ut ibi ulteriores profectus, pharmacevticae arti destinatus, nanciscerétur. Ibi a pueris, uti proh do or! fieri solet, seductus, ut ibi stuprandas eliciendo genitali liquido inferret manus, decimo septimo circiter aetatis anno, quod, postmodum resipiscens, pro caussa morbi gravis adgnovit poenitens, sequentis.

Gymnasiis; Coenobiis; Monasteriis; Eremitis; Orphanotropheis; Paedagogiis; Scholis publicis; Itineribus; Solitudini etc. vix vitabile malum!

Ex

Ex hac cauſſa tabem dorſalem, hecticam, ulcera cutanea mento colloque calloſa, tam mihi, quam aliis inſanabilia, vidi.

Wratislaviae variis curis, animique cruciatibus agitatus, usque ad annum 1741. menſe Majo degit; inde conciliande animo tranquillitatis gratia, Luſatiam pedibus iter fecit, quam menſe Iunio adpulit ſanus.

Menſe Novembri huius anni ibi prima vice debilitatem pollicis et indicis dextrae manus cum *frigore* *) ſentiebat,

*) Practici iam monuere, membra paralytica, atrophica licet, facilius, modo calida ſint; frigida vero ſanatu eſſe difficiliora. Id quod etiam anno 1751. menſe Martio in puella quinquenni expertus ſum, cui femur dextrum, neſcio quo modo, paralyticum frigidum, quamvis non atrophicum erat; remedia ei in- et externa multa variaque, v. gr. purgantia fortiora; laxantia per epicraſin; veſicatoria; frictiones cum unguentis nervinis ad ruborem usque bis de die; balnea vaporoſa ex phlegmate et fecibus ſpiritus frumenti; etc. ſed omnia incaſſum adhibita; ita vt parens iuſte inpatiens, cum ultra quindecim menſes filiae medicinam, absque ullo ſucceſſu, feciſſem, me deſerere ratum habuerit.

cum eorum cubitique atrophia, ſenſusque deperditione; ſomno, adpetitu bonis. Medico, ſtatim in auxilium vocato, auctore, quolibet die ſemel brachium vapore ſpiritus frumenti fomentabat fricabatque; ſed licet per ſat longum tempus id adhiberet ſtrenuus, ſanitatis cupidus, fruſtraneum tamen fuit hoc primum externae medelae tentamen.

Ab alio Medico unguentum nervinum ei praeſcriptum fuit, quod itidem longum ſat tempus inunctum quotidie, brachium movendi inpotentiam, magis magisque increſcentem, minime praepedire valuit.

Dein ex tribus doſibus ſucceſſivis pulveris radicis Jalappae haud modicis non modo alvo nulla laxitas, ſed deglutitionis ſolidorum aeque ac fluidorum difficultas, ſine ullo obicis aut do-

loris sensu, oriebatur. Quae Paralysis Oesophagi *) tum incipiens, nunquam mihi penitus tolli possibilis, ad dies vitae remansit variabili molestia aegro.

*) Generosissima Liberi Baronis R. . . . . I, Domini mihi quondam gratiosissimi, Coniunx, refrigerio aestatis vespertino subito oesophagi Paralysi corripitur, quae solidos cibos libere, potulenta vero minima dosi et quidem raris modo haustibus, aegre, quamvis sine dolore aut pressione ulla, deglutire sivit; collo gracili temique. Cum magni nominis Medicorum auxilium, ast incassum, inploraſſet, meum qualecunque etiam expetivit ann. 1745. Lauterbaci; sed licet Ei ad auxilium ex officio obstrictus, attamen vires meas tanto, et quidem tum temporis novo mihi morbo, impares confessus, id denegare de artis mihi notae ambitu, morbi gravitate, ingenii mei cancellis convicto, aliorum irritis conaminibus perterrito, dura fuit necessitas inpense dolenti. Patienter tulit malum, sana ceterum, felix postea plurium liberorum mater. Hectico quoque alio deglutitionem potulentorum laesam ann. 1758. observare contigit insanabilem, defuncto.

Anno 1743. Thermas *Toepliteenses* sanitatis spe, per quatuor septimanas ibi commoratus, sed incassum itidem, adivit. Imo tepor earum pectori, brachiisque triennalem summe molestum, omnia remedia eludentem Herpetem, excitavit. Patria urbe redux ann. 1746. Salivatione *), mercuriali tandem inunctione, ministrante Balneatore, prolecta, hoc liberatus morbo;

*) Nonne ea liquamen humoribus inductum fuit?

Atrophia, ac Paralysi frigida nihilominus in dies augescentibus.

Anno 1744. Acidulas *Tannhausenses* *), Swidnicensis Principat s, aestate per quatuor hebdomades, frigidas, sub debito regimine, copiose potavit in loco.

*) Sunt recentiores detectu, copiosiores, multo mitiores Veteraquensibus vicinis. Haud dubie iis rivuli aquae dulcis se sociant, aliis iisdem mineralibus mistis? Forte utrisque, milliare licet distantibus, eadem scaturigo; uti tractum montium intuenti adparet?

Bal-

Balnea ex iis adhibuit calida quotidie; sed sine levamine.

Lusatiam inde redux infantibus calligraphiam docebat tremula manu; ob cuius debilitatem in dies increscentem intermisit hanc functionem; tandem ann. 1747. ea superfedit invitus.

Anno 1745. Chirurgus quidam ibi remedium sympatheticum trimestri integro adhibuit, frustraneo itidem eventu, sequens: Vt quovis novilunio brachium scarificari curaret, sanguinem inde linteo exceptum foramini, in arboris vegeti non nimis annosi trunco mediante terebra facto, intruderet, postea id obturando cono ligneo.

Anno 1748. ab alio Medico hydrophilo sequens accepit consilium: Vt nempe caput rasum, brachiumque atrophicum iam frigidum Anglorum more quotidie lavaret frigida fricaretque; sed aeger dolebat, quod hoc remedium in Germania boreali, Medicis quibusdam, multis licet siniſtris casibus non obstantibus, adeo decantatum, per plures menses indefessim magna fiducia adhibitum, morbum relinquendo intactum famam suam non sustinuerit.

Multi boni mecum exoptant, ut, quemadmodum Opium ab Illustri Trallesio trutinatum fuit, sic quoque Frigidae verus limitaretur valor. Sed quo rapior! nonne dorum Mortalibus demere Errores, cum errare sit tam dulce?

Anno 1749. in patriam sanitatis caussa denuo reversus, ibi, Carnificis suasu, brachium morbidum unguento quodam nervino non modo quotidie fricabat fortiter, sed id quavis septimana bis abdomini canis vivi inciso per horulam immittebat ad cubitum usque. Inde aliqualis ei movendi facultas restituta, quae per annos sequentes 1750 et 1751, vires acquirebat laetabundo, quamvis in integrum non restituto.

Anno 1750. mense Majo heic locorum adpulit; hoc valetudinis statu me prima adibat vice mense Decembre 1751. magnus sputator; facie pallida; oculis coeruleis magnis; ex fibilo peculiari tracheae, profunde pauliſper strumosus visus.

Temperamenti, quantum mutato per morbum aegro coniectura adsequi licebat, sanguineo-melancholici. Venaesectioni prophylacticae *) vernali et autumnali hisce borealibus regionibus, mea quidem sententia, nimis frequenti, non subditus:

*) Phlebotomia multorum tenet animos; quo iure, non dixerim. Quod modo de frigida desideratum fuit, id de illa quoque exoptandum foret. An praeiudicia tolluntur demonstrationibus?

De augmento, ob hyemis ingressum, paralyseos, quae ei tum semper gravior fuit; de gravitate capitis; stupore leni sensuum, a perpessa demum salivatione ortis, conquerens. Colluvie serosa mihi laborare visus, quasi ex cerebro, diluvio seri immerso, paralyticus factus.

Therapiam pilulis purgantibus acuatis triduo successive per epicrasin serum evacuare, sed frustra, alvo non soluta, inchoavi, mense Februario 1752. De restitutione incertus, reliquo anni spatio calori aestatis viribusque confidens naturae, eum commisi. Mense Decembre eiusdem anni febre intermittente irregulari, gaudentibus ambobus, correptus fuit, quae, licet quartanae specie, paucis saltem remediis mihi familiaribus, v. gr. Essentia catholica purgante ad mentem Rhodii, singulo mane ad guttas octoginta in Vino aut Cerevisia *), vesperi pulvere bezoardico Hallensi, decem tamen dierum spatio (forte sponte?) cedere videbatur;

*) Cerevisia, Vinum, Essentiis amaris spirituosis adpropriatum magis vehiculum, quam eas dissolvens destruensque, resinosas gummosasque partes praecipitans aqua.

quam potius iis renuentem, perseverantem tota hyeme, vt paralyseos, ex Auctorum hausta opinione, fieret remedium *), optassemus ambo.

*) Nec febris intermittens paralysin semper ex voto tollit, nec facile paralyticos, vel regularis, vel epidemica, vel endemia sit, adoritur.

tur. Exemplo ſit Amicus quondam Clar. *Ludov.* GARCIN, Med. Doct. Societ. Scientiar. Londin. Sodalis, &c. qui plures annos in Capite bonae ſpei, et India orientali commoratus, Neocomum Helvetiorum redux, Paralyſi vtriusque manus, digitis rigidis, emaciatis, ſcribendique facultatem denegantibus, calidis licet, limen ſenectutis vix attingens, adfligebatur ex ignota ſibi cauſſa. Vt Medicinae Statorum auctoritate fretus febre intermittente, Paralyſeos remedio **) ſibi viſa, corriperetur, *Holoſtium* Flandriae *(Hulſt en Flandres)*, ob febres intermittentes mali moris omnibus famoſum ac exoſum, petiit; ibique ultra annum praeſidii Medicus, milites febre laborantes ſanans, ſanus, incolumisque, omni febre immunis degit. Paralyticus inde ad patrios lares rediit inſanus. Hoc ſtatu eum anno 1740. menſe Iunio, Neocomi vegetum ceterum vana ſpe lactatum, nec longum iter ſuccuſſorium ei proficuum vidi.

**) Empiricorum quidam ſubinde febrem excitandi artem poſſident; quam callere centies optavi, eam iis invidens.

Paralyſis, ceſſante febre, maiora inexpectato cepit incrementa durante bruma; brachium quoque ſiniſtrum, motu, calore, ſenſibilitate pedetentim orbans illa, occupavit, ad crus ſiniſtrum ſerpens, inde ad caput aſcendit, quo facultates animae, tam ſuperiores, quam inferiores obnubilatae, inertes factae, vt v. gr. Memoria ad nutum eius interpretationem et ſenſum verborum ei recuſaret, infantibus, quibus ab anno 1750. ad 1755. linguam latinam et arithmeticam tradiderat, ideo inidoneus, removendus ſecunda vice fuerat invitus.

Senſibus externis, ne vno quidem excepto, obtundebatur acies ſimul. Reſpiratio ad adclive laborioſa. Loquela difficilis. Ventriculo debilitas delectum ciborum imperans, ſolidos nunc facilius ferenti. Deglutitio potulentorum in dies difficilior, ad ſtrangulationem usque, parcos, raros, repetitos hauſtus fluidorum admittente ardente oeſophago, Sirio rariſſime ſudanti ſitientique aegro.

Mor-

Morbus ad ani musculos tandem descendens iis atoniam intulit tantam, ut saepe per decem dies ei ad exonerandam alvum nullus fuerit stimulus; inde tanta molestia, ut digitis scybala indurata prolicere incubuerit dura lex anxio. Liquidi genitalis excretio nocturna spontanea, iuvenibus alias familiaris, a morbi initio cessavit.

Vere anni 1753. periculum feci, num Electricitatis ictus, tum temporis magnam adepti famam, obstructionem nervorum tollere, succosque meabiles reddere valeant? Plures successivos dies eos fronti, manibus laesis, tanta vi, tam vulgari, quam Muschenbroekiana *) methodo adplicui, vt electrico, simulque terrefacto, totum concuteretur corpus, scintillae, calorque, sudorque membris elicerentur frigidis paralyticisque, sed absque ullo mobilitatis auctae signo.

*) Muschenbroekio, ut primo Inventori, multiplicati artificio ictus pluribus Scriptis immerito tribuuntur, cum amicus et Collega quondam, b. Koenig, Ei Leidae ideam suggesserit primam, quod eius ore adcepi Franequerae.

Licet in hoc casu Electricitatis tentamen (forte mea culpa) irritum fuerit; prostant tamen nuperae Observationes de felici eius adplicatione; certior futura, modo characteres subiectorum, quibus succesit vel non, ex morborum historiis in hodegum electrisationem conantibus traderentur ab Observatoribus.

Variis temporibus proprio subinde instinctu corpus tam emeticis, quam purgantibus fortibus, errhinisque, absque tamen paralyseos aut adfluxus seroси imminutione, rara ventriculi aut intestinorum commotione, concussit. Anno 1755. die tertio Iulii ex pulveris radicis Ialappae scrupulo uno, Tartari emetici grano uno *) admisto, deglutivit purgans.

*) Adiecta parva dosi Tartari emetici, aut antimonii diaphoretici non loti, purgantium vires ultra rationem augentur.

Die

Die undecima eiusdem, ob alvi obſtructionem et ſcybala inde indurata, haemorrhoides *) coecas non dolentes per plures dies paſſus; fluentes ſalutis ſpe, ex praeconcepta de univerſalitate ſalubritatis opinione **), fruſtra anhelans; ut eas cum diarrhoea excitaret ſimul, die 16to eiusd. per plures dies ſingulo mane et veſperi quinque Pilulas hydropicas BONTII (quaevis grani pondere) deglutivit; ſed alvus officio fungi, haemorrhoides cruorem fundere recuſabant plangenti.

*) Haemorrhoides aut coecae, aut fluentes, ſaepius huic cauſſae maximo debentur iure: quae vero, a fautoribus, obſtructionibus Venae portarum etc. (an iure ſemper: non dixerim?) magno aegrorum ſolamine tribuuntur.

**) Invitus huic opinioni de ſalubritate haemorrhoidum fluentium univerſali contrarios caſus, mea aliorumque Praxi, ſic ab hac regula exceptiones, obſervavi: Haemorrhoidarios a iuventute, regulariter aut non, copioſe tamen fluentibus iis, durante ipſo fluxu oculorum inflammatione, febribus pleuriticis (qualis revulſio et derivatio?) exanthematicisque, arthritide vaga, podagra, &c. non ſemel correptos vidi, qui eos, hac ſalubritatis opinione quoque inbutus, hiſce morbis immunes intactosque fore arbitratus fueram. Imo periodo haemorrhoidali quidam pluries melancholia *) gravi, ad delirium usque, per annos adflicti, aegre ſanati mihi ſe obtulere. Hinc nata dubia contra univerſalitatem ſalubritatis haemorrhoidum etc.

*) An prophylaxis melancholiae haemorrhoidibus fluentibus ſemper obtinenda, triſtis me ambigere cogit experientia? At quamvis Clinicis maniae, melancholiae ſolutio per eas depraedicetur; attamen arduam, immo, adhibita licet omni opera inpoſſibilem ſaepe tali morbo laborantibus eſſe haemorrhoidum provocationem expertus ſcribo.

Nec non fluxu hoc diuturno copioſo, minime doloroſo, periodico, vel non, haemorrhoidario animi corporisque virium iactura tanta ſubinde, ut vix in limine ſenectutis locatus, tamen ſeſe ut ſenex gerere cogatur, ad quaevis munera inidoneus, pa-

tronis dictarum haemorrhoidum sociisque benedictus nihilominus aeger.

Sic haemorrhoides nimiae noxiae, incoercibiles saepe praeter spem evadunt multis elatae!

Die decima Augusti, ob pituitam sibi in ventriculo stabulare visam, proprio nutu Tartari emetici (methodo germanica parati) grana tria in vehiculo aquoso soluta hausit, sed pauca actione, nullo levamine.

Anno 1762. die decima Septembris Electuarium laxans *), subiectis siccioribus alias destinatum, ex Roob Sambuci, Mellis despumati ana unciis duabus, pulvere radicis Jalappae, foliorum Sennae mundator. ana drachma una cum semisse, compositum, alternis diebus, mane horis octava, nona, decima, nucis avellanae magnitudine deglutivit, cochlear calidae superbibendo; sed alvus segnis aliqualiter modo inde mota.

*) Hoc Electuarium, ex saponaceis constans, purgantibus parva modo dosi iunctis, gratum palato, subiectis supra dictis alvum citius crebriusque minore dosi movere solet, prae drasticis maiore dosi exhibitis, praesertim si cuilibet dosi superbibatur cyathus frigidae. Hinc saepe etiam numerus sedium est in ratione cyathorum.

Imo errhinum ex pipere, fibris hellebori nigri sibi parari iusserat, quod, naribus inmotis, sternutationis loco singultum ei excitavit molestum, qui pulvere antispasmodico albo mihi dicto *) tandem sopitus fuit.

*) ex Salis Seignette et Nitri depurati partibus aequalibus.

Toto morbi decursu salivae adfluxus limpidae, glutinosae, spumescentis copiosus, diu noctuque molestus. Vires vitae varia, ut videtur, instituerunt fero eliminando, sed semper irrita, conamina.

Anno 1754. die sexto Januarii inflammatio levis, vixque rubens dolensque, malam sinistram, praegressa horripilatione, corri-

corripuit, eryſipelas mentiens *). Sacculi ſicci, ex floribus Chamomillae, Meliloti, Sambuci, cum pauxillo Camphorae ſtatim impoſiti, calorem auxere gradatim, ut tumor cuti concolor, vim eorum eludens, in abſceſſum tandem absque multis doloribus abierit, medio malae externae ruptus; pus primis diebus laudabile, ſequentibus vero lympham fundentem pellucidam; turundis minime vexatum, ſuperimpoſito modo Emplaſtro rubro STAHLII, elapſo plurium hebdomadum ſpatio demum clauſum, margine tamen calloſo cincta cicatrice.

*) Plures caſus ſimiles mihi obtigere, quibus tumore malae, cuti concolore, deceptus, ſignis inflammatoriis ulterioribus haud conſpicuis; cui, primo intuitu eryſipelaceo viſo, ſacculos diſcutientes ex herbis reſolventibus et pulvere Eryſipelatode MYNSICHTI fartos, calidos inponebam; interne, iuxta Therapiae normam, laxantibus antiphlogiſticis, remediis diapnoicis non omiſſis, oppugnabam. Sed doloribus praefracte nihilominus auctis in abſceſſum, pro ratione loci, mox externum, mox internum, methodum erroneam non moratus terminabatur tumor benignus; qui, inpoſito emplaſtro diachylo ſimplici, contra aëris iniurias, ſine turundis, quas rariſſime, contra morem hiſce regionibus frequentiſſimum, intrudi conſentio, ſponte brevi clauſus fuit.

Sic vires vitae, morbo Medicoque ſuperiores, remedia quaevis ſpernentes, morbum inſperato ad felicem perduxere exitum *ſponte*.

Tota mea praxi mihi ſemper pro ingenii modulo viſum, ac ſi morbi acuti, inflammatorii, tam interni, quam externi, remediis congruis aut incongruis mutari minime (viſibiliter ſaltem) ſinentes, metam ſuam vitalem aut lethalem attingerent praeſtabilitam. Exemplo inſtar omnium ſint Variolae, de quibus Illuſtr. TRALLES *Epiſtol. Apologet.* Wratislaviae 8vo 1764. pag. 33. ita pronunciat: *Cohaerentes adeo et confluentibus quam proximas* (ſcil. variolas) *ſaepe ſponte ſanari, et quod maius eſt, etiam Artis minus ad amuſſim adhibitae defectibus non offendi, ſed nihilominus in ſanitatem terminari.*

Cum hoc effatum de aliis quoque inflammatoriis, tam interquam externis morbis, valeat; animus a quibusdam retro annis fuit, modo per valetudinem liceret, ex adversariis Opus: *de Morbis acutis*, aut *contraria*; aut *ad amussim minus directa*; aut *erronea*; aut *insolita methodo* nihilominus *sanatis* etc. congerere, ut inde genius eorum mutari non sinens, simulque innotescat: quo iure Medicus, qui vires vitae, remediorum, semetque ipsum novit, SE hunc vel illum morbum (intermittentibus exceptis) *positive* sanasse, de se iactare audeat?

Anno 1755. die 18. Augusti cicatrix denuo sponteque rupta pus primo, uti primus abscessus lympham, fudit, tandem eadem consolidata methodo, saliva interdum iugiter adfluente ori.

Anno 1756. aestate manui dextrae exanthemata rubra spontanea, initio Decembris demum desquamando evanida.

Alio tempore (narrantem subinde defecit memoria chronologica,) brachii paralytici fissae cuti supra cubitum oriebatur inflammatio, initio serosa circularis, postea in ulcuscula sursum serpentia progrediens, consolidari inpatientia; inde totum humerum, scapulam occupantia, serum plorantia largum; pluribus post annis absque morbi primarii decremento sponte, sed lente sanata.

Postea herpes serpiginosus abdomen infestabat, magno rubore, pruritu, singulo die statis molestans horis, serum transudans copiosum, flavescens, adeo viscidum, ut indusium siccando rigesceret: evanescebat itidem sponte.

Dein alas nasi per plures annos rubescentes, calentes tandem oculi sinistri excipiebat inflammatio, in abscessum corneae transparentis cum plenaria visus abolitione ad tempus terminata; rupta adnata, pus prodiens lumini aditum parabat sensim, et post adplicationem vesicatorii ad nucham visus, oculo macula libero, restituebatur.

Leves subinde ophthalmiae omni farragine medicamentorum impositio mihi non sanatae, in mei humiliationem remansere rebelles; contra

tra graves ophthalmiae ſubinde aut paucis remediis, aut *ſine ulla medela* longo demum intervallo in ſanitatem tandem mutatae fuere. Sic propria experientia Celsi ſententiam de morbis oculorum veriſſimam didici: „In oculis deprehendi poteſt, qui a Medicis diu vexati, *ſine his* (ſcil. medicamentis) interdum ſaneſcunt.“ de Re medica. Lib. VIII. C. I.

Varia itidem tam externa, quam interna, derivando ſeroſo adfluxui, paralyſique a me oppoſita medicamenta: quibus adnumeranda frictio ſpinae dorſi, ſingulo mane et veſperi cum linteo aſpero ad ruborem usque; ſed ob excoriationem doloremque inde natum omittenda erat brevi.

Per plures annos, ſcil. 1756. 1757. aeſtate ſingulis ſeptimanis bis mane in Stupha, vapore aquae, cui lateres immergebantur candentes, per quinque, decem, quindecim minuta (plura ferre non valens), corpore prius Decocto Lignorum largo ſaturato inpleto, abundanter ſudabat. Lectum inde petenti calefactum, et iuſculo refecto, ſudor promanare pergebat quousque placuit. Ex hoc unice aliquale obſervabile levamen ſibi viſum; etenim herpetis reliquiae ſublatae deſquamando; corpori agilitas maior; digiti manus ſiniſtrae paulo mobiliores; dextrae rigidis, curvis, frigidis, ſpiritu Formicarum crebro licet adfricto, manentibus.

An flexores ſani, agere potentes; an extenſores ſoli paralytici?

Pedibus ambulandi facultas aucta; ano functio aliqualis reſtituta; viribus vero nimis exhauſtis ulterius eam ferre nequivit, ideo deſiſtendum mihi fuit invitis ambobus.

Vt vero brachio dextro, frigido, atrophico, flecti nequeunti, inſenſibili, quantum poſſibile, omnibus a me aliisque incaſſum hucusque remediis adhibitis, ſuccurreretur, in mentem aeſtate 1758. veniebat, fortiſſimam omnium ei adplicare Electricitatis methodum, crudeli audacia, Priſcorum more; Ferramentum nempe priſmaticum ſartoribus lotricibusque uſi-

tatum, candens, brachio dextro super musculum bicipitem fortiter adpressum fuit, quod aeger, tribus uno minuto vicibus, intrepidus, trepidante famulo, sine ardoris sensu ferebat. Cute, tela cellulosa, exustione abradentibus, musculis nudatis, vulnus, sine rubore, et inflammatione, per sex hebdomadas largum fundebat bonae notae pus; quod rarius detersum *), inposito modo emplastro diachylo simplici tepido, sine cicatrice sanatum fuit.

*) Rara abscessuum vulnerumque deligatio Auctoribus quidem commendata, Chirurgis, magno aegrorum incommodo, minime; sed frequens nimis, partim inperitia, partim officii specie, et avito more, consolidationem retardantibus, adhibetur.

Integumentorum restitutio elongatione vasculorum impetu lento a tergo, parcum, saltem vix sensibilem calorem habebat comitem, frigido brachio semper manente, rarissime horripilante; sed nec ferro candenti, nec diuturnae copiosaeque suppurationi, nec febri topicae paralysis cedebat; immobilitas digitis semper eadem, ut vestire semet inpotens, aliorum inplorare coactus fuerit auxilium miser pauperque.

Anno 1759. Vere et Aestate quavis septimana curru rustico per vias lapidosas vectus, ut corpus alio modo sine virium dispendio concuteret; sed motui inpar, huic vectioni sine solamine valedixit.

Die 18. Augusti eiusdem anni, cum Dysenteria epidemica *) grassaretur, ea quoque correptus fuit, sed adeo levi, ut vix lectum tenuerit, nec ulla petierit remedia; sicque brevi sanitati redditus, morbo chronico immobili, fuerit.

*) Dysenteriae hujus epidemicae, qua ego graviter simul correptus decumbebam, a medio Julii ad medium Septembris, sic ad bimestre, protensae, Synopsin brevem heic sisto numeris expressam;

quoad;

Se-

| Sexvm | | Aegri. | Defuncti. | Ratio. |
|---|---|---|---|---|
| *a.* Maſculinum | ex Adultis; ſcil. ab Anno 14to. | 201. | 45. | 1. — — — — |
| | -- Infantibus; ab anno 1mo ad 14tum. | 27. | 13. | 4. : : 7. 3. 1. fere |
| | Summa | 228. | 58. | 5. : : 45. 11. 1. fere |
| *b.* Foeminium. | ex Adultis; ſcil. ab anno 14to. | 256. | 43. | 1. — — — — |
| | — Infantibus; ab anno 1mo ad 14tum. | 37. | 8. | 1. — — — — |
| | Summa | 293. | 51. | 2. 146. 25. 1. fere |
| *a* et *b* utriusque Summa. | | 521. | 109. | 7. 74. 15. 1. fere |

Cum vero hiſce noviſſimis temporibus Cortex Peruvianus ad dignitatem Panchreſti a magni nominis Medicis evehi incipiat, quibus, licet experientia mea vires eius, ad intermittentes unice limitatas *)

*) ad Gangraenam, Hydropem aſcitem, Vlcera &c. interne copioſe (forte intempeſtive) datus, ſucceſſus fefellit ſpem. Haemoptyſin cum febre, Cortice dato, hectica exceptam lethali, pluries vidi; cum illa ipſa absque Cortice aliis ſubiectis, eadem graviter decumbentibus, acidis utplurimum feliciter ſanata mihi conſtiterit. Nonne

Laudando nimium vituperabitur Cortex?

obtuſae mentis aciei meae adſtringentesque perſuaſerit, tantis Auctoribus, mihi iuſte diffidens, nimium forte in Corticem iniquus, quid quoque valeat hoc in caſu tentavi. Itaque menſe Aprili 1760. ut pulveris Corticis unciam ſemis cum vini Hungarici

rici meraci unciis quadraginta frigide miſceat, et huius mixturae ſingulo die hora undecima matutina, et quarta pomeridiana uncias tres ſorbillet, indicavi. Sed vix dimidiam partem bibere valens, ob odorem, ſaporem Jalappae ſimilem, cuius recordari, non obſtante hebetudine, valebat, ultra progredi ipſi mihi dolenter fatenti, inpoſſibile fuit. Propoſiti tenax, idem menſe ſequente Septembri iterato cum drachmae infuſione rurſum tentavit, ſed nauſeabunda inſuperabili ſequela, plane ſepoſuit.

Attamen ex hoc qualicunque infuſo aliquale tam animo, quam corpori robur adcedere viſum; incertus, num a cortice, aut Vino hungarico illud ſalutare phaenomenon, ut per annum Vini huius uncias binas modo dicta methodo hauriret, urſi. Obſecundavit per hoc intervallum, tanto emolumento, ut, elapſo hoc ſpatio, ſenſubus tam in quam externis acumen maius, utriusque ciborum generis deglutitio maior, brachio ſiniſtro agendi aucta aptitudo, pollici dextro, (brachio excepto) mobilitas maior, ſenſim ſenſimque, et quidem validiore gradu, quam ab ullo alio hucusque adplicato remedio, fuerit laetanti, ut, deſidioſus ante hac, officiola denuo, pro virium modulo, ſubire valeret quaedam.

An Cortex iugiter vino admiſſus robur addidiſſet citius paralytico? haud dubie praecones eius, iuniores praeſertim, uno ore declamaturi erunt.

Cum Anno 1761. a Menſe Martio ad Auguſtum tertiana notha rurſus epidemice incolas adgrederetur,

cuius Schema heic ſubnectere placet, iuxta

A. Gradus invaſionis quovis Menſe, Epidemiae:

*a.* Aegrorum numero

| Sexuali; | Martio, | Aprili, | Maio, | Junio, | Julio, | Auguſto, | Periodi | Summa, |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *a.* Maſculin. | 5. | 6. | 3. | 6. | 20. | 1. | — | 41. |
| *b.* Feminin. | 1. | 7. | 10. | 14. | 14. | 3. | — | 49. |
| *a.* et *b.* utriusque Summa | 6. | 13. | 13. | 20. | 34. | 4. | — | 90. |

B. Sa-

B. Sanorum ad Aegros Ratio:

*b.* ex Individuis. Aegri.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Sexus | Maſculin. | 296. | 41. | : : | 7. | 1. fere |
| | Feminin. | 324. | 49. | : : | 7. | 1. fere |
| utriusque Summa. | | 620. | 90. | | 7. | 1. fere |

C. iuxta Decennii maximum Aegrorum numerum:

| | |
|---|---|
| 20 — 30. — — — — | 21. |
| 1 — 10. — — — — | 17. |
| 30 — 50. — — — — | 15. |
| 10 — 20. — — — — | 13. |
| 50 — 60. — — — — | 10. |
| 40 — 50. — — — — | 8. |
| 60 — 70. — — — — | 3. |
| 70 — 80. — — — — | 3. |
| Summa | 90. |

hac etiam menſe Junio, ſed ceteris aegris minus regulari, ſecunda vice laboravit; paroxyſmorum decurſu paucorum in ſanitatem terminata ſponte; cum, omittendo remedia, eam auctiorem ſimulque morbi prioris remedium fore ſperabat, ideo nulla adſumſit, ſed, morbo antiquum obtinente, denuo vana ſpe deceptus fuit.

Die 15. Septembris eiusd. anni abſceſſus ſcrotum occupavit, qui, inpoſito emplaſtro rubro Stahlii, ſimplici cura benigne clauſus fuit; aegro ſibi ipſius curam gerente, deligando; ſed manente eodem.

Anno 1762. d. 17. Junii. Vertigine correpto cruri ſiniſtro maior atonia, amanuenſis genus nervorum roborare ſatagens, praeſcripſit interne, Tincturae antimonii tartariſatae unciam ſemis, Eſſentiae Succini cum alcali drachmas duas, Eſſentiae Cinnamomi, Spiritus Cornu Cervi ana drachmam unam. D. S. bis

de die guttas quadraginta in vehiculo vinoso; externe: Camphorae scrupulos octo, solutae in olei amygdalini recens expressi scrupulis sedecim; solutis adde Spiritus salis armoniaci cum calce viva parati drachmas duas. D. S. Articulos cruris sinistri ter de die fricaret, dein pannum calidum inponeret. Vertigo sublata; atonia cruri superstite.

Die 26. Augusti eiusd. anni Colica flatulenta cum dolore lateris sinistri eum per aliquot dies vexavit. Ab Eodem externe modo: Olei olivarum uncia semis, pulveris Camphorae drachmae duae in eo solutae, ut singulo trihorio abdomen illiniret, praescriptum fuit: paucis post diebus levamen.

Anno 1763. Mense Martio tertia vice febre tertiana notha epidemica, a Februario ad Augustum grassante, aegrotavit.

Huius compendium iterato lubens fisto iuxta

A. Gradus invasionis quovis Mense Epidemiae;

*a.* Aegrorum numero.

| Sexuali, | Februar. | Mart. | Aprili; | Maio; | Junio; | Julio; | Aug. | Periodi | Summa. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| *a.* Masculin. | — | 7. | 4. | 3. | 1. | 4. | 4. | = | 23. |
| *b.* Feminin. | 2. | 5. | 7. | 12. | 1. | 6. | 4. | = | 37. |
| *a.* et *b.* utriusque Summa. | 2. | 12. | 11. | 15. | 2. | 10. | 8. | = | 60. |

B. Sanorum ad Aegros Ratio:

*b.* ex individuis Aegri.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| Sexus | Masculin. | 291. | 23. : : | 12. | 1. fere. |
| | Feminin. | 310. | 37. : : | 8. | 1. fere. |
| utriusque Summa. | | 610. | 60. : : | 10. | 1. |

C. Iux-

C. iuxta Decennii maximum Aegrorum numerum ſexualem.

| Decennio Maſculin. | | Decennio Feminin. |
|---|---|---|
| 20 — 30. — 5. | | 20 — 30. — 8. |
| 30 — 40. — 5. | | 50 — 60. — 7. |
| 40 — 50. — 4. | | 40 — 50. — 6. |
| 50 — 60. — 4. | | 30 — 40. — 6. |
| 10 — 20. — 2. | | 10 — 20. — 6. |
| 1 — 10. — 2. | | 60 — 70. — 4. |
| 70 — 80. — 1. | | — — |
| Summa 23. | | Summa 37. |

Febris tertianae nothae ſingulis annis, ſcil. ab anno 1757 — 1763. incluſive, ut et Dyſenteriae 1759; Coeli etiam; morborum comitum, hiſtoria gradusque contagii; numeris expreſſa; ulteriora ex praemiſſis Corollaria; Therapia; Exitus; in adverſariis premuntur.

Vsque ad finem eiusdem detento, Amanuenſis ei, hectica futura obiturum fore, adnunciavit; quem obitus deſideratiſſimi nuncium ſerena fronte magnaque animi hilaritate excepit. Ab illo, praemiſſo purgante ialappino, digeſtiva; mixturae diapnoicae; Tincturae refrigerantes; antiſpaſmodica; poſtea nervina etc. praeſcripta fuere. Febris ſenſim ſenſimque absque Cortice decreſcens, evanuit. Aeger lectum circa initium Aprilis, inmutata paralyſi, deſeruit, negotiolis toto licet hoc menſe ſolitis perfungi cepit; attamen Vaticinium fuit inpletum: nam circa finem menſis prima vice calorem hecticum ſenſit, qui in dies ita increvit, ut labori valedicendum ipſi circa Maii initium fuerit. Sputum copioſum purulentum, ſine ullo praegreſſo morbo aut dolore pectoris, et Diarrhoea ſe adſociabant calori hectico; debilitato inde accidebant lipothymiae frequentes, praeſertim inter deſidendum. Brevi ante obitum laetus cuſtodi declararat: mihi erunt adhuc tres Sedes, poſtea finis; poſt tertiam, uti praedixe-

rat, lipothymia correptus, compos mentis, die 24. Maii anni eiusdem, mane circa horam ſextam placide expiravit.

Vix animam reddiderat, cum totum latus ſiniſtrum, ab axilla ad femur usque, colore coeruleo ſuffuſum oculis ſe ſiſteret.

## Epicriſis.

„Partes laeſas, plures ſimul eodem vitio laeſas, ſcientiam „muſculorum, nervorum, horum unitionem, originem, diſper„ſus, cognitionem functionum ab unoquoque horum pedentium (cauſſas praegreſſas, iuvantia et nocentia,) inter ſe comparanti, docent ſedem mali (ut cum b. BOERHAAVIO *Aphoriſm. de cognoſcendis et curandis morbis* §. 1070. loquar); ut et cuius culpa? noſtro ſubjecto, INSANABILITATEM.

(*Peylavia Sileſiorum*
*Halam miſſa d.* 12. *Martii* 1766.)

# *OBSERVATIO II.*

## Dn. D. EDVARDI SANDIFORT.

De

## *Ingenti Anevryſmate aortae, exterius diſrupto.*

### §. I.

Faber lignarius, 54. circiter annorum, ob paralyſin dextri lateris ab aliquo tempore operi ineptus, menſe Martio 1764. tumorem in dextro pectoris latere percipiebat, qui de die in diem magnitudine augebatur: aſt, firmiter ſibi perſuaſus, fore ut ſponte diminueretur, eundem non niſi menſe Maio ſuo oſtendit Medico, quo tempore iam magnitudinem ovi gallinacei acquiſiverat. Hic, ſtatim perſpiciens, anevryſma eſſe, per Venaeſectionem, et lenem compreſſionem, ulteriorem extenſionem pro-

prohibere anniſus eſt; ſed aeger ab aliquo tempore aſthmaticus, ultra ſex dies hancce compreſſionem perferre non potuit, anxietate valde aucta. Medicus atque Chirurgus omnia rite perpendentes, concluſerunt, inpoſſibile eſſe, aegro ullo modo ſuccurrere; qui ergo ſumma cum patientia fatum ſuum tulit, ſe ſe quietiſſime in lecto detinuit, et a nemine auxilium petiit, usque ad tertium Octobris eiusdem anni, cum, duas maculas in tumore perſpiciens, mox perterruit, et me (ordinario quippe ipſius Medico fatis functo) una cum Chirurgo accerſere iuſſit.

§. II.

Inveni aegrum anxium, difficillime reſpirantem, valide tuſſientem, in dorſo decumbentem; quem ſitum ab aliquo tempore ſibi quippe commodiorem, elegerat. Pulſus erat debilis, aſt regularis. Viſo horribili tumore, aeger, de cauſſa ipſius interrogatus, reſpondit, ſe ſe plane neſcium eſſe, unde ortum ſuum traxiſſet; eundem ſe non percepiſſe, niſi cum iam magnitudinem ovi Sturni acquiſiviſſet; ſe ſaepiſſime, uno quippe latere paralyticum, humi vel in obſtaculum quoddam procubuiſſe, aſt neſcire, an tum dictum locum laeſerit.

§. III.

Tumor erat inaequalis, durus, dolorificus, duobus in locis valde tenuis, nec ullo modo comprimi poterat. Pulſatio fortis, viſibilis, ſynchrona pulſui arteriae, in carpo explorari ſolitae. Extendebat ſe ſe tumor a latere dextro ſiniſtrorſum ultra os pectoris, a parte ſuperiore duorum digitorum latitudine a clavicula diſtans, ab inferiore usque ad papillam dextram ſe ſe extendens; circumferentiam habens 21 ¾ pollicum Rhenolandicorum, 10 ¼ latus, altusque *a*).



*a*) Tab. I. Fig. 1. et 2. *a a a a.*

§. IV.

Maculae in sinistra parte visibiles, erant tenuissimae, lividae, gangraenosae *b*): harum una *c*) nono Octobris, postquam exigua sanguinis copia transudavit, in suppurationem abiit, una cum duabus aliis, quae ante aliquot dies comparuerant. Decimo sexto alia apparuit macula gangraenosa, quae decimo octavo sanguinem transmisit; ast prima, iam admodum arida, et quasi combusta, per totum ambitum suppuratione solvebatur, et omni momento disruptura videbatur.

§. V.

Interea huncce casum attento volvens animo, ex subitaneo augmento, difficillima respiratione, per pressionem tumoris valde aucta, iure concludere posse, mihi videbar: hocce anevrysma ex cavitate pectoris originem trahere, et hinc prognosin lethalem esse, cum interna anevrysmata rarissime perfectam curationem admittant, et haec in nostro casu, cum omni momento disruptio instabat, et metuendum erat, ne aeger cito moreretur, plane impossibilis esset. Indicatio ergo sola erat, ipsius ulteriorem distensionem tam diu, ac fieri posset, prohibere.

§. VI.

Hunc in finem suadent Valsalva *d*) et Albertinvs *e*), praeeunte Hippocrate *f*), qui idem in internis varicibus iam suaserat, ite-

*b*) Tab. I. Fig. 2. *b. c.* *c*) Tab. I. Fig. 2. *c.*

*d*) Vide I. B. Morgagni aureum librum de Sedibus et causis morbor. per Anatomen indagatis. Epist. anat. medic. 17. Art. 31. et 32. et Lancisii de Cordis anevrysmatibus, Lib. I. Propos. 27.

*e*) In Commentariis de Bononiensi Scientiarum et artium Instituto, Tom. I. p. 397. seqq.

*f*) de Morbis Lib. I. Artic. 10. Tom. 2. pag. 13. Edit. Linden.

iteratas Venaesectiones, et exactissimam diaetam g); vidit enim VALSALVA tali curatione pulsationem, aliaque signa discedere; quin et in cadavere Viri nobilis, dicto modo ab anevrysmate sanati, arteriam, in qua olim anevrysmatis initium fuerat, contractam rursus ad naturalem modum, et quasi callosam eo loco invenit, quod postea celeb. BENEVOLI etiam ostendit; et HIPPOCRATES dixerat, locum habere, si venarum varices incipiente morbo curentur.

Hanc-

g) Modum, quo VALSALVA hancce curationem perficiebat, sequentibus verbis tradit MORGAGNI lib. cit. Epist. 17. Art. 31. „Misso, quantum oportebat, sanguine, factisque caeteris, quae postea scripsit ALBERTINVS, cibum potumque VALSALVA magis magisque in dies singulos imminuere consuevit, usque dum eo perveniret, ut pultis selibram mane daret, vespere autem dimidio minus, neque aliud praeterea, si aquam excipias, et hanc quoque intra certum pondus, quam aut gelu, ut vocant, cydoniorum, aut lapide ostreocollae, medicabat in tenuissimum pulverem comminuto. Vbi satis aegrum hac ratione macerasset, ut prae imbecillitate vix e lectulo, in quo, ipso praecipiente, iam inde a principio, decumbebat, manum attollendi facultatem haberet, paulatim in dies singulos alimentum auxit, donec rediissent necessariae ad surgendum vires. Hoc autem addebat STANCARIVS (qui hanc methodum cum MORGAGNO communicavit), ut qui ipse quoque iuniorem Monachum, eadem ratione usus, feliciter percurasset, primis illis, quibus sic curati surgere incipiunt, diebus, pulsationem redire, sed terreri hoc non oportere: neque enim illam perstare, imo demum omnino evanescere, neque amplius reverti, nisi forte homines nolint se intra moderatas vivendi leges continere: Juveni enim Doctori, qui id noluit, frustra ea curandi norma VALSALVAM antea pulsationem abstuliſſe; hanc enim reversam iterum, et cum ea morbum, hominem demum confeciſſe.

Hancce curandi normam BENEVOLI *h*), LA FAGE *i*), HEVERMANN k) aliique etiam laudarunt; et HVNTERVS, *l*), (aſt ſine bono eventu) inſtituit, hac tamen BADER *m*), cum HOEVELCIO, ulteriorem anevryſmatis progreſſum in arteria axillari impedivit, morbique vim infregit.

## §. VII.

Hanc ergo unicam viam eſſe, quam in curatione interni anevryſmatis ingredi quisque tenetur *n*), exinde concludebam; aſt noſtro in caſu Venaeſectionem adminiſtrare, prohibebat ſumma aegri debilitas, cui iteratae Venaeſectiones hac de cauſſa exitio fuiſſent, praeterquam quod integumenta adeo erant extenuata, ut omnia iam iam inſtantis rupturae adeſſent indicia. Si autem in tempore plures Venaeſectiones potuiſſent inſtitui, ſaltem velociſſimum anevryſmatis progreſſum intercepiſſent, quemadmodum LE DRAN *o*) et HEISTERVS *p*) in talibus caſibus obſervarunt.

Nunc

*h*) Diſſertazioni e Obſervazioni, Obſ. II. et *Sammlung chirurgiſcher Bemerkungen, aus verſchiedenen Sprachen überſezt. Zweyter Theil* pag. 37.

*i*) Philoſophical Transactions No. 267. pag. 696. Abridged by St. MIHLES. Vol. I. pag. 275.

*k*) *Abhandlungen von den vornehmſten chirurgiſchen Operationen, Cap. 50. dritter Band.* pag. 222. 223.

*l*) Medical Obſervations and Inquiries by a Society of Phyſicians, at London. Vol. I. pag. 327.

*m*) Obſervationes medicae, inciſionibus cadaverum illuſtratae, Obſervat. III. pag. 16.

*n*) Conferri meretur de HAEN Rat. med. Tom. I. pag. 256. Edit. Leid. SYLVIVS hancce curationem iam laudavit, et aegrum pro tempore in vita ſervavit, uti videre eſt in PARÉ, Liv. 7. chap. 39.

*o*) Obſervations de Chirurgie Tom. I. Obſ. 40.

*p*) Inſtitutiones chirurgicae, Part. II. Sect. I. cap. 13. Tom. I. p. 418. Not. (e)

Nunc autem nil reſtabat, niſi ut moderata circulatio in eodem retineretur ſtatu, quod facillime exacta diaeta, ſumma quiete, cui aeger a longo tempore iam erat adſuetus, atque refrigerante et anodyna emulſione, impetratum eſt.

§. VIII.

Extrinſecus nullum adhibuimus auxilium, niſi quod tumor ſplenio tectus fuerit, ne ab attritu veſtimentorum, motuque corporis laederetur: non tamen plane ignarus eram methodi, a celeberr. MORGAGNO propoſitae *q*), ut nempe quadruplicatum ex veſica bubula, aut ex molli aluta ſplenium imponatur, cuius ſplenii orae omnes per medicamentum, quam valentiſſime id poſſet, ad proximam cutem, quae circum tumorem adhuc integra et firma eſſet, agglutinarentur; non perſpiciebam autem, quomodo hoc in noſtro caſu uſui eſſe poſſet; *primo*, cum tumor non ubique aeque rotundus eſſet, ſed valde irregularis, unde illis in locis, quae ſplenium tangere non poterat, minime impediri poſſet, quominus tumor magnitudine augeretur; ſed potius, omni ſanguine in locum minus firmatum irruente, diſruptio acceleraretur, et in illis locis, quae ad ſplenium apprimebantur, gangraena citius proſerperet, vi quippe cordis reſiſtentiam tunicarum arteriae longe ſuperante, quod HVNTERVS in ſuo aegro a tali compreſſione etiam timebat *r*). *Secundo*, quoniam impedito tumoris augmento extrorſum, timendum eſſet, ne introrſum magis extenderetur, atque ſic reſpirationem plane ſupprimeret; ut iam incipiente morbo animadverterant; vel *tandem*, ne arteria introrſum disrumperetur, ut per violentam externam compreſſionem in anevryſmate aortae obſervarunt LANCISIVS

*q*) Lib. cit. Epiſt. 26. Art. 9.

*r*) Medic. obſ. and Inquir. Vol. I. pag. 327.

SIVS *s*) atque LE DRAN *t*): Quare cum celeb. *de* HAEN *u*) iure concludere possumus, quascunque externas anevrysmatum compressiones fatales esse, nisi osse probe sustineantur *v*).

## §. IX.

Permansit itaque aeger in eodem statu usque ad duodecimum Octobris, praeterquam quod pulsatio de tempore in tempus minuebatur, propter polyposam certe, quae intus magna copia continebatur, concretionem, ut RVYSCHIVS *w*) in ingenti anevrysmate aortae etiam observavit, putans hanc caussam esse, quod multi Chirurgi decipiantur, qui, si pulsationem non percipiant, tumorem ex alia caussa originem suam trahere, mox concludunt, et eundem aperientes, aegri mortem accelerant *x*).

Hocce die, cum iam aeger intra septimanam alvum non deposuisset, et timendum esset, ne, scybala vi exprimere conanti, tumor, multis in locis tenuissimus, disrumperetur, quemadmodum per plurima exempla constat, per conatum quemlibet extenuatas, aut ex parte erosas arteriarum tunicas perruptas fuisse *y*); lene laxans clysma iniici curavi; quo administrato, anxietas imminuta est, et pulsus, qui solo hocce die valde irregularis et

sae-

*s*) De Cordis anevrysmatibus Lib. I. Propos. 28.

*t*) Observations de Chirurgie. Tom. I. pag. 300.

*u*) Rat. medendi. Tom. I. pag. 254.

*w*) Conferri meretur epistola, a magno BOERHAAVIO ad Chirurgum TITSINGH data, quae inveniri potest in huius *verdonkerde Heelkonst der Amsterdammers opgeheldert*, pag. 366. 367. et ROONHVYZEN *Heelkonstige Aanmerkingen*, pag. 18.

*w*) Observat. medic. chirurg. 38. Videantur etiam *de* HAEN Rat. med. Tom. I. pag. 251. et BENEVOLI loco supra citato.

*x*) RVYSCH loco mox citato, et LANCISIVS de Motu cordis et anevrysmatibus, Cap. II Propos. 21.

*y*) MORGAGNI lib. cit. Epist. 26. artic. 3.

ſaepe intermittens fuit, multo reddebatur aequabilior, ſic, ut, octo dierum ſpatio, nulla acciderit mutatio, praeterquam quod tumor, ut ſupra §. IV. iam annotatum eſt, multis in locis valde extenuabatur, et ſanguinem transmittebat.

§. X.

Die decimo nono, hora ſeptima matutina, locus *z*) maxime extenuatus, diſrumpebatur, et ſanguis, aſt parva copia, exiit, licet aperturae *a*) diameter pollicem ſuperaret; magna enim polypoſi ſanguinis concretio foramen obturabat, et, ad longitudinem digiti prominens, continua arteriae contractione ac relaxatione, nunc expellebatur, nunc iterum introrſum trahebatur, ita, ut foramen nunc occluderet, nunc iterum erumpenti ſanguini liberrimus concederetur exitus, quae etiam cauſſa fuit, quod non tam ſubitanea mors acciderit, ſicuti ceterum in ſimilibus caſibus contingit, *b*), et hic etiam expectata erat *c*). Idem etiam HVNTERVS *d*) obſervavit, et hi caſus ſuſpicionem celeberr. MORGAGNI *e*) probabiliorem reddunt, hanc nempe rationem eſſe, quod aegri aliquot horas ſaepe vivant, poſt anevryſ-

 matis

*z*) Tab. I. *a*) Ibid.

*b*) LA FAGE loc. cit. DODD Philoſophical Tranſactions Num. 402. pag. 436. Abridged, by P. MIHLES Tom. II. pag. 161. MORGAGNI lib. cit. Epiſt. 26. artic. 9.

*c*) Appoſitis linteis carptis, et aliis neceſſariis auxiliis haemorrhagiam, mox ac inceperat, ſiſtere pro tempore anniſi ſumus; aſt, quaecunque etiam adhibita fuerint impatientiſſimus aeger omnia a tumore divellebat; et ſic haemorrhagiam, pro tempore ceſſantem, ſaepe excitavit. Caſus a *Roſino* LENTILIO in *Ephem. Nat. Curioſ. Cent. I. Obſ. 96.* pag. 188. ſeqq. deſcriptus, legi meretur, propter auxilia, quae, ad aegrum, diſrupto anevryſmate, per aliquot dies in vita ſervandum, adhibita fuere.

*d*) Medic. obſ. and Inquir. etc. Vol. I. pag. 329.

*e*) Lib. cit. Epiſt, 17. art, 16.

matis interius disruptionem; quemadmodum aeger noster etiam usque ad dimidiam horam undecimam vespertinam vixit, fractis sensim et animi et corporis viribus.

§. XI.

Antequam cadaver aperuimus, quod difficillime fuit concessum, anevrysma exterius contemplantes, nullam invenimus mutationem, nisi quod circumferentia uno pollice minor esset.

§. XII.

Integumenta erant tenuissima, et maxime extenuata. Saccus anevrysmatis etiam erat tenuissimus *f*), uno in loco tantum disruptus. Hoc cruciatim aperto, mox in conspectum venit magna polyposi sanguinis concretio, hic illic cum albis glebulis commista *g*). Sublato hocce sanguine, qui certe trium librarum pondus aequabat, statim apparuit anevrysma, inter secundam et tertiam veram supremam costam, ex cavitate pectoris oriri, et quidem ex aorta; immissus enim digitus valvulas semilunares non solum detegebat, sed et in ipsum sinistrum cordis ventriculum penetrabat. Aperiendus itaque erat thorax, perspecta prius mutatione sterni atque costarum.

§. XIII.

Sternum a secunda ad quartam costam, a latere dextro adeo erat cariosum, ut a latere sinistro paucae tantum supererent lineae, quibus cartilagines costarum huius lateris erant adnexae *h*). Co-

*f*) Conferri merentur *G. van* Swieten Commentaria in H. Boerhaave Aphor. de cognoscendis et curandis morbis, Tom. I. pag. 288.

*g*) Videatur etiam Morgagni lib. cit. Epist. 18. Art. 23.

*h*) In nonnullis Casibus annotatum legimus, anevrysma aperturam in osse pectoris produxisse, et per eandem prodiisse; hoc saltem observarunt Rolof, *Histoire de l'Academie Royale des Sciences et bel-*

Coſta ſecunda dextra, eo loco, ubi naturali in ſtatu cum ſterno cohaeret, erat carioſa, et ſic plane a ſterno ſeparata, et per anevryſma tam valide ſurſum preſſa, ut primam coſtam tangeret. Tertia coſta etiam eodem loco erat carioſa, a ſterno ſeparata, et deorſum usque ad quartam coſtam depreſſa, deletis muſculis intercoſtalibus atque pleura, cum ſaccus, qui in thorace tantae erat magnitudinis, ut facillime pugnum admitteret *i*), hic parum contractus ex pectore exiſſet.

## §. XIV.

Sterno cum parte coſtarum utrinque ſeparato, magna flavi liquoris copia in pectoris cavitate inventa eſt, et pulmo in ſiniſtro latere firmiter cum pleura, in dextro cum pleura et ſacco anevryſmatis concretus, ab eodem ſurſum preſſus, ſed ceterum ſanus apparuit.

Anevryſma, a corde dextrorſum ad diſtantiam duorum circiter pollicum ſe ſe extendens, interius pro magna parte glaberri um, aſt paucis in locis oſſeis quaſi eminentiis inſtructum, originem ducebat ex parte anteriore dextra aortae, parum ſupra pericardium, ita tamen, ut aorta iam, ubi ex corde egreditur, admodum dilatata eſſet; valvulis ſemilunaribus, craſſis, calloſis, ferme oſſeis, et tam longe ab invicem diſtantibus, ut ſine dubio motum et circulum ſanguinis impedire debuerint, neque egreſſum liberum permittentes, neque reditum ſatis intercludentes; quare etiam quemque magna ſubire debet admiratio, non maiores in pulſu obſervatas fuiſſe irregularitates.



*belles lettres de Berlin, année* 1757. pag. 160. et LENTILIVS *Ephem. Nat. Curioſ. Cent. I. Obſ. 96.*

*i*) Pleraque interna aortae anevryſmata, quae ſimul inter coſtas erupe-runt, in ipſo pectore hanc ſaltem magnitudinem acquiſiverunt; ſed quoad externam magnitudinem in omnibus magna detegitur differentia. *Ephem. Nat. Curioſ. Cent. I. Obſ. 96.* et *Dec. III. Ann. 5. et 6. Obſ. 179.*

Aorta non solum in initio, sed usque ad illum locum, ubi se iuxta vertebras flectit, erat dilatata, ita ut tres rami, qui superiora petunt, truncus nempe communis, arteria carotis et subclavia sinistra, etiam duplo ampliores essent, ac in naturali statu.

In pericardio multa continebatur lympha: Cor erat sanum, supra modum pingue, intus polypis, se se usque in modo nominatos ramos extendentibus, repletum.

§. XV.

Conferri cum nostro casu merentur Observationes a LITTRIO *k*) MORANDO *l*), LA FAGIO *m*) descriptae, praecipue autem illa, quam HVNTERVS cum Societate Medicorum Londinensi communicavit *n*).

§. XVI.

Patet ex hac observatione, tunicas arteriarum in anevrysmate non crassiores reddi, quae multorum olim fuit opinio; sed e contrario, sententia eorum confirmatur, qui dicunt, in talibus casibus tunicas crassiores videri propter polyposam materiem, quae tunicis applicata, natura degenerat, et formam membranarum acquirit *o*).

§. XVII.

*k*) Memoires de l'Acad. Royale des Sciences, l'ann. 1757. Mem. pag. 21. Edit. Amstelod.

*l*) Ibid. l'ann. 1721. Hist. pag. 40.

*m*) Philosophical Transactions. Num. 267. pag. 696. Abridged by S. MIHLES. Tom. I. pag. 275.

*n*) Medic. Observat. and Inquir. by a Society of Physicians at London. Vol. I. pag. 327.

*o*) Conferri possunt *de* HAEN Ratio medendi Tom. I. pag. 253. et *G. van* SWIETEN Comment. in *H.* BOERHAAVE Aphor. de cognoscendis et curandis morbis, Tom. I. pag. 288. 289.

## §. XVII.

Tandem luce meridiana clarius eſt, cariem hoc in caſu *p*) ſequelam anevryſmatis fuiſſe et forte originem traxiſſe ex eo, quod ſtagnans, et hinc acrior redditus ſanguis per tenuiſſimas arteriarum tunicas tranſudaverit, et ſic os carioſum reddiderit *q*). Liquor in anevryſmate contentus ſaltem adeo acris fuit, ut peſſimas, nec niſi poſt longum temporis ſpatium ſanandas ulcerationes in meis manibus produxerit: continua attamen anevryſmatis pulſatio ſimul etiam cariem producere potuit; hac enim vaſcula perioſtii et perichondrii, inter reſiſtentia corpora ac vehementer pulſans anevryſma interpoſita, ideoque contuſa atque extenuata, facile tandem hic illic rumpuntur, et quaedam quaſi ulcuſcula faciunt, humorem intra lamellas membranarum fundentia, qui mora acredinem contrahit et erodendi vim *r*).

Quod denique talis oſſium mutatio per continuam anevryſmatis pulſationem, et acredinem humoris, oriri poſſet; ii optime intelli ent, qui legerint, per continuam pulſationem anevryſmatis arteriae ſubclaviae humerum fuiſſe laxatum *s*), et ſpinam

*p*) Cariem quandoque cauſſam anevryſmatis eſſe, patet ex WARNER Caſes in Surgeris, Caſ. 12.

*q*) RVYSCH Obſ. medic. chir. 37. 38. HVNTERVS dicit, ſuo in caſu oſſis vitium plane diſtinctum fuiſſe a carie, et apparere, ſanguinem inſenſibiliter os diſolviſſe; quare rogat, an ſanguini haecce qualitas adſcribi poſſit? narrans, eximium Chirurgum, hac de re interrogatum, dixiſſe, ſe parvum in dextro capitis latere tumorem, qui ſanguinem continebat, aperientem, nullum os ſub eodem inveniſſe, credebat. Medic. Obſ. Tom. I. p. 345.

*r*) MORGAGNI loc. cit. Epiſt. 18. Art. 27. Videatur etiam LENTILIVS in Ephem. Natur. Curioſ. Cent. I. Obſ. 96. pag. 196.

*s*) Journal de Medicine, Chirurgie, Pharmacie, par *van der* MONDE Tom. XIV. pag. 55.

nam dorsi per pancreas magnitudine auctum, et putrida materia repletum, adeo fuisse affectam, ut facillime frangi potuerit *t*).

§. XVIII.

Dolendum sane, quod omnes aortae, ac circumiacentium partium mutationes, non potuerint delineari; hunc tamen in finem anevrysmatis externa facies et ante et post mortem fuit delineata; quae figurae, cum usui esse possint, hic adiectae sunt.

Prima Figura Tab. I. ostendit anevrysma a latere sinistro, vivente adhuc aegro, qui parum in latus dextrum conversus est.

*aaa.* Circumferentia.

*bb.* Duo loca, ubi anevrysma admodum inaequale et altius erat.

*c.* Papilla sinistra.

*dd.* Clavicula dextra et sinistra.

Secunda Figura exprimit anevrysma a parte anteriore, mortuo aegro.

*aaaa.* Tota Circumferentia.

*bbbb.* Loca gangraenosa.

*c.* Locus in *d* diruptus.

*e.* Papilla dextra.

*f.* Papilla sinistra.

*g.* Clavicula sinistra; dextra propter altitudinem anevrysmatis quasi tecta.

*Haga Comitum Halam missa*
*d. 8. Maii 1766.*

*t*) T. Boneti Anatomia practica, sive Sepulchretum anatomicum Lib. III. Sect. 22. Obs. 40. Tom. II. pag. 576.

OB-

## *OBSERVATIO III.*

## Dn. D. JOANN. FRIDERICI ERASMI.

### *Partus praeternaturalis, ob manum praeviam, congrua verſione abſolutus.*

Anno 1758. d. 16. Aug. vocatus fui ad Principem M. I. Sch. cuius coniux iam a die praecedente doloribus ad partum laborabat. Nocte praegreſſa aquae effluxerant, dum orificium uteri parum admodum erat apertum, quo tandem magis aperto, manus ſiniſtra in illud intraverat, ſub qua et retro quam caput tangebatur, vertice in os ſacrum converſo, pedibusque in dextro parturientis latere ſitis. Cum per aliquot horas, nullo ſymptomate urgente, fruſtra deſcenſum capitis cum manu ſimul expectaſſem, loco illius vero brachium potius ſolum magis magisque exprimeretur, iuſſi obſtetricem, ut pedes arripiendo, verſionem inſtitueret, qua facta, obſtetrix ſemimortuam extraxit puellam, quae, licet vagitum unum ediderit, tamen neque frictionibus, neque balneo et inflatione aëris in os, potuit excitari, ſed potius ultima hac inſtituta, ſanguis ex naribus erupit, et ſuggillatio ſupra oculum ſiniſtrum in conſpectum venit, indicio laeſionis alicuius internae. An haec culpa obſtetricis orta, dubium quidem, vero tamen ſimile videtur.

### Epicriſis.

Cunctantem in ordinanda verſione infantis huius, duabus praecipue ex rationibus me exhibui; primo, quia quandoque in tali ſitu caput ſimul cum manu excluditur, partusque ſine verſione abſolvitur; ſecundo, quia tantum ab anno 1757. tanquam artis obſtetriciae Magiſter, et quidem primus in Ruſſia, publice conſtitutus eram, adeoque recens adhuc conditio muneris plus circumſpectionis requirere videbatur.

## *OBSERVATIO IV.*

## Dn. D. JOANN. FRIDERICI ERASMI.

### *Partus gemellorum, quorum prior facillime, alter in situ praeternaturali, vi dolorum tamen, exclusus est.*

Anno eodem, d. 16. Octobr. hora vespertina octava vocarunt me ad Dom. K. cuius status fuit sequens:

Eodem mane hora tertia, in lecto iacens, stimulum persentit alvum deponendi. Surgenti et per cubiculum eunti versus sellam perforatam, infans unico nisu excidit in terram. Anicula, funiculo deligato, tentans placentam extrahere, invenit novas membranas, quibus ruptis, alter infans se praesentem offert. Accersita interim obstetrix Prussica, adveniens, invenit, una cum funiculo prioris infantis simul intrasse et propendere funiculum et utrasque manus restitantis infantis. Cum unum et alterum reponere, versionemque instituere frustra tentasset, ego advocatus invenio, non solum funiculos, sed et brachia adeo intrasse, ut pectus fere totum introitum occluderet, interim tamen caput in dextro, pedes in siniſtro latere iacere deprehendi. Horum siniſtrum etiam obstetrix parum adduxerat, ad dextrum vero nulla ratione pertingere poteram. Manibus itur ambabus tali perveſtigatione fatigatis, dum quiete et meditabundus, quid mihi agendum esset, ante parturientem sedeo, summa cum admiratione video, infantem mortuum vehementi nisu expressum ante me iacere. Placentam, unicum discum formantem, non sine difficultate lege artis deglubere coactus fui, quippe fortissime erat adcreta. Doleo, me prae consternatione non attendisse, utrum ossa pubis secessum passa fuerint. Foetus, gemellorum more, quidem non admodum torosi, interim tamen ambo fuere perfecti; posterioris vero ossa capitis, confracta, sed tamen sine vulnere.

Epi-

## Epicrisis.

Situs hic infantis sine omni dubio ad praeternaturales est referendus; quod vero vi naturae partus tamen fuerit absolutus, id minime iuxta regulas factum est, sed potius adscribendum extraordinariae capacitati cavitatis ossium pelvis parturientis, uti illam partus etiam repentinus et inopinatus prioris infantis probat.

## *OBSERVATIO V.*

## Dn. D. JOANN. FRIDERICI ERASMI.

### *Partus forcipe terminatus.*

Anno 1765. d. 6. Julii accersitus ad parturientem uxorem cubicularii Dni Comitis, G. comperio sequentia:

Parturiens erat femina triginta circiter annorum, staturae parvae, sed obesa satis, primipara; venter ultra modum distentus non solum, sed etiam divisus quasi oblique, ita, ut sulcus mollis a parte dextra umbilici versus os pubis distingueret fere duas duras rotundas elevationes, quarum maior occupabat latus siniſtrum, altera minor in dextro hypochondrio imprimis sentiebatur. Pedes ad genitalia usque erant tumefacti; aquae ante biduum iam effluxae, quo tempore etiam dolores ad partum urserunt frequentiores et fortiores, iam plane fere cessantes, multumque imminuti, tam frequentia quam vigore. Situm infantis explorans, inveni orificium uteri thaleri magnitudine apertum, infantemque capite quidem praevio venire, hoc vero non alte solum adhuc haerere, sed et ita oblique situm esse, ut auris dextra versus os ileon siniſtrum, faciesque sursum, vertex vero versus ileon dextrum respiceret, totumque infantis corpus quam maxime siniſtram abdominis partem impleviſſe. Rebus sic stantibus, nullisque gravioribus symptomatibus praesentibus, ul-

teriorem parturienti et obstetrici commendavi patientiam, posteriorique iniunxi, ut obliquo capitis descensui auxilium prius non ferat, quam dolores ad partum veri et fortiores veniant; quamdiu vero vel leviores, vel rariores tantum apparent, quietam in lecto sinat parturientem, ad conservandas neque inutiliter frangendas illius vires, quo fine etiam victum facilem eupeptum cum Vitro vini rhenani suasi. Altero mane accedenti obstetrix retulit, dolores paucos leviores fuisse, remque esse fere in statu priori. Tangenti videbatur orificii apertura paulo maior, caputque parum descendisse. Consilium itaque dedi idem, bonique animi ut parturiens sit, nihilque mali metuat, serio monui. Tertio vero post primum meum accessum, et quinto post effluxum aquarum die, cum accederem ad parturientem, atque omnia in eodem fere deprehenderem statu, excepto tantum eo, quod pulsus paululum debilior simulque celerior esset, non amplius dubitavi, partum applicatione forcipis Levretianae ad finem perducere, idque eo magis, cum tam maritus, quam parturiens ipsa, enixissime id a me efflagitarent. Quo facto, minori, quam decem minutorum temporis spatio elapso, vivam vegetamque satis extraxi puellam, illaque a funiculo liberata et placentam, manu immissa, ab utero liberavi et eduxi.

## Epicrisis.

Venter praeter modum distentus et quasi in duo hemisphaeria divisus, pedes quoque ad genitalia usque tumidi, plerumque pro certissimis allegantur signis gemellorum; interim, his omnibus hic praesentibus, unus tantum aderat foetus, et tumorem in hypochondrio dextro formabat placenta ibidem adcreta. Nullane igitur dantur gemellorum certa signa? Affirmare fere ausim.

(*Moscua Halam missae d.* 20. *Augusti.* 1766.)

*OBSER-*

## *OBSERVATIO VI.*

## Dn. D. JOANN. AVG. PHILIPP. GESNER.

### *Aſthma periodicum ſiccum.*

Juvenis aliquot ſupra viginti annos natus, Textoris in opificio ſuo paraſtata per tredecim iam menſes, quotidie hora a meridie prima difficulter reſpirabat, adeo ut, radio et pectine miſſis, relinquere opus cogeretur. Eodem tempore, et interdum etiam mane, vel ante meridiem, moleſtam in faucibus ſenſationem, illi ſimilem, percipiebat, quam res duriuſcula, globoſa, in ſummitate oeſophagi haerens, concitare ſolet, et de qua hyſtericae ſaepius lamentabili voce conqueruntur. Aſthma ſiccum erat et ſubito quidem aegrum occupabat; neque tamen convelli pectus videbatur, neque pulſus a naturali recedebat. Tuſſis etiam, quae incerto tempore noſtrum adfligebat, ſicca erat, nec niſi raro tenaciſſimi muci pauculum exturbabat. Ceterum actionibus vitalibus et naturalibus integris, vitam ſalvus atque validus agebat, quamvis faciem colore exſanguem prae ſe ferebat.

Pilulas reſolventes, nervinis remediis auctas, quas ipſi exhibui per quatuor dies deglutiebat. Nihil autem inde mutato morbo, corticis Peruviani largas doſes ante meridiem devorandas ipſi dedi, quae paroxyſmum aſthmaticum cohibebant. De torminibus interim querelas proferebat noſter, ab hoc remedio excitatis. Ad primas igitur vias a ſordibus purgandas, Rhei iuſtam doſin ordinavi. Sexies alvo ſoluta, eodem die, de more intermittentium febrium, aſthma conſuetis horis, aſt duplicata vi revertebatur. Cortex in ſubſtantia ſequenti mane aſſumtus, paroxyſmum debellabat. Continuatum eſt per aliquot dies remedium hocce divinum pari ſemper ſucceſſu, ſepoſito autem illo morbus paulatim reſurgebat. Referebat tum aeger, lum-

bricum inſolitae magnitudinis ſub Corticis uſu expulſum eſſe. Pilulas igitur anthelminticas ex Aſa foetida, Myrrha, Abſynthio, Aloë, Mercurio dulci compoſitas, quotidie bis deglutire iuſſi, quae duos adhuc lumbricos duodecim fere pollices longitudine aequantes, cum multa pituita proturbabant. Aſthma nihilominus dictis horis revertens, Electuario tandem chinato brevi perſanatum vidi. Faucium tamen moleſta, quam ſupra notavimus, ſenſatio ſupererat, quae Oxymelle ſcillitico, et ſulphure aurato antimonii mixtis, affatim adſumtis, oppugnata, poſt ſputa copioſa tenaciſſima penitus deleta eſt.

## *OBSERVATIO VII.*

## Dn. D. JOANN. AVG. PHILIPP. GESNER.

### *Motus muſcularis vitium.*

Faber lignarius, in media aetate conſtitutus, homo ſobrius, hactenus ſanus, inde a decem circiter menſibus motus vitio laborat, illi comparando, quod in vino gravibus in riſum diffuſi contemplantur pueri. Titubans nimirum et caſabundus incedere cogitur, nec raro in lacunam miſer concidit, ut aegre erectus huius ſqualorem cum illo ſterquilinii commiſceat. Neque tamen motu rotatorio circumagi, aut vacillantia obiecta videre ſibi videtur, neque recubans ab omni parte ſuffultus, artuum quaſi temulentiam, quam hypochondriaci ſaepe ſentiunt, percipit, imo optime ſe valere contendit. Facies eius pallida equidem et ſubtumida eſt, pulſus tamen magnus, fortis, adpetitus moderatus, ſomnus naturalis etc. cauſa cognita procatarctica nulla. Celeberrimus olim Rhaetiae Medicus, *Roſinus* LENTILIVS in *Miſcellaneis* ſuis, pag. 71. ſub titulo *Hydrops cerebri* ſimilem morbi hiſtoriam his verbis deſcriptam dedit: *Vir — — iam ab integro anno laboravit certa quadam Vertiginis ſpecie, qua haud*

*equidem obiecta circumrotabantur, ſed ipſe ceu temulentus titubans, et ni alicubi ſe fulciret, lapſurus, incedere cogebatur. In lecto cubans ſibi optime valere videbatur; caeterum caput et facies cumprimis ſubtumida;* hactenus ſumma convenientia, ſed addit: *lingua gravis, ſtupor mentis velut ebrii, cephalaea.*

A balneatoribus noſter draſtica purgantia, repetitis vicibus exhibita, ſine ullo effectu accepit. Ego ſedecim uncias ſanguinis ex pede detrahi iuſſi, et exinde pulſum quidem, non autem morbum mutatum vidi. Sanguis ex vena miſſus naturalis erat, id, quod color, conſiſtentia, proportio ſeri ad rubicundam partem, docebant. Nervina dein, quae materia medica offert, praeſtantiſſima, viſceralibus maritata, itemque irritantia, maſticatoria, diuretica per plures dies incaſſum ſumebat. Tandem conſilio WEPFERI apud LENTILIVM uſus, veſicatorium emplaſtrum toti fere cuti capillatae, antea raſae, imponi curavi, quod poſt horas decem magnam ſeri copiam extrahebat. Sed fallitur augurio ſpes bona ſaepe ſuo. Etenim et hunc laborem perdidi. Quo autem nil intentatum relinquerem, cum Electricitatis viribus periculum facere animo conſtitui, ad quod ſe accommodaturum aeger ſancte promittebat. Sed promiſſis non ſtetit mifer, nec ulterius me convenit.

Cum haec obſervata mente adhuc agitarem, vir honeſtus 50. circiter annos natus, eodem morbo afflictus meum implorabat auxilium. Hic vero non artubus ſolum, ſed lingua etiam balbus titubabat. Linguae is quidem haeſitantiam a teneris accuſabat, multo magis autem balbutire incipiebat, cum infelici fato ab officio, cui praeerat, amotus, in moerorem et ſollicitudinem, cum praedicto ſimul affectu, coniiceretur. Non ſolum in lecto cubans bene valere ſibi videtur, ſed primis etiam, poſtqua de lecto ſurrexit, horis, remiſſione mali gaudet. Sanus caeterum eſt, aſt bonis deſtitutus; quam ob rem unicum ſolummodo remedium petebat gratis ſibi exhibendum. Ad manus

tum

tum mihi erat Extractum Napelli, iuxta praeſcriptum Illuſtr. STOERCKII paratum, cuius granum unum, cum Saccharo ſubactum, ter quotidie aſſumere iubebam, quod gratus accipiebat. Quid autem profecerit hoc remedium, mihi non liquet. Ab eo enim tempore nunquam iterum comparuit noſter, quamvis illi, ſi haec, quam exhibebam, portio non ſufficiat, ut repetat illam, licentiam permiſerim.

## *OBSERVATIO VIII.*

## Dn. D. JOANN. AVG. PHILIPP. GESNER.

### *Affectio hyſterica Hyoſcyami ſucco inſpiſſato ſanata.*

Foemina honeſta 40. annorum, delicatula, nervorum morbis, et pathematibus hyſtericis a iuventute obnoxia, in languorem incidebat, cum lipothymiis et anxietatibus praecordialibus coniunctum. Sudor fere continuus, frigidus, viſcidus morbum comitabatur, itemque adpetitus proſtratus. Excretio alvi naturalis; urina mox colorata, mox pallida, turbida autem ſemper erat. Inter alia remedia, Medicis probata, nervina ſic dicta tonicaque, diu aſſumta, nil profecerunt. Cortex, mars, millefolium, gummi graveolentia ſine ullo fere effectu, parca primum manu, poſtea liberali exhibita ſunt. Solum Spiritum MINDERERI cum fructu aſſumſit. Is enim ſudores leniter cohibuit, et urinae dein, depoſito ſedimento albo, flocculento, pelluciditatem reddidit. Experientia edoctus, non ignorabam, morbos, qui debilitatis nervis plerumque attribuuntur, haud raro ex iisdem nimium irritatis naſci. Irritabilitatem ergo diminuere, animo conſtituebam mediante remedio directe anodyno. Talem enim vim, quod tonica vel adſtringentia per indirectum exſerant, non me fugiebat. Irritabilitatem autem minuere et motum ſpirituum irre-

irregularem in ordinem redigere, an unum idemque sit, iudicio aliorum submitto. Hoc interim observavi, SYDENHAMI Laudanum liquidum a guttis X. ad XX. foeminae huic exhibitum, ne minimum quidem effecisse. Singulis itaque diebus Hyoscyami succum inspissatum mane et vesperi a gr. i. ad ij. assumendum eidem dedi, et brevi tempore morbo maximam partem liberatam aegram summa cum animi voluptate vidi. Integram enim valetudinem sperare vitae genus et natura eius prohibebant.

(*Nordlinga Halam missae, d.* 10. *Octob.* 1766.)

## *OBSERVATIO IX.*

## Dn. D. STEPHANI WESZPREMI.

De

## *Procidentia Vaginae uteri.*

Elisabetha Guthi, virgo annos XIX. nata, sexto aetatis anno a parentibus in scholam missa est: casu ibidem factum est, ut dum e mensa in scamnum decideret, in inguine tantam contusionem passa fuerit, ut mox ex genitalibus sat magna sanguinis quantitas profluueret, sed brevi restituta est sanitati puella, nec amplius umquam de ea laesione conquesta. Anno aetatis undecimo ancillando vitam coepit ducere, huicque duriori vitae generi adsueta, adigebatur nonnumquam ab Hero Herave sua, ut pondera maiora elevaret et subinde de loco in locum sola transportaret, unde ante triennium fere sensit ex Genitalibus suis nucis iuglandis magnitudine tuberculum aliquod molle prodire, quod in dies magis auctum fuit, ut ovum gallinaceum, mox anserinum, tandem struthiocamelinum aequaret, atque intra spatium unius anni longitudo eius spithamam integram, in latitudine vero diameter dimidiam longe superaret. Primis sex

menſibus ipſa ſola facile illud potuit reponere; a duobus vero elapſis annis Saccus hicce carnoſus extra pudenda pependit, nec amplius in ſinum illum caverno um, unde excreverat, potuit retrudi, quamvis adhibita vi fortiore idem ſubinde facere tentaverit. Pudore victa, morbum ſollicite ſemper celavit, ſubligaculis uſa munus ancillare obivit, donec ante decem et quod excurrit menſes, morbi diuturnitate fracta, lecto adfigeretur, emaciato prius toto corpore et adpetitu penitus proſtrato. Morbus puellae poſtquam Ampliſſimo Civitatis noſtrae Magiſtratui innotuit, Phyſico ordinario, D. *Georgio Buzinkai*, cura demandata eſt, qui, adſcitis reliquis duobus Collegis, Dn. *Stephano Hatvani*, Medicin. Doct. et Philoſophiae ac Matheſeos Profeſſore publico, et *Joſepho Cſapo*, Medicin. Doctore, nec non integro Chirurgorum huiatium coetu, ad d. 10. Febr. labentis anni, me abſente, aegrotam examinant, et morbum incurabilem eſſe renuntiant. Poſt quintum diem ego rure redeo, quo ad Illuſtr. Lib. Baronis Horvath, in Tabula diſtrictuali Trans-Tibiſcana Praeſidis filiam curandam excurreram, et die ſtatim ſequente, ad requiſitionem Magiſtratus cum Pharmacopolii civici Proviſore, Dn. Samuele Kazai, aegram convenio, eamque dum in menſa reſupinatam divaricatis cruribus colloco, videmus ingentem ſaccum carnoſum inter pedes e genitalibus enatum, tactu duriſſimum, indolentem et inſenſile m prorſus, ea magnitudine haerere, prout ſuperius iam iam commemoraveram. Hic quoad formam externam iconem Vteri falſo procidentis, a *van* Meekren *Obſervation. medico-chirurgic.* Cap. LIV. pag. 251. delineatam, exacte referebat, ea duntaxat diſſimilitudine, quod extremitas apicis verſus A. praedictae iconis non fuerit perfecte ovalis, ſed verſus anum aliquantulum retracta. Sollicite in B. ad labia pudendi, admotis digitis, examinabam, num viam aliquam, quae in antrum pudendum me introduceret, invenire poſſem, ſed nullam prorſus reperi, unde ſtatim conieci, inverſionem eſ-

ſe

se Vaginae uteri totalem; nec opinione mea deceptus; nam dum curatius in investigatione pergo, invenio foramen in extremitate sacci tumentis A. in ea parte, qua versus anum recurva est, cui dum primum stylum ferreum exploratorium, mox etiam digitum auricularem infero, utrumque materia purulenta crassa maculatum extraho, idque uteri orificium internum esse mihi persuadebam illico, tanto magis in hac suspicione confirmatus, quoniam sanguinem menstruum ex eo foraminulo semper profluxisse aegra constanter profitebatur, idem matrem quoque ante quatuor menses se observasse tunc testata est. A tribus mensibus ordinaria et naturalis haec excretio cessavit, inque eius locum materiae purulentae superius memoratae stillicidium successit. Hinc plenarie convictus sum, totalem hic Vaginae uterinae procidentiam esse, cum plenaria eiusdem inversione, et simul etiam descensum Vteri, sed absque illius inversione, adeoque Vteri procidentiam nullam, dum is ultra et extra vaginam non erat prolapsus, sed in inversa Vagina haerebat pendulus.

Haec dum ad Senatum per litteras refero, morbumque non prorsus incurabilem esse significo, cura Puellae mihi committitur, et Chirurgus, *Adamus Laki*, pro ministro adiungitur. Primum ergo Decoctum Sarsaparillae pro potu ordinario praescribo, et quia alvus ex immodica aquae fontanae potatione lubrica reddita erat, radicem Bistortae et summitates Millefolii in aequali quantitate adiicio, huiusque Decocti usum ad finem usque morbi continuavit, bono cum successu. Quotidie dein mane et vespere in Balneum temperate calidum, cui soli flores Chamomillae incocti erant, ad umbilicum usque aegram immisi, et ut commodius in cado balneatorio sedere posset, pulvinar cum floribus et foliis a foeno deciduis impletum, subdidi, ac postquam per unam, nonnunquam etiam duas horas in tali balneo commorata erat, recta eandem lectum petere iussi, et post

unum alterumque horae quadrantem Cataplaſmate emolliente, ex herbis Althaeae, Malvae, Parietariae, floribus Chamomillae, Meliloti, Verbaſci, Sambuci parato, totum ſaccum, inter pedes pendulum, ſedulo obvolvere iuſſi. Poſt aliquot dies elapſos ſomnus et adpetitus, nec non corporis et animi vigor coeperunt redire, rediit quoque poſt menſis intervallum fluor menſtruus, qui aliquot iam ante menſibus emanſerat, et is tanta quidem copia ex foramine ſuperius deſcripto nunc profluxerat, quanta numquam antea. Elapſa quinta hebdomada tumor ille in tantum flacceſcebat, ut non niſi pugni magnitudinem referret, et mox in balneo, matre monente, nobis inſciis, ſola ſibi prolapſam Vaginam facile reponeret; aſt tertio poſt repoſitionem die inſecuti ſunt dolores in lumbis et in regione pubis, cum inſigni urinam reddendi difficultate: iuſſi ergo ut illico balneum intraret, et adhibito fortiore niſu conaretur ſibi novam Vaginae procidentiam procurare, nec prius de futura repoſitione cogitaret, quam partes prolapſae, iterum emollitae, ex toto flacceſcerent, id quod etiam ſeptima tandem finita hebdomada, Deo nobis opitulante, adſecuti ſumus feliciſſime. Ad praepediendam autem novam prolapſionem, vaginam uterumque ſuſtinendum, et relaxatas partes obfirmandas, Peſſarium intruſum eſt, quod per ſex circiter menſes geſtavit absque moleſtia, de nullis prioris morbi queru a incommodis.

Tandem decimo Decembris huius anni convenit me Mater cum filia non pridem Viro deſponſata, conſilium expetiturae, num conſultum foret, initum, ut coeptum eſt, conſummare matrimonium? Quum ex iis intelligerem, pridem Peſſarium Puellam abieciſſe, et praepinguem ſatis, tali nunc frui conſtanter ſanitate, qua numquam antea; ſalutaribus inſtructas conſiliis optima quaevis ſperare iuſſi, et ita vultu exhilaratas ex aedibus meis dimiſi.

(*Debrecino in Hungaria Halam miſſa,*
*d.* 18. *Decemb.* 1766.)

OB-

## *OBSERVATIO X.*

## Dn. D. CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ.

### *Haemorrhoides ex vagina uterina exitum molientes.*

Femina triginta annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, hypochondriaca, attamen rite menſtruata, bisque vel ter haemorrhoidum internarum fluxum experta, tantis hactenus, aliquoties, ſub actu concubitus, ab attritu et agitatione penis virilis, in vagina uteri doloribus afflicta fuit, ut lacrymis profuſis marito miſeram ſortem teſtata fuerit. Malum hoc ſponte ſua iterum evanuit rediitque incertis, longioribus tamen temporum intervallis. Ipſa accuratior loci affecti exploratio mihi conceſſa non fuit. Poſthaec corripiebatur ſpaſmo veſicae urinariae, per paroxyſmos recurrente, acerbis doloribus in regione pubis, aſſiduoque ad mingendum ſtimulo ſtipato. Vrina erat turbida, cum ſedimento mucoſo, non ſabuloſo. Vſurpatis remediis emollientibus, alvumque leniter ſubducentibus, cum ſanitate in gratiam rediit. Haemorrhoides veſicam eiusque ſphincterem infeſtantes, morbi huius auctores exſtitiſſe, minime dubito. Quae cum ita ſe habeant, perquam probabile mihi videtur, ſupra memoratos dolores, ſub coitus exercitio ſeſe exſerentes, eidem cauſſae tribuendos eſſe. Venae enim, quae vaginam uterinam ambiunt, atque a venarum haemorrhoidalium ultimis propaginibus, teſte Ill. HALLERO *a*, oriuntur, ab haemorrhoidali ſanguine diſtentae fuerunt redditae atque varicoſae; hinc non potuit non canalis hic ſenſiliſſimus, ab attritu penis, quam exquiſitiſſime dolere. Ad prophylaxin huius affectus conſilium dedi, ut Venaeſectio ſingulis ſemeſtribus adminiſtretur, potusque

 aci-

*a*) Prim. lin. Phyſiol. §. DCCCXII.

acidularum Swalbacenſium, iuncto inſimul balneorum uſu, ſemel quotannis in auxilium vocetur.

## *OBSERVATIO XI.*

## Dn. D. CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ.

### *Caſus Hydrophobiae curatae.*

Virgo xxvi. annorum, ancillae ſervitia praeſtans, temperamenti ſanguineo-cholerici legitime menſtruata, d. xxv. Aprilis anni 1764. a cane rabido in ſura pedis ſiniſtri, ubi bini muſculi gaſtrocnemii invicem coniunguntur, duobus in locis morſu vulneratur. Non levi exinde perculſa fuit terrore, minoris tamen aeſtimans laeſionem modo praegreſſam, in hortum longius ab urbe remotum adhuc abiit, ac grave obſoniorum onus, vertici, ut moris eſt, impoſitum, domum geſtavit. Catamenia, quae tum fluebant, ſupprimebantur, ad quae revocanda infuſum quidem Meliſſae, ſed fruſtraneo auſu, ſorbillavit; vulneribus autem per noctem ſplenia, aqua ſclopetaria madida, impoſuit. Tandem nychthemero a praegreſſo morſu elapſo, meum conſilium expetiit. Inveniebam vulnera non admodum profunda, verum inſigniter iam tumida, valdeque dolentia. Ex demorſae relatione intellexi, canem rabiei illo gradu, quem Illuſtr. Boerhaave, §. 1135. Aphoriſmor. ſuorum, *primum* vocat, laboraſſe. Confeſtim igitur Chirurgum accerſendum curavi, atque ut communicatum virus, ſcarificatione vulnerum profunda, applicatisque cucurbitulis, evocaretur, auctor fui. Peregit hoc Chirurgus, verum, ob animi timiditatem nimiam, minus dextre. Iniunxi deinde, ut vulnuſcula per totum morbi decurſum aperta ſerventur, atque, maturantibus ſedulo adhibitis, ſuppurationis negotium ſummo ſtudio promoveatur. Noctem ſubſequentem tranſigebat inſomnem; anguſtiis

ſtiis affligebatur praecordiorum; ſanguinis praeterea verſus caput haud levis obſervabatur congeſtio. Hanc ob rem d. 27. eiusdem Venaeſectio in brachio adminiſtrata fuit, repetita biduo poſt, ob easdem rationes. Ceterum aegra lecto perpetuo affixa manebat. Delirabat quoque ſingulis fere noctibus, nec non inter diu multa abſona et ridicula proferebat. Accedebat denique d. 8. Maii levis aquae horror ad ipſius aſpectum, quam vero nihilominus, licet aegrius, bibebat. Triduo poſt aquam calidam ad manus lavandas afferri iuſſi. Obtemperavit quidem aegra petitioni huic, aſt inſigni cum difficultate, non ſine magna praecordiorum anxietate, totiusque corporis tremore. Potum vero aquae penitus expaveſcebat, neque ullo modo, nec vi, nec precibus, ad unum alterumve hauſtum capiendum commoveri potuit.

Medicamenta, quae ſtatim in principio usque ad praeſentem morbi conditionem exhibui, fuerunt, Mercurius dulcis *b*) mixturae temperanti iunctus, quem vero ob febriles accedentes commotiones, refractiori doſi exhibere, quin ſubinde per unum alterumve diem ſeponere coactus fui. Mercurii hoc temporis ſpatio, non niſi grana triginta quinque aſſumſit aegra, et tamen gingivarum exinde percepit dolorem, et hinc inde in ore interno puſtulae apparuere aphthoſae. Ex his circumſtantiis, ſalivationem, ſi medicamenti huius uſus continuaretur, ſubſecuturam eſſe, a vero haud alienum videbatur. Dubitabam vero, ob hanc rerum faciem, de proſpero illius ſucceſſu. Conſultum igitur duxi, ab hoc remedio abſtinere, eiusque loco experiri, quid Moſchus *c*) in hoc affectu valeat.

Inci-

*b*) Vid. Diſſ. de Hydrophobia, eiusdemque per mercurialia potiſſimum curatione, Argentorati 1761. ventilata.

*c*) Transact. philoſ. Vol. XLII. pag. 226. Gmelin et Mieke de Specifico antidoto novo. Tubing. 1750.

Incipiebam d. 11. Maii quovis bihorio, ſub forma pulveris, Moſchi optimae notae tria grana exhibere, ſuperingeſto cyatho Decocti, cuius formula haec fuit: Rec. Cort. Peruv. opt. *d*) unc. j. rad Serpentar. Virgin. unc. dimid. Nitri depur. drachm. ij. Tart. ſolub. ſcrup. iv. M. D. S. Species cum menſura dimidia aquae fontanae decoquendae. Hiſce medicamentis aegra, niſi quod ſub finem doſes, et Moſchi et Corticis, diminutae fuerint, per quatuor ſeptimanas uſa eſt. Interea temporis, maxime circa veſperam, accedebant variae ſpaſtico-convulſivae artuum agitationes, quas inania ad vomendum conamina vel praecedebant, vel comitabantur.

Animo quoque inhaeſit cupido, adſtantes, inprimisque Medicum, laedendi, ab aegrae voluntate tamen adhuc ſuppreſſa; conquerebatur demorſa ſubinde de pedum ſtupore, capitisque vertiginoſa affliſtione; iungebantur validae commotiones ſingultuoſae, per integras ſaepe noſtes durantes, cum vagis doloribus in abdomine. Deliria fuerunt frequentiſſima; ſolidos cibos aegra deglutivit, aſſumſit quoque ſuo tempore praeſcriptum Decoſtum, quod vero, cum per unicum aliquando diem omiſiſſet, altero die non niſi aegerrime hauriebat; ad aquam vero e longinquo ſaltem viſam exhorreſcere, totoque corpore contremiſcere coepit, neque illam vel primis modo labris deguſtare potuit; neque tamen metuit aëris motum, neque res ſplendentes oblatas. Conſumtae fuerunt hoc temporis decurſu in Decoſto, corticis Peruviani unciae quatuordecim, Moſchi vero drachmae quinque cum granis viginti ſeptem. Nolui aegrae, re domi anguſta preſae, Moſchum ulterius exhibere, praeſertim, cum Hydrophobia per integri menſis ſpatium in uno eodemque ſtatu permanſit. In mentem igitur mihi venit, an non balnei dulcis uſu refraſtarius hic morbus debellari poſſit. Primis

*d*) Vide laudat. Diſſ. Argentoratenſem, ubi Auſtor Corticis uſum, variis rationibus innixus, valde commendat.

mis quidem diebus difficillime id succeſſit. Aegra enim miſerandum in modum tantis praecordiorum anxietatibus, partium omnium tremore, membrorumque fere convulſiva agitatione corripiebatur, ut vix balneum ingreſſa, ex eodem rurſus exire coacta fuerit: verum hae difficultates tractu temporis ita ſublatae ſunt, ut tandem per bihorii ſpatium in lavacro perſiſteret, omniaque ſymptomata ſenſim ſenſimque ita evaneſcerent, ut aegra, quindecim adhibitis balneis, unum alterumve cochlear aquae deglutire potuerit, ſubſequente quidem ſingultu, qui vero aliquot menſium intervallo ſponte abiit, ita, ut illa, dum haec ſcribo, bene valeat, nullumque amplius mali ſui inſultum, praeter vertiginoſas capitis afflictiones, ſemel aut bis per annum recrudeſcentes, hactenus perpeſſa ſit.

Cum varia in hoc morbo medicamenta adhibita fuerint, dictu minus facile eſt, quodnam ipſorum effectum praecipuum praeſtiterit: videtur tamen, Moſcho, Cortici iuncto, vires ſuas denegandas haud eſſe, cum horum remediorum uſu, quatuor ſeptimanarum decurſu, Hydrophobiae malum, rariſſimo ſane exemplo, maiora haud ceperit incrementa.

## *OBSERVATIO XII.*

## Dn. D. CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ.

De

### *Tumore pedum oedematoſo chronico minus tamen noxio.*

Vir 44. annorum, laxioris atque ſucculenti corporis habitus, ob muneris demandati rationes vitae ſedentariae nimium quantum addictus, varia molimina haemorrhoidalia, tandemque ipſum haemorrhoidalem fluxum menſtruis periodis recurrentem, ſibi contraxit. Jungebatur huic affectui oedema pedum

ſenſim ſenſimque increſcens, laxamque cutem a malleolo usque ad genua ſat magnam in molem extendens. Tumor hic pro more ſuo per noctem penitus diſparuit, et interdiu rediit, impreſſasque foveas promptiſſime reſtituit. Accidit aliquando, ut, cum aeger de inſolito pedum pruritu conquereretur, pedesque eapropter cum pannis linteis paulo diutius, leniter tamen fricarentur, ut, inquam, ipſa haec linteamina ab attenuato et per dilatatos poros cutis tranſeunte ſero, repetito etiam experimento, madeſcerent, quae omnia ſerum in praeſenti oedemate extravaſatum atque in telam celluloſam effuſum commonſtrant. Exceptionem proinde aliquam patitur ſententia *a*), quae tumorem oedematoſum, qui preſſus ſe facile reſtituit, a ſero tantummodo in vaſis ſuis ſtagnante deducit, id quod modeſte hic monere placuit. Ceterum, Vir optimus non adeo male ſe habet, eſtque idem tumoris ſtatus, quinquennio iam ab eiusdem ortu praeterlapſo.

## OBSERVATIO XIII.

## Dn. D. CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ.

De

## *Vſu Spiritus ſalis ammoniaci interno noxio potius, quam ſalutari.*

Celeberrimus Adolphi, in Actor. N. Cur. Vol. X. Obſ. X. medicamenta larga et liberali manu data eximie commendat, quod et ego probo. Allegatur ibidem Porta in *Medicina* ſua *brevi*, quae mihi vero ad manus non eſt, dicens, ſe absque ulla noxa compluribus vicibus Spiritus ſalis ammoniaci integram unciam aſſumſiſſe. Jam ea, quae mihi circa uſum huius medicamen-

*a*) Excellentiſſ. Eberhard, Conſp. med. theoret. Part. II. pag. 496.

camenti evenerunt, enarrabo. Viro eidem, cuius in praecedente Observatione mentionem feci, ad urinam ciendam sequentem Mixturam praescripsi: Rec. Aqu. Cerasor. nigr. uncias sex, Terrae fol. Tartar. drachmam unam, Spir. sal. ammon. urinosi, iuxta Dispensat. Würtemb. parati atque optime saturati drachmas tres, Oxymell. squillit. unciam unam. M. capiantur bis per diem quinque cochlearia.

Postquam aeger medicamentum hoc bono animo assumserat, respiratio ipsi subito sufflaminabatur, ita, ut per sedecim vel viginti horae minuta secunda spiritui ducendo impar esset. Nihilominus secunda vice periculum fecit cum hoc remedio, verum eadem sequebatur spirandi difficultas, quin adhuc intensior. Detestabatur hinc aeger medicamentum hoc, neque ego eiusdem usum amplius suadere consultum duxi. Cum Vir optimus omnia ingredientia, imo ipsum Spiritum salis ammoniaci ad duos scrupulos mixturae sexunciali admixtum, plus una vice absque ullo incommodo assumserit: persuasum mihi est, nocivorum horum effectuum rationem non nisi in nimis larga modo dicti spiritus adhibita dosi quaerendam esse. Spiritus enim hic, teste BOERHAAVIO, *b*) bene saturatus, acerrimus est, ignique proximus acrimonia sua, halitumque emittit, quo forte in rerum natura non alius acrior habetur aut violentior. Quid? quod ipse sal volatilis cuti viventis calidae applicatus, si mox superimposito emplastro de pice versus cutim coërcetur, ut non possit avolare, statim ac calescit, intolerabili cum dolore partes in gangraenam nigram exurit, summa cum inflammatione, ut non sit aliud venenum velocius. *An igitur adeo*, pergit celeberrimus Vir, externum saltem usum attingens, *prudentes quidam Medicorum, qui pleno inspiratu commendant spiritus huius salisve attractionem ad nervos olfactorios, membranam pituitariam narium, pulmonales tenerrimas vesiculas? Inflammatio topica et corrosio*

 *impri-*

*b*) Element. Chemiae Tom. II. Proceſſ. CV. CVI.

*imprimis quam maxime hinc videtur metuenda.* Suspicor itaque spiritum salis ammoniaci, quem PORTA adeo liberaliter inurgitavit, optimae notae non fuisse, licet, quod hic sub finem addo, nesciam, an forte alius, superius a me praescriptam dosin huius spiritus melius ferat, nec ne?

(*Eslinga Halam missae d. 22. Decemb.* 1766.)

## *OBSERVATIO XIV.*

## Dn. D. PAVLI JOANN. FRIDER. HELMERSHAVSEN.

### *Ingens et miranda gravissimorum symptomatum congeries, per XXXII. annos se invicem excipientium, a concremento polyposo-scirrhoso, in- et extra V. P. coalito, obortorum.*

Virgo temperamenti sanguineo-cholerici, bona validaque corporis constitutione atque alacriore animo gaudens, ab infantia quidem variis gravibusque morbis implicata fuerat, quibus vero a decimo tertio aetatis anno levata, ad decimum octavum usque bona utebatur valetudine, ut per hoc temporis spatium omnes actiones vitales et naturales ordine et sine vitio procederent. Annum autem agens decimum octavum, lassitudine inopinata artuum, in ascensione potissimum scalarum, nec non crebrioribus capitis doloribus, sensuumque hebetationibus ac vertigine adficiebatur, qui quidem adfectus caput et organa auditus ita occupabant, ut haec occlusa viderentur, atque aegrota saepius vix sibi constaret. Ad haec accedebant difficilior respiratio et anxietas circa praecordia, non raro eum in modum aucta, ut aegra vix sufferret anhelitum, simulque hoc cum adfectu insignis palpitatio et trepidatio cordis erant coniunctae, attamen cum hoc discrimine, ut graviores accessus capiti molestiam adfe-

adferentes, ſymptomata circa praecordia redderent remiſſiora, quae eo tempore interdum in totum quieſcebant. Neque certum et ſtatum tempus invadendi et recurrendi obſervatum eſt, ſed haec ſymptomata promiſcue et ſine reſpectu ad excretiones ordinarias, tam ante, quam poſt fluxum menſium, nec minus tempore intermedio, alvo tam clauſa, quam aperta, aderant: interim tamen alvus frequentius clauſa, quam aperta erat, et pedes ſaepe praeternaturaliter detepeſcebant. Ceterum aegrota, ſi antea nominati excipiantur inſultus, ſic ſatis bene adhuc corpore viribusque valebat, nec ciborum adpetentia, nec ſomno carebat, et nihil impediebat, quominus occupationibus domeſticis vacare et interdum pedem domo efferre potuerit, usque dum morbus creſcens hoc prohibebat. Neque hoc prætermittendum, quod menſes conſueto tempore prodierint ſine doloribus aut aliis incommodis.

A primis morbi incrementis ſtatim experientiſſimi quidam Medici in conſilium vocabantur, qui quidem per Venaeſectiones, pediluvia, antiſpaſmodica, reſolventia, pilulas polychreſtas balſamicas et reliqua eiu dem generis remedia, morbum radicitus tollere fruſtra conati, verebantur, ne polypi cordis, ſaltem incipientes, ſubeſſent, generatim autem arbitrabantur, aegrotam cardialgia ſymptomatica a reſtrictione humorum oriunda, laborare, hac quidem innixi ratione, quod nimirum inflatio vaſorum ſanguiferorum in facie et collo cum pulſu duro, intermittente, obſervabatur. Aliquo deinde temporis ſpatio interiecto, ſpaſmodica faucium conſtrictio, cum ſenſu corporis duri in illis haerentis, itemque inflatio in hypochondrio ſiniſtro et ſenſus rei alicuius aſcendentis ſenſimque praecordia occupantis, ſuccedebant, quae ſane omnia ſententiam Medicorum dubiam atque curationem difficiliorem anci itemque reddebant. Nulla enim obſtructio menſium, nulla in abdomine tormina aderant; menſes non ſolum legitimo tempore, ſed etiam libere et absque

impedimento prodibant, ratione durationis paululum modo mutati, ut, cum antea quinque aut ſex diebus, nunc biduo abſolverentur. Nullam aegra horum calamitoſorum ſymptomatum rationem adferre poterat, niſi quod domicilii ſui culina fumum retinens, perflantibus ventis nimium expoſita fuerit, in qua coquendis cibis occupata, per crebras infrigidationes forſitan detrimenti quidquam ſanitatis cepiſſet, quod a vero abludere non videbatur, quia tempore hiemali primum hoc morbo adflicta, fluxum menſium ſenſim diminui animadverterat, nullo modo, licet omnibus remediis rite adhibitis, ratione quantitatis poſtea plenarie reſtituendum. Hi acceſſus morboſi biennio elapſo multum augebantur occaſione terroris, quo aegrota ex improviſo percellebatur; ab hoc tempore lecto manebat continuo adfixa, et quidem eo modo, ut interdiu incumberet dextro lateri, ſomnum autem capiens, quo nondum privata erat, nonnunquam etiam in ſiniſtrum ſe verteret.

Aliquot anni ſic praeteribant, ut illa quidem nunquam ab omni ſenſu anxietatis circa pectus libera, attamen, ſi excipiantur adfectus ſpaſmodici, animi corporisque viribus non plane deſtituta eſſet, ceterum aequalem ſitum cubando ſollicite obſervans atque ab omni motu, quantum fieri poterat, abſtinens, aliquid etiam levaminis et liberiorem reſpirationem exinde ſe capere adfirmabat, quando manu ventriculum ſiniſtrorſum premeret. Sanguis per Venaeſectiones circa aequinoctia emiſſus, purpureum colorem atque conſiſtentiam ſatis bonam retinebat. Vrina erat naturalis et citrini coloris, modo copioſum, modo parcum ſedimentum deponens; quandoque tamen aegrotae aſſurgenti animi deliquia eveniebant. Circa hoc tempus, poſtquam ultra duos annos ſymptomatibus hactenus enumeratis adflicta fuerat, menſes notabiliter diminuebantur et fluor albus accedebat, nunquam remittens niſi ſub ipſo menſium fluxu, isque omnia medicamenta eludens, ſpem et laborem Medicorum

fruſtra-

fruſtrabatur, quamvis ſanguinem purificantia inprimis Tinct. antimonii acris cum Eſſentia Succini, pilulae purgantes cum Mercurio dulci, variae aquae minerales, decoctum foliorum Roſmarini et florum Vrticae mortuae, itemque martialia quaedam ab illuſtribus Medicis, HOFFMANNO ſcilicet, *de* BERGER, BÜCHNERO, STAHLIO, aliisque Viris experientiſſimis praeſcripta, adhiberentur.

Sex anni ita miſere, longe calamitoſius autem inſequentes peragebantur: non ſolum enim continuabant vertigo, hebetationes capitis, tenſio ſiniſtri lateris et pedum infrigidationes, quibus poſtremo nominatis antea dicta ſymptomata ſemper augebantur, ſed et morbus ipſe in dies invaleſcebat, quandoquidem continua cordis palpitatio eiusque tremulus motus, ad extremum usque diem aegram male diſcruciantes, reſpiratio anxia, orgaſmus ſanguinis univerſalis, et inuſitatae conſtrictiones ſpaſmodicae in capite et pectore, plerumque vero in diaphragmate, cum ſubſequente atonia oboriebantur. Adpetentia ciborum et quiete per noctem adhuc fruenti id ſolatii ſupererat, quod adflictionibus aliquantiſper remiſſioribus vacando, in occupationes d meſticas, attamen lecto incumbens, atque colendo Poëſin aut alias animi ingeniique exercitationes otium conſumeret. Venaeſectiones, et hirudines ad venas colli et ſuras admotae, per aliquot dies interdum corporis cruciatus aliquo modo levabant, ſed malum minime ſummovebant, quin immo, aliquo temporis intervallo compreſſiones cordis et capitis pathemata, modo pungendo, modo pulſando dolores excitantia, eo usque augebantur, ut in veras convulſiones abirent, et adflicta ſub his paroxyſmis, fidem ſuperantibus et per univerſum corpus ſe extendentibus, ab aliquot perſonis robuſtioribus vix lecto coërceretur, et miſerandum in modum lamentaretur.

Sic morbus a primordiis ſuis ad quartum et viceſimum annum ſubinde magis magisque invaleſcens, protrahebatur, ex

quo

quo insigniter decrescebat, minime tamen prodigiosos effectus ulterius exserebat, e contrario, praesertim vicesimo quinto morbi anno, superata Dysenteria, aliae passiones priorum vices occupabant: Stomachus scilicet languens, privatio adpetentiae et somni, vehementes singultus, spasmi fere continui circa ventriculum, pectus simul et cor contrahentes et respirationem opprimentes. Sub ipsis cordis constrictionibus, iisque vehementioribus, aegrota conquerebatur de incredibili anxietate et compressionibus cordis, eique videbatur saepe, ac si sanguinis motus circa cor prorsus se se sisteret, et frustulum quasi ligni in corde haereret, quae pathemata, cum palpitatione interdum, semper vero cum trepidatione cordis usque ad obitum perdurante, erant coniuncta. Simulac corpus movebatur, spasmorum impetus maior erat, et cor ipsum et omnia vasa quasi occlusa videbantur, postea animi deliquia et tanta cordis debilitas sequebantur, ut hoc ipsi prae debilitate doleret, in quibus adfectibus tamen medicamenta roborantia praecipuum praestabant usum. Quando spasmus cor invadebat, verum asthma spasticum exoriebatur, ut aegrota nunquam sufficientem halitum recipere posset, et ex nimia anxietate pedibus lectum concuteret tanta cum vehementia, ut hi saepe sauciati fuerint.

Durante hoc inveterato morbo, a cerevisia plenarie abstinuit, utens plerumque potu ex decocto panis et Cassiae lignosae, nec non ex avena et hordeo excorticatis; intra prandium aliquid vini sumsit. Annis posterioribus morbi, praesertim durante spasmo diaphragmatis, vel minima exoneratio alvi vehementes spasmos et contorsiones provocabat, qua de causa nulla laxantia, raro autem Clysmata, adhibebantur. Lectus continua horum annorum serie a tergo altius sterni debebat, et in ultimo anno aegrota non nisi dextro lateri incumbens somnum capere potuit, quo diuturno recubitu semel tantum cutis, licet intra paucos dies sanata, exulcerata fuit. Sub his adfictio-

flictionibus corpus plane contabuit, viribus per continuum cordis tremulum motum et ſpaſmos ſtomachi ita exhauſtis, ut complures dies ſub inſigni atonia conſumeret; accedente autem ſpaſmo tam anxia erat, ut cutem in regione ſcrobiculi cordis et ſupra umbilicum fricando laederet.

Tot malis miſerandum in modum cruciata, morbo tandem inſeneſcebat, qui iam triginta et duos annos vitae abſumſerat, atque in hoc longo temporis tractu minimum decas Medicorum, ab aegrota conſultorum, morti occubuerat. Circa medium triceſimi tertii morbi et quinquageſimi primi anni vitae, quo tempore fluxus menſium, annuatim diminutus, ceſſabat, malum tamen inde nec augebatur, nec levabatur, incidit forte in quandam animi conturbationem, per aliquot dies ſubſiſtentem, qua ipſius animus, alias tranquillus atque immotus, nimis adflictus fuit, et choleram ſiccam reliquit, quae, omnibus remediis, etiam pretioſioribus, fruſtra adhibitis, in inflammationem lentam degeneravit, et ſic tandem illa, accedentibus exceſſivis convulſionibus, et inſequente lenta apoplexia, mirisque ſpaſmis, ſupra triginta et ſex horas praeter opinionem moribunda, cum naturae vires tam accumulatis malis non ſufficerent, vitam moleſtam cum tranquilla morte commutavit.

Non ſolum defuncta, ſed etiam ipſius cognati ſaepius optarunt, ut poſt illius obitum ope ſectionis in cauſſam morbi atque ſymptomatum plane ſingularium et prope inauditorum inquireretur, cui deſiderio ut ſatisfieret, praevia inſpectione corporis demortuae, manus ſectioni admovebantur. Eius vero finis primarius, quum in eo conſiſteret potiſſimum, ut ſedes morbi diriſſimi recluderetur, attamen, quantum fieri poſſet, ſine mutilatione corporis, a ſcopo non alienum viſum eſt, cavitates inferiores utrasque primario perſcrutari, et in his ſi praeternaturale quoddam non inveniretur, tunc poſtea ſuperiores aperire. Sub externa pectoris atque abdominis inſpectione ab initio ſtatim obſervabatur, ſternum praeternaturaliter valde inflexum,

ceterum quoque insigni duritie praeditum esse. In sinistro hypochondrio livor et maculae rubicundae adparebant, quae exgangraena interna atque intervallo temporis, dum corpus quadraginta et duas horas iam exanimatum iacuerat, ortae credebantur; abdomen ipsum valde tumidum et livore suffusum erat. Integumenta communia in statu ordinario, et, quod in morbo tam pertinaci et corpore plenarie contabefacto mirandum erat, robustiori panniculo adiposo instructa deprehendebantur. Pectore aperto, mediastinum sanum et supra modum pingue, pulmones vero iusto minores adparebant, illosque magnitudine vix superabant, qui in infante sex aut octo annorum conspiciuntur. Dexter illorum lobus vix quarta parte liber erat, reliquis tribus imprimis superne, claviculam versus, cum pleura concretus, in eoque latere circiter dimidia mensura extravasatae lymphae serosae confluebat, hincque nec defunctam, nec ipsius Medicos opinio fefellit, quod scilicet hydrope pectoris simul laboraret. Substantia pulmonum valde flaccida erat, attamen sine ullo scirrho aut vomica; dexter lobus autem in totum, sinister ex parte tantum inflammati erant. Cor minorem, ac par est, habere ambitum videbatur, neque in situ naturali constitutum erat, apice in dextrum latus valde inclinato. Pericardium sine labe, frustrabatur exspectationem Medici, hoc loco extravasatum quoddam suspicantis. Ventriculus cordis anterior nimis flaccidus erat, posterior e contrario naturalis; uterque, quod mirabamur, sine extravasato aut concretione polyposa.

His accurate sufficienterque perscrutatis, abdomen aperiebatur, ubi inflammatio omnium intestinorum, excepto recto, statim in oculos incurrebat. Omentum erat in statu naturali; hepar turgens et sanguine repletum, iustae quidem proportionis, ast inflammatum, licet sine scirrho, sicut etiam vesicula fellea valde exigua et prorsus inflammata erat. Splen colore sublivido infectus erat, sed absque scirrho, et ratione extensionis modum non transgrediens. Stomachus multum inflatus, sed

non

non inflammatus; uterus nimis parvus, et renes cum veſica ex omnibus viſceribus ſoli vitio viſibili carebant. Sub fundo uteri et inter veſicam concreſcentia in modum venae ſcirrhoſae inſigniter tumefactae tandem adparebat, et quum ex hoc praeternaturali obiecto ſedes morbi in hoc loco praeſumeretur, id accuratius proſequebatur, inteſtinis usque ad ſinum Venae portarum et regionem hepatis replicatis. Facta hac praeparatione, obſervabatur, memoratum illum tumorem in ipſo Venae portarum trunco latitare, quo diſſecto, polypus, figuram, quam adiecimus, referens, prorumpebat, a parte ſuperiore lit. A. circumferentiam plus quam duorum, et ab inferiore, lit. B. ad ramificationes usque, unius et dimidiae unciarum, nec non pondus ſemunciarum quinque cum dimidia exhibens. Hic polypus cum continuationibus ſuis, ut Tab. I. Fig. 3. A. B. C. D. monſtrat, dextrum atque ſiniſtrum ramum Venae portarum ingrediebatur, atque ex mera concretione fibrarum conſiſtebat. Connectebatur autem mediante tunica celluloſa cum ſcirrho, quem eadem Figura lit. E. oſtendit, quique a parte ſuperiori F. ubi intra dextrum et ſiniſtrum ramum venae portarum increverat, pollicis unius, in medio vero G. pugni circumferentiam ſuperabat, ſimulque ab hoc ſcirrho pendebat appendix H. longitudinem et craſſitiem unius pollicis explens, quae cum parte aliqua craſſioris portionis utero incumbebat. In ſuperficie ſcirrhi, ubivis glandulae induratae adhuc adparebant, lit. I. I. I. et quum diſſecaretur, repraeſentabat faciem ſarcomatis et ſteatomatis, dum varium praebebat aſpectum. Longitudo huius concreſcentiae ſcirrhoſae ſine appendice H., quae ſeparata et quaſi abſciſſa comparuit, ad quadrantem cubiti, et pondus totius compagis ſcirrhoſae ad decem ſemuncias et tres drachmas adſurgebat, quo vaſa haemorrhoidalia premebantur, ſicut etiam hac mole vena cava in vertebram retrorſum intruſa, antrorſum autem veſica propulſa erat, ut vix cerneretur, qua de cauſſa eius extenſio impediebatur.

Neque ideo mirandum est, cur defuncta de continuis anxietatibus et motibus convulsivis conquesta sit, quum horum symptomatum ratio, partim ex pulmonibus iusto minoribus, partim ex interrupto, retardato et variante sanguinis circulo, facile adpareat, quo reditus sanguinis in anteriorem cordis ventriculum difficilior reddebatur, polypus vero vel minimo corporis motu exagitabatur, et nimia exinde consequente extensione spasmi et convulsiones provocabantur; scirrhus vero, quando aegrota assurgere conabatur, propter pondus descendebat, et liberum diaphragmatis motum prohibebat. Occasione animi cuiusdam pathematis sine ullo dubio polypus, ceterum paucis aut plane nullis, ut alias solet, fibris lateralibus instructus, separatus est, et simul facta effusione bilis, ex irritatione et impedito circulo gangraena et sphacelus sua ceperunt incrementa.

(*Vinaria Halam missa d.* 12. *Mart.* 1767.)

## *OBSERVATIO XV.*

## Dn. JACOBI FRANCISCI DEMACHY.

### *Singularia quaedam, de Liquore fumante, ex Stanno et Mercurio sublimato parato.*

In Schediasmate quodam, quod *Cassio* tribuitur, et *Sol sine veste* inscribitur, de Liquore ex Stanno et Mercurio corrosivo parato asseritur, singularem hanc eius esse qualitatem, ut guttula eius unica omnem in cyatho contentam aquam quasi conglaciatam reddere queat. Pluribus autem vicibus per experientiam edoctus, falsum hoc esse comperi; e contrario autem sequens phaenomenon saepius observare mihi licuit, quod nempe unica aquae purae guttula integram quandam praedicti illius Liquoris fumantis quantitatem subito et fere in momento in crystal-

ſtallos exiguas ſiccas, nihilominus tamen fumantes, convertere queat. Sic

primo, cum Phialam, pro aſſervando tali Liquore, qui adhuc ſub deſtillatione prodibat, praeparaveram, et eandem, aqua mundificatam, non ſufficienter exſiccaveram, vix e vaſe recipiente in illam effuſus Liquor omnis, non ſine ſtupore meo, in ſolidam maſſam mutatus fuit.

Altera vice miniſter, qui in lectionibus meis chemicis ad manus mihi erat, Matracium, antea cum aqua repurgatum, retortae, deſtillationi Liquoris fumantis adaptatae, admovere debebat. Licet autem ſerio eidem inculcaſſem, ut exacte illud exſiccaret, nihilominus tamen ex incuria illud adhuc humidum adplicavit, ignemque debitum retortae ſubminiſtravit. Quamprimum ergo Liquor vaporoſus prodiit, ſtatim hinc inde ad parietes Matracii (in locis nempe humidis) circumvolutus, in ſolidam ſubſtantiam abiit, reliqua autem eius pars fluiditatem aqueam ſervavit.

Tertio tandem de induſtria aquae, in cyatho contentae, unciis ſex, ſucceſſive et per vices Liquoris fumantis guttulas duodecim, ab una incipiendo, inſtillavi, ſed aqua ſemper fluida permanſit. Cum vero ad drachmam unam Liquoris iſtius unicam ſaltem aquae guttulam mediante tubulo vitreo adderem, moxque leniter vitrum agitarem, omnis ille ſubito in ſolidam mutatus fuit maſſam; quin immo, ſi vapor ſaltem aqueus in vaſculum, Liquorem fumantem continens, transmittitur, ut leviter modo illum attingat, ſimilis exinde effectus illico obſervatur. Liquido ergo exinde adparet, quantum a veritate abſit prodigioſum illud experimentum in praedicto illo Schediaſmate inani cum iactantia prolatum.

## OBSERVATIO XVI.

## Dn. JACOBI FRANCISCI DEMACHY.

### *Hepar ſulphuris, vicem gerens Liquoris ad detegendam Vinorum mangoniſationem deſtinati.*

Ad deteſtandam Vinorum mangoniſationem detegendam communiter adhibetur Liquor, ex Auripigmento et Calce viva, in aqua ſolutis et leviter coctis paratus, quo alias etiam Phyſici pro atramento ſic dicto ſympathetico utuntur. Quum aliquando mihi deficeret hic Liquor, et Vinum quoddam, intuitu mangoniſationis valde ſuſpectum, examinandum eſſet, Hepar ſulphuris, quod aderat, liquidum, eius in locum ſubſtitui, eodem cum ſucceſſu. Hoc videns, tentavi, an idem illud etiam tanquam atramentum ſympatheticum adhiberi poſſet? paremque ſimul effectum ab eo notavi. Et ſane mirandum etiam hoc non eſt, quum ex Auripigmento et Calce viva, cum fervida aqua ſolutis, non niſi Hepar quoddam, ex ſulphure Auripigmenti, per Calcis partes alcalinas ſoluto, compoſitum, obtineatur, adeoque vulgare Hepar ſulphuris omnino vices illius gerere potuit. Hoc unicum tamen circa praedictum illud experimentum notavi, quod effectus, quoad mutationem coloris Vini mangoniſati, non adeo prompte, ſed paullo tardius ſuccedat, quam cum uſitato illo Liquore, id quod procul dubio arſenicalibus partibus, Auripigmento ſimul adhaerentibus, in communi autem Hepate ſulphuris deficientibus, tribuendum erit.

# OBSERVATIO XVII.

## Dn. JACOBI FRANCISCI DEMACHY.

De

## *Diverſitate coloris olei deſtillati Chamaemeli.*

Ex quo ELSHOLZIVS in Libro ſuo, *Deſtillatoria curioſa* inſcripto, olei eſſentialis Chamaemeli colorem coeruleum ab omni cuprearum partium ſuſpicione, per varia ſollicite facta experimenta liberavit, veram coloris huius cauſſam nemo, quantum mihi quidem conſtat, indagavit, licet artem, oleum iſtud in maiori copia obtinendi, non male deſcriptam, utinam etiam poſſibilem, doceat NEVMANNI *Chymia*, a ZIMMERMANNO cum annotationibus ſuis edita.

Quum aeſtivo tempore anni praeteriti maiorem Chamaemeli floridi quantitatem, quam quidem vas meum deſtillatorium una vice capere poterat, obtinuerim, in duas partes illam diſpeſci iuſſi, primo ſolos flores, dein herbam floribus ablatis, deſtillationi ſubiecturus. Quod e floribus eliciebatur oleum, flavi coloris erat, quod vero ex herba prodiit, coerulei. Vtraque haec commiſcui, indeque viridis exſurgebat color. Quoties ergo coeruleum obtinetur tale oleum, toties concludere licet, herbaceam Chamaemeli partem floribus abundantiorem, aut oleo magis divitem fuiſſe; ſi autem flavum illud monſtrat colorem, quod perquam ſaepe accidit, tunc non dubitandum eſſe arbitror, flores et quantitate et maturitate herbaceam partem longe ſuperaſſe; ſin tandem, quod raro tamen accidit, viridis color adparet, tunc aequalis circiter quantitas olei ex floribus et herbacea parte elicita eſſe videtur.

(*Pariſiis Halam miſſae d. 26. April.* 1767.)

OB-

## OBSERVATIO XVIII.

### Dn. D. LVDOVICI ROVPPE.

*Ingens ventris tumor tympaniticus, a compreſſione externa.*

In portu apud Helvoetschluys in Belgio, die 21. menſ. Junii ann. 1755. contigit infortunio quodam, dum ancorae in nave bellica de Orangezaal attollebantur, ut militis, nomine *Gerret Ignatius*, abdomen, corpore obtuſo duroque vi magna comprimeretur. Ad afflictum ſtatim acceſſi, examinavique ventrem, ſed praeter levem contuſionem et cuticulae, exiguo tantum in loco abraſionem ſupra umbilicum, nullam inveni laeſionem; interim de ingenti dolore, angore et ſiti conquerebatur. Aquam frigidam cum pauxillo vini remixtam ei potus loco dedi, quam avidiſſime bibebat, inſuper venam in brachio aperui, et largam inde ſanguinis quantitatem eduxi, ſauciatumque in ſtratum ſuum nauticum ſeu lectum penſilem collocari curavi. Poſt trium circiter horarum intervallum ad lectum infelicis huius hominis reverſus, eum valde inquietum, ſudoreque frigido perfuſum inveni. Pulſus erat parvus et celer, cum brevi ac frequenti reſpiratione; alvum bis et quidem ſat copioſe exoneravit, urinamque reddidit ſine cruore in excretis, ſuperſtite adhuc magno alvum deponendi mingendique ſtimulo. Abdomen vero cum tangerem, adeo durum atque tumefactum inveni, ut ligno duritie, extenſione autem aſcitico ventri vix cederet. Subitaneum hocce phaenomenon miratus, interrogavi, quid ante, quidque poſt infortunium fecerit ſauciatus; narraverunt mihi commilitones, quod duas tresve horas, antequam ei infortunium contigerit, ille multum polentae hordeaceae comederit, et magnam cereviſiae recentis et valde turbidae quantitatem dein ſuperingurgitaverit. Aeger vix ſpiritum trahere valens, potum quam ardentiſſime petiit, unde concludebam ventriculum

aut

aut inteſtinum quoddam diſruptum, contentaque cum potu, quem poſt infortunium ſumſit, in abdominis cavum effuſa eſſe. Idcirco omnem fere potum prohibebam, et aegro, quia de ſiti inextinguibili adhuc conquerebatur, quolibet horae quadrante cochlear aquae, cum ſpiritu Sulphuris per campanam ſubacidae factae, tantummodo conceſſi. Perrexit nihilominus intumeſcere abdomen; ut hora nona poſt perpeſſam violentam compreſſionem, ob ingentem iſtum tumorem, umbilico valde prominente, ſuffocatus fuerit.

Elapſa circiter poſt obitum hora, cadaver nondum penitus refrigeratum aperui; ſed antequam hoc fiebat munditiei cauſſa acum triquetram in id immiſi, ut effuſi laticis maxima pars ſic educeretur, ne conſpurcaretur inde navis. Verum deceptus fui in hac opinione; acus enim perfacile in diſtentum abdomen introducebatur, intrandoque ſonitum edebat, retracta autem eadem, e cannula ſive fiſtula, ſibilando primo prodiit flatus, teterrimum odorem ſtercoreum ſpirans. Finito primo hoc impetu adparebant in canali fiſtulae veſiculae quaedam cito diſrumpentes, dein erumpebat ſpuma flava, unde quadantenus collapſum videbatur abdomen. Cannulam dein profundius in alvum intruſi, donec lamella eius cutim tetigit, atque Chirurgo, ut eam firmiter ſic teneat, foramenque eius digito obturet, tradidi. Interim ſcalpello ventrem caute aperui, ne inteſtina laederem, quod vix erat factum, cum ſtatim prorumperent inteſtina tenuia, flatu adeo diſtenta, ut brachio craſſiſſimi hominis quoad ambitum ſimillima eſſent. Haec peritoneo proxime adiacuerunt, ſicuti etiam inter hoc et illa flatum inveni nullum. Dein transverſali inciſione cannulam verſus, hanc ab integumentis liberavi, eamque in inteſtino ileo haerentem inveni. Reclinatis tandem integumentis, apparuit peritoneum intenſe rubens, a ſanguine inter hoc et muſculorum abdominalium membranas effuſo; locus hic contuſioni externae, ubi abraſa fuit cuticula exacte reſpondebat, eratque latitudine fere trium digitorum.

Proinde etiam variis in locis rubebat inteſtinum ileum, a ſanguine ſub communi inteſtinorum membrana effuſo; maculae autem erant longe minores, et integumentorum contuſioni non reſpondentes, qua in regione inteſtinum maxime erat extenſum. Praeter has, aliae adhuc maculae ubique in hoc inteſtino, uti et in ieiuno apparuerunt, erantque hae oblongae, fere pellucidae, iis in cute hydropicorum, dum haec valde extenditur, non multum diſſimiles. Ceterum inteſtina haec usque adeo erant expanſa, ut pelvim undique repleverint, veſicamque urinariam et inteſtinum rectum (quae utraeque partes vacuae deprehendebantur) arcte compreſſerint: viſcera autem ſuperiorem abdominis regionem occupantia tam alte verſus thoracem fuerunt agitata, ut miſeri inde reſpiratio occluderetur; namque Colon inteſtinum, vacuum omnino et collapſum ſupra ventriculum cum omento, illoque ſat magno, et quibusdam in locis rubente, inveni. Ventriculus flatu quoque extendebatur, ſed magnitudinem et colorem naturalem ſervavit, niſi quod vaſa eius atque Coli inteſtini et omenti, ſanguine valde turgerent. Viſcera dein examinavi, ſed praeternaturale nihil, praeter felleam veſiculam vacuam omnino, obſervavi, neque emphyſematis ullibi veſtigium detegere potui. Tandem iuſſi, ut Chirurgus cannulae canalem recluderet, unde incredibilis quantitas ſpumae prorupit; ventriculum quoque ſcalpello perforavi, qui ſpuma quoque erat repletus, ſed colore minus ſaturato tinctus. Poſt haec abdomen conſuere iuſſi, quod vero brevi poſt iterum intumeſcebat, ſpumamque trans ſuturam emittebat, idque ad minimum per ſex horas; an vero diutius continuaverit, neſcio, dum cadaver ſepeliri debebat.

Cuinam autem cauſſae tanta flatuum copia proprie adſcribi debeat, vel quid adeo ſubitaneam efferveſcentiam producere potuerit, merito nunc inquirendum erit. Commixtioni cereviſiae recentis, non rite defecatae cum comeſta polenta hordeacea, adfuſa bile aliisque cruditatibus in inteſtinis collectis, ſubi-

ſubitaneus hic effectus tribui haud poterit, adeoque in ipſa illa perpeſſa violentia, et forte inde enato terrore, imo et inteſtinorum contuſione doloribusque, ac hinc oborta ſtaſi inflammatoria quaerenda erit ratio, quibus inteſtinorum tonus, flatuum collectioni alias renitens, admodum debilitatus fuit, bilisque talem contraxit indolem, ut cum potu in tam ſubitaneam tranſire potuerit fermentationem; ſed modus ſpecialis, iuxta quem haec omnia fiant, minime exponi poterit. Interim ſaltem docemur hac obſervatione, quod ſymptomatibus apparentibus nondum exacte exploratis, licet ceteroquin veriſimilibus, ſimpliciter non ſit adhibenda fides, et quod in ſimili caſu percuſſio manu facta, licet illa ſub tam gravi contuſione abdominis crudelis videatur, tamen in auxilium vocari queat, ut exinde cognoſcere queamus, an ſicca vel humida ſit ventrem diſtendens cauſſa; ſi enim hoc malum in tempore fuiſſet cognitum, aegroque potulenta minus fermentantia et parciori in quantitate oblata, tentata ſimiliter externa aquae frigidae applicatione, ſanatio forſitan obtineri potuiſſet; imo his non iuvantibus, non adeo temerarium videtur, tali in caſu, ipſam inteſtini puncturam tentare, ſi tantum fiat cum inſtrumento tenuiori, licet haec operatio in Tympanite a cauſſa interna ſingularem nondum meruerit commendationem.

## *OBSERVATIO XIX.*

## Dn. D. LVDOVICI ROVPPE.

De

### *Ingenti Anevryſmate ſpurio, dextro in latere abdominis, poſt lapſum.*

In portu Gaditano, in Andaluſia, die 28. Octob. ann. 1759. retrorſum in marginem Scaphae cecidit, dum hanc a littore ingredi volebat remex Iuvenis ac robuſtiſſimus, nomine Peter

Veldhuiſen. Impetum et totam vim lapſus ſuſtinuit lumbaris regio dextri lateris, in qua immanem experiebatur dolorem, ut remum movere nequiverit, licet ex alto non ceciderit. Poſt integram a perpeſſo hoc lapſu horam deferebatur in navem, *de Princeſſe Carolina* dictam, ubi a Chirurgo examinabatur, qui mihi retulit, ſe iuxta lumbares vertebras, proxime ſupra ſuperiorem marginem oſſis ilei, maculam lividam, latitudine palmae manus, dextro in latere, inveniſſe. Vt ergo ſauciato venam in brachio aperiret, ſplenium, aqua vulneraria ſeu ſclopetaria Gallorum madefactum, contuſioni imponeret, faſciaque firmaret, ac dein illum in lectulum ſuum nauticum collocari curaret, Chirurgo praecepi. Poſt aliquot horas ſauciatum adivi, qui de immanibus lumborum doloribus conquerebatur; lumbos examinavi, ſed praeter iam dicta nihil inveni. Acceſſit interim Chirurgus, urinam, quam aeger brevi poſt lecti introitum reddidit, oſtendens. Erat haec carnis loturae ſimilis, monſtrabatque in fundo vaſis filamenta quaedam ſanguinea, nigra fere, ſed non admodum copioſa. Pulſus et cutis calor naturali parum videbatur maior. Sanguinem mitti iterum, et ptiſanam ex hordeo et Liquiritiae radice paratam, cum nitri pauxillo praeſcripſi pro potu ordinario; aegro autem quantum fieri poſſet, ut quietum ſe teneret ſuaſi.

Sequenti die quum mane eum viſitarem, narravit, ſe parum dormiviſſe, dolores autem multo remiſſiores eſſe, ita, ut dum tranquillus iaceret, levem tantum ſentiret dolorem pulſantem, qui quaſi cum inteſtinis conſentiret. Pulſum habebat mollem, ceterum naturalem; urinam bis reddidit, ſed non amplius ſanguinolentam. Nihilominus venam iterum aperiri iuſſi, praeſcripſique tenuem diaetam, et aegro ulteriorem tranquillitatem accuratam commendavi, eo cum ſucceſſu, ut poſt aliquot dierum intervallum ſurrexerit, ſine aliis ſymptomatibus, conſilium de conſervanda tranquillitate, ipſi impenſe commendata, negligens et vilipendens. Quinto demum die Novembris, vel nono

poſt

post lapsum, dum lectum ingredi volebat, magnum dolorem in lumbis sentit. Erat id circa octavam vespertinam horam; media nocte evocatus, aegrum adivi, eumque valde anxium, ac de diris abdominis et lumborum doloribus conquerentem, cum facie admodum pallida exilique pulsu, frigentibus membris, inveni. Praeter haec oscitavit frequentissime, potumque petiit ardenter, seque moriturum dixit. Abdomen examinavi, id tumefactum valde, dextrumque latus tactu durum, sinistrum molle, inveni; totum etiam ventrem sine ulla querela tangi sinebat. Brevi post accesserunt animi deliquia, artuum tremores, convulsiones, sudore frigido perfundebatur, respiratio evadebat admodum suspiriosa, de aurium tinnitu atque visus hebetudine conquerebatur. Tandem circa sextam matutinam, deficiente pulsu et loquela, membra adhuc aliquoties erexit, animamque dein reddidit.

Circa vesperam eiusdem diei abdomen aperui, in quo tumorem ingentem durum et nigrum, intestina sinistrorsum pellentem, capite adulti hominis maiorem, totum fere dextrum abdominis latus occupantem, a sanguine ibi sub peritoneo effuso ortum, inveni. Tumorem hunc incisione longitudinali aperui, et sanguinis coagulati ingentem copiam inde manibus exemi; dum autem hoc fiebat, non exigua simul quantitas aquae rubellae exinde effluxit, cum parvis sanguinis grumis remixtae. Remotis coagulis, quantum sine laceratione fieri poterat, alterum tumorem, priore longe minorem, in hoc ipso instar nuclei contentum, peculiari, et quidem sat firma membrana inclusum, inveni. Aperui et hunc tumorem, ex eoque coagula sanguinea quaedam extraxi, prioribus firmiora, colorisque saturatioris vel nigricantis. Coagula autem haec in uno non continebantur sacculo, sed erat hic in varias cellulas per membranulas divisus. Tandem aperta ultima membrana, apparuit ren sanguine nigerrimo et tenacissimo circumfusus. Cadaver dein in sinistrum latus posui, sanguinemque, quantum poteram, ablui, peritoneum,

quod a corporibus vertebrarum lumbarium iam erat ſeparatum, ulterius adhuc ſeparavi, donec vaſa maiora in conſpectum prodirent. Hoc facto, flatum in renalem vel emulgentem arteriam mediante tubo incurvato immiſi, unde arteria haec ad renem usque intumeſcebat; cum parum urgerem flatum, is exitum ex rene illo in loco, ubi arteria haec renem ingreditur, invenit, ibique apparuerunt bullulae aëreae, ex rene uti videbatur, prodeuntes. Tandem renem cum involucris ſuis exemi, abluique, et arteriam renalem iterum flatu diſtendi, ſtatimque in renis ingreſſu eam vulneratam eſſe deprehendi. Sanguis inſuper ſecundum vaſorum tractum in renem penetravit, quod hinc inde in facie externa quoque notabatur unde vulneratus ille videbatur; poſt exactam autem cum aqua repurgationem, diſparuit iterum vulnus, ita, ut externam membranam renis capſulae ab interna omnino diviſam equidem invenerim, ſed vulnus in renis ſubſtantiam penetrans re vera me detexiſſe, affirmare non audeo.

Quamquam malum hoc arte videatur maius, forſitan tamen frequentiori et copioſiori ſanguinis miſſione in eius initio, et quiete accurata obſervata, meliora fata ſperari potuiſſe, ſectio anatomica docuit.

## *OBSERVATIO XX.*

## Dn. D. LVDOVICI ROVPPE.

De

## *Subitanea Gangraena inteſtini ilei, cum ſignis plane inſolitis.*

Cum anno 1758. cum nave bellica *de Stadt Delft* ex mari mediterraneo patriam verſus vela fecimus, et non longe a Freto herculeo aberamus, veniebat in cubiculum meum nauta robu-

robuſtiſſimus, annorum 28. circiter, et conquerebatur de ingenti dolore in coxa dextra, qui per nates et dextrum femur ad pedem usque ſe extenderet, adeo ut vix progredi vel pede inſiſtere, ob dolorem, poſſet. Interrogavi eum, quando dolore hoc correptus fuerit? reſpondebat, ſe a media nocte excubias egiſſe ad quartam usque matutinam ſine ullo doloris ſenſu; peractis excubiis lectum intraſſe, et ad ſeptimam usque dormiviſſe; cum vero ſurgere e lecto voluerit, acerrimum frigoris ſenſum ſe percepiſſe, aliquoties recurrentem, et maxime in dorſo ſe ſe exſerentem, quo ceſſante dolor hic acceſſerit, qui a ſeptima matutina ad decimam usque, qua ad me veniebat, intolerabilis omnino redditus eſſet. Vlterius hinc interrogavi, an forte incaute ſe frigori nocturno expoſuerit, vel aliud quid commiſerit, cui malum adſcribi poſſet? reſpondebat, nihil tale ſibi cognitum eſſe. Cum hoc contigit menſe Julio, quo his in regionibus interdiu maximus percipitur calor, et noctu aura eſt ſubfrigidula, malum a cohibita perſpiratione derivavi, et aegrum ad Chirurgum miſi, ut ſibi ſanguinem mitti ſinat; ſed antequam a me receſſit, pulſum exploravi, qui parvus erat et naturali nonnihil celerior. Circa meridiem aliqua de cauſſa ſub contabulationem navis deſcendi, ibique aegrum in lecto ſuo inveni, qui narravit, animal quoddam in coxa latitare, carnem vorans et partes diſcerpens; oſtenderunt quoque mihi adſtantes ſanguinem, qui nullum habebat ſerum, ſed cruſta craſſiſſima atque tenaciſſima, quam vulgo inflammatoriam vocant, obductus erat, quapropter V. Snem iterari iuſſi, aegro Decoctum dilutius, ex herbis et radicibus ſudoriferis, pro potu ordinario praeſcripſi. Pulſus non erat mutatus, lingua perbelle rubebat; verum circa ſecundam pomeridianam acceſſit Chirurgus, petens ut ſtatim ſecum ſub contabulationem deſcenderem, quoniam homini huic aliquid inſoliti contigiſſet, dum furibundi ad inſtar hinc inde diſcurreret, et incredibili vi quemcunque in via ſibi occurrentem in tabulatum proſterneret. Cum autem ſub contabulationem

ve-

veniebam, hominem hunc lectum suum nauticum colligantem inveni, hocque eo, quo solet in navibus bellicis fieri, modo peregit. Colligato lecto, eundem puppim versus deportavit, et nescio quo impulsu, sub bellici tormenti, globum ferreum 18. librarum capientis, lignea compage, seu vehicula transmittere conabatur, cumque ad id sufficiens non aderat spatium, irasci hinc videbatur, tormentumque in postica parte prehendebat et cum vehicula seu sustentaculo suo ligneo incredibili facilitate in lectum, quem iuxta hancce tormenti vehiculam collocaverat, coniecit, quod nemo nostrorum facere sine vecte potuerit. Tandem eum adivi et interrogavi, quid hic faciat, et quomodo se se habeat? respondebat, se id nescire. Suasi ergo ut lectum nauticum ordinarium deportaret in locum, seque in eundem deponeret, quod quoque fecit, sub tormento illum protraxit, et in anteriorem navis partem deportavit, ubi alligabatur et suspendebatur, aegerque eundem ingrediebatur, quo facto, ipsum illum in lecto vinciri iussi, ne iterum aufugiat, quod quoque absque ulla eius resistentia peragebatur. Tandem interrogatus aeger, an coxa adhuc adeo vehementer doleat? nullum se dolorem amplius sentire, sed valde angi, asseruit.

Sciendum hic est, eum, dum museolum meum accessit, claudicasse, nunc vero, dum in navi cum strato suo obambulavit, recte incessisse. Facies erat admodum pallida, oculi valde prominebant, dentibus hinc inde stridebat, pulsus erat parvus et valde agitatus, atque aeger de siti intolerabili conquerebatur. Varia interim ab eo adhuc quaesivi, rectèque ad ea omnia respondit. Mandavi adstantibus, ut Ptisanam simplicem, ex hordeo, rad. Gramin. et Liquirit. paratam, quae vulgo aegrotantibus potus loco inserviebat, afferrent, aegroque exhiberent. Cum autem haec ex ampulla in poculum stanneum, ad usum aegrotantium itidem destinatum, infundebatur, toto in corpore incepit trepidare, et alta voce exclamavit, se bibere nol-

nolle. Insistebam tamen ut biberet; sed nec precibus, neque minis quidquam ab eo obtinere potui. Interdum autem, quando litem seponebamus, notavi, quod pallida aegri facies sublivida fieret et vasa illius intumescerent; labium inferius quoque intumescere videbatur et in motum tremulum concitabatur. Tandem aeger evasit morosus, ad quaesita non amplius respondebat, et a vinculis se liberare tentabat. Dum ergo videbam, me verbis nihil ab eo obtinere, vim adhibebam, et Ptisanam in os infundi iussi, quod vix erat factum, quum statim diriſſimis convulsionibus afficeretur, corpusque adeo agitaretur, ut vix in lecto retineri potuerit. Hoc ultra dimidiam horam duravit, cum aequali impetu, dein bovis ad instar mugivit, dentes validissime compressit, et quidquid iis arripere potuit, momordit. Tum denuo potum iniicere tentavi, sed res non melius successit, quam antea; nam adeo diris iterum motibus convulsivis agitabatur, ut ab intentione hac abstinuerim. Interim tanta spumae in ore colligebatur copia, ut eadem dentes et labia prorsus obtegerentur, quam dein, quando aliquo modo ad se rediit, in faciem circumstantium proiicere tentavit. Tandem circa quintam horam, excepto artuum et labii inferioris tremore, motus convulsivi cessarunt, et recte iterum ad omnia respondit, petiitque a vinculis liberari, ac simul bibere promisit. Hinc manus sic laxari curavi, ut, si promissis non staret, vinciri iterum facile posset. Tunc potum, quem Chirurgus recte paratum habebat, ei porrexi; vix autem conspecta exigua eius quantitate tanto tremore percutiebatur, ut a robustissimis hominibus aegre retineri potuerit; interim non exspuebat, nec mordebat. Tandem aliquo modo ad se rediens, ipse desideravit potum, quem iterum exhibebam; duabus tunc manibus prehendebat poculum, et potulentum in os infundebat, sed deglutiit, quantum videre potui, nihil. Hoc facto iterum tam diris agitabatur convulsionibus, ut denuo summa cum cura fuerit ligandus. Silentibus dein parum motibus convulsivis, accessit singultus; loquela non

rediit; oculos quandoque mirum in modum circumrotabat, et palpebras, in quantum potuerunt diduci, tenebat apertas; dentium ſtridor adhuc continuabat, et ſic indeſinenter trepidando exſpiravit, ſeptima hora nondum audita, ſeu undecima a prima morbi invaſione.

Notandum adhuc eſt, quod homo hic a menſe Aprili anni 1757. quo navem conſcenderat, ad diem 12. Julii ſequentis anni pedem in terram non miſerit, nec in nave, durante toto itinere, fuiſſe animal rabie affectum, a quo vulnerari potuerit: neque, uti ipſe aeger et ſocii ſui, (qui eum in terra, antequam navem conſcendebat, optime norunt,) aſſeruerunt, antea unquam morſu ab animali quodam ſuſpecto laeſus fuit.

Sequenti mane cadaver luſtravi, idque parum rubere et hinc inde quaſi livere, quemadmodum cutis eſſe ſolet in ſtrangulatis, deprehendi. Aperui dein ventrem, et ſtatim in conſpectum prodibat mortis cauſſa: totum enim ileum inteſtinum, quod in dextra regione continetur, atque omentum hunc locum tegens, atramenti ad inſtar nigrabant; reliqua inteſtina, unacum ventriculo, quae flatu, ſed non immodice, diſtendebantur, cum viſceribus ceteris abdominis, niſi quod vaſa eorum ſanguine parum turgerent, in ſtatu plane naturali deprehendi, adeo ut in ipſo inteſtino ileo, ſpatio digiti transverſi a ſuſcepta gangraena ſeu potius nigrore, ne quidem minimum inflammationis indicium apparuerit, ſed illa ibi terminata fuerit. Cauſſam huius gangraenae quaſi circumſcriptae, detegere non potui; latera equidem huius inteſtini nigricantia, inter ſe ſe conglutinata, ſed manibus facile ſeparabilia, inveni; aſt nec contorſionis vel convolutionis, atque coarctationis veſtigium in hoc inteſtino, neque Herniae ſpeciem, neque intus ſuſceptionem aut corpus quoddam comprimens detegere potui. Stercus continebat et flatum, ſed non erat tanta in copia, neque tali conſiſtentia, ut inde malum derivari potuerit. Hoc tamen notatu dignum eſt, dum manum ſub nigricans inteſtinum mittebam, deprehendi, quod locus hic

ad-

adhuc plus caluerit, quam quidem in ventre viventis animalis alias percipi poſſet, licet cadaver ceterum iam modice frigebat. Inſuper nigricante etiam colore perfuſum erat tam peritoneum, quam ſubiectus ileus internus muſculus, qui ea in regione, ubi contrahere ſe incipit, pulchre iterum rubebat, ſimilemque colorem ſcarificatus quoque in medio monſtrabat. Pectus quoque luſtravi, ſed nihil praeternaturale, niſi in cordis ventriculis materiam flavam concretam, eamque ſat firmam, ut tractari potuerit, in vaſa maiora ſe extendentem, inveni. Aſſurgens e ventre halitus nihil gangraenoſi, nihilque corrupti prae ſe ferebat, neque praeternaturale quid in ventriculo aperto comparebat, nec in natibus, nec in femore.

Cum autem nihil plane, cui cauſſam huius gangraenae adſcribere poſſem, invenerim, eam a tempore praeterito derivandam eſſe arbitratus ſum, ad quod caſus, qui aliquot dies ante, quam aeger hic de dolore coxae eſt conqueſtus, nobili cuidam Juveni hac in nave contingebat, occaſionem dedit. Hic capitis membrorumque dolore, et virium proſtratione ſubito corripiebatur, cum pulſu celeri et parvo, linguaque albicante et tremula, quae ſymptomata ultimis menſibus Martii et Aprilis, (in quibus tota cohors, ſi quatuor excipias, ex quo numero duo hi, de quibus nunc ſcribo, erant, qui a morbo manſerunt liberi, dirum in modum peſſima febre decumbebat,) frequentiſſime in aegrotantibus obſervabantur. Huic febricitanti Juveni, cum circa meridiem de iisdem conquerebatur, vomitorium, inſequenti mane ſumendum, praeſcripſi, atque ut pro potu ordinario aquam frigidam cum ſucco citri, ſaccharo et vini tantillo interim adhibeat, ſuaſi; verum antequam ipſi vomitorium exhibebatur, iam obiit. Cadaver petechiis lividis latiſſimis imprimis in collo, pectore et femoribus erat obſitum. Notandum adhuc, dum hoc contigit, neminem gravi morbo decubuiſſe, praeter illum, neque impoſterum antequam patriam cum nave appulimus, quemquam eo affectum fuiſſe, ſi hydrophobum noſtrum

ſtrum excipias, qui ultimus in nave hoc itinere obiit. Hinc admodum probabile ad minimum videtur, quod cauſſa huius gangraenae, a miaſmate morboſo, tempore praegreſſae contagionis in corpore recepto, in quadam quaſi inertia eousque ſervato, accidentali autem quadam ratione dein vinculis liberato, hinc in partem noſtram gangraenoſam redditam viribus naturae depoſito, illamque ſubitaneam perniciem inferente, derivanda ſit. Vndenam autem hydrophobiae ſymptomata deduci debeant, aliis acutioribus ingeniis, explicandum relinquo. Cetera vero ex anatomica expoſitione et partium conſenſu intelligi poſſunt.

(*Roterodamo Halam miſſae d.* 20. *Septemb.* 1767.)

## *OBSERVATIO XXI.*

## Dn. JOANN. FRIDER. HARTMANN.

De

## *Electricitate plumae Pſittaci notata quaedam.*

Vernali huius anni tempore quidpiam, quod minoris quidem momenti eſſe videtur, ſingulare tamen, et mihi ad minimum hactenus incognitum fuit, obſervavi, unde in doctrina de Electricitate principalis illa propoſitio illuſtrari et confirmari poteſt, quod omnia viventia corpora vi quadam electrica ſibi ipſis propria gaudeant, quodque ſaltem modi, aut media, eandem in quolibet illorum manifeſtandi, adhuc nobis deficiant. Ex genere piſcium imprimis Torpedo, intuitu naturalis ſuae electricae concutientis virtutis, una cum aliis marinis piſcibus phoſphori inſtar lucentibus, in illam claſſem referri meretur, ex qua Illuſtri Academiae Naturae Curioſorum ſequens experimentum, ſaltem intuitu ſimplicis cuiusdam electricae virtutis moventis, absque luminis apparitione, devotiſſime iam offero.

Poſſi-

Poſſideo Pſittacum album criſtatum, alis ſubtus flaveſcentibus, ſimilique cauda et criſta in capite praeditum, quem heic locorum *Kakatu* vocant, quoniam haec propria et ſolennis ipſius vox eſt, quam clamando continuo profert. Hic pro alimento ſolum panem ſiccum, ad ſitim autem levandam nullam aquam accipit, dum nunquam ſitire videtur, ſiquidem etiam in India plerumque his avibus ſolenne eſt, ut raro vel nunquam potum aſſumant, frequentius autem lavacris ſe refovere ſoleant, cui conſuetudini etiam in noſtris regionibus indulgent, quando ipſis patina cum aqua repleta ſupponitur. Hoc equidem beneficium per integros ſex menſes praedictus meus Pſittacus non obtinuerat, indeque forſitan ſiccior eius conſtitutio multum ad id contulit, quod ſpeciatim de eo obſervavi. Notum alioquin eſt, quod haec avium ſpecies perquam libenter ferat, ſi digitis ſub pennis leniter fricetur, ſub quo actu communiter notabilis aliqua quantitas pulveris albi decidit, a quo pruritus in cute excitatur, illo imprimis tempore, quo pennas amittit et novae priorum in locum ſuccreſcunt. Particulae huius pulveris ſub microſcopio figuram monſtrant irregularem, partim planam, partim rotundam aut ſphaericam, ſuntque non niſi ramenta tenerrimae membranae, quae caules pennarum ipſamque cutem cingit.

Quum ergo ſimilem aliquando frictionem ſub alis Pſittaci mei inſtituerem, obſervabam, quod tenerrimae et molliſſimae ibidem haerentes plumulae quaſi vi quadam verſus digitum meum raperentur et circum illum ſeſe complicarent, antequam adhuc corpus ipſum tangebatur, et dum ſaltem ad eosdem digitus meus appropinquabat; quando vero corpus fricando contrectabat, tunc arctiſſime digito adhaerebant. Si ala elevabatur, tunc admirabundus videbam, inſigni quodam niſu verſus digitum tendere plumulas iſtas, dum radios formabant erga illum extenſos, ac ſi electricus eſſet; ſi vero eadem illa iterum demittebatur, tunc ad eandem arctius ſe applicabant, ut agglutinatae viderentur, ipſaque ala hinc electricitatis ſpeciem aliquam prae ſe ferret.

Si denique altius illa attollebatur, ut plumulae eam non contingere possent, tunc hae tamen sese dispergebant, instar radiorum divergentium ex apice electrici ferrei styli prodeuntium. Haec omnia in reliquis teneris quidem plumis, sed in paulo densioribus non observabantur, et solis tenerrimis ac mollissimis propria erant, et quidem in illo saltem statu, dum cum corpore Psittaci adhuc coniunctae erant. Nunc autem referam, quid de iis observaverim, quando ab eius corpore separatae et remotae fuerunt.

Eodem illo vernali tempore occasionem obtinui perquam facilem, plumulas tales a Psittaci mei corpore avellendi, dum sponte ipsi decidebant pennae, ob novas iterum succrescentes. Vix autem unicam talem avulsam in alteram deponere tentabam manum, quum adeo arcte primis digitis adhaerentem et circumflexam deprehenderem, ut illam detrahere coactus fuerim. In ipso autem illo momento dum hoc fiebat, repente versus digitos alterius manus rapiebatur, et circa eosdem pariter valide se complicabat. Postquam hoc aliquoties repetitum erat, tandem illam a digitis removere et alicubi adservare intendebam; hoc vero quum impossibile esset, dum modo hic modo illic adhaerebat, flatu tandem oris propulsam in charta excipere volui, tuncque adeo egregium et mirabile se se mihi offerebat phaenomenon, quod ulteriori meditationi ansam praebebat, et de cuius efficiente vi, expositio prius experimento, plura dein afferam. Vix nempe a digitis avolaverat plumula, cum statim in aëre fluctuans, ita se se expanderet, ut eiusdem ramuli radios, ex unico puncto in aequali distantia prodeuntes, formarent, inque hoc statu perseverarent, quam diu ita pensilis in aëre haerebat. Dum vero digitum admovebam, isque adhuc palmae latitudine inde distabat, illico tenerrimi ramuli huius plumulae situm mutabant, se se complicabant, ipsaque plumula, subito versus digitum rapta, illum uti antea cingebat. Pluribus hoc reiteravi vicibus, eodem semper cum successu. Tentaturus autem, an et

alia

alia plumula, a corpore Pſittaci non avulſa, ſimile monſtraret phaenomenon, quandam ex iis, quae per aliquot forſitan dies in cavea iacuerant ſumſi. Haec vero quamprimum prehendebatur, flaccida erat, et ſub attactu ne minimum indicium alicuius activitatis praebebat, qualis in avulſa notabatur. Flatu etiam a digito in altum proturbavi hanc quaſi emortuam plumulam, obſervaturus, an etiam ſub volutatione in aëre, ſimili ratione, uti prior, ſe ſe expandere, et radios formare vellet? aſt, horum omnium nihil eveniebat, quin potius ramuli eiusdem admodum flaccidi ſe ſe componebant, apices ſuos ſub volutatione in aëre ſimpliciter erigebant, et exiguus eiusdem caulis, ſeu tenerrima radix, ob ſpecificam ſuam gravitatem, verſus terram vergebat, neque etiam ullum attrahentis cuiusdam vis indicium praebebat haec plumula erga digitum meum appropinquantem, ſed plane flaccida in manum meam decidebat, manifeſto indicio, quod temporis diuturnitate, dum ita in cavea iacuerat, vim omnem electricam amiſerit.

Scrutaturus ergo, quam diu recens evulſa talis plumula illam modo deſcriptam vim a tempore factae ſeparationis, retineat, duas priori aequales ſumſi, tempus, in quo ſupra recenſita experimenta denuo repetebam, exacte annotavi, unam illarum, ne vis eius per crebriorem attactum turbaretur, e filo lineo, alteram e capillo humano ita ſuſpendi, ut nihil eorum in vicinia eſſet, quod easdem attrahere, vimque illarum diminuere poſſet, quae cautela alioquin in experimentis electricis inſtituendis probe obſervari ſolet. Manebant ita per notabile quoddam temporis ſpatium ſuſpenſae, durante quo interdum digitum iisdem propinquius admovi, exploraturus, an in utrisque vis attrahens adhuc ſuperſtes eſſet. Hanc ergo per integram horam ita permanere obſervabam, dein vero ſucceſſive illa decreſcebat, tandemque prorſus evaneſcebat, ut nullum eius indicium ſuperſtes fuerit, vel unquam redierit, quin potius quaſi emortuae iacuerint

rint iſtae plumulae, omnium illarum ad inſtar, quas antea diu iam amiſerat Pſittacus.

Huic autem expoſito experimento ſingulare quoddam adhuc addendum eſt phaenomenon, quod analogiam quandam cum electrica vi attrahente et repellente aliorum corporum electricorum monſtrat. Plumula illa, quae e capillo humano ſuſpenſa erat, vim magis vegetam exſerere videbatur, partim intuitu niſus ſui cum appropinquante digito ſe ſe coniungendi, partim etiam intuitu figurae ſingularis, quam ita ſuſpenſa formabat. Sub hoc enim ſtatu, licet nihil ad eandem appropinquaret, ramuli eiusdem, inſtar radiorum, latiſſime ſe expandebant, illum fere in modum, ſicuti in corpore electrico, pluribus filis lineis brevioribus in ſuperficie obſito, notatur. Superiores ramuli magis ſe ſe erigebant, et circum capillum ſurſum ſe ſe complicare nitebantur. Quamprimum ergo digitus, vel aliud quidpiam ad hanc plumulam adpropinquabat, ramuli eiusdem eo rapiebantur, et ſuperior illorum pars ſe repellebat, et ad capillum recumbebat, ſicuti alias a quocunque corpore electrica vi impraegnato fieri ſolet, quando vim in ſimili gradu ſuſcepit, quo illud eadem praeditum fuit, quod primo ipſi illam communicavit, et quando iterum ab hoc ſe repellit.

Haec ſunt experimenta cum pluma Pſittaci a me inſtituta. Quid ergo nunc de ſingulari eiusdem vi dicendum erit? Nonne magnam monſtrat cum electrica vi analogiam? Plura quidem alia omnino inſtituenda fuiſſent experimenta, ut indagaretur, quomodo pluma talis erga ipſam electricitatem ſe gereret. Hoc interim certum eſt, quod, ſi illa vi electrica impraegnatur, eadem ſeu ſimilia phaenomena exhibitura ſit, adeoque nil novi iis communicare poſſem, qui electricitatis indolem exactius rimari ſtudent. Quoniam vero pluma iſta Pſittaci ſimiles motus monſtrat, quales in aliis corporibus electricis obſervamus, talem etiam vim non ſolum continuo conſervat, quamdiu corpori huius avis affixa manet, ſed eandem etiam, ut ut abinde ſeparata, per aliquod

quod adhuc tempus retinet; merito exinde ſuſpicari licet, illam omnesque ſui ſimiles, electrica vi gaudere, quae huic avi praecipue propria eſſe debet, dum ob ſicciora, quibus ordinarie utitur, alimenta, calidae magis eſt conſtitutionis. Proinde etiam electricam hanc qualitatem in compluribus aliis animalibus obſervamus, inſimulque in genere notum eſt, quod quaelibet penna, per fortiorem frictionem, originariam acquirat electricitatem. Nonne phaenomenon illud lucidum, quod apparet, quando felium aut equorum crines fortiori frictione retrorſum agitantur, electricam habet originem? Nonne ille ſenſus, qui ſub attactu Torpedinis oboritur, exacte convenit cum eo, quem ab aucta electricitate produci obſervamus? Quae huic piſci propria et quaſi connata eſt vis electrica, probabiliter augmenta ſua recipit ab aqueis partibus intimius cum corpore ſuo ſe ſe coniungentibus. Mirandum ergo non eſt, cur Pſittaci quaelibet humida aegre ferant; conſtat enim per experientiam, quod a potu aquarum interdum moriantur. Hic forſitan ratio in eo haeret, quod ob propriam et conſtantem ſuam, quam poſſident, vim electricam, a potu aquae ſenſus perquam moleſtus et maxime adverſus in iisdem excitetur, qui cum electrica concuſſione aliquam affinitatem habet, ipſisque mortem infert. Forſitan autem eorum quoque vivacitas tali ratione imminuitur, dum naturalis et propria ipſorum electricitas cum humiditatibus ſe ſe coniungit. Vis ergo electrica, ſub qua hic non niſi ſubtiliſſimum aetherem comprehendere poſſemus, omnino in diverſis animalibus diverſo etiam modo activitatem ſuam exferere debet. Quodſi ſingularis eiusmodi electrica vis etiam plumis aliorum volucrium vivorum propria et quaſi domeſtica foret, tunc certo ſuſpicari liceret, quod illae, quando ſuperiacentes pennae elevantur et diducuntur, ad facilitandum volatum multum inſuper conferre poſſent. Corpus enim tali ratione magis expanditur, et in aëre, in quo quaſi natare videtur, maius occupat volumen, ſi plumae ab eodem ma-

gis recedunt et elevantur. Forsitan superioribus pennis hoc etiam pro aliquali adiumento est, quod celerius eleventur, quando illarum vibrationes fiunt, quod semper sub volatu avium evenit. Abunde etiam constat, quod volandi alacritas in avibus diminuatur, quando teneriores plumae madidae evadunt, eaque propter superiacentes pennae opertorii loco ipsis inserviunt, ut inferiores ab omni humiditate defendantur. Nonne et tunc in hoc statu propria vis electrica evanescere posset?

(*Hanovera Halam missa, d. 20. Novemb.* 1767.)

## *OBSERVATIO XXII.*

## Dn. D. GVSTAV. FRIDER. JAEGER-SCHMID.

De

## *Foetu semiosseo reddito, in ovario sinistro reperto.*

Vxor incolae Neureuthensis, nomine Friderici Vlrich, annos triginta duos nata, temperamenti cholerici, habitusque gracilis et emaciati, tertia vice puerpera, iam per quinquennium de dolore quodam in regione hypogastrica conquerebatur, et quidem eo potissimum tempore, quo erat gravida.

Ante viginti duas hebdomadas, ex quo mensium fluxum non fuit experta, dolorem statim gravativum ad dorsum usque atque iliacas regiones tendentem, sentiebat, cuius comes interdum erat mingendi difficultas. Vrinam mox guttatim, mox vero cum impetu largiter reddebat. Hos cruciatus, cum per menses circiter quatuor perpessa esset misella, excipiebant alii dolores infimi ventris enormes cum ischuria. Ob detentam urinam, totum abdomen in immensam magnitudinem fuit expansum, ex

quo

quo dolores, tam in regione iliaca, quam lumborum in dies multiplicabantur, imo fere intolerabiles fiebant.

Hoc in ſtatu miſerrimo die 5. Auguſti 1765. vocabatur Dn. Jacobus Fridericus Fellmett, vir artis obſtetriciae peritus, qui cum mulierculae emaciatae et viribus omnino exhauſtae abdomen aſpiceret, illud tympani inſtar et ad admirationem usque diſtentum deprehendebat. Fovea umbilicalis nulla apparebat, ſed cum ventre plana erat. Venter nimium diſtentus adeo ſplendebat, ut obiecta quaſi in ſpeculo ſe ſe repraeſentarent. Rebus ſic ſtantibus, dictus Dn. Fellmett, mulierem gravidam exiſtimans, illam viſitare voluit et uteri orificium digito exploraturus, ſtatim obſtaculum invenit in vagina, quod impediebat, quominus ad uteri orificium pervenire poſſet. Incertus itaque de ſtatu graviditatis, inquirebat ex foemina, an praegnans eſſet? quae vero id negabat conſtanter. Vt autem dolores, ex iſchuria ortos, ſedaret obſtetricum Magiſter, applicuit catheterem et, non ſine ſua et adſtantium admiratione, circiter ſex menſuras lotii extraxit, unde venter detumeſcebat doloresque ceſſabant, ita, ut aegra ex mortis faucibus ſe ſe ereptam crederet: gaudium vero erat breve. Vix enim ſemihora elapſa, abdomen de novo intumuit et dolores recruduere. Applicato denuo cathetere, ſecunda vice effluxerunt una et dimidia menſura urinae. Altero die abdomen adflictae iterum vehementer expanſum deprehendebatur, quare rurſus inſtrumentum applicabatur, quo circiter xv. librae ſanguinis puri emanabant; veſperi vero viciſſim tres librae ſanguinis craſſi et denſi per iam dictam encheireſin removebantur.

Tertio die per urethram materia ſanguinolenta manabat; dein quindecim dierum ſpatio per obſtetricem loci, mediante cathetere educta eſt urina.

Denique cum morbus vergeret in deterius, meum implorabat conſilium artis ille obſtetriciae Magiſter. Omnibus circumſtantiis probe exploratis et penſitatis, aegrota mihi retulit,

se nec sua sponte, nec ope catheteris urinam amplius reddere posse; quare abdomen vicissim, praesertim circa regionem hypogastricam, valde intumuit, ut digitorum tactui parum vel prorsus non cederet. Semper aderat dolor urethrae spasmodicus, cum ischuria coniunctus. Vox erat debilis, lingua haesitans, pulsus intermittens et durus. De dolore in regione lumborum, uti et inguinum, pubis, nec non capitis conquerebatur semper; quemadmodum vero primis morbi diebus stimulum ad mingendum habebat, ita ultimis plane nullum persentiebat; cum itaque fistulam argenteam applicare intenderem, intrudere illam non potui, urethram enim ita clausam inveni, ac si filo ligata fuisset; catheteris vero cuspidem luridam observavi, ac si in liquorem vitriolicum fuisset immersa, id quod antea nunquam animadvertere licuit. Quamvis autem huncce affectum statim ab initio pro lethali habuerim, nihil tamen intermisi, quod ad levamen aegrotae pertinere posse iudicavi; quare fomentationes, nec non cataplasmata infimo ventri applicanda, interne autem blanda diapnoica porrigenda curavi, nihilo tamen minus versus vesperam eodem die, quo accersitus fui, corripiebatur aegra rigore et tremore, calida manente cute, et sequente nocte, ut brevis sim, debitum solvebat naturae.

Altero post obitum die cultro anatomico subieci cadaver in praesentia Dn. Fellmett, Dn. Schweickhardt, Studiosi medicinae, nec non trium obstetricum, ubi sequentia notatu digna occurrebant. De omento vix aliquae particulae eaeque sursum suspensae, in conspectum veniebant. Intestina hinc inde erant inflammata. Hepar deprehendebatur duriusculum, lividum, variegatum. Vesicula fellea bile pleniissima et quasi infarcta. Vesica urinaria notabili copia urinae distenta et in parte anteriori, circa regionem pubis, cum peritonaeo, in posteriori autem cum utero ad dimidiam partem concreta. Conditio pancreatis, ventriculi ac lienis erat optima.

Par-

Partes vero genitales in aedes meas deferre curavi, et dein in praeſentia defuncti Dn. Doct. Eichrodt, Archiatri Sereniſſimi Principis Bada-Durlacenſis, et Dn. Conſiliarii Koelreutheri, Viri in re botanica doctiſſimi, nec non Dn. Profeſſoris Boeckmanni, ulteriori indagationi ſubieci.

Ex diſſecta veſica urinaria una et dimidia menſura urinae cinerei coloris profluebat, non graveolentis et ferme aquoſae; interior veſicae pars erat nigricans et vaſculis ſanguiferis tumidis refertiſſima; orificium eius circumdabatur dura, livida et craſſa quadam ſubſtantia. Vreteres valde dilatati inveniebantur ac lotio pleni, alter vero, dexter nimirum, duplo capacior erat ſiniſtro. Renes quidem, quoad aſpectum externum, ſani, pelves vero eorum pelviumque tubuli valde dilatati viſi ſunt. Ren ſuccenturiatus dexter in putredinem abiit.

Conſideratis partibus urinariis, partes quoque generationi inſervientes perluſtravi, et primo quidem in uteri vagina, quam ſecundum longitudinem diſſecui, inveni tunicam duplicatam albam, craſſam, membranaceam, quae, ab inferiori vaginae parte verſus orificium uteri exporrecta, illud fere obſtruebat. In utero, verſus ſiniſtrum latus inclinante, obſervavi partem eius ſuperiorem inaequalem; poſtquam autem decuſſatim, una cum tunica chorii, fuit diſſectus, lobique quatuor reclinati, embryo, per tunicam amnii transparens, perpulchre in conſpectum venit. In interna uteri parte nihil praeternaturale obſervare licuit, ſi vaſcula illius ſanguine turgida exceperis. Ovarium ſiniſtrum adeo turgidum et magnum ſe ſe repraeſentabat, ut ovum anſerinum adaequaret, quo factum eſt, ut ſuo pondere deorſum tendens, ſub utero fuerit repertum. Erat teſtis hic ſiniſter durus, in cuius parte ſuperiori ſubſtantia oſſea prominebat, cum duobus tuberculis ſupra eminentibus. Cultro anatomico cum ulterius progrederer, diſſectis involucris effluebat materia, pinguedini anſerinae ſimillima, quae nec aqua, nec ſpiritu diſſolvi potuit, ope vero ignis, more pinguedinum, ſtatim fluida fuit

reddita. Vlteriori inveſtigatione embryo ſemioſſeus redditus, in lamina oſſea apparuit, una cum quatuor concretionibus quaſi oſſeis, tres dentes molares et unicum caninum referentibus, omnibus laminae huic oſſeae infixis. Teſtis alter mediocris magnitudinis fuit inventus. Reliquas vero partes inſpicere, temporis ratio non permiſit.

## Deſcriptio Figurarum in Tabula II. delineatarum.

### *Figura I. monſtrat*

Ovarium humanum deforme, adhuc integrum (exceptis membranis externis, quae ſeparatae fuerunt), magnitudinem naturalem exhibens.

*a. a. a. a.* Lobos reclinatos exterioris involucri, nec non

*b. b. b. b.* Lobos tunicae ſecundae.

*c.* Tunicam externam.

*d. d.* Duo Tubercula, per corpus durum oſſeum

*e. e. e.* transparentia.

### *Figura II.*

Cum tunica interna Fig. I. lit. *c.* ſecundum longitudinem diſſecta fuerit, ſtatim effluebat

f. f. f. materia gelatinoſo-adipoſa, adipi anſerino ſimilis, et in hac

g. g. g. Grumi concreti adipoſi contenti fuerunt, qui nec aqua, nec ſpiritu ſolvi potuerunt, ſed igne liquefiebant.

*h. h.* Corpus durum oſſeum, in quo

*i. i.* duae protuberantiae conſpiciebantur.

*k.* La-

*k.* Labia tunicae reclinatae ovarii ex parte superiori, et eius

*l. l.* Tunicae inferiores per materiam transparentes.

*Figura III. ostendit*

*n. n. n.* Corpus osseum seu tabulam osseam redditam, quae a parte supina convexa, a parte vero ima concava, in hac superficie conspicitur.

o. Embryonem.

p. Caput eius, quod molle est, et

q. Excrescentiam in loco auris dextrae.

*r.* Abdomen deforme et semiosseum redditum, pariter

*s. s.* Pedes, et

*t. t.* Brachia ita comparata; praeterea

*u. u. u.* tres dentes molares, nec non

*v.* dentem caninum, omnes ratione magnitudinis adulti hominis aequantes, magis tamen concretiones quasdam fortuitas quasi osseas referentes.

*w. w. w. w.* Labia tunicae ovarii a parte interna.

(*Carlsruha Halam missa d.* 10. *April.* 1768.)

## *OBSERVATIO XXIII.*

## Dn. D. FRIDERICI ALLAMAND.

### *Historia Luis Indicae.*

Quae quondam in America Belgica quinquennii spatio et per varias dein terra marique peregrinationes de rebus medicis et naturalibus observavi, dum tandem vacat, quibus accepta erunt communicandi impetum coepi, animum maxime addente amico suavissimo et Collega doctissimo, quo mediante hae nunc pagel-

pagellae Excellentiſſimo Praeſidi et Illuſtri Naturae Curioſorum Academiae ea qua par eſt reverentia offeruntur. Speciminis ergo loco ex Obſervationum adparatu depromſi morbi inter alios per totum aequinoctialem tractum vernaculi hiſtoriam, et expoſitionem generum ſpecierumque Plantarum, quas aut detexiſſe, aut accuratius inſpexiſſe contigit, iuxta clariſſimi LINNAEI modum elaboratam et claſſium ordinem inceptam; penſum hoc ſi aliqua ſaltem ratione videatur attentione dignum, impoſterum, ſinentibus fatis, ulterius proſecuturus.

§. I. Lues Indica, haud ignotus at parum accurate deſcriptus eſt morbus, lui venereae affinis huiusque veroſimiliter genitrix, cum ipſa olim permutatus a peregrinatoribus (*du* TERTRE *Hiſt. des Antilles* etc.), et Medicis (SYDENHAM *Epiſt.* 2. etc.); PISONI iam (*Hiſt. nat. et med. Braſil.*) nominetenus, Belgico in Latinum verſo, diſtinctus, ut ubique in America et India (Gallis *Epian*, Anglis *Yaws*, Belgis in America *Indianiſche Pokken*).

Gentilitius eſt morbus apud Americae aequinoctialis indigenas et Afros Nigritas, tam in patria degentes, quam transvectos, nec non apud Indos (vid. BONTII *Meth. med. in Ind. or.* cui *lues Ambonenſis* dicitur, etc. CLEYER *Epiſt. ad Mentzelium in Ephem. Germ.*); hereditarius praeterea et, quamvis profligatus, ſui ſeminium relinquens, quod generatione transmiſſum ocius ſerius ſe ſe in prole explicans morbum illi parentum ſimilem efficit.

Nigritae fere omnes hac lue ſemel, in teneriore utplurimum aetate, afficiuntur; ipſi et Europaei coloni aſſerunt, eam expertum hominem ab ipſa inpoſterum immunem eſſe, quare, ubi ſervi ex Africa translati diſtrahuntur, pluris, ceteris paribus, licitantur luem paſſi: Europaei autem raro, vixque citra impurum coitum, morbum illum contrahunt, ſed Europaeis in America natis haud infrequenter accidit.

Morbus in initio manifeſtatur doloribus artuum profundis, apud adultos magis quam apud infantes, vix tamen unquam adeo ſaevis, ac in lue venerea; manifeſtatur diverſis in locis per puſtula-

ſtulas vel tubercula, quibus exulceratis mucoſa ſanies exprimitur, in cruſtas vel grumos flaveſcentes aut aeruginoſos concreſcens; ulcera fiunt varia, in latum ſaepius quam in profundum ſerpentia; aegri vix dolorem percipiunt hoc in ſtatu, cuius duratio plurium ſubinde annorum in diverſis valde diverſa eſt; aliae interea aliaeque variis e locis erumpunt puſtulae, eo plures, quo minores, et contra; nova demum aliquando fiunt ulcera, inter quae diſtinguitur chironium quoddam ulcus alterutro in pede, circa malleolos, quod, puſtularum eruptionem quandoque praecedens, luis mater ideo vocatur. Virus ſic ſenſim ſponte ſaepe apud iuniores exhauritur, puſtulae quadam ſuppurationis ſpecie evaneſcunt, exſiccatae cadunt cruſtae, cicatrice induuntur ulcera, excepto pedis illo, diu ſaepe rebelli: ſaepe autem poſt apparentem ſanationem in plantis et pedis digitorum interſtitiis ſuperſunt prurientia et dolentia tubercula, quibus exulceratis non aeque pus aut ſanies defluit, ſed fungoſa dolens ſurgit ſubſtantia, quae imperfectae cuiusdam ſuppurationis ſpecie evaneſcens, brevi recrudeſcit, donec omnis ipſius materies iteratis illis ſuppurationibus aut frequenti corroſivorum adplicatione conſumta ſit. Accidit denique huic morbo, ut inſanabilia pene ſuccedant vitia, profundae cicatrices, contracturae, diſtorſiones, deformitates variae, vitiatis nempe muſculis, tendinibus aut ligamentis, in manibus praeſertim pedibusque, rarius oſſium caries aut excreſcentiae, ſaepiſſime vero tibiarum antrorſum curvaturae, unde ut quosdam Europaeos ex Rhachitide, ſic multos Nigritas ex lue manet haec deformitas.

Ceterum in adultis adeo longus ſaepe eſt huius morbi decurſus, ut ad citiorem curationem et praecavenda accidentia artis auxilium ſaepe adhibeatur, illaque mercurii ope promoveatur, quae quidem ſapienter directa feliciter abſolvitur, ſed ob imperitam adminiſtrationem peſſime ſaepe ſuccedit. Mos quippe illorum, qui tanquam Medicos ſe gerunt, communiter in America Belgica erat, plures aegros in anguſto conclavi, cura-

te obturato et ope foci calefacto, includendi et larga manu mercurium inungendo salivationem excitandi, quo pacto suffocati exhaustique misere morti tradebantur aegri: nonnullis utiliter exhibitus fuit Aethiops mineralis, ex decocto radicum bardanae, chinae, sarsaparillae et ligni guaiaci, quod remedium pro arcano specifico in Surinam olim venditatum, recrudescente, quem sanasse visum erat, morbo famam amisit. Illustris *van* SWIETEN mercurium sublimatum exhibendi modus, tunc, quum adhuc in America versabar, nondum cognitus, meo dein suasu in nave servos ex Africa transvehente, feliciter adhibitus fuit. Indigenae nihil, quod sciam, in hunc morbum moliuntur, nisi quod liquore quodam corrodente pustulas, crustas et fungos subinde illiniant.

§. II. Lues venerea quamprimum ab Indica, ut hodie solet, distinguitur, in America non dici poterit vernacula; nunquam enim citra contagium orta, nec apud indigenas frequentior deprehenditur ac alias apud gentes, immo ne vel ita frequens, ac apud nonnullas in Europa. A lue Indica autem, praeterquam quod citra contagium nunquam et vix nisi per coitum, si aliter unquam, suscipiatur, venerea lues discrepat vitiis singularibus organorum generationis et circum ea; decursu velociore in peius ruente, si confirmata sibi committitur; doloribus nocturnis saevioribus; ossium frequentiore carie, praesertim nasi et palati; sanatione spontanea nulla, sed artificiali citiore, certiore, absolutiore, citra mali aut seminii qualescunque reliquias.

Luem veneream autem, qualem observamus, in Caribaeis Insulis vernaculam fuisse et sine contagio oriri, verosimile non videtur, quum in Guiana, in quam Caribaeorum gens dudum migravit, id non obtineat; suam tamen, quatenus in Europam delatam, ex Insulis illis et Hispaniola praesertim ducere originem, pene demonstratum est (vid. ASTRUC. *de Morb. ven.*), quare ex lue Indica degenerem et apud Europaeos immutatam facile crediderim, semelque indutam indolem ulteriore sub conta-

gio

gio ſervantem, cum omnibus ſuis augmentis ab Europaeis ubique propagatam, ipſisque immo Americanis cum fenore repenſam fuiſſe, facile exinde adparebit.

Morbus venereus certe ex quo per Europam graſſatus eſt, varios habuit progreſſus, variis inſignitos accidentibus, quorum in antiquae Luis indicae deſcriptionibus nulla fiebat mentio; localia hodiernae luis venereae mala in Europa variis temporibus orta videntur, nec niſi diu ſatis poſt introductam luem frequentia fuerunt, ita, ut profluvium virulentum ipſum, hodie tam frequens, tardius tale fuerit: ex quibus videtur, veneream labem, quo propior origini, eo Indicae ſimiliorem fuiſſe, ſed transplantatione et tractu temporis diſſimilem evaſiſſe.

Morbificum luis fermentum in Europa augeri poſſe, imo auctum fuiſſe, merito igitur ſtatuit celeber. Astruc, et Indicam luem ab Americanis mulieribus veroſimiliter contraxerunt *Columbi* commilitones; lues iſta lente, ut ſolet, procedens, non ſtatim qua parte contrahebatur ſe manifeſtabat, ſed latenter corpus inficiendo univerſalis fiebat; inſalubri vero nautarum per longam navigationem victu, remedii ignorantia, conſuetudinis defectu, aëris diſcrimine, ſaevior fieri potuit; ex virulentiae aucto gradu contagium celerius ortum, hinc morbus qua parte contractus ſe manifeſtans, localia producens vitia et omnia luis venereae, quibus ab Indica differt, accidentia, horumque velocior decurſus, eo tamen ipſo mobilior natura, abſolutae ſanationis facultate minus acerba; quae miaſmatis virulenti acrimonia demum orta cum morbo propagatur, et in ipſam Americam delata hucusque durat, unde ibi a Lue Indica adulterina eius proles, lues venerea, hodie diſtincta manet, ſicuti iuxta agreſtem ſtirpem iisdem quondam parentibus orta arbor culta viget, quae ſemel inſitam varietatem in ſeros nepotes transmittere valet. Alia demum virulenta luis eſt vis, quam acquiſivit eundo, ut hominem toties, quoties contagio exponitur, inficere valeat, dum primitivae labi contrahendae diſpoſi-

tio sub ipso morbo, ut in variolis fere, eradicatur; unicum hoc mali solamen, quod venerea lues habet, quo indica caret, ut rite sanata haereditarium non relinquat seminium, ex eo fieri poterit, quod non ita haereditatum serie radicata persanari patiatur, si modo hoc adhuc gaudeat integre privilegio.

§. III. Quomodo autem Indica lues in America, aut Africa, aut India orta fuerit, respondeat qui variolarum in Arabia explicaverit originem. Celeber. Astruc suspicatus fuit, menstrua aestu et insalubri victu acria fieri, et admixtione diversorum virorum seminis in venereum virus mutabilia esse. Menstruum sanguinem esse virosum, vulgaris est in America opinio, et ita esse in fervido aëre, Virorum haud contemnendorum ea fuit opinio (Plinivs *Hist. nat. et* Tavernier *Voiage aux Indes*); sed eadem est apud vulgus in Europa uti, Hippocrate teste, qualis e victima prodit, equidem si mulier fuerit sana: credere, omnibus perpensis, fas esto, ex muliere non sana, in aestuoso praesertim aëre, ubi frequentior est humorum depravatio et uberior mensium fluxus, virulentiam quandam cum menstruo sanguine effluere posse, dum numerosis constat exemplis, pravos humores data porta ruere etiam qua sani humores ex sano corpore exire solent, tum in ingente aestu sanguinis etiam boni stagnantes in vagina moleculas, cito putridas, subtile forsan habere virus, dum pusilla putrefacti cruoris particula viroso odore gravis morbi caussa extiterit (*vid.* Pringle *on the diseases of army.*), neque adeo absurda videtur, quae vulgo narratur fabula, a menstruante nimirum foemina carnes mortuas corrumpi, si ex caussa non multum absimili viventes inficiantur; vidi certe in America torrida mactatum mane saniissimum porcum, prandio destinatum, a menstruante serva tractatum, ante meridiem tetro foetore corruptionem, ex insolita sane ortam caussa, indicavisse.

OB-

## OBSERVATIO XXIV.

## Dn. D. FRIDERICI ALLAMAND.

*Plantarum genera nova, aut accuratius obſervata, earumque ſpecies. Claſſ. 3.*

### AGLAIA.

*Cal. Spica* imbricata: *ſquamis* canalioulatis, oblongis, flores diſtinguentibus.

*Cor.* nulla.

*Stam. Filamenta* tria. *Antherae* oblongae.

*Piſt. Germen* orbiculatum.

*Stylus* filiformis.

*Stigmata* duo capillaria.

*Per.* nullum.

*Sem.* unicum, orbiculatum.

1. *Culmus* nudus, ſulcatus, humilis. *Vmbella* folioſa. *Spicae* terminantes culmum: *media* undique imbricata, *laterales* diſtiche imbricatae; ſingulae ſeſſiles in umbellae proprio ſibi folio, omnes in capitulum aggregatae. *Squamae* candidae. Habitat in Surinam.

### EUPHROSINE.

*Cal.* nullus.

*Cor.* bivalvis, *valvulis* compreſſis conniventibus minore maiorem amplectente. *Nectarium* diphyllum.

*Stam. Filamenta* tria. *Antherae* oblongae.

*Piſt. Germen* orbiculatum. *Stylus* filiformis. *Stigmata* duo capillaria.

*Per.* nullum.

*Sem.* unicum, orbiculatum.

1. *Culmus* nudus, triqueter, humilis. *Vmbella* triphylla. *Spica* ſeſſilis capitato-ovalis. *Floſculi* ſeſſiles undique denſe conferti: *amento* ſimplici eos colligente.

## PHRAGMITES.

*Cal.* *Gluma* minima bivalvis, biflora vel triflora: floſculo altero ſeſſili, altero mediante pedicello ſinui prioris inſidente, ſic tertio ſinui ſecundi.

*Cor.* bivalvis, mutica. *Valvula* altera maiore minorem amplectente.

*Stam.* *Filamenta* tria. *Antherae* oblongae.

*Piſt.* *Germen* triquetrum. *Stylus* filiformis. *Stigmata* tria capillaria.

*Per.* nullum. *Corolla* ſemen includens.

*Sem.* unicum, triquetrum, utrinque acutum.

1. *Culmus* triqueter. *Vmbella* folioſa, *foliis* patentibus, canaliculatis. *Pedunculi* in umbella plurimi, ſubdiviſi: *ramificationibus* erectis et patentibus. *Spiculae* undique confertae ſeſſiles.

## RUNCINA.

*Cal.* *Involucrum* monophyllum ore dentato, multiflorum, paleis ariſtiformibus cinctum.

*Gluma* propria, bivalvis, mutica, aequalis.

*Cor.* bivalvis. *Valvae* aequales perianthio ſimiles.

*Stam.* *Filamenta* tria. *Antherae* oblongae baſi bifurcatae.

*Piſt.* *Germen* globoſum. *Styli* duo. *Stigmata* plumoſa.

*Per.* nullum. *Corolla* ſemen includens.

*Sem.* unicum.

1. *Culmus* erectus, nodoſus. *Spicae* laterales, pedunculatae: confertae in *ſpicam terminantem*. *Floſculi* in ſingulis involucris plures, ſeſſiles, cum dentibus eius intricati.

## CYRENEA.

*Cal.* *Gluma* uniflora, bivalvis; *valvula maiore* ariſtata, *valvula minore* mutica.

Nectarium bivalve, valvulis planis ovatis conniventibus.

*Stam.* *Filamenta* tria inter corollae valvulam exteriorem et nectarium. *Antherae* oblongae utrinque bifurcatae.

*Pist.* *Germen* subrotundum. *Styli* duo filiformes. Stigmata plumosa.

*Per.* nullum.

*Sem.* unicum subrotundum.

1. Cyrenea, spicis simplicibus.

*Culmus* teres. *Folia* plana. *Spicae* paniculatae, alternae et oppositae, erectae: *rachi* oblonga extrorsum imbricatim florifera.

2. Cyrenea, spicis compositis.

*Culmus* teres, nodosus, procumbens. *Spicae* compositae.

(*Haga Comitum Halam missae d.* 4. *Novemb.* 1767.)

## *OBSERVATIO XXV.*

## Dn. D. PETRI JONAE BERGII.

### *Methodus Cremorem Tartari solubilem reddendi.*

Salia nonnulla plantarum, alias communiter *essentialia* dicta, in aqua pura non nisi aegre dissolvi, latere puto neminem. Certe quidem hoc speciatim maxime de Tartaro vini valet, utpote qui tantum non omnium maxime indissolubilis deprehenditur. Diceres forte, particularum, quibus gaudet, terrestrium tantam esse coniunctionem, ut difficulter aliqua existere possit dissolutio. Verum hinc sequeretur, oportere essentiale hocce sal, vinculo suo terrestri liberatum, quale est illud, quod *Crystallum Tartari*, vel alio nomine *Cremorem Tartari*, dicimus, in aqua frigida facillime liquescere atque dissolvi; quod tamen re vera non fit, siquidem experientia monstrat, Cremorem hunc, in pulverem redactum, et in aquam iniectum, quamprimum in quiete po-

ponitur, fundum fabuli instar petere, ut manifeste possit videri, minime peractam esse solutionem. Itaque propalam est, proprietatem hanc Tartari, qua dissolutioni resistit, in vinculo illo terrestri non unice quaerendam, sed aliunde derivandam esse.

Ego non id iam mihi sumo, ut in abstrusas harum rerum causas scrupulose inquiram; verum satius duco in id incumbere, ut methodum exhibere possim haud operosam, Cremorem Tartari vulgarem perinde solubilem reddendi atque ipsum Saccharum album.

Etenim hanc rem magni satis fore momenti saepius saepiusque iudicavi, cum hinc vidi eximiam, qua praestantissimum hoc pharmacon se se commendat, virtutem laxandi atque insimul refrigerandi; illinc autem multam illam remoram, quam lenta difficilisque acidi huius vegetabilis dissolutio compluries posuit frequentiori, qui alias omnino obtinuisset, usui eius medico.

Equidem non diffiteor, copiosa aqua exceptum atque coctioni subiectum perfecte solvi posse vulgarem Cremorem Tartari; verum nisi menstruum illud, quo hoc fiet, pondere eum duodecies superet, plurima certe eius pars, quamprimum refriguit, fundum petit, supernatantem relinquens aquam sapore infectam subacido; quin imo ipsa solutio vix rite perstabit, nisi menstruum vigesies saltem praeponderet. Ecquis autem non fateretur, malle se usu salis, dissolutioni tam pertinaciter resistentis, supersedere, quam vel id sub forma pulveris sumendo male consulere stomacho, vel tam copiosum adhibendo menstruum nauseae suscipere molestiam?

Quae cum ita sint, varias ego vias sum persecutus, quibus putavi, ad id, quod volui, pervenire posse; sed non aliud magis belle cecidit experimentum, quam quod cum addito institui Borace, idque ex idea Dn. Lewis *) et Mayeri **).

Scili-

*) vide *Experimental History of the materia medica. Lond. 1761.*

**) v. *Alchymistische Briefe, von dem Verfasser der Chymischen Versuche*

Scilicet Boracem hunc diverſa proportione Cremori Tartari adieci, atque dein ſolutioni commiſi, quo facto luculenter demum mihi conſtitit, conciliari ſemper vulgari Tartari Cremori ſolubilitatem pro portione Boracis.

Hic tamen monendum reor, adhibendam eſſe cautionem, ne tantum ſic adiiciatur Boracis, ut infringatur penitusque tollatur totus, qui in Cremore Tartari ineſt, acor, vel quod idem eſt, ut acidum Cremoris pleniſſime ſaturetur, quia Borax natura gaudet alcalina, utpote qui ex alcali quodam minerali maximam partem conſtat. Etenim inde alias ſal illud emergeret, vulgari nomine *Seignette* dictum, quod quidem longiſſime a Cremore noſtro ſolubili, qua proprietate, recedit. Itaque iuſtam in Borace addendo ſervare oportebit proportionem, quo perſiſtere melius poſſit acor ille haud ingratus, cumque eo coniuncta virtus ſalis noſtri refrigerans.

En vero iam Proceſſum, qui mihi maxime arriſit, Tartari Cremorem ſolvendi. Cremoris Tartari vulgaris partibus quatuor addo Boracis partem unicam, diſſolvo hoc in aquae fontanae ſufficiente quantitate, ex filtro dein colo. Si iam tota, quam ſolutioni ſubieci, maſſa, ponderis e. g. fuerit unciarum XV. reſiduum in filtro unciae uni iam exaequat pondus; atque hoc ſaporem habet ſubacidum, videtur diſſolutioni quaſi reſiſtere, ipſumque omnino Cremorem Tartari vulgarem refert. Et vero hocce ego abiicere ſoleo. Ceterum lixivium illud colatum ſenſim ad ſiccum usque evaporari facio, atque tum demum nanciſcor ſal quoddam albiſſimum, ſaporis acidi, et quidem ita ſolubile, ut Sacchari inſtar, in tantilla aquae portione extemplo liqueſcat, id quod revera eſt ille ipſe, quem quaeſii, Cremor Tartari ſolubilis.

Dice-

*ſuche zur nähern Erkenntniß des ungelöſchten Kalchs etc. Hannov.* 1767. 8. *mai.* edit. ab Andraeae.

Dicebam, solere me aliquantulum Cremoris abiicere solvendi, portiunculam videlicet in filtro residuam; quod quidem movere forte quemquam posset, quia sic iacturam mihi ipse quandam afferre videor. Neque vero diffiteor, perdi hocce pacto nonnihil Cremoris, quod profecto retinere quoque potuissem, si modo pius adiecissem Boracis, siquidem, prout supra monitum, pro portione illius plus minusve acceleratur solutio Cremoris, quae hoc pacto ita peragi potest, ut ne gry quidem in filtro superstit. Verum malo ego pusillam eiusmodi iacturam facere, quam nimium Boracis addendo id committere, ut de naturali nec ingrato aliquid detrahatur Cremoris acore, atque adeo novum pharmacon de virtute sua medica, ceu vereri fas est, quidquam perdat. Equidem fieri posse puto, ut idonea etiam habeatur encheiresis, qua huic malo occurratur, per frequentia nimirum instituenda experimenta; sed quoniam hisce vacare mihi non amplius licet, ob multam, quae mihi incumbit, negotiorum molem, aliis hanc rem persequendam relinquo.

Solubilem hunc Tartari Cremorem aegris iam quotidie cum successu praescribo, cum de medicamento refrigerante vilioris pretii est quaestio, imo et, pro re nata, in omni febrium genere, ut digestivum praestantissimum, repetitis nempe vicibus dosique refracta. Ceterum, si largiore datus fuerit copia, alvum ipse quoque movet, ad quod quidem efficiendum maior de hoc nostro solubili, quam de vulgari, requiritur portio; tamen hoc in nullam aegri vergit molestiam, quoniam per solutionem formam induit liquidam, adeoque magis commode hauriri potest.

(*Stockholmia Halam missa d. 7. Maii* 1768.)

OB-

# OBSERVATIO XXVI.

## *Fragmenta Ichthyologiae Hiſpanicae,*

collecta a

## Dn. PETRO OSBECK.

1. *Raia* rhombea. ARTEDI *Gen. p.* 70. *ſpec.* 1. DESCR. Figura corporis, excepta cauda, rhombea, unica ſeries hamorum vel aculeorum recurvorum dorſi, ſed caudae triplex. Series media per dorſum et caudam aculeis 14. omnibus aequalibus, ſed ſeries laterum interruptae, adeo ut primores ſint 4, poſteriorum hamus unus utrinque. Pinnae duae prope caudam, excepta dimidia in extremitate caudae. Aculei duo infra et unus utrinque ſupra oculos. Corpus ſupra ſubfuſcum, punctis albidis, infra albicans. Cutis aſpera. Pectus ſupra rubro-albicans. Roſtrum triangulare acutum aculeo 1. Totum corpus cum cauda ulnae longitudinis.

2. *Raia*, Hiſpanorum *Machuelo*. DESCR. Fig. corporis oblonga, excepta cauda, Caput plagioplateum tantum, aculeatum, ſubrotundo-ovatum; reliquum corporis ſine aculeis ſupra ſubfuſcum, maculis albidis infra rubro-albicans. Os non ſub, ſed in apice capitis. Maxilla ſuperior longior. Inter labium ſuperius et maxillam apertura magna, adeo ut labium non adhaereat maxillae. Dentes acuti, craſſi. Oculi oblongi in ſuperiore parte capitis. Mandibula dentibus acutis duplicis ordinis. Lingua parva conico-compreſſa, ſurſum curvata. Foramina utrinque ad latera capitis maiora recta, parallela. Pinnae pectorales, vel priores pinnae laterum, figura rhomboidea uno angulo corpori adfixa fere ut ala avis. Pinnae ventrales, vel poſteriores laterum, eadem fere figura, ſed uno latere corpori concretae. Pinnulae duae ſuper-

nae ad caudam. Pinna caudae bifurca. Longitudo pedis et quod superat.

3. *Squalus* pinna ani medio inter anum et caudam. ARTEDI *Gen. p.* 69. *Sp.* 12. DESCR. Pinnulae duae superne in cauda. Longitudo pedis. Varietas punctis luteo-albis variegatis.

4. *Sparus*, *Mochara* Hispanorum. *Conf. S. N. I. vel II.* ARTEDI *Gen. pag.* 35. DESCR. Membrana Branchiostega. Ossic. V. Longitudo vola unica; lat. $\frac{1}{3}$ minor. Pinna dorsi radiis 25. 26. quorum 11. aculei. Pectorales 15. Ventrales 6. Ossiculi priores aculeati. Ani 16. vel 18. quorum 3. priores aculeati. Cauda bifurca, radiis 18. vel pluribus. Corpus ovatum. Rostrum et cauda angustissima. Linea longitudinalis utrinque. Peritonaeum album. Lamina argentea. Litera aurea D. utrinque inter oculos. Caput supra fere totum obscure aureum. Caput minimum acutum. Mandibulae fere eiusdem longitudinis, sed in una specie mandibulam inferiorem multo longiorem vidi (forte morbus ex hamo obortus). Rictus oblongus. Dentes in maxillis latis et in faucibus. Facies Cyprini Brama *Faun. Suec.* 360. Copiose captus ad Gades mensibus Febr. et Martii.

5. *Sparus*, *Savla* Hispan. Sparus. ARTEDI *Gen. p.* 36. 2. S. N. 2. DESCR. Membr. branch. Ossiculis V. Pinna dorsi unica ossiculis 27. quorum 11. pungentes. Pectorales 15. Ventrales 5. Ani 17. quorum 3. pungentes. Cauda bifida 16. Lineae laterales luteae 11. utrinque 4. supra et 6. infra lineam lateralem, etiam in operculam branchiarum se se tendentes. Apertura minima inter oculos et rostrum utrinque. Oculi orbiculati. Maxilla superior paulo longior. Figura corporis oblonga, pedis longitudine.

6. *Sparus* lineatus. DESCR. Membrana branchiostega ossiculis 6. Pinna dorsi a pectore ad anum ossiculis 22, quorum 11. pungentes. Pectorales 6. Ani 14. Cauda bifurca. Corpus cathetoplateum cum capite et cauda lanceolatum. Longitudo spithamea.

ſhamea. Caput acutum, ſupra rubens, caeruleo eleganter variegatum. Maxilla inferiore deflexa. Superior extenditur longa. Lamina branchialia integerrima, 3. ſquamis tecta. Rictus oblongus. Dentes pauci breviores, acuti, maxillae inferioris 4. nudi, ſuperiores plures. Iris oculorum argentea. Latera lineis alternis caeruleis et luteis. Macula nigra utrinque infra lateralem. An aculei 11. pinnae dorſi nota generica Spari?

7. *Curbinos* et *Curbinetta* Hiſpanor. Membrana branchioſtega oſſic. VII. Pinna dorſi radiis 31. quorum 17. primores aculeati. Pectorales 16. Ventrales 6. Ani 12. cum aculeo minimo. Caudae 17. Caput parvum. Iris alba.

8. *Anonymus.* Pinna dorſi prior oſſiculis 3. poſterior 8. Pectorales 16. Ventrales 6. Ani 9. Caudae 14. Radii ſcabelliformes.

9. *Trigla*, Hiſpanorum *Chabrontera.* Membrana branchioſtega oſſic. VII. Pinna dorſi radiis 26. Lamina ventralia duo a pectore ad anum. Pinnae pectorales oſſiculis II. Ventrales 6. hae duae admodum vicinae. Ani 20. Cauda bifurca. Omnes pinnae, praeter caudae, longiſſimae, rubrae, e ſulcis exeuntes. Corpus durum, rubrum, ſubteres, quadriſulcatum, utrinque articulatum, longitudine pedis proportionaliter attenuatum ad caudam usque, quae longiſſima. Hami 4. ordinum parallelorum utrinque, unus horum in unoquoque articulo vel ſquama duriſſima. Caput depreſſum. Roſtrum plagioplateum, bipartitum vel duobus latis et planis prominulis vel laminis maxillae ſuperioris, quae ob hanc rem longior. Oculi magni. Inter roſtrum et oculos 3. aculei minores in triangulo ſiti, praeter alios hamos et aculeos capitis. Hami 3. ſupra et 3. infra caudam.

10. *Scomber. Syſt. Nat.* 46. 7. Descr. Pinnae dorſi 8 — 34. Pectorales 18. Ventrales 5. Ani 30. Corpus obſcurum, longitudo vix pedis. Caput cathetoplateum depreſſum; rictus lon-

longus. Lingua cuneiformis. Membr. Branch. VI. Eminentiae laterales.

11. *Scomber.* Conf. *Syſt. Nat.* 46. 6. DESCR. Membr. Branchioſtega VI. Pinnae dorſales 4—8. Pectorales — Ventrales 6. Ani 10. Cauda bifurca radiis 14. Dentes nulli, niſi tubercula duo ſupra. Caput parvum depreſſum. Rictus parvus rhomboideus ciliatus. Longitudo vix pedis.

12. *Xiphias* Gladius. *Faun. Suec.* 303. in abſentia mea in foro Gaditano ut rarum quoddam demonſtrabant Hiſpani.

13. . . *Rubio* Hiſpanorum. DESCR. Longitudo pedis, totus ruber ut in Scorpaena ſequente. Pinnae longiſſimae. Roſtrum ut in Scorpaena, ſed brevius. Caput magnum quadratum attenuatum. Oculi magni. Corpus non polyedrum. Pinna dorſalis una a capite ad caudam. Corpus ad caudam maxime attenuatum.

14. *Scorpaena S. N.* 47. 125. 1. ARTEDI *Gen. p.* 47. 1. DESCR. Pinnae dorſi 22. quorum 12. pungentes. Pectoral. 17. Ventral. 6. Ani 8. quorum 3. pungentes maiores. Cauda ſimplex. Color albo-rubricans.

15. *Trachinus* Trigloides. Conf. *S. N.* 48. 126. 2. DESCR. Membr. branch. Oſſic. VI. Pinna dorſi prior minima nigra oſſiculis 4, quorum unum minimum, poſterior 14. Pectorales -- Ventrales -- ani -- caudae cunei-formis 12. Appendices ad pinnas pectorales, conſtantes uno aculeo utrinque. Corpus albocinereum. Venter albus. Caput verrucoſum (ut cutis Squali maioris). Oculi parvi in ſuperiori parte capitis vicini.

16. *Perca, Vaila* Hiſpanorum. *S. N.* 48. 127. 6. DESCR. Membrana branchioſt. Oſſ. VII. Convenit cum ARTEDI, pag. 41. 7. Nautis Suecis *Laxoren.*

Pinnae dorſales: prior. 9. pungentes, poſter. 14. inermes. Pectorales 15. Ventrales 6. Ani 14, quorum 3. primores aculeati. Cauda bifurca 20. radiis. Corpus plagioplateum (figura Salmonis) ſupra et parum infra lineam longitudinalem late-

lateralem punctatum. Dorſum obſcurum. Venter albus, Longitudo unius pedis et ſaepiſſime minor. Caput parvum. Rictus magnus ſubrotundus. Lingua obſcure alba, ſcabra. Iris alba. Opercula branchiarum utrinque 3, media dentata aculeis parvis. Pinnae ventrales et pectorales albae, reliquae obſcurae. Huic adhaerebat Oniſcus quidam.

17. *Perca* obſcura. DESCR. Pinnae dorſales prior. — poſterior. 13. Pectoral. 16. Ventrales 6. Ani 14. Caudae 18. Punctae laterum.

18. *Perca* aculeata. DESCR. Pinnae dorſi 8 — 16. Pectorales 13. longiſſimae. Ventrales 6. Ani 16. Caudae 12. Rictus magnus. Aculei circa roſtrum et oculos.

19. *Perca* ringens. DESCR. Membrana branchioſtega oſſ. VII. VIII. Pinnae dorſal. 10 — 36. Ventrales 15. Pectorales 7. Ani 36. Caudae 27. ſimpl. Caput fere quadratum. Dentes conſpicui, alternis longioribus.

20. *Perca* dubia. DESCR. Membrana branchioſtega oſſiculis V. Pinnae dorſales 23. Pectorales 14. Ventral. 6. Ani 13. Cauda bifurca radiis 26. Caput tuberculoſum parvis dentibus. Dentes maxillares, primores parvi variorum ordinum acuti, poſteriores margaritaeformes duorum ordinum. Oculi orbiculati magni. Color albus. Facies Percae fluviatilis.

21. *Pleuronertes* Solea. Hiſpanorum *Lengua.*

22. Piſcialus. ARTEDI *Gen.* 9. 2. DESCR. Membrana branchioſtega oſſiculis V. Opercula ſquamoſa. Pinnae dorſi radiis 7 - 12. haec verſus anum. Pectorales 14. Ventrales 5. cum lamine molli oblongo. Ani 16. Cauda bifurca. Totum corpus pellucidum, praeter lineam lateralem obſcuram. Caput parvum, ſupra punctis nigris numeroſis minimis. Maxilla inferior longior. Rictus amplus. Iris alba. Oculi rotundi nigri. Longitudo ſpithamea. Facies Oſmeri. Suec. *Nors*, ſed non Gobius, quia malacopterygius.

23. *Eſox*, Lucius.

24. *Mu-*

24. *Muraena. S. N.* 146. 6.
Corpus obscurum anguiforme compressum lubricum, 3. pedum longitudine, punctis conspicuis albo-luteis variegatum. Caput cathetoplateum anteriori parte minus. Oculi non longe a rostro. Mandibula inferior paulo longior; superior antennis duabus mollioribus brevibus. Pinna dorsi pallide lutea, ut puncta vel maculae subrotundae laterales, quae ad caudam maiores.

*Observat.* Per S. N. heic intelligitur Systematis Linneani Editio nona, quae Lugdun. Batavorum prodiit, aucta per Cl. *Gronovium.*

(*Stockholmia Halam missa d.* 12. *Jul.* 1768.)

## *OBSERVATIO XXVII.*

## Dn. D. CHRISTIAN. LVDOV. WILLICH.

### *Circa Plantas quasdam singularia aliqua notata.*

1. *Atriplex hastata* et *patula* foliis omnino differunt, valvulis seminum non diversae, quae in utraque aeque magnae, in utraque etiam disco dentatae aut potius tuberculatae, quae tubercula etiam non raro marginalia sunt, ut tunc simul sinuatae valvulae dici possint, sed etiam haec proprietas in patula obtinet, quae tamen frequenter non magis patula est, quam *hastata.*

2. *Amaranthum graecizantem* Linnaei esse *Amaranthum foliis ellipticis racemis in alis sessilibus* Halleri *Hort. Gott.* p. 24. suspicatus fuerat Zinnivs, et omnino eaedem sunt, uti ex planta, quae ex lectionibus botanicis Dn. de Haller penes me est, video. Flores alis foliorum insident glomeratim, ita ut singulus glomus ex tribus glomerulis constet, quorum medius sive exter-

ternus parva folia habet in inferiore rami parte, nam in superioribus omnes tres glomeruli nudi sunt.

3. *Urticae foliis profunde laciniatis, semine lini* AMM. flores feminei calicem habent ex quatuor omnino foliolis factum, quorum duo cum semine crescunt, idque tegunt, duo autem absque incremento persistunt.

4. *Gramen foliis iunceis oblongis radice alba* C. B. magnitudine tantum differre a *Gramine foliolis iunceis radice iubata* C. B. dudum suspicatus est SCHEVCHZERVS, erit ergo omnino *Aira canescens* LINN. *Spec.* 2. *p.* 97. Folium caulinum summum, tunc, quando planta floret, paniculam inferiorem non involvit, quam quidem hoc tempore non adtingit, sed absoluta florescentia id folium supra paniculas inferiores elongatur, neque tamen eas involvit, etsi pars ista, quae culmum ante florescentiam amplexa fuerat, nunc, culmo derelicto, paniculae contractae proxima sit. Nec pars haec folii spathacea dici potest, cum nihil a plerisque graminibus differat, et omnino in folium setaceum continuetur. Ceterum arista, circa basin glumae oriens, omnino singularis est. Pars enim eius, glumae arcte adpressa, eamque longitudine adaequans, crassiuscula fusca cylindrus est, terminata in coronam breviter denticulatam. Ex hac corona tenuis oritur stilus albeus, in clavam subfuscam terminatus. Glumae calycinae primum ex parte virent, dein purpurascunt, denuo iterum albent, ut omnino *Gramen spartium variegatum* C. B. eadem planta esse possit.

5. *Phalaris bulbosa* LINN. Quam ego per aliquot annos cum hoc nomine in horto colui planta, radice est annua, eaque a *Phalaride Canariense* non multum diversa, in eadem tamen terra culta, omnibus partibus minor, constanter permansit bulbosa, in qua et folliculorum margo non multum alatus est. Sed imprimis a *Canariensi* in eo differt, quod glumarum interiorum altera deficiat. SCHEVCHZERVS nullam vidit, clariss. SCHREBERVS p. 85. utramque. Ego constanter unam, seminis

involucro arcte adpreſſam, ideoque forte à SCHEVCHZERO praeterviſam. Ceterum meae plantae ſemen non album eſt, ſed griſeum, ut eſſe poſſit *Phalaris alter ſemine griſeo, Hort. reg. Pariſ.* vel *Gramen phalaroides anguſtifolium ſubglaucum, ſpica oblonga* SCHEVCHZ. p. 54. nam meae plantae folia obſcurioris coloris ſunt, quam in *Canarienſi.* Seminis colorem in ſubglauco SCHEVCHZERVS non addidit.

6. *Argemone flore albo, ſaepe tripetalo* HALL. *Hort. Gott.* p. 707. Cum quo nomine ſemen miſit clariſſ. MARTINI a. 1766, quod eodem anno terrae commiſſum, autumno demum germinavit, et poſtquam planta ſub dio per hiemem duraverat, floruit Julio et Auguſto anni 1767. Cotyledones lineares acutae, unciam longae. Radix fuſiformis, paucos ramos laterales emittens. Caulis cubitalis ſetis ſubrigidis paſſim, et rore caeſio adſperſus, erectus, rectus, firmus, digitum craſſus, teres, niſi quod nervus foliorum in eo decurrat, unde tres ſub quolibet folio anguli, non multum elevati, oriuntur. Porro caulis primum ſimplex eſt, circa medium vero ramoſus fit, ramis aliquot non multum brachiatis, ad finem usque alternatim progredientibus. Folia caulis ima utcunque petiolata ſunt, ſed mox fiunt ſeſſilia, ſemiamplexicaulia, in auriculas producta, omnia vero undulato-ſinuata ſunt, laciniis dentatis, dentibus in ſpirulam exeuntibus, quales ſpirulas, ſed debiliores, et perpaucas, etiam nervi foliorum habent. Sunt vero folia utrinque glabra, inferius vix candicantia, ſuperne ad nervorum ductum albis lineis picta. Quilibet ramus binis floribus inſtructus eſt, maiore vel minore, ſede incerta, ita tamen, ut a flore per aliquod ſpatium ſemper remotus ſit. Calyx ſubrotundus, triphyllus, bicornis, foliolis caducis, ovatis, aculeatis, concavis, altero margine membranaceis, fine cornutis, cornu ſimplici cavo in aculeum exeunte. Petala coloris lactei, ſex, ſubrotunda, patentia, calyce triplo fere maiora. Filamenta numeroſa, filiformia, curvula, longitudine

fe-

fere calycis; Antherae luteae, oblongae, erectae, biloculares, articulatione quasi cum filamentis iunctae. Germen ovatum quinquangulare (in eodem flore, ubi petala sex certo adfuerunt) angulis creberrime aculeatis. Stilus nullus. Stigma quinquefidum, laciniis reflexis, superne nigro-purpureis, fine latis, persistens. Etsi vero nostra planta hexapetala fuerit, Illustr. Dn. de HALLER autem tantum tripetala, non tamen distinguo, cum et C. BAVHINVS et CLVSIVS in Mexicana lutea numerum variabilem, floremque album GONON in *Hort. Monsp.* p. 253. repererint. Nec a Mexicana lutea diversam esse putaverim. ZINNIVS quidem *Hort. Gott.* p. 116. suspicatus fuerat, esse Argemonen capsulis trivalvibus LINN. *Spec.* 1. p. 509. n. 2. sed cum ista ex synonymo TOVRNEFORTII hypecoi folia habeat, nostra esse nequit.

7. *Christophoriana Americana procerior et longius spicata* DILLEN. *Hort. Eltham.* Petala calyce longe minora sunt, unguiculata, bractea latiuscula in duo plerumque cornua terminata. Filamenta longe supra triginta.

8. *Reseda Phytevma* LINN. *Spec.* 2. p. 645. Petala proprie dicendo non sunt multifida, sed integra. Verum convexitati suae non procul ab anteriore margine inpositum habent ornamentum capillaceum ex uno puncto oriens, quod in duobus summis foliis ex pluribus laciniis constat, in duobus mediis ex paucioribus, et in duobus imis ex unica fere lacinia. Laciniae ceterum vel simplices sunt, vel semidivisae. Fructus quasi petiolatus sexangularis, angulis glandulis acutis instructis.

9. *Clematis coerulea Pannonica* CLVS. Filamentorum plures ordines adsunt, exteriorum ultra lineam lata, insigniter villosa, imprimis superius, ut villus antheras abscondat. Filamenta interiora breviora, quadruplo angustiora, minus villosa. In neutris video antheras lateribus eorum adnatas, sed finibus omnino impositae sunt. Si filamenta ista exteriora lata absque antheris essent, tunc planta ad Atragenes genus pertine-

ret, cuius speciei *Alpinae* seu *Austriacae* calyx ille coeruleus petalodes adeo similis est.

10. *Potentilla* foliis novenis palmatis, in apice serratis. HALL. *Hort. Gott.* p. 106. Non est Potentilla fragarioides LINN. *Spec.* 2. p. 710. n. 5. sed est *P. stipularis* LINN. *Spec.* 2. p. 712. n. 13. uti ex planta Horti Gottingensis mihi constat, et descriptio HALLERI docet, a fragarioide multum aliena.

11. *Cisto marifolio* Dn. de LINNÉ *Spec.* 2. p. 741. n. 19. subiungit Helianthemum foliis ad terram congestis, superne pilosis, inferne tomentosis HALLERI *Enum. Helv.* p. 359. n. 3. An recte? Certe icon 365. BARRELIERI, quam Dn. de HALLER citat, insigniter differt ab icone 441. quam LINNAEVS citat. Icon etiam BARRELIERI 366. vel a Cisto cano, vel ab Italico removenda erit.

12. Optarem, ut *Sedum foliis teretibus, caule folioso umbellato humillimo* HALL. *Emend.* 1. p. 106. n. 105. quod est *Sedum* 10. *Enum. Helv.* conferatur cum *Sedo atrato* LINN. Spec. 2. p. 1673. Mea enim planta, quam a Dno. de HALLER habeo, descriptioni Linneanae sic satis convenit, etsi calyx non sit atro-purpurascens. In descriptione quoque huius Sedi in *Emendat.* Dn. de HALLER colorem calycis omisit, in *Enumeratione* autem purpureum dixerat.

13. *Geranium petraeum, Cicutae folio, radice crassa* MAGNOL. *Bot.* p. 109. *a Geranio Cicutae folio minori et supino* C. B. differt pinnis arcte congestis magis divisis, minimisque pinnulis intermistis, petalisque longe maioribus.

14. *Arenariae mediae* LINN. *Spec.* 2. p. 606. n. 9. et *Spergulae pentandrae* EIVSD. p. 630. n. 2. eadem iunguntur synonyma. An ergo repetitio eiusdem plantae? Et clariss. de LEYSER *Flor. Hal.* n. 30. in *pentandra* decem semper numeravit stamina.

15. *Seseli foliis linearibus triplicato-pinnatis, caule vaginoso.* HALL. *Emend.* 1. n. 114. eamdem esse plantam cum *Seseli annuo* IACQVINI Vindob. p. 225. in *Observ. ad Jacquin.* dixi n. 38. eaedem

dem enim plantae fuerunt, quas uterque VIR, quilibet cum suo nomine, misit. Et huc pertinere Foeniculum sylvestre glauco folio I. R. H. p. 311. docet synonymon a TOVRNEFORTIO ex *Joh.* BAVHINO excitatum, *Daucus* scilicet *glauco folio similis foeniculo tortuoso. Hist.* 3. 16. Icon enim et descriptio BAVHINI respondent plantis HALLERI et IACQVINI. Inquit enim I. BAVHINVS, folia esse Anethi, particulas (foliola) vero latiores (planiores), crassiores, rigidiores, quam in Foeniculo, quae notae in *Seseli annuum* omnino quadrant, non vero in *Seseli glaucum* cui Dn. de LINNÉ nomina TOVRNEFORTII et BAVHINI subiunxit. *Glauci* enim foliola absque planitie sunt, hinc convexa, inde canaliculata, foeniculi vel anethi simillima. Tenendum vero est, etiam in *glauco* vaginas foliorum emarginatas esse, praesertim in foliis inferioribus.

16. *Seseli pimpinelloides* LINN. *Spec.* 2. p. 372. n. 1. cum quo nomine semen misit clariss. MARTINI a. 1765. Consentit descriptio LINNAEI l. c. Segmenta tamen foliorum non semper alterna sunt, sed interdum coniugata. Involucrum universale in meis utique adest, factum ex foliolis linearibus, numerosis, semiuncialibus.

17. Operae videtur pretium esse, uberius ut inquiratur, an *Libanotidis* RIVINI istae plantae, quae involucrum universale pinnatifidum habent, specie ab istis differant, quibus istius involucri foliola simplicia sunt? Clariss. SCOPOLI eiusmodi plantam involucro pinnatifido misit et in litteris monuit, „convenire quidem descriptioni *Libanotidis pinnulis circa costam* decussatis HALLER. *Enum. Helv.* p. 451. n. 1. ast pinnatifidam alpinam plantam facie diversam esse.“ Et omnino in specimine transmisso omnia argutius divisa sunt et angustiora, pinnaeque primae sunt petiolatae, seu pinnulae non statim ex costa ibi egrediuntur, ubi haec petiolum deserit, quod contraria plerumque ratione in vulgari planta fit. Illustr. CRANTZIVS quoque involucrum pinnatum vidit, et alpinam a mon-

tana in plurimis diversam esse monet *Fascic. III. p.* 118. sq. Planta, quam ego in horto colo, ex semine austriaco nata, involucra habet simplicia, estque undique glabra, etiam in summitate. THALIVS monet, Libanotidem in suas species distribui posse, nam alteram esse latioribus foliis, profundius dentatis, alteram contractioribus et frequentius succinctiusque incisis. *Sylv. Hercyn.* p. 71. Idem, quod foliola modo latiora, modo angustiora sint, dein alii monuerunt interque recentiores HALLERVS et GMELINVS, de involucro pinnatifido nullus.

18. *Cornus sylvestris fructu albo Gmelini.* AMMANN. *Ruth.* n. 277. *Tab.* 32. Frutex hortensis humanam altitudinem superans, in quo et rami florentes et fructum ferentes simul conspicui erant. Folia lato-lanceolata, vel ovato-acuminata, glaberrima, integerrima, nervosa, nervis lateralibus quinque et sex, qui ab aliis numerosis fere parallelis coniunguntur. Flores in cymos dispositi. Involucra universalia omnino nulla. Calyx minimus, quadridentatus, deciduus. Petala quatuor, supera, albida, oblonga, obtusa, cavula, marginibus medioque nervo elevatis, sesquilineae longitudine expansa. Filamenta quatuor filiformia, erecto-expansa, corolla longiora. Antherae incumbentes, inter petala oriunda. Germen subrotundum inferum, corpore balsamico persistente, luteolo, tectum. Stilus filiformis longitudine corollae, persistens. Stigma crassiusculum, obtusum. Bacca coloris lactei, subrotunda, corpore isto balsamico, nunc viridi, tecta, continens succum lacteum, omnino fluidum, nucemque compressam, transversim ovalem, quae an bilocularis sit, an unilocularis, nondum dixerim.

19. Postquam Illustr. IACQVIN iconem Campanulae barbatae in *Obs. Fasc.* II. dedit eamque optimam, facile adparet, eam esse *Campanulam foliis fere integris longe lingulatis, hispidis, foliis nutantibus in fauce lanuginosis.* HALLER. *Enum. Helv.* p. 493. n. 8.

de

de qua in *Observat.* meis a. 1762. editis dixi. Semovendum vero ab HALLERI planta *Trachelium alpinum* CLVSII *Pann.* p. 687. cuius descriptio multo magis convenit cum *Campanula alpina* JACQVINI, quae penes me est, et a *barbata*, praeter alias notas, etiam capsula triloculari differt. An vero *Campanula foliis anchusae floribus oblongis* C. B. et *Campanula foliis echii floribus villosis* EIVSD. specie differant, de eo iudicium Dn. *de* HALLER exspectamus in Enumerationis Helveticae Editione nova, cuius iam magna pars impressa est. C. BAVHINVS certe monet, multum diversas esse.

20. Mihi videtur Gentiana foliis amplexicaulibus floris fauce barbata HALLER. *Enum. Helvet.* p. 473. n. 2. ita ordinari posse, ut una sit corollae et calycis segmentis aequalibus quinquefidis, altera corollae et calycis segmentis aequalibus quadrifidis, quae COLVMNAE icon est *Ecphr.* 1. T. 221. demumque tertia corollae et calycis laciniis inaequalibus quadrifidis. Sive nunc pro varietatibus, sive pro diversis speciebus habeas. Vltima ex sylva Hercynia nuper adlata est, eaque pedunculos habet foliis plerumque duplo longiores, cum quinquefida eos habeat foliis fere aequales. In mea quinquefida calyx semidivisus est, quem COLVMNA in altera ad basin divisum in icone habet. Color corollae in prima obsolete purpureus est, in tertia, etiam in siccis, coeruleus.

21. *Convolvulus maior albus* C. B. Nectarium germine duplo brevius, idque circumstans, truncatum, margine inaequali, fungosum. Ceterum calyx forte quinquefolius dici potest. Antherae deorsum hamatae. Stilus staminibus una tertia parte longior. Stigmata exterius convexa, granulata. Pedunculi petiolis duplo pene longiores.

22. *Verbascum floribus aggregatis, foliis rugosis glabris* KOELREVTERI. Cum quo nomine semen Stutgardia misit clariss. MARTINI an. 1766, quod terrae eodem anno commissum hoc anno 1767. in Julio floruit. Radix fibrosa. Caulis humanam alti-

titudinem excedens, ſtrictus, rigidus, anguloſus, foliatus, laevis, pauco ſordido pulvere adſperſus, ſimplex, ramorum tantum rudimentis, vel paucis ramis lateralibus ex foliorum mediorum alis egredientibus. Folia conferta, recurvata, ſuperne nitida, venoſa, rugoſa, nervo medio lato, albo, ſupra plano aut leviſſime concavo, inferius convexo, ibique unacum nervis minoribus breviſſime piloſo. Folia infima bipedalia, longiſſime elliptica, in petiolum adtenuata, prope petiolum magnis dentibus inciſa, qui verſus extremitatem folii ſenſim minores fiunt. Senſim autem folia baſin habent latiorem, quo ſuperiora et breviora, ſenſimque figuram ellipticam in longiſſime cordiformem magisque acutam mutant, baſi tertiam fere caulis partem amplexantia, decurrentia non quidem ſubſtantia ſua foliacea, ſed nervi medii linea tantum exteriori, unde anguli caulis ſupra dicti oriuntur. Perraro ipſum folium altero latere paululum decurrit. Dentes in foliis, quae ſupra infima ſunt, in crenas mutantur, donec in foliis ſub ramis iterum in dentes mutentur, dentibus tamen multo minoribus, quam quidem in foliis fuerant infimis. Spica caulem terminans tripetalis et longior. Flores remoti, inſidentes bracteae foliaceae reflexae, cordatae, acuminatae, ciliatae, ex ſingulo puncto quatuor, quorum duo laterales, unus ſuperior et quartus inferior, omnes ex pedunculis trilinearibus. Flos ſuperior primus floret. Calyx, uti et caulis pars ſuperior, pilis ſubglutiniferis adſperſus, ſtriatus, quinquepartitus, laciniis ciliatis, acutis, corolla minoribus. Corolla rotata, tubo perbrevi. Limbus patens, quinquepartitus, laciniis ſubrotundis margine plicatis, duobus ſuperioribus paulum minoribus, infima lateralibus vix longiore. Color luteus, externe, ubi aëri expoſitus fuerat, ſubfuſcus. Faux purpuraſcens, ſuperne villo ſimilis coloris, barbata. Filamenta quinque ex tubo orta, corolla breviora, quorum tria ſuperiora reliquis breviora, declinata, ſuperne albo, inferne purpuraſcente villo

un-

undique barbata, duo inferiora sursum arcuata, initio purpurascente villo superne barbata. Antherae magnae, ad se invicem conversae, subrotundae, compressae, polline croceo. Germen subrotundum, pilosum. Stilus filiformis, filamentis longior, declinatus. Stigma crassiusculum obtusum. Variat interdum calycis et corollae laciniis sex, totidemque staminibus. An hoc *Verbascum foliis sessilibus longe acuminatis serratis, floribus in raram spicam dispositis, solitariis, staminum barba purpurascente.* Zinn. *Hort. Gott.* p. 266? Descriptio Zinnii convenit, et ego in unico exemplo, ex iisdem seminibus nato, plantam floribus solitariis vidi.

23. A *Nasturtio Austriaco* Crantzii insigniter differt *Myagrum foetidum* C. B. Nempe vita huic annua, folia omnia dentata, sed dentes pauci maiores, laciniarum fere aemuli, in caulinis etiam maiores. Petala straminei coloris vel etiam pallidiora. Siliculae multoties maiores, inflatae. In universum adeo similis *Camelinae sativae* Crantzii, ut pro eius varietate haberi possit. Vid. Hall. *Hort. Gott.* p. 240.

24. *Cochlearia foliis caulinis cordato-sagittatis amplexicaulibus* Hort. Gott. p. 242. omnino est *Cochlearia glastifolia* Linn. sed deleatur locus natalis, qui pertinet ad *Thlaspi* II. Clvsii. Id vero *Thlaspi* II. non potest esse *perfoliatum* Linnaei, cui stilus admodum exiguus in siliqua, vel plerumque nullus, petalaque exigua, neque radix in propagines se explicans aut findens. An montanum Linnaei? Vtique verosimilius, ob petala maiora, stilum manifestum et ob radicem. Dico verosimilius. Nisi enim Illustr. Crantzivs pro *montano* eumdem locum natalem Clusianum haberet, dicerem *Thlaspi* II. esse *alpestre* Illustr. Jacqvini. Denuo adeatur mons Badensibus thermis imminens, forte praeter *montanum* etiam *alpestre* ibi crescit. An potius *Thlaspi pumilum* Clvsii est *alpestre*, quum Iacqvini planta ab *ipso* missa, stilum habeat praelongum, qui in Clvsii figuris deficit. Mallem ergo *pumilum* Clvsii cum

perfoliato relinquere. *Pumilum* enim ex deſcriptione CLVSII habet flores puſillos, capitula Thlaſpi Cretico ſimilia; alpeſtris JACQVINI habet petala ampla, longe calycem ſuperantia, ſiliculas longiores obcordatas. Demum a *Cochlearia Horti Gottingenſis* removeatur *Thlaſpi* I. CLVSII *Pann.* p. 466. quod eſt *Peltaria alliacea* IACQVINI ſive *Bohadſchia* CRANTZII, de qua CLVSIVS dicit, quod ipſi ſint ſiliquae circinnatae fere rotunditatis, et in orbem *peltae* modo efformatae.

25. *Paſtoria burſa minima* LOBEL. *Icon.* 221. ex DODON. *Pempt.* 103. nullam cum *Lepidio* HALLERI CRANTZ. *Auſtr.* I. p. 5. ſimilitudinem habet, ſed eſt *Iberis nudicaulis* LINNAEI. Eademque eſt Burſa paſtoris parva folio glabro ſpiſſo I. B. 2. 937. icone denuo ex *Dodonaeo* imitata.

26. *Cardamines bellidifoliae* ſive Cardamine foliis ſimplicibus ovatis petiolis longiſſimis LINN. *Lapp.* n. 260. icon T. IX. f. 2. non poterat eſſe ſimilis iconi Cluſianae *Plantulae Cardamines aemulae Pann.* p. 458. cum omnino duo diverſae ſint ſtirpes, docentibus HALLERO et JACQVINO. In eo tamen figura LINNAEI a meis Helveticis ſpeciminibus recedit, quod haec caules habeant foliis petiolatis ſemper ornatos, qui a LINNAEO nudi pinguntur.

27. *Arabis foliis ovatis, vix dentatis, ſcabris, ad terram confertis* HALLER. *Enum. Helv.* p. 562. n. 4. ZINN. *Hort. Gott.* p. 335. et *Arabis foliis petiolatis lanceolatis integerrimis* LINN. *Spec.* 2. p. 929. n. 3. omnino eſt iſta planta, quam CAMERARIVS apud THALIVM *Hercyn.* T. VII. D. pinxit, et ipſe THALIVS cum nomine *Piloſellae ſiliquatae minoris* p. 84. deſcripſit. Plantae enim meae, Gottingae duce Gen. *de* HALLER lectae, iconi CAMERARII et deſcriptioni THALII optime conveniunt. Convenit etiam optime icon *Burſae paſtoris ſ. piloſellae ſiliquoſae* I. B. 2. 870. Drabae tres BARRELIERI *ic.* 269. 270. habitum noſtrarum ſatis exprimunt, melius tamen prima, folia vero in noſtris minus ſunt petiolata. Cum ergo icones CAMERARII

et

et J. BAVHINI hactenus laudatae sint, cur contra eas monet Illustr. CRANTZ. *Austr.* I. p. 41. An aliam plantam intelligit? certe nostra ab Eius descriptione et icone recedit. De loco natali non dico; etsi enim ego nunquam in rupibus invenerim, neque THALIVS, C. BAVHINVS, HALLERVS, LINNAEVS, GORTERVS, GOUAN, etc. J. BAVHINVS tamen et LEYSERVS aliquando in rupibus invenerunt. Neque multum urgeo folia radicalia apud Illustr. CRANTZIVM adeo insigniter petiolata, quae in nostris multo breviori pediculo sunt. Neque caulis simplicitatem aut eius in inferiore parte decubitum, qui nostris semper ramosus est et erectus. Sed flos conspicuus magnus CRANTZII, qui in nostra exiguus est, exigit, ut *Eius Viri* Arabis cum Thaliana uberius conferatur. Forte planta THALII, quam cum nomine *Pilosellae siliquatae maioris* descripsit, diversa est a minori, non autem a planta CRANTZII.

28. *Coronilla coronata* LINN. *Spec.* 2. p. 1047. n. 5. ad herbaceas seponi debet, et tunc est *Coronilla montana* JACQVIN *Vind.* p. 134. *Coronilla caule duriori erecto siliquis articulatis pendulis, flore luteo* HALL. *Enum. Helv.* p. 574. n. 4. *Emend.* 2. n. 36. Ipse CLVSIVS *Hist.* 98. de sua *Colutea scorpioide altera* dicit, quod hiems eius virgas corrumpat, quas ineunte vere denuo producat. Etsi vero CLVSIVS stipulas non habeat, forte quia fugaces sunt, certe tamen adsunt, uti recte LINNAEVS monet, ab infimo foliorum pari diversae.

29. *Lupinum varium* coram habeo, et alias frequenter vidi, cui in eadem planta calyces semiverticillati et perfecte verticillati. Labium etiam superius in eadem planta modo integrum, modo semidivisum, vel etiam ad basin pene fissum est. Labium inferius semper reperi integrum. Videtur ergo in discrimina *Lupini hirsuti*, varii, et angustifolii uberius inquirendum esse. In vario ceterum Vexillum in iuniore flore medio album est, in adultiore medio rubrum.

30. Annon *Melilotus polonica* LINN. *Spec.* 2. p. 1078. est *Melilotus foliis hirsutis rariter dentatis, scapo pauciflore.* HALL. *Comm. Gott.* Tom. 2. p. 342?

31. *Genistae Sibiricae* nomine missum semen produxit arbusculam sexpedalem, ramosissimam, ramis striatis, teretibus, paniculatis. Folia sparsa, brevissime petiolata, lineari-lanceolata, rariter ciliata, acuminata, glabra. Stipulae exiguae non ad basin petioli, sed ad finem eius. Calyx parvus bilabiatus, dentibus duobus superioribus erectis distantibus, dentibus tribus inferioribus reflexis, omnibus subaequalibus, anguſtis. Corolla lutea. Vexillum pedunculatum, ovatum, erectum, expansum, carinatum. Alae oblongae a vexillo remotae, deflexae, laxae, vexillo modice breviores. Carina pene recta bipes, una cum alis deflexa. Filamenta decem in vaginam connata, non in carina latentia, sed cum vexillo erecta. Antherae erectae simplices nigrescentes. Tuba simplex situ staminum, iisque longior. Folia cito decidua, petioli persistentes. Flores in racemis sparsis, non secundis. Folia non sericea, etsi eorum pagina inferior paululum magis palleat. *Genistae tinctoriae hispanicae* CLVSII proxima est, nisi eadem. Sericum folia in horto forte deposuerunt.

32. *Lathyri species lutea* I. B. *Hist.* 2. 304. non videtur ad *pratensem* LINN. *Spec.* 2. p. 1033. referri posse. J. BAVHINVS enim monet, eam similem esse Lathyri sylvestris Narbonensis, nec flores esse simul in uno pediculo iunctos, uti in *pratensi*. Rectius ergo Dn. *de* LINNÉ l. c. n. II. cum annuo iunxisse videtur, qui flores colore luteo quidem, diverso tamen a pratensi, habet, et pedunculos uniflores et biflores.

33. *Vicia nissoliana* et *benghalensis* an re vera differunt? Certe in plantis, ex seminibus cum his nominibus missis, enatis, nullam reperio diversitatem, et descriptio a Dno. *de* LINNÉ ad *Nissolianam* data, meae *Benghalensi* etiam convenit.

34. *Che-*

34. *Chelone acadiensis flore albo* TOVRNEFORT. nectarium habet. Corpus nempe balsamicum, brevissimum, germinis initium superne amplectens, et nectar fundens. In eiusdem plantae unico flore semel reperi stamina quinque omnino perfecta, quorum duo superiora erant, duo media, et unum imum, etsi filum illud, quod rudimentum quinti staminis dicitur, suo loco, nempe inter duo superiora stamina, adesset.

35. *Scutellaria alpina* et *lupulina* LINN. *Spec.* 2. p. 834. an re vera differunt? Flos quidem in altera violaceus barba albida, cum in *lupulina* flavus sit, alis tantum subviolaceis, sed reliquae notae utrique communes sunt, certe in meis, quas in horto colo, Bractearum figura et magnitudo non differunt, neque in foliis diversitatem reperio. Tamen colores hactenus constanter permanserunt. *Lupulinam* porro ab ista *spicis folioſis* HALL. *Hort. Gott.* puto non differre.

36. In *Ballota flore albo*, quam spontaneam olim in vallo urbis Gottingensis legi, nullam in calycibus diversitatem a vulgari Ballota purpureo flore reperi. CAMERARII icon. *Epit.* nec *nigram* nec *albam* bene exprimit.

37. *Clinopodium perenne pulegii odore, maioranae folio, Batavinum* BOCCONE. Planta mihi erecta, ramosissima, pedalis, hirsuta, caule tetragono. Folia petiolata, concava, ovato-rhomboidea, nervosa, ciliata, medietate anteriore breviter dentata. Verticilli ad decem usque flores habent. Calyx tubulosus, striatus, deorsum gibbus, leniter incurvus, vix bilabiatus, quinquedentatus, dentibus longitudine pene aequalibus, tribus superioribus latioribus, non in eodem plano sitis, duobus inferioribus angustioribus, faux villosa. Corollae ex violaceo purpurascentis tubus longitudine calycis. Faux ampla moldavicae. Labium superius brevius, planum, emarginatum, obtusum, margine reflexo. Labium inferius longius, patens, latius, fere aequaliter trifidum, ita tamen, ut medium segmentum transversaliter paulo latius sit, idque in origine sua

maculatum et villosum. Stamina duo longiora, duo breviora, modice incurva originem labii superioris antheris suis paululum superans. Antherae exiguae duplices. Stilus staminibus longior, filiformis, stigmate inaequaliter bifido acuto. Odor plantae fortissimus, diu durans. Haec planta conferenda est cum *Thymo alpino* LINNAEI.

38. *Bidens bipinnata* LINN. Chrysanthemum aquaticum, foliis multifidis, cicutae non nihil similibus Virginianum HERMANN. *Lugdb.* p. 146. An aristarum seminalium numerus variabilis est? LINNAEVS tres habet, mediamque longissimam. GOUAN *Hort. Monspel.* p. 428. semina quadriaristata alternis aristis minimis recenset. HERMANNVS duas habet, nec ego plures in planta repetito examinata reperio, easque eiusdem longitudinis, pilisque ad angulum acutum retrogradis instructas. Ceterum calycis involucrum fit ex quinque foliolis revolutis, calyce non longioribus. Flores in ambitu ligulati, erecti, in meis non radiantes. Videntur abortire.

39. *Anthemis millefolia* LINNAEI est *Pyrethrum foliis incanis*, triplicato-pinnatis, tomentosis HALL. *Hort. Gott.* p. 393.

(*Clausthalia Halam missa d.* 20. *Septemb.* 1768.)

## *OBSERVATIO XXVIII.*

## Dn. D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

## *diris Convulsionibus, balneo frigido sanatis.*

Virgo quaedam nobilis, septendecim annorum, usa usque ad hanc suam aetatem continuo satis bona valetudine, proficiscitur extra urbem ad suos cognatos. Ibi accidit, ut ei vespera quadam a familiaribus, qui habitum consuetum cum alieno per-

permutaverant, repentinus incuteretur terror, qui, cum esset ad mollitiem sensuum virginis nimis vehemens, statim effecit, ut illa lipothymiis et subsequentibus gravibus motibus convulsivis corriperetur. Hi tamen motus mediante Venaesectione aliisque adhibitis remediis mox sedati quievere. Sed recuperata sanitas ita parum fuit stabilis, ut anno subsequente et lipothymiae et convulsiones recrudescerent. Tum vero etiam convulsiones non modo valde vehementes fuerunt, sed et diuturnae, per octavam horae partem durantes. Medici ergo auxilium quum quaereretur, propter plethoram vena bis secta est et exhibitae pilulae ex asa foetida gummatibusque aliis paratae, et Mixtura ex liquore cornu cervi succinato, essentia succini, croci et liquore anodyno Hoffmanni, subiuncta simul inunctione et frictione spinae dorsi cum unguentis nervinis.

Post usum horum remediorum reiiciebantur aliquot lumbrici, malum autem nihil inde levabatur. Concludere exinde licet, quod non semper lumbrici causam convulsionum constituant, sicuti id non modo aliquando in puero illo epileptico expertus sum, cuius historiam typis exscriptam publici iuris feci, sed etiam celeberr. SIGWARTVS singulari exemplo ostendit.

Postquam multa etiam alia remedia contra malum hoc nihil praestaverant, ex consilio celeberrimi LEIDENFROSTII aegrotae exhibebantur pulveres ex floribus sulphuris, mercurio dulci et camphora parati, quorum usu finito alius Medicus, ut debilitatos nervos rursus roboraret, praescripsit corticem Peruvianum cum Visco querno. Etiam ad hoc tempus convulsiones cessarunt, sed tunc erupit per totum corpus scabies quaedam humida. Idcirco data fuerunt medicamenta sanguinem quidem mundificantia, nullo tamen modo scabiem retroagentia, quorum continuato usu aegrota etiam a scabie liberabatur. Postquam vero illa scabies evanuerat, menses aegrotae, qui usque ad hoc tempus fuerant regulares, tam inordinate, quam parcius fluere coeperunt, accedente etiam fluore albo.

An-

Anno ſuperiori 1767. convulſiones redierunt, quibus ut nova opponerentur remedia, adhibita eſt cura et opera Amici mei peritiſſimi, D. BINGERTI. Qui, quamvis nihil reliqui faceret, quo aegrotae ſanitas reſtitui potuiſſet, tamen optato deſtituebatur effectu, immo e contrario vehementia convulſionum in dies magis magisque invaleſcebat. Quum ergo hae convulſiones iam per tres duraſſent menſes, meum quoque deſiderabatur auxilium, unde factum eſt, ut ego diri illius morbi triſtis fuerim ſpectator. Sub acceſſionem paroxyſmi omnia membra corporis valde extenta rigeſcebant. Sequebantur tum adeo vehementes et mirabiles motus, ut circumſtantes inde obſtupeſcerent. Caput et collum quoquoverſus, pedes vero modo antrorſum, modo retrorſum torquebantur. Saepe totum corpus, quaſi in formam globi convolutum, ſe per lectum volutabat. Interdum corpus ita pandebatur, ventre et pectore fornicato, ut et caput et pedes viderentur ſimul lecto inſiſtere. Saepe manus tanta violentia ad pectus allidebantur, ut unusquisque inde malum pectori illatum timeret. Hos motus mox ſequebantur lipothymiae. Sed nec ipſa lingua immunis manebat, ſaepe, licet immota maneret, tamen ad palatum usque retorta, finito paroxyſmo loquelam prorſus impediebat. Interdum in riſum effuſa aegrota varia garriebat delira. Non raro ſurſum in ſubrectum erigebatur, interdum tamen per hos motus ſimul indicia dabat, ſe durante paroxyſmo omni facultate ſenſuum penitus privatam eſſe. Digitos quidem, non vero pollices, intra manum comprimebat; finito vero paroxyſmo digitos compreſſos atque manus rigidas ſervabat; ipſoque illo tempore delirans videbatur laetari. Poſtquam iidem digiti et manus per tempus ſubſequentis paroxyſmi liberum motum recuperaverant, aegrota, quaſi mentis rurſus compos facta, in triſtitiam effuſa, ſuam miſeram ſortem deplorabat. Hae viciſſitudines et diverſae formae morbi hoc modo in ordine paroxyſmorum mutatae in orbem redibant. Ad finem vero cuiuslibet paroxyſmi aegrota cor-

corripiebatur validissimis conquassationibus pectoris, subsequentibus dein quibusdam minus validis, et flebili aliquo gemitu.

Id, quod alio quodam tempore demonstravi, nimis infinitam esse naturae varietatem, quam ut ea medicamenta, quae suo modo specifica dici possunt, omni loco et tempore certae omnino sint efficaciae; et id, quod celeberrimus TRILLERVS de Specificorum sic dictorum remediorum dubia fide et ambiguo effectu notavit; idem illud hoc tempore denuo experiri cogebar. Quamvis vero vix in mentem remedium venire poterat, quod non iam antea ab aliis Medicis tentatum esset, tamen ego una cum amico meo D. BINGERTO omnia illa auxilia excutiebam, quae videbantur posse aliquid ad revocandam sanitatem conferre, sed frustra. Motus enim convulsivi non modo in dies invalescebant, sed et incipiebant, ad similitudinem scenarum theatri, quotidie novis formis apparere.

Interea Pater nostrae aegrotae ex aliquo suorum cognatorum cognoverat, Medicum quendam vicinum, cuius amicitiam veneror, aliquoties ea fortuna usum esse, ut hunc morbum usu balnei frigidi profligaverit. Hic literis ea de re interrogatus, rescripsit, se quidem illud balneum frigidum habere pro remedio ad morbos nervorum curandos efficacissimo, nec ullo modo repetita sua aliquoties experimenta et experientias hanc fidem sibi dubiam relinquere. Rogatu meo et Patris aegrotae vir commemoratus ipse ad aegrotam venit, illoque praesente statim balnei istius usus tentabatur. Aegrota quidem ita in alveum sive Vannum aliquem (*eine Badewanne*) immergebatur, ut ex aqua solum caput exstaret. Hoc bis de die repetebatur. Quoniam autem intervalla paroxysmorum non erant diuturna, ideo non licebat eam in aqua diu relinquere. Post egressum ex balneo aegrota diligenter fricari et inde circumvolvi debebat fasciis, quae utraque autem, ob subitaneum convulsionum reditum, saepe non poterant adhiberi.

Primo quidem tempore aegrota, ob molestum, quem in balneo sentiebat, algorem, illud reformidare videbatur. Vix vero aliquot dies effluxerant, cum et algor ille et formido illa cessarent. Tempore intervallorum inter binos paroxysmos aegrota assumebat decoctum ex cortice Peruviano et herba rutae paratum. Sed et hoc genus curationis videbatur ab initio in irritum abire. Cuius rei cum ex promisso certiorem facerem Medicum, curationis illius primum auctorem, tuli responsum his verbis, quae ex Gallico ponam versa in Latinum. *Dolenter*, inquit, *fero, morbum, quo virgo illa nobilis afflicta est, adhuc quoad vehementiam nec remisisse, nec remittere. Sed id minus miror ego, quam quidem alius aliquis, qui eum morbum non nisi studiis cogitationis cognitum habet. Est hic morbus instar Protei, ad singula momenta mutabilis, nec se unquam nisi personatum ostendentis. Notum est, bonam nostram valetudinem pendere ex iusto aequilibrio partium nostri corporis fluidarum et solidarum, neque utplurimum hanc paritatem tolli nisi his caussis, humorum lentore aut acrimonia, vel solidarum partium laxitate aut rigiditate. Convenit inter nos, in ea caussa, cuius cogitatio nos in praesentia tenet, praecipuam rationem esse fibrarum. Quae, cum vim suam elasticam debeant videri amisisse, ad minimam irritationem convelluntur, sed convulsionibus terribilibus magis, quam funestis. Quarum feminarum aetas nubilis est aliquantum praematura, quaeque velut repente crassescunt et pinguescunt, aut quibus ex aliis caussis sunt nervi molliores et debiliores, eae magis sunt huic morbo obnoxiae, quam quidem illae, quibus de meliori luto finxit praecordia Titan. Innumeri nostri nervi sunt velut totidem chordae musicae artificiose inter se contextae, atque quasi modulatae principio aliquo vitali, sive illud Archeus, sive succus nervorum sit. Hic, nisi satis resistentis roboris in nervis inveniat ad conservandum aequilibrium, similis est equo in cursum effuso atque effreni. Nervi debilitati, coacti obedire, non dant nisi tonum male sonorum. Restituere nervis vires, est morbum sanare. Id vero non nisi lente fieri potest. Idcirco iudico, balnei usum utique continuandum esse. Pondus aquae atque frigus eius pariter roborant. Frictio et fasciae dein circumvolu-*

*volutae iuvant. Cortex peruvianus, adiutus his remediis externis, miraculum afferet, praesertim iunctus simul rutae, atque si semel aut bis intra quatuor et viginti horas gubernator ille nervorum domatur opio. Huic adiungere licet spiritum cornu cervi. Nam haerens in intestinis acor saepissime est caussa convulsionum in corporibus infantum et inde subsequentis mortis. Haec hactenus, quae de hoc morbo mihi in mentem venerunt. Credo equidem, aut omne negotium duobus mensibus peractum iri, aut minimum iis elapsis aegrotam aliquot dierum intervallum habituram, absolutam vero sanitatem, si exacte ex praescripto meo actum fuerit, tempore subsecuturam. Et vidi toties, et ipse tractavi hunc circumstantibus formidabilem visum morbum, ut auderem ea, quae praenuncio, cum fiducia polliceri, nisi metuerem cadentem in me suspicionem pharmacopolae circumforanei.*

Quamquam autem multum solatii continerent hae litterae, et licet quoque diligenter in eadem illa curatione perseverare studerem, sollicitudo tamen Patris aegrae magis augebatur. Mutabat vero inprimis Patris mentem relatio ab aliis audita, ex qua cognoverat, plures huius generis aegrotos non tam praescripto a Medico balneo frigido, quam potius illis medicamentis sanatos fuisse, quae praescripsisset, qui iam ex cathedra Harderovicena, quam exornavit olim celeberrimus *de* GORTER, magna cum laude Medicinam docet, clarissimus *S'* GRAAUWEN. Quare iniunctum mihi fuit negotium, illum super hunc morbum consulere litteris. Ad has respondit, sibi saepius quidem contigisse ita felicem esse, ut epilepsiam aliaque mala generis convulsivi abigeret, sed et operam suam interdum irritam, atque sic dictorum Specificorum efficaciam aliquando nullam fuisse; cum fortuna quidem favisset, se omnium illorum medicamentorum efficacissimum reperisse remedium Stoerkianum, vid. *Anni med.* 1. *Form.* 32. *Licet vero*, inquit, *id vermibus solum, uti videtur, ab Auctore dicatum sit, ad quos egregie valere non semel expertus sum, in convulsivis tamen ac epilepticis adfectibus frequentius idem non satis laudando cum effectu aegris meis propinavi. In tenerioribus subjectis interdum*

*adieci aquam destillatam rutae, maioranae, menthae, aut similem, ad eandem copiam, quam qua oxymel scilliticum miscelam ingreditur; sic ter quaterve de die cochleare plenum sumendum suasi. Addidi quoque emplastrum satis amplum, totum fere obtegens abdomen, quod recipiebat empl. de galb. croc. et asae foetidae ana q. s. Sedatis, vel saltem plurimum imminutis motibus convulsivis, ad roborantia et quae viscerum chylopoeorum actiones excitant et promovent, deveni; quem in finem et cortice Peruviano, et in specie martialibus, ipsoque vitriolo martis legitime parato usus sum, iunctis gratis et ventriculo amicis aromaticis; aut si forte propter martem aliquae oborirentur commotiones, guttas aliquot laudani liquidi Sydenhami ex haustu aquae destillatae Cinnamomi subinde propinavi.*

Affirmat hic celeberrimus Vir, si simul iusta diaeta observata fuisset, se hac forma medendi non raro epilepsiam devicisse. Addit vero, si lumbrici caussa morbi fuissent, nec hi commemoratis remediis cedere voluissent, se coactum fuisse ad valida purgantia confugere. Recenset simul duos casus singularis curationis morbi epileptici, unum iuvenis, qui ex terrore in omnium dirissimam, ac quaevis remedia respuentem epilepsiam inciderat, ac deinde novo incusso, et quidem eodem, qui morbum intulerat, terrore, insultu nempe molossi, perfecte liberatus est; alterum iunioris virginis, cum dirissimis convulsionibus misere colluctantis, quae post purgantis violentioris usum omnino convaluit.

Cum ille Vir in suis litteris nihil mentionis viciſſim faciat de usu illius balnei frigidi, quod ego in meis litteris commemoraveram, illud silentium me iubet credere, Ipsum hoc remedium nunquam adhibuisse.

Accidit vero, ut prius iam, quam illud responsum ferrem, inciperet valetudo aegrotae prodere indicia aliqua laetae mutationis et argumenta spei, de plenaria restitutione, usu huius balnei adhuc obtinenda. Hanc spem mihi mirum quantum confirmabat idem testantium antiquorum et recentiorum Medi-

co-

eorum auctoritas. Noveram enim, usum externum aquae frigidae ad epilepsiam iam a COELIO AVRELIANO et CELSO commendatum fuisse. Nec incognitum mihi erat, *Johannem* FLOYERVM casum referre hominis, usu balnei frigidi a sic dicta Chorea S. Viti liberati; sicuti etiam celeberrimus WHYT adversus hunc morbum balneum frigidum laudavit, atque illustris MEAD affirmat, sibi nunquam difficile fuisse frequentibus in aquam frigidam demersionibus morbum hunc penitus depellere. Coeperunt etiam re vera in nostra aegrota convulsiones suam et vehementiam et frequentiam successive amittere, unde simul fiebat, ut aegrota non modo praescriptis remediis facilius uti, sed et, diutius molestiam balnei sustinendo, huius vim salutarem facilius promovere potuerit. Mutatio valetudinis aegrotae in melius fiebat in dies melior. Quod vero imprimis notatu dignum est, fluor albus incipiebat sensim cessare, atque menses ordinatius atque copiosius fluere; sicuti vim illam salutarem balnei frigidi ad ciendos menses expertus etiam est illustris MVZELIVS. Secuta mox est sanitas virginis perfecta. Vtile tamen fore iudicabam, ei praescribere compositas ex chalybe et quibusdam gummatibus pilulas, quibus etiam aliquamdiu post cessantem morbum uteretur.

Ast, constat iam ex antecedentibus, quod superiore quoque tempore aliquando virgo haec a malo suo convaluerit, absque usu balnei. Iustumne igitur erit, recuperatam sanitatem non aliis potius remediis, quam balneo tribuere? Verum etiam haec dubitatio ablata est. Nam vernali tempore huius, quo haec scribo, anni 1768. occurrerunt rursus lipothymiae cum alternantibus convulsionibus; sed citra ullam moram revocata est Virgo ad frigidum suum balneum, cuius quidem usus tam prosper fuit, ut non modo malum non exasperaretur, sed et brevi tempore plane rursus evanesceret.

Itaque delectat me suavis illa spes, fore, ut haec relatio eo valeat, ut in patria mea formido illius remedii cesset, quod a

Veteribus tantopere laudatum, etiam a recentioribus quibusdam Medicis magni factum est. Quae vero tum illi, tum hi de usu balnei frigidi iudicarunt, ea celeberrimus BERGIVS, et qui eius libellum *de Balneis frigidis*, ex Suecico sermone in linguam teutonicam conversum, doctissimo Prologo ornavit, clarissimus RHADES explanate docuerunt.

(*Vesalia Halam missa d.* 18. *Novemb.* 1768.)

## *OBSERVATIO XXIX.*

## Dn. JOANN. FRIDER. HARTMANN.

### *Brachium paralyticum mediante Electricitate persanatum.*

Ante sesquiannum circiter Vir annorum 64. tibialium fabricator, qui beneficio fruitur in Nosocomio invalidorum, ex vehementi et subitaneo terrore, ob incendium quoddam suborto, sinistri brachii gravem passus erat paralysin. Continuo hoc brachium tremebundum erat, et sursum atque deorsum cum impetu agitabatur, eaque propter illud in pectorali tunica recondere cogebatur, ac nihil plane cum manu apprehendere vel elevare poterat. Facies undiquaque erat subtumida, oculique plus iusto protuberabant. Miser hic aeger auxilium apud me quaerebat et Electricitatis applicationem desiderabat, postquam varia remedia, cum interpositis compluribus V. Snibus, incassum adhibita fuerant, et crebrioribus licet adhibitis fomentationibus, ex formicarum acervo paratis, nullus plane sudor ex brachio elici poterat. Medicus equidem ordinarius consensum ad huiusmodi remedii adplicationem praebere dubitabat, aeger vero continuis petitis me fatigabat illudque anxie desiderabat. Quoniam ergo non omnis spes restitutionis mihi abiecta esse videbatur,

tur, et aerario Invalidorum aliquod emolumentum inde accreſcere poterat, audebam tandem electricitatem huic miſero applicare, annuentibus praeſertim Dn. D. *Geſenio*, Medico aulico, et Dn. *Hettling*, ſupremo Noſocomii Chirurgo.

Antequam vero ad operationes ipſas deſcendebam, brachio aegroti, ob ſtatum eius admodum plethoricum, prius cucurbitulae, tam ſiccae, quam cum ſcarificatione, imponebantur, et dein, poſt quinque dierum intervallum, electricitatem ſequenti modo applicare inchoabam.

*Operatio* I. Die tertio Decembr. 1768. ipſum in pavimentum pice obductum collocavi, et per horae quadrantem electricitatem applicavi, mediantibus copioſis, ſe invicem excipientibus, ſic dictis ſimplicibus ſcintillis electricis, quas iuxta uſitatas meas electricas praeparationes aliquo modo concutientes reddebam, absque tamen augmentationibus. Haec in pavimento piceo fiebant. Statim dein curavi, ut reſideret in ſella, quae cum tabulato absque conductionibus electricis nullam communionem habebat, et Conductorem meum ſemi-concutientem, absque augmentatione cum aqua, in ſuprema brachii paralytici regione, prope humerum, circumponebam, hacque ratione, per dimidium horae quadrantem, ſcintillas quasdam concutientes, modo ſecundum longitudinem brachii deſcendendo, modo ex digitis manus eiusdem, elicui. Poſt brevem dein interpoſitam moram, ipſam veram concutientem Electricitatem, adhibita ſimul lagena cum aqua repleta, applicabam, hocque modo ſaltem brachium afflictum ita, ut reliqua pars corporis nihil inde perſentiſceret, per horae quadrantem lenioribus concuſſionibus ſuccutiebam, dum Conductorem concutientem per vices modo ſupremae regioni brachii imponebam, modo aegroto manu tenendum tradebam.

*Eventus.* Durante hac operatione pulſus in brachio paralytico magis acceleratus notabatur, quam in ſano, aegrotusque ſtatim lectum petere coactus fuit. Nocte inſequente, ab hora

no-

nona veſpertina usque ad tertiam matutinam, gravi affligebatur vertigine, quae ſomnum admodum turbavit, et de qua, quantum recordari potuit, nulla antea incommoda percepit. Procul dubio ſacculus herbis nervinis refertus, quem me inſcio brachio paralytico impoſuerat, hoc ſymptoma concitaverat, unde eius, omniumque aliorum remediorum uſum, ſerio dein ipſi interdixi. Interim tamen iam iam dolorificas quasdam ſenſationes, electricis concuſſionibus ſimiles, in ſuperiore brachii regione percipiebat.

*Operatio II.* Die quarto Decemb. ante meridiem, per horae dimidium eadem ratione, ſicuti praecedente die, Electricitatem ſaltem mediante Conductore ſemi-concutiente, absque augmentatione cum aqua, applicabam, ita tamen, ut, durante hoc tempore, Conductor iſte diverſimode circa brachium circumponeretur.

*Eventus.* Statim poſt hanc operationem ingentem percipiebat gravitatem in brachio paralytico, quae ad ſequentem usque operationem durabat. Nulla amplius notabatur vertigo, poſtquam ſacculus nervinus remotus erat.

*Operatio III.* Veſpertinis eiusdem diei horis Electricitas iuxta ſecundam operationem iterum applicabatur.

*Eventus.* Durante hoc actu fervorem quendam ſeu ebullitionem ſanguinis calidam in paralytico brachio ſentiebat, in quo etiam nunc prima vice ſudor erumpebat. Hoc primum erat documentum reſtituti interni caloris et prodeuntis ſudoris, qui huc usque, quamdiu paralyſis duravit, nullo modo promoveri potuerunt. Hac vice in via, dum domum revertebatur, levem aliquam ſentiebat vertiginem. Nocturno autem tempore inſignis et copioſa erumpebat narium haemorrhagia, de qua per triginta retro annos ne ullum quidem notaverat inſultum. Notabile imprimis de ea erat, quod ex ſiniſtro ſaltem nare, adeoque in latere paralytico, modo torrentis inſtar, modo ſub forma viſcidae, rubrae et mucoſae materiae, per integrae horae ſpa-

ſpatium prorumperet. Quum huc usque ſub ſimilibus Electricitatis applicationibus ſingulare eiusmodi phaenomenon mihi non occurrerit, in ſuſpicionem fere adducor, quod ſpiritus vini camphoratus, fortuito caſu ſub praegreſſa electriſatione per ſcintillam electricam accenſus, quicquam huc conferre potuerit. Quicquid autem ſit, impetuoſa tamen haec narium haemorrhagia hunc producebat effectum, ut inſigne quoddam in brachio paralytico aegrotus perſentiſceret levamen, dum ſenſus gravitatis adeo in eodem imminuebatur, ut nihil inde incommodi, praeterquam in ſuprema eiusdem regione, ubi premens aliqua reſtitabat gravitas, perciperet. Sub his ergo circumſtantiis conſultum fore iudicabam, ſi die quinto Decemb. nihil ſuſciperem, ut aliqua quiete frueretur aegrotus noſter.

*Operatio IV.* Die ſexto Decemb. poſt meridiem quarta vice Electricitatem applicabam ſub diverſis variationibus, dum Conductorem ſemiconcutientem hinc et inde brachio paralytico applicabam, eiusque ope complures ſcintillas concutientes ex variis locis eliciebam.

*Eventus.* Hanc operationem alvi obſtructio excipiebat, quam per plures annos huc usque non expertus erat, concurrente ſimul leni quadam vertigine, quae ſymptomata vero ſecundo die, dum interim nulla fiebat Electricitatis applicatio, iterum ceſſabant, ſuccedentibus ſimul eorum in locum conſuetis haemorrhoidalibus pathematibus cum bono levamine.

*Operatio V. & VI.* Die octavo Decemb. ante et poſt meridiem priorem in modum iterum Electricitatis applicationem ſuſtinuit.

*Eventus.* Poſt quamlibet harum operationum repentinos quosdam vellicatorios motus, electricis concuſſionibus non abſimiles, in brachio percipiebat, tanto ſimul cum levamine, ut cochlear iuſculo repletum ori admovere poſſet, quod durante hoc morbo plane impoſſibile fuerat.

*Operatio VII.* Die nono Decemb. priorem in modum iterum Electricitas applicabatur, cum quibusdam variationibus, huiusque *eventus* consistebat in notabili incremento motuum, calorisque ac coloris naturalis brachii.

*Operatio VIII. et IX.* Die decimo Decemb. ante et post meridiem iterum semper per horae quadrantem brachium concutiebam, dum catenam concutientem modo in sinistram aegroti manum ponebam, et cum Conductore superius ex humero scintillas concutientes eliciebam, modo praedictam catenam humero applicabam, sicque descendendo in toto brachio usque ad digitos auctas concussiones excitabam.

*Eventus* idem erat cum illo post septimam operationem.

*Operatio X. et XI.* Die duodecimo Decemb. ante et post meridiem iterum per horae quadrantem iuxta praecedentem modum Electricitas applicabatur.

*Eventus.* Immediate post decimam operationem satis ponderosam sellam attollere poterat, et in eodem exercitio post undecimam operationem continuabat.

*Operatio XII.* Die decimo tertio Decemb. iterum, peracta operatione, cum brachio paralytico non solum sellam, sed postea quoque amphoram aqua repletam, minori cum difficultate attollebat, eamque tamdiu libere sustinere poterat, quousque sano ceteroquin homini possibile est. Digiti huius manus perfectam fere agilitatem et promptitudinem ad omnis generis motus producendos monstrabant, omnisque dolor in suprema regione brachii penitus cessavit.

*Operatio XIII.* Die decimo quarto Decemb. cum, ex facili sublatione gravium corporum, plenariam fere restitutionem brachii suspicarer, et exigua saltem quaedam gravitas in eius inferiori regione supereſſe videretur, ut hanc quoque partem reliquis similem redderem, concussiones in eadem excitabam a cu-

cubito usque ad digitos, applicando praedictam catenam concutientem modo ad cubitum, modo ad manum.

*Eventus.* Singularis tunc superveniens casus optatum tandem felicemque effectum electricitatis accelerabat. Durante enim hac operatione subito manus intumescebat, et sub vehementi acceleratoque pulsu manifestaque vasorum turgescentia, sanguine quasi suffundi et nigricante colore obduci videbatur. Hinc statim eandem calida mea manu tam fortiter movebam ac fricabam prout possibile erat, et per vices ad calidam fornacem admovebam. Hoc facto subito redibat naturalis color sicuti in saniſſima manu, gravitas cum dolore pressorio evanescebat, aegrotus brachium antea paralyticum, una cum manu et digitis, miranda cum promptitudine movebat, corpora quaelibet perquam gravia absque ullo incommodo elevabat, atque nunc opificium suum eadem, ut antea, ratione tractat continuatque, prout omnibus, qui illum antea norunt, satis abunde constat.

De reliquo hoc adhuc adiiciendum esse duco, quod Vir iste, post Electricitatis applicationem, intuitu reliquae constitutionis corporis sui optima fruatur sanitate, et licet sexagesimum quartum iam attigerit annum, tamen admodum vegetus appareat, dum tumidus antea faciei habitus cum iuniori quasi permutatus videtur, prout hoc supra nominati Medici etiam testari possunt.

(*Hannovera Halam missa d.* 4. *Februar.* 1769.)

# OBSERVATIO XXX.

## Dn. D. JOANN. CHRISTIAN. DANIEL. SCHREBERI,

sistens

## *Stirpium minus cognitarum, aut novarum illustratarum Decuriam II.*

### I. PHASEOLVS *trilobatus.*

PHASEOLVS caule subflexuoso piloso, foliolis trifidis. LINN. *Mantiss. p.* 101. *n.* 27. *sub* Dolicho.

Phaseolus *aconitifolius* volubilis, pedunculis subracemosis, foliolis profunde lobatis. IACQV. *Obs.* 3. *p.* 2. *t.* 52.

Trifolium madraspatanum, cauliculis pilosis, scandens, passiflorae modo trilobatum. PLVQV. *Alm.* 292. *t.* 120. *f.* 3.

*Habitat* in India orientali. ☉.

*Radix* annua fibrosa.

*Caulis* herbaceus spithameus, diffusus, a folio ad folium parum flexuosus, subangulatus, hispidus pilis raris simplicibus; basi ramosus, *ramis* similibus, sed paullo brevioribus.

*Folia* ternata: *foliola* petiolulata, utrinque pilis raris hispida, trifida: *laciniis* divergentibus integerrimis obtusis cum acumine: intermedia paullo productiore; quibus interdum ad basin duo lobuli laterales parvi accedunt.

*Petioli* adscendentes, acute quinquangulares, supra sulcati, hispidi, 4-5-unciales. *Petioluli* laterales minuti, medius foliolo suo brevior; hispidi.

*Stipulae* erectae ovatae integerrimae acuminatae lineatae hispidae. *Stipulae partiales* lineari-setaceae acuminatae glabrae; utrinque geminae.

*Pe-*

*Pedunculi* axillares, filiformes, angulati, pilis raris hiſpidi, petiolis fere longiores, adſcendentes; ſuſtentantes *capitula* e *floribus* 3 ad 5, ſubſeſſilibus, minutis.

*Bracteae* ſub ſingulis floribus duae, calyci adpreſſae, lineari-lanceolatae, lineatae, ad baſin membranaceo-marginatae, acuminatae, longitudine fere floris.

*Cal. Perianthium* tubulatum, glabrum, albidum, quinquedentatum denticulis margine pubeſcentibus acutis, quorum ſuperiores duo minores conniventes obtuſiores, ab inferioribus 3 ſubaequalibus ſeparati.

*Cor.* papilionacea calyce duplo longior. *Vexillum* amplum ſubrotundum, lateribus deflexum, emarginatum, flaveſcens, pagina interiore lineis fuſceſcentibus ſtriatum. *Alae* vexillo paulo breviores, cochleariformes, ſemiovatae, obtuſae, luteſcentes. *Carina* ſubſpiralis ſpira ſimplici; lateribus convoluta, utrobique anguſtata, truncata, pallidior, apice ſubviolaceo.

*Stam. Filamenta* diadelpha $\frac{1}{9}$, in ſpiram ſimplicem flexa, albida. *Antherae* ſubrotundae flavae.

*Piſt. Germen* lineare. *Stylus* longitudine filamentorum flexus. *Stigma* linea barbata inde ab apice ſtyli in eius latere ſuperiori decurrens.

*Per. Legumen* teretiuſculum, glabrum, ſeminibus prominulis ſubnodoſum, ſuturis obtuſis, apice adunco, teſtaceum.

*Sem.* 7. circiter, cylindracea, utrinque ſubtruncata, teſtacea hilo albo. Hanc plantam una cum pluribus aliis rarioribus ſtirpibus, e ſeminibus Malabaricis enatis, in horto Paedagogii Regii Hallenſis aluit *C. I.* SCHRADERVS, Vir clariſſ. inter Collegas, quibus educatio iuventutis bonis artibus ibidem incumbentis concredita eſt, Senior optime meritus, praedictique horti Praefectus; ubi illam vivam contemplari et deſcribere licuit. Iconem huius plantae, quam clariſſ. SCHRADERO de-

beo, vid. *Tab. IV. Fig.* 1. ut eius seminum *Fig.* 2. Non est *Glycine triloba* BURMANNI *Fl. Indic.* 162.

2. AESCHYNOMENE *aculeata.*

AESCHYNOMENE caule fruticoso laevi, leguminibus — — —, foliolis obtusis, petiolis subtus aculeatis.

*Habitat in* India orientali. ♄.

*Radix* fibrosa.

*Caulis* in patria fruticosus, in horto cultus herbaceus, 3-4-pedalis, erectus, teres, glaber, a basi ad summum foliatus, subramosus.

*Folia* abrupte pinnata: *foliolis* oblique oppositis parium 16 ad 24, subsessilibus, lanceolato-ellipticis, obtusis cum acumine brevissimo, utrinque glaberrimis, aveniis, subaequalibus: at coniugationibus anticis posticisque parum decrescentibus; posticis paulo remotioribus. *Foliola tenella* conduplicata, pilis albis deciduis pilosa.

*Petioli* semiteretes, supra plani nec sulcati, subtus aculeis mollibus subrecurvatis in seriem simplicem digestis, basi membranaceo-marginati lineaque triplici per caulem decurrentes.

*Stipulae* geminae, laterales, subfalcatae, pilosae, acuminatae, parvae. *Stipulae partiales* 2 minutissimae setaceae caducae ad quodvis foliolum.

*Flores* racemosi, pedicellati.

*Cal. Perianthium* tubulosum, basi attenuatum, dorso gibbum, quinquedentatum, *dentibus* subaequalibus, acutis, superioribus duobus crena profundiore separatis; persistens.

*Cor.* papilionacea. *Vexillum* obcordatum, basi attenuatum in *unguiculum* brevissimum, supra quem *calli* duo oblongi; flavum pagina exteriore, nigro-punctatum, interiore striatum, maius. *Alae* longitudine fere vexilli, oblongae, extrorsum latiores, trun-

truncatae, emarginatae, flavae, linea longitudinali notatae, ungue breviſſimo, curvato, anguloque ei oppoſito acuminato. *Carina* dipetala, obtuſa, longitudine fere alarum, unguiculata anguloque rotundato baſi inſtructa.

*Stam. Filamenta* diadelpha: $\frac{1}{5}$ baſi calloſa, emarginata. *Antherae* oblongae erectae.

*Piſt. Germen* lineare dorſo ſulcatum. *Stylus* ſubulatus, hamoſus, vexillo longior. *Stigma* ſimplex.

*Per. Legumen* — — —

*Sem.* — — — —

Haec planta *Aeſchynomenae Sesban* dictae ita ſimilis eſt, ut primo ſtatim intuitu eam huius germanam ſororem eſſe nemo non intelligat; quamvis leguminis ſtructura adhuc incognita ſit. Differt autem noſtra a Sesban, praeſertim caule magis ſulcato; foliolis numeroſioribus multoque minoribus, dum tenella ſunt piloſis; ſtipulis longioribus magis acuminatis piloſis; petiolis aculeatis, eorumque lineis per caulem decurrentibus multo obſcurioribus: floribus denique minoribus.

Synonyma huius ſtirpis apud Auctores nulla invenio. Nomen, quod incolae littoris Coromandelini, Tamulice loquentes, ipſi tribuunt, eſt *Nolti-wirei;* quod fruſtra in Horto Malabarico quaeritur.

Aeſchynomene noſtra, referentibus Reverendis Miſſionariis, in ſtaturam arboris mediocris excreſcit; ligni materies admodum mollis eſt, conſiſtentia fere caſei, qualis in Europa durior et friabilis eſſe ſolet, ita, ut opus ſculptile varii generis exinde conficiatur, praeſertim a fabris lignariis. Arbuſculae apud nos cultae non quidem conſiſtentiam ligni mollioris, medullam tamen admodum ſpongioſam, ut tenellae ſambuci, oſtenderunt.

Vtrum haec arbor, in ſolo patrio, adultior facta, aculeos rigidos in petiolis habeat loco mollium, quales apud nos fuerunt,

runt, me aeque latet atque an et in aliis partibus, velut in caule, aut alibi, aculeos ſpinasve proferat, quod de Sesban, quae et ipſa fruticat myrtumque magnitudine aemulatur, VESLINGIVS teſtatur. Vid. RAI. *Hiſt. Plant.* 926. Sic et incertus ſum, num frutex iſte, *Sesban* affinis, ſpinoſus, decempedalis, ad fluv. Nigrum proveniens, cuius mentionem facit clariſſ. ADANSON in libro: *Voyage au Sénégal*, à Paris 1757. 4. p. 133. (eſpèce d'un arbriſſeau épineux de dix pieds de haut, que les Nègres appellent du nom de *billeur*) a noſtro diverſus ſit? de cuius uſu Vir clariſſ., poſtquam inſulam quamdam, ex radicibus huius fruticis denſiſſime contextis intricatisque compactam, admodum eleganter deſcripſit, ſequentia addit: *C'eſt du bois de cette plante, infiniment plus léger que le liége, que ſe ſervent les habitans du pays pour leurs pêches, ou quand ils veulent s'aider a traverſer à la nage le fleuve dans les endroits où il a trop de largeur;* et hoc quidem non repugnat illis, quae de materie arboris a nobis deſcriptae relata ſunt.

Contemplatus ſum hanc Aeſchynomenen aculeatam in horto Paedagogii regii quod Halae floret, ubi aeſtate anni ſuperioris ab antea laudato Viro clar. SCHRADERO ex ſeminibus Malabaricis educata fuit, ſed redeunte bruna periit, antequam flores perfecte explicaſſet.

*Fig.* 1. *Tab. V.* repraeſentat partes floris huius Aeſchynomenes; et quidem 1. partem racemi cum duobus floribus; 2. vexillum ſuperne 3. idem inferne ſ. pagina interiori ſpectatum; 4. carinae petalum exteriore, idemque 5. interiore pagina viſum; 6. 7. autem alas. Has icones, ut et notitiam ſtructurae floris, quem ipſe non vidi, Cl. SCHRADERO me debere profiteor.

### 3. CLEOME *viridiflora.*

CLEOME floribus hexandris, foliis ſeptenatis, caule inermi villoſo-viſcoſo.

*Habi-*

*Habitat* in America. 4

*Caulis* orgyialis herbaceus, erectus, teres, ſulcatus, villoſo-viſcoſus, ſuperne ramoſus: *ramis* paucis brevibus.

*Folia* patentia, petiolata, ſeptenata: *foliolis* inaequalibus, ſeſſilibus, obovatis, integerrimis, acutis, utrinque villoſis, mollibus, ſubconvexis, foetidis.

*Petioli* longi, ſemiteretes, ſulcati, villoſi.

*Racemi* terminales, laxi. *Pedunculi* patentes, teretiuſculi, ſulcati, villoſo-viſcoſi.

*Flores* magni, erectiuſculi.

*Cal. Perianthium* tetraphyllum: foliolis aequalibus patentiuſculis linearibus acutis, pilis parvis glutiniferis adſperſis, corolla brevioribus, deciduis.

*Cor. Petala* quatuor ſubaequalia, adſcendentia, ſuperne in fornicem conniventia, poſtice hiantia, lanceolata, obtuſa, baſi dilatata, externe viſcida, viridia.

*Nectarium* ut in congeneribus.

*Stam. Filamenta* ſex, receptaculo inſerta, complanata, baſi declinata, tum adſcendentia et verſus corollam recurvata, apice divergentia, glabra, ſubaequalia. *Antherae* lineares, erectae.

*Piſt. Germen* cylindraceum, viſcidum, inſidens *pedicello* filiformi, laevi, ſtaminibus breviore. *Stylus* nullus. *Stigma* capitatum orbiculatum.

*Per. Siliqua* horizontaliter patens, cylindracea, medio ventricoſa, antice attenuata, viſcoſa, ſtigmate coronata, inſidens *pedicello* elongato.

Enata eſt Dresdae ex ſeminibus inter Coffeam repertis terraeque mandatis. Communicavit amiciſſimus Dn. D. Heise Ser. Elect. Sax. Medicus aulicus et Praefecturae Dresdenſ. Phyſicus. Figuram dedi Tab. III.

4. SAPONARIA *graeca.*

SAPONARIA calycibus pyramidatis villosis aggregatis, caulibus procumbentibus, foliis linearibus.

Lychnis pumila umbellifera polygoni folio, flore albo cum circulo atro-purpureo. TOURN. *Cor.* 25.

*Habitat in insulis maris* Aegei. 4.

*Caules* vix palmares, procumbentes, filiformes, pubescentes, ramosi, basi sublignosi, inferne foliis emarcidis vestiti.

*Folia* subsessilia, lanceolato-linearia, integerrima, acuta, pubescentia, subtus subcarinata, internodiis longiora.

*Flores* 3. vel 4. sessiles, in apice ramorum congesti.

*Cal. Perianthium* prismaticum, quinquangulare, inflatum, obtuse angulatum, villosum, acute quinquedentatum.

*Cor. Petala* 5, calyce longiora, *laminis* ovatis obtusis albis, in medio punctis pilisque atro-purpureis adspersis; *unguibus* linearibus angustis.

*Stam. Filamenta* petalis altiora. *Antherae* subrotundae.

*Pist. Germen* oblongum. *Styli* duo longitudine staminum.

*Per. Capsula* unilocularis.

Iconem vide *Tab. V. Fig.* 2. cui ad latus figurae floris eiusque partium aucta magnitudine adiectae sunt, et ab altera parte foliorum variae formae.

5. GYPSOPHILA *laricina.*

GYPSOPHILA foliis subulatis mucronatis, capitulis fastigiatis.

Alsine orientalis fruticosa saxatilis, foliis et floribus aggregatis. TOURNEF. *Cor.* 18.

*Habitat in* Armenia *inter* Erzeron *et* Tocat. ♄.

*Caules* lignosi, diffusi, flexuosi, teretes, cortice rimoso, ramosi: ra-

*ramis* rectis, candidis, palmaribus. *Internodia* ſuperiora longiora.

*Folia* caulina oppoſita, patentiſſima, mucronato-pungentia, ſubulato triquetra, glabra, longitudine internodiorum, et ex eorum axillis terna ſ. quina, ſimillima, longitudine antecedentium.

*Flores* in ſummitatibus caulium et ramorum, capitati, circiter quini, ſeſſiles.

*Bracteae* duae ſingulo capitulo ſubiectae, oppoſitae, patenti-reflexae, ſtructura foliorum.

*Involucrum exterius* triphyllum; *interius* pentaphyllum; *foliolis* erectis triquetris, ſubulatis, mucronatis, longitudine perianthii.

*Cal. Perianthium* monophyllum, cylindraceo-pentagonum, glabrum, album, angulis viridibus, quinquefidum: *laciniis* ſubulato-mucronatis; perſiſtens.

*Cor. Petala* quinque alba. *Vngues* lineares, plani, erecti, longitudine calycis. *Laminae* lineares, patentes, unguibus vix latiores, apice emarginato-bifidae.

*Stam. Filamenta* 10, erecta, ſetacea, corolla longiora. *Antherae* ſubrotundae minimae.

*Piſt. Germen* obverſe ovatum, ſeſſile. *Styli* duo, erecti, altitudine filamentorum. *Stigmata* ſimplicia.

*Per. Capſula* pyriformis, angulata, unilocularis. *Receptaculum* ſeminum clavatum, liberum.

*Sem.* plura minuta.

An ſexu diſtincta?

### 6. Arenaria *gypſophiloides.*

Arenaria foliis linearibus radicalibus ſetaceis, panicula ſubpubeſcente, petalis lanceolatis. Linn. *Mantiſſ.* 71. *n.* 18.

Alsine orientalis caryophylli folio, flore parvo albo. TOURN. *Cor.* 17.

*Habitat in* Armenia. 2.

*Radix* teres geniculata, ad latus exserens propagines confertas.

*Caulis* semipedalis, erectus, laevis, geniculatus: *internodiis* alternatim compressis.

*Folia radicalia* plurima conferta, linearia angustissima, basi dilatata in vaginam ventricosam, acuta, glauca, glabra. *Caulina* aliquot parium, secunda, obliqua, connata, linearia, basin versus paullo latiora, acuminata, glabra, glauca, internodiis longiora.

*Panicula* terminalis, dichotoma cum pedicellis intermediis ex bifurcatura simplicibus, fastigiata. *Pedicelli* filiformes subpubescentes.

*Bracteae* lanceolatae, acutae, membranaceae.

*Cal. Perianthium* campanulatum, pentaphyllum: *foliolis* ovatis, concavis, rigidis, carinatis, margine membranaceis, acuminatis.

*Cor. Petala* 5, sessilia, lanceolata, obtusa, alba, calyce triplo longiora.

*Stam. Filamenta* 10. subulata, corolla ½ breviora. *Antherae* incumbentes.

*Pist. Germen* globosum. *Styli* tres, filiformes, altitudine staminum. *Stigmata* simplicia.

*Per. Capsula* globosa, unilocularis quinquevalvis.

*Sem.* numerosa, reniformia, receptaculo proprio filis affixa.

### 7. ARENARIA *tetraquetra. β.*

ARENARIA foliis mucronatis, recurvatis, floribus aggregatis. LINN. *Spec. pl.* 581. *sub* Gypsophila. GERARD. *Galloprov.* 405.

*sub*

*ſub* Arenaria. LINN. *Syſt. nat.* (*Ed.* 12.) 2. *pag.* 312. *c. deſcr.*

Caryophyllus ſaxatilis ericae foliis, umbellatis corymbis. BAUH. *Pin.* 211. *Prod.* 105. MAGNOL. *Monſp.* 53. *c. fig. mala.*

*Habitat in montibus* Galliae *auſtralis*, Pyrenaeis. 4.

*Radix* teres, flexuoſa, fibroſa, ramoſa.

*Caules* plures, digitales, craſſitie fili, erecti, teretes, baſi denſiſſime, ſuperius laxe foliati, incani, ſimpliciſſimi.

*Folia* connata, baſi erecta ſubciliata, demum recurvata, linearia, ſupra canaliculata, ſubtus carinata, integerrima, mucronata, ſtriata, glabra, breviſſima, adproximata. *Juniora* folia in apicibus caulium ſterilium recta, ſubulato-triquetra ſunt, tum ſupra medium patentia evadunt et ultimo recurvantur.

*Capitulum florum* in quovis caulium adultiorum terminale, ſeſſile, faſtigiatum, ſubquinqueflorum, ſaepeque aliud laterale ſubbiflorum ex ala alterutrius ultimorum foliorum.

*Bracteae* faſciculis ſubiectae patentes, rectae, aut (ſeniores) apice ſubrecurvatae, lanceolato-lineares, ſupra concavae, ſubtus carinatae, integerrimae, mucronatae, ſtriatae, glabrae, foliis maiores.

*Flores* ſeſſiles, bracteis longiores.

*Cal. Perianthium* pentaphyllum: *foliolis* lanceolatis, carinatis, membranaceo-marginatis, ſubulato-mucronatis, ſtriatis, glabris, baſi connexis, quorum *tria interiora* paullo minora magis concava, *duo* vero *exteriora* latiora, longiora, planiora; his ſaepe ſubiicitur *foliolum* unum alterumve *acceſſorium* reliquis minus.

*Cor. Petala* quinque ſeſſilia, lanceolata, integerrima, obtuſa, ſuperne patentia, corolla longiora.

*Stam. Filamenta* 10, filiformia, corolla breviora; alterna ſeriora. *Antherae* ſubrotundae.

*Pist.* *Germen* ovatum. *Styli* tres filiformes erecti, staminibus breviores. *Stigmata* simplicia.

*Per.* *Capsula* ovata, unilocularis. *Receptaculum* seminum liberum in medio capsulae.

*Sem.* plura subrotunda.

### 8. GALIVM *graecum.*

GALIVM hirtum, foliis subsenis lineari-lanceolatis, caulibus lignosis. LINN. *Mantiss.* 38. *n.* 25.

Galium montanum creticum. *Alp. ex.* 167. *t.* 166.

Aparine cretica saxatilis incana tenuifolia. TOURN. *Cor.* 4.

*Habitat in* Cretae *rupibus.* ♄

*Radix* lignosa, flexuosa.

*Caules* lignosi, tortuosi, teretes, albidi, nodosi, nudi aut foliorum emarcidorum reliquiis passim tecti, subdivisi. *Rami* numerosi digitales, erecti, striati, acute tetragoni, villis albis hirti, internodiis pluribus constructi.

*Folia* sena (rarius inferne quaterna), linearia, sessilia, stricta, mucronata, plana, subtus carinata, erecta et internodia occultantia, villis rarioribus hirta. *Verticilli* superiores remotiores.

*Pedunculi* terminales lateralesque ex superioribus verticillis, primum trifidi, deinde aliquoties dichotomi, capillares, pilosi, longitudine internodiorum correspondentium.

*Bractea* minima linearis ad quamlibet dichotomiam.

*Flores* minimi. *Corollae* profundae, quadrifidae, purpureae: *laciniis* obtusis externe pilosis. *Germina* globosa pilis longis crebris hirta.

### 9. STAEHELINA *fruticosa.*

STAEHELINA foliis lanceolatis obtusis. LINN. *Syst.* 2. *p.* 538.

Cen-

Centaurea fruticosa. LINN. *Sp. plant.* 1286.

Jacea frutescens, plantaginis folio, flore albo. TOURN. *Cor.* 32.

Cyanus arborescens longifolia. ALPIN. *exot.* — — —

Rhaponticoides frutescens oleae folio. VAILL. *Act. Paris.* 1718. — — —

*Habitat in* Creta. ♄.

*Caules* teretes, muricati setis planiusculis glutine flavescente intricatis, dense foliati, superne ramosi: ramis similibus, fastigiatis, foliatis, longitudine circiter foliorum correspondentium, apice floriferis.

*Folia* alterna, approximata, amplexicaulia, ovato-lanceolata, in basin linearem angustata, integerrima, obtusa, utrinque laevia, punctata punctis glutiniferis; biuncialia et ultra in caulibus, semuncialia in ramis.

*Corymbi* in ramis fastigiati subquinqueflori: *flores* terminales circiter tres subsessiles, duoque inferiores ex alis foliorum summorum, *pedunculis* calyce suo brevioribus glutinoso-hispidis instructi. *Caulem flos* solitarius sessilis terminat.

*Bracteae* lanceolatae, structura et figura foliorum, calycibus ½ breviores, sub singulis calycibus sessiles.

CALYX *communis* ovato-cylindraceus, imbricatus *squamis* pluribus in 5. circiter series spiraliter digestis, arcte appressis, ovatis, integerrimis, rotundatis cum acumine minutissimo, tomento candido facile detergendo, praesertim margine, obductis, apice fuscis; harum inferiores minutae, interiores longae, acutae.

*Corolla* composita, uniformis.

*Corollulae* 8-10, hermaphroditae, tubulosae, calyce fere duplo longiores, undique involutae pappo albo corollula paullo breviore. *Tubus* brevis, filiformis, basi paullo crassior, levissime incurvus. *Limbus* infundibuliformis, erectus, semiquinquefidus, acutus. *Sta-*

*Staminum Filamenta* brevia. *Antherae* cylindraceae longitudine limbi, basi exserens *denticulos* decem breves.

*Pistilli Germen oblongum*, pilosum. *Stylus* filiformis, glaber. *Stigma* leviſſime bifidum.

*Semina* oblonga, compreſſa, ſubtetragona, piloſa: pilis candidis longiuſculis ſimplicibus. *Pappus* baſi coadunatus, ramoſus, per microſcopium viſus breviſſime villoſus, candidus, verſus unum latus inclinatus ut in *Stachelina arboreſcente*.

*Receptaculum* parvum, planum, paleaceum.

*Paleae* ſubulatae, albae, nonnunquam binae baſi coalitae, calycis vix dimidii longitudine.

*Obſ.* Flores magnitudine florum *Staehelinae arboreſcentis*.

### 10. Lysimachia *ſerpyllifolia*.

Lysimachia foliis ovatis, obtuſis, ſeſſilibus, floribus ſolitariis, caulibus procumbentibus.

Anagallis cretica vulgari ſimillima, flore luteo. Tourn. *Cor.* 7.

*Habitat in* Creta. ♃.

*Radix* lignoſa, fibroſa.

*Caules* plurimi, digitales, procumbentes, tetragoni, glabri, ramoſi: *ramis* longitudine caulium.

*Folia* oppoſita, ſeſſilia ſ. in petiolos breviſſimos (ut fere nulli) deſinentia, ovata, (at ſumma magis lanceolata), integerrima, obtuſa, utrinque glabra, avenia, longitudine internodia aequantia, magnitudine foliorum inferiorum *Polygalae vulgaris*.

*Pedunculi* infra apicem caulium ex alis foliorum ſuperiorum prodeuntes, unicus ſ. bini in ſingulo caule, ſolitarii ſ. nonnumquam oppoſiti, adſcendentes, teretes, glabri, folio longiores ſ. circiter unciales.

*Flores* ſolitarii, magnitudine florum *Anagallidis arvenſis*.

Cal.

*Cal. Perianthium* 5-partitum: laciniis linearibus, acuminatis, glabris, longitudine corollae.

*Cor.* monopetala, rotata, quinquepartita fere usque ad basin: laciniis subrotundis patent simis.

*Stam.* quinque. *Filamenta* corolla basi inserta eaque breviora, filiformia, glabra. *Antherae* oblongae apice recurvae.

*Pist. Germen* globosum, glabrum. *Stylus* filiformis calyce longior. *Stigma* simplex.

*Peric. Capsula* ovata: suturis quinque; (nec circumscissa).

Simillima est *Lisimachiae nemorum*, quae in eo differt, quod multo maior; foliis multoties maioribus, petiolatis, acutiusculis, quam internodia minoribus aut (superius) maioribus, venosis; caule repente nec simpliciter procumbente (quem optime expressit celeberr. Oedervs (*Flor. Dan. t.* 174.), calyce demum corolla longiore praedita sit. Praeterea folia Lysimachiae nemorum, per lentem spectata, serrulata, glandula terminata apparent.

## Scholion.

Observatione mea *de vero Sisyrinchii charactere* in praecedente Tomo horum Actorum novorum p. 341. iam iam typis expressa, in manus meas pervenerunt clariss. Adansonii *Familiae plantarum* (Familles des plantes, à Paris 1763.) ubi (p. 60.) partes floris Bermudianae eodem modo, atque a me, explicantur, et praeterea (p. 59.) diserte dicitur: *Les étamines sont réunies en un cylindre, qui est traversé par le stil du pistil, sans faire corps avec lui dans la Bermudiana etc.* Vidi etiam postea icones plantarum variarum nitidissimas a Viro clariss. *Joh. Gottlilf* Müllero, Gymnas. Colon. ad Spream olim Conrectore, nunc Eccles. in distr. Waldovienſi Pomeraniae Ministro, adornatas, inter quas et Bermudiana fuit, cuius floris partes ita pictae erant, ut

clariſſ. Auctorem illas plane eodem, atque ego, modo, vidiſſe appareret.

Ceterum de Obſervatione eadem B. L. monendus eſt, voculas *praeterita aeſtate* ibidem p. 343. lin. 11. per incuriam irrepſiſſe, adeoque deleri debere; Obſervatio enim iſta eo ipſo anno 1764, quo Halam miſſa eſt, facta et litteris conſignata fuit.

Ad finem alius Obſervationis, de *Arenaria graveolente*, p. 478. addendum eſt, *petala* lanceolata eſſe; *capſulam* ſexvalvem; plantam, quod ad habitum attinet, ſimillimam eſſe *Arenariae trinerviae*, ſed multo minorem tenerioremque, foliis nullo modo trinerviis, calyce corollam vix ac ne vix quidem ſuperante nec corolla duplo longiore, cet.

(*Lipſia Halam miſſa d.* 12. *Februar.* 1769.)

## *OBSERVATIO XXXI.*

## Dn. D. PETRI JONAE BERGII.

### *Spermacoce capitata deſcripta et delineata.*

Tantas profecto orbi erudito praeſtiterunt utilitates, tantumque proinde celebritatis dudum attigerunt faſtigium, Acta illuſtriſſimae florentiſſimaeque Academiae Imperialis Naturae Curioſorum, ut honori mihi eſſe cenſeam, licere mihi, ſicuti ſpero atque etiam confido, ſymbolam quandam ad ea ipſa conferre. In hanc ſententiam mitto iam fidam deſcriptionem atque iconem novae cuiusdam plantae Americanae, quam, perluſtrando varias illas plantas oppido raras, quas ex Surinamo iam pridem redux civis meus, Dn. *Dan.* Rolander ſecum attulit, quarumque multam mihi fecit copiam, ſpeciatim detexi.

Novam ideo dicebam plantam, quod conſpectum aufugerit Illuſtr. Linnaei noſtratis, tametſi illam viderit clariſſ. Brow-

ne,

NE, qui tamen admodum imperfectam parumque idoneam eius reliquit ideam, idque nulla communicata icone. Equidem hanc plantam ad Spermacoces genus pertinere haud obscure video; neque vero ad ullam huius generis specierum a LINNAEO enumeratarum aliquo referri poterit iure, utpote quae sat multum abludit etiam ab illa specie, quae LINNAEO hirta audit, ad quam tamen alias proxime accedere videtur. Satis autem ab ea differt caule suo fruticoso teretiusculo, foliis lanceolatis, omnibus oppositis, axillis duntaxat foliolis foecundis. Sed proferre nunc iuvat ipsam, quam promisi, descriptionem.

SPERMACOCE (*capitata*) foliis oppositis lanceolatis, floribus verticillato-capitatis, caule fruticoso. Vid. *Tab. V. Fig.* 3.

Spermacoce fruticulosa atque ramosa, foliis linearibus, floribus constipatis ad alas supremas. BROWNE *Jamaic.* 141.

Habitat in Surinamo, locis apricis et arenosis.

DESCR. *Caulis* fruticosus, erectiusculus, vix spithamaeus, teretiusculus, nudus, cicatricibus tuberculatis exasperatus, ramosus, fuscus. *Rami* subdichotomi, nudi, stipulis persistentibus squamosi, fusco-cinerei. *Ramuli* vel surculi suboppositi, folioši, erecti, quadrangulares: angulis retrorsum ciliatis, scabris. *Stipulae* turbinatae, tubuloso-amplexicaules, vaginae instar ramulos amplexantes, e basi anguštiore sursum ampliatae; ore setis longioribus ciliato. *Folia* opposita, lanceolata, utrinque attenuata, polligaria, sessilia, stipulis inserta, supra glabriuscula, lineata, subtus nervis scabra; infima subapproximata, superiora remotiora. *Axillae* foliorum supremae foliolis 4. linearibus onustae. *Pedunculi* communes axillares, ab axilla ramulorum, nudi, tetragoni: angulis scabris. *Flores* verticillato-capitati. *Verticilli* 2. vel 3. in quovis pedunculo communi, remoti, folioši, e lobis dense aggregatis constantes; quorum terminalis globoso-capitatus, reliqui sensim minores. *Bracteae* ovatae, ciliato-setaceae, verticillos sulcientes. *Floseuli* subpedicellati. *Involucrum* setaceum in quovis pedicello. *Capsulae* duae oblongae, hinc con-

vexae, inde planiuſculae, glabrae, angulis tribus, latere interiore ſe aperientes, ſingulae biariſtatae: ariſtis ciliatis. *Semen* ſolitarium, oblongum.

En pauca, quae de planta hacce Americana in praeſentia dicenda habui! Si ea illuſtriſſimae Academiae non diſplicuiſſe intellexero, commovebit id apud me ſtudium, plura, forte etiam maiora, aliis, iisdemque opportunioribus, occaſionibus proferendi.

(*Stockholmia Halam miſſa d.* 20. *Februar.* 1769.)

## *OBSERVATIO XXXII.*

## Dn. D. EDVARDI SANDIFORT.

De

## *Calculis 58. una vice ex veſica pueri extractis.*

Quemadmodum, calculos in omni fere humani corporis parte inventos fuiſſe, frequens docuit experientia; ſic eos, qui in veſica urinaria generantur, non ſolum mole, pondere, colore, figura, ſubſtantia, verum et numero differre, ingenti obſervatorum copia comprobari poſſet. Collegit *Martinus* SCHVRIGIVS in *Lithologia hiſtorico-medica Cap. IV. p.* 293. plurima obſervata hominum, qui vel cum urina ingentem calculorum copiam excreverunt, vel quorum in cadaveribus aut in fellea veſicula, aut in rene, aut in veſica ipſa plurimi inventi fuere calculi, aliique Auctores ſimiles caſus memoriae prodiderunt, cumque ad meas pervenerunt manus calculi duo de ſexaginta, unica vice ex infantis, undecim annorum, veſica extracti, hisque addita fuerit parva hiſtoria pueri, a Lithotomo liberati, nec inutile, nec ingratum fore credidi, ſi caſum huncce, cui ſimilis a nemine, quoad ſaltem ſcio, annotatus eſt, paucis ab oblivione eriperem.

W. v.

W. v. D. a nativitate ferme urinam ſabuloſam reddens, poſtea innumeros exiguos calculos cum urina reddidit, et doloribus urinaeque ſuppreſſione ſaepiſſime vexatus fuit, ita, ut haec mediante cathetere educi quandoque debuerit; tandem, cum a longo tempore nullos amplius reddiderat calculos, et intolerabilibus vexabatur doloribus, undecim annos octoque menſes natus, ſeſe Hagae Comitum ſectioni ſubmiſit. Peregit operationem dexterrimus *van* Bostel d. 9. Sept. 1756, operationes chirurgicas Amſtelodami exercens, extraxitque quinquaginta et octo calculos, ac puerum feliciſſime ſanavit. Hic, a calculo atque oriundis inde ſymptomatibus liber, vixit ad annum aetatis circiter trigeſimum, quo, iniquiſſimo fato, ab alio nempe, magno forfice in pectore vulneratus, periit.

Pondus omnium calculorum eſt duarum unciarum. Variant multum magnitudine; maximus *Fig.* 4. *Tab. VI.* nucem avellanam aequat, et pondus quatuor ſcrupulorum habet; medii piſum maius, minimi piſum minus magnitudine referunt; omnium minimus gr. X. pondere aequat. Figura eorum admodum varia eſt; ſunt quidam quadrati, alii hexaedri, octoedri, vel alius figurae. Conſtant ex nucleo duriſſimo, cui varia ſtrata ſunt appoſita. Externa eorum ſuperficies glabra, laeviſſima eſt, a ſubiecta lamina levi attritu ſecedens.

In adnexa Tabula VI. octo eorum, varia gaudentes forma, ſunt delineati. *Fig.* 4. omnium maximum, *Fig.* 5. omnium minimum repraeſentat.

# OBSERVATIO XXXIII.

## Dn. D. EDVARDI SANDIFORT.

De

## *Puero monſtroſo.*

Singula, quae de concretis gemellis tam Veteres, quam Recentiores ſcriptis mandarunt, obſervata, ad binas referri poſſunt claſſes; quarum prima continet foetus, omnibus partibus perfectos, ſingulisque membris praeditos, ſed hac vel illa parte invicem accretos; ſecunda vero complectitur foetus imperfectos, ita iunctos, ut uni perfecto, alter imperfectus, cui plures paucioresve deſunt partes, adhaereat. Collegit *Godofredus* CHRISTELL, *in Diſſertatione de Partu gemellorum coalitorum*, Argentorati die 29. Julii 1751. defenſa, praecipuos caſus, qui ad binas pertinent claſſes. Vtriusque ergo claſſis omnia obſervata et hic recenſere, plane foret inutile; minime autem ſuperfluum duco, ſi ex ſecunda claſſe eos, qui cum noſtro conveniunt, caſus, ex praecipuis Obſervationibus collectos, enarrem, ut ſic, in quantum hicce foetus ab aliis differat, eo melius patefiat. ETTMÜLLERVS de puero refert, ex cuius pectore aliud integri hominis eiusdem ſexus corpus ad genua usque propendebat, ſolo capite infixo. *Diſſ. de Monſtr. Hung. Lipſiae* 1751. Eodem ferme modo ille gemellus, quem BENIVENIVS *in Ephem. Nat. Cur. Dec. I. Ann. III. pag.* 217. deſcribit, ſe ſe habuit; nam alter fratris ventriculo ita iunctus fuit, ac ſi totum caput illi iecciſſet; et ſimilem ferme caſum *loc. cit.* refert *Marcellus* VERGILIVS; caput etenim inter pectus et umbilicum fratris, fere iam puberis, inſitum habebat, et tam apte coaluerat, ut paulo minus, quam tota corpora in uno homine viverent. Vivus puer,

ex cuius pectore alius foras exibat, integer, retento solum in pectore capite, Neapoli circumferebatur, teste PORTA, *Mag. nat. Lib. 2. cap.* 17. Vidit *Th.* BARTHOLINVS Basileae et Hafniae virum viginti et octo annos natum, Genuensem, qui *Lazarus Coloredo* vocabatur, et fraterculum in pectore adnatum capite declivi gerebat. Duae huic corpori erant manus, quarum singula tres saltem habebat digitos, solus autem pes sinister dependebat, et signa quaedam partium genitalium conspiciebantur. Movebat manus, aures, labia, et in pectore sentiebatur pulsatio. Excrementa nulla reddebat, nisi per os, nares et aures, et nutriebatur eo, quod maior assumebat. Dormiebat, sudabat, movebatur, quando maior vel vigilabat, vel siccus erat, vel quiescebat. Oculi erant clausi, respiratio parva. Patulum et hians os, dentibus prominulis, saliva perpetuo fere madens. Caput solum videbatur omne alimentum in sui augmentum absumere. Lazarus erat iustae staturae, corpore decenti, moribus humanis. *Hist. anat. rar. Cent. I. Hist. 66. pag.* 105. Teste LANGIO *Epist. med. lib.* 2. *pag.* 335. prope Argentoratum anno 1556. natus est masculus, cui per epigastrium, infra xyphoideam cartilaginem, manu transversa prominebat moles infanti non absimilis, cuius caput cum cervice ad scapulas usque intra pectus cognati masculi latere videbatur; brachia huius cum manibus utrinque eminebant foras, nates duas habebat extuberantes, pedes divaricabat, hispidam sub axillis et in pube lanuginem, et penem virilem, unde ferum sanguinis minxit, gerebat. LYCOSTHENES et STUMPFIVS *in Ephem. Nat. Curios. loc. cit.* se anno 1519. virum iustae aetatis, membris omnibus bene compactis, ex cuius abdomine aliud corpus ita propendebat, ut caput tantum et brachia deessent, vidisse testantur. PLATERVS *Observ. Lib.* 3. *p.* 550. de viro loquitur, a cuius collo pendebat perfectum corpus, excepto capite, aliasque huc pertinentes observationes refert *Luc.* SCHROECKIVS in *Addit. ad J. Helvigii Obs. medico-physic.* 16.

Di-

Dicit *G. H.* Welschivs *Hecatoſt. I. Obſ.* 46. *pag.* 62. anno 1516. iuvenem Gallum 28. annorum Auguſtae Vindelicorum ſpectandum ſe praebuiſſe, cuius ſiniſtro lateri thoracis tumor adnatus erat infanti ſimillimus, duobus cruribus et pedibus, duabusque natibus, ſed ſine ullo ani veſtigio, pene ſatis magno, qui digitis compreſſus urinam fundebat, ventre etiam manifeſte conſpicuo, ex quo duo veluti brachiorum ſimulacra, ſpithamae longitudine, dependebant, pollicem craſſa. *Thomas* Percivall in *Philoſ. Transact. Vol.* 47. *Art.* 60. *pag.* 360. mentionem facit monſtri bicorporei, cuius unum corpus omnibus partibus abſolutum, alterum autem valde mutilatum erat. Hoc ex pectore alterius dependebat, ſubſtantiae erat carnoſae et flexibilis, capite ac collo carebat, duabus autem gaudebat manibus, quarum dextra quatuor, ſiniſtra ſaltem duos habebat digitos. Membra inferiora erant perfecta. Winslow filiam duodecim annorum vidit, ex cuius dextro latere in regione epigaſtrica dimidium inferius corpus exibat. *Hiſt. de l' Acad. royale des Sciences, an.* 1723. *Hiſt. pag.* 27. et doctiſſ. Christell Diſſ. *cit.* refert, ante aliquot annos Argentorati Italum quemdam, cui dimidium inferius alius infantis corpus ad umbilicum accretum erat, natibus ſurſum, pedibus cum calcaneis, digitis ex unguibus deorſum verſis, fuiſſe ſpectatum. Clariſſ. Brosillow denique (ut de aliis taceam) in *Recueil periodique d'Obſervations de Medecine, de Chirurgie et de Pharmacie, Tom. III. pag.* 35. deſcribit puerum, cuius regioni epigaſtricae portio quaedam corporis, pelvis nimirum cum adnexis extremitatibus inferioribus alius infantis, adhaeſit. Hanc pelvim ligamentum quoddam debile, cartilagini xyphoideae inſertum, pariter cutis, a cute pueri perfecti producta, firmabant, et urina per partes genitales, infanti proprias, itidemque per adnexi corporis partes effluxit. Elapſis aliquot a partu ſeptimanis puer obiit. Corpore diſſecto, inter alia, in adnexo corpore peregrino unum renem cum ſuo uretere, veſicam atque urethram cum corporibus cavernoſis, teſtes vero nullos invenerunt. Hiſce

Hiſce nunc addam hiſtoriam pueri monſtroſi, ex cuius corpore, infra thoracem, pelvis cum adnexis extremitatibus alterius infantis propendebat, prout eam ex ipſa contemplatione, matris relatione, ac obſtetricis teſtimonio colligere potui.

*Catharina Schenkels*, uxor *Arnoldi B. Schenkels*, mater quinque infantum, quorum duo adhuc vivunt, in pago prope Sylvam Ducis primo die anni 1767. huncce puerum, absque ullo ferme auxilio, ſolis naturae viribus, edidit, poſtquam quadrageſimum aetatis annum circiter attigerat. Durante graviditate fuerat ſaniſſima, nullisque perculſa terroribus; ſemper autem maiorem foetus in utero motum perceperat, ita, ut gemellos ſeſe pariturām crediderit.

Puer ipſe omni parte erat perfectus, aſt infra ſternum, inter cartilagineos coſtarum ſpuriarum margines, magis ad dextrum, quam ad ſiniſtrum latus, abdomini incumbebant nates, femora, crura ac pedes alterius infantis. Cohaerebant hae partes dicto loco per ſolam cutem, latitudine dimidii pollicis cum puero perfecto, ita, ut attolli ac verſus faciem reflecti poſſent. Nates ac femora a parte ſuperiore (*Tab. VI. Fig.* 1. *a. a. a.*) erant ferme recta, ab inferiore parte autem (*a. b. a.*) curva; a poſteriore (*c*) convexa, ab anteriore (*Fig.* 2. *et* 3. *d. d.*) concava, et abdomini appropriata. Linea, qua nates ſeparantur, non erat diſtinguenda, et nulla ani apparuit apertura, ſed loco ipſius in cute ipſa, exigua fovea (*Fig.* 2. *e.*). Genitalia nulla aderant, ſed eorum loco pars quaedam, ex duplicata cute conſtans, nulla apertura praedita, ad dextrum latus reflexa, compreſſa (*Fig.* 2. *f.*) apparebat, ac ſub hacce parte (degenerato quaſi pene) in cute linea quaedam transverſa. Longitudo femorum, ab uno nempe genu ad alterum, erat ſex pollicum, usque ad angulum parum acutum connectebantur crura, quae deorſum pendebant, ita, ut calces inguina pueri bene conformati tangerent. A genu ad calcem cruris longitudo erat trium pollicum cum dimidio, atque adeo eiusdem ferme longitudinis, ac crura perfecti pueri.

Pedes plane erant naturales, omnibus digitis praediti, aſt paulo minores, quam quidem ii erant, quibus puer gaudebat, qui ipſe octodecim circiter pollices longitudine aequabat, cum illum conſpexi, magnitudine certe imminutus per ſpiritum vini, in quo adſervabatur. Videbatur infans praeterea hernia umbilicali laboraſſe; in teſtimonio enim obſtetricis mentio facta eſt excreſcentiae, magnitudinem veſicae ſuillae habentis, ex qua funiculus umbilicalis prodibat. Eo autem tempore, quo monſtroſus hic puer circumferebatur, de dicta excreſcentia nullum ſupererat veſtigium, cum Chirurgus quidam metu, quod forſitan in ſpiritu vini non aſſervari poſſet hocce monſtrum, abdomen aperuerat, ac omnia inteſtina exemerat, ita tamen, ut partes, praeter naturam puero adnexas, intactas reliquerit.

Quamdiu vixit infans et lac maternum ſugere, et aliud alimentum ſumere recuſavit; excrementa per ordinarias vias depoſuit; nulla doloris dedit teſtimonia; cum mater praeternaturales partes tangeret, ſaepiſſime convulſionibus affligebatur, et tandem tertio a partu die, convulſionibus validis, quae totum infantis corpus, adnexasque partes (quas omni modo movere poterat) adficiebant, periit.

Eodem circiter tempore publice oſtendebatur ovis, ex cuius collo ſupra ſternum ſimiliter partes poſteriores, pelvis nimirum, femora ac crura alius ovis pendebant, per ſolam cutem ovi, ceterum bene conformato, adnexae. Nullus hiſce in partibus erat motus, verum omnia oſſa absque articulis videbantur concreta.

(*Hagae Comitum Halam miſſa d. 26. Februar.* 1769.)

OB-

## OBSERVATIO XXXIV.

## Dn. D. CHRISTIAN. PHILIPP. HERWIGII.

De

*insigni V. Snis efficacia in Puella 8. annorum, a fumo plumarum aduſtarum fere ſuffocata.*

Menſe Decembri 1768. in oppido Waldenburgenſi, foemina quaedam noctu e domo egreſſura, lecti ſtragulam ad fornacem calefactum poſuit, hocque facto abiit. Puer duorum et puella octo annorum in cubili, hypocauſto annexo, dormiebant. Stragula fornaci appoſita incendio corripiebatur, et plumarum aduſtarum fumus totum replebat hypocauſtum, tandemque in cubile penetrabat. Hinc evigilatum decumbentium miſerum par, anxio clamore fruſtra auxilium quaerebat; ſurgit tandem puella, cubilis ianuam in hypocauſtum vergentem aperit, inde empyreumatici vaporis in cubile affluxum auget, et illico vomitu cum vertigine afflicta (ut poſtea ipſa enarravit), ſenſibusque orbata, in humum procidit. Integra interim hora, et quod excurrit, elapſa eſt, donec advenerunt parentes. Apertis ianua et feneſtris, in flammas abierunt ſtragula, ſellae, ſcamnum, reliqua, hisque exſtinctis, ſuffocatum in lecto reperiebant puerum, ac puellam quoque diem obiiſſe exiſtimabant. In vicinam domum ſtatim deportabantur. Ego vocatus, exſtinctum vidi puerulum, puella autem valde protuberante collo, quandoque ſummo cum ſtrepitu ſpiritum ex imo pectore duxit. De reliquo ſigna inſtantis mortis omnia: facies et labia pallida, oculi protruſi et quaſi exſtincti, dentes clauſi, extrema frigida, pulſus nullus, neque in brachiis, neque in collo, exiliaque eius veſtigia in aorta magna. Nec aceto vini, nec ſpiritu ſalis Armon. externe, nec Liqu. CC. ſuccin. et anodyno miner. Hoffm. in-

terne applicato, ne minimum quidem sensationis adparuit signum.

Tunc absque mora in brachio, praegressa fomentatione et frictione, venam secari iussi. Incisione vix facta, nigricans, cum impetu prosiliit cruor, et hoc ipso momento repente caput erexit moribunda, oculos ad vulneratum brachium coniiciens. Vena ligata, in pristinum stuporem quidem reverti videbatur aegrota, sed spiritus nunc magis frequens erat, multoque liberior, et pulsus resuscitatus. Porro ad liberiorem sanguinis circulum, et eiusdem a pectore revulsionem conciliandam, pediluvium ad femora usque, totiusque corporis frictiones, linteis calefactis, institui curavi. Aquam deinde recentem frigidam, tanquam optimum antispasmodicum et nervinum, labiis gustatu sustinui, et vix ea percepta, avide appetebat illam puella, et, prout eam hauriebat, eo modo spiritus vitales accedere videbantur. Vomitus cum deinde subsequebatur, reiecta materia eundem odorem fumi illius plumarum adustarum sparsit. Omnia reliqua scopo resolvendi, humectandi, et analepsin promovendi administrata, assumere detrectans, aqua frigida sola delectabatur.

Hucusque aegrota nullam protulit vocem, et cum iam verba facere niteretur, summa colli raucedine vexatam esse apparuit. In vicina, in quam deportata fuit, domo per totum morbi decursum decubuit puella, ob aërem, in proprio domicilio empyrevmatico odore infectum. Sequenti die, cum praeteritam noctem inquietam transegerit, febri inflammatoria eam laborantem vidi. Pulsus celer, acutus, respiratio cita, laboriosa, sitis magna, tussis sicca. Cum vena ante 8. horas iam incisa fuerit, repetitam eius sectionem haud urgendam esse credidi. Emulsionem exhibui cum Sacch. lactis et Nitro, omni bihorio, et aliam simplicem pro potu ordinario saepius tepide hauriendam; ordinavi porro clysteres, pediluvia, epispastica, et locum, ubi decumberet, moderate frigidum, aëre in illo saepius renovato. Tertio die febris aucta, respiratio magis accelerata,

pul-

pulsus celer et durus, oculi inflammati, deglutitio difficilis, tussiendo dolor in latere, colli maxima raucedo. His visis, statim Venaesectionem repetere iussi, et deinde Decoctum Cort. Peruviani (aliorum, et mea experientia, in febribus inflammatoriis eximiae, post sectam venam, virtutis,) cum Nitro et Sacch. lactis omni bihorio, oxymel simplex in Theae infuso, emulsionem pro potu ordinario, et cataplasmata super collum et latus dolens, cum vaporibus tam simplicibus, quam aceto impraegnatis, naso et ore suscipiendis, praescripsi.

Elapsis post sectam venam aliquot horis, spontanea larga vomitio et reiectio mucoso-biliosa, eiusdem empyrevmatici odoris, ut antea, succesſit, cum levamine. Quarto die symptomata mitiora, nec non quinto et sexto, sed tussis valde molesta, et sicca adhuc. Septimo lenis sudor per totum corpus. Octavo expectoratio oborta. Nono novus febris accessus, cum tussi aucta. Decimo omnia mitiora. Vndecimo omnia signa tussis convulsivae, sive pertussis epidemicae, qua tunc omnes huius oppidi pueri ac puellae, etiam in praegressis mensibus, laborarunt, typum huic febri consuetum, febris tertianae puto, rite servando. Praebui tunc die paroxysmi Cremorem Tartari cum Magnesia, et Serum lactis, die autem remissionis Decoctum cort. Peruviani cum Sulphur. antimon. aurat. ultimae praecipitationis et oxymelle squillitico. Hinc expectoratio lenisque vomitio et alvi ductio ex voto succesſit. Post decimum quartum diem laxans exhibui, et deinde pulverem Corticis cum Sulph. antimon. aurato, Syrupo quodam involutum. In dies inde aucta sanitate, tota iam convaluit puella.

Suffocatum Puerum sequenti die post obitum cultro subiiciens anatomico, in sectione haec deprehendi. Collum et abdomen valde tumida erant. Maculae rubicundo-coeruleae circa dorsum et femora, prout in illis, qui convulsionibus exstincti sunt, conspiciuntur. Aperto abdomine, protuberabat ventriculus, mirifice inflatus et extensus. Multum aëris, strepitu,

inciſione facta, proſilientis, includebat, et ciborum aſſumtorum chymum. Nullibi inflammatus fuit. Colon valde tumidum, de reliquo inteſtina et viſcera abdominis bona, fellea tamen veſicula decenti maiorem bilis quantitatem, eamque magis rubri coloris, quaſi ſanguine intermixtam, fovere videbatur. Pectus apertum pulmones, anteriori parte non admodum, poſteriori vero valde inflammatos tumidosque, pericardium copioſo liquore repletum et cor extenſum oſtendebat. Ex ventriculis cordis et partibus quibusdam pulmonum inflammatis, cruor nigricans, adplicato ſcalpello, prodibat. Cranio remoto, ſinus durae matris cum ramis cruore tumebant, ſed nullibi vaſorum dilaceratio, et in ventriculis cerebri nec ſanguinis, nec ſeri effuſi erat veſtigium.

(*Waldenburgo in Hohenloicis Halam miſſa d. 4. Mart. 1769.*)

## *OBSERVATIO XXXV.*

## Dn. D. JOANN. CAROLI HOFFMANNI.

### *Singularis deformatio faciei et capitis foetus octimeſtris, ex lapſu matris gravidae per ſcalam retrorſum facto.*

Eckartsbergae in Thuringia ann. 1768. menſe Octobris uxor carnificis, nomine Jackert, annum agens trigeſimum, ſexto menſe gravida, ſcalam domeſticam, ad contignationem aedium primam ducentem, aſcendens, de ſuperioribus eius gradibus retro delapſa in terram, occiput, absque tamen vulnere, concuſſit. Facto tali lapſu, exiguum foetus motum, dolorem vero urentem ad partum usque per bimeſtre continuum in utero circa ſiniſtram

niſtram inguinum regionem ſenſit mater, reliquis tamen exinde metuendis ſymptomatibus abſentibus. Tumor abdominis eiusque moles prioribus quinque geſtationibus longe maior, gemellos in utero latitantes praeſagire videbatur. Octavo geſtationis menſe partus ſigna imminebant. Obſtetrix, fruſtra exſpectans fortiores partus dolores, foetum expellere valentes, tandem membranas foetum includentes plus iuſto firmiores, ob anxietates praecordiorum matris parturientis, doloresque uterinos, dilacerare cogebatur: quo facto enormis aquae proſilientis quantitas, non olentis, ſtando effudit parturiens, maximo cum levamine priorum ſymptomatum. In lectum delata, dum dolores partus legitimi plane fere ceſſabant, obſtetrix conſilium cepit, tentandi, an digitis orificium uteri internum proritando motus eosdem reſtaurare, vel quovis alio modo foetum extrahere poſſet. Ad os uteri internum appellens digitos, obſervabat partem foetus haud vividi minus dignoſcendam, ſupra os pubis poſitam, cuius foramini, tactu detecto, digitum medium intrudens, ipſum tandem foetum ad lucem multa cum difficultate promovebat, facie ſuperne verſa: aſpectu eiusdem primo obſtetrix terrore perculſa, partum tamen abſolvit tandem, foetumque, quem ſtatim monſtroſum pronunciabat, adſtantibus porrexit, placentam uterinam in latere ſiniſtro, utero adhuc parum adhaerentem, deglubitam promovit, ſubſecuto exiguo lochiorum profluvio. Paulo poſt vero in utero bene purgato, et more conſueto abdomine conſtricto, ipſa cum puerpera exaudibat fragorem magnum, ambabus alienum et admirandum. Hoc facto mater, de morte foetus, monſtroſitatis tamen inſcia, edocta, eum minus curans, caſumque Deo ſubmiſſe relinquens, ſtatim omnium motuum et convulſionum expers ex vita diſceſſit. Poſitura partium quarumvis corporis, excepto capite, partui octimeſtri plane aequalis deprehendebatur, et iuſta; ungues digitorum omnium apparebant in manibus et pedibus completi; meatus auditorius perfectus; partes genitales ſolitae minus

vi-

vitiosae, nec cuticula totius corporis corrupta, sed vernice potius caseosa obducta, observante obstetrice. Ceterum circa caput notabantur sequentia:

1.) Figura capitis foetus noviter editi nimis parvula, non ovalis nec acuminata videbatur: non enim erat in altum elata, sed depressa in vertice, et uti conus inversus decurtata apparebat, adeo ut frons duodecim lineas vix ac ne vix quidem aequaret, totamque faciem hinc valde deformaret; imprimis cum caro sanguinolenta, in regione fontanellae quasi tegula rubra eminens, in conspectum veniret aspicientibus faciem infantis. Vid. *Tab. VI. Fig. 6. et 7.* lit. *a.*

2.) Ossa capitis immobilia et in futuris suis plane concreta apparebant, excepto fonticulo, quod apertum tegebatur dicta portiuncula carnea. *Fig. 6. et 7. a.*

3.) Vertebrae colli immobiles caput gestabant immobile.

4.) Pars capillata a fronte ad fontanellam usque videbatur integra; de hac vero usque ad et post utrasque auriculas, processus mammoideos utrinque, et foramen magnum vel primam colli vertebram, plane illa erat demta, ut quasi a musculis subiacentibus ruditer detracta, villis quibusdam carnosis relictis et elevatis, videretur. Vid. *Fig. 6. a. et Fig. 7. a. b.*

5.) Auriculae ambae naturales visae, a posteriori parte alias cuti continuae, hoc vinculo, in situ erecto ipsas tenente, destitutae, versus buccas supra meatum auditorium pendulae apparebant: unde fama oborta fuit, foetum hunc habuisse aures caninas. Vid. *Fig. 6. b. b.* ubi simul *d. d.* faciem posticam aurium, relictamque partem conchae adhuc visibilem indicat.

6.) Oculorum bulbi, toti toti sanguine perfusi, ex orbitis suis prominebant ad instar pomorum minorum, palpebris superioribus et inferioribus simul inversis, sanguinolentis, aspectu horrendis, versus genas et os declinantes, qui, defuncta puerpera, ab obstetrice, vi haud exigua adhibita, in orbitam repulsi et palpebris ambabus reversis violenterque retractis operti, me-

dian-

diantibus ligaturis, ſpiritu vini ſimplici madefactis, muniti, plus tamen iuſto in altum elati videbantur tumentes; quo in ſtatu ultimo egomet ipſe illos ſpectavi. Vulgus videns oculos tales antea deſcriptos, felinos eſſe praedicavit. Vid. *Fig. 6. Tab. VI.* ubi literae *c. c. c. c.* palpebras inverſas denotant.

7.) In parte poſtica capitis, infra angulum ſuturae lambdoideae, foramen, ad cerebrum usque penetrans, per calvariam videbatur, muſculis tamen occipitalibus adhuc tectum, quo duce, obſtetricis digitis, foetus extrahebatur. Figura huius foraminis erat quaſi rhomboidea, diametri 2 lineas longa. Vid. *Fig.* 7. lit. *c.*

## Epicriſis.

Tempore inſtantis ſepulturae vocatus ad videndum, renitente marito impediebar, quominus ſectione exactius percontari potuerim foetum huncce monſtroſum, aeque ac matrem defunctam, eiusque mortis cauſſam: licet tamen ex circumſtantiis concludere, in utero per caſum ex ſcala congeſtionem et ſtagnationem gravem ſanguinis productam fuiſſe, quae tandem gangraenoſa et mortifera reddita, partu abſoluto, cum fragore magno diſruptionem illico induxit; partum praematurum a praedicta illa congeſtione ortum traxiſſe, ac tandem foetui ſenſim debilitato, et ob cuticulam totius corporis plane illaeſam *a*) et vernice caſeoſa obductam *b*), brevi ante excluſionem defuncto, figuram capitis talem deformem acceſſiſſe, dum mater in occiput delapſa, terrore affecta, et dolore adducta, partem iſtam et oculos ſuos manu contrectaſſe creditur. Non mirandum eſt, quod ne minima capillatae reliquae partis, occipiti foetus deglubitae, portiuncula in utero reperiri potuerit, quum notum alias ſit,

*a*) vid. Storch *Unterricht vor Hebammen* p. m. 285.

*b*) vid. Roederer Dec. I. et II. de Partu laborioſo, Obſ. VII. not. p. 26. 27.

sit, quod integra foetus membra perfecte formata, v. gr. manus et brachia, pedes et femora, etc. ultimis quoque gestationis mensibus plane deleri, fugari et in nihilum reduci queant, absque vestigiis vulnerationis et consolidationis, prout plures hoc testantur observationes. Vid. *der Röm. Kays. Akademie der Naturforscher auserlesene Abhandlungen*, 3*ter Theil*, *p.* 152. item *Hamb. Magaz.* 20. *Band.* 1. *Stück*, pag. 60. ubi Dn. D. Krause in Scripto, ab Academia Scientiarum Caesarea Petropolitana praemio coronato, potentiam talem animae foetus ab imaginatione matris inductae attribuere allaborat; nihilo tamen secius eventus eiusmodi manebunt arcana physica et nodi Gordii indissolubiles, aeque ac ipsum generationis opus, miratu maxime dignum.

## *OBSERVATIO XXXVI.*

## Dn. D. JOANN. CAROLI HOFFMANNI.

De

## *Haemorrhagia uteri enormi feliciter sanata.*

Coniux Textoris tibialium, nomine Fischer, Eccartsbergae habitantis, annos agens triginta, mater unius filiae quatuor annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, alimentorum cupidissima, staturae maioris, corporis admodum robusti et sani, carnosae constitutionis, venaesectionem, mensibus rite se habentibus, negligens, hinc plethorica, duobus annis elapsis, nimirum anno 1767. die 29 Maii, postquam die praecedente magnos labores susceperat, graviaque pondera in altum promovere annisa fuerat, perpessa posthaec refrigeratione corporis, dum in nundinis publicis tibialia venundabat, tempore mensium instante repente corripiebatur Haemorrhagia uteri tam enormi, ut, viribus fere omnibus destituta, duorum hominum auxilio reduci debuerit, simulque in via ad 400. passus ab aedi-

aedibus ſuis diſtante, veſtigia notabilia ſanguinis erumpentis reliquerit. Turba foeminarum frequens, more vulgi conſueto, ſuadet, ut quamprimum vocetur Chirurgus ſanguinem e mediana educturus. Hic properanter accurrens, et pavimentum hypocauſti totum totum ſanguine conſpurcatum videns, nihil curans cauſſas, nec praeſentiam Medici neceſſariam credens, aperta mediana, ſanguinis 2. circiter libras communes ex illa ducit, ad ſyncopen usque, haemorrhagia tamen ceſſare neſcia. Hoc facto maritus ipſe cum vulgo mortem imminere iudicans, anxius confugit ad Paſtorem loci eccleſiaſticum, rogans, ut moribundae foeminae ſacram coenam, cuius uſum per annos quosdam paupertatis cauſſa neglexerat, porrigeret. Interim et ego accerſitus, peracto opere ſacro accedens, inveniebam primo miſſum ſanguinem, catino figulino, fere ad marginem usque repleto, exceptum, eiusmodi conditionis, ut exiguum cruorem pallidum, in fundo reſidentem, lympha lacteſcens ſupernatans ad partes tertias excederet; foeminam vero in lecto decumbentem adhuc haemorrhagia afflictam; pedes frigidos; faciem pallidam ſudore frigido madidam; linguam impotentem; ſyncopes revertentes; pulſum debilem et intermittentem; ſpiritum difficilem; maxillam inferiorem ſuperiori ſpaſmo iunctam, adeo ut vix ac ne vix quidem os aperiri valeret, et digitos diducentes et in os intruſos mariti renitens fere abmorſiſſet; oculos clauſos cum pupillis dilatatis; haemorrhagiam nihilo ſecius continuantem graviſſimam. Aperto ori infundere iubebam parum aquae apoplecticae cum aceto vini mixtae; naribus admovere acetum ſolum; pedibus frigidis linteamina moderate calida ad reſuſcitandum calorem naturalem; toti corpori ſtragulam levem ad promovendam tranſpirationem; vaginae uteri linteolum, cum longiori filo annexo, tincturaque martis Ludovici aquoſa impraegnatum, digito medio mariti vel eiusmodi baculo impoſitum, ad os uteri internum usque ſcite et provide intrudere ibique tamdiu relinquere iuſſi, donec vel urinam excernere, vel alvum depo-

nere cogeretur, hocque facto illud denuo repetere suasi. Applicato ergo remedio hoc externo, haemorrhagia uteri ex instante sistebatur enormis, spei respondente effectu. Quo facto, viribus corporis cum mente redire visis, aegrotae ut eo citius sanguinis et lymphae defectus cum viribus restitueretur, lac caprillum coctum, cum vitello ovi conquassato et sacchari communis pauxillo permixtum, porrigere iussi. Horis quibusdam elapsis, caloreque corporis totius non solum magis magisque naturali reddito, sed etiam ad febrilem usque increbescente, quum haemorrhagia, duabus saltem vicibus applicato remedio praedicto externo mitigata esset, aquam pro potu ordinario et sequentem exhibui Emulsionem antispasmodico-temperantem, cuius cochlear unum singulis horis sumebat:

Rec. Amygd. dulc. excort. ℥ij. ♈ae flor. Acac. et Samb. ana ʒij. M. F. l. a. Emulsio, Colat. add. ♎tri depur. Arcan. dupl. ana ʒß. ♎is ammon. depur. ♑ß. ♉ii diaph. ♓is Marchion. ana ♑i. ♏i bezoard. Wed. gtt. viij. M. D. ad Vitr.

Altero die anxie efflagitans cerevisiam loco potus, citius vires exinde redintegrari posse sperans, denuo excitabat haemorrhagiam uterinam enormem, priori parum cedentem. Huic obviam ibam iisdem medicamentis, eo cum discrimine, ut, penitus prohibita cerevisia, sitim sedaret aqua, potiunculam binis horis cochleatim adhiberet, lectum placide custodiret, et remedium externum repeteret una vel altera vice: quibus omnibus symptoma statim obtemperabat. Tertio die, inscio mihi obviam veniebat in publico loco, facie licet pallida, tumida, aëreque ventoso frigidiusculo, nec corpore vestibus satis, uti par erat, munito. Vituperans illam, praesagivi symptoma recidivum forte fatale. Dicto factum respondebat: septimo enim die, nimirum quarto Junii, haemorrhagia nova perquam copiosa vitae finem imponere videbatur, iisdem ut initio relatis symptoma-

ptomatibus. Praeſcripſi hinc ſequentem Potionem, ſingulo bihorio ad duo cochlearia ſumendam, et Tinct. Ludov. aquoſam pro uſu externo.

Rec. Aqu. flor. Samb. Acac. Borrag. Til. ana ℥j. ℂtri depur. Clyſſ. ʒii, Mixt. ſimpl. non rectif. Liqu. min. anod. ana ℈j. Tinct. Papav. rh. ʒij. Syrup. Papav. rh. Rub. id. ana ʒj. vel q. ſ. ad grat. M. D. ad Vitr.

Hiſce remediis reſpondebat effectus citra opinionem citior, quam quidem poterat opinari. Septimo die Junii loturam linteaminum civis cuiusdam perficiendam, ante morbum iam promiſſam mercedeque conductam, epulis largioribus affecta, ſuſcipiens, eadem poena affligebatur, ſumma cum mea indignatione de incuria ipſius haud toleranda ſanitatemque plenariam retardante. Toties ex incuria ſanitatis perpeſſa tentatio denique dabat aegrotae intellectum, ut reſipiſcere allaboraret, vitamque degeret placidiorem ac tenuiorem diaetam obſervaret, quo facto intra breve temporis ſpatium plenariam recuperabat ſanitatem ad praeſentem annum 1769. adhuc durantem.

Ceterum pondus ac quantitatem ſanguinis, ſingulis coniunctim ſumtis haemorrhagiis aeque ac Venaeſectione deperditi, atque per undecim dierum ſpatium effuſi, ad libras triginta circiter definire non erubeſco, minime putans, me a vero aberrare poſſe.

## Epicriſis.

Quaeſtio hic oritur, an talis quantitas ſanguinis vita ſuperſtite deperdi poſſit? cum notum ſit, quod Venaeſectione detracti ſanguinis pondus tres libras complectens, robuſtiſſimis vitae finem ponere queat. Aſt, demonſtrat celeberr. *Georg. Ehrh.* HAMBERGERVS, devenerandus meus Praeceptor, in *Phyſiol. MSta, Cap. II. de Sanguinis quantitate* §. 31. probabilitate quadam ex quibusdam Obſervationibus haemorrhagiarum, ſub qui-

bus intra triduum 48. librae, et, teſtantibus Actis Erud. Lipſienſ. intra 10. dies 75. librae ſanguinis effuſae fuerunt, maſſam ſanguineam hominis ad 70. libras aſcendere. Quis igitur eſt, qui noſtram mirabitur quantitatem et vitam ſuperſtitem! Eiusmodi farinae obſervationes de haemorrhagiis enormibus occurrunt *in denen auserleſenen Abhandl. der Röm. Kayſ. Akad. I. Th. p.* 50. *und II. Th.* p. 102. ubi haemorrhagia e gingiva poſt febrem tertianam chronicam ad 24. libras aſcendebat, per vitriolum et cauterium actuale tandem feliciter curata, item in *Novis Act. Nat. Cur. Tom. I. Obſ.* 82. *p.* 325. ubi Vitriolo martis ſoluto et mediante peſſario linteo adplicato, haemorrhagia uteri enormis a Dn. D. TRALLES curata fuit. Plures alias obſervationes adducere ſupervacaneum eſſe reor. De ſanguine lacteo, in Venaeſectione, in puerperis, in plethoricis ſanis et cachecticis, obſervato, plura exempla proſtant in *Fr.* HOFFMANNI *Medicin. conſultat. Part. III. Dec. V. Caſ. VI.* pag. 191. item *in denen auserleſenen Abhandl. der Röm. Kayſ. Akad. I. Th. p.* 60. et 250. *II. Th. p.* 295. et 354. ubi mors ſecuta eſt, tandemque *im Hamb. Magazin* 4. *B. p.* 501. ubi aegra in vivis reſtitit. Mihi ipſi praeteritis duobus annis caſus innotuit militis cuiusdam, cum febre acuta conflictantis, in quo, ſub Venaeſectione, e mediana loco ſanguinis lactea materia prodibat, qui huc usque in vivis verſatur. Inter ſtyptica remedia externa plures Chirurgorum in uſum vocarunt fungum quercinum, vid. VOGEL *neue med. Bibl. B.* 2. p. 64. Vitriolum linteo involutum, DIONIS *Chirurg.* p. m. 799. Spiritum vini rectificatiſſ. et plenariam diſſectionem arter. WESTINGHAVSEN Diſſ. *de Methodo haemorrhagias vulnerum ſiſtendi optima,* Jenae 1756. §. 9. Folia auri, vid. VOGEL *neue med. Bibl. B.* 3. *p.* 536. Gypſum, vid. BERNHARD *Chymiſche Verſuche und Erfahrungen p.* 272. Spiritum Terebinth. et applicationem manus et Cort. chinae externam, HUTH *Nachricht von der Fieber-Rinde,* p. 75. 87. Fungum vinoſum, vid. *Hamb. Magaz. B.* 19. p. 217. Venaeſectionem revulſoriam VOGEL *neue med. Bibl.* p. 312. et

*Fr.*

*Fr.* HOFFMANN *Med. rat. ſyſt. Tom. I. Part. III. Sect. II. Theorem.* 12. *p. m.* 566. Balnea extremorum tepida *Fr.* HOFFMANN *Conſ. med. Part. IV. Dec. III. Caſ. III. p. m.* 165. Decocta adſtringentia tepida iniecta per ſiphonem, *Auserleſene Abhandl. der R. K. Akad. Th.* 2. *p.* 102. Cort. Chin. cum Nitro iunctum et interne adhibitum, *Jo. Chriſt.* BRUNS Diſſ. *Obſ. chirurg. med. exhibens*, Goetting. 1760. Pulverem Hertodi, ex alumine et lacca in globulis, *Abhandl. der R. K. Akad. Th.* 1. p. 50.

Inter omnia remedia, loco huic delicatiori applicanda, nullum aptius et magis praeſentaneum eſſe deprehendi, quam Vitriolum martis, cuius effectum infallibilem in ſupra citata Obſervatione a celeberr. Dn. D. TRALLES laudatum, memoria mihi ſuggerebat; verum enim vero cum imminens periculum promptam medelam expoſceret, et tempus deficeret, Vitriolum antea ſolvendi; arripiebam iam paratam Tincturam martis Lud. ∇ſam, eiusdem indolis, eodem modo adhibendam.

## *OBSERVATIO XXXVII.*

## Dn. D. JOANN. CAROLI HOFFMANNI.

De

### *Catarrho ſuffocativo cum hemicrania et palpebrae ſuperioris ſiniſtrae paralyſi, curatis, et hinc ſubſequente Coryza per 4. menſes obſtruente.*

Vir litteratus, hypochondriacus, annorum 49. temperamenti ſanguineo-cholerico-melancholici, per 3. annos Venaeſectionem ſolitam, ac intestinorum purgationem alias quandoque interpoſitam, appetitu exiſtente bono, negligens, hincque plethoricus, anno 1768. per aliquot menſes aſthmate ſpaſmodico, ſub labore nimio, quem corpore diutius, quam ut naturae ac conſuetudini eius par erat, antrorſum inclinato, ſuſceperat,

perat, repente corripiebatur, respirationem aeque ac somnum notabiliter turbante, faciemque vivide coloratam valde defoedante, appetitu licet et viribus permanentibus illaesis. Hic, ceteroquin sanus, laeto animo iter faciebat die tertio Octobris eiusdem anni, tempestate perquam ventosa et frigida, visitaturus amicum duas horas abhinc distantem; vespertino vero tempore dum reverteret equo vectus, ex hypocausto amici, antea calido admodum, sudore perfusus, egressus, sentiebat, equum ascendens, transpirationem actutum sufflaminatam, quam quidem passibus centum circiter emensis, equo statarico anxie exercitus, denuo revocabat, sed et, cum equus calcaribus excitari magisque properare recusaret, iterum ab exercitatione hac sudore allecto, indusioque plane madefacto, supprimere illum cogebatur. Hoc facto passus centum vix ac ne vix quidem pergens, catarrho suffocativo corripiebatur, cum tussi vehemente et sputo sanguinis copiosi et spumosi, suffocatione fere plenaria, vertigine enormi, alvi urinaeque depositione et excretione anxia, spasmis pedum, facie moribundo simili, sudore largissimo frigido perfusa, mortemque minitante, quam ipse et comes eius in procul abhinc distantis pagi casa proxima expectandam et subsecuturam esse autumabant. Ad hanc postquam pervenerunt, quum ob fornacis defectum calefieri non potuerit, sudore effreno frigido, respiratione sonora rhonchisona et susurrante, moribundis simili, atque tussi per horam, et quod excurrebat, vehementissima continua lympham tandem spumosam, saporis subdulcis salsi, ad sex libras explodente, aeger affligebatur, cessante denique catarrho suffocativo. Excipiebat autem haec symptomata statim febris catarrhalis, cum hemicrania lateris sinistri gravissima, sub qua oculus sinister et guttur internum eiusdem lateris prae iisdem alterius lateris partibus tanta distensione et rigiditate, fortiter simul pulsantibus arteriis, afficiebantur, ut deglutitionis difficultas induceretur et palpebra superior sinistra paralytica evaderet, more consueto elevari nescia, totus

tusque eius oculi bulbus, ſomniculoſi faciem prae ſe ferens, torpidus et laſſus appareret, viſu interim parum vel nihil imminuto.

Catarrho ſuffocativo medebatur ipſa natura per tuſſim humoroſam. Febris catarrhalis mitigabatur per potiunculam chinatam, de qua infra dabitur formula. Coryza et oculi ſiniſtri paralyſis reſtabant diutius, altiores agentes radices. Coryza interdiu ſoluta, emunctioni quandoque obediens, ſemper tamen, imprimis verſus noctem, vel hypocauſto parum calidiore facto, vel leviſſimo aëris afflatu cum obſtructione narium iterum ſubſiſtens, et ulteriorem emunctionem plane detrectans, urgebat tali modo, ut reſpiratio tunc ac per totam noctem non niſi per os fieri poſſet; unde fauces plane arefactae impediebant, quominus ſomnus, ſaepiſſime interruptus, corpus reficere, aegerque ullam vocem articulatam diſtincte, naribus leviſſimo tranſitu aëris liberioris interdiu obſtructis, pronunciare poſſet. Mucus per diem excretus plerumque ſpiſſus erat, interdum tenuis emungebatur, hoc autem facto ſtatim aëri novus acceſſus denegabatur. LANGIVS *Opp. med. theoret. pract. Part. III.* pag. 110. eiusmodi coryzam ad ſpiſſam et ſiccam refert: ego illam obſtipantem eryſipelaceam vocare mallem, quia febre eryſipelacea, lentam aemulante, plerumque ſtipata incedit.

Hoc ſymptoma prae ceteris ſumma per 4. menſes aegrum excruciabat cum moleſtia, dum omnia remedia externa et interna, v. g. diaphoretica fixa ſalibus mediis combinata, lenia purgantia, Venaeſectio, irrito plane cum effectu in uſum vocabantur; et licet interdiu ſolveretur Coryza, ſtertente ſaltem permanente reſpiratione, quavis tamen nocte ingruente, optima licet obſervata diaeta, nares plenarie iterum obſtruebat, nullis remediis, alias auxilium ferentibus, reſerandas, v. gr. pulvere ſternutatorio albo e medulla Caſtaneorum et hellebori albi pauxillo, aliove eiusdem tenoris, turunda ex raphano naribus intruſa, itemque vaporibus, unguentis, butyro Maioranae eiusque oleo

externe illitis, variisque aquis resolventibus errhinis iniectis. Vltimo frustulum Camphorae, fabae minoris magnitudine, naribus ambabus iussu meo intrusum solvebat hancce coryzam ad tempus. Verum enim vero, cum animadverteret aeger hinc ipsi oriundam debilitatem facultatum animae, praecipue memoriae, abstinere et ab hoc remedio illum oportebat. Oleum anisi destillatum tandem ipsi laudatum, quantum digito ex obturata lagenula inversa adhaereret, externe alis narium applicatum, extemplo aperiebat easdem, et vix duabus vicibus adhibitum, coryzam chronicam obstipantem, adeo molestam et fere invincibilem, plane tollebat. Posthaec pluribus, humida hac hyeme Coryza obstipante laborantibus, iunioribus et adultioribus, eodem cum effectu commendavi olei huius usum externum, notatu omnino perquam dignum. Respirationem difficilem anhelosam, rhonchisonam et stridentem, tussimque parum excernentem, comite sapore oris saccharino continuo, quae dein adhuc ad quintum usque mensem restabant, triplici denique modo propellere studebam. Primo, haemorrhoides, alias modo fluentes, modo coecas, abhinc vero quatuor annis obstructas et plane silentes, denuo excitando. Secundo, catarrhum e coryza ortum et chronicum factum, pulmonibus adeo inimicum, phthisin minitantem, sopiendo et derivando versus intestina. Tertio, pulmones denuo roborando. Hunc in finem exhibebam sequentem potiunculam Chinatam, matutinis et pomeridianis horis ad duo cochlearia sumendam:

Rec. Cort. Peruvian. ℥ß. ℣ae commun. ℥vj. ∈is ♀i ℈j. Diger. in phiola alta igne arenae. Colaturae cum expressione factae adde ∈is ammon. depur. ℈j. Liqu. min. anod. Hoffm. ℥j. Syrup. balsf. Peruv. ℥ij. M. D. ad \itr.

Rec. Extr. Chamom. rom. Card. ben. Myrrh. elect. Asae foetid. Castor. ver. Croc. orient. Theriac. Andromach. ana ʒj. Laud. opiat. Camph. ana gr. xxiv. Ol. Caieput gtt. vi.

gtt. vi. Olei Foenic. gtt. vij. M. F. c. Liqu. miner. anod. Eſſent. Caſtor. et Caſcar. ana q. ſ. Pilulae pond. gr. ij. D. ad Scat.

Huic iungebam Pilulas antiſpaſmodicas, quarum xii. ante introitum lecti ſumebat, ſubiungendo ſemper antemeridianis horis Pilular. balſamicar. Stahlii num. xxiv.

Primae doſi pilularum antiſpaſmodicarum obediebat tuſſis, ſtridensque et anheloſa reſpiratio, cum paralyſi oculi ſiniſtri, quae ſingula meliorem induebant faciem, et licet ulteriori uſu reliquorum medicaminum haemorrhoides, ſive coecae, ſive fluentes, non apparerent; doloroſa tamen aliqualis ſenſatio percipiebatur per tractum inteſtini recti reciproca. Haemorrhoidibus recurſum renuentibus, poſt uſum dimidiae Pilularum balſamicarum unciae, plethorae ſuccurrebam Venaeſectione revulſoria ſaphaenae, cum optima, per Dei gratiam, euphoria et valetudine ſecunda penitus reſtituta. Syrupum balſ. Peruv. edocuit Illuſtr. *Frid.* Hoffmannvs, in *Conſultat. med. Part. X. Dec. I. Caſ. VIII. p.* 64.

## Epicriſis.

Menſibus hyemalibus anni 1768. valde frigidis in noſtra regione plures laborabant Ictero; huius anni 1769. iisdem menſibus frigidiuſculis, magis tamen temperatis et humidis, plures patiebantur haemoptyſes, coryzas obſtipantes, febres eryſipelaceas, rheumaticas. Ratio eius temporis diſcrimini inhaeret. Denique adhuc monendum cenſeo, quod brevi ante uſum ſupradictarum pilularum, materia compacta gryſea parca, cum pauxillo ſanguinis intermixta, mane praeſertim, interdum et per diem excreta fuerit, imprimis cum aſthma magis coërceret reſpirationem, phthiſin imminentem minitans: quod utrumque ſymptoma vero per dicta medicamenta citra opinionem profligebatur. Torpor oculi ſiniſtri, eiusdemque palpebrae ſuperio-

ris aliqualis resolutio paralytica, ab obstructione quadam nervorum levi originem trahebat: hinc et levis visus imminutio derivanda erit oculi sinistri, qui dextrum visus acumine alias semper praevalere fertur (vid. *Hamb. Magazin B. 23. p. 641.*). Syrupus balsam. Peruv. est egregium nervinum et roborans, grati saporis, et omnibus mixturis, ante assumtionem concutiendis, miscibilis; imprimis Tinctura martis Liquori ♁ae fol. ℈ri, ☋tui Cochlear. et Syrupo huic nupta, palato sese commendat.

(*Eccartsberga Halam missae d. 20. Mart. 1769.*)

## *OBSERVATIO XXXVIII.*

## Dn. D. GVILIELM. HENRIC. SEBAST. BVCHOLTZ.

### *Historia Variolarum, quae Vinariae epidemice grassabantur a Mense Julio 1767. usque ad finem Februarii 1768.*

Variolae verae, septem annorum spatio in hac civitate non epidemicae, mense Julio 1767. initium capiebant, hac quidem ratione, ut per partem urbis septentrionem spectantem prius diffunderentur, quam medium urbis occuparent. Morbus hic haud spo te oriebatur, sed infans vix annum habens, prima eius stamina ex vico, variolis foecundissimo, per 5. horas distante, huc attulit, variosque alios sibi vicinos eidem morbo obnoxios reddidit. Prima quidem morbi initia m tioris indolis erant, nec nisi duo infantes morti tradebantur mense Augusti; mensibus vero Septembris et Octobris morbus adeo ingravescebat, ut his mensibus iam 21. e vivis sublati desiderarentur.

Ab initio epidemiae, quod mense Julio contigit, usque ad finem huius anni, 875. hunc morbum perpessi erant, e quibus 47. mors

47. mors ſaltem abripuerat. Innotuit hoc cura Superiorum nunquam ſatis laudanda. Plurimos autem, qui variolis decumbebant, menſis Novembris habebat, eodemque menſe maximus mortuorum numerus aderat, usque ad 22. aſcendens. Dimidium fere mortuorum, quorum, ut dictum eſt, 47. erant, vindicandum fuiſſet, niſi perverſa medendi methodus atque praeiudicium, quod exaeſtuantia atque pellentia ſaltem remedia, ut ſunt ſtercus ovillum, baccae lauri, vinum rubrum, Tinctura Coralliorum et eiusmodi alia deteſtanda corpora et pharmaca, ſuadebat, maximam abſtuliſſet partem.

Variolae genuinae, vel ut cum SYDENHAMO, magno illo Obſervatore loquar, regulares, poſt gravem vel levem morbum, tres dies non ſuperantem, quarta nocte, vel etiam ante quarti diei meridiem ſemper prorumpebant. Saepius tertii diei veſpera maculas parvas plerumque oſtendebat, illis, quas pulices relinquere ſolent, ſimiles, circa os, mentum et labium ſuperius.

Durante hac epidemia ſpurias variolas, vulgo *die Waſſer-Pocken*, videre etiam quibusdam vicibus licuit. Hae, citra ullum praegreſſum morbum, una cum febre in conſpectum veniebant, et die quinto vel ſexto iterum exſiccatae apparebant, ita, ut aegroti, per omnem morbi decurſum, haud multa incommoda ſentirent. Tempus itaque eruptionis certiſſimum mihi dare videtur diſcrimen, quod veras inter et ſpurias variolas exiſtit. Quorundam liberorum, qui, ut opinor, ſpurias variolas iam dudum antea ſuperaverant, nunc autem veris ſubiectorum, parentes adfirmabant, quod liberi ſui veris variolis iam obnoxii fuiſſent, quamquam nihil certi de eruptionis tempore morbique decurſu proferrent. His itaque ego, praeſentes variolas eſſe veras, dixi, diverſum earum ſuppurationis tempus et eventum, utpote praecipua hac in re momenta, demonſtrans.

Diverſi liberi, ad variolas forſan nondum diſpoſiti, easdem poſt quartam vel quintam demum ſeptimanam concipiebant, licet contubernio cum ſororibus et fratribus, variolis detentis,

gauderent. Quidam vero iam septimo, plerumque autem decimo quarto die contagio tangebantur. Liberi, adspectu variolosi, terrore aut metu perculsi, quorundam dierum spatio eidem malo obnoxii reddebantur, quod eos vehementer urgebat, ut pestis quemcunque timentem citius, quam qui eandem bono et audaci animo expectat, aggreditur, eodemque more purpura, aliique procedunt contagiosi morbi. Platea quaedam haud late patens, variolas diu retinuit, multique in ea infantes hoc morbo simul laborarunt, ita, ut septendecim eorum unam eandemque domum eodem tempore impleverint, quod forsan non factum fuisset, si liberior per hanc plateam aditus aëri patuisset. Ob eandem rationem, ut iudico, quatuor eiusdem matris infantes, qui in angusto quodam et obscuro hypocausto, quod Solis splendor nunquam illuminabat, lectum premebant, variolas pessimae indolis, pessimisque symptomatibus stipatas experiebantur, unum horum, quinque annos natum, confluentes variolae iam octavo die vita privabant.

Ordinaria signa contagio laesis erant sequentia: Lassitudo, horror, quem maior vel minor aestus excipiebat, dolor capitis, conatus vomendi, aut etiam vomitus, coniuncta cum suspiriis respiratio, frequens situs in lecto mutatio, somnus terrore interceptus, oculi lacrymis suffusi, dolor circa scrobiculum cordis, interdum etiam abdominis totius, frequens lotii excretio, obstructa alvus ad secundum usque vel tertium diem. Quidam vehementiorem et constantiorem solito vomitum experiebantur, et hi pertinacem simul accusabant abdominis dolorem, qui, non habita ratione laxantium, e Rheo et Manna confectorum, per periodos cessabat et recrudescebat. Caussae huius erant vel sensibilius nervorum systema, vel vermes. Hos si expectarem, potus Thee, lacte et multo saccharo maritatus, malum, ut videbatur, sopiebat. Haud paucos vidi, qui magnam lumbricorum et ascaridum copiam durante morbo eiiciebant, praesertim si remedia camphorata adhiberentur.

Ter-

Tertio die, verſus quartam noctem, omnia ſupra deſcripta ſymptomata vehementiora reddebantur, prout nempe variolae vel copioſiores, vel parciores prodibant. Sequebantur deliria, tenſiones, convulſiones; imo quosdam ante eruptionem vera epilepſia afflictos vidi. Stabant haec ſymptomata eodem veſtigio usque ad ortum quarti diei, ſaepius tamen accidit, ut haec mala, remediis infra deſcribendis, praevenirem eademque breviarem. Quodſi variolae omnes ante meridiem quarti diei cutis ſuperficiem occupaverant, bonum licebat praeſagire eventum; ſin autem hunc terminum vel anticiparent, vel ſequerentur, maligniores poſtea reddebantur, aut non debito modo in ſuppurationem transibant, aegrotisque imminebat periculum. Horis matutinis quinti diei usque ad noctem ſexti, plerique aegrotorum, ſi bene omnia proceſſerant, tolerabilem ſtatum habebant, nec febris notabiliter urgebat, ita, ut ſitis, aeſtus, et inquietudo per hoc temporis ſpatium fere abeſſent. Idem autem tempus, ſi variolae malignioris indolis aderant, deliriis, ſiti, aeſtu, iactitatione membrorum, vigiliis, angore, ophthalmia, aliisque incommodis non deſtituebatur, et notatu dignum videtur, quod quidam adultorum variolis laborantium, feles, mures, glires, etc. ſingularem in modum verſus noctem timerent, quae mala, cataplaſma ex fermento panis, ſemine ſinapi, camphora, et aceto roſaceo paratum, quavis hora quarta plantis pedum recenter adplicatum, ſaepius auferebat, ſi ad haec emulſio camphorata, et infuſum cort. Peruviani in vices adhibebantur. Nec ſatis laudare poſſum, quantum auxilii haec remedia in quibusdam deſperatis adtulerint caſibus. Haemorrhagia narium, quarto vel quinto die ab initio morbi erumpens, communiter ſalutaris erat; deliria enim, anxietates, ſitim aeſtumque evaneſcere fecit. Paſſus eſt eandem aeger octo annos natos, ad ſeptimum usque diem, citra qualecunque eius damnum, quamquam hic fere credendum eſſet, quod haec haemorrhagia, conſentientibus diverſis Auctoribus, putridae humorum reſolutioni

ortum deberet. Notandum autem duco, hunc aegrum iam antea vehementi haemorrhagiae narium saepius subiectum fuisse. Panni lanei, aceto vini madidi, cervici et fronti impositi, nullius hic usus fuere, donec tandem ligamenta, supra manuum pedumque iuncturas adplicata, hanc haemorrhagiam coërcerent.

Illis quidem, quibus postea copiosa fluxit saliva, quarto iam die difficilis deglutitio cum angina spuria obvenit; rauceſcentes vero iam sexto die premebantur utplurimum pessimae indolis variolis, et undecimo in limine mortis versabantur, dum cessans salivae fluor, ut SYDENHAMIVS iudicat, aut pus, quod variolarum vesiculas implere debuisset, ad pulmones reiectum, lethalem suffocationem efficiebat.

Duo aegri, novem vel decem annos nati, ad prima morbi initia vehementem experiebantur dolorem pleuriticum, cui omnia pleuritidis signa iungebantur, quaeque sine ullo remedio adhibito iterum abibant, quamprimum cutis superficiem perforassent variolae. Vrgens dolor in hypochondrio dextro, infra ultimam costam spuriam, ob hanc rationem ad pleuritidem biliosam pertinere videbatur. His quoque aegris flava cutis et macilenta facies erant. Maxima pars variolis obnoxiorum, quibus ego adfui, initio morbi coryza vexabatur, eo usque perdurante, donec salivae fluxus circa quintum vel sextum diem in conspectum veniret. Quodsi autem in infantibus dentitio, cum prima febre, quam variolae habent, se sociaverat, eiusmodi aegrotis durior morbus, licet perpaucae saltem provenerint variolae, fuit, quam quidem citra dentitionem fuisset.

Affirmat Celeb. Eques *de* ROSENSTEIN, quod infantes acerbi, tristes, quibusque oculi profunde latent, peioribus subiiciantur variolis, quam qui molli et splendida cute teguntur, et hilari vultu procedunt. Puerum sex annos natum, acerbum et tristem, confluentes variolae nono die necabant. Hic sexto iam die variolas, quae femora occupaverant, refricaverat. Hae sangui-

guineae factae, pus recipere non poterant, et margines earum alias roſei, hic violaceum colorem acquirebant, vacuis tam lympha, quam pure veſiculis, paſſimque variolae nigreſcentes apparebant. Alius, novem annos natus, eiusdem conditionis puer, multis quidem, ſed diſcretis variolis obſitus, vehementer admodum aegrotavit. Deliria tempore febris ſic dictae ſecundae, nono die redierunt, ſaliva haud decenter fluxit, et fauces per omnem morbi decurſum maximo periculo ſubiectae, quamcunque curam poſtulavere, quo lenientibus remediis ſuffocatio averteretur.

Puer decem et tres annos natus, et eo quidem tempore, quo variolae epidemice hic loci quoque graſſatae erant, qui, ut parentes loquebantur, duas vel tres variolas ex utero matris ſecum portaverat, per ſeptem hebdomadas citra omne contagium in eodem ſe tenuit hypocauſto, in quo tres eius fratres, variolis vehementer affiicti, decumbebant. Multa huic puero cum aegrotantibus fratribus negotia, aſſedit eis, quae comederent dedit, variolas tamen non concepit. Eſt itaque veroſimillimum, quod hic puer variolas iam ex utero materno adtulerit, vel ad quinque illos pertineat, qui e centenis, ut volunt Tissot et Rosenstein, variolis non ſubiiciuntur, aut quibus diſpoſitio ad hunc morbum plane deficit.

Decem annorum puella, iam octiduum ante atroci purpura vexata, quarto veſperi, ſi diem ſpectes, quo variolae quodammodo ſub oculos veniebant, ſaeviſſimis affligebatur convulſionibus. Cutis nimis tenſa, et ſenſibiliores nervi, hic forſan cauſſam convulſionum, variolarum extra corpus haud egredientium, et ipſius mortis dederunt.

Nec achores obſtetere, quin infantes iisdem obnoxii, praeter ſpem et opinionem parentum in variolas inciderint peſſimi moris, hisque iam peractis, per longum adhuc temporis ſpatium, ulcera faucium, parotides, aliaque experti fuerint profunda atque ſerpentia ulcera.

Anniculus infans, e parentibus lue venerea suspectis natus, paucas in facie et partibus extremis habuit variolas; Penis autem et scrotum iisdem quasi obducti fuerunt; multa hic infans pertulit, tandemque variolis abactis, mitiorum mercurialium ope evasit sanus.

Diversa vidi exempla, quod copiosae sedes, laxantibus remediis tempore eruptionis, me licet contradicente, excitatae, eruptionem variolarum minime impedierint. Diarrhoea autem circa sextum, septimum aut octavum diem, aut dum in pus abeunt variolae, orta, utplurimum lethalis erat, aut aegris maximum imminebat periculum, praeter pus in intestina congestum, resorptumque.

Febris sic dicta secunda, aut si mavis, tertia, pro numero variolarum, et ratione aliorum symptomatum, maioris vel minoris momenti erat, iisque, quorum cutis multas in conspectum dabat variolas, semper vehementior. Alii autem, quorum facies 40. vel 50. saltem ostendebat, hanc febrem vix observabilem experiebantur. Juvenem quendam viginti annos natum, secunda haec febris die 9. 10. 11. si magnum et celerem pulsum respicias, vehementiori fere modo detinuit, quam illa, quae erumpentibus variolis saevire solet. Notari autem hic meretur, quod emeticum lene, quarto die mane exhibitum, omnes fere ad superficiem corporis produxerit variolas. Puellam e contrario, quae decimum iam salutabat annum, quaeque multis infestata erat variolis, et iam ad septimum usque diem obstructa alvo laborabat, quoniam una cum matre omne recusabat enema, nono die mane maxima vi invasit haec febris, quam vero enema e farina avenacea et saccharo compositum, duplicata vice ante meridiem iniectum, circa vesperam magna ex parte mitigaverat. Quo facto, ipsa sibi soli sapiens mater, de utilitate apertae alvi, ad quam omni fere hora aegram impuli, convicta fuit.

No-

Nobilis quidam, ſeptem annos natus, praeſtantioris ingenii et magnae ſpei puer, fratris, variolis correpti, contubernio ſemper uſus, in eundem demum morbum, quem frater iam ante quindecim dies reliquerat, incidit. Hic, quod notatu haud indignum eſſe cenſeo, tam petulantia motus, quam ut variolas eo citius acciperet, fratris lectum, pure varioloſo adhuc dum inquinatum, petiit. Hac ratione, iam primo die violentus obortus eſt vomitus, quem ſubſequente nocte deliria excipiebant; altero die frequens aderat mingendi conatus, ſed exigua ſaltem quantitas urinae, et ſub magno ardore, ſemper effluxit. Signum hoc iam tunc temporis, ex ſententia Huxhami, tanquam periculoſiſſimum notavi. Pallidum erat lotium fereque aquoſum, ut in ſpaſmodicis affectibus, v. gr. in paſſione hyſterica aut purpura maligna, etc. utplurimum eſſe ſolet. Incrementum coeperunt verſus tertiam noctem deliria adeo, ut ſui immemor anxie ſe in lecto iactaverit. Torvus ipſi vultus; linguae paralyſis nec potum nec medicamenta admiſit, atque ſtriduit dentibus. Diras quartae noctis convulſiones, enemata, cataplaſmata e ſemine ſinapi pedibus adplicata, panni lacte calido madidi, veſicatoria et eiusmodi alia, haud debellarunt. Quarto die mane primas variolas manus et collum habuere, cum hae tamen, prae ceteris partibus, faciem occupare debuiſſent. Hoc iam iam mortis praeſagium erat, quae etiam hora ſecunda pomeridiana quarti diei ſequebatur, nec ullum amplius retinuit demortuum corpus variolarum veſtigium.

Diarrhoeam undecimo die, aut nocte quae undecimum aut duodecimum intercedit, ortam, ſalutarem ſemper inveni, ſi modo ſextam non exceſſerit ſedem; ſin autem haec diarrhoea die quinto vel ſexto apparuerit, nono vel decimo pus omne defecit, cum maximo aegrotantium, vel potius plerumque lethali periculo.

Malum adhaec praeſagium erat, ſi variolae die nono flaveſcentem non induebant colorem, nec debito modo attolle-

bantur; peius tamen, ſi decimus dies horrorem habebat, faciei tumor reſidebat, atque manus pedesque non attingebat, variolae rumpebantur, omnisque humor per vaſa reſorbentia ad interiora viſcera iterum reducebatur.

Quodſi cum variolis confluentibus die decimo, difficilis reſpiratio, ſtertor et angor, inquietudo, vehemens ſitis et huiusmodi alia iungebantur, eademque mala die ſequenti increbeſcebant, tunc tremores et ſubſultus tendinum, tandemque circa noctem inevitabilis mors appropinquabant. Si e contrario eiusmodi miſeris ad diem decimum quartum vel decimum ſeptimum vita forſan maneret, pulmones eorum putrido humore adeo abundabant, ut reſpirantes omne hypocauſtum implerent foetore teterrimo, quem e pulmonibus prodeuntem, proxime adſtantes perferre vix poterant. Singulari Dei gratia aſſiſtente quinque huius conditionis infantes ab interitu retrahere mihi contigit, dumque tot alii, quibus idem ſtatus fuit, vita privati ſunt, inſignem fortunam, quinque illos me conſervaſſe, nunquam negabo. Quum horis matutinis noni diei malae, planae, vacuae et in unam quaſi veſicam coalitae variolae, conjecturam producere poterant, ad ſummum usque gradum aſcenſurum eſſe undecimo die periculum, infuſum cort. Peruviani, cum acido vitrioli et camphora mixtum, larga manu dedi. Quaedam variolae ſeparatim ſtantes, pus flavum receperunt. Si undecimi diei meridies reſpirationem difficiliorem et fortiores habuerit ſtertores, porrexi ſic dictum Looch blanc, i. e. emulſionem ex oleo amygdalarum et tragacantha alba compoſitam, adiecto uno vel altero Tartari emetici grano, quavis ſemihora ad cochlearis menſuram ſumendam, donec vel ipſe vomitus, vel tres aut quatuor foetidiſſimae ſequerentur alvi deiectiones. Facilius extuſſire coeperunt aegrotantes, melioresque, quamvis lento gradu, evaſere. Hoc experiri medicamentum ſatius mihi videbatur, quam, ut citra ullum auxilium aegri morirentur, pati. Erunt hic forſan, qui reiecturi ſint emetica, quae de-

dedi, tanquam violenta remedia; ſed CELSI effatum, quod anceps remedium praeſtet, quam nullum, pro me loquitur, mihique, ipſam famam haud una vice in diſcrimen offerenti, bona conſcientia merito opprobrio, neglexiſſe me aegrorum commoda, praeferenda videbatur. Quibusdam aliis, in his circumſtantiis verſantibus, ſolum corticis Peruviani infuſum ſatisfecit; alii Tartarum emeticum poſtularunt; multis utrumque fruſtra datum eſt. Puellam quatuor annorum, copioſis, ſed pure laudabili plenis, variolis obnoxiam, decimo die ante meridiem tetigit horror, in tertium horae quadrantem durans, faciei tumor protinus ſubſedit, nec in manus aut pedes, ut plerumque fieri ſolet, immigravit. Ad cadaveroſum adſpectum communiter leves convulſiones, tremores, et ſubſultus tendinum acceſſerunt. Hanc puellam infuſum corticis Peruviani et radicis Serpentariae virginianae, a praeſentiſſima morte liberavit, dum huius infuſi quavis ſemihora cochleare unum recepit.

Si haec quoque medicamenta incaſſum offerebantur et undecimo die ſigna omnia certiſſimi periculi aderant, tantum tamen effecere, ut miſeris ad decimum quartum vel ſeptimum usque diem manſerit vita.

Quidam Medicorum famigeratiſſimorum, ut ſunt SYDENHAM, *de* HAEN aliique, in hoc temporis intervallo Opium commendant; mihi vero, ſi dicere fas eſt, nulla reſpondet, pro huius remedii uſu, indicatio. Nonne forſan Opium dyſpnoeam augebit? Nonne obſtabit, quominus pus illud, quod variolae ſecum ferunt, in pulmones translatum, ibidemque haerens, eiiciatur? Nonne tandem et alvi deiectiones, hic maximopere neceſſarias, retardabit? Gratias agamus Anglorum Medico nunquam ſatis devenerando D. FREIND, qui ad laxantia hoc in temporis ſpatio confugere monet! Quilibet, reiectis praeiudiciis, rationi obtemperans Medicus, inſignem laxantium uſum facile perſpiciet.

Fuit etiam malum omen, si infantes septimo aut octavo die magnam scalpendi aut fricandi cupiditatem habuerunt; ichor enim acris iam tunc in vesiculis, loco laudabilis lymphae, haerens, huius phaenomeni, ut mea est sententia, constitit caussam.

Diversis liberis, quorum variolae undecimo die crusta non tegebantur, h. e. non aperiebantur, sed desiccabantur, supervenerunt postea carunculae, tubera, glandulae tumentes etc. quae nunc collum, nunc brachia, nunc regionem infra brachia occuparunt. Has, quamprimum observaverim, vel pulte panis similaginei, lacte et pauxillo croci, vel emplastro malactico maturare tentavi. Variolarum suppuratio, si haud debite procederet, vel ad indolem confluentium vergerent variolae, humor in vesiculis contentus acris, rodendo fecit profundas foveas, quod semper mala alia portendit. Haud exigua enim certitudine hic praesagiri poterat, aegrotantem aut periturum esse, aut post longum saltem tempus sanatum iri.

Variolae crystallinae, quas SYDENHAM quam accuratissime delineavit, in infante viginti hebdomadarum prodierunt. Moriebatur hic infans undecimo die, licet variolae non ad confluentes, sed discretas pertinerent, atque septimo et octavo die album, perlucidum acciperent humorem, minime tamen flavescerent. Cum porro nono et decimo die suppurare debuissent, infans inquietior apparebat. Variolae, loco flavi spissique puris, tenuem atque perlucidum colligebant liquorem, aliae vero erant flaccidae, vacuae et coctorum pisorum corticibus similes. Eodem tempore tussis ingruebat; id, quod interdum extussiebatur, ut pus solet, flavescentem monstrabat colorem. Horis matutinis undecimi diei aderant tremores, motus convulsivi labiorum et oris, tussis suffocans, oculorum contorsiones, tandemque circa horam decimam vespertinam eiusdem diei ipsa mors. Frustra huic infanti diuretica e nitro, oxymelle scilliticо et sulphure aurato antimonii ultimae praecipitationis, suadente HUXHAMO, dederam.

Jam

Jam die quinto morbi, infantis cuiusdam, qui duodeviginti menſes vixerat, mortem, undecimo die ſecuturam, indicare dabatur. Variolae enim copioſae erumpentes, violaceo colore tinctae, et ipſe infans ultra modum anxius et inquietus erat. Peſſimo interim modo variolae confluebant, pedes et manus ſeptimo et octavo die nigras iam paſſim tenebant variolas, atque decimo die circa veſperam praeſentes terribiles convulſiones miſerum iugulabant. Specioſum ſane hoc in caſu mihi videtur, quod infans hic per longum temporis intervallum, cura parentum, ab omni conſortio eorum, qui vel variolis laborabant, vel eiusmodi aegrotantibus officia praeſtabant, ne contagio laederetur cuſtoditus, hunc tanta diligentia hactenus evitatum, poſtea mortiferum morbum, per pannum acceperit, qui ſub manibus Sartoris, cuius liberi variolis detinebantur, fuerat. Secundus dies, poſt adportatum pannum, morbi initia dedit.

Novem vidi aegros, qui verſus decimum aut undecimum diem, circa collum, pectus et humeros exanthemata miliaria habuerant, albo perlucido liquore referta, citra ullum tamen ſubſequens periculum Horum exanthematum ortum retrogreſſae et in ſanguinem transfuſae materiae variolarum, quae a fatigatis nimium naturae viribus, non omnis in veſiculas variolarum propelli potuit, adiudicavi. Veram enim purpuram, me iudice, haec exanthemata non conſtituebant, quia ſigna huic propria, ut ſunt anxietates praecordiorum, ſudores, deliria, ſitis, aeſtus et eiusmodi alia, aut prorſus, aut maxima ex parte defecerunt.

Dicit quidem magni nominis Medicus Sydenham, quod ſaliva ad undecimum usque diem fluere debeat; aſt ego iuvenem vidi undeviginti annos natum, diſcretis variolis, quibus eruptis parva febris reſpondebat. Hunc ſalivae fluor, quinto die incipiens, ultra modum copioſus, cum dolore faucium et difficili deglutitione coniunctus, reliquit, ita, ut ſimul vitia faucium omnia abirent. Febris autem, quae ſuppurationem comita-

mitari ſolet, a nono veſperi usque ad duodecimum validior, quam quidem e numero variolarum exiguo coniectaſſem, erat.

Beatus ille FASELIVS, Profeſſor quondam mihique amicus numquam ſatis venerandus, impuritatem dentium et gingivae malis adnumeravit variolarum ſignis. Idemque confirmavit puella quaedam quinque annos nata, quam die decimo quarto confluentes abſtulere variolae. Tenaces hae dentium ſordes, linteo aliquoties abſterſae, altero die ſemper recurrerunt. Vigente morbo multos per anum eiecit haec puella vermes, eademque ſerpentibus puſtulis (*Ausſchlag*), faciem et pedes occupantibus, antequam variolis vexaretur, obnoxia fuit. Triduo ante mortem oculi eius iam obſcuri aut fracti, ut moribundis eſſe ſolent, apparuerunt.

Alia octo annos nata puella, variolis laborans, die decimo quarto huius morbi in veram adhuc incidit purpuram. Omne reiecit medicamentum. Contumacia eius atque nauſea erga omne corpus, quod nomen ſaltem medicamenti referret, eo proceſſit, ut ne quidem ſpiritus vitrioli cum ſyrupo Rubi idaei quidquam, potui miſceri, paſſa fuerit. Dum interim cadentes e cute ſquamae purpurae finem indicabant, brachii dextri aeque ac humeri tumor dolorque apparebant, cumque nulla admonitione ad mutandum brachii ſitum moveretur, calloſus ipſi ad cubitum tumor, uſum brachii impediens, manſit. Aperienda erant apoſtemata quaedam ſcapulam occupantia. Haec multum puris dederunt, quod pro metaſtaſi puris variolarum merito habendum eſt. Tardioris ingenii parentes haec ſponte ceſſura eſſe credere pergunt, nec filiam, medicamenta faſtidientem, ad horum uſum perpellere audent.

Erant infantes, quibus variolae unum vel alterum oculum macula laeſerant, quae ſi pupillam tetigerat, viſui contradicebat. His unguentum ſic dictum pomadinum cum cantharidum pulvere, pone aurem oculo labefacto proximam, usque ad eroſionem cutis applicabatur. Particula autem, quae milii granum adae-

adaequabat, unguenti, quod ex drachma una mercurii praecipitati rubri, ter aqua roſarum, ut omne adhuc adhaerens nitri acidum recederet, abluti, et ſemuncia pinguedinis viperarum recentis paratum erat, quovis mane, ipſo in oculo macula, apte tegebatur. Hoc modo eiusmodi maculae plerumque evaneſcebant.

Eandem metaſtaſin a variolis profectam, uti paulo ante dixi, expertus eſt infans quidam, qui annum egerat, ad cubitum. Pars tumida emollientibus cataplaſmatibus diligenter fota, et ad maturitatem perducta, ſcalpello aperiebatur, quo facto, pus laudabile effluxit, et priſtinum inde iterum motum acquiſivit brachium. Ad proſperam certe ſaepius Medici pertinet fortunam, ſi parentes, qui eius conſilio parent, invenit.

Infans quinque annos natus, initio morbi et quinto adhuc die graviſſimis premebatur deliriis, quamquam perpaucae ſaltem in conſpectum venirent variolae. Hunc morbi ſtatum nigro pilorum eius et oculorum colori, conſentiente Equite Rosen *de* Rosenstein, adſcribere poſſumus, quoniam nulla alia deliriorum evidentior praeſto erat cauſſa. Febris, ratione celeritatis et magnitudinis pulſus, admodum tolerabilis fuerat.

Infuſum corticis Peruviani et radicis Serpentariae Virginianae infantem, confluentibus variolis laborantem, ad diem usque decimum quartum, in leniori ſtatu conſervavit, quia ab octavo die hoc medicamentum abunde ingurgitaverat, iamque parentes de ſuperato periculo laetabantur, cum aegrotans die decimo quarto in catarrhum ſuffocativum ſubito incidebat, et intra horae ſpatium, circa meridiem, moriebatur, quamquam praeterita nox et horae matutinae nihil minus, quam hunc inopinatum praeſagiverint eventum.

Methodo Tissoti, Rosensteinii et Huxhami ductus, ſequentia plerumque dedi medicamenta. Initium faciebat Manna ſoluta, quam, ratione aetatis et virium, ad tertiam vel quartam ſedem aegro exhibui. Eodem tempore pannuli lanei, ca-

lido lacte madidi, frequenter, prout nempe symptomatum vigor requirebat, pedibus applicabantur. Quodsi versus quartam noctem vehementiora urgerent symptomata, sinapismum supra iam descriptum plantis pedum statim adplicavi, eique simul emulsionem camphoratam pro usu interno adiunxi, spiritum quoque Vitrioli potui aetate provectiorum, quo acescret, admiscui, ut SYDENHAM, TISSOT et ROSENSTEIN iubent. Ad haec cuivis aegro ROSENSTEINII dicta: quod variolis decumbentes aut perpotare, aut mori oporteat, diligenter inculcavi.

Quodsi die quinto maxima pars graviorum symptomatum, quae variolarum eruptionem comitari solent, abierit, camphoram reieci, solis contentus remediis antiphlogisticis et huius generis diaeta. Febri autem, quam variolae in pus abeuntes secum ducunt, cum vehementia quadam die nono accedenti, solutam Mannam, suadente celeberrimo FREINDIO, oppossui. Alvo hac ratione aliquoties mota, ad infusum Peruviani corticis confugi, et emulsionem supra memoratam, si nempe per circumstantias liceret, interposui. Vt tandem variolae die decimo matutinis horis, aut si colore flavo, i. e. pure benigno, imbutae essent, acu vel forfice aperirentur, semper admonui; multi tamen, socordia aut praeiudicio ducti, huic perutili operationi maximo nisu restiterunt, nec evidentem huius usum iis demonstrare ullo modo profuit. Alvo ultra horam vigesimam quartam adstrictae, enema emolliens, si modo, ob perversum parentum vel ipsorum aegrotantium animum, inveniret locum, dicavi. Faucium doloribus et difficili deglutitioni, mucilagine seminis cydoniorum cum Rubi idaei Syrupo, ivi obviam, adhaec aquam cum farina avenacea coctam frequenter hauriendam, nec non decoctum pro gargarismate, ex melle, nitro et aqua hordei, siphunculo iniiciendum suasi.

Ordinarium potum vel aqua hordei oxymelle simplici et acido vitriolico mixta, vel cerevisia tenuis, per eadem liquida acidulata, vel denique conditae saccharo ribes, in aqua contri-

tae

tae et transfusae, constituebant, hisque, febre non obstante, unum vel alterum cochleare, vino rhenano aut etiam aceto plenum, addere permisi.

Cibus aegrotantium regularis erat ptisanarius, ex oryza vel hordeo teneriori emolito (*Perl - Graupen*) constans, cui tantum aceti vini, vel etiam succi citri, quantum cochleare unum capit, adiiciebatur; his iuscula avenacea et alia ex solo carnium iure absque omni pinguedine parata, interponere permisi. Poma et pyra cocta salubrem gratumque dederunt aegrotantibus victum.

Venaesectione, in casu manifestorum signorum incipientis inflammationis, nimirum phrenitidis, deliriorum, celeris, duri fortisque pulsus, difficilis respirationis, capitis dolorum, oculorum inflammatorum, maximopere saepius opus fuisset, si modo per parentum et adstantium stuporem atque praeiudicia eandem celebrare licuisset. Huius vicem cataplasma supra descriptum, e fermento panis, camphora, aceto et semine sinapi, una cum pannulis laneis, madidis, calidis, tenere debuerunt, quibus adhuc unum vel alterum enema e melle et nitro, atque infusum florum chamomillae subiungebantur.

(*Vinaria Halam missa d.* 12. *April.* 1769.)

## *OBSERVATIO XXXIX.*

## Dn. D. GEORGII ZACHARIDES.

### *Hemicrania rebellis et perquam acerba, a Verme, in nare sinistra hospitante, excitata.*

Mulier annorum 72. nullis per integram illorum seriem morbis obnoxia, duarum prolium mater, mensium fluxum, qui circa 47mum aetatis annum cessavit, semper regularem et in sufficiente quantitate manantem experta, staturae ceteroquin procerae, habitus corporis macilenti, amplis tamen vasis in-

ſtructi, et temperamentum prae ſe ferens melancholicum, tribus annis circiter ante ſuum obitum vehementi corripitur Hemicrania, integrum capitis latus ſiniſtrum adeo pertinaciter moleſtante, ut nullis remediis, apud alios levamen ferentibus, utpote pediluviis, Venaeſectione, ſcarificatione, veſicantibus, alvum ſubducentibus, internis temperantibus ac lenioribus papaveraceis, Decoctis aquoſis ſpiſſitudinem humorum emendantibus, prouti et variis ſub varia forma externis diſcutientibus ac paregoricis applicatis, debellari potuerit, donec tandem pulvere errhino, ex variis herbis odoratis, veluti Majorana, Baſilico, Maro Syriaco, Nicotiana cum parca portione rad. Hellebori albi intermixta, parato, ſubinde naribus attracto, aegrota ſemel ad fortiorem et frequentius repetitam ſtimularetur ſternutationem, ſub qua motum aliquem vividum in cavitate narium ſiniſtra, cum ſenſu craſſioris cuiusdam obſtaculi hanc narium cavitatem obturantis, experitur. Opportune tum temporis, qua Aulae Illuſtriſſimorum Comitum Kohary Medicus, in quorum ſervitiis memoratae aegrotantis maritus ſimul, qua Telonii adminiſtrator, degebat, praeſens fueram, aegrotanti adhuc ulterius illa ordinaturus, quae pro enormi dolore leniendo poſſent eſſe proficua. Obſtupeſco tamen, cum, candela propius admota, (erat enim iam veſpera et tempus hybernum,) vermem cum ſua cauda ſemet hinc inde motitantem, conſpicerem, quem arripiendo forcipe teneriori (*ein Korn-Zänglein*) a Chirurgo aulico, qui una mecum aderat, ſubminiſtrata, atque in quantum requirebatur eundem leniter comprimendo, absque magna difficultate protinus extraxi. Referebat is vivus duos circiter pollices latos quoad longitudinem, et calami fere ſcriptorii craſſitiem latitudine aequabat, corpuſculum tamen mollius, at tenuioribus fuſcis ſegmentis, interſtitia quaſi formantibus, inſtructum; quoad caput et roſtrum autem multum vermem in ligno carioſo hoſpitantem referebat. Indidi illum ſpiritui vini rectificatiſſimo, in quo ultra 24. horas vivebat. Mulier autem aegrotans adeo a dolore

di-

divexata, praeter relictam quandam capitis temulentiam et pedum titubationem, quod ſymptoma tamen etiam ſucceſſive evanuit, plenarie ab illo dolore, ultra 8. hebdomadas ſine intermiſſione ſaeviente, fuerat liberata, donec tandem poſt triennium repente, forti apoplexia accedente correpta, vitam cum morte commutaret.

(*Neoſolio Halam miſſa d.* 16. *April.* 1769.)

## SCHOLION.

Equidem varia iam paſſim proſtant exempla vehementiſſimorum et maxime diuturnorum capitis dolorum, a vermibus, in ſinu frontali nidulantibus, excitatorum, a variis fide perquam dignis Medicis relata, videlicet a *Guil.* FABRICIO, *Obſervat. et Curat. med. chirurg. Cent. I. Obſerv. VIII. et Cent. V.* p. 381. *Nicol.* TULPIO, *Obſerv. medic. Lib. IV. Cap.* 12. p. 299. *Thom.* BARTHOLINO, *Epiſtol. medicinal. Cent II. Epiſt.* 74. p. 641. SCHARSCHMIDIO, *in denen medicin. und chirurg. Nachrichten Th. I.* p. 214. itemque LITTRIO et MALOETO, *in Actis regiae Scientiarum Academiae Pariſinae anno* 1708. *p.* 42. et 1733. p. 34. ac tandem QUELMALTZIO in *Commerc. litterar. Norimbergenſ. ann.* 1746. p. 131. nulla vero aut interdum vix exigua minusque ſufficiens celeberrimis hiſce Viris ſubnata eſt occaſio, originem natalesque talium vermium, aut ipſam etiam inſectorum ſpeciem, ex cuius ovulis, quomodocunque intra nares delatis, ingrati eiusmodi hoſpites excluſi fuerint. Quum autem nuperrime Dn. D. *Joh. Auguſt.* WOHLFAHRT commodam aliquam nactus fuerit occaſionem, defectum huncce reſarciendi, quibusdam ad minimum eruditorum noſtrorum Lectorum haud ingratum fore iudico, ſi eius *Obſervatio de Vermibus per nares excretis*, quam praeterito anno 1768. in exiguo quodam, trium ſaltem plagularum Schediaſmate, publici iuris fecit, hic ſubiungatur, praeſertim

quoniam eiusmodi genus Scriptiuncularum ad plurium manus non facile pervenire solet.

*Venit ad me senex*, inquit praedictus D. WOHLFAHRT, *annos LXVII. natus, sale coquendo victum quaerens, vehementissimis se capitis doloribus inde ab octo diebus cruciari, imo ad rabiem se se abripi eorum vi, queritur. Cui dum consulere meditor, dextrum oculum, dextram capitis partem, os faucesque valde intumuisse observo. Adhibui, quae eiusmodi in morbis adhiberi solent, omnia; sed irrito eventu. Tum, id quod in capitis doloribus plerumque fieri iam* CELSVS *docuit* a), *nos hic ex alia causa accidisse docebimus, sanguinis cursus ex naribus adest: triduum manet: nec diu nec noctu consistit. Homo interim iste se domi continere, nec venire ad me amplius. Ecce! quarto die e sinistro nasi foramine vermis exit: quem cum mihi ostenderet, suasi ut spiritum vini naso infunderet attraberetque. Quo facto statim octo et decem vermes e dextro foramine prodeunt. Aegrotus non amplius sentit dolores, quibus paulo ante vexabatur, acutos, pristinumque vigorem recipit. Interim vermium istorum naturam accuratius explorare lubuit.*

*Vermis igitur quisque albidi coloris erat, eaque magnitudine, quam* Fig. 1. Tab. VII. *ostendit. Omnes vero istos vermes statim vase vitreo, cui paullum terrae iniectum erat, inclusimus. Statim illi vermes se in illa terra abscondere atque post paucos dies in erucam subnigram duramque* (Fig. 2. Tab. VII.) *abire. Post viginti novem aut triginta dies prodierunt muscae, quarum et imaginem exhibuimus* Fig. 3. et 4. Tabula VII.

Praecipuas dein huius muscae partes aeri inscribendas exhibendasque in Tabula, libello suo addita, curavit supra nominatus Auctor, simulque descriptionem eiusdem, idiomate germanico exaratam, adiecit, quae singula vero, ne nimis prolixa evadat haec recensio, omittere lubet. De modo autem, iuxta quem ovula istius muscae intra nares senis huius pervenerint, ibique temporis mora praedicti vermes excluси fuerint, et adoleve-

a) de Medicina Lib. II. Cap. 7. p. 63. et Lib. IV. Cap. II. p. 186.

leverint, non penitus improbabili quadam ratione suspicatur, quod, quoniam ex genere illarum muscarum est, quae versari solent in locis, ubi foetidus odor est, ibique ova sua lubenter deponunt, et alias vulgari nomine *Schmeiß-Fliegen* vocantur, facile fieri potuerit, ut, dum mucus forsitan sub somno in extremitate narium praedicti senis haerebat, musca in eodem ovula sua poneret; ut iste homo postea mucum in nasum retraheret, ovula igitur in sinus frontales pervenirent, atque tali modo vermes in hoc quasi domicilio generarentur atque crescerent; dumque insimul ex anatomicis abunde constaret, membranam, quae fauces et cavitates narium tegit, cum sinubus quoque coniunctam esse, inde facile evenire potuisse, ut, cum maiori successive facto vermium incremento, dolores etiam aucti fuerint, ac quoniam in dextro potissimum sinu frontali habitaverunt, inflammatio ideo et tumor lateris dextri acciderit.

(A. E. Büchner.)

## *OBSERVATIO XL.*

## Dn. D. JOANN. PHILIPPI BVRGGRAVII.

De

### *Antimonii crudi singulari efficacia contra ulcera maligna, ab acido fermentato excitata.*

Religiosus P. T. nunc annum aetatis 64tum agens, iustae staturae, robustae compagis, habitus corporis carnosi, temperamenti cholerico-sanguinei, a 30. abhinc et ultra annis, potibus fermentatis et cibis acribus nimium quotidie indulgens, interea etiam in Westphalia per aliquot annos commoratus, carnibus spissis salitis fumo induratis liberaliter pastus, sub initium anni 1766, tam in universa facie, quam in femoribus et tibiis, partim multis tumori-

moribus parvis, duris, cito inflammatis, partim vesicis gangraenosis cito ruptis, et tumoribus illis ac vesicis in foeda ulcera cito abeuntibus, infestari coepit. Clam semet ipsum, acceptis nescio unde unguentis et emplastris, minime prospero cum successu, curare suscepit. Primum apex nasi tumidus, inflammatus, cum partis cartilaginosae septi narium destructione, exulcerabatur. Nunc, quamvis aegre, Chirurgum admittebat, qui ulcerum pravitatem inspiciens, serio a potuum spirituosorum et ciborum acrium abusu dehortabatur, et ut a Medico sanguinem corrigentia remedia peteret, exhortabatur. Prius utcunque observavit; posterius vero temere respuebat. Findebatur interea secundum longitudinem apex nasi tetro aspectu et per totum anni 1766. decursum, non solum consolidari nequibat, sed ora huius ulceris ad se invicem intro conversa corrugabatur ita, ut totus nasi apex concideret, totaque facies per alia similia ulcera valde deformaretur.

Difficillimus ad medicamenta assumenda, urgente tandem summa necessitate, a me consilium petiit. Mecum igitur reputans enormi illo cerevisiae vinique abusu, ultra 30. annos continuato, totam humorum massam acrimonia acida fermentata, a viribus circulantium humorum vitalibus nunquam vere subacta, et in sanam animalem crasin conversa, ita inquinatam et habitualem factam fuisse, ut, accedente iam senili rigiditate, passim in vasis superficiei corporis exhalantibus, crudi acido-acres humores stagnarent, varos et abscessus illos malignos gangraenascentes gignerent.

Placuit igitur, propter aegri ad pharmaca morositatem, virtutes Antimonii crudi, in morsulos grati saporis, ad morem Kunckelii, iuxta Dispensatorium Brandenburgicum, redacti, experiri. Horum morsulorum primo die unum assumebat ita, ut alterum eius dimidium mane, alterum vesperi circa quintam devoraret: altero die mane integrum, et vesperi dimidiatum mor-

morſulum; tertio demum et ſequentibus diebus mane et veſperi integrum morſulum comederet. Ita pergebat, donec uncias prope 32. morſulorum abſumſerat, quamvis non omnino obſervato ordine aſſumtionis modo deſcripto, ſed ſaepius dies interpolaret, quibus a morſulorum uſu abſtinebat, nec congruam ſemper diaetam adhiberet. Nihilo minus uſu horum morſulorum progreſſus mali evidenter quotidie minuebatur, tandemque ſiſtebatur, et ulcera, foedis quamvis relictis cicatricibus, coaleſcebant et homo ſanabatur.

## *OBSERVATIO XLI.*

## Dn. D. PHILIPPI BVRGGRAVII.

De

## *Stillicidio ſanguinis ſcorbutico ex ſuperficie corporis.*

Puellus K. ſextum aetatis annum agens, obeſulus, fuſcus, bonae ad ſenſum compagis, vivax, de nullo incommodo hucusque conqueſtus, die 14. Januarii 1766. ex improviſo per faciem et univerſum corpus, et omnes artus, maculis nigreſcentibus eius magnitudinis, qualem morbilli prae ſe ferre ſolent, conſpurcabatur, quae ad levem attritum, quem puer ipſe manibus ſibi inferebat, ſanguinem copioſe ſtillabant; quas vero non fricabat, illae integrae perſtabant. Perterrita ad hunc conſpectum mater meam opem implorabat. Accedens non ſolum rem, ut modo retuli, conſpicio, ſed puellus etiam mox ſanguinem in os defluentem non ſolum exſpuit, ſed coagulatum evomit, et liquidum loturae carnis ſimile alvo excernit. Omnis ille ſanguis, ex dictis locis prodeuns, cadaveroſi quid, vel ſpecialius, lochia quaſi puerperarum olebat. Puellus de nullo dolore conquerebatur, ſed tantum languebat. Libere reſpirabat, et pulſus placido rhythmo decurrebat.

Ex his ſpontaneas adeſſe ſugillationes ex tenerrimis vaſculis ſanguiferis ſubcutaneis marcidis ruptis, colligens, diatheſin ſcorbuticam alcaleſcentem ſubeſſe pronuntiabam, quae, ſi in interioribus aeque ut in exterioribus proceſſura eſſet, puerum proxime perditum iri praedicebam.

Indicari mihi videbantur, quae confeſtim acrimoniam involverent et innoxiam redderent praeſcribere, ut, inducias nactus, ſubiungere poſſem, quae ſcorbuticam illam poſtliminio corrigerent. Jubeo ipſi parari decoctum panis albi Sydenhamianum, eſſentia Citri ſicca, ſive ſaccharo Canarienſe, ad corticem flavum pomi citrei recentis affricto, edulcoratum, pro potu ordinario, ad quem diligenter hauriendum ſedulo monendus ſit. Praeſcribo ſimul emulſionem ex ſeminibus quatuor frigidis maioribus, et papaveris albi, utpote neutiquam ſoporiferi, quin potius blandiſſime mitificantis, cum aqua florum ſambuci et chaerefolii, parandam, tantillo nitri puriſſimi, et ſyrupo quinque radicum aperientium maiorum, imbutam. Altero mane, qui erat 15. Januarii, redeuns, video quidem rivulos illos ſanguineos multum imminutos, obſervo vero pulſum multum turgere et accelerari, totum os internum a cruore nigreſcere et foedum rictum conſpici. Conſulo ſtatim venam puello ad uncias quinque vel ſex in alterutro cubito ſecari, quo moles ſanguinis imminuta in orbem redeuns, latera arteriarum minimarum convergentia minus urgeret, et a ruptura vindicaret: rictum vero melle roſaceo diligenter detergere. Sanguis e vena miſſus poſtquam refrixerat, non in ſerum et cruorem ſeceſſerat, ſed ſerum pelliculam ex coeruleo virideſcentem et flaveſcentem formaverat, totam quantam mucoſam, quae cultelli apice detrahi poterat, cruor vero ſubtus in placentulam haud concreverat, ſed totus fluidus niger perſtabat, qualis ſcorbuticorum ſemper eſſe ſolet. Suadeo ſimul alvum enemate, ex decocto furfurum triticeorum cum aqua parato, additoque ſaccharo miſcellaneo pro abſterſione adiuvanda, eluere. Secedebant

bant ſordes liquidae, fuſcae, hinc inde ſanguine tinctae. Die 16. et 17. Januar. eadem erat rerum facies, et pulſus nonnihil iuſto frequentior, nihil cibi appetebat, paululum vero ſitiebat. Quamvis os, gingivas, buccas, linguam, melle roſaceo ſaepius per diem detergerent miniſtrantes, mox tamen rictus iterum ſanguine atro tinctus cernebatur, cuius vero rivulos conſpicere non dabatur. Emulſionem continuabat.

Quoniam emulſio acrimoniae involutionem non male praeſtitiſſe videbatur, iam ipſam acrimoniam alcaleſcentem aggredi e re eſſe cenſebam. Praeſcribebam hinc d. 18. Januar. Oxymell. ſimpl. ℥iij. Syrupi quinque radicum aperientium maiorum et aquae ſcordii ana ʒij. Miſce. Sumat eodem ordine et quanto, quo emulſionem ſumſerat. Die 19. Jan. per plurimam diei partem ſoporoſus erat, pallidus, nullos cibos appetens, ſatis bene tamen decoctum panis albi ſupra dictum bibebat. Veſperi iterum non nihil ſanguinis grumoſi evomebat. Totus rictus a grumoſo ſanguine niger. Maculae nigrae perſtabant. Die 20. mane utcunque alacrior. Deterſus et mundificatus rictus nec aeque cito, nec aeque copioſe, ac antea, a grumoſo ſanguine nigreſcebat. Continuabat oxymel. Die 21. adhuc alacrior, et reliqua omnia mitiora. Die 24. iterum aliquid cruoris rictum oris nigredine inficiebat: ceterum utcunque bene ſe habebat.

Quum vero puer pharmacum porro aſſumere recuſaret, humorum vero alcaleſcentia nondum ſatis correcta eſſet, ad aliud tranſeundum erat, quod pharmaci vices ſuſtineret, pueroque gratum eſſet. Suadebam propterea, ut rob Sambuci, eidem iam alias familiare, mater ſumeret, eiusque duplum cum ſimplo mellis miſceret, pueroque praeberet, quod facile ſumebat.

Correcto ſic putrido, maculisque palleſcentibus, quo mucorem ſcorbuticum ſolverem, et cruorem pariter ac ſerum ſanguinis aequaliter miſcerem, praeſcribebam die 29. Jan. Extract. trifolii fibrini, utpote non aeque, ut alia amara et antiſcorbuti-

ca, aſperi, ſed ſucculenti ʒß. Tartari ſolubilis ʒij. aquae Scordii ʒiv. ſyrupi quinque radicum aperientium maiorum ʒj. huiusque mixturae ſingulis fere horis cochlear unum ſumere iuſſi. Continuabat et repetebat hoc medicamentum usque ad 3. Februarii, hoc ſucceſſu, ut alacrior in dies redderetur, alvus utcunque fluida fieret, et maculae, quotidie pallidiores redditae, tandem prorſus diſparerent. Appetebat et digerebat bene, pulſus tamen nonnihil iuſto celerior. Pro ulteriore igitur digeſtione, et viſcerum excitatione, praeſcribebam die 4. Februarii Tinct. rhei bene ſaturatae ʒiß. Elixirii balſamici Hoffmanni cum vino malvatico parati ʒvj. eiusque ſumebat mane et veſperi ſingulis vicibus guttas 100, et cum nondum omnino proficeret, idem pharmacum d. 11. Februarii repetere iuſſi. Atque ita tandem convaluit.

## *OBSERVATIO XLII.*

## Dn. D. JOANNIS PHILIPPI BVRGGRAVII.

De

### *Vapore Muſti ſuper prunis bullientis noxio.*

Muſtum fermentans eructare vapores, qui intra locum clauſum coërciti, homines ibidem degentes cito perimant, res eſt triſtibus exemplis, etiam in vulgum notis, nimium comprobata. Sed muſtum recens, forſan fermentationis initia nondum vel vix concipiens, ſuper prunis bulliendo inſpiſſandum, noxios etiam vapores emittere, quamvis non lethiferos, non aeque notum eſt; hinc publice monendum.

Duae Virgines, altera, minus valida, duorum ſupra quadraginta annorum, altera 22dum aetatis annum agens, firma et robuſta, ambae ceterum ſanae, confectionem ex pulvere ſeminis Sinapi contuſi cum muſto inſpiſſato, in uſus domeſticos, circa finem Octobris 1768. parare volebant. Quo auram non nihil horridam in culina vitarent, quatuor circiter libras muſti recen-

recentis, ex uvis hoc anno non omnino maturis expreſſi, intra conclave ſuum tepefactum, cum pauxillo Caryophyllorum aromaticorum et Cinnamomi, ſuper prunis non fumantibus, ſed intime candentibus, bullire ſinunt, ab hora veſpertina quarta ad ſextam, ut inſpiſſetur. Replet bullientis ita muſti vapor totum, nec anguſtum, nec humile conclave, non ingrato odore, et muſtum tum ſufficienter inſpiſſatum extra conclave ponunt. Neutra inde incommodi quid ſentiebat, niſi quod iuniori virgini, intra dictum bihorium, ſibi, ab utroque ſyncipite, deorſum verſus ventriculum quid tendi videretur, quod vero mox iterum ceſſabat. Coenant cum ſuis circa octavam veſpertinam in eodem conclavi, eodem vapore utcunque adhuc olido: ſenior admodum parce, ut ipſi iam pridem uſu venire ſolet; iunior liberalius, ſobrie tamen. Inter coenandum ſenior viribus deficere ſucceſſive pallere, tremere, tandem animo fere linqui incipiebat, per inſequentem noctem vix dormiebat, et poſt mediam noctem altero mane laborioſe vomebat. Poſtquam, finita coenâ, Deo gratias ſtando egiſſent, iunior ſubito indicabat ſeſe male habere, pallebat, et niſi ſubito prehenſa ſuffulta et ſupra ſellam locata fuiſſet, humi cecidiſſet. Tota animo linquebat, mox vero omnem aſſumtam coenam evomebat, et inde citiſſime ſibi ipſi reſtituebatur, commodeque dein dormiebat.

Ambae harum moleſtiarum cauſſam, dictum vaporem eſſe accuſabant: nec frivole. Etenim duae, ex quatuor, libræ muſti ſub ſpecie vaporis per conclave ſparſae erant, quod muſtum ad dimidias partes inſpiſſatum fuerit. Hunc vaporem reſpirando et ore et naribus continuo attraxerant, quin et cum ſaliva deglutiverant. Ipſe vapor ſubtilis, penetrabilis, impulſu ignis illum evaporare cogentis, et aëris intra conclave motu adhuc agitatis, ad ventriculum et pulmones, quin et ad cerebrum penetrabat, et partes iſtas olida ſua acrimonia ſtimulabat.

Muſtum recenter expreſſum guſtatum, dulce et viſcoſum ſentitur: fermentationem concipiens, fit acre, acidulum. Re-

cens muſtum deſtillatum, aquam fere inſipidam fundit, reliquum in conſiſtentiam plus minus ſpiſſi ſyrupi concreſcit. Muſtum autem fermentans acorem eructat, qui intra locum clauſum coërcitus, flammam candelae extinguit et cito hominem perimit, nec ulla arte cogi et colligi poteſt. Becchervs *Phyſic. ſubterr. Lib.* 1. *Sect. V. Cap.* 2. *n.* 29. applicavit maximo dolio, muſto fermentante repleto, alembicum, cuius roſtro refrigeratorium accommodavit, ut tales ſpiritus caperentur, ſeque in liquorem condenſarent, ſed fruſtra. Muſtum, peracta fermentatione, fit liquor inebrians, Vinum dictus.

Praeſenti caſus muſtum omnino adhuc dulce viſcoſumque erat, nulla conceptae fermentationis ſigna praebens. Si forſan vaſe clauſo deſtillationi commiſſum fuiſſet, aeque aquam fudiſſet. Lenta vero iſta coctione in omnibus ſuis minimis partibus agitatum, hoc attritu acres iſtos vapores in libero aëre quaſi fermentando gignere coepit, Virginibus iſtis adeo moleſtos.

(*Francofurto ad Moenum Halam miſſae d.* 28. *April.* 1769.)

## *OBSERVATIO XLIII.*

## Dn. OTTON. FRIDERICI MÜLLERI.

### *Enumeratio plantarum, terram, vegetabilibus deſtitutam intra anni ſpatium occupantium.*

Xyſtus in agro Fridrichsdalenſi peramoenus, iuſſu Generoſiſſimae ac Illuſtriſſimae Comitiſſae a Schulin, anno 1766. producebatur per alnetum quoddam. Vt et hic tractus, quo alveus perenni fere rigatur aqua, ambulantibus et ſpectantibus aeque gratus eſſet, ſternenda erat via commoda. Conſtruebatur igitur agger; exſtructus arena tegitur et aequatur.

Dum

Dum ſub initium veris 1767. ambulacrum hoc, omnibus et ſingulis Florae ſubditis penitus deſtitutum, oculis perluſtrarem, in mentem venit, obſervationes inſtituere, quinam regni vegetabilis incolae aream hanc nudam prorſus et inanem occupare aggrederentur. Longa eſt 100, lata 10 paſſus.

Coloniae conſtituebantur: gentes plebeiae, filicum imprimis ac graminum, cohortium nobiliorum anteſignani, hinc et illinc ſua loca occupavere; primariae et gregariae promiſcue ſequebantur, ita, ut brevi totum ambulacrum virore et floribus ubique ſplenderet.

Genera, quae hanc provinciam intra dimidium anni ſui iuris fecere, ultra 80. Species 143. eo ordine, quo mihi in conſpectum venere, iunctis tamen congeneribus, notavi.

*Equiſetum*
- ſylvaticum.
- fluviale.
- arvenſe.
- hyemale.

*Tuſſilago*
- Farfara.

*Senecio.*
- vulgaris.
- Jacobaea.

*Juncus*
- articulatus.
- effuſus.
- conglomeratus.
- bufonius.

*Carex*
- hirta.
- acuta.
- leporina.
- veſicaria.

*Geum*
- rivale.

*Ceraſtium*
- vulgatum.
- aquaticum.

*Potentilla*
- anſerina.

*Medicago*
- lupulina.

*Veronica*
- officinalis.
- Chamaedrys.
- ſerpyllifolia.
- Beccabunga.
- ſcutellata.

*Scler-*

*Scleranthus*
annuus.
*Leontodon*
Taraxacum.
hiſpidum.
*Prunella*
vulgaris.
*Trifolium*
repens.
pratenſe.
procumbens.
arvenſe.
*Galium*
paluſtre.
verum.
Aparine.
*Polygala*
vulgaris.
*Chaerophyllum*
ſylveſtre.
*Saginia*
procumbens.
*Arenaria*
trinervia.
ſerpyllifolia.
*Geranium*
molle.
rotundifolium.
columbinum.
diſſectum.
ſanguineum.
*Plantago*
maior.
lanceolata.
*Ranunculus*
bulboſus.
repens.
acris.
auricomus.
polyanthemos.
*Viola*
canina.
tricolor.
*Bellis*
perennis.
*Saxifraga*
granulata.
*Draba*
verna.
*Thlaſpi*
arvenſe.
*Alſine*
media.
*Fragaria*
veſca.
*Rumex*
criſpus.
acetoſa.
acetoſella.
*Dactylis*
conglomerata.
*Anthyllis*
Vulneraria.

*Hiera-*

*Hieracium*
paludoſum.
*Verbaſcum*
Thapſus.
*Hyoſcyamus*
vulgaris.
*Malva*
rotundifolia.
*Vicia*
Cracca.
ſativa.
*Feſtuca*
rubra.
fluitans.
myouros. *)
*Lolium*
perenne.
temulentum.
*Agroſtis*
ſtolonifera.
capillaris.
*Anthoxanthum*
odoratum.
*Poa*
annua.
trivialis.
anguſtifolia.
*Poa*
pratenſis.
paluſtris?
*Avena*
elatior.
ſativa.
*Alopecurus*
geniculatus.
*Holcus*
lanatus.
mollis.
*Hordeum*
vulgare.
*Bromus*
ſecalinus.
*Epilobium*
montanum.
paluſtre.
*Polygonum*
amphibium.
aviculare.
Perſicaria.
Convolvulus.
*Orobus*
vernus.
*Pteris*
aquilina.

*My-*

*) De *Feſtuca myouros* Florae *Fridrichsdalinae* ac Florae *Danicae* novicia notari meretur, quod faſciculum eius in hoc aggere, ac in vicina ſylva caedua 1767. primum detegere contigerit, inſequenti vero anno 1768. nec his locis regerminavit, nec alibi inventa eſt, licet ſedulo quaerebatur.

*Myoſotis*
arvenſis.
*Jaſione*
montana.
*Lathyrus*
pratenſis.
*Scutellaria*
aquatica.
*Stachys*
ſylvatica.
*Achillaea*
millefolium.
*Iris*
pſeudacorus.
*Lapſana*
communis.
*Phleum*
pratenſe.
nodoſum.
*Cynoſurus*
criſtatus.
*Lycopſis*
arvenſis.
*Gentiana*
Centaurium.
*Hypericum*
quadrangulum.
perforatum.
*Chryſanthemum*
Leucanthemum.
*Campanula*
decurrens.
Trachelium.
rotundifolia.
*Scabioſa*
arvenſis.
*Hypochaeris*
radicata.
*Rubus*
caeſius.
idaeus.
*Papaver*
dubium.
*Galeopſis*
Tetrahit.
*Linum*
vulgatiſſimum.
*Spergula*
arvenſis.
*Anagallis*
arvenſis.
*Gnaphalium*
uliginoſum.
*Spiraea*
Vlmaria.
*Sonchus*
oleraceus.
*Carduus*
lanceolatus.
*Selinum*
paluſtre.
*Lythrum*
Salicaria.
*Solanum*
dulcamara.
*Ononis*
ſpinoſa.

*Eu-*

*Euphraſia*
vulgaris.
*Bidens*
tripartita.
*Tordylium*
anthriſcus.
*Lyſimachia*
vulgaris.
*Chenopodium*
album.
*Matricaria*
Chamomilla.
*Lotus*
corniculatus.

His patet, quam larga manu Natura alma mater ſterilem hanc arenam ditavit, ſeminibus vel ope ventorum, vel alio quocunque modo huc autumno 1766. translatis, quantumque herbarum numerum tellus, ſibi relicta, inculta ac macilenta, proferre valeat.

## *OBSERVATIO XLIV.*

## Dn. D. OTTON. FRIDERICI MÜLLERI,

### *Enumeratio Stirpium in Islandia ſponte creſcentium* *).

MONANDRIA.

*Hippuris*
vulgaris.
*Callitriche*
verna.
autumnalis.

DIANDRIA.

*Veronica*
officinalis.
ſerpyllifolia.
Beccabunga.
Anagallis aquatica.



*) Stirpes hae ab indefeſſo Naturae ſcrutatore, *Joh. Gerh.* KOENIG, Medicinae Doctore, nunc urbis Tranquebar, in littore Indiae Coromandel, Medico practico, annis 1764. et 65. in Islandia lectae, mihique amice miſſae ſunt, exceptis paucis, quas viva voce ſupplevit.

*Veronica*
- ſcutellata.
- alpina.
- fruticuloſa.
- marilandica.

*Pinguicula*
- vulgaris.

*Anthoxanthum*
- odoratum.

TRIANDRIA.

*Valeriana*
- officinalis.

*Scirpus*
- paluſtris.
- lacuſtris.
- ceſpitoſus.
- acicularis.
- ſetaceus.

*Eriophorum*
- polyſtachion.
- vaginatum.
- alpinum.

*Nardus*
- ſtricta.

*Phleum*
- pratenſe.
- nodoſum.
- alpinum.

*Alopecurus*
- geniculatus.

*Agroſtis*
- rubra.
- ſtolonifera.

*Agroſtis*
- capillaris.
- canina.
- alba.
- arundinacea.

*Aira*
- caerulea.
- ceſpitoſa.
- flexuoſa.
- montana.
- alpina.
- ſpicata.
- aquatica.

*Poa*
- pratenſis.
- trivialis.
- compreſſa.
- annua.
- anguſtifolia.
- maritima.
- alpina.

*Cynoſurus*
- caeruleus.

*Feſtuca*
- ovina.
- rubra.
- elatior.
- fluitans.
- duriuſcula.

*Elymus*
- arenarius.
- caninus.

*Bro-*

*Bromus*
criſtatus.
*Arundo*
epigeios.
phragmites.
arenaria.
*Triticum*
repens.
*Montia*
fontana.
*Koenigia*
arctica.

TETRANDRIA.

*Scabioſa*
ſuccisa.
*Galium*
paluſtre.
Mollugo.
verum.
boreale.
*Plantago*
maior.
lanceolata.
maritima.
Coronopus.
*Alchemilla*
vulgaris.
alpina.
*Potamogeton*
natans.
maritimum.
compreſſum.
*Potamogeton*
lucidum.
criſpum.
pectinatum.
puſillum.
*Sagina*
procumbens.
*Sanguiſorba*
officinalis.
*Tillaea*
aquatica.

PENTANDRIA.

*Myoſotis*
ſcorpioides.
*Pulmonaria*
maritima.
*Menyanthes*
trifoliata.
*Gentiana*
campeſtris, α. β.
Amarella.
nivalis.
ciliata.
aurea.
quinquefolia.
bavarica? *Fl. Dan.* ic. 317.
— — *Fl. Dan.* ic. 318.
— — *Fl. Dan.* ic. 343.

*Swertia*
rotata.
*Hydrocotyle*
vulgaris.
*Liguſticum*
ſcoticum.
*Angelica*
Archangelica.
ſylveſtris.
*Imperatoria*
Oſtrutium.
*Carum*
Carvi.
*Alſine*
media.
*Azalea*
procumbens.
*Parnaſſia*
paluſtris.
*Statice*
Armeria.
*Linum*
catharticum.
*Droſera*
rotundifolia.
longifolia.
*Sibbaldia*
procumbens.

HEXANDRIA.

*Anthericum*
calyculatum.
*Juncus*
effuſus.
trifidus.
articulatus.
bulboſus.
bufonius.
ſtygius.
biglumis.
triglumis.
piloſus.
campeſtris.
ſpicatus.
*Rumex*
digynus.
acutus.
acetoſa, *α. β.*
acetoſella.
*Triglochin*
paluſtre.
maritimum.

OCTANDRIA.

*Epilobium*
anguſtifolium.
montanum.
paluſtre.
alpinum.
latifolium.
tetragonum.
*Vaccinium*
Myrtillus.

*Vac-*

*Vaccinium*
Oxycoccus.
uliginoſum.
*Erica*
vulgaris.
*Polygonum*
viviparum.
hydropiper.
amphibium.
aviculare.
Perſicaria.
*Paris*
quadrifolia.

DECANDRIA.

*Andromeda*
Hypnoides.
*Arbutus*
Vva urſi.
alpina.
*Pyrola*
rotundifolia.
ſecunda.
*Saxifraga*
ſtellaris.
nivalis.
punctata.
oppoſitifolia.
autumnalis.
aizoides.
bulbifera? *Fl. Dan.* ic. 390.
cernua.
*Saxifraga*
rivularis.
groenlandica.
tridactylites.
ceſpitoſa.
hypnoides.
*Stellaria*
biflora.
ceraſtoides.
*Arenaria*
peploides.
ſerpyllifolia.
ciliata.
*Cucubalus*
Behen.
acaulis.
*Scleranthus*
annuus.
*Sedum*
rupeſtre.
acre.
annuum.
villoſum.
*Lychnis*
flos cuculi.
alpina.
*Ceraſtium*
viſcoſum.
vulgare.
alpinum, α. β.
*Spergula*
arvenſis.
nodoſa.

*Ico-*

ICOSANDRIA.

*Spiraea*
Vlmaria.
*Sorbus*
aucuparia.
*Rubus*
ſaxatilis.
*Fragaria*
veſca.
*Potentilla*
verna.
anſerina.
aurea.
*Geum*
rivale.
*Comarum*
paluſtre.
*Dryas*
octopetala.

POLYANDRIA.

*Papaver*
nudicaule.
*Thalictrum*
alpinum.
*Ranunculus*
acris.
hederaceus.
reptans.
aquaticus.
Lapponicus.
repens.
glacialis.
*Ranunculus*
Ammanni. *Fl. Dan.* ic. 331.
*Caltha*
paluſtris.

DIDYNAMIA.

*Bartſia*
alpina.
*Thymus*
ſerpyllum.
*Lamium*
purpureum.
*Galeopſis*
Ladanum.
Tetrahit.
*Prunella*
officinalis.
*Rhinanthus*
criſta galli.
*Euphraſia*
officinalis.
*Pedicularis*
ſylvatica.
Flammea.
*Limoſella*
aquatica.

TETRADYNAMIA.

*Draba*
verna.
hirta.
muralis.

*Dra-*

*Draba*
incana.
*Thlaſpi*
burſa paſtoris.
campeſtre.
*Cochlearia*
officinalis.
*Cardamine*
pratenſis.
hirſuta.
petraea.
bellidifolia.
*Siſymbrium*
ſylveſtre. *Fl. Dan.* ic. 409.
*Arabis*
alpina.
*Bunias*
Cakile.

MONADELPHIA.

*Geranium*
ſylvaticum.
pratenſe.
montanum.

DIADELPHIA.

*Polygala*
vulgaris.
*Lathyrus*
pratenſis.
*Vicia*
Cracca.
*Piſum*
maritimum.
*Anthyllis*
Vulneraria.
*Trifolium*
arvenſe.
pratenſe.
repens.

SYNGENESIA.

*Leontodon*
Taraxacum.
autumnale.
*Hieracium*
Piloſella.
Auricula.
alpinum.
praemorſum.
*Serratula*
arvenſis.
*Carduus*
lanceolatus.
*Gnaphalium*
ſylvaticum.
uliginoſum.
alpinum.
*Erigeron*
alpinum.
uniflorum.
*Senecio*
vulgaris.
*Matricaria*
inodora.

*Achillaea*
Millefolium.
*Viola*
canina.
tricolor.
paluſtris.

GYNANDRIA.

*Orchis*
maculata.
latifolia.
hyperborea.
Morio.
maſcula.
*Satyrium*
viride.
albidum.
nigrum.
*Ophrys*
camtſchatea.

MONOECIA.

*Sparganium*
natans.
*Carex*
dioica.
capitata.
pulicaris.
arenaria.
uliginoſa.
leporina.
vulpina.
*Carex*
muricata.
loliacea.
caneſcens.
elongata.
flava.
pedata.
montana.
globularis.
limoſa.
palleſcens.
atrata.
panicea.
capillaris.
Pſeudo-cyperus.
acuta.
veſicaria.
hirta.
*Betula*
alba.
nana.
*Vrtica*
urens.
dioica.
*Myriophyllum*
ſpicatum.
verticillatum.
*Ceratophyllum*
demerſum.

DIOECIA.

*Salix*
myrſinites.

*Sa-*

*Salix*
- arbuſcula.
- herbacea.
- reticulata.
- myrtilloides.
- glauca.
- lanata.
- Lapponum.
- arenaria.
- fuſca.
- caprea.
- pentandra.

*Empetrum*
- nigrum.

*Juniperus*
- communis.

*Rhodiola*
- roſea.

POLYGAMIA.

*Holcus*
- odoratus.

*Atriplex*
- laciniata.
- patula.

CRYPTOGAMIA.

*Equiſetum*
- ſylvaticum.
- arvenſe.
- paluſtre.
- fluviatile.
- limoſum.
- hyemale.

*Oſmunda*
- Lunaria.

*Acroſtichum*
- Ilvenſe.
- ſeptentrionale.
- Thelypteris.

*Polypodium*
- Filix mas.
- Filix foemina.
- fragile.
- vulgare.
- fontanum.
- Phegopteris.
- Dryopteris.

*Ophioglosſum*
- vulgatum.

*Lycopodium*
- alpinum.
- clavatum.
- annotinum.
- Selago.
- Selaginoides.

*Sphagnum*
- paluſtre.

*Splachnum*
- rubrum.
- ampullaceum.
- vaſculoſum.

*Polytrichum*
- commune.
- urnigerum.

*Fontinalis*
- antipyretica.

*Fontinalis*
minor.
*Phascum*
acaulon.
*Mnium*
pellucidum.
fontanum.
hygrometricum.
purpureum.
setaceum.
cirratum.
hornum.
crudum.
pyriforme.
polytrichoides.
serpyllifolium.
*Bryum*
apocarpum.
striatum.
pomiforme.
extinctorium.
subulatum.
rurale.
scoparium.
undulatum.
heteromallum.
hypnoides.
argenteum.
pulvinatum.
caespiticium.
truncatulum.
*Hypnum*
taxifolium.
*Hypnum*
denticulatum.
triquetrum.
filicinum.
proliferum.
parietinum.
praelongum.
crista castrensis.
abietinum.
cupressiforme.
aduncum.
scorpioides.
squarrosum.
dendroides.
curtipendulum.
purum.
illecebrum.
cuspidatum.
sericeum.
velutinum.
*Anthoceros*
punctatus.
*Blasia*
pusilla.
*Riccia*
crystallina.
*Marchantia*
polymorpha.
haemisphaerica.
tenella.
*Jungermannia*
bicuspidata.
resupinata.

Jun-

*Jungermannia*
albicans.
complanata.
dilatata.
iulacea.
rupeſtris.
epiphylla.
pinguis.
furcata.
puſilla.
ciliaris.

*Lichen*
geographicus.
ſanguinarius.
fuſco-ater.
calcareus.
candelarius.
tartarus.
palleſcens.
ſubfuſcus.
ſaxatilis.
omphalodes.
olivaceus.
fahlunenſis.
ſtygius.
parietinus.
phyſodes.
ſtellaris.
islandicus, α. β. γ.
nivalis.
farinaceus.
venoſus.
aphtoſus.

*Lichen*
caninus.
ſaccatus.
croceus.
deuſtus.
cocciferus.
pyxidatus.
gracilis.
furfuraceus.
fraxineus.
prunaſtri.
reſupinatus.
velleus.
puſtulatus.
proboſcideus.
polyphyllus.
gracilis.
digitatus.
cornutus.
deformis.
rangiferinus.
uncialis.
ſubulatus.
paſchalis.
fragilis.
lanatus.
pubeſcens.
chalybeiformis.
hirtus.

*Chara*
vulgaris.
hiſpida.

*Tremella*
lichenoides.
verrucoſa.
hemisphaerica.
adnata.

*Fucus*
ferratus.
veſiculoſus.
divaricatus.
exciſus.
inflatus.
ceranoides.
ſpiralis.
diſtichus.
nodoſus.
aculeatus.
muſcoides.
Filum.
lanoſus.
faſtigiatus.
furcellatus.
palmatus.
digitatus.
eſculentus.
ſaccharinus.
ſanguineus.
ciliatus.
criſpus.
alatus.
dentatus.
rubens.
plumoſus.
cartilagineus.

*Fucus*
ſpermophorus.
confervoides.
— — *Fl. Dan.* ic. 394.
— — *Fl. Dan.* ic. 408.
— — *Fl. Dan.* ic. 420.

*Vlva*
vmbilicalis.
inteſtinalis.
compreſſa.
latiſſima.
pruniformis.
Lactuca.
— — *Fl. Dan.* ic. 356.

*Conferva*
littoralis.
aeruginoſa.
dichotoma.
ſcoparia.
cancellata.
polymorpha.
rupeſtris.
aegagropila.
— — *Fl. Dan.* ic. 357.

*Byſſus*
cryptarum.
Jolithus.
botryoides.

*Aga-*

*Agaricus*
campanulatus.
fimetarius.
equinus.
*Boletus*
bovinus.
*Helvella*
mitra.
*Peziza*
lentifera.
ſcutellata.
cupularis.
*Clavaria*
coralloides.
muſcoides.
*Lycoperdon*
Boviſta.

## *OBSERVATIO XLV.*

## Dn. OTTON. FRIDER. MÜLLERI.

### EPISTOLA

### *De muſca vegetante Europaea,*

ad

### VIRVM MAGNIFICVM ET EXCELLENTISSIMVM

### BÜCHNERVM,

ACADEMIAE CAESAREO-LEOPOLDINAE NAT. CVR. PRAESIDEM DIGNISSIMVM.

Volvendo Ephemeridum, celeberrimorum in arte phyſica et ſalutari Virorum, Tomum tertium, quem benignitas *Tua*, *Praeſes* perilluſtris, nuper obtulit, incidi in Obſervationem, quae nomine *Tuo* inſcribitur: *Falſo credita metamorphoſis ſumme miraculoſa Inſecti cuiusdam Americani.*

Recte ibidem mones, Vir ampliſſime, *ea, quae primo quam maxime mira nobis viſa ſunt, ſi accuratius conſiderentur, non ſolum non mira, ſed naturae legibus quam maxime conſentanea deprehendi.* Id quod exemplo Inſecti, quod rerum naturalium in Gallia ſcrutatores *Mouche vegetante* appellant, apprime probas. Hoc enim, ingeniis inſulſis ſingulari ſane miraculo, creditum ſuperiori ſua par-

parte in plantam excrescere, inferius vero figuram et substantiam animalem retinere, si oculis observando adsuetis indagetur, nil nisi plantam parasiticam, animalculo mortuo et putrescente innatam, offert. Aeque iusta sane ratione Muscus cranio humano, bovino aut alius animalis aliqua parte innatus, hominem vegetantem aut animal vegetabile faceret. Hoc pacto Mucoris et Fungorum imprimis sexcentae species metempsychosin Pythagoreorum ex parte sartam tectam praestarent. At mittamus nugas has iis, qui miracula e longinquo sibi accersunt, miranda Naturae, quae ante pedes, negligentes. Europaei si desiderant Muscam vegetantem, non transmittenda maria, non expugnandae Indiae, patria tellus longe pulchriorem suppetit, occasionemque, vere mira huius phaenomeni indagandi, largitur.

*Clavaria militaris crocea*, quam VAILLANT in agro Parisiensi (*Botan. Paris.* t. 7, f. 4.), ego in Fridrichsdalensi (*Flor. Fridrichsd.* 1079.), ac Viri celeberrimi, *Th.* HOLM. et G. KOENIG, alibi in patria invenere, caute inquirenti hoc spectaculum praebet. VAILLANT quidem hanc primus plantam, non vero parasiticam novit; dicti cives et ego eam ex substantia animali excrescere deprehendimus. *Musca* igitur (sensu vulgari) *vegetans* americana *Gallis*, europaea *Danis* debetur.

Haec *clavaria*, in terra natali obvia, si non manu evellitur, sed terrena ab ea ope cultelli omni cura semoveantur, (adhibenda enim quaecunque in summa radicularum teneritate, quemadmodum in detegenda radice, qui parasita insidet *monotropa*,) in conspectum Scrutatori gratissimum prodit pupa insecti, cum innato fungo unico, vel pluribus diversae magnitudinis. Iconem binorum fungorum e pupa enatorum naturali magnitudine ac utriusque descriptionem subiiciam. Hi gemelli, defectu plenioris succi nutritivi, solito minores evaserunt.

*Color* CLAVARIAE croceus.

*Longitudo* 7 — 27. lin.

*Diameter* clavae 2 lin. stipitis vix $1\frac{1}{2}$ lin.

Cla-

*Clava* oblonga, ſubcompreſſa, ſquamulis acutiuſculis veſtita.

*Stipes* glaber, curvatus, radicatus.

Varietatem minorem clava ſphaerica, ſtipite ſtricto, ſemel legi.

Innaſcitur tumulis gramineis ericetorum et foveis ſylveſtribus, Septembri et Novembri.

PVPA, ſive chryſalis, cui inſidet fungus noſter, quotquot ſaltem mihi obvenêre, *obtecta* eſt, uti lo ui amant Entomologi, i. e. partes animalculi incluſi vix diſtinguendae; hinc claſſis Lepidopterorum, ſive Papilionum. In ſpecie fuſca, glabra, folliculo filamentis contexto incluſa. Filamenta ſparſa, quae in figura radiculas mentiuntur, mera fragmenta texturae folliculi ſunt. Pars ſuperior chryſalidis prodit deſtructionem animalitatis, ortam ex fermentatione intrinſeca, ac partium dilaceratione, facta incremento plantulae aliena quadra viventis. En! igitur exemplum et domeſticum et exacte idem, ac decantatum illud inſularum St. Domingo et Cubae.

De vegetatione huius fungi dicemus pauca. Generatione aequivoca a ſanioribus Phyſicis deſtructa, explicatio formationis corporum, organicis partibus praeditorum, difficilior quidem, at ſolidior et iucundior reddita eſt. Fungos ſemina ſua ferre, luculenter probavi in monographo de *Boleto bovino* (Hafniae 1763, in 4to.) Noſter clavariarum more pulviſculum ſeminalem extus in ſuperficie clavae gerit. Hic quaeſtio erit de modo vegetationis, et imprimis, an haec Clavariae ſpecies aliis quibuscunque corporibus, animalibus, vegetabilibus, vel ipſiſſima terra, aut ſolis inſectorum chryſalidibus innaſcatur? Obſervationes quaeſtionem ſolvere valent. Clavaria haec rariſſima, pauciſſimisque viſa Botanicis eſt; mihi, plures annos ſummo ſtudio in fungos inquirenti, eam quater aut quinquies tan-

tum diversis ac remotissimis locis offendere contigit, nec plures simul, quam tres aut ad summum quatuor, et si quidem vicina loca passuum centenorum plurium lynceis oculis perlustrarem, operam et oleum repetitis vicibus perdidi. Hinc facile ad credendum inducor, semina eius non evolvi, et in plantam excrescere, nisi fortuna, et quanta ad hoc opus est! in chrysalides, et quidem putridas vel putredini proximas, mortuis iam iam insectis, caderent; hoc causa est summae huius fungi raritatis.

Opinor igitur, semen clavariae militaris in aliud quodcunque animale, vegetabile, aut in terram delapsum, minus progerminaturum, sed ad suam evolutionem indigere succo nutritivo, pupis insectorum nuper emortuorum proprio. Fateor quidem hanc opinionem eo solo argumento niti, quod dicta clavaria, caute e terra sublata, semper pupis innasci, nec extra easdem visa sit, vix tamen ullus dubito, quin futuris observationibus rata siet. Haec mea.

Ingeniosa amicorum sententia, insectum, dum larva erat, semina clavariae manducasse, atque haec naturae eius contraria, ei, postquam metamorphosin passum esset, vitam demisisse, et hospitis interitu in plantam viguisse, secula maiorum sanxit.

Assertio clarissimi Hill (quae tamen aliquam dubitationem habet), *semen nempe inter frutices, ubi clavaria sobolifera crescere solet, sparsum, casu fortuito in larvam aut nymphan cicadae* uti in alia corpora subiacentia, *incidere*, atque sic muscam vegetantem exhibere, vegetationis modum nostrae *militaris* saltem haud explicat, quum haec nec aliis corporibus, nec ipsi terrae innasci inventa sit.

Quicquid sit, Tuo iudicio, Praeses experientissime, relinquendum puto, ac, quoniam contigit, dum in metropoli Galliae Lionensis peregrinarem, non tantum plures, quae Gallis *Mouche vegetante* audiunt, videre, sed ex benevolentia cuiusdam eius urbis civis unam in patriam referre, huius quoque iconem natu-

naturali magnitudine heic addere, *Tibi* Naturaeque curioſis eo minus ingratum fore, cum & ex ſententia *Tua* apparet, EDWARDUM in figura ſua relationi miraculoſae quodammodo indulſiſſe, ſpero atque confido.

## *Iconum explicatio.*

Fig. 5. Tab. VII. *Clavariae militares binae e Pupa enatae* ſive *Muſca vegetans Europaea.*

*a.* Capitulum ſquamiferum.
*b.* Stipes.
*c.* Pupa.
*d.* Ramificationes texturae folliculi.
*e.* Radiculae.

Fig. 6. *Clavaria ſobolifera e Pupa enata,* ſive *Muſca vegetans Americana.*

*a.* Capitulum ſquamiferum.
*b.* Stipes.
*c.* Proles pullulans.
*d.* Pupa.
*e.* Radiculae.

(*Hafniae Halam miſſae, d.* 12. *Maii* 1769.)

# OBSERVATIO XLVI.

## Dn. D. GOTTLIEB HENRICI KANNEGIESSER.

De

## *rarioribus quibusdam Aetitis in Holsatia repertis.*

Lapillos, e figuratorum classe in his nostris confiniis reperiundos, in publicum producimus, quos in praesentiarum delineandi, gloriam nobis quidem vindicamus, primam vero eorundem notitiam favori Patroni et Amici coniunctissimi, cuius merita in politiorem litteraturam maiora sunt, quam quod hic recenseri atque encomiis efferri queant singula, nos debere praecipue, propalam confiteri non erubescimus.

Laudati isti lapilli, quos *Aetitarum* numero adscribere nulli dubitamus, ratione formae, tum exterioris, tum quoque interioris, maxime inter se discrepantes, species omnino varias exhibent.

Plinivs, naturalium rerum scrutator perspicacissimus, varia gemmarum genera recensens, *Aetitis* pariter mentionem facit, eundemque *aquilae candicanti caudae haud dissimilem esse, in aquilarum nidis reperiri, ac sine hoc lapide aquilam ova eniti non posse*, asserit.

Quemadmodum vero hi lapilli Graecis ἀιτῖτες vocantur, ita et eosdem ἀπὸ τοῦ ἀιτοῦ, ab *aquila*, huiusque avis nido, vel colore plerumque flavo, quem et hi itidem solent exhibere, vel a virtute τῶν λοχῶν, quam illis tribuunt mirandam, suam sortitos esse denominationem, non sine ratione praetumimus.

Latinis, *Aetitae*, *aquilae*, *aquilinae*, vel *aquilini lapides*, Germanis vero *Adler-Steine*, vel a strepitu, quem leviter commoti ciere consuescunt, *Klapper-Steine* vocantur.

Aeti-

Aetitem lapidem in aquilarum nidis reperiundum, τὸ ἔμβρυον, ſpem uteri cuſtodire atque contra abortus inſidias *omnes* defendere, aſſerit PLINIVS, *Hiſtor. nat. Lib. III. Cap. X.*

Minime vero ſolam hanc, partus conceptos cuſtodiendi, eosdemque a praematura excuſſione defendendi, efficacitatem extollunt, ſed maiora etiam huic lapidi tribuunt, illumque virtute pollere utraque, plantae nimirum ſubnexum, foetus partum maturandi, et nixus conciliandi faciliores; brachio vero adligatum ἐκτρωσίμους λοχοὺς abarcere, hac itaque ratione, ὠκυτόκιον, iſta vero κατόκιον τῶν ἐμβρυῶν, ſe ſe exhibere, ſibi habent perſuaſum.

Num vero decantatus iſte effectus, ob quem etiam hos lapillos in aquilarum nidos deportari dicunt, et hodienum a nimium credulitati indulgentibus in ſubſidium vocantur, cauſſae ſuae ſemper reſpondeat, adhuc ſub iudice lis eſt.

Efficacitatem hanc mirandam, commentorum numero potius adſcribimus, quum iſtis lapidibus nihil prorſus inhaereat, unde proprietas una vel altera τοῖς λοχοῖς ita proficua derivari poterit.

Sic etiam in aquilarum nidis reperiundos eſſe hos lapillos, experientiae contrariatur quotidianae, quum e cryptis effodiantur, in agris et campis inveniantur, et non raro e maris abyſſo ad littora appellantur.

PLINIVS, *Aetitis* patriam et genera ſpeciatim enumerans, praeter Perſicum, Arabicum ac Cyprium, etiam quarti generis, Taphiuſium dictum, his recenſet verbis: *Quarti generis Taphiuſius appellabatur, naſcens iuxta Leucadem, ubi eſt mons Tapius, qui locatus eſt ad Leucadem dextra navigantibus.*

Species recenſitae ſingulae, ratione ſubſtantiae, valde inter ſe diſcrepant, et nunc ſilicum, nuncque pyritarum claſſi ſunt adnumerandae, modo etiam ex calcaria et friabili componuntur terra.

Intuitu vero formae, tum exterioris, tum interioris, differentiam exhibent longe maiorem. Mox enim albescunt et nigrescunt, mox iterum aerugine et flavedine sunt obducti, et ab hoc praecipue colore aquilino, *aquileos*, *aquilinos seu aetites*, perinde ac *geranites*, a Gruis et *hieracites*, ab Accipitris colore, Veteribus dictos esse, ex Aetii verbis: ἱερακίτης λίθος ὑπόχλωρος μὲν ἔστι καὶ πρὸς τὸ μέλαν ἐπιφερασμένος χροιᾶις ἱέρακος ὥστε ποικίλον εἶναι, potissimum arguimus.

Fulvum esse colore, atque in *aquilarum nidis reperiri*, quidem asserit Plinivs, minime vero hoc ad illum, quem pretiosum dixit, quadrare videtur, quum et hic, tum ratione duritiei, tum quoque laevoris et splendoris, cum gemmis, inter quos recensere placuit Plinio, nihil prorsus commune habeat.

Hinc utrumque aetitem, Plinio, quem *Lib. XXXVI. Cap. XXI.* inter lapides reponit pretiosiores, et tamen fulvum esse, atque in aquilarum nidis reperiri fatetur, vel incognitum fuisse, vel plane alium, *geraniti* et *hieraciti* consimilem, qui itidem vero in aquilarum nidis non solet inveniri, subintellexisse, ex ipsius rei natura facillime colligimus.

Figuram obtinet multifariam, modo sphaericam, hemisphaericam, cylindricam, conicam, ac interdum animalium et vegetabilium corpora integra, vel partium horum tantummodo formam, solet exhibere.

Sic celeberrimus D. I. C. Kundmannvs, *Rar. nat. et art.* p. 127. praeter alios Aetites figuratos, omni admiratione dignos, *Aetito-colitem*, hastam virilem corrugatam, cum testiculis, exacte referentem, delineat. Eiusdem commatis Aetitem, incomparabilis naturae indagator, pie defunctus, *Frid. Christianus* Lesservs, in Epistola gratulatoria ad Illustr. b. m. Frid. Hoffmannvm, 1727. data, eleganter describit.

Nos etiam, inter curtam naturalium supellectilem, e silicum numero Aetito-trochitem asservamus, qui in superficie sua depressa circulum sistit perfecte rotundum. Vid. *Fig. 7. Tabul.*

*bula VII.* Alium poſſidemus, e pyritarum genere conflatum, *Entrochi* ſpeciem exhibentem, cuius ſuperficies inferior optime polita, in ſuperiori vero litterae chaldaicae, a natura nitidiſſime inſculptae videntur.

Alios perinde, ex pyritarum genere, cum prioribus ad littora noſtra appulſos, quorum iam ſupra mentionem fecimus, ſilentio praeterire non poſſumus. Forma nimirum horum lapillorum exterior irregularis deprehenditur, colorem exhibent caeſium, atque nihil prorſus aliquali conſideratione dignum de ſe ſpondent; in utriculis vero ſuis fovent et continent embryonem, ſpectaculum illud iucundum, quod breviter delineare operae duximus pretium.

Hi noſtri Aetites, de quibus iam nobis ſermo eſt, cavitatem ſatis amplam, haud perfecte rotundam, optime vero politam et ubique laevigatam exhibent.

Alter horum Aetitarum, in cavo ſuo aquilam, alis expanſis e nido conſurgentem, oculo ſiſtit; *Fig.* 8. *Tab. VII.* alter vero, eiusdem avis, pennis contractis, ovis incubantis, effigiem exacte repraeſentat.

Alium poſſidemus, cuius embryo, aquilae pullos absque parentum conſortio, in nido conſidentes, eleganter conformat.

Denuo alium aſſervamus, qui in ſuperficie externa aquilae volantis imaginem habet impreſſam, in alveo vero, aquilam arboris culmini inſidentem recondit. *Fig.* 9. *Tab. VII.*

Alium ante oculos ponendum poſſidemus, cui tota forma exterior ululae caput perfecte aemulatur, in interiori vero, aquilarum volantium veſtigia, perinde, ac reliquae fere omnes e pyritarum proſapia, paſſim exhibent delineata.

Quilibet horum embryonum a natura ita figuratus, e gemmis innumeris, invicem ſibi ſuperimpoſitis, ſuisque parietibus firmiter adhaereſcentibus, quarum ſplendor coruſcans, oculorum aciem valde perſtringit, nitidiſſime componitur.

Ty-

Typum vero illorum Aetitarum, parumper consimilem, nullibi deprehendimus consignatum, sed naturalis historiae Scriptores fere omnes silentio eundem praetereunt.

Interim tamen praecellentissimus BOYLE, in Tractatu de *Gemmarum origine et virtute*, in Ducatu Sommersetо, Angliae provincia celebri, Aetites, intus pretiosioribus praegnantes, reperiri, quidem fatetur, mirandum vero illud aquilae simulacrum, e gemmis claro nitore micantibus efformatum, haud quaquam illi contigit.

Ideoque dictas *Aetitarum* species, inter reliqua etiam naturae mirabilia, quibus haec nostra Chersonesus Cimbrica superbit, imo ad invidiae fere morsum abundat, non infimum tenere locum, arbitramur.

Hisce atque aliis praeclarissimis naturae magnalibus Septentrionis nostri consignandis, MORHOFFIVS, magnus polyhistor, atque Parnassi Cimbrici sidus quondam splendidissimum, calamum quidem admovit, sed, quod graviter dolemus, promissis non stetit.

Quod ad reliquas vero Aetitum species attinet, singuli intus cavi, iique vel inanes, vel materia consimili repleti deprehenduntur.

Intuitu huius subiecti inhaesionis, αἰτίτης γειόδης, γεώδης, plerumque in marem et foeminam solet distingui; conf. C. G. FISCHERVS de *Lapidibus in agro Prussico reperiundis*, nec non LAURENBERG, *de Aetite*. Primus masculus, vacuatus existit, secundus vero, ἀπὸ τοῦ κύειν, κυίτης, *cyites* dictus, modo lapidem, modo argillam vel aliud quicquam, sonitum intus faciens, continet. *Praegnans intus alio iste lapis est, quum quatias, velut in utero sonante*, sunt verba PLINII; ideoque DIOSCORIDES: αἐτίτης λίδος, ὁ ἐν τῷ κινεῖσθαι ἦχον ἄπο τελῶν, ὡς ἑτέρου ἐγκυμῶν λίδου ὑπάρχην.

Aggregatum illud utrumque, sive lapideum, sive argillosum, vel arenosum, quod in *Aetitis* matrice movetur et crepitat,

EUSTATHIO et HESYCHIO ἀπὸ τοῦ δονεῖσθαι, δοναξ vocatur. Propter eundem crepitum AETIO, ex DEMOSTHENIS libro, περὶ λίθων, lapillus intus absconditus κάλαμος, κάλλιμος, lyrae dicitur crepitaculum; κάλλιμος enim τὸν κάλλιζον Graecis significat. Hinc etiam HESYCHIUS κάλλιμος, κάλλιζος ἡ λύρας ἠχεῖον οἱ γὰρ κάλαμος.

Huncce embryonem e materia varia et suae matrici semper consimili conflatum esse, iam supra diximus; hinc Aetitem, e terra sabulosa concretum, callimum *arenosum*, e marga, vel argillosa terra conflatum, plerumque *glabrum et pinguem* continere *calculum*, observamus, qui odorem spirans violarum, lapidis violacei nomine solet insigniri.

Aetites e silicum prosapia generati, lapillum duriorem intrinsecus cohibent; et hic praecipue est, qui Veteribus τὸ ἠχεῖον τῆς λύρας nuncupabatur.

Qui e pyritarum denique numero depromuntur, *crystallos*, ad gemmarum duritiem et naturam accedentes, in alveo suo absconderе, frequenti αὐτοψίᾳ sumus devicti.

Adeoque PLINII Aetitem, quem verbis nimis generalibus describit, eundemque in aquilarum nidis reperiri asserit, et tamen inter lapides pretiosos reponit, similiter ex pyritarum progenie desumendum esse, non inepte colligimus. Ita etiam argumenta reliqua omnia, quibus Aetitem in aquilarum nidis reperiri, et hinc inde praegnantibus, vel parturientibus opitulari, illumque a colore aquilae caudae candido, vel flavo, cognominatum esse, propugnare student, facile refellere, atque ab ipsius aquilae imagine, aetitis embryoni a natura venuste impressa, vocis originem potius derivandam esse, ex re ipsa demonstrare possemus, negotiis nisi iam aliis implicaremur.

(*Kilia Halam missa d. 26. Junii 1769.*)

# OBSERVATIO XLVII.

## Dn. D. WILHELM. LVDOVIC. WILLII.

De

## *Sphacelo a cauſa interna exorto.*

Solidam inflammationis indeque provenientium malorum doctrinam non ſolum medicis ſtricte talibus, ſed et chirurgis ſumme neceſſariam eſſe, non facile quisquam negabit. Si vulgares praecipue barbitonſores ac balneatores veram eius indolem, atque naturam perſpicerent, perplures calamitates, et ſontica ſane mala ſaepius iam declinare, atque in meliorem ſtatum convertere potuiſſent.

Huius et ſequentis obſervationis expoſiti caſus, ubi in priori a cauſis internis exortae atque incongrue tractatae inflammationes Sphacelus acceſſit, et in poſteriori ubi a vi extrinſecus illata eadem provenit calamitas, certiſſima huius aſſerti praebent teſtimonia. Divina vero clementia ac benedictione uterque patiens, alter quamvis amiſſo pede, alter vero deperdito brachio anteriore fuerunt ſervati, amboque adhuc incolumes vivunt.

Carpentarius quidam ruſticus quadrageſimum tertium agens annum, ac optima antehac gaudens ſanitate, initio menſis Novembris MDCCLIX. venaeſectionem dextro in pede multorum dolorum cephalalgicorum cauſa ſuſcipiebat, qua etiam operatione chirurgus ſufficientem quidem quantitatem ſanguinis, pallidi vero coloris emittebat. Eodem die, quo venaeſectio celebrabatur, dictus vir diarrhoea per aliquot dies durante corripiebatur. (Diarrhoeam autem hanc, criſin febris petechizantis epidemice tunc graſſantis fuiſſe, iudico.) Septem continuos poſt celebratam venaeſectionem dies nullum dicto in pede ſentit dolorem, vulnuſculum etiam optime coaleſcit, et aegrotans ntra aedes obambulare valet. Octavo autem die nominatus

vir

vir dolorem punctorium circa aſtragalum indicati pedis percipit, qui etiam locus colorem lividum nanciſcitur. Chirurgus tunc iterum vocabatur, qui facculorum e herbis diſcutientibus paratorum atque calefactorum adplicationem curabat. Remedium vero hoc dolores non ſolum non mitigabat, ſed moleſtiae eo potius adaugebantur. Deinde dictus chirurgus adfectum hunc ſpasmum declarabat, atque locum adfectum pectine ſetaceo graviter fricabat, quo labore res iterum in peiorem adhuc ſtatum convertebatur.

Denique idem artifex tam ipſo aegroto, quam ad illum miſſo nuncio declarabat, ſe porro neque conſulere, neque auxilium ſuppeditare poſſe. Facta hac declaratione ruſticus quidam loci unguentum quoddam alias ad ambuſta uſitatum pingue, ſed incaſſum, adplicabat. Advocabatur tum famoſiſſima viciniae medicaſtrix, quae pedem adflictum *baccis ebuli* infumabat, *boli armenae pulvere* conſpergebat, eique *emplaſtrum aliquod reſinoſum imponebat*, et *etiam remedia* interna, ſed neſcio quaenam, propinabat. Inter atrociſſimos cruciatus iners haec methodus continuabatur per quatuor hebdomades, tandem dolores remittebant, inflammatio vero in gangraenam et haec in ſphacelum tranſibat.

Die XI. Decembris ſupra dicti anni chirurgus iam nominatus curationem ſphacelati huius pedis et eccleſiaſtici & civilis praefecti perſuaſione denuo ſuſcipiebat, & ſequentia ordinabat. Rec. *Tinct. Rhabarb.* ℥ij. *D.* ad vitr. Rec. ♆ *Cort. Chin.* ℥j. D. ad Ch. pro uſu interno, ad externum vero uſum compoſitionem quamdam *unguenti baſilici* praeſcribebat. Nuncius remedia haec in pharmacopolio huius loci poſtulans, factum hoc referebat mihi. Officii ergo cauſa die XIII. eiusdem aegrotum ipſe ego viſitabam, illumque hora veſpertina tertia de magno aeſtu febrili, ſingulis horis veſpertinis ad duodecimam usque exacerbato, ingente ſiti et diarrhoea cadaveroſi odoris conquerentem inveniebam. Singulae totius pedis molliores partes ad aſtra-

galum usque aridum quasi nigrumque habebant adspectum. Ab astragalo ad genu fere usque integumenta communia plane deerant, musculosae aliaeque molliores partes putredine correptae, tibiae aeque ac fibulae ossa a periostio denudata erant, atroque adparebant colore. Latitudine unius palmae infra genu vero et carneae et osseae partes in optimo adhuc constitutae erant statu. Cum autem aegrotus corruptarum partium subitam amputationem concedere haud vellet, chirurgo corruptae carnis ab ossibus separationem sensim tantum suscipiendam, exulceratorum locorum mundificationem adspersione *Decocti rad. aristoloch. rotundae verae melle rosar. mixti* peragendam, crudo vulneri vero adplicationem unguenti balsamici e *Balsami Arcaei* ℔ß. *Mell. rosar.* ℥ij. *Eff. Myrrh.* ℥iß. *Succin.* ℥vj. *et Bals. peruvian.* ℥ij. compositi, atque defensionis gratia superimpositionem sacculorum discutientium in vino calefactorum iniungebam. Interne potionem antisepticam ex *aquis Ceras. nigr. C. C. citr. Acet. vin. fortiss. Conch. succ. citr. pptis, momento nitri, et Syr. acid. concinnatam*, et sufficientem potum acidiusculum ordinabam, ac regimen calidum in temperatum mutare iubebam. Die XX. dicti mensis frater aegroti renunciabat mihi, res aegrotantis in melius ire incipere, aestum, sitim, ac diarrhoeam remittere, quietem et somnum redire, putredinem subsistere, et infra genu novam pullulare carnem. Interiectu duorum dierum miserum hunc iterum visitabam, illumque memorato in statu inveniebam. Sphacelatae enim pedis molliores partes suppurationis ope a sanis separatae haeque pulchre mundificatae, et ipsi musculi gastrocnemii optime adhuc comparati, tibiae vero, fibulae, tarsi, metatarsi, atque digitorum pedis ossa omnibus suis involucris privata erant, et calcaneus unice tendinis Achillis ope superioribus pedis partibus adfigebatur. Rebus sic stantibus continuationem singulorum remediorum tam internorum, quam externorum porro imperabam, et scopo roborandi ventriculum ac intestina bis de die infusum thee-

for-

forme *ex herbis amaris*, *Scordio*, *et Cortice winterano paratum ad* ʒvj. vel ʒviij. sorbillare suadebam. Ultimis supra dicti anni diebus totus pes inferior in articulatione malleolorum unacum toto achilleo tendine sponte decidebat.

Initio anni MDCCLX. procrescentia integumentorum communium aeque ac carnosarum partium continuabat, corruptae vero tibiae et fibulae partes impedimento erant, ut vulnus coalescere haud posset. Iterum iterumque ergo adhortabar aegrum, ut remotionem horum ossium concederet. Tandem hoc votum implebat. Quo facto octavo mensis Januarii die operatio suscipiebatur, et duo haec ossa prope carnem recens procretam serra resecabantur, extremitates ossium linteo carpto *Eff. succin. Spirit. Terebinth. mixta* madefacto, caro vero cruda Unguento hactenus usitato balsamico tegebantur, et truncus more consueto fasciis et spleniis deligabatur. Et sic amputatio haec incruenta horae quadrantis spatio sine sensibili dolore, et inter continuos aegri sermones perficiebatur. Residua pars fibulae optimae constitutionis, tibiae autem restans portio ad medullam usque putredinosa corruptione infecta erat, qua etiam de causa lentam sanationem hoc in loco praenunciabam.

Medio eiusdem mensis Unguentum balsamicum seponebatur, eiusque loco Mixtura ex *Eff. myrrh. succin. et melle rosar.* parata adhibebatur.

Medio Februarii totum vulnus praeter tibiam corruptam nova cute erat obducta. Hoc etiam tempore circa dictam tibiam per aliquot dies de magnis doloribus conquerebatur patiens. Quam ob causam ulterior remotio ossis tibiae ad sanam nempe partem usque decernebatur, quod etiam aeger sub conditione, ut hypnotica potio ei exhiberetur, concedebat. Ordinabam ergo sequentem Emulsionem: Rec. *Aq. Fl. Acac. Til. Ccras. nigr.* aa. ʒij. *Sem. Papav. alb. Amygd. dulc.* aa. ʒß. *Laud. liquid. Syd.* ʒß. *Syr. Papav. alb.* ʒvj, M. D. ad vitr. S. *Dimi-*

*dia pars ante, altera vero mox poſt operationem, ſumenda.* Die XIX. eiusdem menſis chirurgus cultello carnem de tibia removebat, et mediante ſerra fruſtum huius oſſis longitudine quatuor digitorum amputabat. Inferior et amputati huius oſſis pars corruptione carioſa infecta, et carne ſpongioſo - luxuriante obducta, ſuperior vero eiusdem portio optime comparata erat. Quarto menſis Martii aegrotum iterum inviſebam, et totum eius corpus habitu oedematoſo infectum, pedem vero amputatum uſque ad magnitudinem imperialis conſolidatum reperiebam. Ad debellandum oedema praeſcribebam : Rec. *Eſſ. alexiph. St. Tinct. vitrioli martis Lud.* aa ʒß. *Liq. anod. min. H.* ʒj. M. D. ad vitr. S. *Ter de die guttae* Lx. *cum vino ſumendae.* Initio Aprilis viro huic fatum hoc ingratum accidebat, ut, cum a ſe ipſo e ligno artificioſe paratum pedem in omnium domeſticorum ſuorum abſentia adplicaret, et in hypocauſto mediante hac machina obambularet, ſupine concideret. Hoc lapſu molliores pedis amputati et cute nondum obductae partes adeo contundebantur, ut fortis haemorrhagia proveniret. Eadem contuſio etiam procrescentiae carnis luxuriantis, qua ſanatio valde impediebatur, anſam dabat. Tandem vero etiam hoc impedimentum *exſiccantibus et adſtringentibus remediis* tollebatur, et pes amputatus fine Junii perfecte ſanatus erat.

Martio, Aprili, Maio et Junio peculiaris adhuc accidebat caſus. Hic vir nempe non ſolum crebrioribus et vehementibus ſupra oculum dextrum, ſed et horrendis et lancinantibus quaſi certis vero tantum horis exacerbatis in amputato pede doloribus, qui ſemper multis borborygmis ſubſequentibus aliquot ſedibus incipiebant, et a Chirurgo PRO CLAVO HYSTERICO declarabantur, opprimebatur. Denique autem hae etiam moleſtiae, praemiſſis convenientibus laxantibus, longo corticis peruviani uſu debellabantur.

Sanguinem huius viri mox in principio morbi ad inflammationem proclivem, ipſam inflammationem in pede ſacculo-

rum

rum ſiccorum adplicatione, frictione, pinguium, reſinoſorumque unguentorum et emplaſtrorum adplicatione, et fumigatione neceſſario corruptam fuiſſe, et poſtremo febrem anomalam apparuiſſe, non facile quisquam negabit.

## *OBSERVATIO XLVIII.*

## Dn. D. WILHELMI LVDOV. WILLII.

### De

### *Sphacelo e vi externa nato.*

Opulenti cuiusdam molitoris bene formatus, prudens, et, feliciter ſuperatis variolis confluentibus, optima gaudens ſanitate ſeptem annorum filiolus, cum anni MDCCLXIII. nocte ante nativitatis Chriſti feſtum ad mittendam urinam e lecto ſurgeret, dextro brachio in matulam cadebat, et radium, ulnamque in medio diffringebat. Parentes huius pueri haud cunctabantur chirurgum proximum, carnificis filium mox accerſere. Hic etiam ſine mora adparebat, et ad brachii fracti ſummam perniciem omnem adhibebat operam ac diligentiam.

Talem enim ſuscipiebat extenſionem, quacum alius maximam dislocationem articulationis in robuſtiſſimo homine iunxiſſet iterum, et brachium fractum ita fasciis conſtringebat, ut os Femori fractum gigantei hominis cohiberi potuiſſet. Artifex hic de futuro eventu certiſſimus erat, et tumorem manum verſus ſubſecuturum, et proventuras in manu puſtulas praeſagiebat. Interim autem brachium ſpiritu vini calefacto diligenter fovebat, et cetera fato committebat. Neutiquam etiam praeſagitio huius viri fruſtrabatur, poſt aliquot enim dies brachium et manus tumidae et vehementer inflammatae, ſed et puſtulae, gangraenae iam praeſentis ſigna, adparebant.

Chi-

Chirurgus puſtulas forfice aperiebat, contra inflammationem *aquam calcis axungia canis mixtam* adplicabat, metacarpum ſcarificabat; vulneribus ab operatione hac ortis *unguentum aegyptiacum* illinebat, et lintea vino, *pauxillo herbarum aromaticarum decocto*, *madefacta* ſuperimponere iubebat, minime autem vel faſciarum relaxationem, vel earum remotionem curabat.

Hoc in tempore chirurgus ab huius pueri patre, multa ingenii acie praedito viro, ſaepius interrogabatur: Anne hae circumſtantiae indicia vel gangraenae, vel Sphaceli faciant, et filio ſuo ſummae perniciei eſſe, eique ipſam mortem conſciscere poſſint?

Semper autem ille temere et futiliter reſpondebat, hanc rem nihil mali oſtendere, et in meliorem ſtatum perventuram eſſe, attamen cum haec diceret verba carnifex, brachii fracti integumenta communia cinereum iam habebant colorem, manus ſenſuum expers erat, et corruptae eius partes putridum ſpirabant odorem.

Feſto Epiphaniorum anni MDCCLXIV. decimo tertio nempe poſt factam fracturam die, pater, cum chirurgus tempore veſpertino brachio laeſo fomentationes adplicaret, circa cubiti articulationem vulnus cultello quaſi inciſum animadvertebat. Adſpectus hic valde perplexum eum faciebat, quare etiam noctu ad me feſtinabat, mihique rem ordine modo dicto narrabat, quo deinde ei reſpondebam: anteriores brachii partes ſecundum meam opinionem fortaſſis iam emortuas vel ſphacelatas, et conſervationem ſanarum adhuc partium valde difficilem, ambiguamque fore, interim autem putredinem tam internis, quam externis remediis quovis modo compescendam eſſe. Vix haecce proponebam, pater flagranter mox me rogabat, ut filium ſuum ipſe inſpicerem. Domicilium autem afflicti huius viri a meo ſpatium unius horae aberat, qua etiam de cauſa hora undecima veſpertina demum, chirurgo Em-

men-

mendingenſi iurato et primario comite, in illud perveniebam, puerumque cruciatum ſic reperiebam, ut nunc commemorabo. Pulſum habebat celerem, durum, atque frequentem, tota eius corporis peripheria vehementer ſudabat, lingua erat arida et aſpera, ſaepiusque delirabat, alvus vero ei aperta erat, et urina naturaliter fluebat. Conclave aegroti immodice erat calefactum, et odore putrido conſpurcatum. Quod membrum neglectum attinet, lacertus tumidus atque inflammatus reperiebatur. Circa articulationem cubiti vulnus ſupra iam deſcriptum conſpiciebatur, hocque vulnus terminus erat, ubi ſana adhuc cutis ab illa ſphacelo iam corrupta ſeparabatur. Totum brachium linteis vino calefacto madefactis involutum erat.

His, et ſupra dicto deligationis adparatu, remotis, obſtupescebam ſane, cum integumenta manus et brachii communia ad nominatum iam vulnus usque livida, et tactu gelida erant, et odorem vere cadaveroſum ſpirabant. Sine ullo labore etiam et dolore magnae portiones cutis ſphacelatae tam in manu, quam verſus cubiti articulationem auferri poterant.

Indicabam tunc patri, ſingulas putredine iam correptas partes vel manu cultello armata, vel ſuppurationis beneficio e medio tolli debere, nihilominus brachii conſervationem difficillimam fore. Poſthac valde lamentabantur parentes, iterum iterumque rogabant, ad brachium ſalvandum, ac ſi etiam id deformaretur, omnem impendere laborem, atque nullis parcere impenſis. Externe brachium laeſum hac vice in linea recta ſine ulla faſcia in ſacculum furfure triticeo repletum componebatur, et tantum *ſpleniis vino, cum larga portione Myrrhae pulveriſatae decocto*, madefactis involvebatur, idemque brachium *ſacculis herbis diſcutientibus atque roborantibus repletis et vino calefactis* diligenter fomentabatur. Interne autem ordinabam: Rec. *Cort. Peruvian. opt.* ℥iß. ℈is tartari ʒj. *contus. decoq. in aq. font. ferv.* ℥xij. *ad remanent.* ℥vj. *expr. et add. Syr. Rub. Id.* ℥j.

*M.* D. ad vitr. S. ſingulis bihoriis cochlearia duo vel tria porrigenda. Ad extinguendam ſitim vel decoctum ceraſorum acidorum, vel aquam puram ſucco citri acidulatam praeſcribebam, atque uſum ſingulorum ciborum e carnibus, lacte, et ovis paratorum graviter interdicebam, ſimulque conclavis immodicum calorem temperare iubebam.

Altero die dictus æger a me et chirurgo Emmendingenſi, qui illum nunc in curationem chirurgicam ſuſceperat, iterum viſitabatur, eiusque circumſtantiae internae tolerabiliores paulo inveniebantur. Brachii vero corruptae partes vehementiorem adhuc exhalabant foetorem, maioremque priſtino die monſtrabant corruptionem. Integumenta ergo communia ſumma iam putredine infecta a cubiti articulatione ad digitorum apices usque, unacum aliquot unguibus ſine ulla cunctatione auferebantur. Et cum muſculoſae etiam praecipue infra deligationis adparatum et iuxta cubiti os ſitae partes pari modo putreſcebant, etiam cum his, quantum ſine vi fieri poterat, ſimilis inſtituebatur proceſſus. Quo deinde laeſo remedia tam interna, quam externa iam nominata porro adplicabantur, idemque iniungebatur regimen.

Octavo eiusdem menſis die motus febriles remittebant, tumor inflammatorius in lacerto ſubſidebat, et brachii partes laeſae bonum faciebant pus. Eodem die iterum fruſtula quaedam carnis corruptae removebantur, locisque adfectis lintei carpti ope ſequens illiniebatur digeſtivum: Rec. *Terebinth. clariſſ.* ℥iij. *Vitell. ov. Nro III. Gum. Oliban. ſubtiliſſ.* ℈*eris.* ℥vj. *Olei Hyperic. coct. Mell. roſar. ana* ℥iiß. M. D. ad oll. et illis ſplenia vino myrrhato imbuta, atque ſacculi diſcutientes ſuperimponebantur, ſimulque remedii interni uſus cum regimine diaetetico ad duodecimum eiusdem menſis usque diem continuabatur.

Quia vero pater multo angore, uno alterove dubio cruciabatur, proponebam ei, me atque chirurgum haud repugnaturos eſſe, ſi alios adhuc noſtri ordinis viros in conſilium vocare

care vellet. Hunc in finem et Profeſſor quidam medicinae, et chirurgus quidam Friburgi die XIII. dicti iam menſis Januarii arceſſebantur, habitaque communi deliberatione declarabatur, praeter iam facta nihil aliud eſſe faciendum. Attamen vero decernebamus, vini myrrhati loco ſequens adhibere decoctum: Rec. *Cort. peruvian. opt.* ℥ij. *Hb. Scord. Abſynth. vulg. Salv. ana Mij.* ⊖*ammon. pur.* ℥j. M. F. Spec. D. ad Ch. S. Cum ſufficiente quantitate aquae decoquendae. Remedii interni autem vice ordinabantur boli: Rec. ℈*ris Cort. peruvian. opt.* ʒß. *Syr. Fl. Tunic. q.* S. M. F. Bol. Nro. XII. conſperg. Trag. arom. D. ad Ch. S. Singula hora quarta unus in potu ordinario ſumendus. Et hoc etiam medicamentum libenter deglutiebat puer. Huius et praecedentis medicaminis uſu febris quieſcebat, ſitis remittebat, deliria ceſſabant, ſomnus in ordinem naturalem redibat, et brachium laeſum bonum gignebat pus.

Vigeſimo eiusdem menſis die in media phalange pollicis aſperitas, et perioſtii abſentia obſervabatur. Ad corrupti huius oſſis ergo citiorem ſeparationem, atque mundificationem eidem ſub quavis deligatione *mercurii praecipitati rubri portiuncula* adſpergebatur. Pari etiam tempore ſingulae ſphacelatae molles partes a ſanis perfecte ſeparatae erant. Locus oſſium fractorum, a cubiti articulatione duos digitos cum dimidio diſtabat, amboque haec oſſa circa eorum fracturas transverſe in oſſificationis punctis factas ab omnibus partibus mollibus, et ipſo perioſtio longitudine unius digiti cum dimidio denudata erant, atque colorem livido-nigreſcentem iam habebant. Et nunc manus et cubiti articulatio muſculi radiaei interni tantum ope unice inter ſe cohaerebant. Abhinc prominentibus oſſibus quotidie *mixtura ex anatica portione Eſſ. Euphorb. et Succin. parata*, tam ad eorum ulterioris corruptionis praeſervationem, quam ad eorumdem corruptarum iam partium ſeparationem ſecundum artis regulas adplicabatur. Ceterum vero tam internis, quam externis remediis ut hactenus continuabatur. Cum autem circa huius menſis finem et in

cubito, et in manu multa caro ſpongioſa procreſceret, ad conciliandum ei iuſtum robur ſequens praeſcribebatur pulvis: Rec. *Tutiae alex. ppt. Rad. tormentill. C. C. uſt. ppt. Bol. armen. Sanguin. Dracon. ana* ʒj. *Colcothar. vitrioli edulcor.* ʒij. *M. F. pulv.* ſubt. D. ad Ch. S. Pulvis carni ſpongioſae adſpergendus, et plumaceolae aqua calcis imbutae ſuperimponendae. Haec remedia bonum etiam praeſtabant effectum, verſus medium menſis Februarii enim circa cubiti articulationem, et in dorſo manus multa caro cute obducta procreta erat. Ad roborationem harum partium Spiritus quidam balſamicus e ſpiritu balſami peruviani et matricali compoſitus, quo cubiti articulatio et dorſum manus inungebantur, adhibebatur, reliquae autem carnoſae partes decocto die XIII. Januarii ordinato, omiſſo tamen ſale armoniaco, humectabantur. Interne vero boli e cortice peruviano bis tantum de die ob pueri euphoriam porrigebantur.

Hactenus in ſpe atque exſpectatione eramus, oſſa brachii denudata et corrupta ſuppurationis beneficio ſponte ſeparari. Cum autem ſeparatio haec neutiquam ad votum ſuccederet, et carnem recens procretam oſſium fractorum acumina ſemper irritarent, vigeſimo menſis Februarii die cubiti os manum verſus longitudine unius circiter digiti ferrulae ope demebatur, et cum fruſtulum ulnae oſſis cubitum verſus pari modo auferri intendebatur, unico ferrulae ductu ſponte decidebat. Eodem die in pollice corrupto particula mediae phalangis oſſis volſella ſine ullo negotio removebatur, quo vulnuſculum dicte in digito paucis diebus conſolidatum erat. Cetera oſſa in brachio prominentia atque depravata ſecundum iam indicatam methodum porro curabantur. Ad maiorem vero carnis procreſcentiam ipſis vulneratis adhuc carnoſis partibus chirurgi Friburgenſis ſuaſu ſequens adplicabatur Linimentum: Rec. *Ol. Ovor. expr.* ʒij. *Liquam. Myrrh. Bals. peruvian. ana* ʒß. M. D. ad vitr. Ob ingentem vero puris proventum id continuari haud poterat. Eius loco vix dictus chirurgus Friburgenſis portionem circiter

ʒvj.

gvj. *Balſami cuiusdam vulnerarii ſpirituoſi*, de quo miracula fere gloriabatur, transmittebat, eoque nunc vulnus brachii deligabatur, et remedia huc usque in et externe uſitata porro adplicabantur. Balſamum autem hunc vulnerarium e Bals. du Commandeur de Peru, et e Bals. Floraventi, quorum compoſitiones in illuſtr. D. D. Neumanni Praelectionibus chemicis Berolin. 1740. edit. recenſentur, compoſitum fuiſſe, exiſtimo.

Circa finem huius menſis tota manus cute quidem, et digiti unguibus iterum obducta erant: nihilo tamen minus tumor quidam in manu durus, atque ſenſibilitatis in digitis plenarius fere defectus non parvam ſiniſtri eventus mihi excitabant ſuſpicionem.

Tertio menſis Martii die poſtica oſſis cubiti pars, quinto eiusdem die reſtans huiusdem oſſis antica portio, et ſequente die antica etiam pars ulnae omni ſine vi auferebantur. Notandum praeter ea eſt, ſeparationem horum oſſium in ſuis extremitatibus oblique factam fuiſſe, amborumque deperditas partes longitudinem trium digitorum cum dimidio habuiſſe. Facta nunc ſeparatione horum oſſium tanto magis manus iam deformis reſecari debuiſſet, cum ad eius reſtitutionem, ob magnarum oſſium cubiti et radii partium unacum ipſis oſſificationis punctis amiſſionem nulla ſupererat ſpes. Quia vero omnibus principiis phyſiologicis deſtitutus chirurgus Friburgenſis ſemper contendebat, non ſolum brachium et manum conſervari poſſe, ſed et reſtantes oſſium cubiti et ulnae portiones ſe extenſuras, iterumque coalituras eſſe, ſanioribus conſiliis parentes haud auſcultabant.

Octavo Martii die in auriculari digito cavitas, quam chirurgus Emmendingenſis ſine perceptione doloris dilatabat, obſervabatur, et cum in ea ſubſtantia ſteatomatoſa inveniretur, paululum *mercurii praecipitati rubri* inſpergebatur.

Decimo eiusdem menſis die aeger magno aeſtu et ſiti opprimebatur, et in cubiti articulatione vehementiſſimum perci-

piebat dolorem, eiusque lacertus valde tumebat. Ad debellandam febrem quavis hora ſexta iterum Bolus e cortice peruviano propinabatur, et ad diſcutiendum tumorem in lacerto ſacculi diſcutientes in vino decocti calide adplicabantur. Quibus remediis dierum aliquot ſpatio ſymptomata haec profligabantur.

Sexto Aprilis die cavitas in auriculari digito conſolidata erat. Duodecimo eiusdem chirurgus Emmendingenſis unguentum a patre clam adplicatum viridemque habens colorem in vulnere reperiebat.

Ad quartum usque Maii diem circa cubiti articulationem multa caro, et cutis quae annulum quaſi formabat, procreta erant, manus vero valde adhuc tumebat, quare ſequens ordinabam: Rec. *Rad. Tormentill. Cort. Granator. ana* ℥j. *Hb. Origani Fl. Roſar. rubr. ana Mj.* Inciſ. M. D. ad Chart. S. Cum partibus aequalibus vini et aquae decoquendae, quo decocto manus ſedulo fomentanda.

Decimo nono dicti menſis inter annularem et auricularem digitum nova detegebatur cavitas, e qua multa portio puris albi tamen non foetidi profluebat.

Fine menſis Maii bolorum, et ſpiritus balſamici ſupra indicati uſus omittebatur.

Initio Septembris vulnus brachii puris foetidi et carnis luxuriantis largam gignebat quantitatem. Circa cubiti articulationem hoc in tempore adeo de doloribus conquerebatur puer, ut vix tactum ibi admitteret. Ad maiorem exſiccationem loci vulnerati chirurgus Friburgenſis inſperſionem *pulveris cerae ſigillatoriae rubrae* ſuadebat, qui vero pulvis optatum effectum minime praeſtabat, quare etiam ab eius uſu mox deſiſtebatur, locusque vulneratus decocto ſaepius iam dicto balſamo vulnerario ſupra nominato mixto deligabatur, et manus deformis ſpiritu vini rectificatiſſimo infricabatur. Interne autem bis de die uſus bolorum de novo ſuſcipiebatur.

Men-

Menſibus Octobr. & Novembr. nullae occurrebant mutationes. Hoc autem eo tempore perſpicue obſervabam, quod, ſi corticis peruviani uſus intermittebatur, pus et in maiori quantitate, et putrido magis odore proveniret.

Vigeſimo ſecundo Novembris die Phyſicus quidam ex alio diſtrictu terrae Bada Durlacenſis amicus meus, dum viveret, integerrimus caſu in hanc veniebat regionem. Huic non infimae eruditionis viro proponebam, ut mecum puerum hunc inſpiceret. Facta inſpectione parentibus demonſtrabat candidus hic medicus, manum, atque anticam brachii partem prorſus omnino corruptas, et neque ad earum conſervationem, neque ad reſtitutionem amiſſarum oſſium cubiti et ulnae partium minimam ſupereſſe ſpem, imo metuendum eſſe, ut longinquitate temporis lacertus ob reſorptionem humorum putridorum ſimili exponeretur corruptioni, qua deinde puer in ultimam ſalutis metam adduci poſſt. Sed ſurdis narrabatur fabula!

Die decimo tertio Decembris chirurgus Friburgenſis patris requiſitione puerum iterum viſitans denuo ſpem inflabat parentibus cubiti et ulnae oſſa nonſolum ſe iterum extendere et coaleſcere, ſed et brachium et manum conſervari poſſe. Et cum in brachii vulnere multa caro luxurians rurſus aderat, idem vir hoc praeſcribebat remedium: Rec. *Capit. mort. vitriol. edulcorat.* ℥ij. *Cran. human. ras.* ʒß. *alum. uſt.* ʒj. M. F. ℈ ſubt. D. ad Ch. S. Pulvis carni ſpongioſae inſpergendus. Manum vero deformiter tumeſcentem faſcia conſtringere ſuadebat. Forſitan cranii humani adſperſione cubiti et ulnae oſſibus citius incrementum procurare voluit hic artifex.

Hac in miſeria puer usque ad XVIII. Martii MDCCLXV. decumbere coactus fuit. Eodem autem die, cum cubitus debito modo moveri poterat, brachium laeſum in tendiculam ponebatur. Initio puer hic non aliter niſi ab aliis ſuffultus obambulare poterat, progreſſu autem temporis melius incedere diſce-

bat.

bat. Pari tempore anterior brachii pars una cum manu brevis et corrugata quaſi, in vulnere autem ne veſtigium quidem vel oſſium extenſionis, vel eorum concretionis obſervanda erant.

Die XIV. Aprilis in eodem adhuc triſti verſabatur ſtatu afflictus puer. Eodem tamen die parentes declarabant denique, ut nunc, cum optatus, et ſperatus effectus nullo modo ſuccederet, conſenſum ſuum ad amputationem manus, et anticae brachii partis largiri vellent, cui operationi ipſe pater XXIIdum modo dicti menſis praefiniebat. Praeparationis gratia mox praeſcribebatur *diaeta antiphlogiſtica*, *atque diluens*. Die XIXmo primae viae *potiuncula laxativa* purgabantur. Die XXImo usque ad operationis punctum parentum ſollicitatione ſequentis emulſionis anodynae ſingulis bihoriis cochlearia duo propinabantur: Rec. ♈*ae Ceras. nigr.* ℥vj. *Sem. Card. Mar. Papav. alb. ana* ℥ß. *Syr. Papav. alb.* ℥j. M. D. ad vitr. Ipſa Operatio dicti XXIIdi aprilis dici hora circiter ſecunda pomeridiana inſtituebatur, meaque in praeſentia, parato prius deligationis adparatu, ſaepius iam deſcripta antica brachii portio una cum manu cohaerente a chirurgo Emmendingenſi cultelli acutiſſimi ope duorum circiter pollicum diſtantia infra cubiti articulationem eo facilius removebatur, cum exulcerata adhuc carnoſa lacertum manumque continens pars diametrum tantum trium linearum circiter habebat. Facta hac reſectione e duabus arteriolis brachii truncati vegete proſiliebat ſanguis. Truncus autem brachii fruſtulis fungi ovati, plumaceolis, ſpleniis ſpiritu vini rectificato madefactis, et faſciis ſecundum artis regulas deligabatur, quibus etiam encheireſibus ſanguis ex arteriis profluens ſubſiſtebat. Eiulatu defatigatus puer ab hora huius diei ſeptima veſpertina ad ſubſequentis diei horam matutinam quintam placide et tranquille dormiebat. Bonae autem ſuppurationis cauſa per plures dies ſingula hora quarta bolus e cortice peruviano denuo propinabatur, atque conveniens victus ratio iniungebatur.

In

In amputatis partibus sequentia observabantur: anticae ossium cubiti et ulnae partes, quae adhuc restabant, asperae et inaequales erant. Incisis integumentis in manu communibus serum flavum profluebat, musculosae, vel carnosae eiusdem partes minime rubrae et cruentae erant, sed verum tumorem steatomatosum repraesentabant, et ossibus periostium iam deficiebat.

Falsae promissae conservationis loco, firmissime igitur credo, manum, adiacentesque partes enormi tandem putredine diffluxas esse.

Vigesimo quinto eiusdem mensis die deligationis adparatus mox post amputationem adplicatus removebatur, atque novus supra descripto modo imponebatur. Finem huius mensis versus truncus brachii bonum faciebat pus, et tunc ad laudabilem suppurationem promovendam *Balsamus Arcaei*, *Essentia Myrrhae et Succini mixtus* lintei carpti ope adplicabatur, eoque ad medium usque Maii continuabatur.

Die XV. Maii brachii truncum tumidum, rubido colore, atque crusta sicca obductum inveniebam, dictaque sub crusta serum rubrum largiter profluebat. Ad huius loci ergo exsiccationem sequens praescribebatur unguentum: Rec. *Unguenti Diapompholyg. Acet. Saturn. opt. saturat. ana* ʒiß. *Olei Lil. alb.* ʒxj. M. F. Liniment. D. ad oll. S. Linteo carpto illinendum, et vulneri brachii bis de die applicandum, et *Emplastr. Diapompholyg.* linteo extensum superimponi iubebam.

Die XXmo dicti mensis Maii vesperam versus de horripilationibus, et doloribus in brachio afflicto punctoriis conquerebatur puer, noctemque subsequentem inquiete, et inter continua fere deliria absumebat. Altero die brachii truncus supra cubiti articulationem usque tumidus, atque inflammatus erat, et ex eo multum stillabat serum. Vulnus vero brachii optime nunc suppurabat, cum crusta id antea obtegens sponte abscissa erat. Eodem die urgenter pater a chirurgo Emmendingensi

deſiderabat, ut hic illius *unguentum domeſticum ex oleis quibusdam coctis, terebinthina, et cera compoſitum* applicaret, quo etiam voto annuebat chirurgus. XXIIdo eiusdem die vehementiſſimis in brachio cruciabatur doloribus aeger, et cum illum hora veſpertina ſexta viſitarem in brachio inflammato epidermidis defectum, nullum autem febris indicium in puero inveni. Nihilo tamen minus denuo iterum quavis hora tertia bolum e cortice peruviano ſumere iubebam. Externe vero partibus inflammatis fomentationes emollientes, atque anodynas cum lacte paratas adplicare ſuadebam. Die XXIIItio eiusdem per litteras mihi ſignificabat pater, inflammationem brachii incrementum capere, puerumque valde gemere, atque quiritare, quam ob rem hoc praeſcribebam remedium: Rec. *Cort. Peruvian. opt.* ℥iß. *Hb. Veronic. Malv. Flor. Chamaem. vulg. Sambuc. ana Mß.* M. F. pulv. groſſ. D. ad Ch. S. Partibus aequalibus aquae et lactis decoquendus, quo decocto partes inflammatae calide ſaepius fomentandae. XXIVto chirurgus Emmendingenſis mihi referebat, inflammationem quidem ulteriores haud feciſſe progreſſus, puerumque tranquilliorem ſe gerere, in loco inflammato tamen atras quasdam maculas ſe obſervaſſe, uſum autem heri praeſcriptae fomentationis minime continuari, ſed eius loco mox *nidum hirundinum in lacte coctum*, mox *unguentum iam dictum domeſticum*, mox *ex olivarum oleo, aqua calcis vivae, et albumine ovi compoſitum linimentum* adplicari. XXIXno eiusdem menſis atrae maculae ſeparatae erant, et ex eorum vulnuſculis multum emanabat puris. Extremitas trunci denuo hoc die cruſta nigra erat obducta. Locis adfectis patris iuſſu unguentum domeſticum, linimentumque ex album. ovi etc. paratum porro adplicabatur, et, cuius ſuaſu neſcio, puer ſaepius ad affluxum puris cohibendum tabacum fumigare debebat.

Ab illo tempore varia adhibebantur et anilia et empirica conſilia, et remedia, quae evitandae nimiae prolixitatis gratia recenſere hic nolo.

Iunii

Iunii XXVto die dicebat mihi pater non ſolum cruſtam nigram in brachii trunco ſponte decidiſſe, ſed et feſtucam adhuc ab ulnae reſtante portione ſe ſeparaſſe. Ceterum vero in adplicatione remediorum ſuorum domeſticorum pertinaciter perſiſtebat.

Medio menſis Auguſti pueri huius brachium iterum inſpiciebam, eiusque truncum usque ad magnitudinem mediocris fragi pulcherrime conſolidatum inveniebam, vulnuſculum etiam hoc albidum bonumque nunc faciebat pus, et puer ipſe integerrima gaudebat ſanitate.

Finem menſis Octobris verſus brachium hoc tam enormiter laeſum perfectam tandem duxit cicatricem. Et ſic curatio ſontici huius mali viginti duorum menſium ſpatio finiebatur, quae, ſi pater ſanioribus doctrinis aures praebuiſſet, ſex ad ſummum menſium termino abſolvi potuerat. Interim autem ſaepe memoratus hic puer ad hunc usque diem dum hoc ſcribo, qui eſt XXVtus Iulii anni MDCCLXIX. dies, vegeta, optimaque gaudet ſanitate.

Ex obſervatione hac patet: Nimia adſtrictione faſciarum Imo ſanguinis refluxum praecluſum, eumque omnia ſecuta eſſe ſymptomata atque ſingula triſtem hunc producta eventum mala. IIdo Corticem peruvianum et in cohibendo ſphacelo, et in coercenda febre, et in producendo bono pure ſingularem exhibuiſſe virtutem, atque efficaciam. Et IIItio ipſos parentes falſo aliorum conſilio ſuffultos curationem hanc tot menſes protraxiſſe.

Coronidis loco adhuc adiungo, pueri neglecti patrem primo vocatum chirurgum in ius vocaſſe, et ab eo tam reſtitutionem ſumtuum, quam ſatisfactionem ob iniunctum filio ſuo damnum poſtulaſſe. Quo facto, totus proceſſus duobus medicis, quorum alter temere chirurgo favebat, alter vero ſcapham ſcapham dicebat, ad diiudicationem committebatur. Poſthac ſupremus huius Marchionatus Magiſtratus ſummam 300. florenorum rhenanorum, 150. florenos nempe pro compenſatione

ne ſumtuum, totidemque pro filii damno permanente chirurgo dictabat. Amicabili vero compoſitione chirurgus dimidium tantum huius ſummae ſolvebat.

(*Emmendinga Norimbergam miſſae menſe Auguſti* 1769.)

## *OBSERVATIO XLIX.*

## Dn. D. FERDINANDI IACOBI BAIERI.

### De

### *Cholelithorum et ſabuli renalis analogia.*

Matrona quaedam quadragenaria temperamenti ſanguineo cholerici, iam ante complures annos doloribus nephriticis affecta cum urina crebro ſabulum rufi coloris excrevit, inſimul ſenſu acerbo circa regionem hepatis ſeſe vexari ſignificavit, accedente nonnunquam moleſta alvi obſtructione. Morbo huic complicato medicina, quae ſanaret, opportune afferebatur, ita quidem, ut paroxyſmi mitiores evaderent, et per longum temporis ſpatium conquieſcerent. In ultimo autem puerperio lochia ſuppreſſa una cum aliis funeſtis ſymptomatibus, inflatione praeſertim abdominis, mortem accelerarunt. Corpus exanimatum paulo poſt diſſectioni committebatur, ut ſedes mali penitius innoteſceret. Remotis igitur integumentis communibus, univerſum ſyſtema inteſtinorum flatibus expanſum, et hepar praegrande cum veſicula fellis pariter iuſto maiore conſpiciebantur, quae binos cholelithos, nuces moſchatas referentes, ſibi invicem contiguos circumfluente tenui et flava bile recondidit, quales Tab. VII. fig. 1. 2. diverſimode collocatos exhibet, *a* deſignat partem convexam, *b* concavam, utramque nitide politam. Color ipſis eſt ſubrubicundus, ſuperficies eleganter ſulcata intertextis ſpiculis ſalinis mire ſplendentibus, qualia concreta quondam copioſe et granulatim cum urina prodierunt,

dierunt, ac etiamnum utrique renum pelvi apertae paſſim adhaeſerunt. Fig. 3. 4. adiacent duo minores cholelithi aliunde allati criſtallis ſalinis tetraedris inſtructi, eiusdem coloris et commatis, ob raritatem formae ovalis, ſeu ſphaericae, cum antecedentibus depicti. Exinde ſatis clare patet, originem eorum non tantum a bile mucoſa et craſſa, ſed principio potiſſimum ſalino ac tartareo eam concomitante derivandam eſſe. Eiusmodi quippe impuritates ſalinae terreſtres cum chylo ad ſanguinem tranſeunt, et cum ſuccis corporis noſtri ſecernuntur, et pro ratione loci ad concretionem idonei facillime coagulantur, non obſtante lauta et opipara diaeta, quae per depravatam digeſtionem in primis viis et reliquis viſceribus de ſpatio et curriculo deflectere ſolet. Quod vero eorum alter aliquantulum excavatus eſt, et prominentiam adiacentis circumplicare ſuevit, a continua frictione unius contra alterum factum eſſe certum eſt, docente *Perilluſtri Io. Bapt.* MORGAGNO, de ſedibus et cauſſis morborum per anatomen indagatis Tom. II. Lib. III. de morbis ventris epiſt. anat. med. 37. ubi omne, quicquid ad hiſtoriam cholelithorum ſpectat, exquiſite abſolvitur.

## *OBSERVATIO L.*

## Dn. D. IO. FRID. HELMERSHAVSEN.

De

### *Obſtructione pertinaciſſima plurium menſium et confluxu ſymptomatum in una aegrota.*

Attento medicinae practico, noſtris quoque temporibus, interdum naturae occurrunt caſus, non artis medicae ſolum ignarorum fidem adeo excedentes, ut eos non niſi ſimulando vel faſcinando evenire adſerant, ſed ipſis etiam medicae artis peritis ſaepius de rei certitudine dubium relinquatur. Idem

ille, quem obſervare mihi contigit, caſus luculentiſſime probat, ſimulque, quid natura hominis ſuſtinere valeat, quoties ex levi morbo non ſatis caute tractato, malum tam longi temporis decurſu ac ſymptomatum miratu dignorum concurſu oriri poſſit, ut omnem fere excedat fidem, clariſſime demonſtrat. E contrario etiam, quod medicinae practicis, qui noſtris praeſertim temporibus partim aegrotantium impatientia, partim ſagarum anuum perſuaſionibus atque conſiliis ſaepius impediuntur, quo minus morbos ſatis adcurate disquirant, tandemque gratiarum et remunerationis loco animos aegrotantium ingratos referunt, qui ſiniſtre de ipſis iudicant, ſolatio eſſe poteſt, hoc evincitur, medicum, qui potius miniſter quam magiſter naturae eſt, adſidua attentione remediisque lenioribus, morbos ac ſymptomata ſuperare incredibiles viſos, nec opus eſſe, ut adhibeantur remedia magica.

Vidua quaedam triginta etduos annos nata, temperamenti ſanguineo-cholerici, quae non obſtante re anguſta domi, voluptati maxime dedita erat, et per aliquot annos vitam egerat diſſolutam, praeterea vero ſedentariam ob negotia ſui alendi cauſſa ſuſcipienda, quaeque nihilo minus fruebatur fluxu menſium ordinario quamvis parco, ac vivente adhuc marito in egeſtate ac miſeria vitam degerat, ſeptemque iam annos vidua erat, menſe Martio cIↃIↃccLxVIII. magno languore viriumque defectu correpta eſt. Venae igitur ſectionem neglectam eius cauſam eſſe rata, venam ſibi ſecandam curavit. Chirurgus, quo uſa eſt, ſuaſit ſcarificationes, quas paucis diebus ter repetiit, quo facto omnibus fere viribus deſtituta eſt, interdum tamen negotiis ſuis conſuetis vacare potuit. Paulo poſt obſtructio alvi per ſex hebdomades durans huic acceſſit, quam hactenus chirurgus ex ea ne quaeſiverat quidem. Ut autem liberaretur ea aegrotans vidua, enemata iniecit ex decocto avenae, magnaque ſalis communis copia praeparata, ita, ut ab initio quotidie ſex eorum iniiceret, et quidem ab initio menſis Maii cIↃIↃccLxVIII. usque ad finem

dicti

dicti anni nonaginta et octo, absque ſucceſſu optato, dum aegrotantis per illud tempus non niſi quinquies alvus aperta erat. Haec naturalis excretionis via potius tam pertinaciter occluſa erat, ut cibi aſſumti ſemicocti ſemper per os reiicerentur. Menſe quarto, huius morbi, vehementer circa praecordia anxietates percepit, quas vomitus cruentus quincuncis excepit, et non multum poſt eorum duo, quorum quolibet menſura una cruoris ſpiſſi eiecta eſt cum ſubſequente ſumma virium proſtratione aegrotantis, adeo, ut perſpici non potuerit, huic haemorrhagiae praeternaturali nexum quendam eſſe cum naturali, quippe quae tempore debito nec inſolita quantitate ſubſecuta eſt. Ego quidem credendum exiſtimo, naturam intendiſſe fluxum haemorrhoidalem, eumque ob chirurgi imperitiam non eſſe promotum, ſed potius crebris clyſteribus, quibus tot ſalis additum erat, ob ſpasmum ex irritatione generatum, impediebatur. Quid? quod ſal toties iniectus maſſam ſanguinis adeo impraegnavit, ut in tota corporis ſuperficie ulcera ſerpiginoſa ſuborirentur, ex quibus interdum ſal purus ſudore eiectus profluebat. Ab initio menſis Septembris usque ad finem Octobris iſta ſymptomata mitiora fuerunt, ita, ut aegrotans negotia ſua conſueta conficere, interdum domo exire, cibumque capere potuerit. Contra obſtructionem alvi per ſex vel octo dies, chirurgus ante commemoratum enema ex ſale praeparatum iniecit, ulcera ſerpiginoſa deligavit quidem, aſt parum ſanavit, nec craſin humorum emendare, nec obſtructiones viſcerum reſerare, nec debitas excretiones tempore et ordine debito promovere ſtuduit, excepto unico, quod decoctum ex fragaria, de qua aegrota ſomniaverat, eam maxime ſibi ſalutarem fore, confecerit, quod etiam ex illius ſententia per aliquot ſeptimanas morbum mitiorem reddidit, quin imo aegrotans ineunte hyeme extra domum ambulans, ſpasmis ad ſuffocationem tendentibus, motibusque epilepticis corriperetur, ulceraque eius magis ſerpiginoſa viderentur, ita, ut doloribus fere non toleran-

dis,

dis affligeretur, chirurgus eam sensim dereliquit. Circa initium igitur Februarii huius anni, alium chirurgum accersere coacta est, qui vero absque auxilio medici alterius gravi huic morbo mederi solus dubitavit. Quo factum est, ut die v. Febr. me vocari aegrotans iusserit. Die iv. Februarii denuo vomitum cruentum ediderat, quam ob causam chirurgus venam in brachio secuit, quo facto vomitus stercorei secuti sunt. Die v. Febr. vomitus cruentus denuo rediit, ista haemorrhagia vero sisti nondum potuit. Itaque chirurgo, venae sectionem in pede repetere, permisi, simulque pulverem antispasmod. cum pulvere absorb. Wedelii mixtum per sesquihoram, et quidem, quantum cultri cuspide capi potest, deglutire iussi, quo tandem haemorrhagia sistebatur. Dein sub vesperam eius diei ad mitigandum motum peristalticum inversum, clysterem oleosum iniiciendum curavi, inversio autem tam pertinax et inveterata erat, ut nihilominus per os reiiceretur, quod per anum excernendum erat. Materia autem per os reiecta accuratius inspecta, eam maxima ex parte chymum esse animadverti, in ventriculo ob viam praeclusam retentum, ibique putredine et acrimonia corruptum, tunicam villosam iritasse, et motus peristaltici inversi caussam fuisse. Raro magna frusta et particulae eiiciebantur, speciem scybalorum gerentes et putridae, attamen illa materia quoque mali erat odoris. Tum lenientia et mitiora aperientia adhibenda esse medicamenta ratus, saepius animam rhabarbari concentratam cum oleo amygdalarum dulcium praescripsi; ast parum effectus animadvertendum erat, nisi excipias, quod spasmi et constrictiones non amplius tam saevientes et frequentes fuerint. Quo facto aegrotans mirum in modum querebatur de ardore capitis et colli, cum tamen exteriores corporis partes magis frigidae quam calidae essent, unde spasmum potius in interioribus locum habere et congestionum versus caput causam esse satis apparebat. Corpori, quod praesertim sinistra ex parte gravissimis

mis doloribus afficiebatur, emplaſtrum ſaponat. Barbette bono effectu imponebam, internorumque ut quoque curam gererem, infuſum quoddam leniter evacuans per XIV. dies bibendum iubebam. Illud quidem ab initio ingentes dolores et inquietem excitabat, mox autem congeſtiones ceſſabant, et flatus cum levamine emittere poterat, et cum die XIII. Febr. his clyſterem emollientem adiungerem, ſub veſpera eiusdem diei tres ordinariae ſedes ſubſequebantur. Die XIV. et XV. Febr. illam quidem ſolitam materiam foeculentam vomitu reiiciebat, in pectore tamen non parum levaminis ſentiebat. Propterea praeter infuſum etiam eſſentiam ſpleneticam adhibendam eſſe iudicabam, qua adhibita excretio alvina per tres ſeptimanas quotidie, quid quod? die XVIII. Febr. diarrhoea efficiebatur. Nihilominus autem ſpasmi in abdomine, maximam vim in latere ſiniſtro exſerentes, continuabant. Sub veſperam die XXIII. Febr. ſubito ita permutatus eſt morbus, ut tympanitide, aſthmate, obſtructione alvi et vomitibus ſtercoreis adeo adfligeretur aegra, ut adſtantium omnes eam perditam arbitrarentur. Duo igitur enemata adplicanda curabam, corpusque leniter inungebam, unde tres obtinebantur ſedes, et cum die XXV. Febr fluxus menſium, qui per ſex hebdomadum ſpatium ceſſaverat, et plurimum antea elapſis tribus ſeptimanis prodire ſolebat, reſtauratus eſſet, hoc etiam malo liberata eſt aegrotans, beneque ſe habuit usque ad IX. Martii. Eadem die praeter opinionem ad iram maxime provocata, epilepſia per XLVIII. horarum ſpatium decies ter corripiebatur, adhibito autem oleo Caieput et Liq. C. C. ſuccinato iſta ſymptomata leniebantur. Quo facto pilulis ex ſapone praeparatis aegrotantem uti curabam, quarum effectu ea extra lectum ſe continere valebat, idque fere ad finem Aprilis continuabat, dum interdum non niſi de ſpasmo in latere ſiniſtro, ubi curvatura coli eſt, querebatur. Die I. Maii autem aliud plane ſingulare ſymptoma apparebat, acutum ſcilicet, inter vomitus vehementes, qui ſimulatque pauciſſimum

cibi potusque ceperat, concitabantur, dolorem perſentiebat aegrotans circa ventriculum, qui die VI. Maii nutabat. Hunc excipiebant tormina inteſtinorum miranda ac tenesmus uti in dyſenteria fieri ſolet, donec circa veſperam eius diei materia ſalina terrea lapidea inſtar nucis iuglandis ratione formae et magnitudinis per anum excluſa in terram praecipitaretur, cuius gravitas unciae unius et duarum drachmarum erat. Idem etiam die VIII. Maii fiebat, tunc vero aegrotans aliquantulum cibi capere poterat. Haec autem fruſta maxima ex parte conſtabant ex ſale, faecibus induratis et partibus tunicae villoſae. Huius materiae fruſtum pondere unius unciae tradebam Viro experientiſſimo BUCHHOLZIO, Doctori Vinarienſi, ut id chimice curatius perſpiceret, et exploraret, ne, ſymptomata iſta maioris momenti eſſe, plus iuſto aſſerere videar. Eandem ob cauſam aliis etiam perſonis, qui partium mearum ſtudio non tenebantur, eiusmodi fruſta excreta (quae aegrotans lapides vocabat) oſtendebam, quoniam chirurgus, quo ab initio uſa erat aegrotans, hoc a me fictum, animo maligno permotus, ſermonibus ſuis divulgaverat. Ex hac uncia modo commemoratus Doctor BUCHHOLZIUS ſolutionis ope in aqua fervida et iterata per chartam bibulam filtratione, evaporatione ut artis eſt, ſalis veri culinaris drachmas tres ſecrevit. Monendum adhuc non ſuperfluum autumo: fluidum a faecibus per modum filtrationis ſeparatum propter viſciditatem aliquoties denuo per filtrum eum traiicere curaſſe, antequam cryſtallos cubicas impetravit. Cryſtalli ſale culinari ut ovum ovo ſimillima fuerunt, tam quoad figuram, quam quoad partes conſtituentes, chymice perveſtigatae; reliquum vero erat terreſtris materia, oleumque foetidum, ac illo teſtante, plus adhuc ſeparatum fuiſſet, ſi in eadem materia ſecernenda ultimum adhibuiſſet gradum. Die X. et XI. tormina in inteſtinis denuo incipiebant, et mox interdum particulae huius materiae lapideae ſaleque conſtantis eiiciebantur, ſtatim in aere diſſolutae; die XI. vero inter graviſſimos dolores tantum

tum perſentiebat fruſtum, ut illud excludendi facultate ſe deſtitutam putaret. Permotus eo, remedia lenientia, plerumque ex rhabarbaro, mucilaginoſis, oleoque amygdalarum dulcium praeparata adhibebam, duosque clyſteres oleoſos adplicari iubebam, quo factum eſt, ut circa veſperam ingens fruſtum induratum, inſtar ovi, excrementis obductum eiiceretur, cum praecedentia tamen non niſi ſicca excluſa eſſent. Aegrotans, haec perpeſſa, atonia corripiebatur. Sub veſperam diei XIII. Maii fruſtum eiusdem magnitudinis, et quidem gravitatem quod attinet, unius unciae et ſemis excludebatur. Die XIV. et XV. de doloribus vix perferendis denuo querebatur, donec veſpertinis horis fruſtum eiusdem materiae, planum, inſtar Thaleri unius unciae excluderetur, quod pro percepto dolore maius credebatur, quo facto magnam patiebatur atoniam. Tempore diei XVII. Maii matutino iterum fruſtum magis rotundum fere unius unciae et ſemis, quod aegrotantis, ut ipſa adſerebat, ventriculo adhaeſerat, excludebatur, quo excluſo vehementer evomebat, ac facultate loquendi adeo deſtituebatur, ut non niſi balbutire valeret. Vi mixturae tonico-nervinae et ſpiritus nervini linguae infuſi die XVIII. Maii facultas loquendi redibat, ſimulac vero molimina ad excretionem praeternaturalem ſentiebat. Hac vice tam obſtetrix, quam chirurgus iuſſu meo aderant excluſionis promovendae cauſa, quo magis conſtaret, aegrotantem non ſimulare, eamque materiam ex inteſtinis provenire: eodem igitur die auxilio eorum huiusmodi lapis excernebatur ſtatim diſſolutus. Die XX. eius generis alius, inſtar ovi ab obſtetrice eruebatur, quo facto motus epileptici animadvertebantur in aegrotante, imo circa veſperam diei XXII apoplexia proſternebatur, quae usque ad horam ſextam veſpertinam diei XXII. durabat, attamen uſu venaeſectionis ſpiritusque nervini ita maxillae muſculi relaxabantur, ut linguae uſus rediret, ac ne ulla quidem pars paralytica maneret. Spiritum illum nervinum, aegrotans adfirmabat, primo naſum, deinde cerebrum penetraſ-

se, tunc in tergum descendisse, ipsique visum esse, maxillam suam cochleis relaxari, sibique facultatem loquendi reddi, sub paroxysmo vero linguam suam nimis longam esse, spatiumque pro ea sibi deesse, aegrotanti visum est. Die XXIV. minora eiusdem materiae frusta, unacum sanguine excernebantur, cibique per os reiiciebantur. Ad hoc impediendum decoctum ex rhabarbaro et manna, cui parum salis accedebat, bibendum curabam eoque die XXVI. ingens copia filorum alborum et muci, quem aegrotans pinguedinem esse putabat, eiiciebantur; ego vero mucum intestinorum et partes tunicae villosae separatas esse, iudicabam, abluto enim hoc muco decoctum ex manna, simulac ori ingestum erat, absque ullo obstaculo per intestina transiebat, ex quo coniiciebam, intestina nunc satis esse purgata, quare praecipue eorum tonum per martialia restituere studebam, per intervalla vero antispasmodicis uti praecipiebam. Ex die XIII. Maii conquesta erat de certo abdominis loco duos digitos lato sub umbilico, qui sensim suppurabat; eo igitur inciso die XXVII. Maii, fistula sub integumentis unius et dimidii pollicis reperiebatur, quae vero mox sanabatur. Circa finem mensis Maii denuo obstructiones pariter ac molimina haemorrhoidalia cum spasmis vagis, quamvis mensium fluxus huc usque fuerit ordinarius, revertebantur. Ob statum igitur plethoricum venam secari iubebam, quo facto, alvus quidem aperta cum remissione symptomatum producebatur, e contrario icterus flavus per totum corpus erumpebat, qui per integrum fere Junii mensem durabat, eoque morbus aegrotantis ita remittebat, ut quotidie plerumque extra domum ambularet. Attamen cibi non satis concoquebantur, sed potius de magno in capite fervore, cardialgia, si quid cibi cepisset, querebatur. Hanc ob causam ut viscera, inprimis hepar, non satis iamiam purgata et aperta essent, verebar, cum potissimum icterus faciei praecipue vero superciliis tenacissime inhaereret. Mense Junii ad finem vergente iterum aliud huic morbo symptoma accessit, quod ut aegro-

grotans ſignificet non erat, cum ipſa natura eius ſignum exhiberet. Inde a XXVII. die Junii totum illius corpus maculis caeſiis magnis inſtar ſanguinis ſugillati ita obductum erat, ut color flavus ab ictero vix diſtingui poſſit. Inprimis integra frons ad dimidiam usque naſi partem caeſio illo colore obducta erat, reliqua vero corporis pars ſpeciem fuſte valde percuſſi gerebat, ita ut nihil unquam magis ſingulare, imo ridiculum mihi viſum fuerit. Maxime vero, aegrotantis urina ſaepius maxima ex parte viridis, miratu erat digna. Poſtquam igitur maculae iſtae caeſiae per quatuor dierum ſpatium perſtiterant, ita diſſolvebantur, ut color flavus magis perluceret, tam fauſto ſucceſſu, ut paſſim adhuc concitati ſpasmi penitus ceſſarent, et aegrotans non ſolum cibum caperet, ſed etiam bene digereret. Color igitur mixtus ipſi iucundior erat, albo naturali, quamvis oculis nihil mirabilius eſſe poteſt eo adſpectu. Ad reſolutionem vero viſcerum cicutam in infuſo eiusque extractum cum ſapone venet. et G. ammoniaco in aceto ſquillitico ſoluto pillularum forma ipſi ingerebam, iisdemque remediis adhuc morbus oppugnatur, ac eorum vis effecit, ut plurimae maculae caeſiae, uti et icterus prorſus evaneſcerent. Ab epilepſia originem traxiſſe has maculas, adſtantes opinabantur, ego vero crebrum corpori immiſſum ſalem, non obſtructiones tantum pertinaciores reddidiſſe, ſed maiori etiam quantitate maſſae ſanguinis immixtum eſſe reor. Quamvis vero, viſcera per ſal obſtructa eſſe, non contendam, hepatis tamen obſtructio in propatulo eſt, ergo partes bilioſae ſulphureae in maſſa ſanguinis ſuperſtites fuerunt. Cum vero ſubiectum admodum pronum ad iram aeque ac vindictam fuerit, nec occaſio eiusmodi ipſi fere quotidie defuerit, reſolutio bilis tantae ſalis copiae acceſſit, crebrosque ſpasmos excitavit, ſimulque eius coloris mirandi cauſa eſt. Prolixius fortaſſe morbi huius cauſſas disquirerem, niſi vererer, ne limites caſus excedam; forſan autem proxime occaſio ſe offert, partim morbi exitum notum faciendi, partim quae mea

de ipso morbo sit sententia, exponendi. Huc usque enim ex eodem illo casu, cum ne unica quidem septimana praeterlapsa sit, qua singulare novumque symptoma non evenerit, mitissima remedia in morbis pertinacissimis et tutissima et optima esse, accuratius perspexi.

(*Vinaria Halam missa mense Iulii* CIↃIↃCCLXIX.)

## *OBSERVATIO LI.*

## Dn. D. FRID. SIMON. MORGENSTERN.

De

## *Sanato brachio post avulsam manum.*

Die 19. Septembr. anni 1768. inter horam sextam et septimam matutinam agaso quidam ex suburbio Thurmschanze dicto, plaustro biiugi sed non onerato pontem proxime ibi situm transibat. In medio ponte operarios quosdam offendebat, quorum labore novae supplicae machinis adigebantur. Ibi accidebat, nescio quo fato, ut plaustrum transiens funem non admodum crassum, quem sibi operariorum unus multiplici gyro ad sinistram manum secundum morem consuetum firmaverat, apprehenderet, et hunc mercenarium non solum secum duceret, sed etiam manum ipsius sinistram plenarie abrumperet, ita, ut ista paucis modo tendinibus mirum in modum extensis, vi illata autem nondum perfecte fractis, penderet.

Duobus circiter horis praeterlapsis ego vocatus cum chirurgo urbis nostrae exercitato HELLMANN laesiones huius vulnerati omni studio explorabamus, qui domum iam adportatus, in lecto suo tristem suam deplorabat sortem. En! laesionis et curae brevem descriptionem.

Miser iste homo, *Ioannes Christianus* PETZHOLD, secundum et vicesimum annum agebat; ab incunabulis iam infortunii humani testis.

teſtis. Dexter enim ipſius pes a nativitate introrſum erat verſus, maleque formatus. Digiti pedi deerant, quorum loco natura deformem truncum ſtruxerat. Corporis totius adſpectus macilentus erat; ſtatura exilis; vires debiles.

Facies ipſius nec non collum in dextro latere paululum contuſum conſpiciebatur, qua contuſione ſimul factum erat, ut cuticula quibusdam in locis deficeret. In pectore atque dorſo nihil praeternaturale ſeſe adſpectui noſtro offerebat, et aeger praeter dolores detruncati brachii nullos accuſabat. Manus ſiniſtra in totum abrupta erat. Suburbii chirurgus cognomine SCHILLING, qui hunc laeſum ante noſtrum adventum laxe tantum deligaverat, ante deligationem tendines quosdam manus, quos mox denominabo, qui mirum in modum extenſi erant, et de quibus abrupta manus pependerat, forfice amputaverat. Hoc chirurgo ſimul accerſito aegrotus tunc, ut artis eſt, deligabatur. Verum enim vero antequam hoc peragebatur, vulnus accuratius explorabatur.

Sub hac vulneris exploratione ſequentia obſervabantur.

1.) Secundum et tertium os oſſium carpi in ſitu ſuo naturali remanſerant, reliqua vero oſſa carpi manui abruptae adhaerebant.

2.) Ubi primum os carpi ſitum eſt, ibi idem os ad dimidium fractura diviſum erat.

3.) Ligamenta articulationis, quibus ulna ac radius cum carpo uniuntur, denominata haec oſſa adhuc cingebant atque tegebant.

4.) Diſrupta vaſa ſanguifera, tam arterioſa quam venoſa ſeſe ita anguſtaverant et abſconderant, ut vulnus nec a primo momento, quo inflictum erat, nec a primo et laxo deligationis apparatu liberatum ac ſibi relictum, ſanguinem funderet. Paucas tantum guttulas ſanguinis easque lente cadentes vaſa plorabant, nulla compreſſione externa adhibita.

In

In manu avulſa detegebamus:

1.) Varios tendines elongatos atque pendentes, et quidem
   a.) tendinem extenſoris digiti indicis ſex pollices,
   b.) tendinem extenſoris digiti medii ſex et ſubſtantiam eius muſcularem duos pollices,
   c.) tendinem digiti annularis ſex pollices et dimidium, incluſive parvae portionis muſcularis,
   d.) tendinem muſculi cubitaei interni quinque pollices, longum.
2.) Deinde etiam primi oſſis carpi, ſcaphoides dicti, diffractam partem obſervabamus, cuius ſupra a nobis mentio facta eſt, ut etiam reliqua carpi oſſa.
3.) Denique cuticulam eo in loco conſpiciebamus deraſam, quo funis manum cinxerat.

Quod curam vulneris attinet, ea ſequentem in modum peragebatur. Regioni vaſorum, quae ad carpum et manum tendunt, (nam nec viſui ſe offerebant ſanguinis profluvio, nec digitorum exploratione ex pulſu dignoſci poterant) fungi igniarii portio immediate applicabatur, ut ſanguinis haemorrhagiam praecaveremus. Oſſa carpi, quae ſupererant, et diffractum os linteis carptis iisque ſiccis obtegebantur, his vero lintea carpta vini ſpiritu imbuta et ſtupae portio in glomerem conglobata, imponebantur. Cutim unus chirurgorum adſtantium, quantum fieri poterat, verſus truncum manibus adducebat, dum alter duobus emplaſtris glutinantibus longis et gracilibus, ut artis eſt, cruciatim impoſitis hoc conamen partim adiuvaret, partim adductas partes in ſitu deſiderato obfirmaret. Deinde vulneris deligatio ſpleniis ac faſciis neceſſariis abſolvebatur; brachium denique faſcia ſolemni in ſitu debito ſervabatur. His peractis in dextro brachio venae ſectio inſtituebatur. Ad inflammationem nimiam abarcendam fomentum ex vini ſpiritu et aceto vini ana permixtis tepide omni ſemihorio renovatum brachio laeſo imponebatur. Interne nitroſa copioſe porrigebantur.

tur. Potus erat decoctum hordei addito aceto acidulum. Primis diebus grave febris incendium erat; per noctes deliria, quae reiterata venae sectio refrenabat et mitiora reddebat. Tertia die prima vice fasciae solvebantur. Insignes brachii dolores aeger accusaverat, tumor circa vincula conspicuus erat. Vinculis solutis suppurationis observabatur initium. Tumor, qui non admodum durus, et parum a naturali cutis colore recedebat, paucos post dies sub usu fomenti detumescebat. Aestu remittente nitrum parcius et loco huius pulvis resolvens simplex dispensatorii Brandenb. cum cortice Peruviano omni trihorio porrigebatur. Suppuratio larga vulneris deligationem bis per diem instituendam exposcebat, qua rite succedente quatuordecim diebus praeterlapsis somnus et ciborum appetitus redibant. Unguentorum usus ob nimis largam suppurationem plane fere omittebatur, et quum carpi ossa denudata carne iterum tecta essent, ad laesionis superficiem aequalem struendam, carnis luxuriantis fibrae lapide infernali consumebantur. Post tertiam septimanam vulneratus per diem e lecto surgebat, et post duos menses iterum in publicum prodibat, quamvis vulnus nondum plenarie clausum esset. Perfecta vulneris consolidatio quarto mense praeterlapso subsequebatur, quo me de reliquo sanus adibat.

Praecedentem morbi historiam c. b. lectoribus communicavi, non quidem ob sui raritatem, quamvis inter minus frequentes morbos referendus sit, sed eam ob rationem, ut aliorum Medicorum observata corroboret et patho ogicas quasdam veritates illustret. Celeberrimis auctoribus, qui de membris avulsis quaedam litteris consignarunt, inter alios praecipue annumerandi sunt Academiae Regiae chirurgicae, quae Parisiis floret, socii, et inter hos Cl. BENOMONT, TALIN, RECOLIN, MORAND etc. *a*) deinde etiam *Zacharias* VOGEL, Celeberrimus Lube-

*a*) Memoires de l'academie royale de Chirurgie. Tom. II. p. 79. — 91.

Lubecensium Practicus *b*). Quilibet sauciatorum, quorum mentionem fecerunt, quantum equidem scio, et ex eorum scriptis didici, sanati fuerunt, quod etiam, Deo benedicente, meo aegrotanti accidit. Deinde plurimi, si non omnes, confitentur, eiusmodi vulnera haemorrhagiam nullam comitem habere. Quo ergo confirmatur, quod vasa nostri corporis sanguifera, si eum in modum extensa fuerint, ut ob nimiam tandem extensionem rumpant, tonum et vim suam vitalem in finibus ultimis amittant, et plane inepta reddantur fluidum suum, sanguinem nempe, transmittere. Mirum inde non est, si neonatorum corpora sectione legali perlustramus, et funiculum umbilicalem avulsum invenimus, quod tunc eiusmodi infantes haemorrhagia per funiculum umbilicalem diem suum non facile subierint extremum, quamvis simus convicti, eosdem vivos in lucem esse emissos. Equidem scio, alias adhuc concurrere posse causas, quae sanguinis profluvium simul prohibere possunt; interim digna mihi videtur haec contemplatio, ut in posterum ad hanc causam attendamus. Animalia quae funiculum umbilicalem suae stirpis, dentibus solvunt, non solum parant continui solutionem, et extremitatum inaequalem dilacerationem, sed successiva continui solutione, quam dentibus perficiunt, vasa umbilicalia simul sub dentium attritu in quibusdam fibris praeternaturalem experiuntur extensionem, cui tandem plane cedunt, sese retrahunt actionemque vitalem in finibus suis amittunt.

*OBSER-*

*b*) *Zacharias* Vogel *Anatom. Chir. und Medicinische Beobachtungen. Rostock. 1759. p. 353.*

## OBSERVATIO LII.

## Dn. D. FRID. SIMON. MORGENSTERN.

De

### *Moſchi virtute interna in delirio ex ſpasmis abdominalibus.*

Vir 40. annorum, viduus, corpore gracilis, ſtupidi paululum ingenii, morbis non frequenter infeſtatus, venae ſectioni adſuetus, moliminibus haemorrhoidalibus ante aliquot annos ſemel afflictus, potulentis ſpirituoſis nimie deditus, poſt mox praegreſſam irae excandeſcentiam, ex improviſo ortam, vaſcula aliquot decocti Caffee exhaurit, et, uti ominor poſt haec in hauſtu ſpiritus frumenti opem quaerit atque ſolatium. Non multo poſt cardialgia angitur, quae eum tam atrociter cruciat, ut ad hos cruciatus motus epileptici accedant. Quum hi fuerint ſopiti, vomitus, diarrhoea et tam grave delirium ſequuntur, ut cuſtodibus ſuis multum negotii fecerit. Quartus iam erat dies, quum conſiliis Medici ſui Doctiſſimi, amici mei perquam dilecti D. Doct. Hase, mea iungerem. Venae ſectio ſecunda morbi die inſtituta erat, veſicatoria ſuris impoſita erant, nec non clyſteres domeſtici emollientes atque antiſpaſtici applicati. Quod interna attinet remedia temperantia atque emulſiva cum camphorae aliquot granis aeger ſumſerat. Delirabat aegrotus, cum advenirem, digitis plumas quaſi carpebat, e lecto fugam tentabat, et admodum loquax multa inania proferebat. Lucida interdum quidem aderant intervalla, mox vero ex obiectorum viſione falſam concipiebat ideam, quam iterum cum alia confundebat. Noctes atque dies fuerant hucusque inſomnes, ut ne horulam quidem obdormiviſſet aeger. Remittente paululum ad quaedam momenta delirio de dolore circa umbilici regionem conquerebatur patiens. Pulſus plenus erat

et a consueto ordine parum recedebat, hinc eum, quamvis naturali paullo frequentior esset et quamvis in initio morbi horror adfuerit, pro febrili acutae indolis non habebamus. In spasmorum abdominalium praecipue hepatis strictiurae relaxatione ut et nervorum cerebrique placatione summam curae versari credebamus, hinc moschum pro medicamine eligebamus, Excellentissimi *Casimiri* MEDICI c) aliorumque celeberrimorum virorum experientiae bene memores. Praescribebamus moschum ad grana viij. pro dosi cum camphorae gr. j. c. conserv. rosarum 3j. in forma boli, cum admonitione talem bolum, ad mentem iam laudati MEDICI octava quavis hora repetendum. Hora circiter quarta prima dosis deglutiebatur. Usus emulsionis interponebatur. Post nostram consultationem multi ex aegrotantis adfinitate aegrum visendi gratia advenerant, quorum vero colloquiis turbatus magis, quam placatus fuerat; quare versus noctem etiam cervici vesicatorium imponebatur et clyster emolliens applicabatur, opem moschi simul adiuvandi gratia. Altero mane dormientem inveniebamus nostrum, et ex adstantium ore percipiebamus, post mediam noctem somno placido et fere continuo aegrum fuisse refectum. Nobis praesentibus evigilans sedato et sibi conscio animo ad nostras quaestiones respondebat. Sudore undique diffluebat. Post aliquam moram indicabat, admodum proclivem se esse ad somnum, quo etiam ista die et altero mane ita reficiebatur, ut sanitati certe redituraе omnem fidem haberemus. Quinque bolos cum moscho, hinc huius 40. grana seu ℈ij. aeger consumsit. Dolores artuum restitantes viriumque defectum Cortex Peruvianus in decocto, temperantia nitrosa atque extracta amara in forma Elixirii exhibita ex voto sustulerunt, ut tandem successive ad sanitatem rediret.

(*Magdeburgo Halam missae mense Augusti.*)

*OBSER-*

c) *Friedrich Casimir* MEDICUS, *Sammlung von Beobachtungen aus der Arzneywissenschaft. 2. Band. p. 605.*

# OBSERVATIO LIII.

## Dn. D. GVIL. HENR. SEBAST. BVCHOLTZ.

De

## *Cicutae efficacia in ulceribus faucium et veli palatini venereis.*

Lanii uxor, corpore procero et membris validis robuſtisque gaudens, exoptata ſemper gaviſa eſt ſanitate, nunc duorum infantum mater; cuius maritus, quum adhuc iuvenis eſſet, gonorrhoea venerea aliquoties laboraverat, anno 1765. ulcere cancroſo in inferiori labio vexabatur. Ulcus hoc foedum, diuturno mercurialium remediorum uſu, collegarum meorum quidam ſuperavit. Verum autumno anni 1768. in faucibus ulcera admodum rebellia oriuntur, cum capitis et artuum doloribus praeſertim tempore nocturno, quae ob cauſſas praegreſſas, et maritum ſuſpectum, malignitatem praeſagiebant. Praemiſſo remedio purgante ex pillulis mercurialibus, ad uſum liquoris ſyphilitici progrediebar, quem Celeb. *Richard de* HAUTESIERK primarius exercituum Regis Galliae medicus in *formulis medicamentorum Noſodochiis militaribus adaptatis*, *Ienae et Lipſiae* 1763. in 8. nobiſcum communicavit.

Sub uſu huius liquoris decocta ex emollientibus remediis v. g. radice altheae, liquiritiae, ſemine lini, cum aliqua lactis parte mixta, largiter haurienda, ſuadebam. Ulcera foeda, ſenſim ulterius ſemper, ut ſolet, ſerpentia, mundificantibus ex infuſo oculorum populi cum melle chelidonii, eſſentia myrrhae et nitro, ope penicilli abſtergebantur. Uſus horum remediorum, quatuordecim diebus elapſis, non ſine fructu ſucceſſit. Effecit autem ipſa mulier, ut omnia in peius ruerent, quatuor horas in aëre humido frigidoque, carnis vendendae cauſſa in foro degens, quod tamen ei interdixeram.

Iam poſtridie ulcera magis dolere incipiunt, deglutitio difficilior redditur, ipſaque per totum corpus maxima laſſitudine corripitur, cum doloribus nocturnis artuum auctis. Harum calamitatum cauſſa perſpiratio prohibita videbatur, cum haec peripherica evacuatio maxime neceſſaria ad mercurialium uſum requiratur. Ut aegrota ſtatim conclavi modice calefacto adfixa, regimen ſudoriferum ſervaret, et priſtina remedia continuaret, auctor ſuaſorque fui, ſimul coniuncta mixtura concentrata ex tinctura antimonii acri uncia una et camphorae granis octo. Poſt aliquot dies artuum quidem dolor gravitasque paullum minuebantur; ulcera vero oris atque faucium ſerpentia in peius ibant, cum in dies ulterius ſaevirent. Deglutitio difficilior reddebatur, fluidaque ore aſſumta, tam medicamenta, quam cibi per nares interdum regrediebantur, adeo, ut iam in miſerrimo ſtatu eſſet.

Acceſſit dolor a tergo veli palatini usque ad os palatinum vergens, cuius ratio animadverti non poterat, reliqua ulcera in peius ruebant.

In uſum vocavi abſtergens remedium a Celeb. STOERRIO in anno medico I. communicatum, decoctum nempe lignorum, mercurio ſublimato nuptum, penicillo inungendum, atque iniectioni admiſcendum; ſed omnia incaſſum. Dolores increſcebant cum iactura virium, atque cibi faſtidio. Emulſionem camphoratam ad refocillandas vires nunc praeſcripſi. Poſt decem dies denique in velo palatino, ulcus phagedenicum obſervavi, quod a tergo dicti veli exortum, illud adeo penetraverat, ut in dextro latere eius minima pars palato adhaereret. Syringis uſum ſtatim vetabam, unctione, quae penicillo fit, ſola contentus. Rumpebatur tandem poſt aliquot dies parva portio lateris ſiniſtri veli palatini; dextro vero illud parum adhaerebat. Omni data opera ulcerum materia, quam vocant *Spekigt*, tolli non poterat. In miſerrimo hoc rerum ſtatu mihi in mentem incidit, celeberrimum STOERK in opuſculo ſuo aureo *de cicuta*

*cuta* dixiſſe: ubi mercurius nihil profeciſſet, cicutam ſaepius profuiſſe. Omnia mercurialia removebam. Aegrotae, tumulo proximae, infuſum cicutae inſtar potus Thee, atque ad ſitim exſtinguendam infuſum leve cicutae cum parte una lactis caprini mixtum propinabatur. Ulcera nunc foediſſima ſequenti mixtura penicillo ſaepius abſtergebantur:

Rec. Extracti cicutae ℥ij.
Aquae calcis vivae ℥ij.
Mellis roſacei ℥ß.
Miſce pro uſu externo.

Nova hac methodo vix ac ne vix quatuor dies adhibita, ulcera faucium phagedenica nec non veli palatini puriora reddebantur, dolor remittebat, deglutitio laeſa adeo correcta videbatur, ut cibi facilius aſſumerentur. Facies hilaris, oculi alias torvi, nunc fiebant ſereni, mundificatio et ſanatio ulcerum in dies melius procedebant.

Quum in ultima hac periodo alvus ſegnior eſſet, circa quartum diem infuſum mannae cum tamarindis propinabam. Salubri cicutae uſu, modo iam dicto, per octo dies continuato, velum palatinum ita mundificabatur, ut mane tantum ulcera tantillum adhuc puris funderent.

Aliquot diebus lapſis non ſine laetitia obſervavi, velum palatinum a dextro ad ſiniſtrum latus incrementum cepiſſe. Dolor deſinebat. Linguae motus fiebat facilior. Cibi absque ullo impedimento deglutiri poterant, nec per nares revertebantur. Remediorum uſu per tres hebdomadas continuato eorum pertaeſa, contenta erat, quod velum palatinum denuo incrementum caperet, atque loquela fieret liberior, omnia externa remedia reiecit. Cicutae tamen infuſum per aliquot tempus, lacte maritatum, haurire pergebat. Nunc athletice valet.

Notandum adhuc autumo: cicutam hanc in horto meo, e ſemine, Vindobona advecto, creviſſe. Extractum meum odore atque ſapore Viennenſe perfecte aequat.

Plures

Plures adhuc egregios cicutae effectus brevi me exhibiturum spero, ut iis, qui divinum hoc remedium aspernantur, errorem demonstrem. Verum est, cicutam quidem non infallibile remedium esse, celeb. STOERK enim ipse fatetur: interdum eam nihil profecisse. Quamquam haud pauci, ut medicus anglicanus ANDREE, aliique cicutam repudient, affirmare tamen ausim, me nunquam siniſtros effectus ab ea deprehendisse.

## *OBSERVATIO LIV.*

## Dn. D. GVIL. HENR. SEBAST. BVCHOLTZ.

De

### *Cortice hippocastani eiusque sale methodo Garrayana parato.*

Quot ac quanta damna innumerabilis illa exoticorum remediorum copia attulerit, quibus superstitio, inscitia, atque pruritus quaestuosus mercatorum, materiam medicam repleverunt, patriae, salutisque publicae amans Medicus facile perspiciet. Ad haec emenda, quae pecuniae summa e provinciis evehatur, si animo reputaverit, omnem adhibebit operam, ut medicamenta, in patria abunde nata inveniat, quorum vires inquirat, ac exoticorum remediorum farragini modum terminosque ponere studeat.

Investigare iam non est animus, an quodvis solum remedia, incolarum morbis oppositа, producat? Id autem demonstrare conabor, Americam non solam esse, ubi medium febrifugum optimum nascatur, sed etiam nemora nostra, nostrasque terras efficaciſſimum eiusmodi remedium proferre. Non negavit nobis benigna natura contra morbos domesticos remedia indigena. Desunt nobis tantum, ut ego quidem arbitror, naturae scrutatores, qui vegetabilium virtutes perscrutentur, eorum-

eorumque naturam diligentius examinent. Groenlandia, cuius incolae ſcorbuto frequenter adficiuntur, cochleariam herbam ſponte producit, quae noſtra multo efficacius eſt antiſcorbuticum. Calidae regiones, ardentibus putridisque febribus ſaepius obnoxiae, acidorum fructuum ut citrorum, tamarindorum, caſſiae fiſtulae et huius generis aliorum, ſunt patria. Quare natale noſtrum ſolum remedio febrifugo careret? Tanti vero venduntur remedia, quae ab exteris regionibus adferri ſolent, ut ab eorum uſu merito deterreantur, qui praeterea ſciunt, ea malo dolo ſaepius adulterari. Rariſſime enim myrrha, opopanax, ſagapenum, balſamus de Mecha, opobalſamum aliaque integra atque incorrupta apud nos reperiuntur.

Quam vulgaris ſit *corticis peruviani* ſeu chinae-chinae uſus, et quantum pecuniae ex eius transmiſſione ad exteros redeat, paucis ignotum autumo. Remedium ergo apud nos progenitum, quod exotico ſubſtitui poſſit, ſi quis quaerat, operae erit pretium, officiumque medici prudentis, ut tale quicquam invenire conetur.

Gratiſſimum ergo mihi accidebat, cum amantiſſimi mei, celeberrimi BALDINGERI, Profeſſoris medicinae ordinarii apud Ienenſes, benevolentia, *Henrici Guilielmi* PEIPERI diſſertationem de cortice hippocaſtani, Duisburgi 1763. habitam, acciperem. Legebam ibi, corticem huncce contra febres intermittentes a celeberrimo LEIDENFROSTIO multis aegrotis cum ſucceſſu propinatum fuiſſe. Feci itaque et ego huius rei periculum et huius corticis pollinem in ſubſtantia, ſi ita loqui liceat, quibusdam febre tertiana laborantibus praebui, cuius vero vidi nullum ſucceſſum. Infuſum huius corticis hippocaſtani parum profuit. Extractum vero, quum parum e cortice redit, nimis pretioſum eſt. Sal igitur e cortice iſto, methodo Garrayana parandum, penes me ſtatui uberius evolvere.

Qui vero, quae partes ſint conſtituentes huius corticis a celeb. PEIPERO chymice perveſtigatae, ſcire cupiant, eos ad

ipsam summopere laudandam dissertationem delego. Breviter vero adhuc monendum puto, auctorem iam nominatum, ut vim remedii huius antiseptica demonstraret, duce PRINGLIO, multa tentasse, quibuscum ea, quae ipse tentavi, benevolus lector comparare velit.

Bubulae carnis sumsit ille vir celeb. duas drachmas, quas in decoctum corticis hippocastani duarum unciarum pondo iniecit, tantundemque bubulae in duas uncias saturati infusi corticis peruviani. Tum pari carnis portioni parem aquae purissimae quantitatem adfudit. Infusionibus his ad eum caloris gradum admotis, qui centesimum Thermometri FAHRENHEITII gradum non superaret, circiter sedecim post horas caro, cui aqua sola adfusa erat, putredinis odorem spargere incepit, paulo post vehementiorem. In reliquis infusionibus post quatuor dies nullum eius vestigium apparuit. Caro autem, cui in modo memorato experimento sola aqua adfusa, ut a putredinis odore liberaretur, in recenti aqua lota, duas in partes divisa, hisque decocti corticis peruviani et corticis hippocastani aequalis portio superfusa; cumque denuo repetitum esset, res eo perducta est, ut caro putredinis odorem amitteret, diesque multos sine ullo eius vestigio conservaretur.

Ut vero de virtute corticis huius antiseptica atque febrifuga etiam iudicare posset Celeb. LEIDENFROST, eius pulverem viginti minimum febre tertiana aegrotantibus praebuit, datisque aut una aut altera uncia, eos febre liberavit. Cuius viri auctoritas rem extra dubitationis aleam ponit.

Corticem in substantia rarissime adhibui, cum perpauci febre tertiana laborantes mihi sese obtulerint, atque ut dicam, quid autumem, pars corticis lignosa in hoc medicamento iners et superflua, ventriculoque valde molesta mihi videtur. Meditabar ergo, quemadmodum id, quod in cortice hoc efficax sit, vimque habeat praecipuam, inde separarem, idque in sale eius, methodo Garrayana elaborato, invenisse mihi gratulabar: neque

que cum in virgine viginti annorum optimos eius effectus viderim, ſpes me fefellit. Laborabat enim ipſa febre tertiana. Praemiſſa evacuatione primarum viarum, per medicamentum ex ipecacuanha, rhabarbaro, cremore tartari et pulpa tamarindorum conflato, propinavi medicamentum antifebrile ex drachma una ſemis ſalis corticis hippocaſtani, et uncia una aquae cinnamomi ſine vino. Cuius vix dimidia parte, tempore apyrexiae, conſumta, febris evanuit, neque alia incommoda damnaque, niſi pedes tumentes, languores, et quae ſunt eiusmodi, reliquit. Inde vero elucet, quodammodo ſalem huius corticis parvis doſibus exhibitum maiora multo citius efficere poſſe, quam magna ipſius corticis copia, quam aegrotantium plurimi abhorrebunt.

Nunc neceſſe eſſe duco, de antiſeptica iſtiusmodi ſalis virtute quaedam adiicere, quae ſane eminens, atque virtuti antiſepticae ſalis corticis peruviani fere aequalis eſt. Probent id experimenta, a me inſtituta, quae ſequuntur.

Die 21. Ianuarii 1769. ſumſi bubulae macrae drachmas ſex, diviſas poſtea in tres partes aequales, ut earum quaeque ponderaret duas drachmas, quas deinde tribus parvis phialis indidi. Primam phialam quatuor aquae unciis implevi, addita drachma ſemis ſalis corticis hippocaſtani, ſecundae tantumdem aquae infudi, addita vero ſalis corticis peruviani drachma ſemis, tertia phiala totidem uncias aquae ſimplicis habuit. Singulae tres, charta emporetica leviter tectae, fornaci adeo imponebantur, ut aequalem caloris gradum haberent. Sedecim horis elapſis, phialae ſalibus inſtructae ne minimum quidem odoris alieni reddebant; tertiam vero, quae his carebat, multa iam putredinis veſtigia exhibere, eiusque diei veſpere, ſive 24. horis elapſis, odorem carnis putreſcentis magis magisque ſpargere ſenſi. Tertio die phiala, quae carnem cum ſale corticis peruviani continebat, veterem ferinam oluit, quae parvum corruptionis gradum paſſa eſſet. Quae vero carnem ha-

bebat phiala cum sale corticis hippocastani, nullum alienum odorem hactenus sparsit. Tertia denique phiala, quae carnem continebat cum sola aqua adfusa, tertio die mane tam horrendum foetorem exhalavit, ut non sine periculo naribus admoveri posset; aqua colorem fuscum nacta; caro autem rubro colore destituta, putredine dissoluta, superficiei aquae innatavit. Aqua admodum foetente effusa, caro aliquoties recenti semper aqua abluta, et per dimidiam horam frigida recentique aqua immersa, et quamvis ei quatuor aquae unciae cum dimidia drachma salis corticis hippocastani adfunderentur, per aliquot tamen horas post infusionem odorem cadaverosum retinuit. Quem cum post decem horas, per quas fornaci iterum imposita fuerat, a sale corticis hippocastani victum arbitrarer, summopere erravi, sed idem manserat foetor detestabilis et secundum PRINGLIUM periculosissimus, quia exinde quam facillime dysenteria atque febres putridae exoriri possunt. Tanta erat carnis putredo, ut a sale corticis hippocastani superari haud posset. Plus igitur eius salis in carnem istam corruptam prodigere, superfluum putans, rem omnem abieci.

Quarto die, infusio cum sale corticis hippocastani facta, nec odorem, nec carnis substantiam mutaverat. Infusionis cum sale corticis peruviani eadem ratio. Quinto die, nulla adhuc mutatio, nec sequentibus usque ad duodecimum, cum infusio cum sale corticis hippocastani non cadaveris quidem, sed mucidae tamen atque aquae corruptae odorem exhalaret. Altera infusio cum corticis chinae sale odorem incorruptum tuebatur. Prior infusio autem die decimo quarto mucore obducta fuit. Quum aquam sale corticis hippocastani praegnatam, iamque corruptam profudissem, atque carnem perscrutarer; eam, quoad texturam, ne minimam mutationem passam, fibrasque integras soli lasque adhuc habere, inveni, quae, si caro putredine est soluta, solidae esse desinunt. Carnem recenti simillimam, dignam putavi, cui quatuor aquae uncias, quibus drach-

drachma ſemis ſalis corticis hippocaſtani ſoluta eſſet, iterum adfunderem; quam infuſionem adeo collocavi, ut ordinarium, qui in conclavi, iſto tempore eſſe ſolet, calorem haberet, quod etiam eodem tempore, infuſioni cum ſale corticis peruviani contigit, quae vigeſimo die aquae corruptae odorem prodebat, adhuc tamen exiguum; phiala contra, qua ſal corticis hippocaſtani continebatur, bono atque incorrupto odore conſervato, ad decimum octavum diem menſis Februarii, adeoque prope integrum menſem propter ſalem admixtum, nullam putredinem admiſit.

Sin vero de virtute plantae cuiusdam febrifuga, ex eius vi antiſeptica, cum celeberrimo PRINGLIO, paſſimque etiam clariſſimo MACKBRIDE, nec non auctore libri *Eſſay ſur l'hiſtoire de la putrefaction par le traducteur des Leçons de chymie de Mr.* SHAW etc. a Paris chez Didot 1766. iudicare liceat; ſalem cort. hippocaſtani magna febrifuga vi pollere, tutiſſime concludo.

Plura tentamina cum ſubſtantiis animalibus, quae antiſepticam virtutem huius ſalis probent, iam proferre, minime neceſſarium autumo. Si vero vim ſalis huius corticis hippocaſtani ulterius in febribus intermittentibus experiri licuerit, occaſione data, fideliter memoriae tradam. Coronidis loco adhuc monendum puto, quod hoc ſal corticis hippocaſtani id peculiare habet, quodſi eius minima portio in magna copia aquae limpidae ſolvatur, ſolutio colorem eleganter coeruleum inde aequirat.

(*Vinaria Halam miſſa menſe Auguſti.*)

# OBSERVATIO LV.

## Dn. D. HENRICI FRIDERICI DELII.

### *Mola ſingularis, adnata, prolapſa, necans, in vetula.*

Animalium propagatio, in tot eorundem ſpeciebus, non una fit, prorſusque eadem, lege, neque una eademque eſt *uteri* in omni regno animali conformatio, vel functio. Neque, ſi ſolum uterum humanum ſpectes, ſemper una eſt eiusdem facies, ut potius nullum corporis humani viſcus ſit, quod tantas, tamque varias, mutationes, in ſtatu ſano et morboſo, ſubeat. Eas autem nunc ampliori ſermone non recenſeam, cum, ſi tantum ova muliebria conſideremus, eorum conſtitutio varia iam ampliſſimum obſervationum campum ſiſtat, quem olim *) contemplandum mihi ſumſi. Uberius ibidem demonſtravi, quaenam ſit, et quam varia, *molarum* ſic dictarum ratio, quae, ſi *verae* ſunt, *ova*, vel *foecundata* ſunt, et foetu, vario modo deformato, gaudent, ut ſimul ipſum ovum iniquo modo nutritum ſit, vel ſunt *ſterilia*, eaque itidem ſuo modo ovario ſoluta, et in uterum delata, ibique ad tempus enutrita. Si vero *ſpuriae* ſunt, alias et diverſas concretiones ſiſtunt. Nunc autem excretionem molarum talium miſſam facio, et ſingularem molae letiferae hiſtoriam referam.

Vidua quaedam euſarca, LVIII. annorum, binis ſucceſſive viris matrimonio iuncta, in eodem plures partu ediderat liberos. Diu iam oedemate, et varicibus, laborarat, ita, ut interdum gangraenae metus adeſſet, per congrua medicamina tamen profligatae. Hemiplectica quoque ſymptomata, poſt morbum diuturnum ſecundi mariti, quem tandem apoplexia ſuſtulit,

*) Obſerv. de ovis muliebribus foecundis et ſterilibus. c. fig. *Erlang.* 1763. *Beobachtungen und Unterſuchungen, welche das Geſchäft der Erzeugung und die Geburtshülfe betreffen. Nürnberg* 1766.

lit, experta eſt, e quibus tamen quoque evaſit. Dum variarum aegritudinum medelam a me rogaret, referebat ſimul, ſe adhuc interdum fluxu menſium gaudere, qui ſaepiuscule ad haemorrhagiam uteri usque increſceret, mox autem per duorum, trium menſium ſpatium quiesceret. Fluentium quoque haemorrhoidum ſigna interdum adfuiſſe. Inprimis autem in oſſis ſacri, pubisque, regione dolores accuſabat, et frequentem ad urinam, cum ardore et ſtranguria, emittendam ſtimulum. Habitum obeſum, et diaetam non adeo tenuem, conſiderans, primo intuitu ad plethoram, et haemorrhagicum negotium, reſpiciebam, praecipue cum calculi forte ſuſpicio non ſatis evicta eſſet. Venae ſectionem, ſuo tempore inſtituendam, temperantia, et lenia tonica, ſuadebam, quibus, per annum fere, ſatis bene valuit. Tum autem ſubito mihi nunciari iubet, correptam eſſe ſingulari tenesmo, et dum alvum deponere conatur, prolapſum e vagina eſſe fruſtum carnoſum, ovum anſerinum magnitudine ſuperans, cum haemorrhagia quadam. Statim obſtetricem accerſere iubeo, quae, re inſpecta, refert, uterum, ut dicunt, eſſe prolapſum. Quanquam nunc non adeo credulus ſimilibus relationibus ſim, tamen, quae et manuum opera, agenda, in quocumque caſu, eſſent, praecepi, et externa appropriata fomenta, cum internis, ordinavi. Tentata ſaepiuſcule, ſed fruſtra, eſt repoſitio quaedam. Imo viſa fuit inverſio uteri, propterea, quoniam uteri orificium, per quod in dextro latere digitus adigi poterat, prolapſam partem cingere animadvertebatur. Ex ipſo autem fruſto, cum impetu, ſanguis proſiliebat, ut inde lipothymiae graviores ſequerentur, quibus, quantum poteramus, obviam itum eſt. Verum haemorrhagia ſaepius recrudeſcebat, et ſumma debilitas, et cadaveroſus foetor, quotidie increvit, ut aegrota undecimo die animam, omnibus incaſſum adhibitis, efflaret.

Sectione cadaveris impetrata, ſtatim ad eam nos accingebamus. Atque nunc confeſtim peregrinum corpus quoddam,

dam, magnitudine neonati caput superans, intra femora, e vagina pendens, sese nobis offerebat, substantiae spongiosae, duriusculae, coloris ex livido nigricantis. Inferiora versus basin quandam formabat, quae in petiolum satis crassum, binos pollices aequantem, superius adhaerentem, terminabatur. Intactum autem primo relinquebamus hoc corpus, et prius abdomen, copiosissima pinguedine refertum, aperiebamus, cuius viscera ceteroquin sana reperiebantur, ut tamen vesica urinaria admodum ampla, sed, sicuti et renes, sine calculo, fuerit. Uterus autem exsanguis, et, e diuturniori distensione, et fibrarum, nunc magis stipatarum, indole *), fere membranaceus, apparebat. Eius magnitudo tantum saltem a naturali, in non gravidis, differebat, ut duplo maior esset. Ambitus inaequalis erat, et in postica, et externa, facie fere sulcatus, et tuberculo steatomatoso obsitus, qualia quoque minora in ovario sinistro obveniebant. Nunc ut commodius cuncta lustrari possent, genitalia externa cum utero, vesica, et recto intestino, provide exscidimus, et in mensa explanavimus. Tum facile observavimus, in vagina nihil praeternaturalis subesse, neque sarcoma forte adesse, sed corpus prolapsum firmiter petiolo suo crassiori cum uteri collo, et orificii interni sinistro latere, cohaerere, ita ut ipsum orificium semilunarem tantum figuram exhiberet, altera scilicet facie deleta, et cum petiolo intertexta, et concreta. Prolapsum corpus dissectum porro eandem fere substantiam, cellulosam scilicet et vasculosam, referebat, qualem chorion habere solet, at longe crassiorem. Interne cavitate quadam, fere triangulari, laevi membrana terminata, gaudebat, quae vero foetus cuiusdam ne vestigium quidem continebat. In ipso uteri cavo bina, cum parietibus uteri concreta, tubercula, fabae magnitudine, reperiebantur, fere eiusdem, cum prolapsa parte substantiae, sed petiolo, non adeo evidenter gaudentibus.

Iam

*) V. Diss. de uteri fabrica controversa. *Erlang.* 1769. §. 6.

Iam vix dubii haeremus, quin fruſtum hoc maius prolaſum pro ovo deformato, ſterili, reputemus, in molam tandem hanc ſingularem transformatum. Quando vero ovum hoc per tubam in uterum delatum, et quamdiu in eo geſtatum, ſit, haud adeo facile determinandum eſt; ſicuti quoque, utrum bina alia dicta tubercula ovis originem debeant, an aliae morboſae excreſcentiae fuerint. Illud tamen haud difficulter coniicimus, fluxum menſium praeter aetatis rationem, ſaepe, et interdum cum haemorrhagia, recrudeſcentem, fluxum abortivum *) eſſe dicendum, qui vero maioris molae abortus in noſtra penitus abſolvi, propter firmiorem petioli cum utero nexum, non poterat. Haemorrhagia vero ex molae vaſis letalis demum evaſit. Quanquam forte quoque videatur, ac ſi haec mola deligatione et amputatione exſtirpari potuiſſet, tamen partim, in his tenebris, ea operatio non ſtatim indicabatur, partim, ſi et ſedulo peracta fuiſſet, an feliciſſimum inde eventum tuto poteramus hariolari?

(*Erlanga Norimbergam miſſa d.* 15. *Februarii* 1770.)

## *OBSERVATIO LVI.*

## Dn. D. IACOBI FRIDERICI ISENFLAMM.

### *Mira inteſtini Ieiuni complicatio, cum Metaſtaſi dubia.*

Si quae unquam dubia, ſummisque preſſa difficultatibus morborum Diagnoſis illa certe eſt, quae morbos partium internarum

*) Sicuti haemorrhagia uteri eo magis, in graviditatis ſtatu, periculoſa habenda eſt, quando, ut interdum fieri ſolet, chorion non fundo uteri, ſed prope cervicem, ubi vaſa maiora praeſto ſunt adnaſcitur, et interdum ibi ſeparatur, unde ante partum ſaepe mali ominis haemorrhagia.

rum topicos diiudicat, eoque magis, dum hi saepe ea exhibent Symptomata, quae vel a vicinarum quoque partium interdum et remotiorum adfectionibus oriri possunt, ut cui parti laesae adscribenda sint, dubium maneat atque incertum, vel dum vix ullas functionibus Corporis Vivi turbas iniiciunt, donec satis diu delitescentes repente symptomatum ultimum, mortem scilicet inferant. Accedit et altera in diiudicando huiusmodi morbo difficultas. Sollicita cultri Anatomici in dissecandis defunctorum horum cadaveribus administratio, praeternaturalem quidem visceris cuiusdam statum oculis distincte exhibet, neque tamen eadem semper inde in ferendo iudicio nascitur facilitas, num ad vitia malae conformationis, num ad causas, num ad effectus morbi haec visceris referenda sit degeneratio, nec, quam exoptamus, his in tenebris facem semper praefert morbi anamnesis. Crescit haec et in Diagnosi et in Indicationibus formandis difficultas, dum tanta a conformatione naturali aberratio vix ullo sese manifestat in vivis symptomate, quam in defunctis demum conspicientes vix non horrentes miramur. Abundant quidem talibus, quae haec cuncta comprobant, Anatomiae Practicae, observationibus, neque tamen et sequentem adferre morbi mortisque historiam inconcinnum iudico, tum quod haec unica, omnia et singula, quae supra dicta sunt, confirmet, tum quod morbi abstrusi maxime et complicati naturam non nisi post mortem cognoscendam doceat. Puella semestris, honesti civis filia, ineunte vere Anni elapsi symptomatibus febrilibus a dentitione, ut videbatur, oriundis corripitur, quae post binorum dentium eruptionem aliquantum mitigantur, neque tamen ita conquiescunt, quin perpetuo abhinc vagi maximeque anomali motus febriles supererssent, non quidem appetitum penitus prosternentes, tamen phlogosi recurrente, agrypnia et anxia quadam inquietudine tenellam misere excruciantes. Actum est, quod agere artis regulae iubent, exiguo tamen vel nullo sequente levamine. Quarta morbi

septi-

ſeptimana manifeſtatur in inguine ſiniſtro tumor lapideae duritiei, ſenſim mirum magnitudine increſcens, miſereque, ut videbatur, dolore puellam torquens, nullis vel reſolventibus cedens vel emollientibus, donec poſt menſem mollities accederet et fluctuatio. Inflicto tum, ut oportebat, vulnuſculo, immanis effluxit puris foetidi copia, cuius non fere quantitatem minorem tumor vix ſubſidens eructavit quotidie. Febris ſuperveniens marasmodes, quae praeſtantiſſimis reſtitit remediis, qua tamen (quod mirum dictu infra videbitur) et appetitus, dum uberibus puella admoveretur, ſemper aliquantum conſtitit, et alvus libera vel leniſſimis ſtimulis obediens, reſpiratio in omni corporis ſitu expedita, tuſſicula haud adeo vehemens, et brevi lenioribus bechicis profligata, convulſionum vix manifeſta veſtigia fuerunt, tandem miſellam poſt paucas ſeptimanas placide e vivis ſuſtulit. Corpuſculo emaciato admodum ad ſectionem tradito, quo abſtruſi morbi clarius innoteſceret indoles, in vulnus ipſum primo inquiſitum eſt. Orificium in ipſo inguine ſiniſtro ſtylum eousque admiſit, ut ex adverſa parte eius cuſpis circa femoris trochanterem minorem ſolis tecta integumentis tangi poſſet, diſciſſisque integumentis, muſculisque ſeparatis, ulcus pure adhuc ſcatens non in cavum abdominis penetraſſe, ſed mediam ad usque femoris regionem inter ſolos muſculos, lividum praecipue et caput tertium tricipitis ſubſtitiſſe apparuit. Caries oſſis femoris nulla, nec ulla ligamenti capſularis articuli eroſio. Remotis, quae viſcera abdominis recondunt integumentis, praeter cognitam ſatis, qua tenellorum inteſtina ab inteſtinis adultorum differunt, diverſitatem, mira hic viſcerum deprehenſa eſt aberratio. Hepatis moles, longe ac oportebat, minor; ventriculus vacuus aſt praegrandis ad umbilicum fere pertingens, duodenum ingens, inteſtina tenuia mirum in modum expanſa, craſſa more inſolito conſtricta, utraque paſſim maculis inflammationis putridae ſeu ſpuriae venoſae notata. Cum inteſtina accuratius luſtranda a duode-

no digitis, ut moris est, provolverentur, iamque Ieiunum fere in Ileum transiret, obstare aliquid, quo minus id provolvi posset, sentiebatur, vi tanta, ut hic intestinum fere corpori *vertebrarum* immersum videretur. Novitate rei perculsus, quidve causae subesset, scire gestiens incisor, omnem tractum intestinorum provida manu abdomine exemtum perlustravit, miransque Ieiuni extremitatem non solito gyro in Ileum transire, verum quasi in se contortum in regione inter umbilicalem et Iliacam media ipsum perforare mesenterium, eiusque laminis tectum iisque accretum postice emergere, inque Ileum terminari deprehendit, ita, ut non nisi disfecto Mesenterio eiusque laminis caute separatis tandem tubus intestinorum provolvi posset. Liberata sic ab annulo praeternaturali mesenterii intestini pars ipsis suis tunicis adeo constricta ad pollicis circiter longitudinem apparuit, ut vix pennam anserinam admittere videretur. Aperto thorace pulmo sinister ubique Pleurae ac Diaphragmati ipsa sua substantia arctissime accretus immanem recondidit saccum pure spisso et albido repletum, cuius certe pondus duodecim superavit uncias, pulmone interim dextro optime conformato. Comparatis his, quae Anatome docuit cum ipsa morbi Historia, varia quidem nascuntur magni momenti Problemata: An intestinorum degeneratio morbi cuiusdam effectus, an vitium malae conformationis forte minus inter tenellos infrequens, qui convulsiva Colica obire creduntur? An ex intestinorum vitio mala digestio, inde Cacochymia et metastasis purulenta? Qui factum est, ut vix excretio alvi sufflaminaretur, quae in Colica Pictonum, aeque constrictis intestinis, tantum turbatur? An a pulmone facta est ad inguina metastasis, an ab inguine ad pulmonem, dum praeter duarum septimanarum tussiculam facile conquiescentem vix ullis pulmonis morbus signis manifestaretur, hinc initium determinari non possit? An fiente metastasi tussis, facta metastasi conquiescens? An decubitus in omni situ corporis facilis, liberaque respiratio

dubiam

dubiam reddunt in Empyemate et Vomica lateris adfecti Diagnoſin? Quorum quidem cunctorum ad ſaniora Syſtematicae Medicinae Principia facta dilucidatio non exiguam in abſtruſorum morborum Diagnoſi, Indicationibusque formandis adferre poſſe videtur utilitatem.

(*Erlanga Norimbergam miſſa d.* 15. *Febr.* 1770.)

## *OBSERVATIO LVII.*

## Dn. D. IOANNIS AVGVSTI WOHLFAHRT.

De

## *Vermibus per nares excretis.*

Vnde libelli noſtri initium potius faciamus, quam ab accurata rei, quae ad illum componendum nos invitavit ſcribendique materiam praebuit, enarratione? Nulla enim res magis iuvat augetque rem medicam diligenti omnium, quae accidunt, obſervatione, ſimilium inter ſe comparatione, cauſarum abditarum indagatione; neque aut naturae ſcientia, aut morborum pellendorum peritia noſtra aetate crevit alia ope magis, quam indefeſſa virorum doctorum, qui, quaecunque vidiſſent, obſervaſſent, uſu experti eſſent, litteris conſignarunt, aſſiduitate admirabilique perſpicacia. Hoc igitur agamus, praeclara ſummorum virorum exempla ſecuturi, imitemurque hoc in libello eos Medicos, quos CELSVS dicit iis temporibus floruiſſe, quibus *medendi ſcientia ſapientiae pars habita* fuerit, *morborumque curationem cum naturae contemplatione* coniunxiſſe: hanc rationem ipſo viro, quem laudavimus, ſummo commendante. *Iſta* enim, addit, *naturae vera contemplatio quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinae reddit profectum. Verique ſimile eſt, et Hippocratem et Eraſiſtratum, et quicunque alii, non contenti febres et ulcera agitare, rerum quoque naturam ex aliqua parte ſcrutati ſunt,*

*non quidem medicos fuiſſe, verum ideo quoque maiores medicos exſtitiſſe a).* Haec ille ſapienter, ut omnia, et vere. Nos vero ad rem ipſam explicandam progrediamur.

§. I.

Venit ad me ſenex, annos LXVII. natus, ſale coquendo victum quaerens; vehementiſſimis ſe capitis doloribus inde ab octo diebus cruciari, immo ad rabiem ſeſe abripi eorum vi, queritur. Cui dum conſulere meditor, dextrum oculum, dextram capitis partem, os faucesque valde intumuiſſe obſervo. Adhibui, quae eiusmodi in morbis adhiberi ſolent, omnia; ſed irrito eventu. Tum, id quod in capitis doloribus plerumque fieri iam CELSVS docuit *b*), nos hic ex alia cauſa accidiſſe docebimus, ſanguinis curſus ex naribus adeſt: triduum manet: nec diu nec noctu conſiſtit. Homo interim iſte ſe domo continere, nec venire ad me amplius. Ecce! quarto die e ſiniſtro naſi foramine vermis exit: quem cum mihi oſtenderet, ſuaſi, ut ſpiritum vini naſo infunderet attraheretque. Quo facto ſtatim octo et decem vermes e dextro foramine prodeunt. Aegrotus non amplius ſentit dolores, quibus paullo ante vexabatur, acutos, priſtinumque vigorem recipit. Interim vermium iſtorum naturam accuratius explorare lubuit.

Vermis igitur quisque albidi coloris erat, eaque magnitudine, quam *Fig.* I. oſtendit. Omnes vero iſtos vermes vaſe vitreo, cui paullum terrae iniectum erat, incluſimus. Statim illi vermes ſe in illa terra abſcondere, atque poſt paucos dies in erucam ſubnigram duramque (*Fig.* II.) abire. Poſt viginti novem aut triginta dies prodierunt muſcae, quarum et imaginem exhibuimus (*Fig.* III. et IV.) et formam nunc pluribus deſcribemus. Huius muſcae praecipuas partes aeri inſcribendas exhibendasque in tabula IX. curavimus. Nam

*a*) Vid. CELSVS de Med. praefat. p. 2. et 13. ed. Kraus.
*b*) Vid. Lib. II. C. 7. p. 63. et Lib. IV. C. 2. p. 186.

Nam hac quoque in re verum eſt, quod poeta dicit: *Segnius irritare animos, quae per aures percepta, quam quae oculis ſubiecta ſunt.* Omnis vero obſcuritatis evitandae cauſa adiecimus deſcriptionem muſcae Theotiſcam, ne, minus notis, vt fieri neceſſe eſt, verbis vſi, cuiquam lectorum parum ſatisfaceremus.

a) *Dieſe Schmeiſsfliege iſt mit ziegelrothen Augen, fadenförmigen Fühlhörnern und einem Saugrüſſel verſehen. Der Vordertheil des Kopfes glänzet als weiſer Atlas; der Rücken iſt von Farbe hellbläulich, grau, mit ſchwarzen, die Länge herablaufenden Strichen. Der Leib iſt hellgeblich grau, mit vier ſchwarzen Punkten, und in der Mitte deſſelben zierliche ſchwarze Flecke. Dieſe Fliege iſt mit wenigen ſchwarzen Haaren beſetzt: ſie iſt auch ſeltener als die gewöhnlichen Schmeiſsfliegen.* Fig. 5. *iſt die Gröſſe der Eyer von dieſer Fliege.* Fig. 6. *ein Fühlhorn in natürlicher Gröſſe.* Fig. 7. *zeigt daſſelbe vergröſſert.* Fig. 8. *der Saugrüſſel in natürlicher Gröſſe, und* Fig. 9. *derſelbe vergröſſert, an welchen die Sauglippe* a, *und die Freſsſpitzen* b. Fig. 10. *iſt die Fliegenmade vergröſſert. Der Leib beſtehet aus* 11. *Abtheilungen und dem Kopfe, an welchem zwey dunkelbraune, harte, bewegliche klauenartige Hacken* aa, *befindlich.* Fig. 11. *iſt der noch mehr vergröſſerte Kopf, an welchem die zwey beweglichen Hacken* aa, *deutlicher zu ſehen. Wenn die Made fortkriechet, ſo ziehet dieſelbe erſtlich die Hacken,* aa, *in die untern dicken Theile,* bb, *ſo an den Hacken befindlich ſind, hinein; alsdann ziehet ſie auch dieſe dicken Theile in den Kopf, ſo daſs von dieſen Hacken nichts mehr zu ſehen iſt. Alsdann ſiehet der Kopf ſo aus, wie* Fig. 12. *zeigt, und iſt kaum bey* aa, *merklich, wo ſich die Hacken hineingezogen haben. Die dunkle Farbe der hineingezogenen Hacken ſchimmert bey* b *merklich durch. Das Hineinziehen und Herausſtoſſen dieſer Hacken geſchiehet ſehr geſchwind. Wenn die Made fortkriecht, ſo hackt ſich der Kopf mit den Hacken feſt, und ziehet den hintern Theil des Leibes nach dem Kopfe, und ſetzet ſich mit ſelbigen, auf die an der letzten Abtheilung bey*

b, Fig. 10. *wo zwey kleine zackenförmige Theile ſind, feſte, hebt den Kopf, in welchen ſie die Hacken hineinziehet, in die Höhe, und ſtrecket ſelbigen an den Ort, wo ſie ſich mit denen wieder herausgeſtoſſenen Hacken feſtſetzen will. Dieſe abwechſelnde Bewegung iſt ſehr ſchnell. Zwiſchen den Hacken am Kopfe iſt eine kleine Spitze befindlich:* Fig. 12. d. (*ob dieſe Spitze zum Saugen, oder die Hacken, wie bey den Ameislöwen, iſt nicht wohl zu beſtimmen*). *Auf dem Kopfe befinden ſich zwey Erhöhungen,* Fig. 11. *und* 12. cc. *welche vermuthlich das Anreiben des Kopfes zu verhindern dienen. In der hintern und letztern Abtheilung der Made befindet ſich eine Vertiefung, in welcher zwey Luftröhrenöfnungen* Fig. 10. c, *befindlich. Die Made iſt mit ſehr kleinen einzelnen, kurzen, ſchwarzen Haaren beſetzt.* d.

§. II.

Age vero, recenſeamus exempla ſimilia, eaque a viris doctis obſervata, copiamque faciamus comparandi ea cum noſtra narratione.

Primum igitur prodeat *Guil.* FABRICIUS *c*), qui de filio avunculi ſui haec memoriae prodidit. „ Diuturno vexabatur dolore capitis, qui primum e regione muſculi crotaphiti ſiniſtri, cum parvo tumore oedematoſo inceperat. Dolor per menſes aliquot totum fere caput, praecipue autem partem ſiniſtram pererrabat. Tandem vero ab impreſſione naſi et oſſis cribroſi usque ad ſuturam coronalem fixus permanſit, tumore inſenſibiliter reſoluto. Dolor nihilominus ſemeſtri ſpatio dies noctesque continuabat. Deinde dolore et febricula auctis et ſternutatione exorta, ruptus eſt abſceſſus circa os cribroſum: inde nonnihil puris foedidi ſinu effluxit: cum quo ſimul vermis proſerpſit. Poſtea dolor capitis reliquaque ſymptomata ceſſarunt. „

Bre-

*c*) Vid. Opera Obſervationum et Curationum medico-chirurgicarum, Cent. I. Obſerv. VIII. add. Cent. V. p. 381.

Brevius ſimilem caſum refert *Nicol.* TULPIUS *d*): „ Ancillae Chirurgi, acerbe ac longe ex capite dolenti, neque ullis remediis adiutae, tulit tandem ſuppetias vermis, e naribus prorumpens, longitudine medii digiti. „

Ad clari nominis virum, *Thomam* BARTHOLINUM, haec ſcripſit olim *I.* LANGELOTIUS, Archiater Gottorpianus *e*). Nuper cum in Dithmarſia agerem, retulit medicus ibi ordinarius, vermem ſe ſua manu contrectaſſe, digiti medii longitudine, qui e capite per nares foeminae cuiusdam exire coactus hoc modo. Foemina ruſtica iſtius loci incola cum per multum tempus duros ſenſiſſet capitis dolores, tandemque ii adeo increviſſent, ut inſtar maniacae hinc inde diſcurreret, venit ad Paſtorem Pagi Neukirchen, famoſum tunc inter ruſticos Med. Practicum, magnis clamoribus opem eius implorans. Is ſtatim conſuetum ſibi in Cephalalgiis Ptarmicum miſerculae adhibuit, quo caput vehementer concuſſum una infauſtum hoſpitem loco movit atque nares exire compulſit, quo facto immanis capitis dolor ſtatim conquievit. „

Huc pertinet etiam narratio *Samuelis Theodori* QUELLMALZ, non incelebris nuper apud Lipſienſes medici; quam repetemus totam. „ In pago, inquit, Henningsleben prope Longoſaliſſam, quae urbs Thuringiae eſt, obſtetrix loci cephalalgia vehementi corripiebatur, quae ſenſim ſenſimque tantum capiebat augmentum, ut tandem ad inſaniam usque ob miſeros capitis, nunc in externis, nunc in internis partibus exantlatos cruciatus increſceret. Diebus aliquot elapſis tumor inflammatorius in naſi ſuperiori regione eiusque primum oculis e diametro oppoſitis magis, poſtmodum in reliquis quoque lateribus, exſurgebat, deſcendensque ſucceſſive, eo usque augebatur, ut naſi apicem

*d*) v. illius Obſerv. Medic. L. IV. c. 12. p. 299.

*e*) v. Bartholini Epiſtolas Medicinales a doctis vel ad doctos ſcriptas. Cent. II. ep. 74. p. 641.

cem pariter ac magnam faciei partem occuparet. Tametſi autem topica varia reſolventia a medico in conſilium vocato applicarentur, omnem tamen diſcuſſionem reſpuens ſuppurationi cedebat, quumque ad maturitatem ſatis perveniſſe videretur, inciſione in apice adminiſtrata, pus cum fruſtulis oblongis, conglomeratis quaſi, prodibat. Quibus, cum puris exitum impedirent multum, penitius introſpectis, vermes potius eſſe, quos tarmetes diceres, apparuit. Eorum vero centum minimum paucos intra dies excretos fuiſſe, mirari ſubit. Quantum inde levaminis ſenſerit miſera, ſponte intelligitur, ipſumque ulcus intra quinque dies ad plenariam conſolidationem deducebatur. „ Deſcripſit etiam vir doctus formam vermis. Oſculum eius, addit, pro molis corporis proportione, magnum, ſupra idem duo filamenta prominentia, cornutum eum reddunt, circuli ambientes, articulos quaſi conſtituentes, lineis obliquis invicem cohaerent, compreſſus exiſtit mollis atque colorem cineritio-obſcurum refert *f*).

Nec ſilentio praeterire fas eſt, quae virum multo rerum uſu praeditum, *Samuelem* SCHARSCHMIDIUM obſervare memini *g*). Eſt enim illius narratio, ut decet peritum medicum, accurata.

*Eines Tagelöhners Frau von 30. Jahren kam zu mir und klagete, daß ihr bisweilen Würmer aus dem Kopfe durch die Naſe fielen. Ich bemerkte auch durch den äuſſerlichen Augenſchein in ihr, daß die linke Backe* circa ſinum maxillarem *bis zum Auge etwas erhabener war, als die rechte, und vernahm auf weitere Erkundigung, daß ſich ihre Krankheit mit unerträglichen Kopfſchmerzen angefangen; und daß, von der Zeit an, da dieſelben aufgehöret, öfters eine dünne, wäſſrige Materie aus der Näſe gefloſſen, mit welcher bisweilen Würmer herausgekommen, und von der Zeit an wäre*

*f*) Vid. *Commercium litterarium ad rei medicae et ſcientiae naturalis incrementum inſtitutum* a. 1746. Hebd. XVII. p. 131.

*g*) Vid. *Mediciniſche und chirurgiſche Nachrichten.* P. I. p. 214.

*wäre auch die Backe etwas geſchwollen. Weil ich nun aus dieſer Erzehlung ein* Ozaenam *oder Naſengeſchwür befürchten muſte, ſo lies ihr zuförderſt eine balſamiſche Mixtur aus einem* Decocto *bitterer Kräuter und inſonderheit* Herbae tanaceti, rutae et abſynthii, *in das linke Naſenloch einſpritzen: und da eine ziemliche Quantität dieſes* Decocti *zurück blieb, verſuchte ich, wie weit und wie tief ich mit der Sonde kommen würde. Dieſe lies ſich ganz leicht nicht nur in den* ſinum maxillarem ſiniſtri lateris *tief bineinbringen, ſondern nachdem ich ſie wieder herausgezogen, fielen drey lange Maden, mit kleinen ſchwarzen Köpfen, einen guten Zoll lang, welche denen groſſen Käſe- und Speckmaden nicht ungleich waren, heraus. Bey fortgeſetztem Gebrauche der* Injection *ſind nach und nach von ſolchen Ungeziefer über dreyſig herausgekommen; worauf nicht nur zugleich die Schmerzen und der Ausflus der dünnen wäſrigen Materie nachlieſſen, ſondern es verſchwunde auch die Erhabenheit der Backe, und die Patientin, ſo vom Lande war, reiſete wiederum vergnügt nach Hauſe.*

Quae quidem exempla licet ſat luculenta ſint, tamen ob dolorum vim et periculi inde exacti magnitudinem memorabiliora videntur duo alia, a *Littrio* et *Maloeto* in Actis Pariſinae Academiae memoriae prodita *b*). Uxorem, ille narrat, XXXVI. annorum per duos annos acerbiſſimos dolores ſub fronte prope naſum ſenſiſſe: his tandem inſomnes noctes acceſſiſſe corporisque convulſiones: ita ut ter de illius vita actum eſſe videretur. Poſteaquam quatuor annos fruſtra variis remediis malo iſti reſiſtere ſtuduerat; tandem, puluere ſternutatorio illi commendato, moxque vehementi ſternutatione conſecuta, vermem paullumque ſanguinis naſo reddit: toto morbo ſtatim ſublato. Miles quidam, alter commemorat, in ſiniſtra parte radicis naſi cruciatus tres annos tolerabat atroces; quorum vis ipſum quoque oculum, quem ne perderet omnino, verebatur,



*b*) v. Hiſtoire de l'Academie de Paris a. 1708. p. 42. et 1733. p. 34.

attingebat. Sonitum aurium sentiebat: ideo oleo amygdalarum usus, unam guttam auri infudit. Duorum dierum spatio interiecto, in naso titillationem nisumque sternutandi expertus, corpusculum aliquod in naso haerere sensit, quod dum digito extrahit, vermem conspicit. Quinque ille dies vivebat atque e genere Iulorum erat. Miles omni dolore liberatus est.

Sufficere haec credo exempla ad rei nostrae illustrationem, quibus et addi possunt alia a KERKRINGIO *i*), FERNELIO *k*) et *Nicolao de* BLEGNY *l*), nihil ut dicam de exploratore vermium clarissimo, *Nic.* ANDRY *m*), observata.

## §. III.

Ecce igitur pestilentissimos generis humani hostes, vermes, ipsi hominis capiti non minus formidolosos, quam toti illius corpori et singulis fere partibus. Nil enim verius est iis, quae *Peter* BORELLUS dicit *n*): *Multorum animalculorum sedes homo est, in eo, tanquam in alio mundo hospitantur, et sic nos in mundo, qui etiam iuxta aliquos magnum animal est, sicque infecta alia in aliis quandoque reperiuntur.* Ita sub epidermide, in mammis, in faucibus, in oculorum palpebris, in auribus, in pulmone et pectore, in intestinis, in hepate, liene, renibus, in venis variis, in ossium medullis vermes repertos fuisse, praeter *Aug. Quirinum* RIVINUM *o*), docet in eximiae eruditionis libro Vir Cl. *Petrus Simon* PALLAS *p*): qui non solum ullum in animantibus viscus, ullum modo aptum locum a parasitica hac sobole intactum manere negat, sed etiam addit, a verminosa progenie mul-

*i*) Obs. Anatom. 43.
*k*) Pathol. L. V. c. 7.
*l*) In Zodiaco Medico-Gallico. P. I. p. 73.
*m*) *De generatione vermium in corpore humano* c. 3. art. 1.
*n*) Hist. et Observ. Medicophys. Cent. III. Observ. 45.
*o*) v. Dissert. Medic. XXXVII. de Morbis animatis cap. 1.
*p*) Diss. de infestis viventibus intra viventia, Lugd. Batav. 1760.

multas, quibus laborat hominum genus, aegritudines et plerosque animalium morbos unice produci, eaque profligata innumera mala tolli posse. Certe apparet, ne fines nobis positos transeamus, ex exemplis a nobis collectis, et vehementissimos dolores capitis a vermibus, in sinu frontali nidulantibus, excitari, et maxime diuturnos, qui tres quatuorve annos hominem excrucient, immo deteriora mala inde nasci. Nam ut in lupi rabidi osse spongioso vermes reperti sunt *q*), ita etiam miles ille, cuius exemplum Fernelius, paullo ante laudatus a nobis, narrat, delirio extinctus fuit. Quare eo magis necessarium est, ut ad omnia, quae huc pertinent, animum aduertat, excutiat singula, et in morbo atrociſſimo miseris mortalibus succurrere discat Medicus. Praeteriit enim tempus, credo, quo vermes solis verbis capite expelli poterant. Certe quis non miretur, bonum Borellum sibi persuaderi passum fuisse, nescio quem nebulonem ante solis ortum Ebuli plantam inclinasse, et sub lapide posuisse, his verbis usum: *Incarcero te, herba bona, donec vermes cadere feceris, quos N. habet in capite vel aure*: quibus dictis statim omnes vermes ex aegroti, licet longo locorum intervallo ab isto remoti, capite exiisse. Immo addit: *Latet, ut opinor, aliquid diabolici in his curis, seu pacti impliciti cum daemone r*). Tam difficile est doctis etiam viris, superstitionis pravae opinionibus semper ita adversari, ut aut admittant eas nunquam, aut conceptas statim animo iterum eiiciant! Sed hac quoque in parte solers naturae studium nos sapientes cautosque efficit.

## §. IV.

Iam opus est, ut originem natalesque vermis nostri indagemus: ubi nolo repetere ea, quae de vermium generatione



*q*) Misc. cur. D. I. ann. III. Observ. 193.
*r*) Vid. libr. cit. Cent. I. Observat. 18.

a viris doctis, aliis aliam opinionem complectentibus, disputata sunt, aut refutare post alios COULETI, HARTSOECKERI, VALISNERII opinionem, connasci nobiscum vermes, ea tantum, quae probabilia mihi videantur, secuturus.

Nota est sententia REDII, LEUWENHOECKII, SWAMMERDAMII, RAII, aliorum, ex ovulis insectorum cum aëre, cibo, potuque aut alio modo assumtis nasci in corpore nostro vermes: argumentis quae nititur firmis, certe nondum concussis a quoquam: praesertim cum illi, microscopiis adiuti, incredibilem ovulorum et animalculorum copiam ubique observaverint.

Muscae illae, quarum e genere ea est, quam depinximus, versari solent in locis, ubi foetidus odor est, ibique ova sua lubenter deponunt. Quare ascaridum, qui in recto hominum, equorum, in vulva foeminarum habitant, ortus licet dubius sit valde, non improbabilis tamen est KRAZENSTEINII *s*) coniectura: oriri eos ex ovulis muscillarum in cloacis cunctantium, ano et urethrae immissis. Quis nescit ea, quae huius rei explorandae causa REDIUS *t*) egit? Nempe carnem in ollam immisit, ollae ipsius foramine serico tecto: odor carnis putrescentis muscas allicit: muscae ollam circumvolitare atque tentare introitum: impeditae vero ovula serico isti imponunt. Tum caro, ut fieri solet, in putredinem quidem abit: nulli vero vermes, ut alias, enascuntur. Nec, aliorum de putredine loquentium sententiam ut refutaret, multum diversam viam iniit *Aug. Iob.* ROESELIUS *u*). Neque enim vermes casu fortuito aut e sordida putredine oriuntur, sed semper ex ovulis, carni ab insecto commissis, prodeunt. Habet quod-

*s*) *Von der Erzeugung der Würmer.*

*t*) V. Franc. Redii Experimenta circa generationem insectorum, Lugd. Batav. 1729.

*u*) V. *Insecten-Belustigungen.* P. II.

quodcunque infectum certum atque a natura tributum ſibi locum, ubi ova ſua deponit. Id quod ideo provida rerum natura machinata eſt, ut tenera progenies ſtatim pabulum ſuum inveniat. Iam facile fieri potuit, ut mucus e ſenis iſtius, qui huic libello ſcribendo argumentum praebuit, naſo propenderet: forte etiam in ſomno: ut muſca in muco ovula ſua poneret: ut iſte homo mucum in naſum retraheret, ovula igitur in ſinus frontales pervenirent, atque tali modo vermes in hoc quaſi domicilio generarentur atque creſcerent. Ex anatomicis vero ſcholis omnes norunt, membranam, quae fauces et cavitates narium tegit, cum ſinubus quoque coniunctam eſſe. Hinc, quo magis vermes creverunt, eo magis quoque dolores aucti fuerant: hinc, quia vermes in dextro ſinu frontali habitaverunt, inflammatio quoque et tumor lateris dextri accidit. Membranam enim vermes irritaſſe quis non videt? Scimus vero, exemplis foeminarum hyſtericarum, quam vehementes motus excitet irritatio nervorum in tunica pituitaria. Odorem, quem balſama emittunt, conſequuntur convulſiones corporis: contra aliarum rerum odor, ut pennarum aduſtarum, ſaepe recreat ſubito et refocillat eosdem homines. Vehementes capitis dolores comitantur ſaepe coryzam, orti in ſinubus frontalibus a ſolo decubitu ſeroſo: valde excruciantur ſaepe iuvenes doloribus in hac regione, unice ob ſanguinis congeſtionem; nervis ab extenſis vaſibus ſanguiferis preſſis. Quam gravia igitur ſymptomata accidant neceſſe eſt, ſi eandem membranam vermis tangit, atque dum reptat, vehementer movet. Saepe inflammationes meningum, deliria, febres ardentes, convulſiones excitantur a vermibus, meatum auditorium irrepentibus, licet nervi minus hic nudi ſint, quam in tunica Schneideriana, quae ſinus frontales conveſtit. His autem in locis vermes illos ſedem habuiſſe, oſtendit etiam fluxus ſanguinis. Nam poſteaquam vermes creverant atque orificium ſinus frontalis parvum tranſitum impediebat, ut maius facerent, neceſſe fuit.

fuit. Nam orificium sat amplum fuisse et viam praebuisse vermibus, hinc quoque mihi probabile visum fuit, quia sat magno stilo in sinum frontalem penetrare poteram.

Haec mihi sententia, quam LITTRII et MALOETI exempla confirmant, probabilior videtur opinione LITTRII. Hic enim putat, ovula insecti per stomachum in sanguinem pervenisse, atque in sinu frontali demum separata fuisse. Quasi non multo brevior esset via per nasum in sinus frontales?

Interim non nego, potuisse etiam alio modo vermes in illum locum venire. Namque ipsius aquae, quam innoxiam existimamus, hausto posse vermiculorum progeniem nobis tradi, cum alii observaverunt *x*), tum nuper RAZOURIUS, Nemausiensis Medicus, narrat *y*): foeminam, quae siti magna stimulata e palustri lacu biberat, postridie capitis dolores atroces sensisse: immo febri ardente correptam fuisse. Omnia remedia frustra adhibita. Tandem noster illi vomitorium e Tartaro emetico praebet: aegrota non vomere, sed sternutare, atque naso LXXII. vermes parvos albosque emittere, qui iis similes erant, quos in vervecum capitibus observamus, quosque REAUMURIUS describit *z*). Iam eadem causa hos vermes producere potuit. Cava manu aqua hauritur: ori infunditur: fieri potuit facile, ut aliquantum aquae in nasum attraheretur, atque ova insecti in tunica pituitaria haererent. Innumerabilibus vero modis haec ova in sinum frontalem pervenire potuerunt: quanquam causam et originem ipsam raro invenire licet. Nam aegroti eam ipsi plerumque nesciunt. Capitis dolores initio minus vehementes sunt: negliguntur morbi, sensim paulatimque crescentis, primordia: post mensem aut annum,

*x*) Vid. Bonet. Med. Sept. L. III. sect. X. cap. 18. Pechlin. L. II. Obs. 35. Reines. ad Th. Barthol. Act. Haffn. Vol II. p. 114.
*y*) Iournal des Scavans. 1758.
*z*) Histoire des Insectes. T. IV. p. 555.

num, quando moleſtior ſaeviorque dolor eſt, non recordantur amplius ea, quae ſub initia morbi acciderunt illique originem praebuerunt et cauſam. Interim tamen, unde ipſi vermes, de quibus nos locuti ſumus, orti fuerint, ex illorum apparet metamorphoſi, quam reliqui omnes, qui ſimilia collegerunt exempla, non obſervaverunt, ideoque minus plenam totius rei ſcientiam et ipſi habuerunt et impertiverunt lectoribus.

## *OBSERVATIO LVIII.*

## Dn. D. IOANNIS CASPARI de RVEFF.

### De

### *Hydropis pectoris certa vel incerta Diagnoſi.*

Si quid eſt, quod ingenii noſtri aciem frequenter effugiat, operam et ſtudium noſtrum turpiter eludendo, eſt ſane, ſi rem ex vero iudicare licet, hydrops pectoris, affectus iſte truculentus, inopinate et ſubito adeo hoc malo correptos doloſe iugulans. Ex unanimi enim peritiſſimorum medicorum conſenſu periculoſiſſimi huius affectus ſigna omnino dubia recenſentur et obſcura, nulliusque membri affectiones, ſi BAGLIVO ſit fides, tam obſcuris ad invicem confunduntur ſignis, quam morbi pectoris in Lib. II. p. 219. Quamvis ſolertiſſimo huic naturae humanae indagatori laus tribuenda ſit maxima honorque debitus haud denegandus, atque effatum eius in dignoſcendo pectoris hydrope hactenus confirmatum fuiſſe ex pluribus obſervationibus, praeſertim quae in Actis phyſico-medicis adnotatae leguntur, abunde conſtet; attamen in ipſiſſimis laudatis Ephemeridibus caſus recenſentur varii, qui fallaciam huius ſigni apertiſſime demonſtrant, cum in aegrotis ſymptomate hoc graviſſime vexatis, ut lectum nempe deſerere et in ſella noctis partem tranſigere co-

gerentur, aperto poſt mortem thorace ne quidem unica drachma aquae fuerit deprehenſa. Vol. I. obſerv. 170. Nec experientiſſimus ille Vindobonenſium Medicus de HAEN, Medicinae practicae Profeſſor Celeberrimus, a Baglivo venditatum ſignum admittit, *ſi aeger expergefactus ſuffocari ſe ſentiat, feneſtras aperiat et liberum aërem exoptet, pro certo et infallibili ſigno haberi, aegrum hydrope* pectoris *laborare*, longe aliter edoctus in Part. V. Rationis medendi ſolide demonſtrat, ſubitam a prima ſomni dulcedine excitationem cum imminentibus ſuffocationis minis pro ſigno pathognomonico non agnoſcit, et hydropem pectoris adeſſe poſſe citra hoc ſignum evidenter demonſtrat, prudentiſſime concludens l. c. p. 106. *Si ergo nocturna orthopnoea omnino deeſſe in graviſſimo pectoris hydrope potuit, ſi in aliis paucis modo ante funera diebus apparuit, ſi denique ubi adeſt, profectiore adeo morbo pateſcit, ut quodvis fere reſpuat auxilium*; non videtur illa *pathognomonici ſigni nomine venire debere.* Iuvabit igitur ex propriis obſervationibus meam in medium proferre ſententiam.

Virum quadragenario maiorem anno vix elapſo curandum ſuſcepi, qui ex inordinato vitae genere valetudinariam per menſem vitam ducere, de tuſſi poſtea ſicca, anguſtiaque praecordiorum conqueri coepit, ita, ut ſub velociori paulo corporis motu anheloſus nec acclivia aſcendere expedite valeret. Malo huic, quod temere neglexerat, oedematoſus pedis utriusque ſucceſſive acceſſerat tumor, cum ſymptomate illo graviſſimo, Orthopnoea nempe nocturna, urina inſuper pauca erat, et ruffa, cum pulſu debili, ac ad noctem febrili. Talis erat morbi ſtatus, cum ad aegrum vocatus aſthma humoroſo-convulſivum, cum timore, ne occultus in thorace lateat hydrops adſtantibus aſſerere non dubitarem. Igitur ad aſthma hydropicum debellandum omnem intendi nervum, resque ad vota ſuc-

ceſſit

ceſſit adeo, ut per ſcillitica remedia ammoniacalibus nupta hoc aſthma hydropicum omnibus ſymptomatibus pulcherrime fuerit ſublatum, ut a quatuor ſeptimanis non habuerit aeger, de quo conquereretur, levi excepta corporis laſſitudine, ad officia ſua obeunda quam aptiſſimus, ac in ſcalarum aſcenſione nullatenus anheloſus, noctesque tranſigens quam paratiſſimus.

Verum enim vero qui in vado conſtitutus nobis omnibus videbatur, ac integerrime reſtitutus, ſubitanea ac inopinata morte correptus triſti fato ſuo incertam hydropis pectoris comprobavit diagnoſin. Hilaris enim ac bene coenatus lectum petiit; aſt hora vix elapſa ſubito expergefactus, graviſſima orthopnoea correptus, quae per minuta aliquot optimum virum incredibiliter, ac ſaeviſſime oppreſſerat, miſere ſuffocatus ſubito periit. Aſt cadaveris inciſione ſequenti die facta, larvatus denique apertiſſime morbus patuit. Ex thorace enim aperto tres ſeri limpidiſſimi libras collegimus. Magnus inſuper in utroque cordis ventriculo (pendulus tamen ex inferiore parte) obſervabatur polypus ſeptem transverſorum digitorum longitudinem adaequans; hocque terribile concretum proximam mortis tam ſubitaneae cauſſam aſſerere non reformido. Polypus namque iſte pendulus circulum ſanguinis ſuffl aminando motum cordis omnino ſuſtulit, aegrumque tam ſubito, ac miſerrime ſuffocavit; viſceribus reliquis in ſtatu vere ſano repertis.

Evidentiſſime igitur ex triſti hoc caſu patere arbitror, hydropem pectoris latere poſſe, quin Orthopnoea illa nocturna minime obſervetur.

Vidi inſuper alium affectum, mox recenſito omnimode, ac e diametro quaſi contrarium. Vir erat, honorifico iudicis munere ornatus, ſexaginta et quod excurrit annorum, qui ab

aliquot iam annis tam difficili dyſpnoea afficiebatur de nocte, ut poſt duas tresve horas lectum deſerere, ac in ſella apertis feneſtris reliquam noctis partem ad galli cantum usque erectus tranſigere quotidie ferme neceſſum habuerit, et quod notatu digniſſimum, manus ſiniſtra cum toto brachio intumuit gravi coniuncto torpore, ita quidem, ut paralytici quidpiam ſubeſſe merito ſuſpicaremur, quod ſignum certe a ſolertiſſimo BAGLIVO, ac celeberrimo *Frid.* HOFFMANNO in capite de aſthmate p. 227. pro infallibili latentis hydropis pectoris iudicabatur criterio. Hinc aegrum hunc hydrope pectoris correptum publice declarare, non reformidavi; eventu tamen, ad remedia lege artis congrue adplicata, optime ſubſecuto turpiter, feliciter tamen in aegri ſalutem deluſus. A tumore enim oedematoſo brachii, torporeque ſenſim liberatus, undeviginti annos ſat commode adhuc ſupervivens ſenex octuagenario maior decrepitus placide obdormivit in Domino. Liquidiſſime igitur ex fideliſſima hac obſervatione pateſcere ſuſpicor, ſubitaneam illam a prima ſomni dulcedine excitationem cum intentatis ſuffocationis minis pro infallibili latentis in pectore hydropis ſigno haberi minime poſſe. Hinc cum celeberrimo HAENIO concludendum fore crederem:

Primo, quod ſubdolus hic morbus raro, dum curam adhuc admittit, cognoſcatur.

Secundo, dum cognoſcitur, ſola paracenteſi ad tempus curandus, ac Tertio, ut inpoſterum, dum ambiguus adhuc creditur morbus, remediis, quae aſthmati humoroſo convulſivo conveniunt, ſtrenue continuetur, donec ex effectibus brevi innoteſcat, ſubſitne, quem timemus, aut alius morbus.

*OBSER-*

# *OBSERVATIO LIX.*

## Dn. D. IOANNIS CASPARI de RVEFF.

De

*Virilitate amiſſa, et feliciter recuperata, ob noxium ſeminum Hyoſcyami vaporem incautius ore hauſtum.*

Machinam eſſe corpus noſtrum hydraulicam, ſummo artificio conſtructam, nemo eſt, qui ſaniores inter Medicos enutritus in dubium vocare poſſit. Artificioſiſſimam hanc machinam ex diverſis, ac innumeris canalibus, humoribus diverſi generis ferendis aptis, et accommodatis conflatam eſſe, ex anatomicis luculentiſſime nobis conſtat principiis, ita, ut ſolida fluida, fluida vero ſolida reciproca actione moveant, atque propellant. Fluidorum praecipuus eſt ſanguis, ex quo liquores derivantur variis vitae noſtrae uſibus inſervientes, inprimis vero ſuccus ille nerveus, qui ſub ſpirituum, ſeu, ut cum Hippocrate loquar, impetum facientium nomine venit, admiratione reliquorum longe cenſetur digniſſimus. Spiritus iſti in cerebro ſeparati, et vi inſigniter elaſtica praediti, motus omnis ac ſenſus ſunt inſtrumenta, fibris tam carneis, quam nervoſis, tamquam actuoſi huius principii receptaculis, mire inhaerentes.

Stupendum plane, necdum vero et ab oculatiſſimis Anatomicis omnimode detectum inter nervoſas partes dari conſenſum, res eſt, quotidianis obſervationibus, iisque ſolertiſſime inſtitutis, quam certiſſima, quarum non ultima erit obſerva-

tio ſingularis, quam fideliſſime delineatam communicare non dubito.

Vir literatus quadragenario maior temperamenti laudabiliſſimi, vivaciſſimique a tribus, et quod excurrit, annis ſuaviſſimis dulcis matrimonii vinculis ligatus, graviſſima vexabatur odontalgia, ad quaecumque applicata rebelliore, hinc dolorum impatiens, ad atrociſſimos hoſce tandem tollendos a famoſo medicaſtro opem efflagitat, ex cuius demum conſilio ſeminum hyoſcyami prunis candentibus iniectorum vaporem capite probe velato, ore aperto per aliquot minuta hauſit, exoptatiſſimo cum effectu. Dolores namque incantamenti inſtar pulcherrime profligatos laetiſſimus obſervans, aſt ab illo tempore ad actum coniugalem, ſtrenuus paulo ante bellator, nullisque hoc in actu ſecundus, impotentem, ac ad omnes blanditias omnino immobilem triſtiſſime ſe ſentit. Per integrum menſis ſpatium patienter ſuſtinens hoc malum, meam denique cordatus efflagitaverat opem, methodo ſequente feliciter reſtitutus.

Autor inprimis fui, ut mane ac veſperi inſideret per horae quadrantem ſellae perforatae, ita, ut perinaeum exponeretur vapori Thymiamatis ſequentis:

Rec. Succini flavi ℥j. ſtyracis, benzoini, ſalis ammon. ana ℥ij. M. f. pulvis groſſus, drachma una inſpergatur prunae ardenti: dein perinaeum, et pubes perfricentur panno laneo, imbuto vapore eiusdem; dein, ut mane deglutiat tredecim ex catapotiis, ſuperbibendo uncias duas vini medicati, eademque repetat hora ante prandium et coenam.

Rec.

Rec. Aſae foetid. borracis, caſtor. ambr. grif. ana ʒß. troch. de myrrh. ʒj. balſ. peruv. q. ſ. M. f. l. a. pil. pond. gr. i. aſperg. elaeoſacch. citri.

Rec. Limat. mart. puriſſ. Pulv. diagalang. Cort. cinnam. ana ʒj. Winteran. L. ſaſſafr. Rad. contraierv. ſerpent. virgin. ana ʒij. Inciſ. infund. calore fervido in phiala alta c. vini generoſi rhenani ℔vj. per xxiv. horas, dein colat. ſubſidendo depurat. adde Syrupi de cinnamomo ʒjß.

Nec fefellit triſtiſſimum patientem haec methodus, quae menſis ſpatio continuata amiſſam feliciſſime reſtituit ſanitatem, qua ad hunc usque diem gaudet quam perfectiſſima.

Ex delineata hac rariſſimi affectus hiſtoria nervorum conſenſus ſumme admirandus patebit quam luculentiſſime, ac intempeſtivus narcoticorum uſus ſyſtemati nervoſo ſumme noxius. Quibus vero modis ſpirituum animalium in nervos muſculorum membri virilis influxus fuerit interceptus, muſculique penis redditi ad tempus paralytici, cum vapor ſeminum hyoſcyami noxius non ad partes genitales, aſt ad os, naresque admitteretur, ſapientioribus diſcutiendum relinquo. Stupendum illum ac ſumme admirandum nervorum conſenſum iam ab antiquiſſimis notatum fuiſſe temporibus, a notiſſimo rhythmo clariſſime patere arbitror,

*Camphora per nares caſtrat odore mares.*

Modus autem, quo fieri poſſit, quod requiſitus ſpirituum influxus ad partes generationi deſtinatas ſolummodo ſit interceptus, reliquis functionibus omnino liberis, ac illaeſis, enodatum

datum hactenus invenitur nullibi. Genuino interim medico sufficit, per rerum experimenta noviſſe illa imperia quarumdam partium corporis in alias, licet forte ſubtilibus diſputationibus non adeo indulgens, ingenue fateatur, ſe non evidenter intelligere modum, quo haec actio fiat. Praeſtat enim, ut admonente id magno SWITENIO *Comment. Tomo* 2. *fol.* 528. finem faciam orationis meae, in morborum cauſſis indagandis progredi, quousque per fidelia obſervata, et cognitam hactenus corporis humani fabricam licet, et in reliquis ignorantiam fateri, quam fictis hypotheſibus, quantum libet etiam ingenioſis ludere.

(*Monachio Norimbergam miſſae menſe Martii* 1770.)

Appen-

# APPENDIX

AD

TOMVM QVARTVM

NOVORVM

# ACTORVM

MEDICO-PHYSICORVM

ACADEMIAE CAESAREAE LEOPOL-
DINO-CAROLINAE

NATVRAE CVRIOSORVM IN GERMANIA.

# CONTENTA APPENDICIS.

I. D. *Ferd. Iacob.* BAIERI Epiſtola Itineraria, ad D. *Chriſtoph. Iacobum* TREVV. pag. 1. ſqq.

II. De Variolorum Inſitione, Epiſtolae Amoebaeae IX. *Franciſci Comitis* RONCALLI *Parolini* et *Danielis Wilhelmi* TRILLERI cum *Ioanne Philippo* BVRGGRAVIO. p. 17. ſqq.

III. D. *Ioann. Frid. Caroli* GRIMM Synopſis methodica Stirpium agri Iſenacenſis continuata. p. 79. ſqq.

IV. D. *Georg. Balthaſar.* STOLLE Triga Obſervationum Sarco-Hydroceles rarae magnitudinis Hiſtorias exhibentium. p. 159. ſqq.

V. *Felicis* VALLE Flora Corſicae, ex ipſius Schedis collecta, a *Carolo* ALLIONIO aucta ex

ex ſcriptis Dn. IAVSSIN, et publicum in uſum communicata a D. *Nicolao Laurentio* BVRMANNO. p. 205. ſqq.

VI. Lic. *Chriſtian. Ludov. Frid.* LINCKII, Therapia Scabiei epidemicae per diureſin. p. 255. ſqq.

VII. Memoria D. *Pauli Gottlieb* WERLHOFII. p. 289. ſqq.

VIII. Memoria *Franciſci* GINNANNI, Comit. Patric. Ravenn. p. 297. ſqq.

IX. Memoria D. *Andreae Eliae* BÜCHNERI. p. 299. ſqq.

X. Memoria D. *Chriſtophori Iacobi* TREVV. p. 315. ſqq.

# EPISTOLA ITINERARIA

AD

VIRVM ILLVSTREM ATQVE EXCELLENTISSIMVM

D. D.

# CHRISTOPH. IACOBVM TREW

S. R. I. NOBILEM

SACR. CAES. MAIEST. CONSILIARIVM, ARCHIATRVM ET COMITEM PALAT. CAESAR. SERENISS. MARCHION. ONOLDINO BRANDENB. CONSILIARIVM AVLICVM ET ACTVALEM ARCHIATRVM, REIP. NORIMB. PHYSICVM ORDIN. ET COLLEGII MEDICI SENIOREM PRIMARIVM, REGG. SOCIETAT. SCIENTIARVM LONDINENS. BEROLINENSIS ET BOTANICAE FLORENTINAE SODALEM, EPHEMERID. ACAD. CAES. N. C. DIRECTOREM.

EXARATA

A

D. FERDINANDO IACOBO BAIERO IO. IAC. FILIO.

## IVSTVS LIPSIVS.

*Vagari, luſtrare, diſcurrere quivis poteſt:*
*pauci indagare, diſcere, id eſt vere peregrinari.*

VIR ILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME,
DOMINE COLLEGA ET FAVTOR MVLTIS NOMINIBVS COLENDISSIME!

Quod saepe multumque in votis habui, ut copiam nanciscerer opportunam attentis oculis perlustrandi Lapicidiniam sine pari Solenhofensem, admirandum istud naturae portentum, quod non solum marmor fissile tabulatum pro aedibus exstruendis diversae crassitiei recondit, sed etiam thesauros antiquissimos, diluvii universalis indices, uberrime pandit, id propitio tandem fato impetravi. Etenim post feliciter exantlata Decanatus munia levamentum animi attulit amicus veteranus a tribus lustris, et quod excurrit, mihi suspiciendus, maxime Reverendum et Doctissimum intelligo *Chilianum Josephum de* Düring, J. V. L. Sereniſſimi ac Potentissimi Electoris Palatini Consiliarium Ecclesiasticum actualem, Ruralis Capituli Hilpoltsteinensis Camerarium, qui voluit me convivam esse suum eo consilio, ut inspicerem ipsius physiotechnotameion. Cuius voluntati sine mora annui, abitumque paravi d. xv. Maii a. c. ubi

omnia virent, et vernos temperat mitior aura dies. Hortus ipſi eſt odoratis cultiſſimus herbis, ubi paululum requievi ex itinere feſſus, ſuavemque recolui memoriam itineris phyſici, anno huius ſaeculi vigeſimo octavo, noſtrum utriusque genitoribus ducibus confecti; id quod iuſſu Sereniſſimi Ducis et Comitis Palatini ad Rhenum Theodori factum eſt, ut reſciſceret Clementiſſimus Dominus, quicquid in terrae viſceribus Palatinatus Superioris mineralium contineretur. Inciderunt in ſermone vario multa olim notatu digna, quae ut repeteremus tempus actionis opportunum ſuaſit, ut venirem et viderem ordine egregio diſpoſitas artis et naturae gazas. Orthoſtatae muſei, quae intus patent, variis ſuperne decorantur monſtroſis dorcadum cornibus, quorum ſingulare comparet cornu eiusdem animalis deorſum inflexum, in uno latere cornu humili tricipite, altero erecto praeditum. Oculos recreat ſcrinium opere florentino marmoreo muſaice diſpoſitum, mirificis emblemata daedala formis exhibens, martagon cumprimis elegantiſſimum. In hocce promtuario ſeſe offerunt omnia praeclara, rara et copioſa, ut animus habeat oblectamentum belliſſimum. Et inter conchas quidem methodice diſpoſitas univalves ſecundum longitudinem diſſectae a cochlea hortenſi usque ad turbines cum columnis nitide comparent. Talismodi ſimulacrum coniforme perelegantibus ſpeculis opticis cinctum conſpicitur, methodo noviter inventa, ut ad legem mathematicam quaternis vicibus demonſtrari poſſit conchyliorum compages. Alia quoque adeſt ciſta artificio ſpeculorum ſingulari obiecta teſtacea in infinitum repraeſentans. Dici non poteſt, quantus apparatus petrefactorum omnis generis emineat. Rarioribus adſcribuntur Dentes molares praegrandes humani ex ſceleto giganteo in oſſuario Hilpoltſteinenſi reperti, una cum maxilla inferiori et oſſe femoris.

Phalanga ſecunda pollicis humani eiusdem proſapiae.

Dens

Dens molaris graminivori animalis, nigri coloris, in corona ſuperiori planum inclinatum ſiſtens, prope Freyſtadium ad flumen Schwarzach.

Lithoxylon praegrande in agro Pleinfeldenſi obvium. Truncus integer pondere centenarium adimplet.

Lithoxylum faginum cum radice rami abſciſſi tredecim digitos longum, et ſex cum dimidio latum, in diametro tres digitos aequans.

Marmor conchiferum prope pagum Ebenricht, milliare unum Hilpoltſteinio diſtantem, effoſſum belemnitis & pectunculis abundat.

Marmor egregium Hilpoltſteinenſe conchiferum, in quo cornua ammonis et muſculites naturalem teſtam oſtendunt.

Oſtreae Solisbacenſes, quae locum animalium exquiſite monſtrant, teſtae adhuc integrae exteriori affixae ſunt, itemque tubuli marini petrefacti.

Adeſt alia incomparabilis pulchritudinis, teſta naturali cum gynglimis praedita.

Oſtrea imbricata, cuius cavitati tres verae adhaerent.

Oſtreae imbricatae fragmentum cum ordinariis in cavitate ſua concretis.

Nautilus compreſſus ſtriatus, cui tubuli marini inſident.

Chama inſignis rariſſima, naturali teſta pellucida obducta, in cuius cavitate caro animalis obſervatur.

Cutis aſpera piſcis in ſaxo ſolido prope Sandſee, ditionis Eichſtadienſis obvia.

Ex tecto quodam coemeterii Obermeſſingenſis deſumtus lapis fiſſilis albus, in quo non ſolum Dendrites quaternis tabulis ſtratificatis ſibi invicem concordant, verum etiam innumerae ſtellae marinae variarum ſpecierum fixam ibidem obtinuerunt ſedem. Reapſe patet, quanti lateant in tectis pagorum circumiacentis regionis theſauri lapidum figuratorum, priſco aevo tegularum loco affixorum, cum a nemine curioſo tunc tempo-

ris peterentur. Iniungendum ſane eſſet pro virili conteſulatoribus, ut ſedulo antea inſpicerent, quam abiicerent, quaecunque hinc inde coacervant fragmenta, marmoris fiſſilis tabularum novarum ſoliditate reſarcienda. Et valde iſtud rarum ſpecimen dendritarum quaeſtionem in animum induxit, poſſintne arbuſcularum ſimulacra generari ab effluviis nebularum particulis vitriolico ſalinis refertarum, quoniam per tot annorum ſeries libero aëri expoſiti fuerunt lapides. De gemmis Palatinatus ſuperioris indigenis habeo, quod referam Amethyſtum et Amethyſto-Smaragdum Nabburgenſem, aeque ac Topaſios Solisbacenſes elegantiſſime coruſcantes, et inter opacas Jaſpides atque Achates variorum colorum. Sunt etiam in promptu minerae Martis ac Saturni, ſalinae pariter vitriolicae ac aluminoſae, quotquot provincia iſta umquam aluit. Caeterum iſta collectio omnibus numeris abſoluta bene ordinateque comprehendit, quicquid ex triplici naturae regno deſiderari poſſit. Agmen claudunt monſtroſa varia, e quibus ramum coryli in nodum quaſi Gordium contortum et ungulam vituli non ſulcatam nominaſſe ſufficiat.

Hilpoltſteinio iter direxi ad Ellingam Francorum, ſplendidiſſimam Summi Ordinis Teutonici ſedem, quae felix vallis, inſtar Theſſalorum Tempe, peramoenas omnino praebet delicias. Vix traditis literis Domini Diaconi Riegel in mei gratiam ad Dominum Conſiliarium Roder exaratis, ſtatim in aulam introductus demiſſo honoris cultu ſalutavi Reverendiſſimos atque Gratioſiſſimos Equites *Liberum Baronem* de Eyb et *Liberum Baronem* de Vlm, utrumque dignitate ſua Perilluſtrem Dominum, qui non ſolum clementer annuerunt rogationi, ut omne, quod continet Palatium Auguſtum daedalea arte fabricatum mihi patefieret, ſed et paululum digreſſo prandii lauti ac opipari acceſſum nunciari iuſſerunt. Quo hilariter inter ſermones phyſici argumenti peracto introivi templum aulicum et ſtudioſe conſideravi aſcenſionem Sanctiſſimae Virginis Mariae in coelum nitide pictam

ſtam pro altaris praecipui ornamento. Sub fornice organi ſeſe offert hiſtoria Conſtantini M. in hoc ſigno vinces, antrorſum elevatio crucis conſpicitur. Planitiem obambulanti aperiebatur molendinum frumentarium ſexies frendentis ſicca vertigine ſaxi farra terens, in forma regulari quadrante paulo elatius extructum, ita, ut deſuper ſpectanti ſolum eiusdem ſpatii cernere liceat. Proxime adiacet duplex mola ferraria, haud procul a limine, per quod arborum trunci torqueri ſolent vecti infigitur ferra recurva, ut inaequalitas ſub finem diametraliter removeri queat.

Equile Ellingenſe a potiori refert Regium et Electorale Hannoveranum perbelle fornicatum, et peculiari munditie praeditum. Equi ſexiuges glauci, albis maculis ornati elata cervice ſuperbi, qui per amoena ſtrata praecipitant rotas, ex Hungaria advenerunt. Caballorum, ſeſſorem lora tenentem quatientium, ſatis amplus numerus Anglicae plerumque eſt proſapiae. Adeſt etiam ſonipes Polonus promiſſis iubarum crinibus mirifice contextis, et pumilus Lithuanicus. Domituram equariam pandit ianua adaperta ſat ſpatioſam atque praelucidam. Curia ſuprema et Archivum acceſſum formant latum, ubi omnia iuſta diſpoſitione ac concinno ordine quam optime collocata ſunt. Gazophylacium inter alia memoratu digna recondit gladium, cui ſignum Summi Ordinis Teutonici ſingulari artificio inſculptum eſt, lamina enſis tortuoſe ſerpentinum in modum fabricata in longitudine ſex ſpithamas aequat. Argenti vaſa puri pretioſa pariter atque copioſa ſunt in promtu. Inter haec cimelia eminet poculum praegrande, opus caelatum affabre cuſum, ſuperne in operculo inſtar nodi ſeſe offert ſtatua Caroli V. Imperatoris. Inferne ſuperficies exhibet praelia eiusdem herois cum Helvetiorum natione anno 1536. commiſſa, inſimulque captivitatem Franciſci I. Regis Chriſtianiſſimi. Complementum facit ſplendida metalli omnium perfectiſſimi ſuppellex pro magnatibus. In ſuperiori atrio ſummi laquearia tecti ſiſtunt hiſto-

riam

riam coelum oppugnantium gigantum, parietes ad vivum depictos exhibent Sereniſſimos atque Celſiſſimos Duces Ordinis Teutonici. Conclave, quod ſervat ſcrinia veſtium, et ſplendido ſuo apparatu Principibus dignum eſt, Auguſtiſſimae Imperatoris, nunc Viduae, Megalographiam oſtendit, et praeter hanc opus Apellei laboris ſimulacrum nempe regionis, in qua pone arborem ſtat ſonipes, ad radices vero eius duo procumbunt pueri, et ad truncum ſeſe acclinat alius infans. Rurſus intravi anticameram, ſeu requietorium, aliam quoque anticameram, ante Principum Auguſtale, in cuius medio pendet candelabrum e cryſtallis artificioſe politis compoſitum. Sequitur procoetium miniſtris deſtinatum, triclinium inſigniter ſpatioſum, ubi flebile fatum Domini de Hirzhals depictum emicat, et luculenter commonſtrat, quo pacto dictus eques galea et reliqua armatura inſtructus una cum equo, Boruſſorum paganorum ſic iubente crudelitate, conflagrationis ſubierit martyrium. Super caminum prominet icon Auguſtiſſimi Caeſaris Romani, paulo inferius Jupiter cum aquila ad legem ſtatuariae raro utique artificio formatus. E regione ſimilis in camino reſpondet clypeus, inferne adeſt Vulcanus, quem Anaglyptes felici effinxit Minerva. Proxime aperitur apparitorium officialibus dicatum, anticamera equitum, aeque ac illuſtrium feminarum hoſpitio excipiendarum commoratio, quam illuminat obeliſcolychnium cryſtallinum, porro dormitorium Summis Teutonici Ordinis Principibus ſacrum, in quo ſpeculum mirifice coruſcans, integram formam inſpicientium recipit atque reflectit, et longitudine pedes ſex, latitudine vero quatuor adimplet, aulaea holoſerica purpurei coloris circumveſtiunt parietem primarium, intertextis Chinenſium figuris, pulcerrime viſenda. Lectus eodem ſuperbit ornatu. Surſum, verſus utrumque oſtium, incurrunt in oculos imagines duorum Imperatorum opere caelato ligneo incomparabili expreſſae, affabreque deargentatae. Vicinum eſt veſtiarium pro cubiculariis, in cavo aedium Dominus Walther

a Cron-

a Cronberg, Supremus Ordinis Teutonici Inſpector imagine, non infelici naturae imitatione effi&ct;a, radiat, prope menſam legitur ſymbolum: *Wehe der Ungerechtigkeit.* Succeſſor eius Dominus Wolffgangus de Milchling, Schutzbar dictus, et omnes Praefecti Generales ea, quam vivi prae ſe ferebant, corporis proceritate conſpicui, oculos oblectant. Conclave pannis ſcutulatis ſericis flavis obductum eximiam refert pompam, limen ſuperius ianuae continet tabulam artificioſo penicillo pictam Muſeumque viri eruditi referentem, accurata delineatione ſubiicitur oculis corvus indicus pulvinari inſidens. Eadem tabula alteram ianuam coronat. Cubiculum (de haut lits) altis fulgentibusque lectis praeditum picturam praelii ad rivum facti aſſervat, Triumphum Romanorum, immunitatem captivorum, ubi citatur Quintus Curtius de rebus Alexandri Magni Lib. III. cap. 3. Abhinc recta via me contuli in miniſtrorum habitaculum, in conclave ſpadiceum textilibus Etamin contectum, in viride ſericum, quod illuſtrant tres praeliorum picturae. Atrium inferius parietibus affixa ſiſtit inſignia ſingulorum Equitum Ordinis Teutonici. Ibi reſerabatur veſtibulum, quod occupant officiales aulici, anticamera pro Equitibus, quam circumveſtiunt peripetaſmata quatuor mundi plagas magnifice repraeſentantia. Dein iubar ſparſit ſpeculorum nitidiſſimus ordo in Cavaedio exquiſite collocatus, ſubſtratae ſunt tunicae damaſcenae citrini coloris. Patuerunt quoque ſalutatorium cubile, ſpeciem ſummam et dignitatem habens, et Japonenſium periſtromatibus phaleratum, dormitorium, ſecretarium, in cuius textili ſtragulo magnificis operibus pictum eſt fanum Japonenſe, itemque faſtuoſa Maieſtas Siamenſium Imperatoris una cum barro albo. Ad Pro-Sanctuarium ante triclinium quod attinet, reſplendent in ipſo ſimulacra iconica familiae Caroli VI. Auguſtiſſimi quondam Imperatoris, Sacri Romani Imperii Mareſchalli Comitis de Pappenheim conclave, habitaculum pro pediſſequis, Perilluſtris Praeſidis Senatorii de Hochſteden ſacellum, ubi tabula bene pi-

ſta collocatur in bono lumine, Supremi Ordinis Teutonici Ducis Clementis Auguſti Electoris Colonienſis, reliqua, eiusdem Auguſtale. Agmen diaetarum claudit cubiculum opere muſaico variorum lignorum vermiculatim diſpoſitum, ita, ut velamentum ſuperius aeque ac aſſeres laterales, inſimulque contabulatio inferior ſuavi concentu inter ſe conſpirent.

Inter alias dotes, quibus natura benigna ſedem illam auguſtam inſtruxit, non eſt vilioribus annumeranda, multo minus ſilentio ſepelienda, ea, quam in ipſius cereviſia ſalubri poſitam deprehendi. Dulcius ex ipſo fonte, quod aiunt, deguſtavi in officina technice exſtructa, ubi coquitur Zythus, potum vini vicarium lupulatum pariter atque triticeum. Liquor Cereris gratus eſt palato, levans, reſtinguens, ſedans ſitim. Cenſetur proinde commodus et ſalubris literatis et politioris conditionis vel fortunae hominibus, quibus inprimis non admodum frequens corporis motus eſt conceſſus. Aſcendi quoque in toſtuarium polentae, vidique pavimenta laminis aeneis ſat pretioſis veſtita, probeque munita. Vis frumenti ingens prudentiam promi condi teſtatur, qui proprio condere ſolet horreo, quidquid ex vicinis verritur areis.

Templum oppidanum Ellingenſe ſumtu et magnificentia omnium oculos in ſe convertit. Altaris praecipui tabula exponit picturam Equitis Divi Georgii. Juxta hanc in excelſo poſitae ſunt ſtatuae S. Caroli Boromaei, et S. Henrici. Sacrarii limen ſuperius exornat Maronita, et oratorii culmen condecorat S. Joannes Nepomucenus. Ara dextrorſum aedificata Salvatoris noſtri recens nati ſiſtit adorationem, quam docta manus pulcherrimo expreſſit colore. Sacellum, cui nomen ab adiutorio Divae Mariae Virginis, laute conſtruendum curavit Splendidiſſimi huius Sacri Ordinis Praefectus Provincialis de Hornſtein. Introitus ad dextram ſpectans offert epitaphium eiusdem fundatoris marmori inſculptum. Altare laeta gaudet effigie

Matris

Matris Deiparae, cuius in amplexibus requieſcit aeterni Patris imago.

Aedes parochiales Ellingenſium omnino antiquiſſimae ſunt. Paſtor, qui habitat in illis Moeglingius, Vir eruditione ac inſigni humanitate conſpicuus, poſſidet complures nummos Romanos, quos inter eminent duo Caeſares Severi ex argento ſignati.

Recreationis oculorum et mentis iam ſatur aulam repetii eum in finem, ut gratias agerem humillimas *Reverendiſſimo* atque *Excellentiſſimo Domino Dictatori Provinciali*, vix Noriberga reduci, pro impetrata venia perluſtrandi palatium. Tanta Ipſius fuit munificentia et liberalitas, ut vocaret me ad coenam. Placuit Evergetae Summo gratioſiſſimos mecum miſcere ſermones, et aſſenſu ſuo honorifico comprobare inſtitutum itineris mei.

Die XVIII. Maii primo mane inviſi hoſpitium P. P. Franciſcanorum, quod ſex Patres et unicus frater incolunt. Domus ſuppeditat horti amoenitatem fertilis ac pomiferi, neque deſunt parietibus condecorationes pictoriae miracula Divi Capiſtrani explanantes. Pictura abſoluta S. Michaelis Archangeli mirum in modum commendat aram templi, dextrorſum prominet oratorium opere gypſi caelato candidiſſime conſpicuum. Refectorii iucunditatem augent imagines Potentiſſimi Electoris Clementis Auguſti, Illuſtriſſimi Comitis de Sazenhoffen, et Perilluſtris Praefecti Provincialis de Hornſtein, cuius ſub auſpiciis erectum fuit hoſpitium, itemque blandiſonae alaudae circumvolantes, et curruca raro utique exemplo manſuefacta.

Hora ſeptima antemeridiana refocillatus prius ientaculo in ſcribae culinaris Riſch hypocauſto, valedixi deſideriis meis, et verſus Albam Nordgavienſium profectus ibidem iure meritoque compellavi Conſiliarium et Adminiſtrum Civitatis imperialis Koehlerum, Paſtorem primarium Schülin, et Poliatrum Fürſt, quorum urbanitas, omni laude mea ſuperior virtus, praedicari meretur. Adii quoque Phyſicum Seniorem Langium, com-

militonem olim in caſtris Palaecomes ſuaviſſimum. Perlubenter oſtendit mihi multitudinem librorum ſumptuoſe ab ipſo collectorum, nec non varia artefacta et picturas egregias. Compranſor meus fuit Joannes Huber, Weiſſenburgo-Noricus, ex Belgio et India orientali recens advena, Ephorus quondam et diſpenſator Lamberti Jacobi de Teſt, Directoris Generalis Batavorum in litoribus Guineae. Rogatus, quanti conſtet ibidem pondo eboris, reſpondit, libram unam duplo graviorem eſſe noſtra, et quam optime vendi pro florenis duobus cum dimidio monetae germanicae. Obtulit vir humaniſſimus ad condiendam carnem aſſatam vitulinam ſuccum citri in Africa recens expreſſum, pergrati odoris et ſaporis, inſimulque nos edocuit, integra poma una cum corticibus quadrifariam diſciſſa in machinulis minutis exprimi, et quando in doliola reconditur liquor, ſuperaddi ad impaginem usque oleum palmae arecciferae.

Poſt prandium, ut reſciſcerem quicquid herbarum in iſtis regionibus Chloris ruſtica foveat, comes excurſionis mihi adfuit ſupra laudatus D. Fürſt, et iniit viam ad montem herboſiſſimum adeoque famigeratiſſimum Krazau, cuius iuga ſtudioſe peragrare operae pretium duxit Ruppius, conditor Florae Ienenſis. Sub radicibus eiusdem, iucundo ſane ſpectaculo, inter aprica gramina campi enituit gentianella flore coeruleo, ſurſum verſus occurrit allium latifolium, herba paris, ſigillum Salomonis, aſarum, arum, etc. Rupibus accreſcunt polypodium, adianthum aureum, album & nigrum. Reditionem paravimus per montana cacumina Rohrberg, et voluptatem cepimus uberrimam ex arvis laetis, ſilvisque frondoſis, quibus linea quaſi parallela reſpondet, ſeque conſpiciendum praebet caſtrum Wilzburg.

Die XIX. eiusdem, hora ſexta matutina demigravi Pappenheimium, aſcendens montem Schoenau, ſubſtiti paululum in viculo Hardt, et circa tabernam acclinatos vidi lapides fiſſiles ex lapicidina Scheerenfeld, ditionis Eichſtadienſis huc advectos, quorum in ſuperficie complures enituerunt ſtellae marinae, diver-

verſae magnitudinis, quorum ſpecimina nonnulla Norimbergam tranſportanda curavi. Prius vero, quam appuliſſem ad ſedem Illuſtriſſimi Comitis, hortus ſuburbanus variis ſubridens floribus tuliparum me allexit, ut intrarem florum conſideraturus theatrum. Suavitates colorum lectiſſimae oculos ad ſatietatem usque paverunt. In tepidario eminuit Cereus ſexangularis ſex ulnas aequans, aliique eiusdem commatis penduli, purpureum nitorem ſpargentes, inſignisque copia plantarum, quas niger Afer et Indus nobiſcum communicat.

Ego Pappenheimii recens advena ſtatim comiter appellavi Archiatrum Kobelt, a quo benigne dimiſſus repetii diverſorium, ut prandium nobis praeberet hoſpes, inſimulque adiungeret hodegum, qui me in viam deduceret ad inexhauſtum promtuarium marmoris tabulati fiſſilis Solenhoffii clariſſimum. Quadriga virorum in altiorem locum pervenit virtute, eo quidem conſilio, ut oculi plus viderent, quam oculus, et ſinguli omnem lapidem moverent, ad inveſtiganda priſci diluvii univerſalis rudera. Nec immemor fui herbarum, quae inter ſaxa et rupes viridi provenerunt germine. Faciles erant quaerentibus innumerae ſuis ſat diſtinctae floribus plantae, e quibus unicam nominaſſe ſufficiat ſuffruticem, Polygalam floribus imberbibus ſparſis, carina, apice ſubrotundo, caule ſubrotundo, caule fruticoſo, foliolis lanceolatis. Linn. Spec. II. pag. 704. n. 11. ab eodem quoque Βοτανικότατῳ citatur Chamaebuxus. Idem nomen flore coluteae pridem impoſuit Caſp. Bauhinus Pin. p. 471. Cluſio audit Anonymus flore coluteae Hiſtor. rarior. plantar. p. 105. Florem gerit papilionaceum petalis vexilli ſubalbidis, carina coloris aurantii, ſemen fert in ſiliqua. Semitam trivimus aſperam, arduam in montibus poſitam et convallibus per Ubermezhofen, integrae horae ſpatium excedentem, multum certe ſudoris profudimus propter ſummi faſtigia rupis, usque dum nemora fagis quercubusque referta, aſt quam

iucunda viriditas, viatoribus umbraculum, ut ſolis ardorem ſubterfugeremus, benigne largirentur. Siniſtrorſum tranſivimus Lapicidinam Ubermezhofenſem, et Lang-Altheimenſem, tandemque via dextima penetravimus in maximam avide petitam. Inſtar aggeris, ſeu propugnaculi ſtrata marmorea ſpecioſiſſime ſuperimpoſuit rerum natura novatrix. Plagam ſeptentrionalem occupant triginta quatuor caſulae lapicidarum ex eadem ſaxea farragine conflatae. Qua patet meridionalis, duodecim limites lignei, quorum ope quadratores ſalvi pervagantur profunditatem ad acclivia fodinae, ceu perbelle delineavit aereque expreſſit Knorrius, rerum petrificatarum ſedulus indagator. In boreali poſitione ſplendeſcit viridarium ramoſum, uti ſolent amphitheatra depingi, arboretum faginum et quercinum. Hoc interim univerſo ſpatio triginta continentur iugera. Ibi aeſtivo tempore ultra centum opifices quotidie manus admovent, quatuor illis praeſunt magiſtri, quorum bini marmora tabulata numerant, et emtoribus vendita ad calculos vocant, bini lites hinc inde fubortas aeſtimant, et quando vix ac ne vix quidem dirimi poſſunt controverſiae, tunc itur ad praetorem Solenhofii degentem. Ad ſeptentriones vergit vallis praeceps et praerupta, quae longo receſſu panditur, et ſaxa ruderata excipit illuc deiecta. Tantum vero abeſt, ut ſpatium iſtud ampliſſimum expleri poſſit, ut potius ſuperne coacervationes frequenter factae, tamquam grumuli promineant. In hac latomia iam per ſex luſtra, et quod excurrit, ſtrenui perficiuntur labores. Mercenariis ſingulis ſolvuntur quotidie quindecim vel octodecim crucigeri. Dominus, qui poſſidet fundum, territorialis, pro penſo unius floreni, quod circiter triginta conſtituunt lapides quadrati marmorei, decem et quatuor digitos aequantes pro pavimentis aedium, contentus eſt groſſo unico monetae imperialis. Caeterum Foſſilia petrefacta circa Weiſſenburgum et Solenhofen obvia in locis declivibus potiſſimum reperiuntur, quorum nonnulla ſpecimina collegi, et Supplemen-

mentis Oryctographiae Noricae, Deo adiuvante, propediem edendis inferenda decrevi.

E loco ſuperiore ſaxeti deſcendimus ad officinam vitriariam, dimidiae horae ſpatium abhinc diſtantem. Furnus e tribus conſtat focis antrorſum et retrorſum ſecum invicem concordantibus, in illis vitri prima elementa per quadraginta octo horas liquefieri debent. Materia, quae ſpeculis fundendis deſtinatur, ſunt cineres clavellati, calx viva, nitrum, Braunſtein, noduli chalybei Suhlenſes. Schema ipſum ſpeculorum ab initio ope calami ferrei ad formam vitri cylindrici absque fundo conflatur. Altitudo pedem unum cum dimidio, latitudo diametralis novendecim digitos complet. Vitrum iſtud ferro ignito ſecundum longitudinem diffinditur, deinde per horae quadrantem in furnum tenſorium, Streck Ofen, immittitur, priorſum tabulae in ſtratis magnis ex argilla Dietfurtenſi paratis protruduntur, tandemque forma ibidem ſubſiſtit. Ollae fuſoriae ex luto Coburgenſi conficiuntur in altum pedem unum cum dimidio, in latum duos pedes et tres digitos porriguntur. Hyalurgium iſtud ſingulis hebdomadis depoſcit triginta, et quod excurrit, orgyas lignorum. Solenhofio reverſi ſumus Pappenheimium hora ſeptima veſpertina. E veſtigio me contuli ad Illuſtrem Metatorem hoſpitii imperialis, Cancellariaeque Directorem Langium de Mutenau, ipſiusque in me benevolentiam ſatis perſpexi, ſiquidem memorabilia muſei oſtendit lubentiſſime. In hoc admiranda ſunt ſpecimina petrefactorum raritate exquiſita, elegantia polita, nec non papilionum aliorumque inſectorum collectio claſſice diſpoſita. Copiam mihi quoque fecit Vir humaniſſimus locuſtae integrae ſupinae, aſtaci minutuli, compagis polyporum, tincae praegrandis etc. quae ſingula loco ſupra citato digne recenſebo, ut profitear, per quem profecerim. Ab eodem amice demiſſus adii Summe Reverendum Conſiliarium Conſiſtorialem et Reverendi Capituli Seniorem Freyherum, valdeque dolui, quod laſſitudine confectus non niſi bre-

breviter et ſummatim coram ipſo agere potuerim. Quapropter data venia poſtridie mane repetii delicias, et introductus in bibliothecam conſideravi autores theologicos, phyſicos, et elegantioris literaturae ſelectos. Comitem habui, qui mecum conſcendit in caſtrum perantiquum, nec non in armamentarium, quod varia tormenta bellica recondit, et ſtatuas ligneas Dianae, Actaeonis, Jovis et Junonis aſſervat. Contignatio ſuperior continet granarium. Adiacet turris ſpecularis, cuius muri denſitas octo pedes aſſequitur. In aedificio primario puteus iugis aquae, cuius profunditas meras tenebras offundit oculis, ſcaturit, et per machinam rotatoriam lymphas ope amphorarum praebet puriſſimas.

Die xx. Maii Pappenheimio diſcedens repetii Weiſſenburgum, et Ellingam peramoenam verſus veſperam acceſſi. Ibidem ſic iubente, nunquam ſatis depraedicanda hoſpitalitate *Excellentiſſimi* atque *Reverendiſſimi Domini Ephori Provincialis*, interfui coenae magnificae, quam perſonae complures Illuſtriſſimae atque Perilluſtres ſplendida ſua praeſentia exornarunt. Craſtino ſequenti mane exſpatiatus in hortum aulicum, quem ſepes vivae erectae et in arcum reflexae coronant, has vero poſitae in faſtigio ſtatuae diſtinguunt, fontem ad aethera laeta diverſimode ſalientem conſpexi, atque proceritatem arborum aurantiis citriisque malis foecundas animadverti. Hibernaculum brumali tempore apparatum hortenſem excipiens aeſtate ſerena Zaetam praebet iucundiſſimam. Saxea vaſtaque mole, artificis manu decoratum eſt opus, quale in viridariis principum crebro ſolet obſervari.

Exinde Pharmacopolium aulicum apprime inſtructum viſitavi. Proviſor, Vir arte peritus, Weikard non ſolum ſatisfecit deſiderio meo ad pandendos theſauros ſibi concreditos, verum etiam propoſuit concretum tophaceum pereximiae raritatis vaſtaeque magnitudinis, quod ante ſedecim annos e ventriculo equi ſellarii exciſum fuit. Multum certe negotii faceſſit morboſa

iſta

ista constitutio hippiatris in cassum medentibus. Figuram quod attinet concrementi crassi, exacte rotundam observavi parte antica ut plurimum sinuosam, ceu videre licet ex ichnographia aere expressa. Substantia lapidis spongiae similis porosa colorem gerit pallide flavescentem, e foraminulis sinuum vestigia palearum pabuli prominent. Pondus aequat uncias viginti novem. A liquidi gastrici spiritu salino urinoso in coagulum degenerante oriri equinum bezoar probabile videtur, arrepta simul materia idonea, pabulari primum mucilagine obducitur, dein progressu temporis in molem maiorem eamque lapideam succrescit. Plura qui de historia hippolithorum scire avet, evolvat Illustris Lucae Schroeckii observationem CLXVII. A. IV. et V. Ephemerid. A. N. C. insertam.

Xenodochium Ellingense divae Elisabethae sacrum prope viam, quae Pleinfeldam tendit, in loco salubri aprico regularem quadratam architecturam ostendit. Quid porro tam liberale atque munificum esse potest, quam quod viginti quatuor homines separatim sua cubicula inhabitantes, utriusque sexus senio confecti, imbecilles alimoniam corporis et animae inveniant sufficientem? In hypocausto, ubi valetudinarii commorantur, fenestris apertis cultum divinum cernere et audire queunt, quem quotidie celebrat Parochus a regimine constitutus. Vlterius laevorsum in sylvis monti saxeo arenoso incisa cella iacet, quae fornicem habet multicavum, non omissis vaporariis tectonice applicatis. Longitudo centum et septuaginta passus continet. Medium utriusque lateris duo cerevisiae conditoria includit, perreptant venae rubricae fabrilis, cuius largior proventus circa loca acclivia externe sese offert indagantibus.

Reversione facta pergratus mihi obtigit nuncius a *Perillustri* ac *Generosissimo Domino* de OELHAFEN, Incluti Circuli Franconici Generali Campi Mareschallo Locumtenente, Gubernatore Legionis pedestris, ut Eismannsbergae in praedio ipsius,

haud procul Altorfio Noricorum in ditione Solisbacenſi, quae paret Potentiſſimo Electori Palatino, ſito, praeſens inſpicerem apparatum ad puteum recens effodiendum. Adveni die tertio Junii, et quam bonis omnibus, ipſe longe optimus, ultro offert, eius benevolentiam nunquam ſatis celebrandam expertus fui. Foſſio prudenter inſtituta iam penetrabat per ſedecim orgyas, ſtratum ſuperficiale obtulit argillam, rurſus ſaxa calcaria, albam margam ſaxorum, quae, ut diſrumperetur, pulvis pyrius neceſſe fuit, denuo terram laterariam caeſiam, margam ſubnigram iterum ignita vi diſplodendam, in qua latent cornua ammonis, belemnites, pectunculi, muſculites, oſtreae, orthoceratites, oolithi etc. Talismodi petrefacta includit marga glauca, in utraque proveniunt lithanthraces, pyrites, fluores, ſpatum et ſelenites. Sub hac reconditum et abſtruſum eſt marmor conchiferum, duritie Bavarico longe praeſtans. Stratum ſuperius molle, inferius praedurum et quodammodo lucidum comparet. Tandem ſubiacet ſaxum duriſſimum, quod uſitato nomine vulgo audit Fleinſtein. Per integram veſperam ſedulus adfui, qui perquirerem et inveſtigarem ſtrata modo memorata, id quod operae pretium duxi propter foſſilia elegantiſſima.

Die IV. Junii aurora favente pagum Elspachium ſuperius petii, ut oculis ipſe meis penitius cognoſcerem lapicidinam, quae marmor conchiferum praebet. Quadrantem milliarii diſtat ab iſto vico verſus orientem ad litus fluvii Schwarzach, ſecundum longitudinem paſſus circiter centum aſſequitur, et immediate ſub ceſpite detegi poteſt minera conchis referta. In fronte iacebat fragmentum grande, cuius ſuperficies praelongos ſervavit belemnites, quorum unus gracilior pennae ſcriptoriae cygneae formam ſex digitis longam exaequavit. Lapicidina minor ad rivulum quendam in vicinia Meilenhofen ſita eſt, triginta paſſibus terminatur. Ex eadem loci regione, ſoloque argillaceo ſaxa erui ſolent. Haud procul ab illa in arvis

mine-

minerae ferri circumiacent. Ulterius, orientem verſus, ingae reperias machinas laevigatorias, quibus perpoliendi committuntur lapides. Poſt reditum Patronus meus, benigniter artis iuxta ac Martis fautor Gratioſiſſimus epulis me recreavit, et inter alia, quae ſitim egregie levant et reſtinguunt, afferri iuſſit ſiceram e pyris pomisque confectam. Haud vero his deliciis irretitus otium et tempus deſidendo inutiliter contrivi, verum usque ad veſperum contentius ambulavi Stoeckelsbergam et Reichelshofium, villicisque iniunxi, ut ſulcum altius imprimendo conquirerent petrefacta olim Altorfium allata.

Die v. Junii hora octava antemeridiana Eismannsbergam belle aedificatam fauſta quaevis antea apprecatus reliqui, et per Hohenſtadium Eſchenbachium perveni. Paſtor huius loci, Vir admodum Reverendus Dominus Wolffius, ſingulari comitate, qualis inter amicos antiquos uſu venire ſolet, me ſuſcepit, adiutorque fuit, ut animum ſatiarem herbis et lapidibus, in quibus ſecundum Helmontium magna vis eſt. Excurſionem feci per Hirſpach ad caſtrum dirutum Hauſeck, et viam, variis diſtinctam ac intertextam floribus, progreſſus ſum, ſiquidem e pingui progerminarunt ſolo Anemone, ſeu tertia Matthioli, Ornithopodium, Pulſatilla. Circumiacens regio ſcopuloſa ad excelſos nubium tractus ſe ſe extollens ſummi Creatoris omnipotentiam Caucaſeis montium verticibus ſatis abunde declarat. Multiformes praerupti colles diſparia gerunt cognomina. Adeo ſatisfecerunt deſiderio meo montana iſta iuga fere Alpina, ut nullus dubitarem, altiora petere Palatinatus ſuperioris confinia. Bezenſteinium, agri Norimbergenſis oppidulum, et quaſi acceſſus ad montes veſtitos et ſilveſtres, ipſum vero undique cingitur ſaxis ſuſpenſis. Generoſum ibidem compellavi Praefectum Dominum de Pesler, et rationem itineris expoſui, qui promtus et alacer fuit ad iuvandum inſtitutum, ſimulque indicavit, venatorem iuvenem ab itineris comite nefaria caede interemtum, et diſploſione ſclopeti interfectum eſſe, repertum

vero cadaver cultro anatomico mox secundum leges artis subiectum iri. Perplacuit mihi occasio inquirendi in lethalitatem vulneris, supra os orbiculare oculi sinistri circa basin ossis nasalis infl cti. Tam late hiabat cranium in forma subrotunda, ut plagae concavitas ovum gallinaceum facile admitteret.

Abrasis capillis, et cute separata cranium a peripheria vulneris usque ad futuram coronalem, dimidium ossis frontis constituens, deorsum lateraliter in osse bregmatis ad magnitudinem palmi inventum fuit disruptum. Mox cerebri hemisphaeria eximebantur, et ab explosis per fistulam venatoriam globulis, saturni minoribus, violenter dilacerata in prospectum prodierunt. Duas et viginti numeravimus grandines, nec plures forsan defuissent, nisi foetor obstitisset quaerentibus. Manifesto, vel me tacente, inventum et deprehensum in oculos incurrebat per se et absolute vulnus lethale. Ab hac sectione descendi ad putiatorium incolis unicum, triginta duas orgyas profundum, degustavi lympham particulis martialibus saturatam, non cuilibet salubrem. Oportet interim cives contentos esse cisternis, quas exhaustas replere solent, si quando densi funduntur ab aethere nimbi. Nec minus memorabilia intueri licebat in Pesleriano technophysiotameio, cuius haud exiguam partem constituit rerum petrificatarum et conchyatarum series, peculiari solertia et ordine concinnatarum varietas, et scloporum maiorum et minorum multitudo. Ad omnia officiorum genera paratissimus exstitit Poligrammateus Dn. Meier, seorsim invitando, ut pergerem extra moenia ad stagnum, ex quo aqua ad coquendam cerevisiam hauriri solet; saporem praebet unda haud purissima subdulcem. Pervenimus in viam, quae ducit versus Ober-Truppach, et penetravimus in speluncam Claus-Kirchen, quae attollit se vertice ad auras, ab artificiosa matre omnium natura ita formata, ut superius cacumen fornicem acuminatum effingat passim hiantem, coelique spirabile lumen, nec non mobilem humorem recipiat. Hic introitus prisco aevo per

artem

artem amplior redditus fuit, ut portam ſublimem et late recluſam in praeſentiarum ſiſtat; ſicuti etiam antrum iſtud ex adverſo ſimilem liberiorem aperit exitum. Longitudo ducentos paſſus comprehendit, latitudo duobus plauſtris ſibi invicem occurrentibus ſpatium concedit opportunum. In hoc tractu ad rupes accreſcunt herbae capillares fere omnes, et levcoium ſaxatile luteum.

Simulac Graefenbergam acceſſiſſem, officioſe rogavi Phyſicum loci celebrem D. D. Sturmium, ut me deduceret in campos Caſpergenſes lapidibus figuratis affatim abundantes, et monſtraret ſimul famoſam atque praegrandem tiliam. Inſolitum ſtupui portentum arboreum, robur turgidum, ſpargens laetam umbram, ut paucis dicam, miratus ſum in una arbore integrum nemus. Nequidem proavis ab origine cognita fuit arbor, peripheriam eius terminant quadraginta octo pedes, truncum habet undique excavatum, ſalvo vertice, duos aperit acceſſus, maior virum equo inſidentem commode admittit, ita, ut intus ſeſe circumvertere queat, minor hominem quantumvis obeſum non excludit. Quatuor gaudet truncis, qui olim coaleſcentes, ſuccedente incremento, divaricationem obtinuerunt, deſuper aliquot longe lateque patentes monſtrat apertiones ſubrotundas. Ramus ſuperior, verſus occidentem, expanſus maior eſt inferioribus truncis. Inter oppidulum Graefenbergam et pagum Caſperg alta ſaxorum ſtrata haud procul a ſilva Ezenlohe triangulum efformantia cernuntur, quae ſcopulos turritos circumdant ſcolopendrio ſeorſim foecundos. Reditum paravimus ad fontem ſoterium nuper detectum. Oritur ſcaturigo prope molendinum inferius, in prato declivi, verſus orientem. Caput fontis munitum eſt ianua lignea obſerata, cui vero longe praeſtaret ciſterna murata, ut pluviarum torrentes, niviumque regelatarum exundationes melius prohiberentur. Non obſtante mediocri profunditate per tres pedes metienda, unius horae ſpatium tres amphorae certo exinde peti poſſunt. Hauſi aquam limpi-

dam, et ratione odoris et ſaporis ſalubriorem ſenſi, quam heic Noribergae, ſalvis Collegii noſtri iatrici cum eadem inſtitutis experimentis. Particulae ſulphuris elaſticae, Martisque ſubadſtringentes praecipuam eius abſolvunt naturam et indolem, id quod ſub cataracta magna copioſe coacervata comprobat ochra. Octo paſſus transverſim altera quoque promanat ſcatebra eiusdem commatis, in cataractam defluens ligneis trabibus contectam, cuius altitudinem novem pedes definiunt. Plura de virtutibus acidularum Graefenbergenſium proferre iam ſuperſedeo, quoniam procul dubio citatus Phyſicus experimentis ulterioribus ſuffultus plenariam dabit deſcriptionem.

Quod aetate florente plus vice ſimplici inviſere mihi licuit Monaſterium Michelfeld, in Palatinatu ſuperiori pone oppidum Aurbach ſitum, ubi Regulam Sancti Benedicti profitentur Patres Reverendi, id me hoſpitem quondam maxime devinctum excitavit, ut ſtudiis felix et pietate clarum repeterem coenobium, opibus tectisque ſuperbum. Reverendiſſimo atque Gratioſiſſimo *Domino Abbati*, MARIANO, antiquiſſimum fuit, recolere memoriam Parentis mei p. m. Medici per complures annos Venerabilis Conventus, et praeter innatam promtitudinem reficiendi peregrinantem, opera, gratia et conſilio iuvit qualiacunque mea conamina. Siquidem ſequenti mane venatorem mihi adiunxit comitem, qui me ad lacum immenſum Seeweiher, olim a me iuvenili, eoque fugitivo oculo viſum, nunc paulo curatius conſiderandum duceret. Locus ipſi eſt nemoroſus ac ſalebroſus, primordia capit e monte ſaxeo, ut deſuper acclinata ſcala vena perennis aquae, adoperta muſco, bene rectequeconſpici queat. Non ficta, ſed vera narro, teſtis ego αὐτόπτης. Scaturigo hiulca murmurans tantam vim effundit undarum, ut venae menſura truncum hominis robuſti exaequet, genituram piſcium creberrime protrudit, argumento haud obſcuro, introrſum latere adhuc aliud ſtagnum. Fluminis oſtium ſonorum ſub cella quaſi, admirando naturae luſu, provenit, ſeſeque expan-

pandit in latum per aliquot decempedas, in longum vero iugera multa efficit, tandemque per cataractam inundat Pegneſum. Truttae, lucii, carpiones voraginoſae undae alumni, grandes et ampli evadunt, ita, ut nuper admodum par truttarum quatuordecim libras ponderaverit. Harum univerſam progeniem Salmonis rubedine tinctam eſſe liquido conſtat. Aegre tuli pluvias continuas, quae impedierunt me, quo minus peculiaria inveſtigarem inſecta purpurei coloris, quae pabulum praebent truttis gratiſſimum. Taceo alia plura memoratu digna, quae mihi ſalivam in caſſum moverunt.

Byruthum, ſedem principem Sereniſſimorum Marchionum Brandenburgo-Culmbacenſium, vel ideo non praetereundum duxi, ut ſalutatis prius Archiatris Praecipuis, viderem theatrum illud ſplendidiſſimum, quod oculis ſubiicit, quicquid umquam ars et natura in ſynopſi congerere valet, de cuius admirandis cimeliis ne ſciagraphiam quidem dare audeo, quoniam illius theſauri luculenta deſcriptio dudum fauſta cepit primordia, praenumerationis lege ulterius publicanda. Quamobrem

Tu mea Muſa file, digito compeſce labellum!

Et hae ſunt rationes itineris mei, quas Orbi litterato reddere nullus dubito, ut ſimul appareat iis, qui mea coepta non ſemper iuſta expendunt lance, quomodo tempus et nummos collocaverim, poſthabita aliquantulum praxi clinica ſat aerumnoſa. Ad purum putum medicum nunquam aſpiravi, a teneris potius mihi curae cordique fuerunt iſta ſtudia, ut aureis Senecae verbis utar, quorum ope omne vitae faſtidium effugere poſſumus. Quapropter in conſortium iucundum iure meritoque vocare iuvabit *Te Illuſtrem Coryphaeum* noſtrum, D. D. Trewium, quem obſervantiſſimo animi cultu veneror Collegam. Dies me deficeret, Vir Excellentiſſime, ſi in Tuas excurſurus laudes exponerem prolixius, quantis beneficiis obſtrictum Tibi reddideris Baierum Tuum. Si quid enim eſt in me artificii anatomici,

quod

quod sentio, quam sit exiguum, aut si qua exercitatio secandi cadavera humana, in qua me non inficior mediocriter esse versatum, id omne dexteritati Tuae debeo, acceptumque gratus refero. Beneficium hoc aliis beneficiis cumulans maximas curas et cogitationes contulisti in me cultorem Tuum ante duo lustra periculose decumbentem, egregiam operam navasti charae costae meae, νῦν ἐν ἁγίοις, morbo chronico laboranti, et ut Ascanius meus haberet monumentum, quo vivo refricaret Tuorum benefactorum memoriam, donasti adolescentulum opere botanico pretioso Blackwelliano, et ipsi calcar addidisti, ut ex hoc fonte amplissimi regni vegetabilis hauriret cognitionem. Pro tot tantisque in me meosque Tuis meritis accipe, quaeso, *Vir Illustris*, levidenses hasce literas, nubila certe Minerva elaboratas, serena, uti soles, fronte, ac vel didactri vel sostri loco repone, quicquid in eisdem Genio Tuo arridet. *Te* vero, quem singuli pectore candido suspicimus Εὐχαριέστατον Seniorem, Ordinis nostri Decus, divina clementia incolumem et longaevum servet; sic enim Patriae nostrae communis felicitas, et Reipublicae litterariae, cumprimis Medicae atque Domus Tuae laetitia constans erit ac diuturna.

*Illustris ac Excellentissimi Nominis Tui*

Dab. Norimbergae d. xxx. Decembris
A. R. S. CIↃIↃCCLXV.

cultor perpetuus

*D. Ferdinandus Jacobus Baierus.*

DE

DE

# VARIOLORVM INSITIONE,

NVM SVADENDA VEL DISSVADENDA?

# EPISTOLAE AMOEBAEAE IX.

FRANCISCI COMITIS RONCALLI PAROLINI

ET

DANIELIS WILHELMI TRILLERI

CVM

IOANNE PHILIPPO BVRGGRAVIO.

## Epistola I.

Francofurtum ad Moenum.

*Joanni Philippo Burggravio,*
*Franciscus Comes Roncalli* Parolinus.

Qui iam pridem accepit munus Tui Operis, numquam satis laudati: quodque meretur a me epistolam longiorem laudantem, Tibi nunc sancte promissam. Interim addo Dissertationem meam contra Anglos et Gallos *). Ne timeas: aperi mihi opinionem Tuam, quoniam hodierno die Literatorum Gens tota loquitur de Variolarum inoculatione. Vale! Redama. Brixiae Venetorum, d. 25. Martii 1759.

## Epistola II.

Brixiam Venetorum.

*Francisco Comiti Roncalli* Parolino
*Joannes Philippus Burggravius.*

Gratus accepi elegantem Tuam *in Variolarum inoculationem Dissertationem*, et avide illam perlegi atque relegi. Dignitatem thematis, aegrotantium salutem concernentis, Tuum ue nobilissimum illam promovendi fervorem, admodum suspexi, et veneratus sum. Desideras meam de eadem re sententiam, et nihil timere iubes.

*Dicam*
ut *Aeschylus* in Prometheo agit,
*differte, quidquid audire expetis,*
Sermone nudo, et non per implicitos modos,
Quo more amicos alloqui verum ac bonum est.

Scri-

*) Prostat eadem in *Nov. Act. A. N. C. Tom. II. Append.* p. 135.

Scribam et libere, qui numquam timui, ubi de aegrotorum ſalute agebatur, animi ſententiam ingenue proferre. Sed minus compoſito ſermoni, inter ſtrepitus bellicos et hoſpitia militum, et totam urbem, et omnem viciniam noſtram perturbantia, concepto, veniam pro Tua inſigni humanitate dabis.

Prius vero, quam meam de Variolorum inſitione, vel inoculatione, mentem ediſſeram, praemittenda habeo et ſtabilienda principia, ex quibus dein mea argumenta derivabo. Non eſt animus contendere, ſed ſimpliciter de re, ut iacet, ſententiam dicere. Quae ſive affirmative, ſive negative ad liquidum fuerit perducta, argumenta ipſi oppoſita, ſponte corruent. In Variolis diſtinguo fomitem a contagio eorundem.

Per fomitem varioloſum intelligo id in corpore humano, quod vel ſponte maturando in Variolos degenerat, vel a contagio varioloſo aliunde allato excitatur, ut illum ipſum morbum gignat.

Contagium vero varioloſum nuncupo illud ſubtiliſſimum et exiliſſimum virus, ex Variolis exhalans, puri Variolorum ſuppuratorum inhaerens, quod, exiliſſima quamvis quantitate intra corpus nondum Variolos experti ſuſceptum, ſi congruum invenit fomitem, Variolos ibidem excitat.

Dari talem fomitem varioloſum, tam ii, qui Variolos iam experti ſunt, quam etiam ii, qui nondum experti ſunt, ſuo exemplo manifeſte comprobant.

Illi, quod per illos ipſos, quamvis vel pauciſſimos variolos paſſi fuerint, fomes ille iam deſtructus ſit, et numquam iterum variolis obnoxii ſint, teſte experientia: et ne per inſitionem quidem illos iterum accipiant, ut infra exemplis confirmabo.

Fallacia ſiquidem illa, bis vel pluries Variolos veros paſſorum, exempla cenſeo. *Veros* inquam *Variolos*. Diſtinguo enim hos, tam ab iis lymphaticis, qui duobus tribuſue diebus facile et ſponte decurrunt; quam a ſpuriis, qui novem diebus termi-

nantur, et vix maculas, interdum tamen cicatrices aliquas relinquunt. Veri enim Varioli minimum quindecim diebus finiuntur, ſemperque maculas, non raro et cicatrices relinquunt.

Has binas trinasve Variolorum ſpecies unum eundemque hominem expertum eſſe ſucceſſive, pluries vidi, numquam autem veros Variolos unum eundemque hominem bis aggreſſos fuiſſe, per xxxvi. annos, ex quo in populoſa noſtra urbe medicinam feci, vidi. Vidi quidem ſaepe matres nutricesve lactantes, et olim variolos expertas, quarum puſiones veris variolis laborabant, in mammis et genis unum alterumve per affrictionem Variolum a puſionibus ipſis accepiſſe; ſed hoc non eſt idem, ac ſi veros Variolos iterum paſſae fuerint. Fuerunt a cauſſa externa externe nati, non ab interna expulſi.

Hi vero, qui nondum variolos experti ſunt, quod aliquando ſub certis conditionibus illis afficiantur, aut per omnem vitam ab illis liberi perſtent.

Priores, et quorum maxima hominum pars, ſuo iterum ſeorſim exemplo docent, corpus ipſorum non omni tempore ad morbum hunc ſuſcipiendum aptum eſſe, alio vero tempore aptiſſimum; illumque morbum, data conditione, citiſſime ſuſcipere. Adeoque illum fomitem nunc immaturum, nunc maturum eſſe.

Poſteriores vero comprobant, corpus eorum hoc fomite prorſus carere.

Sic ſaepius vidi uterinos, quorum alter variolis laborabat, alter ab iisdem liber, concumbentes, ut poſterior, ex parentum inſtituto, a priore varioloſum contagium ſuſcipiat, et tamen tunc illud non ſuſcepiſſe, ſed poſt aliquot demum annos, ſponte ſua, absque praevio manifeſto contagio, variolis laboraſſe. Teſtor e contrario omnium attentorum Medicorum clinicorum experientiam, an non multoties obſervaverint, homines, praecipue iuniores, variolos nondum expertos, quam pri-

primum varioloſi atmoſphaeram ingreſſi fuerunt, extemplo male ſe habuiſſe, mox variolis laboraſſe.

Novi aliquot coniugum paria, numquam Variolos experta, quorum liberi tamen variolis graviter decubuere, partim occubuere. Novi plura exempla eorum, qui ſenes facti, numquam variolis laborarunt: et inter hos Medicum inclytum, qui in numeroſa praxi conſenuit, ac millenos varioloſos curavit. Vidi virum ultra quinquagenarium, numquam Variolos expertum, cuius filia, tunc 18. annorum, graviſſime variolis confluentibus decumbens, per totum morbi, tandem felicem, decurſum, praeſentem ad grabatum parentem poſtulans, hunc ideo mire horreſcentem ac frigida ſudantem, per plures ſingulis diebus horas lecto, et filiae dilectiſſimae Parentis manum tenaciter amplectanti, innoxie aſſidentem.

Omnium maxime memorabile exemplum incolae Inſulae St. Helenae praebent. De his memoriae proditum eſt, in *Gentelman's Magazin ann.* 1755. *Menſ. Novembr. p.* 502, quod in dicta Inſula degentes, neque umquam variolis laborent, neque ex varioloſis, aliunde navibus advectis, et in portu morantibus, contagium ſuſcipiant, quamvis variolis laborantium linteamina in navibus ibidem lota fuerint, qua tamen occaſione Hottentotos quondam infectos fuiſſe refert MEAD *Tr. de Variolis et Morbillis* pag. 8. 9. Edit. Goetting. *Operum eiusdem.* E contrario autem, quod iidem Inſulani, ſi in aliam regionem, vel Angliam transfretaverint, data occaſione etiam contagium ſuſcipiant varioloſum, foveant, tandemque ipſis variolis laborent.

Hunc fomitem varioloſum haud tranſitorium quid, ſed tenaciter quod inhaerens eſſe, inde ſine dubio manifeſtum eſt, quod nulla totius vitae humanae aetas, nullus eius annus, a variolis, tam naturalibus, quam inſitivis, tuta ſit.

Modo laudatus MEAD *l. c. Cap. IV.* p. 55. foetum mortuum narrat, variolis defoedatum in lucem editum fuiſſe, cuius mater iam pridem variolis laboraverat, marito autem variolis de-

cumbenti, ſub finem graviditatis ſuae aſſidue aſſidens, contagium ſuſceperit, ipſi innoxium, ſed ad foetum derivatum.

Et WERLHOFIUS, *in Diſquiſ. de Variolis et Anthracibus*, pag. 18. ruſticum octuagenarium, qui tota fere vita ſaniſſimus erat, variolos diſtinctos ſuperaſſe obſervavit.

Deſtructo autem ſemel varioloſo fomite, numquam iterum, ne quidem per inſitionem, varioli excitantur.

Praeter multa exempla, clariſſimi Medici Bremenſes, GONDELA *et* DUNZE, de patria ſua et ideo bene meriti, quod variolorum inſitionem ibidem introduxerint, in tribus infantibus 9. et 10. annorum, qui iam in infantia prima, ſine dubio benigniſſimos et pauciſſimos variolos ſuperaverant, variolos per inſitionem excitare nequiverunt, quamvis repetitis inſitionibus, quoque ſingulis deligationibus immiſto varioloſo pure, tentaverint, ſed vulnera coaleſcebant, et infantes ſani perſtabant, ut legere eſt in Praefatione interpretis ad verſionem in linguam germanicam libelli KIRKPATRIK *de Variolarum inſitione*, pag. 17. ſequ.

Clariſſimus Medicus Lauſannenſis TISSOT, *Sect. X.* p. 130. meminit virginis Genevenſis, quae in ſua infantia non niſi unicum habuerat Variolum, propterea ab inopportuna infectione ſe non ſatis tutam putantis, ſibi variolos iterum inoculari, ſed fruſtra, ſuſcepit. Idem vidit Anglum, qui ex eadem ratione variolos bis per artem, ſed absque ſucceſſu, ſibi inſeri, tentavit.

Contagium varioloſum tum imprimis vigere obſervatum eſt, cum varioli iam ſuppuravere. Foetor, quem tum ſpirant, ſatis notus, illud contagium ſine dubio continet.

Vidi infantes et iuvenes variolos nondum paſſos, praeter opinionem varioloſum accedentes, ſtatim horruiſſe, paulo poſt vomuiſſe, et, quod foetorem iſtum inſpiraverint, variolis laborare incoepiſſe.

Modo

Modo laudatus WERLHOFIUS l. c. not. 36. p. 17. meminit puellae, quae litteras aliunde a fratre ſuo, variolis, tum ibidem epidemiis, laborante, acceptas, ſecum per aliquot dies geſtaverat, nil metuentis vel cogitantis, ſubito eadem lue infectae, contagiumque deinde cum ceteris quatuor contubernalibus communicantis, unde in aliam quoque domum translatum fuit, ſed, eam pervagatum, ceſſavit.

Pus varioloſum per menſes conſervari poteſt, contagioſum.

Per quatuor menſes conſervatum efficax teſtatur BUTINI apud KIRKPATRIK *Sect. VII.* p. 238. per novem menſes adhuc contagioſum TISSOT p. 77. KIRKPATRIK *Sect. XVIII.* exemplum cuiusdam variolos nondum experti narrat, cameram, in qua ante tres menſes quidam variolis laboraverat, intrantis, inde vero viru contagioſo varioloſo infecti.

Quam exilis vero eſt moles iſtius in unica guttula puris varioloſi haerentis contagii? Hinc illud inſignivi virus, quod exiliſſima ſua mole ingentem noxam minetur, quin inferat.

Haud omnes vero iſtud virus, variolos nondum expertos, abſolute inficit, ſed illos tantum, in quibus varioloſus fomes praeſto eſt; et naturalibus variolis, in quibus fomes maturationi proximus: artificialibus vero, ubi contagium per vulnuſculum immediate ſanguini immixtum, fomitem varioloſum adhuc immaturum opportune excitat, quod contagium per ſpiracula ingeſtum, praeſtare non valet, teſte experientia. Nec ut Varioli, vel benigni vel maligni, diſcreti vel confluentes ſint, id a contagii, ſed a fomitis qualitate et quantitate dependet.

Etenim Varioli per pus, tam ex hominibus, praeter variolos etiam lue venerea laborantibus, quin ex hominibus, qui variolis confluentibus peſſimis mulctati et poſtea enecti fuerunt, ſumtum, pluribus inſiti, minime maligni aut alio gravi ſymptomate ſtipati prodierunt, teſtantibus id BURGES *de Inſitione variolarum Cap.* 2. et KIRKPATRIK *Sect. VI.* p. 194. 200.

Vidi

Vidi infantes, ad ſenſum ſaniſſimos, peſſimis et confluentibus, et e contrario alios, ad ſenſum cacochymicos, paucis et benigniſſimis variolis laboraſſe. In confluxuris variolis haud raro vidi, iam altero ab invaſione die, totam faciem apicibus naſcentium variolorum confertam, idemque proximis diebus per totam reliquam corporis ſuperficiem diffuſum, manifeſto indicio, copioſum adeſſe fomitem varioloſum: cum in diſcretis, ubi paucus fomes praeſto eſt, eruptio tardior fiat.

Vtrum vero varioloſus fomes ſponte ita degenerare poſſit, ut absque manifeſto contagio extus allato in variolos degeneret: vel an ſemper manifeſtum contagium requiratur, quod, fomite iſto ſuſceptum fotumque, variolos gignat? ardua ſane eſt quaeſtio, quam non niſi limitando dirimere audeo.

Equidem varioli ſporadice et in ſat paucis occurrunt, ubi nulla prorſus allati contagii ſuſpicio occurrit. Et hoc ex ſponte maturato fomite prodiiſſe autumo.

Willisius *de Febb.* p. 118. Edit. Genev. noverat quosdam a crapula, aut immodico exercitio, in hunc morbum incidiſſe, cum praeterea nemo circum circa in hac regione aegrotaverat.

Epidemios variolos intra paucos dies natos aliquoties obſervavi. Sed et hos ex ſponte maturato fomite prodiiſſe, perſuaſiſſimus ſum. Vix enim poſſibile, ut contagium a varioloſo allatum paſſim per totam urbem ita diſſeminari intra paucos dies potuiſſet, ut tam multi varioloſi mox curandi occurrerint. Sed aër fervidus et alia infeſta, ſed adhuc incognita, qualitate moleſtus, iſtam maturationem deproperavit. Sub tali vero epidemica conſtitutione varioloſa contagium perſpirans in diſpoſitos facile diſſeminari poſſe, ſponte patet.

Sic novi, aliquoties variolos hic Francofurti ad Moenum epidemice et graviſſime graſſatos fuiſſe, ſaltim inter Iudaeos, apud Chriſtianos tantum ſporadice obvios: ſed et vice verſa.

Non niſi vero in illis variolos nondum expertis, fomitem illum varioloſum aliquando ita matureſcere, ut ſponte in variolos

los degeneret, quorum maiores variolis laborarunt, fidem faciunt integrae gentes, quae per secula et plurimas generationes a variolis libere permansere, quibusque ideo fomes iste numquam maturuit. Vbi vero in talem populum varioli, contagio aliunde allato, irrepsere, tunc ab illis liberi generantur, quibus connatus varioloſus fomes sponte ita matureſcere poteſt, ut in variolos degeneret.

Noſtro aevo id ſuo damno probarunt Groenlandi. His varioli uſque ad annum 1733. ignotus morbus permanſerunt, quo puerum quendam primos, eosdemque peſſimos variolos ad eosdem tranſtuliſſe, celeb. *Georgius* DETHARDING, Profeſſ. Medic. Hafnienſis, Diſſertatione de *Peſte varioloſa in Groenlandia*, Hafniae anno 1739. in lucem edita, enarravit.

Quin priſcos Graecos et Latinos variolos ignoraſſe, adeoque illis fomitem varioloſum numquam ita maturuiſſe, ut ſponte in variolos tranſierit, paucis, ſed ſufficienter adhuc comprobare, mearum eſſe partium, per propoſiti rationes, exiſtimavi.

Priſci Graeci, et maxime HIPPOCRATES, omnes maculas et puſtulas a cauſſa interna in ſummam cutem erumpentes, ἐξανθήματα et ἐχθύματα appellabant. Eorum tamen nullus talem morbum, cum ſuis ſignis et periodis deſcripſit, qui cum morbo, quem nunc varioloſum appellamus, ita congruat, ut utriusque identitatem inde certo colligere queamus.

Egregie illos falli puto, qui cum SENNERTO *Lib. IV. de Febb. Cap. XII.* exiſtimant: eiusdem generis morbos, aliis atque aliis ſeculis, ex diverſitate regionum et victus, ex peculiari vi ſiderum, ex vario hominum vitae genere, et cauſſis aliis, tum externis, tum internis, quasdam mutationes et differentias accipere poſſe.

Sane! cum AETIUS, Medicus Graecus, qui exeunte quinto a nato Chriſto ſeculo floruit, *Contractae* ſuae *ex Veteribus Medicinae* Tetrabibli ſecundae, Sermone primo, Cap. 129. Operum p. 256. edit. Baſil. fol. 1549. interprete *Iano* CORNARIO, poſtea

medicinam heic Francofurti ad Moenum faciente, puſtularum in febribus curationem tradens, varii generis puſtulas deſcribat, inter illas tamen nullas obſervare potui, quae cum variolis noſtratibus conveniant, vel cum his comparari queant.

Quod igitur a temporibus HIPPOCRATIS ad AETII aevum octo circiter elapſa ſint ſecula, quo longo temporis intervallo, nullus illius periodi Medicus morbum varioloſum deſcripſerit; et a temporibus RHASIS et AVICENNAE, qui ſeculo undecimo vixerunt, ad praeſens aevum, aequale circiter temporis ſpatium effluxerit; et tamen exactae variolorum deſcriptiones, quas RHASES *Lib. X. de re medica ad Manſorem Cap.* 18. *Operum exquiſitiorum*, Edit. Venet. fol. anno 1562. p. 304. et AVICENNA *Lib. IV. Fen. I. Tract. IV. Cap. VI. et ſeqq. Operum* Edit. Venet. fol. an. 1562. p. 434. *b.* dederunt, ita variolis noſtro tempore non ſolum per Europam, ſed per totum fere terrarum orbem, ut ex Itinerariis patet, obſervandis congruant; manifeſtum fit, varioloſi morbi indolem, per ſecula et regiones non ita mutari, ut eiusdem identitas non ubique cognoſcatur, et a quocunque alia exanthematica febre diſcerni poſſet.

Noſtro tempore eleganter doctus Vratislavienſium nuper Medicus, *Ioannes Gottofredus* HAHN, *Variolorum antiquitates ex Graecis*, egregio eruditionis apparatu operoſe *eruere*, et variolos Anthracum ſive Carbunculorum ſpeciem fuiſſe, defendere, peculiari Schediaſmate ſuſceperat anno 1733. ſed quantum ego perſpicere potui, plus cognitionis Variolorum Graecis Auctoribus ingenioſe intulit, quam ex illis vere retulit.

Hinc et perſpicaciter pro more ſuo egregius λόγῳ καὶ πείρᾳ Medicus Hannoveranus, iam ſupra laudatus *Paul. Gottlieb* WERLHOF, *Diſquiſitione* ſua *medica et philologica de Variolis et Anthracibus*, HAHNIO oppoſita, anno 1733. ad liquidum perduxit: quamvis veteres Medici Graeci Latinique nonnullos recenſuerint effectus, variolis hodiernis affines, et quibusdam ſymptomatibus ſimiles, ac varia praedictionum curationumque momenta docuerint, va-

rio-

riolis ſatis apta, neque immerito per ἀναλογίαν prudenter aptanda, non tamen ipſum hunc morbum, uti nunc eſt, delineatum exhibuiſſe, atque adeo vel plane tunc luem illam, nunc fere univerſalem, inter ipſos non extitiſſe, vel aliam prae ſe tuliſſe faciem, alios characteres, indolem aliam, ut, ſi hoc etiam ita eſſet, pro eodem affectu vix, ac ne vix quidem haberi mereatur.

Ignotos igitur priſcis Graecis et Latinis Medicis variolos fuiſſe, ex alto eorum de illis ſilentio, ſatis probatum fuit.

Sponte igitur ex his ſequitur, et variolorum effectus, maxime cicatrices ex variolis ſaepe ſaepius relictas, ipſis ignotas fuiſſe, cum ne veſtigium quidem vel in Medicorum, vel Hiſtoricorum iſtius aevi ſcriptis occurrat, quemdam facie talibus cicatricibus per variolos relictis defoedata inſignem fuiſſe. Cornelius *Nepos*, Plutarchus, Suetonius, *Diogenes* Laertius, ut alios taceam, qui tot clarorum et excellentium Virorum vitas deſcripſerunt, et ſtaturam ac habitum corporum, formasque facierum eorundem accurate verbis delinearunt, nihil quidquam tale annotarunt.

Fieri ſane haud potuiſſet, quin Medici praecavendis vel etiam delendis talibus cicatricibus operam ſuam impenderint, cum non ſolum hodie Medici eius rei ſatagant, ſed iam ſtatim ab illo tempore, quo varioli invalere coeperunt, Arabes Medici, hoc multo ſtudio efficere alloborarunt, ut mox plenius probabo. Certe a puellis, formae ſemper ſtudioſis, ſi talium cicatricum caſus exſtitiſſent, earum cura a Medicis efflagitata fuiſſet, quam recuſare non potuiſſent, cum ad longe viliores cutaneos naevos attenderint. Sic Celsus *Lib. VI. Cap. V. pene ineptiae ſunt*, ſcribit, *curare varos et lenticulos et ephelides: ſed eripi tamen foeminis cura cultus ſui non poteſt.*

Videnter enim varioli diminutivum a Varis eſſe. Hinc et *Varioli* potius quam *Variolae* ſunt nominandi, quod derivativa communiter et aptius primitivorum genus ſequantur. Sed

sunt Varioli diminutivum a varis, ratione vocis, non ratione periculi.

Hoc efficax de silentio antiquorum Graecorum et Latinorum circa cicatrices varioloſas argumentum, ad validam negationem, antiquis Variolos notos fuiſſe, iam ſubolfecit *Petrus Daniel* HUETIUS, Epiſcopus quondam Gallicus celeberrimus, in iucundo ſuo *de Rebus ad eum pertinentibus* Commentario, Lib. I. pag. 9. Edit. Lipſ. 4to 1719. ſed ad omnem huius argumenti vim, quam ego ſane magnam puto, non attendiſſe videtur, quod inde colligere prohibeat, nulla prorſus vetuſtis illis temporibus morbi huius indicia exſtitiſſe; quin ſub initium iam ſexti poſt Chriſtum natum ſeculi, Variolos Italiam et Galliam vehementer infeſtaſſe MARIO in CHRONICO, nimis credulus fidem praebeat. Evolvi illud *Chronicon* ab anno 455. incipiens, continuatum ad annum 581. ut in Scriptoribus coaetaneis Hiſtoriae Francorum, a *du* CHESNE editis, Tomo I. p. 215. exſtat. Hoc anno ſcribit, (anno IV. Conſ. Iuſtin. Iun. Aug. Ind. III.) *morbus validus cum profluvio ventris et variola, Italiam Galliamque valde afflixit.* Sed quis MARIUM, Epiſcopum Lauſannenſem, Medicinae expertem, putabit, per *Variolam* indigitaſſe morbum varioloſum, de quo modo ſermo; cum abſque definita notione vocabulum *Variola* proferat, et tanquam morbum iam tum ſatis cognitum, cuius contrarium tamen iam ſupra probavi, ſimpliciter nominet. Quam parum enim MARIUS rerum medicarum barbaris iſtis temporibus gnarus fuerit, manifeſtum inde fit, quod eadem pagina, immediate ſtatim ſub titulo Anno V. Conſ. Iuſtin. Iun. Aug. Ind. IV. narret: *hoc anno infanda infirmitas atque glandula, cuius nomen eſt puſtula, in ſupra ſcriptis regionibus innumerabilem populum devaſtavit.* Quis quaeſo! Medicorum hariolari poterit, qualis ſit illa infirmitas atque Glandula, cuius nomen eſt puſtula? Et quamvis quis inferre vellet, a Saracenis in Italiam et Galliam translatos iam tum fuiſſe Variolos: conſtat tamen,

men, seculo demum septimo Saracenos Hispaniam, et octavo in Galliam perveniisse.

Non maioris pretii est GREGORII, Episcopi Turonensis, testimonium, ad quod etiam HUETIUS provocat, scribentis *Historia Francorum* Lib. VI. Cap. 14. prout etiam apud citatum *du* CHESNE prostat Tomo I. p. 253. temporibus Childeberti Francorum Regis, sub finem sexti a reparata salute Seculi, ingentem apud Francos stragem edidisse morbum hunc: *Magna eo anno lues in populo fuit, valetudines variae, milinae cum pusulis et veficis, quae multum populum adfecerunt morte.* Quis Medicorum *milinas* illas cum pusulis variolos fuisse credet? Forsan tamen antiquissimum vocabuli *Variola* documentum est, quod ex MARIO attuli: sed valde dubius, an morbum varioloſum, qui nobis hoc nomine venit, indigitaverit. Hoc tamen facile largior FAUCHETIO, *dans les Antiquit. et Histoires Françoises*, Lib. XII. Cap. 15. Balduinum, Belgarum Principem, reparatae salutis anno 962. varioloſa peste fuisse exstinctum, quod Saraceni tum iam satis alte Europam penetraverint.

Arabes primi fuerunt, qui Variolos per sua signa, suasque periodos ita accurate descripserunt, vt ab omnibus aliis pustulis, vel febribus pustuloſis, discerni, eorumque cum hodiernis Variolis identitas statim cognosci queat.

*Abubeter* RHAZES, qui initio Seculi undecimi floruit, antesignanus est, Variolos adeo graphice loco supra a me citato, descripsit, vt de illo seorsim et potissimum dicerem, quod *Martin* LISTER *Exercitat. de Variolis* pag. 2. Edit. Genev. 4to anno 1696. de AVICENNA, MESUE, RHAZE, ALSAHARAVIO, in genere scripsit: *diligenter attende ad ea, quae de Variolis scripserunt; confer cum tuis, et deinde dic mihi, quid nostri homines adiecerint novi.* Sed interpretis temeritatem damno. Is est *Albanus* TORINUS, *Vitoduranus*. Hic in Dedicatione *Operum* RHAZAE ad Abbatem Murbacensem et Lutrensem, frivole gloriatur, quod librum RHAZAE decimum, in quo de Variolis docet, paraphrastice in-

terpretatus fuerit. Hinc sine dubio factum, ut Caput de Variolis Interpres inscripserit: *de Exanthematis, ecthymatisve, quas Variolas vulgo morbillosque nuncupant*, et mox dicti Capitis initium ita interpretetur: *Quando febris acuta latensque pueros - - - - - - invadere coeperit - - - - - - tunc vel pustulas vel defoedationes, quas morbillos et variolas iam omnes nuncupant* etc. Haec contra sinceri Interpretis officium acta sunt. Caeterum multus est RHAZES in enumeratione remediorum contra cicatrices a Variolis relictas, passim per Opera sua.

RHAZAM sequitur AVICENNA, qui vergente seculo undecimo claruit. Admodum copiosus ille est, loco supra citato Cap. 6. 7. 9. 10. 11. 12. de Variolorum natura, signis apparitionis, signis salutis, cura; de observatione membrorum, et defensione eorum a monumentis variolorum et morbillorum; de eradicatione Variolorum.

Sed ambo, RHAZA et AVICENNA, de Variolis tanquam de morbo iam inter illos satis cognito scripserunt. Seorsim Arabes ad cicatrices ex Variolis relictas sollicite attenderunt et Calipharum plerosque iis notatos, nonnullos etiam ex Variolis mortuos enarrat ELMACIN *Histor. Saracen.* Lib. I. Cap. 8. et 13. et Lib. 2. Cap. 16.

Constat vero, quod Saraceni, Arabica gens, iam seculo septimo Hispania, Sicilia, variisque maris mediterranei insulis potiri coeperint: Seculo octavo in Galliam penetraverint, et ubivis non solum doctrinam de Variolis, sed hos ipsos propagaverint. Seculo tandem undecimo et duodecimo, varii exercitus Europaei cum illis acriter dimicarunt: quibus et similibus occasionibus Varioli per omnem Asiam, Africam et Europam latius disseminati fuerunt.

Sed non prorsus antiquum ipsis Arabibus Variolos fuisse morbum videtur. Siquidem *Ioannes Iacobus* REISKE, Vir arabice doctissimus, in Dissertatione sua inaugurali *de Variolis*, Lugduni Batav. anno 1746. edita, refert, se in veteri codice arabico

bico manuscripto Bibliothecae Leidensis haec verba legisse: *hoc demum anno comparuerunt primum in terris Arabum Variolae et morbilli.* Annus autem ille erat post Christum natum DLXXII. quo natus est ipse Muhamedes. Confer. MEAD *de Variolis et Morbillis*, Cap. I. p. 3. Congruunt haec cum iis, quae RHAZES in Libro, quem *Continens* appellavit, quique satis tumultuarius est, refert 419. 2. Aaronem quendam, Muhamete imperante Alexandriae natum, anno DCXXII. medicinam exercuisse, teste ABULPHARAIO *Histor.* p. 99. et triginta libros de Medicina scripsisse, in quibus signa Variolorum, genera diversa, et curandi modum explicuit. Vnde FREINDIUS *Oper.* p. 330. non temere coniicit, in Aegypto fortasse prima varioloſum morbum habuisse exordia. Conferatur et MEAD l. c. Haec temporis periodus ad AETII aevum fere pertingit.

Videtur sane, Variolos morbum fuisse alicubi endemium, sive in Aegypti aut Arabiae quadam provincia ex vitiis aut soli, aut aquarum aërisve, aut omnium coniunctim, ibidem sponte, et sine contagio natum, fotum, tandemque per horum incolarum cum aliis populis commercia, vt divinae irae flagellum, propagatum ulteriusque disseminatum.

Haud secus ac de Lue venerea notum, quod in Hispaniola sit sponte nata sive endemia, deinde demum per *Christophorum Columbum* in Europam translata: ut distincte probat *Gonsalv. Fernandez ab* OVIEDO *Histor. Natur. et gener. Indiarum occidentalium* Cap. 9. et 10. Apposite hinc MEAD *de Variolis* Cap. I. pag. 6. seq. Variolos pestem sui generis esse contendit, Buae in Africa primum genitam (sed testem nullum excitat), praesertim in Aethiopia, quae pars eius intolerabiliter est torrida, deinde in Arabiam et Aegyptum (ut vastatrix illa populorum magna, pestis), commerciis hominum delata.

Foedus et atrox hic varioloſus morbus, mox ab eo, quo observari coepit, tempore, cordatorum Medicorum ingenia excitavit ad invenienda remedia, quibus praesens non solum curari,

rari, ſed potiſſimum futurus averti queat. Mitto varia variorum, tanquam a propoſito aliena. In tranſitu etiam tantum reſpicio ad praeſervationes a Variolis paſſim tentatas: cum hae magis nitantur eradicatione fomitis, quam contagii varioloſi declinatione. Non eſt enim huius loci pluribus inquirere, quis? qualis? vel ubi? ſit ille in corpore humano varioloſus fomes. Sufficit ſatis probatum eſſe, exiſtere aliquem. Ingenue enim fateor, me non ſolum illum ignorare, ſed nec aliorum hac de re ſententias mihi hactenus feciſſe ſatis. Non poſſum tamen non aliquas meas circa illum olim opinatum experientias enarrare.

Primo olim cum aliis ſuſpicabar, haerere illum fomitem in vaſis funiculi umbilicalis, a ſanguine, poſt dicti funiculi deligationem ſtagnante, pro parte tandem corrupto, et cum dictorum vaſorum lateribus concreto. Propterea ante plures annos in non paucis infantibus, quorum partubus adſtiteram Medicus, funiculum umbilicalem, prius quam ligaretur, ſtudioſe antrorſum et retrorſum emulgeri curabam, hosque infantes mihi notabam. Sed plurimi eorum variolis tandem etiam correpti, et quidam illis etiam enecti fuere.

Secundo, magnum praeſidium in uſu mercurii interno collocari, ad praecavendos Variolos, apud Auctores videram, atque hanc ſpem omni fundamento haud deſtitui putabam. Accidit vero ante pluſculos annos, ut iuvenis viginti et aliquot annorum, chronica ſerpigine, non ſolum artus, ſed faciem etiam infeſtante, laborans, curandus mihi traderetur. Exhibebam ipſi, praeeunte immortali BOERHAAVIO, *Element. Chemiae* Tom. II. Proceſſ. CXCVIII. experimentis celeberrimi *van* SWIETEN audentior factus, mercurium ſublimatum, cuius granum unum in ſpiritus frumenti unciis duabus ſolveram, huiusque mixturae, ſyrupo violarum edulcoratae, mane et veſperi cochlear unum ſumere, et aquam decocti hordei ſufficienter ſuperbibere iubebam. Quum vero ipſi a bina per diem ſumtione alvus nimium move-

moveretur, non niſi ſemel per diem talem doſin mane ſumebat, et per duos ſolidos menſes cum laeto ſucceſſu continuabat. Me latebat, iuvenem variolis nondum laboraſſe. Elapſis vero a finita curatione tribus menſibus, dictus iuvenis ex variolis, diſcretis quidem, numeroſis tamen, graviter decumbebat, et feliciter eluctabatur, ſed ſperatum a mercurio contra Variolos praeſidium, talis eventus fruſtrabat.

Nulla vero variolis medendi methodus, tam late diffuſum, tantaque contentione rimatum ventilatumque applauſum conſecuta eſt, quam illa per inſitionem inoculationemve. Hac quippe, aptato prius congrua praeparatione corpore, fomes iſte varioloſus, excitatis arte per inſitionem variolis, opportune deſtruitur, et hi artificiales varioli longe ſecurius naturalibus decurrunt.

Antiquiora de huius methodi origine documenta invenire potui nulla, quam quae habet *de* MOTRAYE, *Voyage en Europe, Aſie, Afrique*, Tom. II. Edit. Hagae Comitum, Folio, anno 1727. Affert ille in appendicis num. I. Diſſertationem hiſtoricam, a TIMONE, Medico Conſtantinopolitano, ipſique amico, conſcriptam, in qua hic anno 1712. teſtatur, iam tum in Georgia, Armenia, Circaſſia, China, et in nonnullis Graeciae provinciis, moris fuiſſe Variolos per inſitionem excitare.

Circaſſios *de la* MOTRAYE dicto anno 1712. ipſe adierat, et obſervaverat, ut refert pag. 82. illos filias ſuas in Gynaecea Magnatum vendere ſolitos, et ut cariori id fieri poſſit pretio, et ut venuſtiores appareant, delicato illas nutrimento alere, ac ſuperbe veſtire. In hunc finem vero, ait pag. 98. illos ſtudioſe cavere, ne cicatricibus ex variolis relictis deformentur. Siquidem *de la* MOTRAYE in hac provincia neminem ex talibus cicatricibus deformem obſervavit. Sciſcitans igitur, quomodo Circaſſii hoc malum praecaveant, retulerunt ipſi, per inſitionem id fieri, pus nempe varioloſum miſcendo cum ſanguine inoculandi, praevia levi inciſione. Ipſe talis inoculationis, in

puella aetatis quatuor ad quinque annorum, teſtis fuit oculatus. Haec puella infuſo foliorum ſiccorum Bugloſſi, cum radicibus et melle prius leniter purgata, ad puellum trium annorum, variolis ſuppurantibus laborantem, deportabatur. Tunc vetula quaedam tribus acubus, vinculo coniunctis, pungebat primo ſcrobiculum cordis; ſecundo mamillam ſiniſtram iuxta cor; tertio umbilicum; quarto carpi dextri internam faciem; quinto tarſum ſiniſtrum: ubique ut ſauciarentur partes, quibus cruentatis pus, modo ex varioloſo eductum, immittebat, vulnuſcula foliis Angelicae ſiccis tegebat, tandem pelle agni recenter nati obligabat. Hoc facto mater inoculatam puellam pelle quadam, ex quibus lecti apud Circaſſios parantur, involvebat ſecumque ducebat. Monet pag. 99. calidum ſervandum inoculatum; cibum ipſi eſſe ſpeciem iuſculi, ex farina cumini, cum duabus tertiis aquae, et una tertia lactis ovilli, parati: potum ptiſanam ex bugloſſo, pauca glycyrrhiza et angelica, utpote ſpeciebus in illa regione admodum vulgaribus. Hac praecautione, hocque regimine, Variolos feliciter parco numero, ſeptimo die aut ſerius, ſaepius etiam quinto aut ſexto, interdum et citius prodire.

Chinenſes longe diverſo modo Variolos arte excitare ſolent. P. Dentrecolles, Miſſionarius e Societate Ieſu, epiſtola ad P. D. H. de eadem Societate Pekingae d. 11. Maii 1726. nunciavit, Chinenſes pus varioloſum, Goſſypio exceptum, naribus intrudere iam a Seculo ſolitos, ut inoculandus varioloſum virus ſic attrahat. Videantur *Lettres edifiantes et curieuſes, ecrites des Miſſions etrangeres par quelques Miſſionaires de la Compagnie de Ieſus*, 8vo a Paris 1731. xx. Recueil.

Quis primus horum populorum Variolos inſerendi methodum invenerit, et quo ordine et tempore ad alios pervenerit, nondum conſtat.

Paſſim in Graecia illam uſu veniſſe, ex Timonio et *de la* Motraye notavi. *Iacobus* Pylarinus, Medicus pariter Conſtan-

ſtantinopolitanus, exiguo Schediaſmate, inſcripto: *Nova et tuta Variolas excitandi per transplantationem methodus, nuper inventa et in uſum tracta, qua rite peracta immunia inpoſterum praeſervantur ab huiusmodi contagio corpora:* Venetiis 12mo 1715. Recuſum eſt illud tam in *Philoſoph. Tranſact.* Vol. XXIX. Anno $17\frac{15}{16}$. n. 347. Com. 2. p. 393. quam in *Ephem. Nat. Cur.* Cent. V. et VI. p. 13. ſeq.

Ex Theſſalia Conſtantinopolim veniſſe refert *de la* MOTRAYE, ubi Legati Regis Magnae Brittanniae uxor, Domina *Mary Wortley Montague*, exploratis ſollicite omnibus huius Variolorum inſitionis momentis, inſitionem in filio ſex annorum anno 1717. felici cum ſucceſſu inſtituit, et Londinum reverſa, in filia eiusdem aetatis anno 1722. pari cum ſucceſſu repetiit. Et ab hoc anno epocha, quando Variolorum in Europa inſitio vulgari coeperit, computanda venit, quod iam proſequi a praeſente inſtituto abludit.

Heic Francofurti ad Moenum nondum datum fuit Variolos inſerere, quamvis non pauci civium faciles eſſent ad praeſervandos ſuos liberos hac methodo a naturalibus variolis: ſed omnes cupiunt, ut quis eius rei initium faciat, quod ipſi facere recuſant: et ſic de anno in annum differtur. Propriam igitur experientiam allegare nequeo. Ex modo vero inſitionis, et ex phaenomenis iſtam concomitantibus, ut KIRKPATRIK, BURGES et TISSOT ex multiiuga experientia deſcripſere, ad qualitatem illius ipſius inſitionis, et utrum ſuadenda ſit nec ne, certius argumentari licet.

Ad Variolorum inſitionem aptatur corpus prius ſtudioſe. Eligitur aetas inter quintum et decimum quintum annum: corpus ſanum, nullo alio, imprimis lento, morbo laborans: vernum tempus; extra aliquam varioloſam epidemicam conſtitutionem. Evacuatur corpus aliquoties purgantibus antiphlogiſticis. Mittitur, ſi corpus forſan ſanguine nimium turget, ſanguis intra terminum virium. Per tres ad quatuor ſeptimanas

obſervatur victus ſatis modicus, facile digerendus, antiſepticus, et antiphlogiſticus. Committitur corpus aëri puro et ſano: motu commodo et non violento exercetur: ſufficiente quiete et ſomno reficitur: excretiones ſollicite conſervantur, et animus hilaris redditur.

Tandem leviſſime ſauciatur cutis, utplurimum in utroque humero: nonnunquam et in utraque ſura: et praeſto ſint filamenta lintea, pure varioloſo, bene a natura iam cocto, perfecte imbuta, quae plagae immittantur, quibus ſplenia, unguento digeſtivo inſtructa, imponuntur: cuncta haec mox emplaſtro quodam et faſciis firmantur.

Prima deligatio per 48. horas ſibi relinquenda: tunc quotidie cum eodem digeſtivo per totum morbi decurſum plagae obligantur.

Tunc quinto utplurimum die vulnuſculorum labia punctis albis diſtinguuntur et iuxta labiorum longitudinem durities quaedam palpari poteſt, inflammationem contrahens: quae phaenomena in dies increſcunt. Interea ſexto utplurimum ab inſitione die, variolandi (ſit venia verbo) eadem levia febrilia ſymptomata experiri incipiunt, quae benigniſſimis Variolis naturalibus ſunt familiaria. Primis diebus copioſe mingunt maximam partem rufum lotium, album dein ſedimentum deponens, certum nunc erupturorum Variolorum indicium, qui quippe tertio a febriculae exortu die, id eſt, octavo, nono, aut decimo a facta plaga die, prodire incipiunt.

Primae maculae circa vulnuſcula, dein in facie, tandem in reliquo corpore comparent. Hoc ipſo tempore vulnuſcula hiare, et pus adeo acre fundere ſolent, ut ipſam cutem erodat.

Tempore Variolorum ſuppurationis vulnuſculorum labia, hactenus indurata, iterum emolliuntur; vulnuſcula in ulcuſcula, ſed ad adipoſum panniculum uſque iam profunda, et multum puris per totum morbi decurſum fundentia, mutantur. Sed febris adeo parva, ut pro nulla habenda.

Non-

Nonnullis non niſi circa vulnuſcula inſitionis, quae in tubercula, multum quotidie puris fundentia, extumeſcunt, Varioli erumpunt, et tamen poſtea a variolis liberi infantes perſtant.

Ab inſitione ſemper diſcreti et nunquam confluentes Varioli excitantur; nec acre, ſed mite et fere nunquam cicatrices relinquens pus continent, praeter inſitionis loca, quae conſolidata tandem, nunquam delebiles cicatrices relinquunt.

Ex inſitis Variolis haud facile quis moritur, ſed interdum ex accidentibus, proprie cum Variolis nullam connexionem habentibus. Praeſtaret, ſi ii, quibus eſt ſaepe facultas Variolos inferendi, notarent, et cum publico communicarent, ſi qui inſitorum moriuntur, ex quibus ſupervenientibus malis ſuccubuerint, ut opprobrium, inſitioni inde obmotum, certe abſtergi poſſet.

Provida igitur inſitio Variolos in illis, quibus eſt fomes varioloſus, opportune excitat. Varioloſum enim virus, per inſitionis vulnuſcula immediate humoribus immittitur, adeoque fomitem varioloſum, quamvis adhuc crudum, eumque ſive parcum, ſive copioſum, excitat. Inſpiratum vero contagium non niſi fomitem iam maturationi proximum excitat, non aeque crudum. Haud ſecus ac varia venena, non niſi per vulnuſculum ſanguini immediate mixta, nocent, non aeque extus adſperſa. Quin viperinum atrox venenum, etiam deglutitum, non nocuit per experimenta Florentina, ſed exiliſſimo vulnuſculo, e. gr. morſu communicatum, deleterium fit. Varioloſum igitur virus, methodica inſitione immiſſum, opportune fomitem varioloſum quemcunque excitat, et ad commodum feceſſum cogit prius, quam vel per ſe et lente, ſed inopportune utplurimum, matureſcat, et ſaepe malignior fiat, vel per infauſtam ſupervenientem e; idemicam varioloſam conſtitutionem talis in inprovidis reddatur.

Eadem methodica inſitione excitatus fomitis varioloſi ſeceſſus, non niſi paucos et benignos Variolos generat, relative ad quantitatem et qualitatem praeexiſtentis varioloſi fomitis. Blandi enim mitesque praevia corporis praeparatione redditi humores, per ulcera, in inſitionum locis nata, plurimum fomitis varioloſi, huc derivati, evacuant.

Si igitur praeexiſtens copioſus fomes varioloſus ſibi relictus, aliquando naturales Variolos, cum maximo omnino vitae diſcrimine et exiguo artis praeſidio, confluxuros excitaſſet, nuncque inſitionis methodi, infinite pauciores dabit variolos, longe minori cum periculo, ſtadia ſua decurrentes.

Viciſſim ſi praeexiſtens varioloſus fomes ſibi relictus, ſponte aliquando maturuiſſet, et tum vel ex nativa ſua individuali indole, vel per malignam epidemicam conſtitutionem acerrimus et cito gangraenoſus futurus fuiſſet; inſitiva hac methodo, propter praeviam corporis praeparationem, miteſcit et in benignos Variolos abit.

Et ut, ſi nimia quantitas fomitis varioloſi, cum eiusdem ad malignitatem pronitate nativa, in uno eodemque ſubiecto ſaepe coniunctis, ineluctabile vitae periculum, ex naturalibus confluxuris et in ſubitaneam gangraenam tranſituris variolis, aliquando geminaſſent: ita per inſitivam methodum, ſtupendo modo imminuta fomitis varioloſi quantitate, et eiusdem pernitioſa indole mitificata, laeta, commode ex atroci hoc morbo eluctandi ſpes etiam geminabitur.

Quodſi vero iam per ſe et minor quantitate et benignior qualitate praeexiſtens varioloſus fomes fuerit, ita ut et ſibi relictus, naturalibus diſcretis et benignis variolis ſponte aliquando deſtructus fuiſſet: idem per inſitos Variolos adhuc benignior futurus erit, et praeterea quis inſitiva methodo tum facile carere potuiſſet: attamen, quia nemini de quantitate et qualitate fomitis varioloſi vel ſui ipſius, vel ſuorum, conſtat, et in tanto varioloſorum vitae diſcrimine ſemper tutiſſima et certiſſima

curan-

curandi methodus eligenda eſt; ſemper praeſtat Variolos nondum expertis illos inſerere, quam non inſerere, ſiquidem inſitiva methodus per ſe nil noxae affert, et ex benignis variolis benigniores, et reſpective benigniſſimos efficit.

Tandem, cum per inſitivam methodum, non ſolum numerus Variolorum maxime imminuatur, ſed et ipſi Varioli admodum blandum pus tum gignant, laudata inſitiva methodus homines a cicatricibus ex Variolis relinquendis vindicat.

Ecce Tibi, celeberrime RONCALLI! meam, deditiſſimi Tui cultoris, ingenuam de inſitione Variolorum ſententiam. Tuo illam politiſſimo iudicio verecunde ſubmitto. Da mihi hanc gratiam, et reſcribe illud mihi: ſancte Tibi ſpondeo, me veritati agnitae ubique et promtiſſime obtemperaturum. Pace Tua nervum omnis meae diſſertatiunculae in ſummam adhuc redigam.

1) Datur connatus fomes varioloſus in hominibus fere omnibus, aliquando citius, tardius, aut ſpontanea corruptione, in Nationibus, quibus Varioli iam familiares, aut per ſuſceptum contagium in Variolos degenerans.

2) A quantitate et qualitate huius varioloſi fomitis, variolorum erupturorum numerus diſcretus, confluens, benignitas et malignitas, oritur.

3) Per 4500. annos a mundo condito, id eſt, ad Seculum, poſt Chriſtum natum, ſextum, ignoti inter homines fuerunt Varioli, et tum endemii primum alicubi nati, ac ab Arabibus primum deſcripti et propagati fuerunt, ita ut, ubi ſemel in populum quemdam ſaeviere, haereditariam ad eosdem diſpoſitionem relinquant.

4) Contagium varioloſum, extra inſitionem, non abſolute et ubicunque, omnem varioloſum fomitem inficit, ſed maturationi proximum, tumque citiſſime.

5) Illo fomite vero, per ipſos Variolos perpeſſos ſemel deſtructo, is nunquam iterum redit, vel contagium varioloſum, ipſa

sa insitione etiam applicatum, tunc secunda vice Variolos non excitat.

6) Contagium varioloſum eſt ſibi ubique ſimile, et ex peſſimis Variolis per inſitionem communicatum, pro ratione quantitatis et qualitatis fomitis, cui applicatur, diſcreti et valde benigni Varioli excitari poſſunt, et contra.

7) Per inſitionem contagium varioloſum communicatum iis, quibus nullus eſt varioloſus fomes, nihil damni infert, nullos Variolos excitat.

8) Iis vero per inſitionem communicatum contagium, quibus eſt aliquis varioloſus fomes, ſive ille ſit maturus, ſive, et quod praecipuum, ſit immaturus, hunc certo et opportune excitat, ut in Variolos abeat.

9) Praeparato ad inſitionem corpore, purgatione a ſordibus primarum viarum; venaeſectione ab exuberante ſanguine; diaeta antiſeptica, antiphlogiſtica, et diluente, contra humores ad putredinem aut ad inflammationem vergentes, aut ad ſtaſes pronos, inſitiva methodus excitatum et deſtruendum varioloſum fomitem tutius et indicibili minore periculo corpus tranſire, et ex illo exire facit, quam non praeparato corpore.

10) Maxime vulnuſcula, per quae inſitio facta fuit, nunc per hanc ipſam in ulcera facile ſanabilia mutata, ingentem fomitis varioloſi excitati et excernendi quantitatem, aliiciendo, commodiſſime evacuant. Hinc procul dubio cum magno aegrotorum bono inſitio per plura vulnuſcula fieri poſſet, quod tum plurimum corrupti varioloſi fomitis excerneretur, minimum vero in puſtulas varioloſas mutaretur, ſicque diſcreti et nunquam confluxuri Varioli ſint naſcituri.

11) Quibuscunque eſt fomes varioloſus, ii ſemper Variolis ſunt obnoxii, et forſan aliquando omnium maxime inopportuno, quin potius ſumme infauſto, v. gr. menſtruationis aut puer-

perii

perii tempore, vel corpore alias male disposito, ex illis aegrotaturi.

12) Cum nemini constet, utrum ipsi sit fomes variolosus et qualis, nec ne, is utique vel sibi, vel suis prospicere tenetur, ut fomitem istum quam tutissime et citissime destruat, atque expellat.

13) Nulla hactenus tutiore methodo id fieri posse, quam insitiva, cum ex praemissis liqueat, eadem omnibus serio suadenda.

Vale et me amare perge. Scribeb. Francofurti ad Moenum d. 2. Iunii 1759.

## Epistola III.

Francofurtum ad Moenum.

*Ioanni Philippo Burggravio,*
*Daniel Wilhelm Trillerus.*

- - - - - - - Quae Tua sit sententia de famosa illa Variolarum insitione, sive Peste manu temeraria facta, scire ex Te potissimum aveo. Ego certe vehementer miror et ingemisco - - - - - Wittebergae d. 24. Octobr. 1763.

## Epistola IV.

Wittebergam.

*Danieli Wilhelmo Trillero,*
*I. P. Burggravius.*

- - - - - - - Quaeris tandem, quae mea sit sententia, de famosa illa Variolorum insitione? Vererer sane, spectatissime TRILLERE! illam proferre, quod Tibi illam minime probari, ex modo quaestionis subolfecerim. Cum vero probe sciam, quam generosus Tibi sit animus, qui modestum amici dissen-

sum humanissime ferre soles, verecunde et brevibus illam edisseram.

Iam quatuor annorum spatium effluxit, ex quo Comes Roncalli, inclutus ille Brixiani Ordinis Medici Prior, epistola circulatoria, typis fusis exscripta, et ad plurimos per Europam Medicos, quin et ad me missa, publice postulavit, ut quisque libere, et cum rationibus pronunciet, an insitio illa, quam ipse reprobat, sit damnanda vel defendenda? Prolixe ipsi respondi ea, quae adhuc foveo animo; et summatim nervos meorum argumentorum, pace Tua, hic repetam, Tuaeque censurae submitto.

1) Certo constat, non omnes homines experiri Variolos, quin morbum generi humano minime coaevum esse. Hahnium Variolos Graeciae potius intulisse, idque eruditissime, nequaquam ex illa eruisse. Haud omnibus igitur hominibus inesse varioloſum fomitem, quam satis, ut puto, ibidem evici.

2) Illi, qui semel perpessi sunt veros Variolos, hi nunquam illis iterum tentantur, utique vero spuriis, qui novem circiter dierum decursu transeunt, et quod interdum etiam mali esse soleant, et cicatrices interdum relinquant, ab imperitis vel incautis cum veris confunduntur.

3) Varioli in corpus illos iam perpessum insiti, non excitantur, ut Angli bene multa experimenta prodidere. Quin bis per artem excitari nequeunt.

4) Fomes varioloſus, maxime inopportune saepe matureſcit, aut contagio excitatur: utrobique vero inopportunitas sola Variolos saepe exitioſos reddit; ut recentissime, exeunte superiore mense, Viennae constitit.

5) Insitione, praevia ex praescripto praeparatione, et opportunitate ex placito capta, fomes varioloſus tuto solvitur, morbus ex voto decurrit, et nunquam recurrit.

His argumentis motus, Variolorum insitioni faveo.

Quod

Quod ab aliquot annis in Gallia Variolorum insitio tumultuario et negligenter a multis imperitis et medicae doctrinae expertibus fuerit tentata, et ideo passim male successerit, totum negotium male ibidem audire coepit. Cupide expecto, quid supremus Regni Galliae Senatus, - - - - Scrib. Francofurti ad Moenum, d. 8. Decembr. 1763.

## Epistola V.

Francofurtum ad Moenum

*Joanni Philippo Burggravio,*
*Daniel Wilhelm Trillerus.*

Licet ipsa epistola non erubescat, ut vulgo dici solet, tamen ipsum illius auctorem inter scribendum erubescere posse, iam quidem in me ipso experior, ad Tuas humanissimas litteras, dudum anno superiore exeunte, ad me perscriptas, sero nimis responsurus. Sed veniam spero, immo confido, dabis pro solita Tua mihique dudum cognita humanitate, homini seni, et simul occupatissimo, praesertim eo ipso tempore, quo suavissima et doctissima Tua epistola ad me perlata fuit; quo scilicet arduo Rectoris officio ornatus, dicam? an rectius oneratus, molestissimis negotiis publicis adeo usque immersus fui, ut ad privatas atque domesticas, aut litterarias curas descendere, mihi tum haud fuerit permissum. Intervenerunt deinde varia negotia domestica, imprimis vero pertinax oculorum morbus, qui et lucis et laboris impatiens, omnem mihi proh dolor! legendi et imprimis scribendi facultatem eripuit, inde in hunc usque mensem Augustum dudum Tibi debitum respondendi officium, maximo meo quidem incommodo atque dolore, differendum fuit. Nunc vero, missis ambagibus omnibus, protinus paucis respondebo ad prolata Tua, mecumque benigne communicata argumenta, quibus contra spem votumque no-

strum, famosam illam Variolarum insitionem defendi ac commendari posse, persuasus es.

1) Igitur ais: *Certo constat non omnes homines experiri Variolos.* Immo ego adhuc dicam: non omnes Nationes integras, ut luculentissime constat certis exemplis, Cafrorum, Calmuccorum, Tartarorum, Feröensium, Caraitarum, Circassiorum, incolarum ultimae Siberiae, et novissime Groenlandorum, aliarumque, quibus nempe gentibus omnibus, felicissima sane ignorantia, Variolae penitus ignotae fuerunt, donec per externa commercia, cum aliis mercibus melioribus, et haec ipsa pessima et pestifera merx ad ipsos delata esset. Ceterum vero hoc ipsum argumentum, tantum abest, ut insitioni ullo modo faveat, ut eam potius penitus prosternat, et radicitus evertat. Forte enim inter eos ipsos, quibus applicatur fatalis illa insitio, quidam omnino esse possunt, quibus nunquam per vitam metuendus erat morbus varioloſus. Quid autem, obsecro, tum opus erat, eos ipsos a Variolis alias immunes futuros, in certum tamen vitae periculum, data veluti opera, coniicere et metu incerti adhuc morbi, vel venturi, vel non venturi, iisdem certum, periculosum, dubiique eventus plenum morbum, per insitionem creare? Profecto certum periculum inducere, ut incertum avertatur, temerarium prorsus et ipsi sanae rationi plane contrarium videtur. Scio quidem, CONDAMINIUM, KIRKPATRIK, TISSOTUM et alios insitionis patronos, hic quidem obiicere, Illi, qui naturales olim non habiturus sit Variolos, nec artificiales per insitionem inferri posse. Sed hoc utique πρῶτον est ψεῦδος, petitio principii, et fallacia non causſae, ut causſae, uti in scholis loquuntur. Longe plures aliae enim tum subesse possunt causſae, a me iam alibi latius commemoratae, quam illa quidem denegata ab ipsa natura facultas, varioloſum virus recipiendi, vano tantum obtentui plerumque sumta, ut solide ostendit Clar. *de* HAEN, contra TISSOTUM, et alii Auctores

res plures ab ipſo ibi laudati, item Acta Berolinenſia, et alia ſcripta pene innumera, Tibi haud dubie notiſſima.

2) *Illi*, pergis, *qui ſemel veros Variolos perpeſſi ſunt, hi illis nunquam iterum tentantur, utique vero ſpuriis.* Sed hic Tibi, pace Tua, ingentem teſtium peritiſſimorum et oculatiſſimorum nubem in contrarium oppono, interque eos, me ipſum, minimae quidem auctoritatis, maximae vero contra ſequentes praeſtantiſſimos Medicos, *Foreſtum*, *Luſitanum*, *Fernelium*, *Deckerum*, *Donatum*, *Borellum*, *Diemerbroekium*, *Stalpartum van der Wiel*, *Craanium*, *Williſium*, *Bartholinum*, *Blanckardum*, *Helvetium*, *Mayerne*, *Behrens*, *Mead*, *Schaachtium*, *Trew*, *Werlhofium* aliosque plures, quos numero 49. ſolus nuper produxit *Frideric. Caſim.* Medicus, in Epiſtola de Variolarum exſtirpatione; quibus omnibus potiſſimum addendus *de* Haen, qui tot exemplis et teſtimoniis allatis, ipſum tandem Tissotum, contrarium acerrime defendentem, eo adegit, ut manus victas veritati daret, quomodo et fecit ipſe Roederer-us, vehementiſſimus alioquin contrariae ſententiae propugnator, in poſtremis ſuis Tentaminibus de morbo varioloſo, ubi et ipſe Clar. Vogelius ad ſuam experientiam recentiſſimam provocat. Iam vero ego certiſſime ſum perſuaſus, Te, quia Te probe novi, aequiorem omnino ac modeſtiorem fore, quam vt credere, aut affirmare poſſis, tot tantosque Medicos, qui millenos, et plusquam millenos aegrotos varioloſos, in ſpatioſis praeſertim et populoſis Hollandiae, Angliae et Galliae urbibus, per ſuam vitam, tractandos et curandos habuerunt, ad unum omnes ita quidem deceptos, et occoecatos fuiſſe, ut differentiam tandem neſcirent inter veras purulentas illas Variolas, et inter ſpurias, aut ſubventaneas, aquoſas aut ſiliquoſas, etc. Abſit, ut aut Tu credas, aut ego!

3) *Varioli*, porro inſtas, *in corpus iam perpeſſum, inſiti, non excitantur, quin bis per artem excitari nequeant.* Hic vero Tibi

rurſus contraria plura exempla opponat *de* HAEN, et alii Auctores plures, ab ipſo ibi producti, item ipſe ROEDERERUS, in laudatis ſupra Tentaminibus, ubi imprimis memoratu digniſſimum illud quidem exemplum de puero, intra anguſtum 14. dierum ſpatium bis inſitionem paſſo, et bis Variolis correpto, ut iam taceam, quae Cl. LINEKOGELIUS de quinque aliis ſororibus nuperrime publicavit, quae, non obſtante diva illa inoculatione, denuo tamen, et quidem cum extremo vitae periculo, in eundem foedum morbum varioloſum inciderunt. Hoc interea certum hodie atque exploratum eſt, ipſis quoque cum pudore fatentibus CONDAMINIO, KIRKPATRIK, TISSOTO, et aliis ſtrenuis inoculatoribus, Variolarum inſitionem, haud tutos praeſtare homines a Variolis naturalibus, praeſertim epidemice graſſantibus, quod imprimis exemplis luculentiſſimis oſtendit *de* HAEN, et alii.

4) *Fomes varioloſus*, ſubiungis, *ſaepe, ſed maxime inopportune matureſcit, vel contagio excitatur.* Fomes ille ſemper opportune matureſcit et excitatur, ſi coelum mitius et benignius fuerit, hincque Variolas benigni moris produxerit: ſemper contra idem inopportune matureſcit, ſi coelum nocens et contagioſum fuerit, hincque Variolas malignae indolis ſuſcitaverit. Idem plane ſentiendum de Variolis artificialibus. Etiamſi enim optimum pus adhibitum fuerit, tamen, ſi eo ipſo inſitionis tempore, ipſa aëris conſtitutio maligna et epidemica fuerit, tum ex eo ipſo optimo ſcilicet pure, peſſimae Variolae ſubnaſcentur, qua de re ſingularia exempla proſtant in ipſis Transactionibus Anglicanis, Obſervationibus Edimburgenſibus, Commercio litterario medico-phyſ. techn. Norimbergenſi, Clar. *de* HAEN, item HUXHAM et aliis. Igitur tunc artificiales Variolae tam periculoſae ſunt, quam naturales.

5) Eadem hic valet reſponſio, quae modo data, de Tua nempe praevia ex praeſcripto praeparatione. Nihil ſcilicet proderit

derit praeparatio iſta, ſi inclementioris coeli temperies, mali moris produxerit Variolas, ſiquidem Medici Edimburgenſes probe obſervarunt, vel poſt optimam et exactam praeparationem tamen, minus favente coelo, peſſimae indolis Variolas ſucceſſiſſe, quod et confirmat *de* HAEN contra TISSOTUM. Immo generatim, omnes iſtae operoſae praeparationes magis obſunt, quam proſunt, quum e corpore ſano, deficientibus nempe pravis humoribus, bonos contra educant, corpusque ipſum ita ſenſim debilitent, ut ipſi morbo poſtea ferendo ſaepius impar fiat. Et ut verbo dicam, ſemper mihi nihil magis mirum, inſolitum ac ridiculum viſum, quam iſta quidem inanis praeparatio. Quis enim quaeſo! unquam audivit, ſanum per ſe corpus ideo eſſe praeparandum, ut morbum acutum, periculoſum ac peſtiferum, commode recipere poſſit? Boni quidem Medici et Chirurgi, aegrota et vitioſa corpora praeparant, ut illa eo melius ſecuriusque curare poſſint, ut in amputatione membrorum, Cancri exſtirpatione, Calculi ſectione, Salivatione mercuriali, etc. Sed corpora ſana praeparare, ut morboſa fiant, immo et ipſum mortis periculum ſaepius incurrant, id vero captum meum prorſus ſuperat, et cum ipſa ſana ratione vehementer pugnare videtur. Hoc enim revera eſt ſincerum vas incruſtare, ut HORATIUS ait, aut aedes, ideo aquis diligenter eluere, et ſcopis ſollicite expurgare, ut deinde ſordidioribus quisquiliis, et foedioribus purgamentis iterum oppleri poſſint. Sed iam ſatis! Plura poſſem ac vellem, ſi modo liceret per occupatum iam chartae ſpatium, et temporis anguſtias. Interea vero haec ſubito effuſa aequi bonique conſule, meque Tui amantiſſimum redamare perge. Wittenbergae d. 16. Auguſt. CIↃIↃCCLXIV.

VIRGILIVS *Aen. V.*

Hic, qui forte velint rapido contendere curſu
Invitat pretiis animos, et praemia ponit.

*Quae-*

*Quaeſtio I.*

An homines antea ſani, per artificioſam Variolarum inſitionem mori poſſint, et re vera iam ſaepius mortui ſint?

*Quaeſtio II.*

An Medicus praeſcire certo poſſit, num corpus illud, quod ad ſuſcipiendam inſitionem ſelegit et praeparavit, intus ſecundum omnes ſuas partes, undique tam perfecte ſanum et illaeſum ſit, ut nullibi locorum quaedam occulta labes, in partibus praeſertim ſolidis, et viſceribus nobilioribus, lateat, quae per inſtitutam inſitionem, et excitatam inde febrim, ſimul ſuſcitari et exacerbari poſſit, ita ut hinc inde periculoſiſſima et lethifera ſymptomata conſequantur?

*Quaeſtio III.*

An iſta inſitione inſtituta, eadem febris inflammatoria, una cum reliquis ſymptomatibus conſuetis, oriatur, quae in naturalibus Variolis, ſolito Naturae ordine, excitari ſolet?

*Quaeſtio IV.*

An Medicus praeſcire poſſit, quomodo eo ipſo tempore, quo inſitionem ſuſcipere audet, ipſa aëris indoles et conſtitutio atmoſphaerae ſit comparata? utrum ſcilicet pura, ſalutaris et innoxia? an vero contra, impura, noxia, et miaſmatibus contagioſis et epidemicis inquinata? ut inde, licet pus de benigniſſimis etiam Variolis ſit deſumtum, ipſae tamen Variolae, per inſitionem eodem puro et benigno pure excitatae, ex ipſo illo occulto aëris vitio epidemico, malignae, imo etiam mortiferae, ſic fieri poſſint?

*Quaeſtio V.*

An Medicus antea ſcire, aut cognoſcere poſſit, qualia quantaque poſt ipſam inſitionem, febremque varioloſam inde accenſam,

ſam, ſubſequantur ſymptomata? bonane ac benigna et ſalutaria, an contra atrocia, maligna, imo et lethifera? Vel, an denique ſua arte et ſolertia adhibita, tum prohibere poſſit, ne illa ipſa ſymptomata, febre ſemel per artem audacem nimis excitata, maligna fiant, atrocia, imo tandem mortifera?

*Quaeſtio VI.*

An illi, qui artificialem Variolarum inſitionem paſſi fuerunt, deinde plane certi et ſecuri eſſe poſſint, ſeſe inpoſterum per omnem ſuam vitam etiam a naturalibus Variolis liberos et immunes fore?

*Porismata ac Conſectaria.*

Quum igitur ſecundum has VI. Quaeſtiones,

I.) Homines antea ſani, vegeti et longiori vitae ab ipſa natura deſtinati, per inſitionem, caede quaſi manu atrociter facta, mori utique poſſint, et mortui iam ſint:

II.) Febris inflammatoria cum omnibus ſuis ſymptomatibus, in naturalibus quoque Variolis conſuetis, oriri ſoleat, quae aeque ita periculoſa et lethifera fieri poſſunt, ac in ipſis quidem naturalibus interdum fieri ſolent:

III.) Medicus ſcire minime poſſit, an corpus illud inſitioni ſubiiciendum, intus, ſecundum omnes ſuas partes, ita perfecte ſit ſanum, ut nullum plane vitium lateat, quod per omnem inſitionem, excitari poſſit, ut inde atrociſſima ſymptomata oriantur, quae mortem demum ipſam, praeter opinionem, inferre poſſint:

IV.) Idem Medicus praeſcire non poſſit, quomodo ipſa aëris conſtitutio eo ipſo tempore futura ſit, quo inſitionem ſuſcipiet, ita, ut, licet illa benigniſſimo pure ſit inſtituta, tamen ipſae Variolae, viroſa aëris vitiati et labe epidemica infecti, una influentis, conſtitutione, malignae, imo lethiferae fieri poſſint:

V.) Idem Medicus praescire non possit, qualia futura sint symptomata, ipsam insitionem sequutura, an scilicet mitiora et tutiora, an contra, atrociora et ambigua, aut mortifera? neque inde in sua arte, aut potestate sit repositum, ut prohibere possit, ne maligna aut nociva sint futura: Et denique

VI.) Artificialem Variolarum insitionem semel passi, nunquam tamen securi penitus esse possint, ne aliquando, Epidemia praesertim grassante, ab ipsis quoque naturalibus Variolis corripi et infestari possint:

Sequitur nunc ex his omnibus momentis, gravissimis sane et solidissimis, ut arbitror, ipsam illam insitionem experimentum esse coactum, praeceps, immaturum, temerarium, ambiguum, fallax, periculosum, impium, nocivum, et saepius quoque mortiferum: inde ergo merito damnandum et interdicendum: quoniam nempe illud et ipsius Artis salutaris regulis et principiis primis adversatur, quae inventa nimirum est, ut morbos sanet, non vero ut faciat; ut vitam tueatur, non autem mortem inferat. Et denique non ex Ethica, nec Theologica disciplina ullo modo defendi potest, quibus nempe gravissime vetitum, mali quid facere, ut inde boni forsan quid oriatur, et ita hominem sanum vegetumque non solum in morbum acutum, malignum et periculosum, data veluti opera, coniicere, sed et in mortem adeo ipsam subitam et immaturam, saepius quoque crudelissime praecipitare! Scripsi demum d. 6. Octobr. quum iam ipsa mea ad Te epistola, d. 16. Augusti exarata esset. Sed nimiis negotiis praepeditus, iam demum datam fidem liberare potui.

Vir - - - - - -

Quinque mihi Quaestiones, aut rationes, pro defendenda nempe Insitione Variolarum, mihi nuper humanissime proposuisti; ad quas breviter quidem, at satis solide, nisi fallor, et sufficienter, me Tibi respondisse autumo. Nunc pace quidem,

ut

ut ſpes eſt, Tua VI. Quaeſtiones, haud exigui, opinor, momenti, Tibi viciſſim hic ſubieci, quibus graviſſime permotus, ipſam illam inſitionem penitus eſſe interdicendam, utique cenſeo.

Has igitur VI. Quaeſtiones ſupra propoſitas, et Nodos plusquam Gordios, vbi ita mihi prorſus ſolveris et extricaveris, ut nihil plane ſolidi in contrarium reſponderi poſſit, tum ſane non magnus, ſed maximus mihi profecto eris Apollo, et ego protinus manus Tibi victas dabo, pedibusque in Tuam ſententiam ſtatim ibo. Quare nunc avidiſſime et impatientiſſime Tuam expecto expetoque reſponſionem, haud dubie ſolidiſſimam futuram, quoniam a Te nihil proficiſci ſolet, niſi quod ſit ſolidum, doctum, acutum, et perpolitum. Ignoſcas vero, ſpero, meae in reſpondendo tarditati, cuius cauſſas veras ſupra indicavi. - - - - Vale.

## Epiſtola VI.

Wittebergam.

*Danieli Wilhelmo Trillero*
*Joan. Philip. Burggravius.*

Nequaquam menti meae ea inſedebat opinio, cum circa finem anni 1763. meam de Variolorum inſitione ſententiam poſceres, Tecum hac de re certamen inire. Prout enim mutuus conſenſus amicitiam contrahere, et initam confirmare; diſſenſus vero reciproce impugnatus et propugnatus fribuſculo anſam ſaepe praebere ſolet: ita poſterius in re praeſente valde horreſcerem. Niſi igitur de erecto Tuo et veritatis amico animo mihi, et Tibi viciſſim de tenerrimo meo Tui amore certo conſtaret, certamen hoc ſubterfugiſſem.

Copioſe et eruditiſſime ultimis Tuis litteris, d. 16. Auguſt. anni ſuperioris ad me datis, ſed die 18. Octobr. demum mihi traditis, mea argumenta, cur Variolorum inſitionem ſuadendam

potius quam dissuadendam censebam, impugnasti, et meam responsionem avidissime Te expectare, humanissime significasti. En itaque Tibi illam in sequentibus!

Videris mihi vel nullam, vel admodum exiguam rationem habuisse praecipui scopi, in quem quinque mea argumenta prolata, pro Variolorum insitione suadenda, collimant, nempe fomitem varioloſum tempestive et opportune destruendi, ne, intempestive et inopportune excitatus, lethifer fiat.

Et virus et fomitem varioloſum prorsus non cognoscimus. Vtriusque existentiam non nisi ex tragicis effectibus scimus. Si utrumque, vel alterutrum cognoſceremus, spes esset aliquando inveniendi vel antidotum virus, vel faciliorem modum, fomitem illum vel destruendi, vel contra varioloſum virus defendendi.

Virus varioloſum volatilis fracidae alcalinae indolis esse, ex foediſſimo odore hariolari licet, quam Varioli sub pustularum deſiccatione plus minus spirant. Varioli nunquam plus et citius, quam sub hoc suo stadio, alios inficere solent. Putredo vero, inprimis animalis, volatilis fracidi alcali genitrix. Et providus acidorum in varioloſis usus, pulchra praestat. Sed haec notitia longiſſime adhuc ab invenienda antidoto huius virus abest.

Per fomitem varioloſum id in corpore humano intelligo, quod volatile varioloſum virus, exiliſſimae utplurimum quantitatis, et suscipit, et ita in corpore humano, Variolas nondum experto, fovet, ut totam humorum massam in morbum varioloſum degenerare faciat. Hic fomes in homine Variolos olim perpesso, per hos ipsos Variolos, aut totus quantus a se mutatus, aut prorsus abolitus est. Qui enim semel veros Variolos superavit, vel nunquam ab illis iterum, vel, ut Tibi ex amicitia aliquid dem, rariſſime iterum vexatur, sed ab omni contagio varioloſo, inter medios varioloſos tutus perstat. Testor seniores Medicos Practicos ipsos.

Hunc

Hunc fomitem varioloſum haud inanem terminum eſſe, ex hac ipſa differentia manifeſtum fit, qua ii, qui nunquam veros Variolos experti ſunt, ſaepe citiſſime et fulminis inſtar a contagio, per conclavis aërem ſparſo, percelluntur, cum ii, qui veros Variolos ſemel ſuperarunt, ab affricto etiam pure varioloſo, et ita reſorpto, ut cutem eroſerit, haud afficiantur, quam quod in loco contactus puſtulae varioloſae enaſcantur. Innumeris vicibus vidi, lactantes, a puſionibus varioloſis, hinc inde in mammis, genis, quas partes hi manibus ſuis varioloſis calidis et ſudantibus multum et diu contrectaverant, adeo innocue unum alterumve Variolum accepiſſe, ut manifeſtiſſime appareat, hos Variolos non ex flumine humorum a ſuſcepto contagio varioloſo corruptorum foras critice protruſos, ſed proxime ab extra in cutem quaſi intruſos fuiſſe, quod virus varioloſum in his lactantibus, Variolos iam perpeſſis, nullum fomitem invenerit.

Eadem eſt ratio eorum, quibus, Variolos veros ſemel perpeſſis, pus varioloſum inſitum fuit, absque ut iterum Variolos excitaverit, ceu infra ſpeciminibus probabo.

Sed quis et qualis ſit ille in corpore humano fomes varioloſus? quomodo per morbum varioloſum mutetur? an prorſus deſtruatur? vel quomodo ita immutetur, ut priſtinam conditionem recuperare vel renaſci unquam valeat? cum ignariſſimis ignoramus.

Videtur virus varioloſum unius eiusdemque ſemper indolis eſſe: fomitis vero conditionem mirum quantum inter ſe differre.

Saepiſſime cernere licet, infantes eorundem parentum, ad ſenſum ſaniſſimos, uno eodemque contubernio utentes, una periodo temporis unum poſt alterum Variolis affici, ita, ut ſequens ab antecedente contagium hauſerit, ſed diverſiſſimo eventu, nunc diſcretis in hoc, nunc confluentibus in illo: ibi benignis, heic malignis, ab uno eodemque contagio variolis enaſcentibus.

Et sufficere, si quis paucos tantum, sed veros Variolos passus fuerit, ut per omnem vitam ab iis dein liber perstet, quam qui confluentibus laboravit, experientia quotidiana docet. Fomes enim varioloſus in utroque destructus fuit: in illo parcus, in hoc copioſus. Evidentius hoc aestimare licet in variolis insititiis.

*James* BURGES, de Insitione Variolorum Cap. 2. versionis Germanicae, pag. 7. meminit iuvenculae variolis laborantis, cuius pure tribus hominibus Varioli non solum innoxie inserebantur, sed praeterea etiam admodum benigne decurrentes, cum tamen mox deinde innotuerit, quod ista iuvencula Lue venerea laboraverit, cuius contagium prorsus non in insitos, sed contagium varioloſum sincerum saltem transiit.

KIRKPATRIK, de Insitione Variolorum, analogum casum recenset Sect. VI. versionis germanicae pag. 200. de honesta iuvencula, cui pus Variolorum ex famulo quodam, bubone venereo et aliis symptomatibus, inscio tum insitore, laborante desumtum, faustissime inserebatur, ita, ut et post lapsum aliquot etiam annorum nil quicquam de symptomatibus Luis venereae perceperit.

Idem KIRKPATRIK, l. c. p. 194. refert, Medicum *Frewin* temerario ausu XXI. hominibus uno eodemque die pus varioloſum, ex variis aegris, Variolis confluentibus laborantibus, iisque peremtis desumtum, faustissimo cum successu inseruisse; quin, in multo pluribus, sed successive, diversisque temporibus, idem felicissime tentasse.

Penitus ignorari, quis et quid sit ille varioloſus fomes in corpore humano, iam dixi; sed naturale quid, sanitatem non laedens, et fere omnibus connatum quid esse, exinde concludere licet, quod et illae integrae Nationes, ad quas, nostra demum aetate, Varioli pervenere, quos antea ignoraverant, eodem non caruerint.

Valde

Valde varium vero in variis eſſe, ipſorum Variolorum varia benignitas aut malignitas comprobat. Multoties vidi, ſaniſſimos ad ſenſum homines peſſimis Variolis correptos fuiſſe: et viciſſim vidi, natura imbecilles, et ad ſenſum non adeo ſanos, benigniſſimos habuiſſe Variolos. Nec variam aëris conſtitutionem tantum ad bonitatem aut malitiam Variolorum, aut potius varioloſi fomitis, conferre, ut nonnulli autumant, mihi perſuadere poſſum. Sub fere ſimilibus aëris conſtitutionibus diverſis temporibus, et nullos per annum, interdum et multos alio anno, iterumque et bonos et malos obſervavi Variolos.

Longe aliud quid igitur ſubeſſe, quod fomitem varioloſum vel auget, vel maturat, vel plus minus corrumpit, quam aëris conſtitutiones varias, inde manifeſtum fit. Sed quid illud iterum ſit, iterum etiam ignoramus. Decentius fateamur ignorantiam, quam, qualitates occultas fingendo, ridicula culpemus.

Vehementer vero totam humorum maſſam a varioloſo morbo febrili immutàri, certiſſimum eſt. Quid et quomodo vero immutatum fuerit, et quidem ita, ut idem morbus, immiſſo quamvis iterum viru varioloſo, non redeat, totum quantum occultum eſt.

Non poſſum non Tibi, amiciſſime Trillere, in mentem heic revocare notatu digniſſima experimenta, quae interpres germanicus Opuſculi *Kirkpatrikiani* p. 17. ſeq. enarrat: quod ſcilicet duo incluti Medici Bremenſes, Gondela et Dunze, poſt varia feliciter ſuccedentia inſitionis Variolorum experimenta, cum in tribus infantibus 9. et 10. annorum effectum inſitionis fruſtraneum viderint, in his inſitionem non ſolum novis vulnuſculis, recentique pure applicato, repetiverint, ſed et vulnuſcula cum pure ex aliis varioloſis deſumto deligaverint, nulli tamen in illis excitari potuerint Varioli; ſit, quod in prima infantia iam Variolos perpeſſi et fomites deſtructi, aut prorſus immutati iam fuerint, aut quod fomes varioloſus naturaliter in illis abfuerit. Quid adeo activum, adeo atrox virus varioloſum,

ſum, ex aliis varioloſis deſumtum, et illis applicatum, prorſus iners reddidit? De veritate horum experimentorum eo minus dubitare licet, cum Angli paſſim ſimilia enarrent.

Ab omni igitur illo tempore, quo genus humanum Variolis mulctatum fuit, ſagaciſſimi Medici medicamenta invenire ſtuduerunt, quae virus illud deſtruant, aut iners reddant: ſed cum eius natura illos latuerit, et nos adhuc lateat, non poterant non operoſiſſimi etiam eorum conatus vani et irriti eſſe.

Illud, quod magnus BOERHAAVE in Stibio et Mercurio ad magnam penetrabilitatem arte deductis, nec tamen ſalina acrimonia nimium corroſivis, ſed bene unitis, quaeſivit, ad fomitem varioloſum deſtruendum potius aptum futurum iudico, quam ad fracidum alcalinum virus varioloſum iners reddendum.

Et maioris momenti puto futuram inventionem remedii, quod fomitem varioloſum, quam quod ipſum hoc virus deſtruat. Etenim hoc homines incautos, vel non advertentes, facile et pluries obrepere poſſet, quando vel tempus, vel occaſio deficit, antidotum tempeſtive adhibendi: ſemel vero deſtructo fomite varioloſo, virus illud etiam non advertentibus applicatum ſemper erit iners et nullum morbum excitaturum.

Omnis igitur hactenus uſitata Variolis medendi methodus, non niſi circa ſymptomatum, imo ſymptomatum ex ſymptomatibus provenientium mitigationem, miſere verſari oportuit.

An igitur mirum, quod Varioli maligni, epidemice graſſantes, tantam ſaepe ſtragem edant, quae, ſi Peſtem non ſuperat, certe aequat? Triſtis aliquoties vidi, quartum, quintum varioloſum inde periiſſe, et artis impotentiae ingemui. Diſcretos vero benignosque Variolos, natura ſponte ſanat.

Longe fauſtiores laetioresque ſunt inſitorum Variolorum ſucceſſus. Inſiti fere nunquam fiunt confluentes: fere nunquam maligni. Non Circaſſios, barbaram gentem, ſed Anglos Gallosque, ſapientiſſimas Nationes Europaeas, qui, maxime priores, innumeris experimentis, feliciſſimum huius inſitionis

ſuc-

ſucceſſum evicere, teſtor. Incredibilem fere differentiam numeri mortuorum, ex naturalibus et artificialibus Variolis annotarunt. Pace Tua, Vir celeberrime! ad KIRKPATRIKIUM Te mitto, qui plures tales differentias in tabulas redegit.

Afferam ſaltem exemplum recentiſſimum, cuius Novellae publicae paſſim meminere. Ex Indice nempe aegrorum Noſocomii Londinenſis conſtitit, a die XXVI. Septembris anni 1746. usque ad diem 24. Martii 1763. in dicto Noſocomio Variolis naturalibus decubuiſſe 6456. artificialibus vero 3434. Ex prioribus mortuos fuiſſe 1634. ex poſterioribus ſaltem 10.

Utut dentur homines, qui, etiam longaevi, nunquam paſſi ſunt Variolos: utut ſint, quibus etiam bis inſiti fuerunt Varioli, qui tamen non germinavere, adeoque fomite varioloſo caruere: nemo tamen per omnem ſuam vitam, niſi ſemel Variolos, vel horum legitimam, quamvis irritam, inſitionem paſſus fuerit, ab his tutus erit. Facile fieri poterit, ut talis, maxime inopportuno tempore, Variolis mulctetur.

Annon, quaeſo! omnibus hominibus in ſumme periculoſo hoc bivio verſantibus, conſultius eſt, ipſis tempeſtive, opportune, provide inſeri Variolos, quam otioſe expectare, utrum illos intempeſtive, inopportune, inprovidos invadant trucidentque, nec ne? Cum poſterius ſemper et longe incertius, quam prius.

Etenim per providam ab inſitoribus commendatam et praeſcriptam, millenis experimentis comprobatam, corporis praeparationem, inſitum virus varioloſum innoxie fomitem varioloſum conſumit, deſtruit, aut prorſus a ſe ipſo immutat, ac per omnem dein vitam, contra Variolos hominem tutum, et huic ex ipſo veneno ſalutem praeſtat.

Periculoſum iter initurus, monitus a peritis, illa via, hac tempeſtate et opportunitate illud tutiſſime abſolvi, quod raro unus hac via pereat; cum altera via, quavis tempeſtate et conditione, quamvis otioſius, peragi idem iter queat, ſaepiſſime

quintus, septimus trucidetur: prudentiae esse recte aestimabit, priorem eligere, sollicite vitata posteriore. Et quid vitae periodo varioloſa periculosius?

Eadem enim apertissime est differentia inter methodum Variolis, vel tempestive, opportune, et provide per insitionem, vel post otiosam expectationem intempestivo, inopportuno, eorundem in corpus minime ad grave hoc negotium praeparatum insultui medendi.

Ex hac mea, evidentibus principiis et fidissimis experimentis innixa meditatione, iam quinque illa mea, pro suadenda Variolorum insitione nuper prolata argumenta, contra doctissimas Tuas oppositiones tueri conabor.

Ad *primum* meum argumentum: *Quod non omnes homines Variolos experiantur, quia fomite varioloſo careant*, obmoves quaestionem: quid autem tunc opus erat, eos ipsos, a Variolis alias immunes futuros, in certum tamen vitae periculum data veluti opera coniicere? Ast enim vero, si carent fomite varioloſo, insitio nullos excitabit Variolos, et aegri cum fiducia securi esse possunt, illos nunquam ex Variolis laboraturos. Si vero illis est fomes varioloſus; quod insitio nunquam sine praevia corporis praeparatione instituatur, morbus varioloſus longe securius tum decurret, quam in non praeparato corpore, intempestive, et inopportune Variolis affecto, fieri solet. Affirmas simul, longe plures alias subesse posse causas, quae virus varioloſum intra corpus recipiant, quam illa denegata ab ipsa Natura facultas. Hoc mihi dissonum videtur. Praeter facultates naturales, nullae aliae causae sunt fori medici.

*Secundo* meo argumento: *Illos, qui semel veros Variolos passi sunt, nunquam illis iterum tentari:* nubem, ut ais, testium contrarium affirmantium mihi opponis. Magnum simul onus in me devolvere studes, dum Auctores quidem bene multos excitas, a Tuis partibus stantes, haud locos vero indicas, ubi eorum de hac re testimonia sint evolvenda. Bene Tibi constat, quam

toto

toto die occupatus sim, ut haud vacet, omnia illorum Virorum scripta perquirere, ut ipse inspicerem, quibus circumstantiis historias suas enarrent. Videris verò mihi, quod pace Tua dixerim, memoriae Tuae nimium confisum fuisse, dum et MEADIUM, eximiae probitatis et auctoritatis Virum, et maxime idoneum hac in re testem, pro Tua sententia allegas, qui tamen contrarium defendit. Etenim in elegantissimo et bonae frugis pleno libello *de Variolis et Morbillis*, Cap. 4. p. 55. qui in Operum Tomo I. Edit. Goetting. habetur, contendit: *nemo mortalium, quenquam hoc periculum* (morbum varioloſum) *bis unquam subire posse, vel minimam suspicionem fovere debet.* Et pag. 60. scribit: *Postquam experientia compertum esset, nunquam iterum reverti posse Variolas, et vix millesimum quemque eas per totam vitam effugere.* Sed ipsum hoc antiquum litigium, inter Medicos dudum actum: an homo veros Variolos bis patiatur? satis probat, ad plane extraordinaria et dubia referenda esse eorum exempla, qui, si qui fuerint, bis veros Variolos experti sunt. Regulae de phaenomenis naturalibus non ab extraordinariis et rarissime occurrentibus exemplis, sed de ordinariis, communiter et frequentissime occurrentibus sunt formandae. Anatomicum asserentem, hominibus quinque digitos in singulis manibus pedibusque datos fuisse, non morabitur exceptio eorum, qui cum sex digitis nati fuerunt, ne inhaereat regulae, non nisi quinque in singulis manibus pedibusque numerandos esse. Possem facile longe plura exempla illorum colligere, qui cum sex digitis nati fuerunt, quam Tu exempla proferre poteris eorum, qui veros Variolos bis vere passi fuerunt. Praeterea in Sylloge exemplorum Variolos veros bis passorum, plurima exempla de primis Variolis ex relatione Parentum aut adstantium petita fuerunt. Sed heic subreptionis vitia plurima occurrunt. Collige, si placet, exempla eorum, qui bis Variolos veros sub oculis unius eiusdemque Medici passi fuerunt, et numerum longe minorem invenies. Parentes, aut aegris ministrantes, Variolos veros a

ſpuriis ſufficienter dignoſcere non valent, et vice verſa; ac poſteriores ſaepe, vitio ſubreptionis pro veris habent et Medicis, quando infantes Variolis iterum decumbere incipiunt, dein imponunt, aſſerendo, infantem iam ſemel ex veris Variolis laboraſſe. Accipe, ſi non moleſtum erit, eius rei notabile exemplum.

Ante pluſculos annos curam gerebam puellae decennis circiter, quae vnica illuſtriſſimae ſtirpis ſoboles erat. Praevio levi inſultu febrili prodibant Varioli ſat multi, ſine notabili circulo rubro, leviſſime quaſi ſuppurantes, et humorem tenacem ſubflaveſcentem continentes, cito ſiccantes, et iam octavo ab invaſione die confertim decidentes. Statim ſub initium prodeuntium Variolorum illuſtriſſimis Parentibus indicabam, non veros, ſed ſpurios Variolos prodire. Vehementer negabat mater, alias non imperita, et veros adeſſe Variolos contendens. Et quia intenſiſſime hoc cupiebat, id et, contra omnem remonſtrationem, verum eſſe ſibi perſuadebat, aſſentiente tota familia omnique famulitio. Quoniam vero et meum conſenſum ſerio exigebat, illum conſtanter, ſed reverenter denegabam. Male hoc illam habebat, et fere cum aliqua indignatione meam in diſſenſu conſtantiam excipiebat. Cum tandem poſtulando meum aſſenſum veros adeſſe Variolos nimia mihi fieret, Lacedaemoniorum decretum, Alexandro, Graecis ſcribenti ut ſe Deum facerent, datum, ſubridendo imitatus ſum, reſpondendo: quoniam cupis filiam Tuam ex veris Variolis decumbere: Sunto! quod illam adhuc peius habuit. Sed poſt lapſum quinque annorum, cum filia ſatis adhuc iuvencula matrimonium iniiſſet, paucis poſt nuptias menſibus, veris corripiebatur Variolis, magna parte confluentibus, ex quibus graviſſime decumbebat, cicatricibus male notata tamen eluctabatur. Tunc matrem erroris ſui valde poenituit, et longe peius habuit, quam ante meum in dignotione morbi effatum exceperat, quin illum humaniſſime multoties apud me excuſabat. Nonne, ſi aulico-

rum

rum more assensus fuissem, et aegra, et tota familia illustrissima per omnem Wetteraviam et totum Palatinatum, ubi aegra post nuptias in ditione mariti degebat, rumorem sub initium secundi morbi sparsisset, Comitissam veris Variolis bis laborare, cuius rumoris vanitatem, collatio modi decursus utriusque morbi deinde redarguisset.

Bona fide Tibi, Vir amicissime testor, qui iam per octo lustra in artis, per amplam et populosam urbem exercitio consenui, me nunquam quemquam vidisse, qui ex veris Variolis bis laboraverit: multoties vero a mulierculis coram lecto varioloforum mihi narratum fuisse, hunc ipsum varioloſum iam ex veris Variolis laborasse, quas vero, ex modo decursus morbi praesentis collati cum priore, meliora edocui, et ipsae mox professae fuerunt, praesentes Variolos multum a primis, qui spurii erant, discrepasse.

*Tertio* meo argumento: *Variolos, in corpus eosdem iam perpessum insitos, iterum excitari, quin bis per artem excitari non posse:* varia iterum contraria exempla opponis. Sed cum haec exempla inter innumeros varioloſos sint prorsus rarissima, regulam de communiter et frequentissime observatis eventibus non infringunt, per rationes in vindiciis proxime antecedentibus secundi mei argumenti prolatas. Quam dubia vero haud raro sint illa exempla, ab insitionis adversariis in publicum sparsa, audi, si placet, quae duo Medici illustres, alter Anglus, Gallus alter, Viri multiiuga experientia, nemine diffitente, instructissimi, de iisdem testantur. Prior Mead l. c. Cap. 3. pag. 67. ita scribit: *Quod ad illos spectat, qui Variolis arte factis perfuncti, iis tamen denuo laborasse dicuntur, ipse profecto summa diligentia adhibita, ne unum quidem documentum, quo id satis constaret, adhuc rescire potui. Scio interim iactari passim a nupero quodam Auctore historiolam de puero, in quo, tribus circiter annis elapsis, postquam ab insitione morbum contraxerat, de novo proruperunt Variolae. At novi etiam, dubiae admodum fidei esse hanc narrationem. Ut igitur dicam quod res*

*est, si tale quid semel evenerit, cur non frequentius idem contingere videmus. Aut quid valere debet singulare exemplum, certum licet et exploratum, cum in aliis fere innumeris id genus experimentis, nil tale unquam usu compertum sit.* Posterior ROBERT, magni nominis apud Parisinos Medicus, ex mandato supremi Senatus Galliae, quod Variolorum insitionem varii summopere commendarent, alii viciſſim valde eamdem criminarentur, nomine inclutae Facultatis Medicae Parisinae, iudicium ad illustrissimum illum Senatum hac de re retulit. In hoc, inter alia tribus speciminibus probat, fuisse Medicos non exiguae famae, quos etiam nominat, qui temere casus et nomina aegrorum finxerunt, quibus Varioli per insitionem bis prodierint, quod tamen nunquam fieri soleat. Clariſſ. WETSCHIUS Viennae, in facie illustris *de* HAEN, strenui illius insitionis Variolorum impugnatoris, sententiam hanc Robertianam, ex gallica in germanicam linguam translatam, et fortiter galeato Prologo munitam, in lucem edidit, quam Tu ipse iam sine dubio legisti. Per haec supersedere possum officio, plura Tuae responsioni ad tertium meum argumentum reponendi.

*Quarto* meo argumento: *quod fomes variolosus saepe, sed maxime inopportune, matureſcat, vel contagio excitetur*, conditiones opponis, quae ipsam Tuam oppositionem evertunt. Scribis: fomitem illum semper opportune matureſcere, et excitari, si coelum mitius et benignius fuerit, hinc Variolas benigni moris produxerit; semper extra eundem inopportune matureſcere, si coelum nocens et contagiosum fuerit, hincque Variolas malignae indolis suscitaverit. Idem plane sentiendum, subiungis, de Variolis artificialibus. Sed hoc pro suadenda potius Variolorum insitione militat, quam pro dissuadenda eadem. Eligat igitur insitor coelum ex Tua sententia mitius et benignius, et non otiose coelum nocens et contagiosum expectet. Etenim non singulis annis coelum, ut Tua phrasi, non mea, iterum utar, est nocens et contagiosum. Totum primum aetatis duodecen-

decennium insitioni favet. Sed praeterea omnibus adultis, sub mitissimo et benignissimo etiam coelo, fomes varioloſus inopportune matureſcit vel excitatur, qui ſemper ex Variolis etiam benignis longe gravius decumbunt, quam in prima aetate fieri ſolet, quod, praeter alias cauſſas, denſitas cutis et inflammationem Variolorum, et febrem periculoſiorem reddat. Magis adhuc inopportune adulti cum Variolis conflictantur, ſi per quascunque cauſſas tum valetudinarii redditi fuerint, quales forſan in prima aetate haud fuerunt, et iam morbus varioloſus, quamvis per ſe benignus, ſuperaccedens, per hanc corporis valetudinariam conditionem, fiet exitialis, ſine quo, quamvis valetudinarii, diu adhuc ſupervivere potuiſſent. Semper inopportune omnibus foeminis adultis fomes varioloſus excitatur vel matureſcit, quando vel ingruens tum menſtruatio, vel recens puerperium, eruptionem vel ſuppurationem, cum ſummo vitae periculo, intercipit turbatve. Nefandum nolo renovare dolorem iam nuper notatum.

*Quinto* demum perperam insitioni Variolorum praemittendam praeparationem culpas. Sobrietate potiſſimum et ſelectu ciborum, tum uno alteroque leni et commodo purgante, interdum et aliqua ſanguinis intra terminum virium miſſione, abſolvitur. Sobrietas et ſelectus ciborum ſanitatem quam maxime iuvant. Lene et commodum purgans ſordes primarum viarum ſalutariter everrit, ne congeſtae morbum, alias nunc commode ferendum, augeant. Et ſanguinis intra terminum virium in corporibus plethoricis miſſio, circulationes et ſecretiones humorum expeditiores reddit; cum e contrario nimia humorum moles, accedente febre varioloſa, omnia turbat. Tantum igitur abeſt, ut haec et talis praeparatio corpus debilitet, et ferendo morbo impar reddat, ut potius vires excitet; corpus humoribus laudabilibus, ex ſaluberrimis minusque ad corruptionem pronis alimentis et potulentis confectis, inſtruat; functiones omnium viſcerum expediat, imo firmet; adeoque mor-

morbo tam periculoſo mox ferendo, quam maxime et opportune par reddat; quod ille ipſe morbus, intempeſtive et inopportune accedens, non ita praeparata corpora, ſaepiſſime trucidare ſoleat. Certiſſime perſuaſus ſum, ſi Variolorum naturalium acceſſionem congruo tempore praeſcire daretur, hac eadem praeparatione, eundem adeo expeditum effectum, ut varioloſus nempe morbus cum longe minore periculo feliciter decurrat, obtineri poſſe. Si non moleſtum erit, rem exemplo illuſtrabo.

Honeſta Vidua unius filii filiaeque, tum adhuc impuberum, admodum gracilium, et manifeſte cacochymicorum, mater, me ad filium octennem accerſebat, violentiſſima febre, primo ſtatim invaſionis varioloſae die correptum, cum pulſu admodum parvo et celerrimo, prodeuntibus ſtatim ſimul copioſiſſimis minimis puſtulis, mox coeruleſcentibus et nigreſcentibus. Altero mane nares copioſum ſanguinem ſtillabant, minime inde levato capite. Circa meridiem ſanguinem copioſum exſcreabat: poſt meridiem ſanguinolenta mingebat et cacabat. Exeunte tertio die fatis cedebat. Defuncti ſoror duodecennis, ſtatim ac funeſti Varioli in fratre prodibant, metu maxime perturbabatur. Matri, cum funeſta de filii morbo prognoſi, ſtatim ſevere ſuadebam, filiam ſegregaret, ac in ſpatioſa domo, quam inhabitabat, remotiſſime locaret, interdicto omni etiam mediato commercio cum aegro eique miniſtrantibus. Obtemperabat moeſtiſſima. Puellae animum addidi. Purgabam leniter antiphlogiſtico. Victum euchymum, vegetabilem, modicum et non pinguem, ac hydrogala bibere iubebam. Morem geſſit. Poſt lapſum octo dierum corpore ſatis bene ſe habebat, ſed de Variolis ſumme meticuloſa. Iterum antiphlogiſtice et moderate purgabam, et ut adhuc per tres proximas ſeptimanas hoc ordine viveret, monebam, ſpemque faciebam, ſi Variolis prehenderetur, illam eluctaturam. Ad amuſſim ſequebatur. Decimo quinto die vehemens etiam febris illam invadebat. Al-

tero

tero mox ab invaſione die minimae acuminataeque puſtulae etiam copioſae prodibant, non ſurgentes, ſed tardiſſime paulatim increſcentes; partim etiam coeruleſcentes, confluentes, veſicas coeruleas, hinc inde dimidii pollicis magnitudine, ichore repletas, formantes. Pulſus erat parvus et celer, non aeque tamen ac in puero. Proſtratio virium ſumma. Senſus hebetes. Iuvabam in hac artis ἀδυναμία quantum poteram demulcentibus, antiſepticis, diapnoicis. Quarto demum ab eruptione die puſtulae veſiculoſae magis erigebantur, die quinto liquore non amplius tenui ſe replentes. Sexto tandem ab invaſione die puſtulae Variolorum benignorum indolem adipiſcebantur; ſucceſſive vere ſuppurabant, et ſtadia ſua ſatis placide nunc decurrebant, ac die demum ab invaſione decimo nono ſucceſſive deſiccantes, cruſtae decidere incipiebant, et puella cum ſanitate in gratiam redibat. Illi praeparationi, imprimis diaeteticae, tribuo, quod hi Varioli initio ſatis maligni, in progreſſu benigni facti fuerint, quia fomes ille peſſimus magna parte, per illud regimen diaeteticum, mitificatus fuerit, qui in puero prorſus non praeparato per ipſam febrem exaſperatus, acerrimus et citiſſime gangraenoſus redditus. Atque hac ratione quinque mea pridem ad Te perſcripta argumenta, pro Variolorum inſitione ſuadenda, ita tuitus ſum, ut eadem adhuc inconcuſſa perſtent. Si mihi eorum vim vere evelles, ſtatim Variolorum inſitionem laudare deſinam. Continet ſimul haec diſcuſſio principia evidentia et ſufficientia, ad facile reſpondendum ſex Tuis quaeſtionibus et inde derivatis porismatibus ac conſectariis, pro diſſuadenda Variolorum inſitione, absque ut opus ſit, ut ſingulatim id ipſe praeſtem.

Poſſunt etiam Tuae quaeſtiones, et inde derivata conſectaria, per ſemet ipſa revelli. Praeterquam enim quod in iis a Medicis poſtules, quae Dei, non hominum, ſunt ſcire, adeoque per ſemet ipſa iam ſponte ceſſant, reliqua omnia per iocum videris mihi obieciſſe, quae tamen per ſolum parallelismum, cum

idioſyncraſiis aut cum phlebotomia infelici ductum, diſparent. Quis aequus rerum aeſtimator Medico aut Medicinae opprobrio vertet, ſi remedium per ſe bonum et innocens, propter aegri idioſyncraſian, Medico ignotam, illi nocuerit?

Novi virum, cui quidquid ex cancris fluviatilibus aut alimentis aut pharmacis admixtum fuit, adeo male fecit, ut totus quantus immaniter intumuerit, totusque habitus cutaneus adeo rubuerit, quaſi univerſali phlegmone affectus fuiſſet, tantasque anxietates patiebatur, quales ab aſſumto veneno oriri ſolent. Vidi illum haec omnia paſſum fuiſſe, ab exigua portione lapidum cancrorum, abſorbendi fine ipſi exhibitorum. Aeger ſtatim accuſabat remedium, clamans, continuiſſe quid ex Cancris, quos ferre nequeat, et notabat, ſibi idem malum ex iisdem lapidibus Cancrorum, olim a Medico quodam ipſi praeſcriptis, accidiſſe. Sed quis damnabit lapides Cancrorum tanquam univerſaliter noxios?

Thonerus meminit Virginis generoſae Auguſtae Vindelicorum, quae, cum aliquando aegrotaſſet, et clysma, a duobus Medicis ordinatum, iniectum fuiſſet, cuius ingrediens inter caetera Mel roſarum fuit, exinde in lethalia inciderit ſymptomata, ut magno labore vix ad ſe redire potuerit, quia roſas adverſabatur: *Obſervat. med. Lib. I. de Febb. intermitt. pag.* 73. An igitur Mel roſarum abſolute eſt noxium.

Quis criminabitur phlebotomiam, praeſtantiſſimum et efficaciſſimum remedium, ideo, quod iam a pluribus ſeculis multi homines peſſime inde ſe habuerint, quin truncati enecti que fuerint?

Cur igitur adeo infenſus es Variolorum inſitioni, cum tamen per illam incredibiliter, ſed apodictice, plures ſerventur, quam per vulgarem methodum?

Sed prolixior mihi iam et praeter opinionem meam nata eſt epiſtola, utinam! Tibi non taedioſa. Et neſcio ſane, quomodo Horatiano illi contrarium mihi evenerit, qui urceum coepi

inſti-

inſtituere, et currente calamo amphora exierit. Vale igitur! et, ne deſinas a Te iam quidem diſſentientem, toto corde tamen Tibi deditum me amare, precor. Iterum vale! Scribeb. Francofurti ad Moenum d. 30. Januarii 1765.

## Epiſtola VII.

Francofurtum ad Moenum.

*Ioanni Philippo Burggravio,*
*Daniel Wilhelm Trillerus.*

Citius, crede mihi, ad doctiſſimam illam Tuam uberrimamque Epiſtolam reſpondiſſem, niſi et ſenilis languor, et moleſtum Decani officium hucusque geſtum, aliaque ſubita impedimenta, impetum ad Te ſcribendi ſaepius repreſſiſſent, conſiliaque mea interturbaſſent. Veniam ergo, pro cognita Tua humanitate, ſpero, dabis homini ſeni occupatiſſimo, et ex alieno potius arbitrio, quam ſuo, viventi, multisque interpellationibus ſaepius diſtracto. Neque iam, hoc ipſo quidem momento, tempus ſatis ſuppetit, ad iſtam Tuam Epiſtolam copioſiſſimam exactius pleniusque reſpondendi, ſingulaque ipſius momenta diligentius excutiendi. Fiet tamen, ſpero, cum Deo, ubi liberius otium nactus fuero. Interea vero, perlecta illa Tua Epiſtola, protinus intellexi, Te non nova quidem argumenta protuliſſe, ſed vetera illa, a Te olim propoſita, latius tantum diduxiſſe, novisque veluti coloribus plumisque exornaſſe. Ideoque brevior quoque parciorque inpoſterum mea erit Reſponſio, praeſertim quum ferias iam mihi fecerit celeberr. Tralles, edito nuperrime eximio plane doctiſſimoque Libello, in quo *vexatiſſimum noſtra aetate de Inſitione Variolarum vel admittenda, vel repudianda argumentum* (ſic enim ipſi Libello Titulum fecit) tam ſobrie, ſolide, iuſte et candide pertractavit, ut ipſi illi inſitionis Patroni, modo aequitatis et veritatis ſalutisque humanae amantiores

fuerint, ingenue, ſpero, confeſſuri ſint, ipſam quidem Variolarum Inoculationem tot adhuc difficultatibus, dubiis atque periculis undiquaque premi et urgeri, ut ea proinde nec tuta ſatis ſit, nec certa, nec neceſſaria, nec licita denique ac toleranda. Id quod ipſa veritate convictus, vel ego ipſe dudum perſpexi, certiſſimeque credidi, credamque ſemper, donec vixero. Argumenta enim illa mea Tibi olim propoſita, una cum aliis, adeo firma, ſolida et inconcuſſa plane mihi omnino videntur, ut, quid ad ea infringenda in medium adferri iuſteque opponi poſſit, nihil prorſus ubique reperiam. Quare vehementer miratus ſum, eadem Tibi levia tamen et iocoſa viſa fuiſſe. Licet enim ego ipſe, pro ingenio et natura mea, a modeſtis, facetis et tempeſtivis iocis alias haud prorſus alienus ſim; tamen in re adeo ſeria, imo capitali, qualis illa ipſa eſt dira Variolarum inſitio, cum ipſo vitae et ſalutis humanae periculo arctius coniuncta, nunquam, crede mihi, captabo inconditos et intempeſtivos eiusmodi iocos.

Sed de his omnibus proxime, ſi Deo quidem viſum fuerit, plura, candide, aperte et luculenter, ſalva tamen ipſa noſtra veteri et conſtanti amicitia, iuſtaque ſingularium Tuorum meritorum et virtutum aeſtimatione. Interea vero oculis Tuis humaniſſimis, placidaeque, ut ſpero equidem, cenſurae hic, pace Tua, ſubiicio leve opuſculum academicum, nuper, officii ratione, a me publicatum, quod ubi Tibi forſan haud penitus diſplicuerit, pro ſolida Tua erga me humanitate et indulgentia, ſane vehementer gaudebo, mihique admodum gratulabor. - - - - - - - - - -

Scrib. raptim Wittenberg. Cal. Mai. cIↃIↃCCLXV.

Epi-

## Epiſtola VIII.

Francofurtum ad Moenum.

*Ioanni Philippo Burggravio,*
*Daniel Wilhelm Trillerus.*

- - - - - - - - - - Longi arduique labores, per integrum hunc annum, peracti iam, et adhuc peragendi, mihi, quod vehementer ſane doleo, nondum vacuum ſpatium indulſerunt, ad Epiſtolam illam Tuam elegantem et copioſam diſerte reſpondendi: proxime tamen decerpam quaſi quaedam, ex vita mea laborioſa, temporis exigui momenta, quae iſti quidem humanitatis officio, Tibi dudum debito, iuſte tandem exequendo, unice impendam. Interea vero ſcripſit ad me nuperrime Illuſtr. *van* SWIETEN hunc quidem in modum: „ Gratiſſimum „ certe foret et utiliſſimum mihi ſimul, videre illa argumenta, „ quibus inſitionis licentiam oppugnas, antequam abſolverem „ illa, quae de Variolis ſcribere ſtatuo. Apud Batavos tota „ nunc languet inſitio; imo hoc anno Magiſtratus Haganus illam ſuis finibus exulare iuſſit, cum metueret contagium. In „ Galliis, Medici, qui eam proſcribendam volunt, prelo commiſere argumenta, non levia certe. In Auſtria nondum invaluit. Hoc anno, Viennae, filiola Legati Anglici, pro more gentis, inoculationem ſuſtinuit: ſed haec unice eſt. „ Hactenus ille Vir magnus. Miſſis igitur ad ipſum iſtis meis argumentis, Tibi iam ſatis notis, mox ita mihi reſcripſit: *Argumenta tua, quae profers, ponderoſa ſunt omnino etc. etc.* Ex quibus nunc ſatis perſpicue, opinor, intelligis, Vir - - - - ipſum SWIETENIUM, aſt quantum Virum! a partibus potius meis ſtare, quam a Tuis, de quo ſane vehementer gaudeo. Neque profecto video, ut ingenue fatear, quomodo ſatis defendi poſſit iſtud quidem artificium, quod foedum ſemper inceptu, foedum ſaepe exitu, et cum humanae ſalutis vitaeque ipſius periculo ſit coniunctum. Sed de his proxime, cum Deo, plura. Interea au-

tem Vale, et licet ipse minus faveam insitioni, mihi tamen Tuae virtutis ac doctrinae sincero Cultori, favere quaeso! perge. Scribebam raptim. Wittenbergae d. XXII. August. A. CIↃIↃCCLXV.

## Epistola IX.

Francofurtum ad Moenum.

*Ioanni Philippo Burggravio,*
*Daniel Wilhelm Trillerus.*

- - - - - - - - - - Legisti forte nuper, Vir - - - - novum illud et infaustum divae, aut dirae rectius, insitionis Variolarum, phaenomenon, quod, stupentibus et trepidantibus cunctis turpissimae illius inventionis fautoribus ac defensoribus, nuperrime apparuit in Celsiss. Galliarum Principe *de Bouffleurs*, quae ante biennium a celebr. enophthalmista *Gatti* ipsam insitionem, satis quidem feliciter, ut videbatur, passa, hoc ipso demum anno, naturalibus quoque Variolis iterum gravissime decubuit: manifestissimo et certissimo indicio, illam duram, coactam et immaturam Variolarum insitionem, nihil quidquam, crede mihi! nihil quidquam, inquam, valere ad arcendas naturales Variolas, epidemice praesertim grassantes; quod et luculentius iam statuit ex singulari illo tristissimo exemplo, de quinque istis sororibus, naturalibus quoque Variolis, post ipsam insitionem, denuo correptis, quod Cel. LINECOGELIUS candide publicavit. Exequias igitur iam divae insitioni, quibus commodum ire, hem! tempus est. Sed nolo plura. Tu bene vale, et mihi bene favere, quaeso! perge, Raptim Wittenbergae d. 12. Oct. 1765.

SYNOPSIS

# SYNOPSIS METHODICA
# STIRPIUM
# AGRI ISENACENSIS
CONTINUATA

A

IOANNE FRIDERICO CAROLO
GRIMM,

Medicin. Doctore, et Caesareae Leopoldino-Carolinae Academiae Nat. Curiosor.

## Clidemo III.

CLAS-

# CLASSIS XIX.
## SYNGENESIA.

*Polygamia aequalis.*

### CICHORIVM. 825.

CICHORIUM (*Intybus*) caule ſimplici ramoſo, floribus confertis omnibus ſeſſilibus. *L. S. N. p.* 1197.

*Cichorium ſylveſtre ſive officinarum. C. B. Hindläufte.*

H. in verſuris, paſcuis, agris. Fl. *Aug.* et ½. *Sept.*

### HYPOCHAERIS. 822.

HYPOCHAERIS (*maculata*) caule ſubnudo, ramo ſolitario, foliis ovato-oblongis, integris dentatis. *L. S. N.* 1197.

*Hieracium alpinum, latifolium, maculatum hirſutie incanum, flore magno. C. B.*

H. in paſcuis et collibus: *um den Frommeshof gegen Unterellen, und in den Hirſchhoernern ueber Kahlenberg am Hoerſelberge.* +. Fl. ½ *Jun.* prior.

HYPOCHAERIS (*glabra*) calycibus oblongis imbricatis, caule nudo, foliis dentato-ſinuatis. *L. S. N.* 1197.

*Hieracium minus dentis leonis folio aſpero. C. B.*

H. in agris, arvis: *um Wartenburg, Viehburg, Maedelſtein.* Fl. ½ *Jun.* et ½ *Jul.*

HYPOCHAERIS (*radicata*) foliis dentato-ſinuatis ſcabris, caule ramoſo nudo, pedunculis ſquamoſis. *L. S. N.* 1197.

*Hieracium dentis leonis folio obtuſo maius. C. B.*

H. in

H. in nemoribus et pratis ſylvaticis: *um den Glasberg, im Hoerſelholze, Moſeberg u. ſ. w.* Fl. *Jun. — Aug.*

## TRAGOPOGON. 810.

TRAGOPOGON (*pratenſe*) calycibus corollae radium aequantibus, foliis integris ſtrictis. *L. S. N.* 1191.

*Tragopogon pratenſe luteum maius. C. B.*

H. in pratis: *an der Neſſe und Hoerſel: e. g. in der güldenen Aue.* Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* et *Jun.*

*) *Folia ſaepe valde undulata.*

TRAGOPOGON (*porrifolium*) calycibus corollae radio longioribus, foliis integris nudis, pedunculis ſuperne incraſſatis. *L. S. N. p.* 1191.

*Tragopogon purpureo-coeruleum porri folio, Artifi vulgo. C. B.*

H. in gramineis et cultis ſponte quaſi: *Auf der Klemda.* Flor. *Jun.* 4.

## PICRIS. 812.

PICRIS (*hieracioides*) perianthiis imbricatis. *L. S. N. p.* 1192.

*Cichorium pratenſe luteum hirſutie aſperum, vel hieracium hirſutum foliis caulem ambientibus. C. B.*

H. in collibus dumoſis: *Michelskuppe, Petersberg u. ſ. w.* Fl. *Jul.* et $\frac{1}{2}$ *Aug.*

## LEONTODON. 817.

LEONTODON (*Taraxacum*) calyce inferne reflexo. *L. S. N. p.* 1193.

*Dens leonis latiore et anguſtiore folio. C. B.*

H. in pratis, paſcuis, pomariis, verſuris. Flor. *Maio — Octobr.*

LEONTODON (*auctumnale*) foliis glabris, dentatis, integerrimis, calycibus erectis, pedunculis ſquamoſis. *L. S. N. p.* 1194.

*Hieracium nigrum* TABERNAEMONT.

H. in pratis et verſuris praeſertim *humidiuſculis*. Fl. ½ *Jul.* et *Aug.* — *Octobr.*

LEONTODON (*hiſpidum*) calyce toto erecto, hiſpido, foliis dentatis, integerrimis, hiſpidis, ſetis furcatis. *L. S. N. p.* 1194.

*Hieracium dentis leonis foliis hirſutis, caulibus aphyllis, glabris*, DILL. *Cat. Giſſ. p.* 122. *App. p.* 53. *Ephem. Natur. Cur. Cent. V. et VI.*

H. in pratis, verſuris, pomariis. Fl. ½ *Mai* et ½ *Jul.*

*) Radix *ramoſa horizontalis baſi attenuata fuſca perennis.* Folia *oblonga, dentata, hirſuta ſetis furcatis, primordialia obtuſa.* Scapus *ſtriatus, hiſpidus, pilis ramoſis, baſi tortus, incurvatus, uniflorus.* Calyx *ante floreſcentiam nutans, ſquamis acceſſoriis paucis, foliis lanceolatis hirſutis, apice lateribusque ſublunatis.* Flos *flavus exterius vireſcens.* Pappus *plumoſus ſeſſilis.*

**) DILLENIUS ſatis accuratam plantae figuram dedit. *Ephem. l. c.*

LEONTODON (*hirſutum*) calyce toto erecto laeviuſculo, foliis dentatis hirtis, ſetis ſimpliciſſimis. *L. S. N. p.* 1194.

*Hieracium dentis leonis folio hirſutie aſperum magis laciniatum. C. B.*

H. in pratis et montanis paſcuis: *um die Rühlerhäuſſen und um Mosbach.* +. Fl. *Julio* et ¼ *Auguſt.*

*) Multum convenit cum Leont. *hiſpido:* differt tamen mea planta foliorum, ſcapi, calycis *glabritie*, flore *aurantio*, qua poſteriori nota planta haec potiſſimum cognoſcitur et diſtinguitur ab altera, cum ipſa in eodem loco nata.

## SONCHVS. §13.

SONCHUS (*arvenſis*) calycibus pedunculisque hiſpidis ſubumbellatis, foliis baſi cordatis. *L. S. N. p.* 1192.

*Hieracium maius foliis Sonchi vel Hieracium ſonchites. C. B.*

H. in agris praeſertim humidiuſculis. Fl. *Jul.* et *Aug.*

SONCHUS (*oleraceus*) pedunculis tomentoſis calycibus glabris. *L. S. N. p.* 1192.

*a*) Son-

α) Sonchus (*laevis*) L. *Sonchus laevis laciniatus latifolius. C. B.*
β) Sonchus (*laevis*) *minor paucioribus laciniis. C. B.*
γ) Sonchus (*aſper*) L. *Sonchus aſper non laciniatus. C. B.*
H. α. β. γ. in cultis, agris, ruderatis. Fl. *Jul.* et *Aug.*

## SCORZONERA.

Scorzonera (*laciniata*) foliis linearibus dentatis acutis, caule erecto. *L. S. N. p.* 1191.

*Tragopogon laciniatum luteum. C. B.*

H. in collibus et verſuris: *auf dem neuen Wege hinter Fiſchbach, um die Michelskuppe und am Rammesberge.* ✳. Fl. *Jun.* et *Jul.*

*) Caulis *ſaepe diffuſus, ſqualidus*, calyx *ſubtomentoſus, foliis apice ſaepe bifidis.* Flos *calyce vix longior, pallidus.* Pappus *ſeſſilis, plumoſus, molliſſimus, coloris iſabellini.*

Scorzonera (*graminifolia*) foliis lineari enſiformibus integris, carinatis. *L. S. N. p.* 1197.

*Scorzonera latifolia altera. C. B.* Rupp. *Flor. Jen. p.* 207.
*Scorzonera foliis gramineis firmulis, caule brachiato multifloro.* Hall. *Cat. Gott. p.* 417.

H. in collibus dumoſis: *am Petersberge ueber Fiſchbach* ✳. *in den Hirſchhoernern auf dem Hoerſelberge.* +. Fl. *Jun.* et *Jul.*

*) *Eadem planta eſt, quae copioſe ad uſum culinarem a noſtratibus in hortis colitur.*

## CREPIS. 819.

Crepis (*foetida*) foliis pinnatis angulatis, petiolis dentatis. *L. S. N. p.* 1196.

*Senecio hirſutus. C. B.*

H. in collibus apricis, campis, arvis et verſuris: *am Wadenberge, Rammesberg, Michelskuppe, um das Gefilde auf der Heerſtraſſe nach Eichrodt.* Fl. *Jun.* et $\frac{1}{2}$ *Jul.*

*) Pappus *ſtipitatus ſimplex.*

se nec sua sponte, nec ope catheteris urinam amplius reddere posse; quare abdomen vicissim, praesertim circa regionem hypogastricam, valde intumuit, ut digitorum tactui parum vel prorsus non cederet. Semper aderat dolor urethrae spasmodicus, cum ischuria coniunctus. Vox erat debilis, lingua haesitans, pulsus intermittens et durus. De dolore in regione lumborum, uti et inguinum, pubis, nec non capitis conquerebatur semper; quemadmodum vero primis morbi diebus stimulum ad mingendum habebat, ita ultimis plane nullum persentiebat; cum itaque fistulam argenteam applicare intenderem, intrudere illam non potui, urethram enim ita clausam inveni, ac si filo ligata fuisset; catheteris vero cuspidem luridam observavi, ac si in liquorem vitriolicum fuisset immersa, id quod antea nunquam animadvertere licuit. Quamvis autem huncce affectum statim ab initio pro lethali habuerim, nihil tamen intermisi, quod ad levamen aegrotae pertinere posse iudicavi; quare fomentationes, nec non cataplasmata infimo ventri applicanda, interne autem blanda diapnoica porrigenda curavi, nihilo tamen minus versus vesperam eodem die, quo accersitus fui, corripiebatur aegra rigore et tremore, calida manente cute, et sequente nocte, ut brevis sim, debitum solvebat naturae.

Altero post obitum die cultro anatomico subieci cadaver in praesentia Dn. Fellmett, Dn. Schweickhardt, Studiosi medicinae, nec non trium obstetricum, ubi sequentia notatu digna occurrebant. De omento vix aliquae particulae eaeque sursum suspensae, in conspectum veniebant. Intestina hinc inde erant inflammata. Hepar deprehendebatur duriusculum, lividum, variegatum. Vesicula fellea bile pleniissima et quasi infarcta. Vesica urinaria notabili copia urinae distenta et in parte anteriori, circa regionem pubis, cum peritonaeo, in posteriori autem cum utero ad dimidiam partem concreta. Conditio pancreatis, ventriculi ac lienis erat optima.

Par-

Partes vero genitales in aedes meas deferre curavi, et dein in praeſentia defuncti Dn. Doct. Eichrodt, Archiatri Sereniſſimi Principis Bada-Durlacenſis, et Dn. Conſiliarii Koelreutheri, Viri in re botanica doctiſſimi, nec non Dn. Profeſſoris Boeckmanni, ulteriori indagationi ſubieci.

Ex diſſecta veſica urinaria una et dimidia menſura urinae cinerei coloris profluebat, non graveolentis et ferme aquoſae; interior veſicae pars erat nigricans et vaſculis ſanguiferis tumidis refertiſſima; orificium eius circumdabatur dura, livida et craſſa quadam ſubſtantia. Vreteres valde dilatati inveniebantur ac lotio pleni, alter vero, dexter nimirum, duplo capacior erat ſiniſtro. Renes quidem, quoad aſpectum externum, ſani, pelves vero eorum pelviumque tubuli valde dilatati viſi ſunt. Ren ſuccenturiatus dexter in putredinem abiit.

Conſideratis partibus urinariis, partes quoque generationi inſervientes perluſtravi, et primo quidem in uteri vagina, quam ſecundum longitudinem diſſecui, inveni tunicam duplicatam albam, craſſam, membranaceam, quae, ab inferiori vaginae parte verſus orificium uteri exporrecta, illud fere obſtruebat. In utero, verſus ſiniſtrum latus inclinante, obſervavi partem eius ſuperiorem inaequalem; poſtquam autem decuſſatim, una cum tunica chorii, fuit diſſectus, lobique quatuor reclinati, embryo, per tunicam amnii transparens, perpulchre in conſpectum venit. In interna uteri parte nihil praeternaturale obſervare licuit, ſi vaſcula illius ſanguine turgida exceperis. Ovarium ſiniſtrum adeo turgidum et magnum ſe ſe repraeſentabat, ut ovum anſerinum adaequaret, quo factum eſt, ut ſuo pondere deorſum tendens, ſub utero fuerit repertum. Erat teſtis hic ſiniſter durus, in cuius parte ſuperiori ſubſtantia oſſea prominebat, cum duobus tuberculis ſupra eminentibus. Cultro anatomico cum ulterius progrederer, diſſectis involucris effluebat materia, pinguedini anſerinae ſimillima, quae nec aqua, nec ſpiritu diſſolvi potuit, ope vero ignis, more pinguedinum, ſtatim fluida fuit

α) Hieracium (*piloſiſſimum*). Linn. *Hieracium murorum folio piloſiſſimo. C. B.*

β) Hieracium (*ſylvaticum*). Linn. *Hieracium murorum laciniatum, minus, piloſum, folio anguſtiore. C. B.*

γ) Hieracium (*myophoron*) L. H. *macrocaulon, hirſutum, folio longiore. C. B.*

H. α) in rupibus: *um Wartenburg, Viehburg, um den gehauenen Stein*; β) in ſylvis paſſim; γ) in ſylvis. ✱. Fl. *Jun.* et ½ *Jul.*

Hieracium (*paludoſum*) caule paniculato, foliis amplexicaulibus, dentatis, glabris, calycibus hiſpidis. *L. S. N. p.* 1195.

*Hieracium montanum, glabrum, latifolium, minus. C. B.*

H. in pratis humidiuſculis; *um Winterſtein, am Mosbacher Wege, unter dem Kloſterholze, im Ioh. Thale.* Fl. ⅓ *Jun.* et ½ *Jul.*

Hieracium (*ſabaudum*) caule erecto, multifloro, foliis ovato-lanceolatis, dentatis, ſemiamplexicaulibus. *L. S. N. p.* 1195. *Heidniſchwundkraut.*

*Hieracium latifolium fruticoſum, hirſutum. C. B.*

H. in ſylvis: *Kloſterholze, Moſeberg, Kohlberg, u. ſ. w.* Fl. ⅓ *Aug.* et *Sept.*

Hieracium (*umbellatum*) foliis linearibus, ſubdentatis, ſparſis, floribus ſubumbellatis. *L. S. N. p.* 1195.

*Hieracium fruticoſum, anguſtifolium, maius. C. B.*

H. in ſylvis et paſcuis: *im Kohlberge, und vor Winterſtein.* +. Fl. ⅓ *Jul.* et *Aug.*

## LAPSANA. 823.

Lapsana (*communis*) calycibus fructus ungulatis, pedunculis tenuibus ramoſiſſimis. *L. S. N. p.* 1197.

*Soncho affinis Lampſana domeſtica. C. B.*

H. in agris et arvis. Fl. ⅓ *Jun.* et *Jul.*

HYO-

## HYOSERIS. 821.

HYOSERIS (*minima*) caule diviſo nudo. *L. S. N. p.* 1196.
*Hieracium minus folio ſubrotundo. C. B.*

H. in agris arenoſis: *vor Oberellen, und bei dem Gefilde gegen Oſten.* +. Fl. ½ *Jul.* et ½ *Aug.*

*Capitati.*

## CARLINA. 836.

CARLINA (*acaulis*) caule unifloro, flore breviore. *L. S. N. p.* 1201.

α) *Carlina acaulis, magno flore. C. B.*
β) *Carlina cauleſcens, magno flore. C. B.*

H. utraque in collibus montibusque: *Petersberge, Wadenberg, Hoerſelberg, Gefilde.* Fl. utraque *Auguſto.*

CARLINA (*vulgaris*) caule multifloro, ſubdiviſo, floribus ſeſſilibus, radio calycis ſulphureo. *L. S. N. p.* 1202.
*Cnicus ſylveſtris, ſpinoſior. C. B.*

H. in collibus, montibus paſſim. Fl. ⅔ *Aug.* et ¼ *Sept.*

*) Caule faſciato plantam reperi *auf dem Vaecherberge.*

## CNICVS. 833.

CNICUS (*oleraceus*) caule erecto, foliis inferioribus laciniatis, ſuperioribus integris, concavis. *L. S. N. p.* 1201.
*Carduus pratenſis latifolius. C. B.*

H. in pratis humidiuſculis. Fl. *Aug.*

## ARCTIVM. 830.

ARCTIUM (*Lappa*) foliis cordatis inermibus, petiolatis. *L. S. N. p.* 1198.

α) *Lappa maior, Arctium* DIOSCORIDIS. *C. B.*
β) *Lappa maior, capitulis tomentoſis, montana. C. B.*
γ) *Lappa roſea. C. B. Prodr. p.* 102.

H. α)

H. α) in ruderatis, verſuris, agris; β) in nemoribus: e. g. *um die Schmetten, bei Vnckerroda und dem Glasberge;* γ) *um die Gradierhäuſer auf dem Creutzburger Salzwerke.* Fl. *Aug.*

## CARDVVS. 832.

CARDUUS (*lanceolatus*) foliis decurrentibus, haſtato-pinnatis, hiſpidis, laciniis divaricatis, calycibus ovatis, ſpinoſis, villoſis, caule piloſo. *L. S. N. p.* 1199.

*Carduus lanceolatus latifolius. C. B.*

H. in campis, collibus, ruderatis. Fl. ½ *Jul.* et *Aug.*

CARDUUS (*nutans*) foliis ſpinoſis, ſemidecurrentibus, floribus cernuis, ſquamis calycinis ſuperne patentibus. *L. S. N. p.* 1199.

*Cirſium minus, ſingulari capitulo magno. C. B.*

H. in campis, collibus, ruderatis.
Flore albo: *am Fiſchbacher Wege.* Fl. *Jul.* — *Octobr.*

CARDUUS (*criſpus*) foliis ſinuatis, decurrentibus, margine ſpinoſis, floribus aggregatis, terminalibus, muticis. *L. S. N. p.* 1199.

*Carduus ſpinoſiſſimus, anguſtifolius, vulgaris. C. B.*
*Polyacantha Theophraſti*, TABERN.

H. in ruderatis et campis. Flor. ¼ *Jul.* — *Octobr.*

*) Caulis *ſulcatus, ramoſiſſimus*, pedunculi *ſolitarii, terminales, alati, ſpinoſi, ſubuniflori.* Folia *ſemipinnata, piloſa, ſpinoſiſſima, decurrentia, laciniis trifidis, ſquamae* calycinae *exteriores ſpinoſae, interiores muticae, laxae, lanatae.*

CARDUUS foliis pinnatifidis, inferne lanatis, ciliato-ſpinuloſis, laciniis lobatis decurrentibus, floribus terminalibus congeſtis, inermibus.

An Carduus foliis liniatis ſubtus tomentoſis, capitulis ſeſſilibus congeſtis mollibus ſpinoſis? HALL. *Cat. Götting. p.* 358.

H. in ruderatis humidiuſculis et pone ſepes. Fl. ¼ *Jul.* et *Aug.*

*) Car-

*) Carduum hunc copioſe circa *Goettingam* olim legi, priorem vero nunquam, ſi recte memini. *Carduum* itaque *ſpinoſiſſimum*, *anguſtifolium vulgarem* C. B. aut *Polyacantham* Theophrasti, Tabern. ad hanc ſpeciem referendam eſſe dubito, ſi idem eſt cum *Carduo criſpo* clar. Linnaei.

Carduus (*paluſtris*) foliis dentatis, decurrentibus, margine ſpinoſis, floribus racemoſis, erectis, pedunculis inermibus. *L. S. N. p.* 1200.

*Carduus paluſtris. C. B.*

H. in pratis humidiuſculis ſylvarum, praeſertim flore albo: *zwiſchen der Ruhl und dem Thale.* Fl. *Jul.* — *Sept.*

Carduus (*defloratus*) foliis lanceolatis, ſerratis, ſubſpinoſo-ciliatis, nudis decurrentibus, pedunculis longiſſimis, lanuginoſis, unifloris, fructibus nutantibus. *L. S. N. p.* 1200.

*Cirſium ſingularibus capitulis parvis. C. B.*

H. in collibus dumoſis: *die Hirſchhoerner, auf dem Hoerſelberge.* +. Fl. *Jul.* et ½ *Aug.*

Carduus (*marianus*) foliis amplexicaulibus, haſtato-pinnatifidis, ſpinoſis, calycibus aphyllis, ſpinis canaliculatis, duplicato-ſpinoſis. *L. S. N. p.* 1200.

*Carduus albis maculis notatus, vulgaris. C. B. Mariendiſtel.*

H. in cultis et ruderatis. ✱. Fl. *Sept.*

Carduus (*tuberoſus*) foliis pinnatifidis, ſpinoſis, ſeſſilibus, caule inermi, floribus ſolitariis. *L. S. N. p.* 1200.

*Iacea tuberoſa.* Tabern.

H. in pratis et paſcuis montanis: *zwiſchen Rothenhof und Mosbach, im Georgen-Thal.* +. Fl. ½ *Jul.* et *Aug.*

*) Eadem planta eſt *Cirſium inerme, radicibus teretibus, congeſtis, pinnis foliorum ſemibilobis, ramis unifloris.* Hall. *Cat. Goetting.* p. 360. quamvis radix ramoſa fibris ſimplicibus ſolummodo tegatur. Vtplurimum *flore albo*, rarius carneo occurrit.

Carduus (*acaulos*) acaulis, calyce glabro. *L. Sp. Plant. p.* 1199.

Carlina acaulos, minore, purpureo flore. *C. B.*

H. in paſcuis editis et collibus. Fl. *Aug.* et ½ *Sept.*

*) Varietatem caule *ſpithamam longo multifloro* non raro reperi, in pratis editis: *um Mosbach.* Eadem varietas limites tollere videtur primo intuitu inter hanc et praecedentem ſpeciem, cui ſatis ſimilis eſt; ſed huius flos *conicus*, alterius autem *perfecte cylindricus* eſt.

## ONOPORDON. 834.

ONOPORDON (*Acanthium*) calycibus ſquarroſis, ſquamis ſubulatis, foliis ovato-oblongis, ſinuatis. *L. S. N. p.* 1201.

*Spina alba, tomentoſa, latifolia, ſylveſtris. C. B.*

H. in campis ruderatis: *um Fiſchbach, gegen Stockhauſen.* Fl. ⅓ *Jul.* et *Aug.*

## SERRATVLA. 831.

SERRATULA (*tinctoria*) foliis pinnatifidis, pinna terminali, maxima. *L. S. N. p.* 1198. *Schart.*

*Serratula. C. B.*

H. in pratis et collibus dumoſis: *um Wartenburg, hinten im Johannes-Thale, am Petersberge, +. in den Hirſchhoernern und vor Winterſtein.* Fl. ⅓ *Jul.* et *Aug.*

SERRATULA (*arvenſis*) foliis dentatis ſpinoſis. *L. S. N. p.* 1198.

*Carduus Vinearum, repens, ſonchi folio. C. B.*

H. in agris humidiuſculis. Fl. ⅓ *Jul.* et *Aug.*

## EVPATORIVM. 842.

EUPATORIUM (*cannabinum*) foliis digitatis. *L. S. N. p.* 1204.

*Eupatorium cannabinum. C. B.*

H. in uliginoſis et udis nemorum; *auf der Schmetten, um den Glasberg, bei dem Siebenbrunn, unter dem Inſelberg.* Fl. *Aug.*

## BIDENS. 840.

BIDENS (*tripartita*) corollis floſculoſis, calycibus ſubfolioſis, ſeminibus erectis, foliis trifidis. *L. S. N. p.* 1203.

*Can-*

*Cannabina aquatica, folio tripartito diviſo. C. B.*

H. in inundatis, rivulis et foſſulis: *Michelsbach, um die Spicke, im Johannes-Thal.* Fl. ½ *Aug.* et *Sept.*

BIDENS (*cernua*) foliis lanceolatis amplexicaulibus, floribus cernuis, ſeminibus erectis. *L. S. N. p.* 1203.

*Cannabina aquatica, folio non diviſo. C. B.*

H. in rivulis et foſſis: *um die Spicke, im Johannet-Thale, um die ſchwarze Pfütze.* Fl. ½ *Aug.* et *Sept.*

*Polygamia ſuperflua.*

## ARTEMISIA. 849.

ARTEMISIA (*pontica*) foliis multipartitis, ſubtus tomentoſis, floribus ſubrotundis, nutantibus, receptaculo nudo. *L. S. N. p.* 1208.

*Abſynthium ponticum, tenuifolium, incanum. C. B.*

H. in collibus: *vor der Wartenburg gegen Südoſt, auf dem Hügel.* ✳. Fl. ¼ *Aug.* et *Sept.*

ARTEMISIA (*abſynthium*) foliis compoſitis, multifidis, floribus ſubgloboſis, pendulis, receptaculo villoſo. *L. S. N. p.* 1208.

*Abſynthium ponticum, ſeu romanum officinarum, ſeu* DIOSCORIDIS. *C. B.*

H. in rupibus et collibus: *an der Wartenburg.* ✳. Fl. ¼ *Aug.* et *Sept.*

ARTEMISIA (*vulgaris*) foliis pinnatifidis, planis, inciſis, ſubtus tomentoſis, ramis ſimplicibus, floribus ovatis, radio quinquefloro. *L. S. N. p.* 1208.

α) *Artemiſia vulgaris. C. B.*

β) *Artemiſia vulgaris, maior, caule ex viridi albicante. C. B.* DILL. *Catal. Giſſenſis. p.* 165.

H. α et β. in ripis, ruderatis, verſuris, et β. in coemeterio. Fl. *Aug.*

## TANACETVM. 848.

TANACETUM (*vulgare*) foliis bipinnatis, ſerratis. *L. S. N.* p. 1207.

*Tanacetum vulgare luteum. C. B. Rheinfarn.*

H. in ripis et verſuris. Fl. ½ *Aug.* et ¼ *Sept.*

## CONYZA. 854.

CONYZA (*ſquarroſa*) foliis lanceolatis, acutis, caule annuo corymboſo. *L. S. N. p.* 1212.

*Conyza maior, vulgaris. C. B.*

H. in collibus: *Rammesberg, Petersberg, Hoerſelberg.* Fl. ½ *Aug.* poſt.

## GNAPHALIVM. 850.

GNAPHALIUM (*dioicum*) caule ſimpliciſſimo, corymbo ſimplici, terminali, ſarmentis procumbentibus. *L. S. N. p.* 1209.

*Gnaphalium montanum, rotundiore flore. C. B.*

*Gnaphalium montanum, longiore folio et flore. C. B.*

H. in paſcuis editis, et collibus. Fl. ½ *Mai.* et ½ *Jun.*

GNAPHALIUM (*arenarium*) foliis lanceolatis, inferioribus obtuſis, caule herbaceo, ſimpliciſſimo, corymbo compoſito. *L. S. N. p.* 1210. *Rheinblumen.*

*Elichryſum ſeu Stoechas citrina latifolia. C. B.*

H. in via regia: *Zwiſchen Unterellen und Herda jenſeit dem Dietrichsberge.* ✱. Fl. *Aug.*

GNAPHALIUM (*uliginoſum*) caule ramoſo, diffuſo, floribus confertis, terminalibus. *L. S. N. p.* 1211.

H. in undatis et agris humidiuſculis: *an der Neſſe.* Fl. *Jul.* et ½ *Aug.*

GNAPHALIUM (*ſylvaticum*) caule ſimpliciſſimo, floribus ſparſis. *L. S. N. p.* 1211.

*Gnaphalium maius, anguſto, oblongo folio, alterum. C. B.*

H. in

H. in ſylvarum humidiuſculis: *Kohlberg*, *Kloſterholz*. Fl. *Aug.* et *Sept.*

## BELLIS. 864.

BELLIS (*perennis*) ſcapo nudo. *L. S. N. p.* 1220.
*Bellis ſylveſtris, minor. C. B.*
H. in pratis et paſcuis. Fl. toto anno.

## MATRICARIA. 867.

MATRICARIA (*Parthenium*) foliis compoſitis planis, foliis ovatis, inciſis, pedunculis ramoſis. *L. S. N. p.* 1222.
*Matricaria vulgaris, ſeu ſativa. C. B.*
H. in ruderatis: *um Wartenburg*, *Klasberg*, *am Steige*. +. Fl. ½ *Jul.* poſt.

MATRICARIA (*inodora*) receptaculis hemiſphaericis, radiis patentibus, ſeminibus coronato-marginatis, ſquamis calycinis margine obſoletis. *L. S. N. p.* 1222.
*Chamaemelum inodorum, ſive Cotula non foetida. C. B.*
H. in campis et agris: e. g. *gegen Fiſchbach, u. ſ. w.* Fl. *Jul.* et *Aug.*
*) Chryſanthemi vera ſpecies ob *calycis* ſquamas.

MATRICARIA (*Chamomilla*) receptaculis conicis, radiis patentibus, ſeminibus nudis, ſquamis calycinis margine aequalibus. *L. S. N. p.* 1222.
*Leucanthemum Dioſcor. C. B.*
H. in agris ſecalinis abunde. Fl. ⅓ *Mai* et ¼ *Jun.*

MATRICARIA (*ſuaveolens*) receptaculis conicis, radiis deflexis, ſeminibus nudis, ſquamis calycinis margine aequalibus. *L. S. N. p.* 1222.
H. in agris, e. g. *bei dem Creuzburger Salzwerke*. Fl. ⅓ *Jun.*

## CHRYSANTHEMUM. 866.

CHRYSANTHEMUM (*Leucanthemum*) foliis amplexicaulibus, oblongis, ſuperne ſerratis, inferne dentatis. *L. S. N. p.* 1221.

α) *Bellis ſylveſtris, caule folioſo, maior. C. B.*

β) *Bellis ſylveſtris, caule folioſo, hirſuto, maior. C. B.*

H. α. ubique in pratis & verſuris; β. in collibus, e. g. *um das Gefilde.* Fl. α. *Jun.* β. ½ *Jul.* et *Aug.*

CHRYSANTHEMUM (*corymboſum*) foliis pinnatis, inciſo-ſerratis, caule multifloro. *L. S. N. p.* 1221.

α) *Tanacetum montanum, minore flore. C. B.*

β) *Tanacetum montanum, inodorum, maiore flore. C. B.*

H. α. et β. in collibus dumoſis et ſylvis: *um Wartenburg, Kielforſt, am Hoerſelberg.* Fl. ½ *Jun.* et *Jul.*

*) Varietatem *radio pallido* reperi, *in den Weinbergen bei Eichrodt.*

CHRYSANTHEMUM (*ſegetum*) foliis amplexicaulibus ſuperne laciniatis, inferne dentato-ſinuatis. *L. S. N. p.* 1221.

*Bellis lutea, foliis profunde inciſis, maior. C. B.*

H. in agris arenoſis: *um Oberellen* copioſiſſime, ut RUPPIUS olim quoque obſervavit. Fl. *Jul.* et *Aug.*

*) Ex *Belgio* ſemina *plantae*, antea circa hunc pagum non viſae, priſcis temporibus ab equis Dynaſtae cuiusdam ibi degentis, in ventribus eſſe adportata, veteres ruricolae contendunt.

## DORONICVM. 862.

DORONICUM (*pardalianches*) foliis cordatis, obtuſis, radicalibus petiolatis, caulinis amplexicaulibus. *L. S. N. p.* 1220.

*Doronicum radice ſcorpii. C. B.*

H. in nemoribus: *unter Wartenburg an der Nordſeite im Walde.* ✱. Fl. ½ *Jun.* prior.

## ARNICA. 861.

ARNICA (*montana*) foliis ovatis, integris, caulinis geminis, oppoſitis. *L. S. N. p.* 1219.

*Doronicum plantaginis folio, alterum. C. B.*

H. in pratis montanis: *auf dem Inſelberge, über der Ruhl, gegen Winterſtein und Preterroda,* copioſiſſime. Fl. ½. *Jun.* et ½ *Jul.*

INV-

## INVLA. 860.

INULA (*Aſter*) foliis radicalibus lingulatis, hirſutis, ſub ramis amplexicaulibus, dentatis. HALL. *Cat. Götting. p.* 397.

H. in pratis et ripis ad fluvium *Werra*, *zwiſchen Spichert und Creuzburg*. +. Fl. *Aug.*

INULA (*pulicaria*) foliis undulatis, amplexicaulibus, caule proſtrato. *L. S. N. p.* 1219.

*Aſter paluſtris, parvo flore globoſo. C. B.*

H. in inundatis: *an der Neſſe und am Ammernwaſſer*. +. Fl. ½ *Aug.* et ½ *Sept.*

INULA (*ſalicina*) foliis lanceolatis recurvis, ſerrato-ciliatis, floribus ſolitariis, ramis angulatis. *L. S. N. p.* 1219.

*Aſter foliis ovatis ciliatis utrinque glabris.* HALL. *Catal. Götting. p.* 398.

*Aſter montanus, luteus, ſalicis glabro folio. C. B.*

H. in collibus dumoſis: *über Fiſchbach am Petersberge, im Hoerſelholze und auf den Hirſchhoernern am Hoerſelberge*. +. Fl. ½ *Jun.* poſt.

*) Nunquam hanc *plantam* vidi habitantem in *uliginoſis*; ſicciſſima enim loca amat.

## ERIGERON. 858.

ERIGERON (*canadenſe*) caule floribusque paniculatis. *L. S. N. p.* 1213.

H. in humidiuſculis nemoroſis: *im Kloſterholze, bei dem Creuzburger Salzwercke, auf den abgelaſſenen Teichen, hinter der Klemda in der Allée*. ✱. Fl. *Aug.*

ERIGERON (*acre*) pedunculis alternis, unifloris. *L. S. N. p.* 1213. *Conyza coerulea, acris. C. B.*

H. in collium arvis: *am Rammesberge, Petersberge, u. ſ. w.* Fl. *Jul.* et *Aug.*

SOLI-

## SOLIDAGO. 859.

SOLIDAGO (*Virga aurea*) caule ſubflexuoſo, angulato, racemis paniculatis, erectis, confertis. *L. S. N. p.* 1218.

*Virga aurea, anguſtifolia, minus ſerrata. C. B.*

H. in collibus dumoſis et ſylvis: *um Wartenburg, im Kloſterholze, u. ſ. w.* Fl. *Aug.* et *Sept.*

## SENECIO. 850.

SENECIO (*vulgaris*) corollis nudis, foliis pinnato-ſinuatis, amplexicaulibus, floribus ſparſis. *L. S. N. p.* 1214.

*Senecio minor, vulgaris. C. B. Kreuzwurzel.*

H. in arvis cultis. Fl. *toto anno.*

SENECIO (*viſcoſus*) corollis revolutis, foliis pinnatifidis, viſcidis, ſquamis calycinis laxis, longitudine perianthii. *L. S. N. p.* 1215.

*Senecio incanus, pinguis. C. B.*

H. in ruderatis, nemoribus, muris, e. g. *am Fiſchbacher Wege.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jul.* et $\frac{1}{4}$ *Aug.*

SENECIO (*ſylvaticus*) corollis revolutis, foliis pinnatifidis, denticulatis, caule corymboſo, erecto. *L. S. N. p.* 1215.

H. in nemoribus et ſylvis caeduis e. g. *um die Weinſtraſſe, im Tannenwalde, im Kloſterholze.* Fl. $\frac{1}{3}$ *Jul.* et $\frac{1}{2}$ *Aug.*

SENECIO (*erucifolius*) corollis radiantibus, foliis pinnatifidis, dentatis, hirſutis, caule erecto. *L. S. N. p.* 1215.

*Iacobaea vulgaris, foliis inſtar erucae laciniatis. C. B. Pin. p.* 131.

H. in collibus dumoſis et paſcuis: *am Petersberge, um das Gefilde, am Rammesberge,* Fl. $\frac{1}{3}$ *Aug.* et $\frac{1}{7}$ *Sept.*

SENECIO (*Iacobaea*) corollis radiantibus, foliis pinnato-lyratis, laciniis lacinulatis, caule erecto. *L. S. N. p.* 1215.

*Iacobaea vulgaris, lacinlata. C. B.*

H. in ſylvis, collibus, verſuris. Fl. $\frac{2}{3}$ *Jul.* et $\frac{1}{4}$ *Aug.*

SENE-

SENECIO (*nemorenſis*) corollis radiantibus octonis, foliis lanceolatis, biſerratis, ſubtus villoſis, caule ramoſo. *L. S. N. p.* 1215.

Senecio *foliis ovato-lanceolatis, ſubtus hirſutis, floribus umbellatis.* HALLERI *Cat. Gotting. p.* 405.

H. in ſylvis altiſſimis, e. g. *an der Nordweſt-Seite des Inſelberges unter der Spizze.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* et $\frac{1}{6}$ *Jul.*

*) Eadem eſt planta cum illa, quam Perill. de HALLER in montibus *Hercyniae* legit, quamvis non ſatis deſcriptioni *Linnaeanae* convenire videatur.

SENECIO (*Saracenicus*) corollis radiantibus, floribus corymboſis, foliis lanceolatis, ſerratis, glabriuſculis. *L. S. N. p.* 1215.

*Virga aurea anguſtifolia, ſerrata. C. B.*

H. in ſylvis montoſis; *Kloſterholze, Schmetten, Hoheſonne, Inſelberg.* Fl. $\frac{1}{2}$ *Aug.* et $\frac{1}{2}$ *Sept.*

## TVSSILAGO. 856.

TUSSILAGO (*farfara*) ſcapo imbricato, unifloro, foliis ſubcordatis, denticulatis, angulatis. *L. S. N.* p. 1214.

*Tuſſilago vulgaris. C. B. Brachletten.*

H. in agris, arvis, ripis. Fl. $\frac{1}{3}$ *Mart.* et $\frac{1}{3}$ *April.*

TUSSILAGO (*hybrida*) thyrſo oblongo, floſculis femineis nudis plurimis. *L. S. N. p.* 1214.

*Petaſites minor. C. B.*

H. in ripis et foſſis: *bei der Pulvermühle und gegen Stockhauſen.* ♃. Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* poſt.

TUSSILAGO (*petaſites*) thyrſo ovato, floſculis omnibus hermaphroditis. *L. S. N. p.* 1214. *Peſtilenzwurzel.*

*Petaſites maior et vulgaris. C. B.*

H. in ripis et rivulis: *am Michelsbache, an der Neſſe, bey der Pulvermühle und bei Stedtfeld.* Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* poſt.

ASTER. 858.

ASTER (*Tripolium*) foliis lanceolatis, integerrimis, carnoſis, glabris, ramis inaequalibus, floribus corymboſis. *L. S. N. p.* 1216.

*Tripolium minus*, *coeruleum*. *C. B.*

H. in ſalinis *Cruciburgenſibus*. Fl. *Aug.*

ASTER (*Amellus*) foliis lanceolatis, obtuſis, ſcabris, trinerviis, integerrimis, pedunculis nudiuſculis, corymboſis, ſquamis calycinis obtuſis. *L. S. N. p.* 1216.

*Aſter atticus coeruleus*, *vulgaris*. *C. B.*

H. in collibus dumoſis: *am Petersberge*, *Hoerſelberge*, *in den Weinbergen bei Eichrodt*. Fl. $\frac{1}{6}$ *Jul.* — *Sept.*

ANTHEMIS. 870.

ANTHEMIS (*arvenſis*) receptaculis conicis, paleis ſetaceis, ſeminibus coronato-marginatis. *L. S. N. p.* 1223.

*Chamaemelum inodorum*. *C. B.*

H. in agris editioribus et arvis, praeſertim verſus meridiem. Fl. $\frac{1}{7}$ *Mai.* et *Jun.*

ANTHEMIS (*cotula*) paleis ſetaceis, ſeminibus nudis. *L. S. N. p.* 1223.

*Chamaemelum foetidum*. *C. B.*

H. in agris et ruderatis. Fl. *Jul.* et *Aug.*

ANTHEMIS (*tinctoria*) foliis bipinnatis, ſerratis, ſubtus tomentoſis, caule corymboſo. *L. S. N. p.* 1223.

*Buphthalmum tanaceti minoris foliis*. *C. B.* *Iohannesblumen.*

H. in collibus. Fl. $\frac{1}{2}$ *Jun.* et *Jul.*

ACHILLAEA. 871.

ACHILLAEA (*Ptarmica*) foliis lanceolatis, acuminatis, argute ſerratis. *L. S. N. p.* 1224. *Weiſſer Andorn.*

*Dracunculus pratenſis ſerrato folio*. *C. B.*

H. in

H. in pratis humidiuſculis et uliginoſis, e. g. *gegen Stedtfeld.* Fl. $\frac{1}{5}$ *Jul.* et *Aug.*

ACHILLAEA (*Millefolium*) foliis bipinnatis, nudis, laciniis linearibus dentatis. *L. S. N. p.* 1224.

α) *Millefolium vulgare album. C. B. Grenzel.*

β) *Millefolium vulgare, minus, purpureum. C. B.*

H. utraque in pratis, verſuris, paſcuis. Fl. *Jul.* et *Aug.*

*Polygamia fruſtranea.*

CENTAVREA. 880.

CENTAUREA (*phrygia*) calycibus recurvato-plumoſis, foliis indiviſis. *L. S. N. p.* 1229.

*Iacea latifolia, capite birſuto. C. B.*

H. in ſylva: *vor Oberellen neben der Heerſtraſſe.* +. Fl. $\frac{1}{5}$ *Jul.* et *Aug.*

CENTAUREA (*montana*) calycibus ſerratis, foliis lanceolatis, decurrentibus, caule ſimpliciſſimo. *L. S. N. p.* 1229.

*Cyanus montanus, latifolius, vel Verbaſculum cyanoides. C. B.*

H. in pratis montanis et rupibus umbroſis: *im Kloſterholze, im Hellthale, am Kielforſte, bei dem gehauenen Steine.* +. Fl. $\frac{1}{2}$ *Mai — Aug.*

CENTAUREA (*Cyanus*) calycibus ſerratis, foliis linearibus, integerrimis, infimis dentatis. *L. S. N. p.* 1230.

*Cyanus ſegetum, flore coeruleo. C. B.*

H. in agris. Fl. *Jun. — Sept.*

CENTAUREA (*ſcabioſa*) calycibus ciliatis, foliis pinnatifidis, pinnis lanceolatis. *L. S. N. p.* 1230.

*Scabioſa maior, ſquamatis capitulis. C. B.*

H. in collibus et paſcuis. Fl. $\frac{1}{2}$ *Jul.* et *Aug.*

CENTAUREA (*Iacea*) calycibus ſquamoſis, foliis lanceolatis, radicalibus ſinuato-dentatis, ramis angulatis. *L. S. N. p.* 1230.

*Iacea nigra, pratenſis, latifolia. C. B.*

H. in pratis, paſcuis, verſuris. Fl. ½ *Jul.* et *Aug.*

## COREOPSIS. 897.

COREOPSIS (*Bidens*) foliis lanceolatis, ſerratis, oppoſitis, amplexicaulibus. *L. S. N. p.* 1229.

H. in foſſis et inundatis: *um die Spizze im Iohannes-Thal, gegen Mosbach.* +. Fl. ⅔ *Aug.* — *Nov.*

*Polygamia neceſſaria.*

## FILAGO.

FILAGO (*montana*) floribus conicis terminalibus axillaribusque, caule ſubdichotomo, erecto. *L. S. N. p.* 1235.

*Gnaphalium minus, repens. C. B.*

H. in arvis, collibus, paſcuis: *um Wartenburg, Viehburg, Kaff, bei Oberellen.* Fl. *Jul.* et ½ *Aug.*

FILAGO (*arvenſis*) floribus conicis, lateralibus, caule paniculato. *L. S. N. p.* 1235.

*Filago caule erecto, ramoſiſſimo, glomerulis ad alas foliorum longe ſeſſilibus.* HALL. *Cat. Gotting. p.* 370.

H. in campis et arvis. Fl. ⅓ *Jul.* et ½ *Aug.*

FILAGO caule dichotomo, ſphaeris floralibus in angulo foliorum ſeſſilibus, HALLER. *Cat. Gotting. p.* 377.

*Gnaphalium vulgare, maius. C. B.*

H. in arvis, paſcuis, collibus: *um Wartenburg, Viehburg, Kaff, bei Oberellen, um Mosbach, bei dem groſſen Wehr.* Fl. ⅓ *Jul.* et ½ *Aug.*

## OTHONNA. 888.

OTHONNA (*integrifolia*) foliis lanceolatis, ſubdenticulatis, villoſis, floribus umbellatis. *L. S. N. p.* 1234.

*Iacobaea montana, anguſtifolia, non laciniata. C. B.*

H. in nemoribus editioribus: *im Hoerſelholze, bei wenigen Lupniz, in den Waſſerriſſen und Klüften, neben dem gehauenen Stei-*

*Steine, im Kloſterholze an der Stedfelder Grenze.* +. Fl. ⅔ *Mai.* et ⅙ *Jun.*

*Monogamia.*

## IASIONE. 896.

IASIONE (*montana*). *L. S. N. p.* 1236.

*Rapunculus ſcabioſae capitulo coeruleus. C. B.*

H. in collibus, paſcuis, rupibus: *um Wartenburg, Kaff, im Iohannes-Thale u. ſ. w.* Fl. ⅓ *Jun.* et ⅔ *Jul.*

## VIOLA. 898.

VIOLA (*hirta*) acaulis, foliis cordatis, piloſo-hiſpidis. *L. S. N. p.* 1238.

H. in collibus dumoſis, campis: praeſertim verſus *ſeptentrionem.* Fl. ⅔ *April.* et ⅓ *Mai.*

VIOLA (*odorata*) acaulis, ſtolonibus reptantibus, foliis cordatis. *L. S. N. p.* 1238.

*Viola martia, purpurea, flore ſimplici odoro. C. B.*

H. in pratis, pomariis et pone ſepes. Fl. ⅔. *April.*

VIOLA (*canina*) caule demum aſcendente, foliis oblongo-cordatis. *L. S. N. p.* 1238.

*Viola martia inodora, ſylveſtris, foliis rotundioribus et maioribus. C. B.*

H. in pratis montanis et ſylvis: *im Kloſterholze, Hoerſelholz, u. ſ. w.* Fl. ¼ *April.* et ⅓ *Mai.*

VIOLA (*tricolor*) caule triquetro, diffuſo, foliis oblongis, inciſis, ſtipulis dentatis. *L. S. N. p.* 1238.

α) *Viola bicolor, arvenſis. C. B.*

β) *Viola tricolor hortenſis, repens. C. B.*

H. α. in arvis, agris, hortis; β. in pratis *ueber Ruhl* ad vias, et in rupibus umbroſis, *unter Wartenburg, im Hellthal.* +. Fl. α. et β. *Mai, — Sept.*

VIOLA (*mirabilis*) caule triquetro, foliis reniformibus, floribus caulinis apetalis. *L. S. N. p.* 1239. DILLENII *Cat. Giſſens. p.* 36. *App. p.* 36.

H. in nemoribus: *auf der Schmetten, im Hoerſelholz, bei wenigen Lupniz, *. in den Hirſchhoernern, am Hoerſelberge, +.* Fl. *April.*

## IMPATIENS. 899.

IMPATIENS (*noli tangere*) pedunculis multifloris, ſolitariis, foliis ovatis, geniculis caulinis tumentibus. *L. S. N. p.* 1239.

*Balſamine lutea ſive noli me tangere. C. B.*

H. in nemoribus umbroſis, praeſertim ad rivulos: e. g. *um die Weinſtraſſe, im Landgrafenloche, im Kloſterholze u. ſ. w.* Fl. *Aug.* et ½ *Sept.*

# CLASSIS XX.

## GYNANDRIA.

*Diandria.*

### ORCHIS. 900.

ORCHIS (*bifolia*) bulbis indiviſis, nectarii labio lanceolato, integerrimo, petalis patentibus. *L. S. N. p.* 1242.

*Orchis bifolia altera. C. B.*

H. in paſcuis, ericetis, ſylvis: *im Moſeberge, Kohlberg, auf der Viehburg.* Fl. ¼ *Jun.* et ⅓ *Jul.*

ORCHIS (*globoſa*) bulbis indiviſis, nectarii cornu brevi, labio trifido, medio trilobo, petalis apice ſubulatis. *L. S. N. p.* 1242.

Orchis *radicibus ſubrotundis, ſpica breviſſima, labello punctato, ſerrato, mutico.* HALL. *Cat. Gotting. p.* 61.

H. in

H. in paſcuis: *bei dem Frommeshoff gegen Abend, neben dem Klasberge, im Walde gegen die Rangen.* +. Fl. ¼ *Mai.* et ⅓ *Jun.*

ORCHIS (*morio*) bulbis indiviſis, nectarii labio quadrifido, crenulato, cornu obtuſo, petalis omnibus conniventibus. *L. S. N. p.* 1242.

*Orchis morio foemina. C. B.*

H. in paſcuis collium et ericetis: *um Viehburg, Kaff, Klasberg u. ſ. w.* Fl. ⅔ *Mai.* prior.

ORCHIS (*maſcula*) bulbis indiviſis, nectarii labio, quadrilobo crenulato, cornu obtuſo, petalis dorſalibus reflexis. *L. S. N. p.* 1242.

*Orchis morio mas, foliis maculatis. C. B.*

H. in pratis montanis et pomariis: *um das Gefilde, Mosbach, Wartenburg.* Fl. ⅓ *April.* et *Mai.*

ORCHIS (*militaris*) bulbis indiviſis, nectarii labio quinquefido, punctis ſcabro, cornu obtuſo, petalis fluentibus. *L. S. N. p.* 1242.

*Orchis militaris. C. B.*

H. in collibus: *um das Gefilde und um den Frommeshof.* +. Fl. ⅓. *Mai.* et ⅓ *Jun.*

ORCHIS (*latifolia*) bulbis ſubpalmatis, rectis, nectarii cornu conico, labio trilobo, lateribus reflexo, bracteis flore longioribus. *L. S. N. p.* 1243.

α) *Orchis palmata, paluſtris, latifolia. C. B.*

β) *Orchis palmata, pratenſis, maculata. C. B.*

H. α. et β. in pratis udis et uliginoſis. Fl. ½ *Mai.* et ¼ *Jun.*

ORCHIS (*ſambucina*) bulbis ſubpalmatis, rectis, nectarii cornu conico, labio ovato, trilobo, bracteis longitudine florum. *C. B.*

*Orchis palmata ſambuci odore, floribus ex albidis et purpureis. C. B.*

H. in

H. in paſcuis montanis: *unter der Viehburg, um Wartenburg, auf der Kaff.* +. Fl. $\frac{1}{2}$ *April.* et $\frac{1}{2}$ *Mai.*

ORCHIS (*maculata*) bulbis palmatis, patentibus, nectarii cornu germinibus breviore, labio plano, petalis dorſalibus erectis. *L. S. N. p.* 1243.

*Orchis palmata, montana, maculata. C. B.*

H. in nemoribus et ſylvis humidiuſculis: *im Kloſterholze, Moſeberg, Kohlberg u. ſ. w.* Fl. $\frac{1}{2}$ *Jun.* et $\frac{1}{4}$ *Jul.*

ORCHIS (*conopſea*) bulbis palmatis nectarii cornu ſetaceo, germinibus longiore, labio trifido, petalis dorſalibus patentiſſimis. *L. S. N. p.* 1243.

*Orchis palmata, minor, calcaribus oblongis. C. B.*

H. in paſcuis montanis et collibus gramineis; *um den Inſelberg, gegen das Gefilde, ueber dem Kramthal.* Fl. $\frac{1}{2}$ *Jun.* et $\frac{1}{2}$ *Jul.*

## SATYRIVM. 901.

SATYRIUM (*viride*) bulbis palmatis, foliis oblongis, obtuſis, nectarii labio lineari trifido, intermedia obſoleta. *L. S. N. p.* 1243.

H. in paſcuis: *auf der Schlotwieſe unter dem Inſelberge, ueber Mosbach gleich gegen Mittag.* Fl. $\frac{1}{2}$ *Jun.* et $\frac{1}{2}$ *Jul.*

## OPHRYS. 902.

OPHRYS (*nidus avis*) bulbis fibroſo-faſciculatis, caule vaginato, nectarii labio bifido. *L. S. N. p.* 1244.

*Orchis abortiva, fuſca. C. B.*

H. in nemoribus editioribus et ſylvis umbroſis: *auf der Schmetten, um den Klasberg, um den Inſelberg.* +. Fl. $\frac{1}{2}$ *Mai.* poſt. in monte Inſulano $\frac{1}{2}$ *Jun.*

OPHRYS (*ovata*) bulbo fibroſo, caule bifolio, foliis ovatis, nectarii labio bifido. *L. S. N. p.* 1245.

*Ophris bifolia. C. B.*

H. in

H. in pratis montanis: *im Hellthale, um den Haerſelberg.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* prior.

Ophrys (*inſectifera myodes*) bulbis ſubrotundis, ſcapo folioſo, nectarii labio ſubquinquelobo. *L. S. N. p.* 1245.

*Orchis muſcae corpus referens, minor. C. B.*

H. in collibus dumoſis: *um das Gefilde ueber der Hoerſel, auf den Huegeln ueber dem Gramthal, um den Frommeshof.* +. Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* et $\frac{1}{4}$ *Jul.*

## SERAPIAS. 903.

Serapias (*Helleborine*) bulbis fibroſis, nectarii labio obtuſo, crenato, petalis breviore. *L. S. N. p.* 1245.

Serapias (*latifolia*) caule multifolio, multifloro. *L. S. N. p.* 1245.

α) *Helleborine* latifolia montana. *C. B.*

β) *Helleborine* altera, atro-rubente flore. *C. B.*

H. α. in collibus dumoſis: *um das Gefilde bei Mosbach, am Petersberge, um Wartenburg, bei dem Frommeshof.* +. β.) in collibus: *um das Gefilde, in den Weinbergen bei Eichrodt.* +. Fl. α. et β. $\frac{1}{4}$ *Jun.* et $\frac{1}{4}$ *Jul.*

Serapias (*Helleborine*) latifolia, floribus magnis, paucis, albisque, Hall. *Cat. Gotting. p.* 64.

*Helleborine flore albo vel Damaſonium montanum, latifolium. C. B.*

H. in ſylvis et nemoribus umbroſis: *auf der Schmetten, auf dem Kielforſte, bei dem Frommeshofe.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* poſt.

Serapias (*Helleborine*) longifolia paucis purpureis floribus. Hall. *Catal. Gotting. p.* 64.

*Helleborine montana anguſtifolia purpuraſcens. C. B.*

H. in collibus dumoſis: *bei Mosbach und bei dem Frommeshofe.* ✳. Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* poſt.

Serapias (*Helleborine paluſtris*) anguſtifolia, tomentoſa, floribus herbaceis, intus albis. *L. S. N. p.* 1245.

*Helleborine anguſtifolia, paluſtris ſive pratenſis. C. B.*

H. in pratis editioribus humidis: *bei dem Siebenbrunn und bei Mosbach, ✳. zwiſchen Mosbach und Ruhl am Fußpfade.* Fl. ⅓ *Jul.* poſt.

## CYPRIPEDIVM. 906.

CYPRIPEDIUM (*Calceolus*) radicibus fibroſis, foliis ovato-lanceolatis, caulinis. *L. S. N. p.* 1245.

*Helleborine flore rotundo, ſive Calceolus. C. B.*

H. in nemoribus: *bei wenigen Lupniz, im Hoerſelberge, nebſt der* Othonna integrifolia. Fl. ⅓ *Mai.* et ¼ *Jun.*

*Polyandria.*

## ARVM. 915.

ARUM (*maculatum*) acaule, foliis haſtatis, integerrimis, ſpadice clavato. *L. S. N. p.* 1251.

*Arum vulgare maculatum et non maculatum. C. B.*

H. in nemoribus: *um den Glasberg, auf dem Kielforſte.* Fl. ⅓ *Mai.* et ⅓ *Jun.*

# CLASSIS XXI.
# MONOECIA.

*Monandria.*

## ZANNICHELLIA. 920.

ZANNICHELLIA paluſtris. *L. S. N. p.* 1259.

*Potamogeton capillaceum, capitulis ad alas trifidis. C. B.*

H. in foſſulis: *unter dem Kloſterholze, in der ſchwarzen Pfütze.* +. Fl. *Jun.*

*Diandria.*

## LEMNA. 923.

LEMNA (*triſulca*) foliis petiolatis, lanceolatis. *L. S. N. p.* 1259.

*Lan-*

*Lenticula aquatica, trifulca. C. B.*

H. in foſſulis, e. g. *in der ſchwarzen Pfüzze.*

LEMNA (*minor*) foliis ſeſſilibus, utrinque planiuſculis, radicibus ſolitariis. *L. S. N. p.* 1259.

H. in omnibus aquis quietis. Fl. *Jun.* et *Jul.*

LEMNA (*polyrhiza*) foliis ſeſſilibus, radicibus confertis. *L. S. N. p.* 1260.

H. in foſſa: *die ſchwarze Pfüzze.* Fl. *Jun.* et *Jul.*

*Triandria.*

CAREX. 928.

CAREX (*leporina*) ſpica compoſita, ſpiculis ovatis, ſeſſilibus, adproximatis, alternis, androgynis, nudis. *L. S. N. p.* 1262.

*Gramen cyperoides, paluſtre maius, ſpica diviſa. C. B.* SCHEUCHZ. *Gram. p.* 456.

H. in pratis humidis: e. g. *im Iohannes-Thale.* Fl. ⅔ *Mai.* poſt.

CAREX (*vulpina*) ſpica ſupra decompoſita, inferne laxiore, ſpiculis androgynis glomeratis, ſuperne maſculis. *L. S. N. p.* 1262.

*Gramen cyperoides, paluſtre, maius, ſpica compacta. C. B.*

H. in foſſis et ſtagnis, e. g. *bei Neukirchen.* Fl. ⅔ *Mai.* poſt.

CAREX (*muricata*) ſpiculis ſubovatis, ſeſſilibus, remotis, androgynis, capſulis acutis, divergentibus, ſpinoſis. *L. S. N. p.* 1262.

*Gramen nemoroſum, ſpicis parvis aſperis. C. B.* SCHEUCHZ. *Gram. p.* 485. *T. XI. F.* 5.

H. in marginibus ſylvarum et pone ſepes. Fl. ⅔ *Mai.* poſt.

CAREX (*elongata*) ſpiculis oblongis, ſeſſilibus, remotis, androgynis, capſulis ovatis, acutis. *L. S. N. p.* 1262.

*Gramen cyperoides, anguſtifolium, ſpicis longis, erectis. C. B.* SCHEUCHZ. *Agroſt. pag.* 487. *Tab. XI. Fig.* 4.

H. ad ſepes et in nemoribus editis. Fl. ⅔ *Mai.* poſt.

CAREX (*remota*) spicis ovatis, subsessilibus, remotis, androgynis, foliis caulinis culmum aequantibus. *L. S. N. p.* 1262.

*Carex spicis minimis in alis sessilibus.* HALLER. *Catal. Gotting. p.* 55.

H. in umbrosis humidiusculis, e. g. *bei dem gehauenen Steine, ueber Rothenhof, am Rande des Kohlberges, am Mosbacher Wege.* +. Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* prior.

CAREX (*digitata*) spicis linearibus, erectis, mascula breviore inferioreque, bracteis aphyllis, capsulis distantibus. *L. S. N. p.* 1262.

H. in nemoribus editis: *im Eichhölzgen, im Hoerselberge, gegen Unckerroda.* +. Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* post.

CAREX (*montana*) spicis foemineis, sessilibus, subsolitariis, ovatis, masculae approximatis, culmo nudo, capsulis pubescentibus. *L. S. N. p.* 1262.

H. in pascuis montanis ubique. Fl. *April.* et $\frac{1}{3}$ *Mai.*

CAREX (*filiformis*) spica mascula, oblonga, femineis sessilibus, oblongis, inferiore foliolo proprio breviore. *L. S. N. p.* 1262.

H. in collibus et pascuis: *im Iohannes-Thale um Wartenburg u. s. w.* +. Fl. $\frac{1}{3}$ *April.* et $\frac{1}{3}$ *Mai.*

*) Icon a SCHEUCHZERO data differt a mea planta spicis femineis paullo remotioribus, reliqua autem et descriptio conveniunt. *Agrostogr. p.* 425. *Tab. X Fig. II.*

CAREX (*capillaris*) spicis pendulis, mascula erecta, femineis oblongis distichis, capsulis nudis, acuminatis. *L. S. N. p.* 1263.

H. in nemoribus editioribus: *auf der Schmetten, im Hoerselholze, bei wenigen Lupniz.* +. Fl. $\frac{1}{2}$ *Jun.* post.

CAREX (*pallescens*) spicis pendulis, mascula erecta, femineis ovatis, imbricatis, capsulis confertis, obtusis. *L. S. N. p.* 1263.

H. in

H. in nemoribus lapidoſis et collibus dumoſis: *um das Gefilde, im Hoerſelholze u. ſ. w.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* prior.

CAREX (*panicea*) ſpicis pedunculatis, erectis, remotis, femineis linearibus, capſulis obtuſiuſculis, inflatis. *L. S. N. p.* 1263.

H. in pratis humidiuſculis et uliginoſis: *im Iohannes-Thale.* ✳. Fl. $\frac{2}{3}$ *Mai.* poſt.

CAREX (*cyperoides*) montanum humile anguſtifolium, culmo veluti folioſo, ſpicis obſeſſo.

SCHEUCHZERI *Agroſtogr. p.* 407. *Tab. X. Fig. I.*

H. in collibus aridiſſimis: *an der Spizze des Hoerſelberges ueber Eichrodt.* ✳. Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* prior.

CAREX (*flava*) ſpicis confertis ſubſeſſilibus, ſubrotundis, maſcula lineari, capſulis acutis recurvis. *L. S. N. p.* 1262.

*Gramen cyperoides aculeatum, germanicum ſive minus. C. B.* SCHEUCHZERI *Agroſt. p.* 426.

H. in pratis ſpongioſis: *vor Mosbach.* +. Fl. $\frac{2}{3}$ *Jun.* prior.

CAREX (*acuta*) ſpicis maſculis, pluribus, femineis ſubſeſſilibus, capſulis obtuſiuſculis. *L. S. N. p.* 1263.

α) Carex (*nigra*). *L. S. N. p.* 1263.

β) Carex (*ruffa*). *L. Gramen cyperoides ſpica ruffa, ſive caule triangulo. C. B.*

H. α) in pratis humidiuſculis; β) in ripis: *Neſſe, Michelsbach, Iohannes-Thale.* Fl. α. et β. $\frac{1}{2}$ *Mai.* prior.

CAREX (*veſicaria*) ſpicis maſculis, pluribus, femineis pedunculatis, capſulis inflatis, acuminatis. *L. S. N. p.* 1263.

*Gramen cyperoides anguſtifolium, ſpicis longis, erectis. C. B.*

H. in ripis foſſarum et ſtagnorum, e. g. *im Hahne an den Teichen.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Mai.* poſt.

CAREX (*hirta*) ſpicis remotis, maſculis pluribus, femineis ſubpedunculatis, erectis, capſulis hirtis. *L. S. N. p.* 1263.

H. in pratis arenoſis, humidiuſculis, e. g. *bei Atchenbach, um die Spicke u. ſ. w.* Fl. $\frac{1}{4}$ *Mai.* et $\frac{1}{3}$ *Jun.*

## SPARGANIVM. 429.

SPARGANIUM (*erectum*) foliis erectis, triquetris. *L. S. N. p.* 1260.

*Sparganium ramoſum et non ramoſum. C. B.*

H. in foſſulis, rivulis: *Michelsbach, im Stadtgraben, hinter der Klemda.* Fl. $\frac{2}{3}$ *Jul.* et $\frac{1}{2}$ *Aug.*

## TYPHA. 924.

TYPHA (*latifolia*) foliis ſubenſiformibus, ſpica maſcula femineaque adproximatis. *L. S. N. p.* 1260.

*Typha paluſtris, maior. C. B.*

H. in foſſis et ſtagnis: *hinter der Klemda im Stadtgraben, in den Teichen bei dem Kreuzburger Salzwerk, zu Madlungen.* Fl. *Aug.*

TYPHA (*anguſtifolia*) foliis ſemicylindricis, ſpica maſcula femineaque remotis. *L. S. N. p.* 1260.

*Typha paluſtris, clava gracili. C. B.*

H. in ſtagnis: *hinter der Klemda, und auf dem Kreuzburger Salzwerk.* +. Fl. *Aug.*

*Tetrandria.*

## VRTICA. 935.

VRTICA (*urens*) foliis oppoſitis, ovalibus. *L. S. N. p.* 1266.

*Vrtica urens minor. C. B.*

H. in arvis, ruderatis, cultis. Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* et *Sept.*

VRTICA (*dioica*) foliis oppoſitis, cordatis, racemis geminis. *L. S. N. p.* 1266.

*Vrtica urens maxima. C. B.*

H. in ruderatis, nemoribus, etc. Fl. *Jun.* — *Sept.*

BETV-

## BETVLA. 933.

BETULA (*alba*) foliis ovatis, acuminatis. *L. S. N. p.* 1265.
*Betula. C. B.*
H. in collibus et campis ſubarenoſis, conſtituitque partem ſylvarum *orientem* verſus. Fl. ½ *April.* poſt.

BETULA (*Alnus*) pedunculis ramoſis. *L. S. N. p.* 1265.
*Alnus rotundifolia, glutinoſa, viridis. C. B.*
H. in uliginoſis et ripis. Fl. ¼ *Febr.* et ¼ *Mart.*

*Polyandria.*

## MYRIOPHYLLVM. 945.

MYRIOPHYLLUM (*ſpicatum*) floribus maſculis, interrupte ſpicatis. *L. S. N. p.* 1270.
*Millefolium aquaticum, pennatum, ſpicatum. C. B.*
H. in ſtagnis et foſſis: *in der ſchwarzen Pfüzze, in den Teichen am Knoepfelsberge.* +. Fl. ½ *Jul.* et ¼ *Aug.*

## CERATOPHYLLVM. 944.

CERATOPHYLLUM (*demerſum*) *L. S. N. p.* 1270.
H. in foſſis: *in der ſchwarzen Pfüzze.* Fl. *Jun.*

## POTERIVM. 948.

POTERIUM (*Sanguiſorba*) caulibus ſubangulosis. *L. S. N. p.* 1271.
α) *Pimpinella ſanguiſorba minor laevis.*
β) *Pimpinella ſanguiſorba hirſuta, minor. C. B.*
H. α. et β. in collibus: *Petersberg, Rammesberg.*
*) In humilioribus *glabra*, in editioribus *hirſuta.*

## FAGVS. 951.

FAGUS (*ſylvatica*) foliis ovatis, obſolete ſerratis. *L. S. N. p.* 1272.
*Fagus. C. B.*
H. ſylvarum grata incola. Fl. ⅓ *April.* et ⅙ *Mai.*

QVER-

## QVERCVS. 949.

QUERCUS (*Robur*) foliis deciduis, oblongis, ſupernelatioribus, ſinubus acutioribus, angulis obtuſis. *L. S. N. p.* 1272.

*Quercus latifolia mas, quae brevi pediculo eſt. C. B.*

H. in ſylvis *vicina* prioris. Fl. $\frac{2}{3}$ *Mai.* poſt.

## CORYLVS. 953.

CORYLUS (*Avellana*) ſtipulis ovatis, obtuſis. *L. S. N. p.* 1273.

*Corylus ſylveſtris. C. B.*

H. in ſepibus et ſylvis, utilis ruricolis frutex.

## CARPINVS. 952.

CARPINUS (*Betulus*) ſquamis ſtrobilorum planis. *L. S. N. p.* 1272.

*Oſtrya Vlmo ſimilis, fructibus in umbilicis foliaceis. C. B.*

H. in ſylvis: Fl. $\frac{1}{2}$ *April.* poſt.

*Monadelphia.*

## PINVS. 956.

PINUS (*ſylveſtris*) foliis geminis, primordialibus ſolitariis, glabris. *L. S. N. p.* 1273.

*Pinus ſylveſtris. C. B.*

H. in ſylvis verſus occidentem ſaepe ſola. Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* med.

PINUS (*Larix*) foliis faſciculatis, obtuſis. *L. S. N. p.* 1274.

*Pinus Larix. C. B.*

H. in ſylva: *Moſeberg*, quamvis ſata arbor, quaſi ſpontanea.

PINUS (*Picea*) foliis ſolitariis emarginatis. *L. S. N. p.* 1275.

*Tanne.*

*Abies conis ſurſum ſpectantibus mas. C. B.*

H. circa pagos et pomariis ſuburbanis, forſan ſata. ✳. Sylva eſt circa *Kaberts*, eadem arbor. Fl. $\frac{1}{2}$ *Mai.* poſt.

PINUS

PINUS (*Abies*) foliis ſubulatis, mucronatis, laevibus, bifariam verſis. *L. S. N. p.* 1274. *Fichte.*

*Picea maior, prima, ſive Abies rubra. C. B.*

H. in ſylvis: *im Moſeberg, bei dem Rammesborn.* +. Fl. ½ *Mai.* poſt.

*Syngeneſia.*

## BRYONIA. 970.

BRYONIA (*alba*) foliis palmatis, utrinque calloſis, ſcabris. *L. S. N. p.* 1279.

*Bryonia alba, baccis nigris. C. B.*

H. in ſepibus hinc inde, praeſertim verſus occidentem, in ſuburbio. Fl. ½ *Jun.* — *Sept.*

# CLASSIS XXII.

# DIOECIA.

*Diandria.*

## SALIX. 976.

SALIX (*triandra*) foliis ſerratis, glabris, floribus triandris. *L. S. N. p.* 1286.

H. in pratis: *gegen Stedtfeld.* Fl. ½ *April.* et ¼ *Mai.*

SALIX (*vitellina*) foliis ovatis, ſerratis, acutis, glabris, ſerraturis cartilagineis, petiolis calloſo-punctatis. *L. S. N. p.* 1286.

*Salix ſativa, lutea, folio crenato. C. B.*

H. in ſalicetis, e. g. *an der Neſſe.* Fl. ⅖ *April.* et ½ *Mai.*

SALIX (*amygdalina*) foliis ſerratis, glabris, lanceolatis, petiolatis, ſtipulis trapeziformibus. *L. S. N. p.* 1286.

*Salix folio amygdalino, utrinque aurito. C. B.*

H. in ſalicetis: *an der Neſſe und an Kipping.* +. Fl. ⅓ *Mai.* prior.

Salix (*fragilis*) foliis ſerratis, glabris, ovato-lanceolatis, petiolis dentato-glanduloſis. *L. S. N. p.* 1287.

*Salix fragilis. C. B.*

H. in ripis et pratis: verſus *Stockhauſſen.* Fl. ½ *Mai.* prior.

Salix (*purpurea*) foliis ſerratis, glabris, lanceolatis, inferioribus oppoſitis. *L. S. N. p.* 1287.

*Salix vulgaris nigricans, folio non ſerrato. C. B.*

H. in ripis et pratis: Fl. ⅙ *April.* et ⅓ *Mai.*

Salix (*Helix*) foliis ſerratis, glabris, lanceolato-linearibus, ſuperioribus oppoſitis, obliquis. *L. S. N. p.* 1287.

*Salix humilis, capitulo ſquamoſo. C. B.*

H. in ripis: *an der Neſſe und Hoerſel.* Fl. ½ *April.* poſter.

*) Stamen *maris unicum.*

Salix (*caprea*) foliis ovatis, rugoſis, ſubtus tomentoſis, undatis, ſuperne denticulatis. *L. S. N. p.* 1288.

α) *Salix latifolia, rotunda. C. B. Saalweide.*

β) *Salix ſubrotundo argenteo folio. C. B. Prodr.*

H. α. in ſylvis humidiuſculis; β. in pratis uliginoſis: *um das Rühlerhaeußgen, im Iohannes-Thale, auf dem Inſelberge.* Fl. α. ½ *April.* β. ½ *Mai.* pr.

Salix (*viminalis*) foliis ſubintegerrimis, lanceolato-linearibus, longiſſimis, acutis, ſubtus ſericeis, ramis virgatis. *L. S. N. p.* 1288.

*Salix foliis anguſtis et longiſſimis criſpis, ſubtus albicantibus. C. B.*

H. in ripis et ſalicetis. Fl. ⅓ *April.* poſt.

Salix (*alba*) foliis lanceolatis, acuminatis, ſerratis, utrinque pubeſcentibus, ſerraturis infimis glanduloſis. *L. S. N. p.* 1288.

*Salix vulgaris alba, arboreſcens. C. B.*

H. in ripis et pratis iuxta *Neſſam.* Fl. ⅕ *April.* et ⅙ *Mai.*

*Tetran-*

*Tetrandria.*

## VISCVM. 979.

VISCUM (*album*) foliis lanceolatis obtusis, caule dichotomo, spicis axillaribus. *L. S. N. p.* 1289.

*Viscum baccis albis. C. B.*

H. in malo et pyro *sylvestri* circa pagos. Fl. ½ *April.* post.

*Pentandria.*

## HVMVLVS. 989.

HUMULUS (*Lupulus*). *L. S. N. p.* 1291.

*Lupulus mas et femina. C. B.*

H. in nemoribus et sepibus, e. g. *unter dem Klosterholz.* Fl. *Aug.*

*Octandria.*

## POPVLVS. 996.

POPULUS (*tremula*) foliis subrotundis, dentato-angulatis, utrinque glabris. *L. S. N. p.* 1294. *Aspen.*

*Populus tremula. C. B.*

H. in nemoribus: *im Klosterholze.* Fl. ⅓ *Mart.* med.

POPULUS (*nigra*) foliis deltoidibus, acuminatis, serratis. *L. S. N. p.* 1294.

*Populus nigra. C. B. Pappelweide.*

H. in ripis et pratis humidiusculis: *gegen Stedtfeld, gegen die Papiermühle.* Fl.?

*Enneandria.*

## MERCVRIALIS. 998.

MERCURIALIS (*perennis*) caule simplicissimo, foliis scabris. *L. S. N. p.* 1294.

*Mercurialis montana, testiculata et spicata. C. B.*

H. in nemoribus: *um den Klasberg, Wartenburg, Weinstrasse.* Fl. *April.* et ½ *Mai.*

MERCURIALIS (*annua*) caule brachiato, foliis glabris. *L. S. N. p.* 1294.

*Mercurialis teſticulata et ſpicata Dioſcor. C. B.*

H. in cultis oleraceis: *auf der Klemde, in der grünen Gaſſe.* ✱. Fl. *Jul.* et *Aug.*

*Monadelphia.*

## IVNIPERVS. 1005.

IUNIPERUS (*communis*) foliis ternis, patentibus, mucronatis, bacca longioribus. *L. S. N. p.* 1297.

*Iuniperus vulgaris, fruticoſa. C. B.*

H. in collibus et campis verſus *Occident.* et *Sept.* Fl. ⅔ *April.* poſt.

# CLASSIS XXIII.

# POLYGAMIA.

*Monoecia.*

## HOLCVS. 1015.

HOLCUS (*lanatus*) glumis biſloris, villoſis, floſculo hermaphrodito mutico, maſculo ariſta recurva. *L. S. N. p.* 1305.

*Gramen pratenſe paniculatum, molle. C. B.*

H. in pratis et pomariis humidiuſculis. Fl. ⅓ *Jun.* et ⅓ *Jul.*

## VAILLANTIA. 1019.

VAILLANTIA (*Aparine*) floribus maſculis trifidis, hermaphroditicis pedunculo inſidentibus. *L. S. N. p.* 1307.

*Galium caulis alis foliorum ora nervoque ſerratis, fructu ſubaſpero.* HALL. *Cat. Götting. p.* 188.

H. in agris editis argilloſis: *um Itterrode, Neukirchen, wenigen Lupniz.* Fl. ⅔ *Jun.* et *Jul.*

VAIL-

VAILLANTIA (*cruciata*) floribus masculis quadrifidis, pedunculis diphyllis. *L. S. N. p.* 1307.

*Cruciata hirsuta. C. B.*

H. in saepibus et versuris. Fl. $\frac{2}{3}$ *Mai.* post.

## ACER. 1023.

ACER (*Pseudo-platanus*) foliis quinquelobis, inaequaliter serratis, floribus racemosis. *C. B.*

*Acer montanum, candidum. C. B.*

H. in sylvis umbrosis et nemoribus: *um den Klasberg u. s.* w. Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* prior.

ACER (*Platanoides*) foliis quinquelobis, acuminatis, acute dentatis, glabris, floribus corymbosis. *L. S. N. p.* 1309.

*Acer montanum tenuissimis et acutis foliis. C. B.*

H. in sepibus et nemoribus: *um den Klasberg, auf der Schmeren, u. s.* w. Fl. $\frac{1}{2}$ *April.* post.

ACER (*campestre*) foliis lobatis, obtusis, emarginatis. *L. S. N. p.* 1309.

*Acer campestre, minus. C. B.*

H. in sepibus et nemoribus. Fl. $\frac{1}{2}$ *Mai.* prior.

## ATRIPLEX. 1021.

ATRIPLEX (*hastata*) caule herbaceo, valvulis femineis magnis, deltoidibus, sinuatis. *L. S. N. p.* 1308.

H. in fimetis *suburbanis.* ✱. et in salinis *Cruciburgensibus.* Fl. *Aug.*

ATRIPLEX (*patula*) caule herbaceo, patulo, foliis subdeltoideo-lanceolatis, calycibus seminum disco dentatis. *L. S. N. p.* 1308.

*Atriplex angusto oblongo folio. C. B.*

H. in agris, cultis, ruderatis. Fl. $\frac{1}{3}$ *Jul.* et *Aug.*

*Dioecia.*

FRAXINVS. 1026.

FRAXINUS (*excelſior*) foliis ſerratis, floribus apetalis. *L. S. N. p.* 1313.

*Fraxinus excelſior. C. B. Aeſchen.*

H. in nemoribus et ſepibus. Fl. ⅓ *Mai.* prior.

# CLASSIS XXIV.

## CRYPTOGAMIA.

*Filices.*

EQVISETVM. 1033.

EQUISETUM (*ſylvaticum*) caule ſpicato, frondibus compoſitis. *L. S. N. p.* 1318.

*Equiſetum ſylvaticum tenuiſſimis ſetis. C. B.*

H. ad margines ſylvarum ſabuloſos et in agris ſabuloſis: *am Kohlberge, am Mosbacher Wege.* Fl. *Mai.*

EQUISETUM (*arvenſe*) ſcapo fructificante, nudo, ſterili, frondoſo. *L. S. N. p.* 1318.

*Equiſetum arvenſe longioribus ſetis. C. B.*

H. in agris et pratis ſubarenoſis. Fl. ⅓ *April.* poſt.

EQUISETUM (*paluſtre*) caule angulato, frondibus ſimplicibus. *L. S. N. p.* 1318.

*Equiſetum paluſtre, minus, polyſtachyon. C. B.*

H. in uliginoſis et pratis humidis: *unter dem Kloſterholze, im Johannes-Thale, um Mosbach.* Fl. *Jun. — Aug.*

EQUISETUM (*fluviatile*) caule ſtriato, frondibus ſubſimplicibus. *L. S. N. p.* 1318.

*Equiſetum paluſtre, brevioribus ſetis. C. B.*

H. in rivulis, foſſis, ſtagnis: *um Mosbach, hinter Wilhelms-Thal, bei Atchenbach, unter dem Kloſterholze.* Fl. *Jun.*

OPHIO-

## OPHIOGLOSSVM. 1035.

OPHIOGLOSSUM (*vulgatum*) fronde ovata. *L. S. N. p.* 1319.
*Ophioglossum vulgatum. C. B.*

H. in pratis exsuccis et pascuis: *im Hellthale, bei dem Klasberge, auf der Schlotwiese.* Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* et $\frac{1}{6}$ *Jun.*

## OSMVNDA. 1036.

OSMUNDA (*Lunaria*) scapo caulino, solitario, fronde pinnata, solitaria. *L. S. N. p.* 1318.
*Lunaria racemosa maior vel vulgaris. C. B.*

H. in pascuis et pratis: *im Hellthal, um den Glasberg, auf der Schlotwiese.* +. Fl. $\frac{1}{3}$ *Mai.* et $\frac{1}{6}$ *Jun.*

OSMUNDA (*Spicant*) frondibus lanceolatis, pinnatifidis, laciniis conniventibus, integerrimis parallelis. *L. S. N. p.* 1319.
*Lonchitis maior. C. B.* male ab incolis *Hirschzunge.*

H. in sylvis humidiusculis montosis: *am Wege unter dem Rühlerhäußgen, und um die dortigen Teiche.* ✳. Fl. *Julio.*

## ACROSTICHVM. 1037.

ACROSTICHUM (*septentrionale*) fronde nuda lineari, laciniata. *L. S. N. p.* 1319. *kleine Hirschzunge.*
*Filix saxatilis corniculata. C. B.*

H. in rupibus vallium: *im Georgen-Thale. u. s. w.* Fl. *Apr.* et *Mai.*

## POLYPODIVM. 1043.

POLYPODIUM (*vulgare*) frondibus pinnatifidis, pinnis oblongis, subserratis, obtusis, radice squamata. *L. S. N. p.* 1324.
*Polypodium vulgare. C. B.*

H. in rupibus: Fl. *Sept.* et *Oct.*

POLYPODIUM (*Phegopteris*) frondibus subbipinnatis, foliolis infimis reflexis, paribus, pinnula quadrangulari coadunatis. *L. S. N. p.* 1326.

H. in

H. in rupibus madidis: *um den gehauenen Stein, im Georgen-Thal, zwiſchen Winterſtein und dem Inſelberg.* Fl. *Jun.* et *Aug.*

POLYPODIUM (*Filix mas*) fronde bipinnata, pinnis obtuſis crenulatis, ſtipite paleaceo. *L. S. N. p.* 1326.

*Filix non ramoſa, dentata. C. B.*

H. in ſylvis vaſtioribus noſtris, e. g. copioſiſſime *an dem Inſelberg.* Fl. *Jul.* et *Aug.*

POLYPODIUM (*Filix femina*) fronde bipinnata, foliolis lanceolatis, pinnatifidis, acutis. *L. S. N. p.* 1326.

H. in ſylvis editis: *um die Hohefonne, um die Weinſtraße.* Fl. *Jul.* et *Aug.*

POLYPODIUM (*fragile*) fronde bipinnata, foliis remotis, pinnulis ſubrotundis, inciſis. *L. S. N. p.* 1326.

H. in rupibus umbroſis: *gegen den Hahn, im Landgrafenloche.* +. Fl. *Jun.* et *Jul.*

POLYPODIUM (*Dryopteris*) fronde ſupradecompoſita, foliolis ternis, bipinnatis. *L. S. N. p.* 1327.

*Filix ramoſa, minor, pinnulis dentatis. C. B.*

H. in ſylvis lapidoſis et editioribus: *im Kohlberge, gegen Mosbach, im Hoerſelholze, gegen Unckerroda.* +. Fl. ½ *Jun.* prior.

## ASPLENIVM. 1042.

ASPLENIUM (*Trichomanes*) frondibus pinnatis, pinnis ſubrotundis, crenatis. *L. S. N. p.* 1323. *Frauenhaar.*

*Trichomanes ſive Polytrichum officinar. C. B.*

H. in rupibus ſylvarum et nemorum. Fl. *Jun.* — *Sept.*

ASPLENIUM (*Ruta muraria*) frondibus alternatim decompoſitis, foliolis cuneiformibus, crenulatis. *L. S. N. p.* 1324.

*Ruta muraria C. B.*

H. in rupibus campeſtribus, muris et moenibus. Fl. *April.*

PTERIS.

## PTERIS. 1038.

PTERIS (*aquilina*) fronde ſupra decompoſita, foliolis pinnatis, pinnis lanceolatis, infimis pinnatifidis, ſuperioribus maioribus. *L. S. N. p.* 1322.

*Filix ramoſa maior, pinnis obtuſis non dentatis. C. B.*

H. in ſylvis editioribus: *um den Hitſchhof, im Kohlberg, im Röhlerwalde.* Fl. *Julio*, ſed rarius.

*Muſci.*

## LYCOPODIVM. 1049.

LYCOPODIUM (*clavatum*) foliis ſparſis, filamentoſis, ſpicis teretibus, pedunculatis, geminis. *L. S. N. p.* 1330.

*Muſcus terreſtris, clavatus. C. B.*

H. in ſylvis vaſtioribus: *unter dem Rühlerhäußgen, ✱. ueber Winterſtein und auf dem Inſelberge.* Fl. *Sept.*

LYCOPODIUM (*annotinum*) foliis ſparſis, quinquefariis ſubſerratis, ſurculis annotino-articulatis, ſpicis terminalibus glabris erectis. *L. S. N. p.* 1330.

H. in ſylvis altiſſimis: unico loco circa cacumen montis Inſelberg. ✱. Fl. *Aug.* et *Sept.*

## SPHAGNVM. 1051.

SPHAGNUM (*paluſtre*) ramis deflexis. *L. S. N. p.* 1331.

*Sphagnum paluſtre, molle, deflexum, ſquamis capillaceis.* DILLEN. *Catal. Giſſens. p.* 229.

H. in uliginoſis et ſemper madidis rupibus: *im Iohannes-Thal, im Landgrafenloche, um Mosbach, ueber der Ruhl.* Fl. *Nov.* et ½ *Decembr.*

## PHASCVM. 1052.

PHASCUM (*acaulon*) acaule, anthera ſeſſili. *L. S. N. p.* 1331.

α) Sphagnum acaulon, foliis in bulbi formam congeſtis, maius. DILLEN. *Catal. Giſſens. p.* 230.

ſ) Sphagnum acaulon, foliis in bulbi formam congeſtis, minus. DILLEN. l. citato.

H. α) in cultis et hortorum areis; β) in viis cavis montium, e. g. *gegen Wartenburg.* ✳. Fl. α. et β. ½ *Mart.* et ½ *April.*

*) Calyptra minima cum operculo decidua.

## POLYTRICHVM. 1055.

POLYTRICHUM (*commune*) caule ſimplici, anthera parallelepipeda. *L. S. N. p.* 1332.

α) *Polytrichum aureum, maius. C. B.*

β) *Polytrichum quadrangulare, vulgare, yuccae foliis ſerratis.* DILLEN.

γ) *Polytrichum quadrangulare minus, iuniperi foliis piloſis.* DILLEN.

H. α) in ſylvis; β) in humidiuſculis montium, e. g. *auf der Kaff;* γ) in collibus, *Kaff, Maedelſtein, auf der Wartenburg, Viehburg.* Fl. α) et β) *Febr. — Mai.* γ) ½ *April.* et *Mai.*

## MNIVM. 1056.

MNIUM (*androgynum*) caule ramoſo, androgynum. *L. S. N. p.* 1333.

*Mnium peranguſtis et brevibus foliis.* DILLEN.

H. in nemoribus editis, ad rupes, in cavernis et viis cavis: *im Iohannes-Thale, gegen die Hoheſonne, im Georgen-Thale.* Feminei maſculinique flores plantulae elegantis a me reperti ſunt. Fl. ⅓ *April.* et ¼ *Mai.*

MNIUM (*hygrometricum*) acaule, anthera nutante, calyptra reflexa, tetragona. *L. S. N. p.* 1334.

H. in areis carbonariorum in ſylvis, aut ubi ligna combuſta ſunt, copioſiſſime circa urbem, interdum in areis domiciliorum. Fl. *April.* pulverulenta capitula nunquam, data quamvis opera, reperire potui.

MNIUM (*purpureum*) caule dichotomo axillis pedunculiferis, anthera erecta, foliis carinatis. *L. S. N. p.* 1333.

H. in

H. in muris limo tectis, ruderatis, e. g. *um die Klemda, auf dem Wege nach Fiſchbach.* Fl. ½ *April.* et *Mart.*

MNIUM (*cirratum*) foliis arefactione revolutis. *L. S. N. p.* 1333.

H. in fiſſuris rupium: *am Wege nach der Hohenſonne.* +. Fl. primo *vere.*

MNIUM (*annotinum*) anthera nutante, foliis ovatis acuminatis, pellucidis, pedunculis ſubradicalibus. *L. S. N. p.* 1333.

H. in ſylvis ad arborum radices putridas, e. g. *gegen Unckerroda, bei der Iohannes-Kirche.* Fl. *Febr.* et *Mart.*

MNIUM (*hornum*) antheris pendulis, pedunculo curvato, ſurculo ſimplici, foliolis margine ſcabris. *L. S. N. p.* 1333.

H. in rupibus riguis ſylvarum, *gegen die Weinſtraße, im Landgrafenloche, bei dem gehauenen Steine.* Fl. *Mart.* et *April.*

MNIUM (*polytrichoides*) calyptra villoſa. *L. S. N. p.* 1333.

H. in viis cavis: *um Wartenburg, gegen die Hoheſonne, Unckerroda.* Fl. *Nov. April.*

MNIUM (*ſerpillifolium*) pedunculis aggregatis, foliis patentibus, pellucidis. *L. S. N.* p. 1333.

α) Mnium (*punctatum*) *pedunculis aggregatis, foliis ovatis integerrimis, obtuſis punctatis. L. S. N. p.* 1333.

β) Mnium (*proliferum*) *foliis roſaceo-congeſtis lanceolatis, acutis, pedunculis aggregatis. L. S. N. p.* 1333.

γ) Mnium (*undulatum*) *pedunculis aggregatis, foliis oblongis, undulatis. L. S. N. p.* 1333.

H. α) ad rupes umbroſas et riguas: *unter der Weinſtraße, im Landgrafenloche, hinter Wartenburg;* β) in ſylvarum umbroſis et arenoſis riguis: *im Kloſterholze, bei dem gehauenen Stein, um Atchenbach;* γ) in nemorum umbroſis, ad rupium pedes, iuxta rivulos: *um den Klasberg, im Landgrafenloche.* Fl. α) *Januar.* — *April.* β) et γ) *Mart.* et ½ *April,* locis valde humentibus et aquoſis.

MNIUM (*Trichomanis*) foliis diſtichis, integerrimis. *L. S. N. p.* 1333.

H. in cavernis et viis cavis ſylvarum, e. g. *um Wartenburg*, *um die Weinſtraße*, *am Inſelberge*. Fl. *April.*

MNIUM (*fiſſum*) foliis diſtichis, bifidis. *L. S. N. p.* 1333.

H. in rupibus riguis, inter alios muſcos, *um die Iohannes-Kirche*, *im Landgrafenloche*, *bei dem gehauenen Stein*. Fl. *Mart.* et *April.*

## BRYVM. 1057.

BRYUM (*apocarpum*) antheris ſeſſilibus, terminalibus. *L. S. N. p.* 1333.

α) *Sphagnum ſubhirſutum obſcure virens capſulis rubellis.* DILLEN.

β) *Sphagnum nodoſum hirſutum, incanum.* DILLEN.

H. α) in rupibus et petris; β) in rupibus et ſaxis *im Georgen-Thale*, *im Landgrafenloche*, *u. ſ. w.* Fl. α) *Febr.* et *Mart.* β) *Januar.* et *Febr.*

BRYUM (*ſtriatum*) antheris ſeſſilibus, ſparſis, calyptris ſtriatis. *L. S. N. p.* 1333.

α) *Polytrichum bryii ruralis facie, capſulis ſeſſilibus, maius.* DILLEN.

β) *Polytrichum bryii ruralis facie, capſulis ſeſſilibus, minus.* DILLEN.

γ) *Polytrichum capillaceum, criſpum, calyptris piloſiſſimis, acutis.* DILLEN.

H. α.) in rupibus et ſaxis: *vor dem Frauenthore, gegen den dürren Hof*; β) in arborum corticibus; γ) in rupibus. +. in cortice Quercus, *roboris* iunioris. Fl. α) *Febr.* et *Mart.* β) et γ) *Decembr.* — *Mart.*

BRYUM (*pomiforme*) antheris erectis, ſphaericis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in rupibus umbroſis et viis cavis ſylvarum verſus *meridiem* et *occidentem*. Fl. ½ *Mart.* et *April.*

BRYUM (*pyriforme*) antheris erectis, ovatis, calyptra ſubulata, ſurculis acaulibus, foliis ovatis muticis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in

H. in vervactis et agris requietis, e. g. in agris collium: *im Iohannes-Thale.* Fl. *April.*

Bryum (*extinctorium*) anthera erecta, oblonga, minori, calyptris laxis, aequalibus. *L. S. N. p.* 1334.

α) *Muscus capillaceus, minimus, calyptra longa conoidea nitida.* Rupp. *Flor. Ienens. p.* 397.

β) *Bryum calyptra extinctorii forma maius et ramosius.* Dillen.

H. α) in rupibus, scrobibus et aggeribus sylvarum subarenosis: *in der Sandgasse, im Hahn, um Wartenburg*; β) in rupium fissuris et madidis: *im Landgrafenloche, um die Michels-Kuppe.* Fl. α) et β) *Mart.* et *April.*

Bryum (*subulatum*) antheris erectis, subulatis, surculis acaulibus. *L. S. N. p.* 1334.

H. in aggeribus, saxis, muris, *in der Sandgasse, um Wartenburg, bei Mosbach.* Fl. *April.*

Bryum (*rurale*) antheris erectiusculis, foliis piliferis, recurvis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in tectis casarum et ad arborum putridas radices, sabulo humoque tectas. Fl. ⅓ *Febr.* et *Mart.*

Bryum (*murale*) antheris erectis, foliis piliferis, rectiusculis, surculis simplicibus, cespitosis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in rupibus, moenibus, muris, tectis. Fl. *Mart.* et ½ *April.*

Bryum (*scoparium*) antheris erectiusculis, pedunculis aggregatis, foliis secundis recurvatis, caule declinato. *L. S. N. p.* 1334.

H. in sylvis ubique. Fl. *Octobr.* — *April.*

Bryum (*undulatum*) antheris erectiusculis, pedunculis subsolitariis, foliis lanceolatis, carinatis, undulatis, patentibus, serratis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in sylvarum viis cavis et scrobibus umbrosis, arenosis, *im Georgenthoerschen-Thale, um die Weinstraße.* Fl. *Octobr.* — *April.*

Bryum (*glaucum*) antheris erectiuſculis, operculo arcuato, foliis erectis, imbricatis, ſurculis ramoſis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in ſylvarum arenoſis, denſiſſimis ceſpitibus: fragilis planta: *um die Weinſtraße, auf dem Ehrenſteig.* +. Fl. rariſſime *Octobr.* et ½ *Nov.*

Bryum (*pellucidum*) antheris erectiuſculis, foliis recurvis, acutis, hirſuto caule. *L. S. N. p.* 1334.

*Bryum paluſtre, pellucidum, capſulis et foliis brevioribus recurvis.* Dillen. Hiſt. Muſc. p. 364. Tab. XLVI. Fig. 23.

H. in rupibus riguis: *bei dem gehauenen Stein und im Landgrafenloche.* +. Fl. *Nov.* — *Febr.*

Bryum (*heteromallum*) antheris erectis, foliis ſetaceis ſecundis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in ſcrobibus et viis cavis ſylvarum: *unter Wartenburg, im Tannenwalde, um die Weinſtraße.* Fl. *Januar.* — *Mart.*

Bryum (*tortuoſum*) antheris erectis, foliis ſetaceis, imberbibus, arefactione retortis. *L. S. N. p.* 1334.

H. rara planta in rupibus: *bei dem Eingange in das Landgrafenloch.* +. Fl. *Febr.* et ½ *Mart.*

Bryum (*viridulum*) antheris erectis, ovatis, foliis lanceolatis, acuminatis, imbricato-patulis. *L. S. N. p.* 1334.

H. in rupibus riguis: *gegen Unckerroda, unter der Weinſtraße.* *. plantula huius generis minima difficulter invenienda. Fl. *Febr.* et *Mart.*

Bryum (*truncatulum*) antheris erectis, ſubrotundis, operculo mucronato. *L. S. N. p.* 1334.

H. in viis cavis ſylvarum, e. g. *um Wartenburg gegen Weſten.* Fl. *Mart.* et *April.*

Bryum (*hypnoides*) antheris erectis, ſurculo erectiuſculo, ramis lateralibus brevibus fertilibus. *L. S. N. p.* 1334.

*Bryum hypnoides hirſutie caneſcens vulgare.* Dillen. *Hiſt. Muſc. p.* 368. *T.* 47. *F.* 27.

H. in

H. in arenoſis collium, in rupibus et ſaxis riguis, e. g. *gegen Wartenburg*, *Mosbach.* Fl. *Febr.* et *Mart.*

BRYUM (*argenteum*) antheris pendulis, ſurculis cylindricis, imbricatis, laevibus. *L. S. N. p.* 1335.

H. in muris et aggeribus limo tectis, e. g. *vor dem Frauenthor*, *bei dem Georgenthor.* Fl. *Nov.* et *Dec.*

BRYUM (*pulvinatum*) antheris ſubrotundis, pedunculis reflexis, foliis piliferis. *L. S. N. p.* 1335.

H. oblique in ſaxis, muris, tectis. Fl. *Mart.* et *April.*

BRYUM (*caeſpiticium*) antheris pendulis, foliis lanceolatis, acuminato-ſetaceis, pendulis, longiſſimis. *L. S. N. p.* 1335.

H. in muris et ſylvarum praeruptis locis: *im Tannenwalde*, *im Iohannes-Thale.* Fl. *Mart.* et *April.*

## HYPNVM. 1058.

HYPNUM (*taxifolium*) fronde ſimpliciſſima pinnata, lanceolata, baſi pedunculifera. *L. S. N. p.* 1335.

H. in ſylvarum viis cavis argilloſis: *im Iohannes-Thale*, *im Georgenthale.* ✳. Fl. *Mart.* et *April.*

HYPNUM (*adiantoides*) fronde pinnata, ramoſa, erecta, medio pedunculifera. *L. S. N. p.* 1335.

H. in rupibus riguis: *im Landgrafenloche*, *um die güldene Pforte*, *im Iohannes-Thale.* Fl. *Nov.* — *Mart.*

HYPNUM (*bryoides*) fronde ſimpliciſſima, pinnata, lanceolata, apice pedunculifera. *L. S. N. p.* 1335.

H. in viis cavis ſylvarum, argilla rubra tectis: *im Georgen-Thale*, *am Unckerroder-Wege.* ✳. Fl. *Mart.*

HYPNUM (*complanatum*) fronde pinnata, ramoſa foliolis imbricatis, acutis, complicatis, compreſſis. *L. S. N. p.* 1335.

H. in fruticum arborumve ſtipitibus ſylvarum meridionalium. Fl. *Januar.* et *Febr.*

HYPNUM

HYPNUM (*criſpum*) ſurculis ramoſis, frondibus ſubpinnatis, foliolis undulatis, planis. *L. S. N. p.* 1335.

H. in rupibus riguis; pendulum *im Landgrafenloche.* +. *hinter der Spitals-Wieſe.* Fl. *Nov.* et ½ *Decembr.*

HYPNUM (*triquetrum*) ramis vagis, recurvis, foliis ovatis, recurvatis. *L. S. N. p.* 1335.

H. in ſylvis, quarum ſolum tegit. Fl. *Nov.* et *Decembr.*

HYPNUM (*rutabulum*) ramis vagis ſubrepentibus, foliis ovatis, mucronatis, imbricatis. *L. S. N. p.* 1335.

*Hypnum dentatum vulgatiſſimum, operculis obtuſis.* DILLEN. *Hiſtor. Muſc.* p. 295. Tab. XXXVIII. Fig. 29.

H. in ſylvis ad arborum radices putridas paſſim. Fl. *Febr.* et *Mart.*

HYPNUM (*lucens*) ſurculis ramoſis, frondibus ſubpinnatis, foliolis punctatis. *L. S. N. p.* 1335.

H. rara planta iuxta rivulum percurrentem ſpeluncam *das Landgrafenloch.* *. Fl. *Nov.*

HYPNUM (*proliferum*) ſurculis proliferis, plano-pinnatis, pedunculis aggregatis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in ſylvis ad madidas rupes, e. g. *im Landgrafenloche, gegen Unckerroda.* Fl. ½ *Febr.* et *April.* ſed rariſſime.

HYPNUM (*parietinum*) ſurculis plano-pinnatis, continuatis, pedunculis aggregatis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in ſylvis, praeſertim locis praeruptis, inſtar integumenti. Fl. *Febr.* et *Mart.*

HYPNUM (*Criſta caſtrenſis*) ſurculis pinnatis, ramulis adproximatis, apicibus recurvis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in collibus humidiuſculis et ſaxis: *hinten im Landgrafenloche.* *. copioſiſſime circa montem *Inſelberg.* Fl. raro *April.* ultimo loco.

HYPNUM (*cupreſſiforme*) ſurculo ſubpinnato, foliis ſecundis recurvis, apice ſubulatis. *L. S. N. p.* 1336.

H. ad arborum putridas radices in ſylvis. Fl. hieme.

HYPNUM

HYPNUM (*aduncum*) ſurculo erectiuſculo, ſubramoſo, foliis ſecundis recurvis, ſubulatis, ramis recurvatis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in uliginoſis pratis: *hinten im Iohannesthale und zwiſchen Caberts und dem Inſelberge.* Fl. *Mart.* et ½ *April.*

HYPNUM (*ſquarroſum*) ramis vagis, foliis ovatis, apice ſubulatis, undique reflexis. *L. S. N. p.* 1336.

*Hypnum repens, triangularibus reflexis foliis, minus.* DILLEN. *Hiſt. Muſc. p.* 304. *Tab. XXXIX. Fig.* 39.

H. in pratis editis et ericetis. Fl. rariſſime. In ſolo monte *Inſelberg* flores *Aprili* reperi.

HYPNUM (*dendroides*) ſurculo erecto, ramis faſciculatis, terminalibus, ſimpliciuſculis, antheris erectis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in pratis uliginoſis: *im Iohannesthale, hinten im Landgrafenloche, bei Caberts.* Fl. *Martio.*

HYPNUM (*alopecuroides*) ſurculo erecto, ramis ſubfaſciculatis, terminalibus, ſubdiviſis, antheris ſubnutantibus. *L. S. N. p.* 1336.

H. ad madidos rupes: *im Landgrafenloche, gegen Unckerroda, bei dem gehauenen Steine, um die Weinſtraſſe.* Fl. primo *vere.*

HYPNUM (*curtipendulum*) ſurculis vagis teretibus, foliis ovatis, acutis, patulis, antheris pendulis. *L. S. N. p.* 1336.

H. ad arbores et rupes: *im Georgenthale, gegen Unckerroda, um die Iohannes-Kirche. Auf dem Inſelberge*, admodum parva varietas ad arborum truncos. Fl. *hyeme* et *vere.*

HYPNUM (*purum*) ſurculis pinnato-ſparſis, ſubulatis, foliis ovatis, obtuſis, conniventibus. *L. S. N. p.* 1336.

H. ubique in pratis et ſylvis. Fl. *Nov. — Februar.*

HYPNUM (*Illecebrum*) ſurculis ramisque vagis, teretibus, erectiuſculis, obtuſis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in ſylvis, locis humidis: *unter dem Kloſterholze, gegen Staedtfeld zu.* Fl. *Nov.* et *Decembr.*

HYPNUM (*cuſpidatum*) ſurculis vagis, foliis apice acuminato convolutis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in pratis ſpongioſis et uliginoſis, e. g. *unter dem Kloſterholze*, *im Iohannes-Thale*. Fl. *Mart.* et *April.*

HYPNUM (*ſericeum*) ſurculo repente, ramis confertis, erectis, foliis ſubulatis, antheris erectis. *L. S. N p.* 1336.

H. in arborum truncis, muris, ſaxis. Fl. *Febr.* et *Mart.*

HYPNUM (*velutinum*) ſurculo repente, ramis confertis, erectis, foliis ſubulatis, antheris ſubnutantibus. *L. S. N. p.* 1336.

H. ad arborum putridos truncos et ſaxa: *gegen Mosbach.* +. Fl. *Jan.* et *Febr.*

HYPNUM (*ſerpens*) ramis filiformibus, foliis oblitteratis. *L. S. N. p.* 1336.

H. in ſaxis, in humo ſylvarum et ad putreſcentia lingna. Fl. *Febr.* et *Mart.*

HYPNUM (*ſciuroides*) ſurculis erectis, ramoſis, incurvatis. *L. S. N. p.* 1337.

H. ad truncos arborum praeſ. Quercus *roboris.* Fl. *Febr.* et *Mart.* ſed paullo rarius.

HYPNUM (*myoſuroides*) ſurculis ramoſiſſimis, ramis ſubulatis, utrinque adtenuatis teretibus. *L. S. N. p.* 1337.

H. ad rupes et ad arborum putreſcentium, radices in ſylvis. Fl. *Febr.* et *Mart.*

## FONTINALIS. 1053.

FONTINALIS (*antipyretica*) foliis complicato-carinatis, trifariis, acutis, antheris lateralibus. *L. S. N. p.* 1337.

*Muſcus aquaticus*, *folio expanſo. C. B. Pr. p.* 152.

H. in rivulis: *im Landgrafenloche in dem durchflieſſenden Bache.* *. Fl. o.

## BVXBAVMIA.

BUXBAUMIA (*aphylla*). *L. S. N. p.* 1332.

H. in

H. in nemoribus editioribus ad ſcrobium, cavernarum et viarum cavarum parietes, in pingui humo: *im Tannenwalde bei Wartenburg, um die Weinſtraße.* +. Fl. et vig. *Sept.* ad *Mai.*

*) Calyptra, quae revera eſt, reperitur med. *Octobr.* valde caduca.

BUXBAUMIA (*ſeſſilis*) SCHMIEDEL. *Diſſert. de Buxbaumia.*

*Sphagnum acaulon, maximum, foliis in centro ciliaribus.* DILLEN. *Hiſtor. Muſcor. p.* 253. *Tab. XXXII. Fig.* 13.

H. plantula, a me forſan primum in *Germania* 1759. reperta, in viis cavis et ad latera ſcrobium; *um die Weinſtraße, im Tannenwalde unter Wartenburg, gegen die Hoheſonne.* +. Fl. *Nov.* — *Mart.*

*Algae.*

## MARCHANTIA. 1061.

MARCHANTIA (*polymorpha*) calyce communi, decemfido. *L. S. N. p.* 1339.

*Lichen petraeus latifolius, ſive Hepatica fontana officinarum. C. B.*

H. ad madidos rupes et iuxta rivulos in ſylvis umbroſis: *im Iohannesthale und im Landgrafenloche.* Fl. *Jun.* et *Jul.*

MARCHANTIA (*conica*) calyce communi quinqueloculari, ſubovato. *L. S. N. p.* 1339.

H. in locis umbroſis: ſub petris excavatis et prominentibus: *im Landgrafenloche.* Fl. *Martio.*

## IVNGERMANNIA. 1059.

IUNGERMANNIA (*aſplenoides*) frondibus ſimpliciter pinnatis, foliis pinnatis, ovatis, ſubciliatis. *L. S. N. p.* 1339.

Lichenaſtrum aſplenii facie pinnis laxioribus. DILLEN. *Hiſt. Muſc.* p. 482. Tab. LXIX. F. 5.

H. ad pedes rupium et montium umbroſos et perpetuum madidos: *im Landgrafenloche, bei dem gehauenen Stein, im Iohannesthale.* Fl. copioſiſſime dictis in locis, *April.*

IUNGERMANNIA (*polyanthos*) frondibus ſimpliciter pinnatis, foliis integerrimis, imbricatis, convexis. *L. S. N. p.* 1337.

H. in udis et ad rivulos: *im Landgrafenloche*, *auf dem Felſen in dem kleinen Bache.* +. Fl. *April.*

IUNGERMANNIA (*bidentata*) frondibus ſimpliciter pinnatis, apice floriferis, foliis bidentatis. *L. S. N. p.* 1337.

H. in viis cavis, in rimis petrarum, ad parietes ſcrobium: in ſylvis *meridionalibus.* Fl. *o?*

IUNGERMANNIA (*nemorea*) frondibus ſupra bipinnatis, apice floriferis, foliis ciliatis. *L. S. N. p.* 1337.

H. ad madidos rupes et ſpeluncarum parietes riguos: *im Landgrafenloche*, *um den gehauenen Stein*, *um die Iohannes-Kirche.* Fl. *April.*

IUNGERMANNIA (*albicans*) frondibus ſupra bipinnatis, apice floriferis, foliis linearibus, recurvatis. *L. S. N. p.* 1337.

H. in rupibus madidis et umbroſis: *im Georgenthale*, *hinter der Spitalswieſe*, *im Landgrafenloche.* +. Fl. *April.*

IUNGERMANNIA (*reptans*) frondibus ſubtus bipinnatis, apice reptantibus, foliis quadridentatis. *L. S. N. p.* 1338.

H. in ſylvarum viis cavis, locis acclivibus ad terram: *gegen die Hoheſonne*, *um den Inſelberg*, *im Kloſterholze.* Fl. *Mart.* et *April.*

IUNGERMANNIA (*complanata*) ſurculis repentibus, foliis inferne auriculatis, duplicato-imbricatis, ramis aequalibus. *L. S. N. p.* 1338.

H. in arborum corticibus, praeſertim annoſarum, in ſylvis. Fl. *Mart.* et *April.*

IUNGERMANNIA (*tamariſcifolia*) foliis imbricatis, ſerie duplici, ſuperioribus ſubrotundis, convexis, obtuſis, quadruplo maioribus. *L. S. N. p.* 1338.

H. in arborum corticibus et petris; in ſylvis ubique. Fl. *Febr.* et *Mart.*

IUN-

IUNGERMANNIA (*ciliaris*) ſurculis repentibus, foliis duplicato-imbricatis, inferne auriculatis ciliatis. *L. S. N. p.* 1338.

*Lichenaſtrum ſcorpioides pulchrum villoſum.* DILLEN. *Hiſt. Muſc.* p. 481. F. 4.

H. in riguis rupibus inter alios muſcos: *um die Iohanneskirche, im Landgrafenloche, um Wartenburg.* Fl. rariſſime, et unica vice illam florentem inveni in rupibus riguis, *um die Ioh. Kirche, Septentrionem* verſus, fine *April.*

IUNGERMANNIA (*pinguis*) acaulis, fronde oblonga, ſinuata, pingui. *L. S. N. p.* 1338.

H. in parietibus riguorum rupium et in udis ſpeluncarum: *im Landgrafenloche, um die Iohannes-Kirche* cum Chryſoſplenio *oppoſitifolio.* +. Fl. $\frac{2}{3}$ *April.* prior.

IUNGERMANNIA (*furcata*) caulis fronde lineari, ramoſa, extremitatibus furcatis, obtuſiuſculis. *L. S. N. p.* 1338.

H. in rupibus ſpeluncarum riguis, ad arborum radices, *in ſylvis ſuburbanis.* Fl. rariſſime locis humidis *Mart.* initio.

## LICHEN. 1065.

LICHEN (*ſcriptus*) leproſus, albicans, lineolis nigris, ramoſis, characteriformibus. *L. S. N. p.* 1340.

H. in arborum cortice praeſertim Fagi ſylvaticae. Vig. et Fl. *hyeme.*

LICHEN (*rugoſus*) leproſus, albicans, lineolis ſimplicibus punctisque nigris confertis. *L. S. N. p.* 1340.

H. in Fagi ſylvaticae cortice. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*geographicus*) leproſus, flaveſcens, lineolis nigris, mappam referens. *L. S. N. p.* 1340.

H. in rupibus: *um Wartenburg, im Frauenthoerſchen Thale.* +. Fl. et vig. *vere* et *hyeme.*

LICHEN (*ſanguinarius*) leproſus, cinereo-vireſcens, tuberculis atris. *L. S. N. p.* 1340.

H. in Quercus *roboris* et Fagi *ſylvaticae*, item ſalicum *plurimarum* cortice. Fl. *auctumno* et *hyeme.*

LICHEN (*calcareus*) leproſus, candidus, tuberculis atris. *L. S. N. p.* 1340.

H. in rupibus: *meridiem* verſus: Fl. *hyeme.*

LICHEN (*reiectorum*) leproſus, candidus, tuberculis incarnatis. *L. S. N. p.* 1340.

H. in arborum, v. g. Salicum omnium, *cortice.* Fl. *Febr.*

LICHEN (*ſubfuſcus*) cruſtaceus, albicans, ſcutellis ſubfuſcis, margine cinereo, ſubcrenato. *L. S. N. p.* 1340.

H. in arborum, praeſertim Quercus *Roboris* et Fagi *ſylvaticae*, corticibus. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*centrifugus*) imbricatus, foliis multifidis, obſolete laevibus, albidis, centrifugis, ſcutellis rufo-fuſcis. *L. S. N. p.* 1340.

H. in rupibus montium editioribus: *um Wartenburg*, *auf der Kaff*, *im Georgenthale.* Fl. *hyeme.*

LICHEN (*ſaxatilis*) imbricatus, foliis ſinuatis, ſcabris, lacunoſis, ſcutellis folio concoloribus. *L. S. N. p.* 1340.

H. in rupibus editis. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*phyſodes*) imbricatus, laciniis obtuſis, ſubinflatis. *L. S. N. p.* 1340.

H. in arborum, praeſertim Quercus *Roboris*, truncis. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*olivaceus*) imbricatus, foliolis lobatis, nitidis, lividis. *L. S. N. p.* 1340.

H. in rupibus et arborum corticibus. Fl. *hyeme* et *vere* primo.

LICHEN (*ſtellaris*) imbricatus, foliis oblongis, laciniatis, anguſtis, cinereis, ſcutellis pullis. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arborum corticibus, praeſertim Salicum *annoſarum* et Pruni *ſpinoſae.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*ciliaris*) foliaceus, erectiuſculus, laciniis linearibus ciliatis, ſcutellis pedunculatis, crenatis. *L. S. N. p.* 1341.

H. in

H. in arborum corticibus montium altiorum, e. g. *auf der Weinſtraße, auf dem Hoerſelberge*, ventis expoſitarum. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*pulmonarius*) foliaceus, laciniatus, obtuſus, glaber, ſupra lacunoſus, ſubtus tomentoſus. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arborum annoſarum cortice: *gegen die Hoheſonne, um die Rühlerhäußgen.* +. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*furfuraceus*) foliaceus decumbens, furfuraceus, laciniis acutis, ſubtus lacunoſis, atris. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arborum corticibus, praeſertim Pini *ſylveſtris: im Walde nach Unckerroda und der Schmetten.* +. Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*farinaceus*) foliaceus, erectus, compreſſus, ramoſus, farinaceus, lateribus verrucoſis. *L. S. N. p.* 1341.

H. in ſylvis ad arborum truncos. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*fraxineus*) foliaceus, erectus, oblongus, lanceolatus, ſublaciniatus, lacunoſus, glaber, ſcutellis ſubpedunculatis. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arborum corticibus ventis expoſitarum: *auf dem Hoerſelberge, auf dem Petersberge u. ſ. w.* Fl. *hyeme.*

LICHEN (*prunaſtri*) foliaceus, erectiuſculus, lacunoſus, ſubtus tomentoſus. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arborum truncis in ſylvis *ſuburbanis.* Fl. *hyeme.*

LICHEN (*calicaris*) foliaceus, erectus, linearis, ramoſus, lacunoſus, convexus, mucronatus. *L. S. N. p.* 1341.

H. in arboribus: *auf der Kaffe, um die Weinſtraſſe, auf dem Vaecherberge.* Fl. *hyeme.*

LICHEN (*caperatus*) pallide viridis, rugoſus, margine undulatus. *L. S. N. p.* 1341.

H. in rupibus: *im Hahn, um Wartenburg, im Landgrafenloche.* +. Fl. *o?*

LICHEN (*aphthoſus*) coriaceus, repens, lobatus, obtuſus, planus, verrucis ſparſis, pelta marginali adſcendente. *L. S. N. p.* 1342.

H. in

H. in ſylvis et ad terram alios muſcos obtegit: *im Walde gegen Neuenhof, im Landgrafenloche, gegen die Hoheſonne.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*caninus*) coriaceus, repens, lobatus, obtuſus, planus, ſubtus venoſus, villoſus, pelta marginali adſcendente. *L. S. N. p.* 1342.

H. in *ſylvis* et *ericetis* ſuper alios muſcos, quos late ſaepe tegit.

LICHEN (*puſtulatus*) umbilicatus, ſubtus lacunoſus. *L. S. N. p.* 1342.

H. in rupibus apricis: *im Hahn, ueber dem Wolfgange.* +. Fl. *hyeme* et *vere* humido.

LICHEN (*cocciferus*) ſcyphifer, ſimplex, integerrimus, ſtipite cylindrico, tuberculis coccineis. *L. S. N. p.* 1342.

H. in ſylvis ad putridas arborum radices: *um Wartenburg, um Mosbach*, praeſertim ubi Pinus *ſylveſtris* tegit. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*pyxidatus*) ſcyphifer, ſimplex crenulatus, tuberculis fuſcis. *L. S. N. p.* 1342.

H. in ſylvis ad putridas arborum radices; *gegen die Hoheſonne.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*fimbriatus*) ſcyphifer, ſimplex, denticulatus, ſtipite cylindrico. *L. S. N. p.* 1342.

H. in ericetis et ſylvis verſus *meridiem.* Fl. *auctumno* et *hyeme.*

LICHEN (*gracilis*) ſcyphifer ramoſus, denticulatus, filiformis. *L. S. N. p.* 1342.

H. in ſylvis inter alios muſcos, praeſertim in *pinaſtretulis occidentalibus.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*rangiferinus*) fruticuloſus, perforatus, ramoſiſſimus, ramulis nutantibus. *L. S. N. p.* 1344.

α) Coralloides fruticuli ſpecie molle et candicans. DILLEN. *Hiſt. Muſc.* p. 107. Tab. XV. F. 29.

β) Coralloides fruticuli ſpecie candicans, corniculis rufeſcentibus. DILLEN. *Hiſt. Muſc.* p. 107. Tab. XV. F. 30.

H. α. et β. in ericetis et ſylvis. F. α. et β. *hyeme* et *vere.*

LICHEN

LICHEN (*uncialis*) fruticuloſus, perforatus, ramulis breviſſimis, acutis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in ericetis et ſylvis: *gegen die Hoheſonne, um Wartenburg.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*ſubulatus*) fruticuloſus, ſubdichotomus, ramis ſimplicibus, ſubulatis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in ericetis, in rupibus ſylvarum, inter alios muſcos. Fl. *Mart.* et *April.*

LICHEN (*paſchalis*) fruticuloſus, ſolidus, tectus, foliolis cruſtaceis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in terra argilloſa ſterili: *unter dem Rühlerhäußgen gegen Nordweſt.* ✳. Fl. *vere.*

LICHEN (*plicatus*) filamentoſus, pendulus, ramis implexis, ſcutellis radiatis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in ſylvis altiſſimis: *um die Rühlerhäußgen* de ramis pendens. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*iubatus*) filamentoſus, pendulus, axillis compreſſis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in altiſſimis ſylvis *meridionalibus; um die Rühlerhäußgen*, de ramis capillamenti inſtar pendens. +. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*chalybeiformis*) filamentoſus, ſubramoſus, decumbens, implicato-flexuoſus. *L. S. N. p.* 1343.

H. in rupibus et arborum truncis; praeſertim Betulae albae: *im Iohannesthale, um die Rühlerhäußgen, um die Viehburg an den Felßen.* Fl. *hyeme* et *vere.*

LICHEN (*hirtus*) filamentoſus, ramoſiſſimus, erectus, tuberculis farinaceis, ſparſis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in arboribus ſylvarum. Fl. *hyeme.*

LICHEN (*floridus*) filamentoſus, erectus, ramoſus, ſcutellis radiatis. *L. S. N. p.* 1343.

H. in ſylvis ad arborum ramos. Fl. *hyeme.*

## BYSSVS. 1071.

Byssus (*velutina*) filamentoſa, viridis. *L. S. N. p.* 1347.

H. ubique in putrefcenti ligno et antiquis aſſeribus. Fl. *auctumno* et *vere.*

Byssus (*ſaxatilis*) pulverulenta, cinerea, rupes operiens. *L. S. N. p.* 1343.

H. in rupibus ſylvarum: *meridiem* verſus. Fl. *hyeme* et *vere.*

Byssus (*candelaris*) pulverulenta, flava, lignis adnaſcens. *L. S. N. p.* 1347.

H. in arborum annoſarum corticibus, e. g. in Quercu *robore, auf der Weinſtraße.* Fl. *auctumno* et *vere.*

Byssus (*botryoides*) pulverulenta, viridis. *L. S. N. p.* 1347.

H. ad trabes aſſeresque putridos. Fl. *hyeme* et *vere.*

Byssus (*incana*) pulverulenta, incana, farinae inſtar ſtrata. *L. S. N. p.* 1347.

H. in ſemitis acclivibus ſylvarum, ad arborum *radices* et *ſtipites putreſcentes*, quos ſaepe obducit. Fl. *vere* et *auctumno.*

Byssus (*lactea*) pulverulenta, cruſtacea, albiſſima. *L. S. N. p.* 1347.

H. in plantis moribundis et foliis delapſis in ſylvis *ſuburbanis.* Fl. *auctumno.*

Byssus (*miniata*) fructificationibus ſparſis, filamentoſis, integris, tenuiſſimis et breviſſimis. Gleditsch. *Meth. Fung. p.* 23. *a.*

## TREMELLA. 1067.

Tremella (*verrucoſa*) tuberculoſa, ſolida, rugoſa. *L. S. N. p.* 1344.

H. in rivulis et rupibus madidis: *um das Landgrafenloch.* †. Fl. *vere.*

Tremella (*Noſtoc*) plicata, undulata. *L. S. N. p.* 1344.

H. in

H. in gramineis locis editis: *im Georgenthal an den Reinen nach wenigen Lupniz.* Fl. *vere.*

TREMELLA (*purpurea*) ſubgloboſa, ſeſſilis, ſolitaria, glabra, *L. S. N. p.* 1347.

H. in ſepibus *ſuburbanis*, in *ramulis arborum* emortuis. Fl. *vere primo* et *hyeme.*

## VLVA. 1069.

VLVA (*inteſtinalis*) tubuloſa, ſimplex. *L. S. N. p.* 1346.

H. in rivulis: *im Kipping und im Michelsbache, wo ſie ſehr flach fließen.* Fl. *vere* et *aeſtate.*

## CONFERVA. 1070.

CONFERVA (*rivularis*) filamentis ſimpliciſſimis, aequalibus, longiſſimis. *L. S. N. p.* 1346.

H. in rivulis lente fluentibus et foſſis. Fl. *auctumno* et *vere.*

## CHARA. 1066.

CHARA (*vulgaris*) caulibus laevibus, frondibus interne dentatis. *L. S. N. p.* 1343.

*Equiſetum foetidum ſub aqua repens. C. B. Prodr. p.* 25.

H. in foſſis pratorum: *unter dem Kloſterholze, unter dem Moſeberge.* Fl. *Jun.* et *Jul.*

*Fungi.*

## AGARICVS. 1047.

AGARICUS volva exceptus, pileo conico in margine ſtriato, petiolo annulato, in baſin ſquamoſo-tuberoſam deſinente. GLEDITSCH. *Meth. Fung. n.* 1. *p.* 82.

α) Agaricus (*muſcarius*). *L. S. N. p.* 1348.

β) Agaricus *n. l. c.* GLEDITSCH. *Meth. Fung. p.* 83.

H. α. in ſylvis arenoſis, e. g. *betuletis: um Mosbach, im Kohlberge u. ſ. w.* β. in ſylvis: *im Iohannesthale.* ✱. Fl. α. *Sept.* et *Octobr.* β. *Octobr.*

Agaricus ampliſſima volva exceptus, pileolo plano, ochroleuco verrucoſo, in margine ſtriato, lamellis candidis, petiolo annulato et fiſtuloſo, radice tuberoſa. Gleditsch. *M. Fung. p.* 85. *n.* 11. *c.*

H. in nemoribus umbroſis, editis: *auf der Weinſtraße, um Wartenburg.* Fl. *Sept.* et ½ *Octobr.*

*) Huic proxime accedit noſter, licet a Buxbaumio nimis brevibus petiolis delineatus ſit.

Agaricus volva exceptus, pileolo campanulato, ſtriato, vertice laevi, petiolo annulato, cylindraceo fiſtuloſo, in baſin roſtratam deſinente. Gleditsch. *M. Fung. n.* 10. *p.* 89.

H. in ſylvis, nemoribus, cultis. Fl. ⅓ *Aug.* et ½ *Octobr.*

Agaricus pileolo pulvinato, integerrimo et in centro profundius depreſſo, lamellis connexis, anguſtis et compactis, petiolo continuo, cylindrico et craſſo. Gleditsch. *Meth. Fung. p.* 97. *n.* x.

α) Agaricus (*piperatus*). *L. S. N. p.* 1348.

β) Agaricus Gleditsch. *M. Fung. n.* x. *d. p.* 100.

γ) Agaricus Gleditsch. *Meth. Fung. n.* x. *a. p.* 98.

H. α. in ſylvis ſubumbroſis: *gegen den Klasberg, um die Weinſtraße;* β. in nemoribus et ſylvis: *Kohlberg, Kloſterholze;* γ. in pratis exſuccis; *vor Stedtfeld.* Fl. α. ⅓ *Jul.* et *Aug.* β. *Jul.* — *Octobr.* γ. ⅓ *Aug.* et ½ *Sept.*

Agaricus pileo hemisphaerico, in centro depreſſo et in margine fornicato, petiolo brevi et craſſo. Gleditsch. *Meth. Fung. n.* xi. *p.* 101.

α) *An* Agaricus (*delicioſus*)? *L. S. N. p.* 1348.

β) Agaricus. Gleditsch. *M. Fung. n.* xi. *a. p.* 101.

γ) Agaricus. Gleditsch. *M. F. n.* xi. *c. p.* 103. Schaeffer *Bayer. Schwämme. n.* 64. *T.* 73.

H. α.

H. α. in ſylvis et paſcuis: *im Moſeberg, unter Wartenburg.* +. β. in paſcuis et ſylvis praeſertim betuletis: *um Mosbach, auf dem Ziegenrück.* γ. in ſylvis: *um Rammesborn, im Moſeberg.* Fl. α. *Sept.* β. ⅓ *Aug.* et *Sept.* γ. ⅓ *Aug.* et *Sept.*

AGARICUS (*chantarellus*) ſtipitatus, lamellis ramoſis, decurrentibus. *L. S. N. p.* 1348.

α) Agaricus GLEDITSCH. *M. F. n.* 12. *p.* 102.

β) Agaricus *ſtipite ſulcato, pileolo turbinato, medio pervio, lamellis decurrentibus rugoſis ramoſis.*

H. α. in nemoribus montoſis: *Kloſterholz, Klasberg, Frommershof*; β. in ſylvis ad putridas arborum radices: *um die Weinſtraße.* Fl. α. *Aug.* et *Sept.* β. ¼ *Aug.* et *Sept.*

β. *Elvelam* facile mentitur.

AGARICUS (*androſaceus*) ſtipitatus, albus, pileo plicato, membranaceo, ſtipite nigro. *L. S. N. p.* 1349.

Agaricus. GLEDITSCH. *M. F. N.* XV *p.* 108.

H. in ſepibus et frutetis. Fl. *Sept.* et ¼ *Octobr.*

AGARICUS pileolo plano, viſcido, citrino et ſplendente, vertice in conum acutum faſtigiato, lamellis rarioribus. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* XVII. *a. p.* 109.

Agaricus (*clavus*)? *L. S. N. p.* 1349.

H. in paſcuis et pratis exſuccis: *um das Gefilde, unter dem Kloſterholze.* Fl. ⅓ *Aug.* et *Sept.*

*) Fungi magnitudo pluvioſo tempore mirifice augetur.

AGARICUS pileo papillari, ampliſſimo, in margine fornicato, lacero, et filamentoſo, petiolo annulato, procero, inferius pilei acetabulo inſerto. GLEDITSCH. *M. F. n.* XX. *p.* 141.

H. Fungus magnifico habitu praeditus in paſcuis editis et ſylvis: *auf dem Ziegenrück, gegen die Schmetten auf dem Ruhlerwalde.* Fl. *Jul.* et *Aug.*

AGARICUS (*campeſtris*) ſtipitatus, pileo convexo, ſquamato, albido, lamellis rufis. *L. S. N. p.* 1348. SCHAEFFER *n.* 17. *T.* 18.

α) Agaricus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XXI. *p.* 115.

ε) Agaricus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XXI. *a. p.* 116.

H. α. in paſcuis et ruderatis: *gegen Mosbach und Krauthauſen u. ſ. w.* β. in paſcuis: *auf der Kaffe.* ✱. Fl. α. ½ *Aug.* et *Sept.* β. ½ *Sept.* et ½ *Octobr.*

AGARICUS (fimetarius) ſtipitatus, pileo campanulato, lacero, lamellis nigris, lateraliter flexuoſis, ſtipite fiſtuloſo. *L. S. N. p.* 1349.

α) Agaricus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XXIV. *p.* 122. SCHAEFFER *Bayeriſche Schwämme. n.* 45. *T.* 52.

β) Agaricus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XXIV. *a. p.* 123. SCHAEFFER *n.* 8. *Tab.* 8.

H. α. in ſtipitibus putreſcentibus: *zwiſchen Mosbach und Ruhl;* β. in paſcuis et ruderatis. Fl. α. *Sept.* β. *Octobr.* et ¼ *Nov.*

AGARICUS (*umbelliferus*) ſtipitatus, pileo plicato, membranaceo, lamellis baſi latioribus. *L. S. N. p.* 1349. SCHAEFFER *B. S. n.* 56. *T.* 63.

Agaricus? GLEDITSCH. *M. F. n.* XXV. *p.* 126.

H. in ſylvis umbroſis ad putreſcentia ligna. Fl. *Octobr.*

AGARICUS ex una baſi multiplex, pileo croceo plano, maculis ſpadiceis vario, lamellis viridulis denſis, petiolo cylindrico, annulato et fiſtuloſo, dilutius flaveſcente. GLEDITSCH. *M. F. n.* XXVIII. *c. p.* 132. SCHAEFFER *B. S. n.* 42. *T.* 49.

H. in ſylvis ad arborum putrefcentes ſtipites, *im Rühler-Walde, um Mosbach u. ſ. w.* Fl. *Aug.* et ½ *Sept.*

AGARICUS (*violaceus*) ſtipitatus, pileo rimoſo, margine violaceo, tomentoſo, ſtipite coeruleſcente, lana ferruginea. *L. S. N. p.* 1349.

H. in ſylvis: *gegen den Klasberg, und im Eichhölzgen, auf dem Rühlerwalde.* Fl. ½ *Aug.* et *Sept.*

AGARICUS (*cinnamomeus*) ſtipitatus, pileo ſordide flavo, lamellis luteo-rufis. *L. S. N. p.* 1348.

H. in ſylvis: *Klasberg und Eichhölzgen.* Fl. ½ *Aug.*

AGA-

Agaricus (*mucosus*) pileo pulvinato, lamellis decurrentibus luridis, raris. Schaeffer *B. S. n.* 31. *T.* 36.

H. in Pineto: *bei dem Rammesborn.* Fl. $\frac{1}{4}$ *Aug.* et *Sept.*

*) Stipes *teretiusculus, basi incrassatus, obtusus, fibris capillaribus sparsis tectus, superne contractus, subincurvus, pullus, crasso muco ad medium usque obductus, solidus, lamellis pileï vix longior, carne baseos citrina, apicis candida friabili.*

Pileus *primum hemisphaericus, deinde orbicularis, pulvinatus, margine adtenuato inflexo, medio rubellus, ambitu pullus, muco crasso tectus, cuticula lamellis crassiori, separabili.* Lamellae *arcuatae, inferne angustiores, undulatae, ramosae, adscendentes decurrentesque rarae, luridae, polline pullo tectae.*

**) *Fungus* totus refert ante *pilei* expansionem ovum apici impositum, muco crassissimo, *volvae* instar, obvolutum, ne quidem pluviis emolliendo, qui deinde in maxima fungi parte remanens, hunc ab omnibus aliis *agaricis* nostri agri facile diversum reddit. Finito florendi tempore a vermibus celerrime comeditur et in nigrum liquamen diffluit.

Agaricus (*quercinus*) acaulis, lamellis labyrinthiformibus. *L. S. N. p.* 1349. Schaeffer *B. S. n.* 50. *T.* 57.

Agaricus. Gleditsch. *M. F. n.* xxx. *p.* 134.

H. in sylvis, e. g. ad stipites Fagi *sylvaticae.* Fl. *auctumno — April.*

Agaricus sessilis, squamosus, lobatus et villosus, lamellis dissectis. Gleditsch. *M. F. n.* xxxi. *p.* 134.

H. in stipitibus Fagi *sylvestris* caesae, versus *meridiem.* Fl. *auctumno.*

Agaricus parvus, sessilis, squamosus et semicircularis, superne fulvus et glaber, inferne purpureus. Gleditsch. *M. F. n.* xxxii. *a. p.* 136.

Agaricus (*alneus*)? *L. S. N. p.* 1349.

H. in sylvis ad arborum excisos truncos; *auf der Weinstraße.* Fl. *auctumno* et *hyeme.*

*) *Fun-*

*) *Fungus* recens *viſcidus* et *glutinoſus*, exſiccatus *ſuperne ſcabriuſculus* et *farinaceus* eſt. Baſis ſaepe in petiolum *teretem*, aliquando *canaliculatum* abit, lamellae *anguſtiſſimae* vix *pilei ſubſtantia latiores*, *rugoſae* et *diffectae* ſunt, color *pilei* ſuperne *ſordide luteus*, lamellarum *ex luteo rubellus* eſt.

## BOLETVS. 1015.

BOLETUS pileolo hemiſphaerico, tubulis angulatis, petiolo ventricoſo. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* I. *p.* 63.

*α*) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* I. *a. p.* 63.

*β*) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* I. *b. p.* 64.

*γ*) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* I. *d. p.* 64.

*δ*) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* I. *g. p.* 65.

H. *α.* in ſylvis: *im Kloſterholze*, *gegen die Hohe Sonne*; *β.* in ſylvis: *um den Klasberg*, *am Vaecherberge*; *γ.* in ſylvis: cum prioribus; *δ.* in paſcuis ſylvarum: *gegen Unckerroda*. Fl. *α.* ½ *Aug.* et *Sept.* *β.* eodem tempore; *γ. Sept.* et *Octobr.* *δ. Octobr.* et ½ *Nov.*

BOLETUS tubulis connexis, pileolo orbiculari et plano, ſuperne lineis concentricis diſtincto, centro excavato, petiolo brevi et tenui. GLEDITSCH. *M. F. n.* II. *p.* 62.

H. in ſylvis: *im Iohannes-Thale*, *gegen die Weinſtraße*. Fl. *Sept.*

BOLETUS coriaceus, ſquamoſus, ſeſſilis et multiplex, lobis varie diviſis et expanſis, tubulis tenuiſſimis, convexis, anguloſis. GLEDITSCH. *M. F. n.* III. *p.* 70.

*α*) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* III. *a. p.* 71.

H. in ſylvis ad arborum exciſos truncos: *auf der Weinſtraße*.

*α.* in arboribus annoſis ſepium ſuburbiorum. Fl. *auctumno — vere.*

*α.* eodem tempore.

*) Tandem in Hydnum tranſit.

BOLETUS (*igniarius*) acaulis, pulvinatus, laevis, poris tenuiſſimis. *L. S. N. p.* 1350.

*α*) Bo-

α) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XII. *p.* 78.

β) Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* XII. *c. p.* 79.

H. α. ad arborum truncos praeſertim Betulae *albae* annoſae; β. in ſalicis moribundae trunco, ad *Neſſam.* Fl. α. et β. *auctumno — vere.*

*) Pori ſaepe evaneſcunt.

## HYDNVM. 1076.

HYDNUM (*imbricatum*) ſtipitatum, pileolo convexo, imbricatum. *L. S. N. p.* 1350.

Boletus. GLEDITSCH. *M. F. n.* VI. *p.* 74.

H. in ſylvis montoſis: *im Kohlberg, Weinſtraße, Moſeberg.* Fl. ½ *Aug.* et ½ *Sept.*

HYDNUM acaule, imbricatum, ovatum, pulvinatum, gelatinoſum, ſuperne violaceum, inferne hyalinum, pellucidum.

An *Lichen agaricus gelatinoſus cryſtallinus?* HALLERI, RUPPII *Flora Ienenſ. p.* 363.

H. in ſtipite putreſcente Pini *ſylveſtris: unter Wartenburg gegen Unckerroda.* ✱. Fl. ⅓ *Aug.* et *Sept.*

## PHALLVS. 1077.

PHALLUS (*eſculentus*), ſtipite nudo, rugoſo, pileo ovato. *L. S. N. p.* 1350. *Spitzmorchel.*

Phallus. GLEDITSCH. *M. F. n.* 10. *p.* 59.

H. in paſcuis editioribus verſus *meridiem:* in betuletis *um Mosbach.* ✱. Fl. *April.* et ¼ *Mai.*

PHALLUS (*impudicus*) volvatus, ſtipitatus, pileo celluloſo. *L. S. N. p.* 1350.

Phallus. GLEDITSCH. *M. F. n.* II. *p.* 55.

H. in nemoribus: ſemel a me repertus: *um die Sau gegen Unckerroda.* ✱. Fl. ⅓ *Sept.*

## ELVELA.

GLEDITSCHII *Meth. Fung. p.* 36.

ELVELA (*mitra*) pileo deflexo, adnato, lobato, difformi. *L. S. N. p.* 1351.

Elvela GLEDITSCH. *M. F. p.* 38. *n.* 1. *c.*

H. in nemore: *gegen die Sau*, in ſemitis. ✳. Fl. *Sept.*

ELVELA lamina gyroſa, ſubinaequalis, pileoli forma deorſim late et fimbriatim expanſa. GLEDITSCH. *M. F. n.* II. *p.* 31.

H. in ſylvis ſubarenoſis et paſcuis: in betuletis, *um Mosbach.* +. Fl. *April.* et ¼ *Mai.*

ELVELA ſeſſilis, membranacea, rugoſa, criſpa, in formam gyroſam et concavam varie complicata. GLEDITSCH. *M. F. n.* III. *p.* 39.

Tremella (*Auricula*). *L. S. N. p.* 1344. *Judas-Schwamm.*

H. in caudicibus moribundi Sambuci *nigrae:* in ſepibus *ſuburbanis: im Hahn.* +. Fl. *Octobr.* et *Nov.*

ELVELA petiolata, tubuloſa, margine inaequali, lacero et multifido. GLEDITSCH. *M. F. n.* IV. *p.* 40.

H. in nemoribus lapidoſis: *gegen Unckerroda.* Fl. *Aug.* et ⅓ *Sept.*

ELVELA turbinata, patula, diſco foraminulis pertuſo, baſi breviſſima. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* VII. *p.* 44.

H. in ſylvis: *vor der Hohen Sonne*, in ſemita. ✳. Fl. *Octobr.*

ELVELA hemisphaerica, excavata et ſeſſilis, intus candida, glabra, extus piloſa et ſubobſcura. GLEDITSCH. *M. F. n.* XI. *a. p.* 46.

*a*) Elvela. GLEDITSCH. *M. F. n.* XI. *g. p.* 49.

H. in ſemitis nemorum: *im Kloſterholze, unter Wartenburg.* +. *α.* in ſolo argilloſo: *im Moſeberge.* ✳. Fl. et *α. Sept.* et *Octobr.*

*) *α*) Corpus *hemiſphaericum, intus aurantium laeviſſimum, extus albidum, verſus baſin ſubvilloſum, leviter percuſſum, pollinem ſubtiliſſimum ex interna ſuperficie ſpargit.*

ELVE-

ELVELA membranacea, multiplex, membranis ſeſſilibus, fimbriato-plicatis. GLEDITSCH. *M. F. n.* x. *p.* 51.

α) Elvela. GLEDITSCH. *M. F. n.* x. *a. p.* 57.

H. in arborum caeſarum ſtipitibus in ſylvis: *auf der Weinſtraße, im Kloſterholze:* ſaepe in trabibus humidis in ipſa urbe, α. eodem loco: *hinter Wartenburg.* Fl. et α. *auctumno.*

## PEZIZA.

GLEDITSCHII *Meth. Fung. p.* 136.

PEZIZA ſeſſilis corpore campanulato, integerrimo. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* I. *p.* 131.

Peziza (*lentifera*). *L. S. N. p.* 1351.

α) Peziza. GLEDITSCH. *M. F. n.* I. *p.* 138.

H. ad aſſeres putreſcentes et in ſtipitibus: *im Klemda-Garten.* +. *und im Mosbacher-Holze.* α. ad caudices putreſcentes: *im Moſeberge, Kloſter-Holze, Kohlberge.* Fl. et α. *auctumno.*

## CLAVARIA. 1081.

CLAVARIA minor, lutea, corpore ſimpliciſſimo, gracili, integro et obtuſo. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* I. *f. p.* 28.

H. in paſcuis: *vor Stedtfeld, im Kloſterholze und auf der Weinſtraſſe.* +. Fl. *auctumno.*

CLAVARIA ex una baſi multiplex, corpore fiſtuloſo inferius craſſo, ſuperius ſenſim acuminato. GLEDITSCH. *M. F. n.* II. *p.* 30.

H. in paſcuis: *vor Stedtfeld unter dem Holze.* ✳. Fl. ½ *Aug.* poſt.

CLAVARIA (*coralloides*) ramis confertis, ramoſiſſimis, inaequalibus. *L. S. N. p.* 1358.

α) Clavaria. GLEDITSCH. *Meth. Fung. n.* III. *p.* 31. *Hirſchſchwamm.*

β) Clavaria. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* III. *b. p.* 32.

γ) Clavaria. GLEDITSCH. *M. F. n.* III. *d. p.* 32.

δ) Clavaria. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* III. *f. p.* 32.

H. α. in ſylvis umbroſis: *im Kohlberge*, *Kloſterholze*. β. in nemoribus editioribus: *um den Klasberg*. γ. in nemoribus: *um die Weinſtraſſe*. δ. in arborum putreſcentium ſtipitibus: *im Kohlberge bei Rothenhof*. ✳. Fl. α. et β. ½ *Aug.* et *Sept.* γ. et δ. *Sept.*

CLAVARIA (*Hypoxylon*) ramoſa, cornuta, compreſſa. *L. S. N. p.* 1351.

H. in ſtipitibus putreſcentibus ſylvarum: *um Mosbach*, *im Kloſterholze*. Fl. *auctumno.*

## LYCOPERDON. 1082.

LYCOPERDON (*Boviſta*) ſubrotundum, lacerato dehiſcens. *L. S. N. p.* 1352.

Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* I. 143. *Boviſt.*

α) Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* I. *a. p.* 143.

β) Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* I. *b. p.* 143.

γ) Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* I. *c. p.* 144.

δ) Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* I. *l. p.* 147.

ε) Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* I. *n. p.* 149.

H. α. β. γ. δ. in paſcuis: *gegen Mosbach*, *Wartenburg*, *ums Gefilde*, *und die Weinſtraße*; ε. in nemoribus ad arborum radices: *um die Weinſtraße*. Fl. *auctumno*; β. *Jul.* — *Sept.* γ. ⅓ *Jul.* et *Aug.* δ. *Sept.* et *Octobr.* ε. *Aug.* et *Sept.*

LYCOPERDON (*epidendron*) cortice farinaque purpurea. *L. S. N. p.* 1352.

Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fung. n.* IV. *p.* 150.

H. in lignis putreſcentibus: *auf dem Rühlerwalde*, *im Tannenwalde bei Wartenburg*. Fl. ⅓ *Aug.* et *Sept.*

LYCO-

LYCOPERDON (*cervinum*) centro ſolidiuſculum farinifero, radice deſtitutum. *L. S. N. p.* 1352.

Lycoperdon. GLEDITSCH. *M. Fungor. n.* VII. *c. p.* 155.

H. in paſcuis: *auf der Weinſtraſſe und auf dem Rühlerwalde.* Fl. *Sept.*

## MVCOR. 1083.

MUCOR (*ſphaerocephalus*) perennis, ſtipite filiformi, nigro, capitulo globoſo, cinereo. *L. S. N. p.* 1352.

H. in putreſcentibus vegetabilibus. Fl. ſub calore *veris* aut *autumni.*

MUCOR (*mucedo*) ſtipitatus, capſula globoſa. *L. S. N. p.* 1352.

H. in putreſcentibus variis regni vegetabilis et animalis corporibus.

SERIES GENERVM

# FLORAE ISENACENSIS

SECVNDVM SEXVALE SYSTEMA.

## CLASSIS I.

### MONANDRIA.

*Monogynia.*

Salicornia I.

*Digynia.*

Callitriche II.

## CLASSIS II.

### DIANDRIA.

*Monogynia.*

Liguſtrum I.
Syringa I.
Veronica XI.
Verbena I.
Lycopus I.
Salvia I.
Circaea II.

*Digynia.*

Anthoxanthum I.

## CLASSIS III.

### TRIANDRIA.

*Monogynia.*

Valeriana IV.
Iris II.
Cyperus I.
Scirpus V.
Eriophorum I.

*Digynia.*

Panicum III.
Alopecurus II.
Phleum I.
Milium I.
Agroſtis III.
Dactilis I.
Aira V.
Melica II.
Poa VII.
Briza I.
Feſtuca V.
Bromus V.
Avena III.
Arundo II.
Lolium II.
Hordeum II.
Triticum II.
Cynoſurus II.

*Trigynia.*

Holoſteum I.
Montia I.

CLAS-

## CLASSIS IV.

### TETRANDRIA.

*Monogynia.*

Dipſacus II.
Scabioſa III.
Plantago III.
Sanguiſorba I.
Gallium X.
Aſperula III.
Sherardia I.
Cornus II.
Alchemilla I.

*Digynia.*

Cuſcuta I.
Aphanes I.

*Tetragynia.*

Sagina I.
Potamogeton III.

## CLASSIS V.

### PENTANDRIA.

*Monogynia.*

Echium I.
Pulmonaria I.
Lithoſpermum II.
Symphytum I.
Borago I.
Lycopſis I.
Cynogloſſum I.
Myoſotis I.
Anagallis I.
Lyſimachia III.
Primula II.
Menyanthes I.
Convolvulus II.
Datura I.
Hyoſcyamus I.
Verbaſcum III.
Vinca I.
Solanum II.
Phyſalis I.
Atropa I.
Phyteuma II.
Campanula VIII.
Lonicera II.
Rhamnus II.
Evonymus I.
Ribes IV.
Hedera I.
Glaux I.

*Digynia.*

Aſclepias I.
Gentiana IV.
Chenopodium VIII.
Herniaria I.
Vlmus I.
Eryngium I.
Sanicula I.
Heracleum I.
Oenanthe I.
Caucalis II.
Daucus I.
Tordylium II.
Peucedanum I.

Conium I.
Athamanta II.
Bupleurum III.
Laſerpitium II.
Sium II.
Angelica I.
Scandix II.
Chaerophyllum V.
Aethuſa I.
Phellandrium I.
Seſeli I.
Paſtinaca I.
Anethum I.
Aegopodium I.
Apium I.
Pimpinella I.
Carum I.

*Trigynia.*

Viburnum II.
Sambucus II.
Staphylaea I.
Alſine I.

*Tetragynia.*

Parnaſſia I.

*Pentagynia.*

Linum I.
Droſera I.

*Polygynia.*

Myoſurus I.

## CLASSIS VI.

### HEXANDRIA.

*Monogynia.*

Berberis I.
Leucoium I.
Narciſſus I.
Allium III.
Convallaria V.
Anthericum II.
Ornithogalum II.
Aſparagus I.
Lilium I.
Acorus I.
Juncus VIII.
Peplis I.
Colchicum I.
Triglochin II.
Rumex VIII.

*Polygynia.*

Aliſma I.

## CLASSIS VII.

### HEPTANDRIA.

*Monogynia.*

Trientalis I.

## CLASSIS VIII.

### OCTANDRIA.

*Monogynia.*

Epilobium IV.
Oenothera I.

Vacci-

Vaccinium II.
Erica I.
Daphne I.

*Trigynia.*

Polygonum VII.

*Tetragynia.*

Paris I.

## CLASSIS IX.
### ENNEANDRIA.

*Hexagynia.*

Butomus I.

## CLASSIS X.
### DECANDRIA.

*Monogynia.*

Monotropa I.
Pyrola III.

*Digynia.*

Scleranthus II.
Chryſoſplenium II.
Saxifraga II.
Gypſophila I.
Saponaria II.
Dianthus VI.

*Trigynia.*

Arenaria III.
Stellaria IV.
Cucubalus I.
Silene II.

*Pentagynia.*

Sedum IV.
Spergula I.
Ceraſtium IV.
Agroſtemma I.
Lychnis III.
Oxalis I.

## CLASSIS XI.
### DODECANDRIA.

*Monogynia.*

Aſarum I.
Lythrum I.
Portulaca I.

*Digynia.*

Agrimonia I.

*Trigynia.*

Reſeda II.
Euphorbia VI.

*Dodecagynia.*

Sempervivum I.

## CLASSIS XII.
### ICOSANDRIA.

*Monogynia.*

Philadelphus I.
Prunus III.

*Digynia.*

Crataegus III.

*Trigynia.*

Sorbus I.

*Pentagynia.*

Meſpilus II.
Pyrus II.
Spiraea II.

*Polygynia.*

Roſa IV.
Rubus IV.
Tormentilla I.
Fragaria I.
Potentilla IV.
Geum II.

## CLASSIS XIII.

### POLYANDRIA.

*Monogynia.*

Papaver IV.
Chelidonium I.
Actaea I.
Ciſtus I.
Tilia I.
Nymphaea I.

*Trigynia.*

Delphinium I.
Aconitum I.

*Pentagynia.*

Aquilegia I.
Nigella I.

*Polygynia.*

Clematis I.
Thalictrum II.
Helleborus I.
Caltha I.
Anemone V.
Trollius I.
Ranunculus XII.
Adonis I.

## CLASSIS XIV.

### DIDYNAMIA.

*Gymnoſpermia.*

Leonurus I.
Glecoma II.
Mentha V.
Teucrium I.
Ajuga II.
Betonica III.
Lamium III.
Galeopſis IV.
Stachys III.
Nepeta I.
Ballota I.
Marrubium I.
Scutellaria I.
Thymus I.
Prunella I.
Origanum I.
Clinopodium I.

*Angioſpermia.*

Orobanche I.

La-

Lathraea I.
Euphraſia III.
Rhinanthus I.
Melampyrum IV.
Scrophularia II.
Digitalis II.
Antirrhinum IV.
Pedicularis II.

## CLASSIS XV.

### TETRADYNAMIA.

*Siliculoſa.*

Draba I.
Myagrum II.
Iberis I.
Alyſſum I.
Cochlearia I.
Thlaſpi IV.

*Siliquoſae.*

Rhaphanus I.
Eryſimum IV.
Cheiranthus I.
Arabis I.
Braſſica II.
Turritis III.
Dentaria I.
Cardamine IV.
Sinapis II.
Siſymbrium IV.

## CLASSIS XVI.

### MONADELPHIA.

*Decandria.*

Geranium X.

*Polyandria.*

Malva III.
Althaea I.

## CLASSIS XVII.

### DIADELPHIA.

*Hexandria.*

Fumaria II.

*Octandria.*

Polygala I.

*Decandria.*

Spartium I.
Geniſta II.
Anthyllis I.
Ononis II.
Orobus II.
Lathyrus IV.
Vicia VII.
Aſtragalus II.
Trifolium XIII.
Hedyſarum I.
Coronilla I.
Hippocrepis I.
Medicago III.
Ervum II.
Lotus I.

## CLASSIS XVIII.

### POLYADELPHIA.

*Polyandria.*

Hypericum VII.

## CLASSIS XIX.

### SYNGENESIA.

*Polygamia aequalis.*

Cichorium I.
Hypocheris III.
Tragopogon II.
Picris I.
Leontodon III.
Sonchus II.
Scorzonera II.
Crepis III.
Chondrilla I.
Prenanthes I.
Lactuca I.
Hieracium VIII.
Lapsana I.
Hyoseris I.
Carlina II.
Cnicus II.
Arctium I.
Carduus IX.
Serratula II.
Onopordon I.
Eupatorium I.
Bidens II.

*Polygamia superflua.*

Artemisia III.
Tanacetum I.
Conyza I.
Gnaphalium IV.
Bellis I.
Matricaria III.
Chrysanthemum III.
Doronicum I.
Arnica I.
Inula III.
Erigeron II.
Solidago II.
Senecio VI.
Tussilago III.
Aster II.
Anthemis III.
Achillaea II.

*Polygamia frustranea.*

Centaurea V.
Coreopsis I.

*Polygamia necessaria.*

Filago III.
Othonna I.

*Monogamia.*

Iasione I.
Viola V.
Impatiens I.

## CLASSIS XX.

### GYNANDRIA.

*Diandria.*

Orchis IX.
Satyrium I.

Ophrys

Ophrys III.
Serapias IV.
Cypripedium I.

*Polyandria.*

Arum I.

## CLASSIS XXI.

### MONOECIA.

*Monandria.*

Zannichellia I.

*Diandria.*

Lemna III.

*Triandria.*

Carex XVI.
Sparganium I.
Typha II.

*Tetrandria.*

Vrtica II.
Betula II.

*Polyandria.*

Myriophyllum I.
Ceratophyllum I.
Poterium I.
Fagus I.
Quercus I.
Corylus I.
Carpinus I.

*Monadelphia.*

Pinus IV.

*Syngeneſia.*

Bryonia I.

## CLASSIS XXII.

### DIOECIA.

*Diandria.*

Salix IX.

*Tetrandria.*

Viſcum I.

*Pentandria.*

Humulus I.

*Octandria.*

Populus II.

*Enneandria.*

Mercurialis II.

*Monadelphia.*

Iuniperus I.

## CLASSIS XXIII.

### POLYGAMIA.

*Monoecia.*

Holcus I.
Vaillantia II.
Acer III.
Atriplex II.

*Dioecia.*

Fraxinus I.

## CLASSIS XXIV.

### CRYPTOGAMIA.

*Filices.*

Equiſetum IV.
Ophioglo ſſum I.

Osmunda II.
Acroſtichum I.
Polypodium VI.
Aſplenium II.
Pteris I.

*Muſci.*

Lycopodium II.
Sphagnum I.
Phaſcum I.
Polytrichum I.
Mnium X.
Bryum XX.
Hypnum XXV.
Fontinalis I.
Buxbaumia II.

*Algae.*

Marchantia II.
Iungermannia XI.
Lichen XXXVII.
Byſſus VII.
Tremella III.
Vlva I.
Conferva I.
Chara I.

*Fungi.*

Agaricus XIX.
Boletus IV.
Hydnum II.
Phallus II.
Elvela VII.
Peziza I.
Clavaria IV.
Lycoperdon III.
Mucor II.

TRIGA OBSERVATIONVM

# SARCO - HYDROCELES

RARAE MAGNITVDINIS HISTORIAS

EXHIBENTIVM,

SVBIVNCTA SIMVL

# DISQVISITIONE CAVSSARVM,

CVR SARCO-HYDROCELE

IN TESTE SINISTRO FREQVENTIVS,

QVAM DEXTRO OCCVRRAT?

EXPOSITA

A

GEORGIO BALTHASAR STOLLE,

Medicinae Doctore et Practico Suevofurtenſi, Caeſareaeque Leopoldino-Carolinae Academiae Naturae Curioſorum

Phaeton V.

DICTO.

Con-

# Conſpectus Disquiſitionis.

I. Prooemium. §. I.

II. Expoſitio diverſarum, Auctorum inter ſe diſcordantium, ſententiarum, de uſitatiore Sarcoceles ſede. §. II.

III. Inſtituti ratio ipſa §. III. ſcilicet

IV. Demonſtratio veritatis hiſtoricae, quod in teſte ſiniſtro ſarcocele frequentius occurrat, quam in dextro, et quidem

א. a poſteriori, ſive ab experientia §. IV. V.

* ſi a cauſſa interna oritur. §. VI.

ב. a priori ſive ex ipſa morbi natura, ubi evincitur

A. ipſa morbi Sarcoceles eſſentia. §. VII. et

* Obiectione, quod ſcilicet non Sarcoma ſit, §. VIII. remota et refutata,

B. demonſtratur, quod Scirrhus teſticuli ſit,

1. ex ipſa morbi natura et geneſi, quae nimirum oritur:

a) a nimia humorum congeſtione ab obſtructis viſceribus in vaſa genitalia coactu §. IX. id quod

1. ex lege hydraulica, et

2. ex experientia §. X.

3. ex experimentis in animalibus captis §. XI. liquet; inde oritur

b) In-

b) Inflammatio testis ipsa §. XII. cuius

α) Signa essentialia §. XIII.

β) Transitus in

aa) Scirrhum et

bb) Cancrum, qui veram Sarcocelen constituunt, §. XIV. explicantur

2. ex Auctorum consensu. §. XV.

V. Refutatio opinionum Auctorum a nobis dissentientium §. XVI.

VI. Hydroceles naturae et geneseos succincta explicatio §. XVII.

VII. Rationes ipsae enodantur, cur Sarcocele crebrius testi laevo, quam dextro insideat, et quidem

*aa.* generatim §. XVIII.

*bb.* speciatim nimirum

αα) prima. §. XIX. XX. XXI.

ββ) secunda. §. XXII. XXIII.

γγ) tertia. §. XXIV.

δδ) quarta. §. XXV.

εε) quinta. §. XXVI.

*cc.* specialissime, §. XXVII.

*dd.* refutatio sententiae Hildani nostrae adversae et huius doctrinae usus. §. XXVIII.

## OBSERVATIO I.

Titius, habitu corporis teneriori et infirmo praeditus, vitam umbratilem vivens eamque sedentariam, discordia et rixis domesticis fere quotidianis lacessitus, diu multumque cum symptomatibus hypochondriacis conflictatus fuit, quae, quum interdum incrementum quidem caperent, a periodico autem per vasa haemorrhoidalia sanguinis fluxu, modo parciori modo largiori, rursum mitescerent, ideoque eius labores, in pane lucrando quotidiano, assiduos, vix interrumperent, floccipendebat, vano delusus praeiudicio, vires naturae, in debellandis eiusmodi incommodis, suffecturas esse satisque validas.

Anno 1760. mense Octobris in itinere constitutus, coeli procelosi et pluviosi inclementiam tantam expertus est, ut febre correptus, vix ad suos redux, membra delassata lecto tradere cogeretur. Postridie, excretione sanguinis haemorrhoidalis redeunte, morbi remissionem sentiebat. Pomeridie autem ira vehementissime perculsus, sanguinis fluxu subito cessante, summa eum invaserat praecordiorum anxietas, plenaria virium et appetitus deiectio, vomitus cum doloribus colicis et lumborum, atque febris, singularis plane, uti dixit, indolis. Haec enim quovis triduo periodice cum frigore revertebatur satis notabili, quod aestus pariter immodicus excipiebat, quo post meridiem mitescente quidem, non tamen prorsus intermittente, novos praedicti aestus insultus, singulis diebus, coelo vesperascente, absque tamen frigore praevio redeuntes, mediaque nocte itidem remittentes, passus est aegrotus. Silentio neutiquam est praetereundum, quod fando plus vice simplici ab illo accepi, se nimirum, quoties frigus, quovis triduo revertens, ipsum adorsum esset, toties, praeter summam illam prae-

praecordiorum anxietatem, dolores colicos resuscitari sensisse, horumque tormenta, postquam aliquoties abdomen aeque ac regionem lumbarem quam crudelissime excruciassent, ex improviso, priori sede in abdomine sensim derelicta, in testiculum lateris sinistri migrasse, illum una cum funiculo spermatico eiusdem lateris intumuisse, cruciatusque in eodem genuisse tantos, ut ad quemvis tactum ingemiscens sui interitum parari credidisset. Febre illa, quae semitertiana Pathologis audit, venaesectione et medicamentis, nescio quibus, aegerrime fugata, et incendio testiculi una cum acutissimo dolore paucis diebus praeterlapsis quadantenus consopitis, eiusdem tumore licet parum imminuto leviorique, attamen duriore quam antea superstite, utcunque convaluit aeger. Etenim ab eo inde tempore crebrioribus alvi obstructionibus, adpetitu vago, borborygmis, tumore abdominis sensim pedetentimque increscente, doloribusque colicis, a levissima causa recrudescentibus, cum oris siccitate et siti praeternaturali obnoxius, ultra semestre spatium valetudine usus fuit dubia et satis infirma.

Calamitatis suae pertaesus, eo tempore Agyrtae cujusdam, confinia civitatis nostrae salutantis et thrasonianis pollicitationibus pharmaca sua aegrotantibus obtrudentis, medicationi se permisit, qui morbum ab impuro coitu contractum falso credidit, eundemque medicamentis multifariis, tam ore capiendis, quam testiculo, falso pro venereo habito, externe applicandis, expugnandum et eradicandum aggressus est. Misero vero aegroto, magmata Thrasonis antivenerea sedulo haurienti, praeter dolores abdominis atque testiculi, eorundem quoque tumorem in dies augeri persentiscenti, alia iste exhibuit sorbillanda. Tantum vero abfuit, ut ab iisdem quid quam levaminis, ne minimum quidem, in eius redundaret valetudinem, ut potius omnia in peius ruitura animadverteret afflictus. Sumto enim medicamento, confestim quidem cruciatus sopiri in corpore suo animadvertebat credulus aeger, diriores vero

auctioresque paucis horis praeterlapsis refricabantur. Irrita igitur spe, mensis spatio cum pristina sanitate in gratiam redeundi, consiliis huius Medicastri usus, iam vero delusus, dimisit impostorem vagabundum. Hoc facto, nulla fere dies sine minis increscentis mali praeteriit. Testiculus enim, licet induratus, antea tamen fere prorsus indolens, nunc in dies non sine maximo doloris sensu in maius pondus et volumen excrevit, abdominisque tumor et inflatio mirum in modum ita fuerunt auctae, ut crebrius crepaturam minitarentur, et tandem aegrotum, abdomen suum nimis ponderosum diutius circumferre impotentem, grabatulo affigerent. Tantis aerumnarum fluctibus submersus me in consilium vocari iussit. Venienti mihi lacrymabundus aegrotus narravit, quae relata retuli, superadditis querelis, sibi, appetitum cibis vel concoctu facillimis expleturo, ventriculum inflari, praecordiorum anxietatem, nauseam cum doloribus colicis, testiculi cruciatus semper renovantibus, progigni; quodsi vero hisce calamitatibus deterritus in ieiuniis miseriarum quaereret solatium, modo lipothymiam, modo anorexiam cum borborygmis, ranarum coaxantium clamorem aemulantibus, obortis, haud leviorem ipsi creare molestiam. Denudato deinde corpore obstupui, extremitates corporis istius superiores et pectus adeo marcida conspiciens atque consumta, ut vix cutis ossa tegeret; inferioribus e contrario, una cum pene, mirum in modum oedemate tumefactis. Inprimis scrotum et abdomen monstri quid prae se tulerunt: Prius enim itidem oedematosum, testes recondidit, quorum dexter quidem paulo maior fuit, quam in statu naturali deprehenditur, sinister vero adeo infartus tumidusque fuit, ut ab infantis recens nati capite parum, immo nihil, magnitudine abludens, duritie et gravitate lapidem aemularetur, cuius facies superior et margines quaquaversum inaequaliter intumuerunt, inferior autem superficies aequaliter distensa fuit et tumefacta, non secus, ac si digitus explorans glisccndo ve-

cam

cam in ea parte, aqua turgentem, tangeret. Poſterius, ſcilicet abdomen, in modum tympani tumidum, inflatorum inteſtinorum iuga non ſolum, ſed etiam in ſiniſtri hypochondrii regione tantum exhibebat tumorem, verſus umbilicum atque dextra ilia vergentem, tactuique parum vel prorſus nihil cedentem, qui non in manus explorantes tantum, ſed et in oculos incurreret. Huic lernae malorum, nulla plane arte medicabilium, febrem hecticam ſimul coniunctam tandem cataſtrophen addituram eſſe, flebile denunciavi ſolatium. Dictum, factum. Nonnullis enim hebdomadibus praeterlapſis, dolorum, quorum hactenus plenariam requiem nunquam ſenſerat, acerbiſſimorum cruciatus repente eius abdomen occupabant atque adeo torquebant, ut miſeri planctus gemitusque animo, vel ſcopulis immobiliori, moverent miſericordiam. Alvo eius ſegniori et plerumque, niſi medicamentis reſerata, obſtructa, in hiſce rerum anguſtiis iterum clysmate emollita, excrementisque nigricantibus, picis ad inſtar prodeuntibus, ſubitaneum tantorum tormentorum ſoporem ſenſerat aeger; ſuperveniente vero mox apoplexia, virium reliquiae, quae perexiguae fuerunt, prorſus exſtinctae ſunt, aeſtuque vehementi partes internas exurente, externis algido ſudore ſuperfuſis, ſoporoſus per integrum fere diem ſuperſtes atque agonizans, rebus humanis tandem aliquando exemtus fuit. In perſcrutandis tantarum aerumnarum fontibus curioſus, a defuncti uxore et parente etiam atque etiam petii veniam, corpus beate mortui cultro anatomico aperiendi, ſed fruſtra; ſollicitavi iterum, iterumque ferens repulſam, ſurdis fabulam narravi. Germani denique fratris iſtius, in re anatomica non prorſus hoſpitis, miniſterio adiutus, voti mei, licet clandeſtino modo, compos factus fui, eoque cum Chirurgo et binis, quibus defuncto, dum viveret, familiariter uſus fuit, praeſertibus, ſectionem demum aggreſſus ſum. Diſſectum igitur ſcrotum enucleavi, utrumque teſticulum denudavi, quorum dexter quodammo-

do inflatus et maior erat, quam in ſtatu ſano plerumque deprehenditur; ſiniſter vero eiusmodi praebuit ſpectaculum, ut nemo adſtantium eum ſine ſtupore adſpicere potuerit. Habitus enim illius ſupra iam delineatus inaequaliter tumidus, inteſtinula quaſi indurata referebat, duritieque lapidi vix cedens, in infima parte veſica, humoris feroſi, tunicas vaginalem inter et albugineam collecti, menſurae fere quadrante repleta, erat obvelatus ac volumine auctus. Ipſe teſticuli tumor induratus, quem, cum aquoſo iunctim ſumtum, Chirurgi vulgo Hydro-Sarcocelen ſive herniam aquoſo carnoſam ſalutare amant, quatuor libras et quod excurrit ponderans, ex funiculo pependit ſpermatico, qui itidem induratus adeo intumuerat, ut quinque digitorum in faſciculum complicatorum volumen, niſi ſuperaret, certe aequaret, funemque nauticum referret. Ob volumen hocce nimis monſtroſum iſtum conſervari volui; aſt, vix pauci menſes praeteriere, cum eundem in mucum purulentum reſolutum collapſumque viderem, quocirca in eius nucleo pus iamiam illum ſenſim exedens, reconditum fuiſſe, opinatus ſum.

Hiſce ita cognitis, integumentis communibus et muſculis abdominalibus demtis, ipſum abdominis cavum aperui, quod conſpicientibus tantum incuſſit ſtuporem, ut iam attoniti adſtantes mihi cauſſam morbi, omnem omnino medelam reſpuentis, illis explicanti, adſtipularentur. Oſtendimus nimirum, praeter liquoris ichoroſi copiam haud mediocrem, tumorem alium ſatis monſtroſum, integrum fere abdominis ſpatium occupantem, per integumenta communia, uti ſupra iam innuimus, conſpicuum atque palpabilem, qui in ſiniſtro hypochondrio in tantum adſcenderat collem atque faſtigium, ut inteſtini coli curvaturam ibi ſatis notabilem et ſollemniter in gyrum contortam, explicaret et e ſede ſua naturali dimoveret. Ipſum inteſtinum colon cum coeco mirum in modum inflatum, et ad crepaturam usque fere flatibus turgidum, eidem praefato tumori affixum fuit, et, ubi in inteſtinum rectum deſinens ultimam

mam formare solet curvaturam, anguſtius redditum, puncta necroſi ſiderata exhibebat conſpicienda. Cuncta vaſa, per integrum fere coli tractum, in ea parte, qua huic tumori accreverat, atrorubente ſanguine referta erant et turgida. Inteſtina, quae vocant tenuia, et imprimis ileum atque ieiunum, itidem praeter conſuetudinem inflata, tam inter ſe, quam cum illo tumore conglutinata atque coalita viſa, ab eodem tumore ad dimidium abſcondebantur. Ablatis poſtea inteſtinis craſſis et ex parte tenuibus, illius tumoris focum atque fomitem penitius cognovi et rimandum ſuſcepi. Fuit ſcilicet meſenterium ſteatomatoſum, cuius utraque lamella a materia adipoſa ſeu ſebacea, uti videbatur, pollice uno alterove craſſa et tumefacta, in meditullio ſuo liquorem ex albo flaveſcentem, puri, quod chirurgi ita vocant, cocto parum vel nihil abſimilem, continebat. Idem ſteatoma meſenterii, quod umbilicalem, utrasque lumbares hypochondriacasque regiones et imprimis ſiniſtras tenebat occupatas, ulteriorem funiculi ſpermatici indurati decurſum accuratius rimaturo cultro anatomico aditum reddidit perdifficilem. Id pro certo affirmare poſſumus, eandem funiculi inaequaliter tumidi et indurati partem, quae corpus pampiniforme ſalutatur ab Anatomicis, omnium craſſiſſimam et maxime infarctam fuiſſe deprehenſam; ipſa autem ſpermatica vaſa in ſui origine quadruplo, immo adhuc amplius, capaciora a conſtanti alias naturae lege deflexiſſe et aberraſſe. Vaſa haec memorata et renalia unacum rene ſiniſtri lateris, pariter ſteatomatoſo adipe obvoluta erant; Ren ipſe marcidus et eius vaſa emulgentia, licet paucum ſanguinem nigrum continentia, collapſa et prae illis, ad dextrum renem tendentibus, multo ampliora apparuerunt. Lien ſolito maior ſanguine pariter nigricante erat refertus: Pancreas ex parte materia, uti videbatur, cretacea induratum. In Hepatis ſimiliter morboſi et ſatis ponderoſi ſuperficiebus aeque atque meditullio, tubercula quam plurima ſcirrhoſa, globulos luſorios referentia et mentientia conſpexi-

mus

mus obvia. Cordis thalamum dextrum polypoſo cruore impletum; ſiniſtrum vero ab eodem vacuum et exinanitum contemplandum exhibuimus.

## *OBSERVATIO II.*

Tragico hocce et ſatis funeſto morbi exitu contriſtatus Caius, eodem tempore teſticulum pariter ſiniſtrum Hydro-Sarcocele adfectum circumferens, diuturnisque dorſi cruciatibus, a nimio eiusdem pondere ortis auctisque, motus, eundem ſibi caſtratione auferri paſſus eſt: Qui a Chirurgo noſtrate utcunque feliciter exfectus, integra Medicorum noſtratium corona praeſente, duo dimidiumque pondo, ni fallor, ponderavit, excepta aqua, quippe quae etiam albugineam inter et vaginalem tunicas collecta, ob incautam vero huius veſicae laeſionem a Chirurgo perpetratam, antea iam exhauſta fuit et profuſa. Caeteroquin habitus huius σαρκοκηλης ſupra iam delineato, ſi a volumine illo nimis monſtroſo diſceſſeris, adeo ſimilis fuit, ut vix ovum ovo deprehendatur ſimilius. Analogam harum herniarum iconem contemplari geſtiens, figuram IV. ab Excell. Heiſtero in Diſſertatione, de Hernia carnoſa vulgo Sarcocele dicta, Helmſtad. 1754. delineatam, videat. Superficie inaequali fuit teſtis ſcirrhoſus, duritieque tanta, ut cultro diſſecanti aegre ſuperari poſſet. Ipſe vero teſticulus, transverſus, licet aegerrime, diſſectus, colorem ex flavo palleſcentem exhibuit. Cicatrice vulneri obducta, per trimeſtre ſuperſtes vitae valetudinisque in dies infirmioris reliquiis fruebatur aeger. Phthiſis a liene, nimium quantum infarcto et indurato, nata, eiusdem vitae ſanitatisque reliquias lento gradu ad metam fatalem deduxit.

## *OBSERVATIO III.*

Poſtremo anno 1765. Piſtor quidam per ſemeſtre ſpatium cauſarius et poſt febrem quartanam, praepoſtere curatam, tabe,

tabe, omnes corporis vires depaſcente, correptus, crebris doloribus colicis pertinacique alvi ſegnitie laceſſitus vixit. Nonnullis hebdomadibus ante, quam fatis fungeretur, nocturno ſopore laſſa membra refecturus, tam atrocibus corripiebatur inteſtinorum torminibus, ut ne tactum quidem abdominis, tympani inſtar a flatibus tumidi, perferre poſſet. Vix ac ne vix quidem tantos cruciatus miteſcere ſenſit iſte aegrotus, cum praeter teſtis itidem ſiniſtri maximum dolorem, cum ſenſu pali ardentis, regioni lumbari ſiniſtrae infixi ſtipatum, eiusdem teſticuli tumorem, in modum ovi gallinacei et, trium circiter hebdomadum progreſſu, in pugni magnitudinem creſcentem, animadverteret adflictus. Volumen hepatis adeo increverat, ut etiam in hypochondrio dextro partem illius haud exiguam induratam vel infarctam tangere potuerim, ob quam cauſam ſubinde color faciei ictericus, totusque corporis habitus cachecticus fuit. Febris lenta, in phreniticam tandem degenerans, eundem vitam ſuam calamitoſam cum morte ſatis praematura commutare coëgit. Id, quod maxime dolendum venit, eſt, quod vana et ſtolida opinio praeconcepta, neſcio quae, animum plebis a cultro anatomico, in demortuis morborum mortisque cauſſas inveſtigaturo, noſtra etiamnum aetate deterreat; hac enim occoecati domeſtici binorum horum defunctorum ſuperſtites, reluctati fuerunt atque mihi impedimento, quo minus corporum denatorum penetralia curatius recludere potuerim.

## DISQVISITIO CAVSSARVM CVR SARCO-HYDROCELE IN TESTE SINISTRO FREQVENTIVS, QVAM IN DEXTRO OCCVRRAT?

### §. I.

En tibi, Lector benevole, trigam Obſervationum Sarco-Hydroceles rarae magnitudinis hiſtorias exhibentium, in quibus varia notatu digniſſima occurrere, lubentiſſime fateberis. Sic candido calculo dignum eſſe exiſtimamus, febrem ſemitertia-

nam, cuius fomes et focus usitatissime Mesenterium esse solet, etiam heic ex eiusdem inflammatione propullulasse. Deinde sicco prorsus pede praeterire steatoma illud ponderosum atque monstrosum in Mesenterio obvium, nefas foret, cuius generis exempla bina me in Theatro anatomico Xenodochii Regii, quod Argentorati floret, vidisse, probe memini, quorum alterum septendecim, alterum viginti quatuor libras, si calculum recte posui, ponderavit, et cum hoc, nisi graviori pondere, certe eodem fuisse nostrum Mesenterii Steatoma, pro certo asseverare possum. Posthaec idem Steatoma inflammationi Mesenterii sua incunabula debere, non sine ratione contendimus. Ne vero nimis longi simus, missis hisce, ὡς ἐν παροδῳ recensitis, in praesenti non possumus non, quin palam confiteamur, oculos animumque nostrum inprimis in se convertisse: Primo monstrosum Sarco-hydroceles volumen: Secundo hanc Sarcocelen subinde testem sinistrum prae dextro infestare: Tertio eandem modo Mesenterii, modo Hepatis, Lienis Pancreatisque obstructionem et infarctum, modo dolores colicos, eosque acerbissimos, concomitari, hacque semel nata, dolorum saevitiam sopiri, vel saltem mitescere. Ut igitur certior fierem, an ex constanti fidae experientiae lege contingat, ut magis et usitatius in laevo teste, quam dextro, domicilium suum figat Sarcocele, non modo quae experientia edoctus sum et literis in memoriae meae subsidium conscripsi, sed etiam Auctorum de hoc morbo agentium, monumenta sedula manu evolvi atque revolvi.

§. II.

Si igitur variae summorum ceteroquin in arte chirurgico-medica Virorum sententiae, de usitatiore Sarcoceles sede, aperiendae sunt et recensendae, quilibet statim intelligat, earum discrepantiam esse tantam, ut animum, nullis rationibus certis et indubitatis instructum, omnino detineant suspensum. Sic illustris *van* SWIETEN ipse auctor est, aliquando, inquiens, in utroque teste, saepius in alterutro tumorem nasci

ci *a*); utri autem innaſcatur? non definit. E contrario circa dextrum utplurimum teſticulum hernias carnoſas oriri, raro circa ſiniſtrum, HILDANUS putat *b*). Huic adverſam plane ſententiam fovere RIOLANUM, MOLINETTUM et LINDENIUM *c*), ſiniſtrum teſtem maiorem facientes, refert HALLERUS: An vero ex certa obſervatione id eveniat, ipſe addubitat; diſertis enim ibidem innuit verbis, ſe facilius *H. Fabricio ab Aquapendente* credere, ſaepe quidem inaequales eſſe, legem vero, uter maior ſit? non obſervare *d*). Eandem ſententiam iam ETMÜLLERUM amplexum fuiſſe, notum eſt; graviſſimis enim verbis legimus tradentem: Sarcocele communis eſt ambobus teſtibus; ſiquidem tam in dextro, quam in ſiniſtro et Hydrocele et Sarcocele obſervata fuit *e*).

## §. III.

Quae cum ita ſint, ultro liquet, nos actum non eſſe acturos, ſi quaeſtioni: An Sarcocele teſtium alterutri frequentius inſideat? et utri eorum? deinde etiam cur id eveniat? diiudicandae et dirimendae iam immoramur. Quod ut a nobis rite peragatur, ex uſu erit atque neceſſe, ut primo ex argumentis, a poſteriori, uti aiunt, ſeu ab experientia fida, qua nihil certius eſt nihilque teſtatius, deſumtis, evincamus, quod in latere laevo frequentius occurrere ſoleat quam in dextro hernia carnoſa; quo facto, ſecundo rationes ex ipſa corporis humani fabrica depromtas, easque certiſſimas, cur eidem crebrius uſu veniat? fuſius ſubnexuri ſumus, quo aſſertum noſtrum ſupra omnis ſobriae dubitationis aleam ponamus.



*a*) Vid. Commentar. in H. Boerhaave Aphorismos de cognoſcendis et curandis morbis. Hildburgh. 1747. §. 484. p. 846.
*b*) Vid. Obſervation. et Curation. Chirurgic. Cent. IV. Obſerv. LXIV.
*c*) In Phyſiologia, pag. 270.
*d*) H. Boerhaave Praelect. Academicae c. notis Halleri, §. 645. not. 1.
*e*) Operum Medicor. Tom. II. Libr. III. cap. I. Art. V. pag. 992.

§. IV.

Si igitur, ut priori ſcopo ſtatim ſatis fiat, ea ingenue atque aperte dicenda ſunt, quae, ex quo in campo medico-chirurgico excolendo deſudavi, experientia duce et magiſtra didici, inficias ire non poſſum, me in tanto maiorem raptum fuiſſe admirationem et attentionem, cum animadverterem, morbos varios, quibus teſticuli in viris aeque, ac ovaria in feminis obnoxia ſunt, ſiniſtri lateris partes ante dictas frequentius quam dextri, occupare. Sic probe memini, me tam Argentorati, cum ſtudiorum cauſſa ibi morarer, quam alibi locorum, plus vice ſimplici defunctarum feminarum abdomina aperuiſſe et ovarium ſiniſtrum nunc hydrope affectum, nunc ſcirrhoſum inveniſſe: In cuius rei documentum et dexterrimum Anatomiae Profeſſorem eius Academiae Dn. D. PFEFFINGERUM, et praeſtantiſſimum Artis obſtetriciae Magiſtrum et Praeceptorem meum nunquam ſatis colendum, Dn. D. FRIEDIUM, utrosque teſtes oculatos, nominaſſe ſufficiat. Quandoquidem inter cetera, hac occaſione animum meum redit memoria Virginis, cui nimia ventris intumeſcentia dum viveret, furtivae graviditatis ſuſpicionem movit; ventre autem poſt eius obitum repentinum menſe Auguſti anni 1761. eodem Doctore PFEFFINGERO adſtante, adaperto, praeter enormem hydropem aſciten, ſiniſtrum ovarium ſcirrhoſum, magnitudine caput infantis recens nati aemulans, immo ſuperans, et adeo ponderoſum deprehendimus, ut Uterum ipſum extra abdomen protruderet, qui uteri prolapſus ob eandem cauſſam nullis adminiculis in priſtinum naturalem locum retropelli et reſtitui poterat. Analogum pariter ſtupendum Ovarii itidem ſiniſtri, hydatidibus, puſtulis, et ulceribus obſeſſi, quae mala etiam in ſcirrhoſi ovarii modo memorati ſinu obvia conſpeximus, pondusque XII. librarum ſuperantis exemplum, a noſtro iam relato parum abludentis, dexterrimus olim *Henricus* BASSIUS commemorat *f*). Memini porro, in Thea-

*f*) Obſervat. anatomico-chirurgic. Decad. IV. Obſ. VIII.

Theatro anatomico regii ſeu militaris Xenodochii, quod in eadem urbe floret, me variorum demortuorum militum ſcrota aperuiſſe, eorundemque teſticulos utplurimum ſiniſtros modo tumidos, modo induratos, modo inflammatos, modo prorſus corruptos inveniſſe; et ſi uterque teſticulus male affectus fuerat, ſiniſtri tamen volumen dextro maius plerumque reperiebatur. Ipſos quoque teſticulos venereos ſiniſtri lateris prae dextro frequentiores eſſe, ipſa experientia edoctus fui. Accedit, plures maritos, et praeſertim hypochondriacos atque haemorrhoidarios, anxias querelas mihi aperuiſſe, teſticulum plerumque ſiniſtrum crebrius ſibi ex improviſo inflari, iſtum ipſis pendendo dolere greſſumque impedire; eundem tamen modo quieta cubatione ſupina, modo alvo laxiore facta, aut etiam, dummodo doloris vehementia permitteret, ſeminis eiaculatione rurſus diſcuti. Neque heic intertexere, inopportunum erit, quae, haec dudum iam praemeditatus, in tympanitico annotavi. Paucis ſcilicet abhinc menſibus Dietloffrodam, pagum quatuor circiter milliaria a Suevofurtho noſtro diſſitum, ab aegro Paſtore Eccleſiae eiusdem vocatus fui, ibique inter alios aegros offendi tympanite iam confectum ruſticum et articulo mortis pedetentim appropinquantem, qui ſimiliter, praeter diros abdominis cruciatus, de teſtis ſiniſtri, in ovi anſerini magnitudinem paucis abhinc diebus intumeſcentis, vehementiſſimo dolore conqueſtus eſt.

§. V.

Quid? quod, ut adverſae ſententiae Patronos ſiniſtrum teſtem, prae dextro, germanum et uſitatiſſimum Sarcoceles conceptaculum negantes, ſuo, ut aiunt, gladio iugulemus, eisdemque calculum ſuum, noſtrae ſententiae adiiciendum, extorqueamus, aſſumimus, quae de frequentiore Hydroceles domicilio, uno veluti ore, contendunt, dicentes nempe, Herniam aquoſam, ſi ex cauſſa interna ac latente originem habet, utplurimum ſiniſtram ſcroti partem occupare, ferosumque hu-

morem illum in membrana teſtem involvente, erythroidea dicta, colligi *g*) vel, ut BONETI verbis utamur, Hydrocelen, dicentis, a latente cauſſa originem ducentem, nunquam alium, quam ſiniſtrum teſtem occupaſſe, diligenter nobis inquirentibus obſervatum *b*). Atqui deinceps (§. XVII.) evicturi ſumus, Hydrocelen, ſi Sarcoceles inveteratae comes eſt, ut de quibus heic nobis ſermo eſt, iisdem cauſſis ſua debere incunabula. Nonne igitur iure meritoque colligere nobis licitum erit, easdem cauſſas eosdem effectus edituras eſſe, ideoque Hernias carnoſas ſiniſtras crebriores eſſe quam dextras. Noviſſime, ne quis nos mera luxuriantis ingenii figmenta heic narraſſe ſibi perſuadeat, nec deſunt teſtimonia Auctorum, quos experientia pariter docuit, teſticulum ſiniſtrum prae dextro ſaepius maiorem offendi, quosque, ſi vacaret eſſe longiori, in medium producere poſſem. Sufficiat teſtem, omni exceptione maiorem, *Caſp.* BARTHOLINUM appellaſſe, qui ſiniſtrum teſtem dextro ſemine magis turgentem plenioremque, nec non maiorem graviſſimis verbis commemorat *i*).

## §. VI.

Haec (§. IV. V.) modo memorata, cum triga Obſervationum collata, me moverunt, ut nullus dubitarem, quin palam contendam, Sarco-hydrocelen, ſi a cauſa interna fuerit producta, ſiniſtrum teſtem ſollemnius crebriusque infeſtare, quam dextrum. Tantum tamen abeſt, ut hoc aſſerto contendere velim, ex conſtanti naturae lege nullaque habita cauſſarum ratione Sarco-hydrocelen, ſiniſtrum teſticulum occupare, ut potius affirmem, herniam carnoſam aeque ac aquoſam, ſi a cauſ-

ſa

*g*) HILDANUS, libr. cit. Cent. IV. Obſerv. LXVI. p. 114.

*b*) In Sepulchreto ſ. Anat. pract. Tom. III. Sect. XXX. Obſerv. I. p. 20. et 15. qui ibidem pag. 13. HORSTIUM hernias aquoſas lateri ſiniſtro valde familiares aſſerentem allegat.

*i*) Inſtitution. Anatomic. a Th. Bartholino edit. Lugd. Batav. cIↃIↃCXLI. pag. 120. 122.

ſa externa naſcitur, modo dextrum, modo ſiniſtrum, teſtem laceſſere et inflare; ſin vero citra externam cauſſam violentam oriatur, ceteraque fuerint paria, uſitatius ſaepiusque ſibi ſedem in ſiniſtri lateris teſte, quam dextri figere.

## §. VII.

Perſpecta iam morbi noſtri veritate hiſtorica, in eo eſſet, ut ſtatim argumenta ex ipſa corporis noſtri ſtructura traderemus et explicaremus, quo quilibet intelligeret, cur Sarcocele hoc, nec alio, modo evenire ſoleat; cum vero his, pro eo ac merentur, intelligendis, plurimum luminis ipſa Sarcoceles eſſentiae explicatio afferat, expediet, ut antea huius affectus indolem enodandam aggrediamur. Si itaque dicendum, quid ſit, de quo nobis ſermo eſt? Herniam carnoſam, Graecis Σαρκοκήλη dictam, *Teſticuli Scirrhum* ſalutare, nulli dubitamus, quum non modo ipſe fiendi modus, ſymptomataque eſſentialia, omnem ſcirrhum concomitantia, ſed etiam eiusdem in carcinoma degeneratio et denique unanimis plurimorum in ſcientia chirurgica certe Principum conſenſus aſſerti noſtri veritatem evincant.

## §. VIII.

Quo aſſerto dicam non ſcripturi ſumus contendentibus, Sarcocelen potius Sarcomatis, quam Scirrhi, indolem et naturam prae ſe ferre, quum tumor carnoſus ſit, qui, teſticulo aut vaſis ſpermaticis aut faciei internae Dartos adhaerens, et a nutritia lympha in celluloſam harum partium telam copioſius affluente, ibidemque coacervata, et tractu temporis in carnoſam mutata ſubſtantiam, ortum duceret *k*). Verum enim vero, ſi quis Sarcocelen ideo Sarcoma appellare vellet, quia temporis tractu in ſubſtantiam, uti Veteres dixerunt, carnoſam mutatur; eidem omnis tumor in corpore noſtro obvius, qui temporis pro-

*k*) Confer. Spachii Diſſ. inaug. Caſum Sarco-hydroceles exhibens. Argent, 1761. pag. 13. et quibus ille ſuccinuit.

progreſſu in eandem cum Sarcocele ſubſtantiam carnoſam mutatur, Sarcomatis nomine inſigniendus eſſet; ſic uteri, mammarum, aliarumque partium ſcirrhi, Sarcomata eſſent appellandi, quia eandem indolem, Antiquitati ita vocatam, carnoſam immo etiam pene lapideam *l*), quam in prima atque ſecunda Obſervatione offendiſſe ſupra iam aſſeruimus, tempore labente, induere uſu veniunt. Quantum autem abeſt, ut ſibi quis perſuaderi patiatur, mammarum ſcirrhos et Sarcoceles in veram lapideam, calcariam, ſiliceamve naturam degeneraſſe, quia ita videntur et difficulter diſſecari queunt; tantum abeſt, ut credamus, eas indolem et ſubſtantiam vere carnoſam induere, quia Auctoribus ita videtur; nos potius affirmamus, genuinam huius diverſae Sarcoceles ſubſtantiae atque indolis materialem cauſſam a coagulo partis ſeroſo-lymphaticae, in vaſculis ipſis plus minusve indurato, omnis ſcirrhi vero fomite, naſci, quam ob cauſſam tam colorem flavo-albeſcentem exhibet, quam cultro diſſecanti modo magis, modo minus renititur; id quod ex infra enodandis clarius adhuc diſpaleſcet. Deinde eos ipſa vocabulorum analogia in errorem adductos eſſe, veroſimile eſt: quilibet enim, me quoque ſilente, utrumque verbum Σαρκοκήλης et Σαρκόμαλος graeco vocabulo τῆς Σαρκος ſua debere incunabula ſtatim intelligit. Enim vero tenento illi, non unam eandemque ſignificationem apud venerandam antiquitatem habuiſſe τῆς Σαρκος vocabulum; generatim omnia in corpore noſtro, quae mollia attactu ſunt, quorumque fabricam ignorabant, Veteres Σαρκας dixiſſe; ſpeciatim vero quintuplicem carnem, et inter illas etiam glanduloſam eos ſtatuiſſe, non minus erudite et verboſe, quam de induſtria *Abrahamus* Kaau enucleavit *m*). Multo minus ſuam ſententiam tueri poſſunt iſti, ſi, falſo et ſiniſtre ad

*l*) Bassius in libr. cit. Dec. II. Obſ. VI. de Mammarum ſcirrho ſiliceam pene nacto naturam.

*m*) Vid. Perſpiratio dicta Hippocrati anatomice illuſtrata. Lugd. Bat. 1738. Cap. XXV. περι σαρκων.

ad illuſtr. *van* SWIETEN teſtimonium provocantes, fingunt, quod ſcirrhus ſtricte ſic dictus ſedem ſuam in ſola glandula habeat *n*). Ita quidem docere illuſtrem *van* SWIETEN verum eſt: Scirrhi proprie dicti, inquientem, ſedes glandula eſſe videtur, ſive folliculus cavus, cuius latera omnis generis vaſculis conſtant *o*); eam vero ſolam ſedem eſſe, neutiquam adſtruit; quin immo, diſertis innuit verbis, etiam in aliis corporis locis, ita enim paulo infra pergit, in quibus arterioſa fabrica, absque folliculorum talium interpoſitione, ſecretus humor in communi quodam receptaculo colligitur, ſimilia mala, ſcilicet ſcirrhos, oriri poſſe, ipſeque ſtatim ibidem exempli gratia in medium profert teſtem ſcirrhoſum. Tenento igitur iſti, ſcirrhum in glandula naſci, non quatenus eſt glandula, ſed quatenus ex vaſculis omnis generis, germano ſcirrhi conceptaculo, eſt fabrefacta. Nec maiorem, immo nullam prorſus, veritatis ſpeciem conciliant ſententiae ſuae, affirmantes, Sarcocelen Sarcomatis ſpeciem eſſe, quia Sarcoma in tela celluloſa ſedem ſuam habet atque figit; nos enim nec telae celluloſae teſticuli, ſed ipſis teſticuli vaſis non adhaerere vel adnaſci, ſed potius inhaerere et innaſci, iam demonſtraturi ſumus.

§. IX.

Quemadmodum omnis ſcirrhus ſua incunabula inflammationi debet; ita etiam herniam carnoſam, quae teſticuli Scirrhus eſt, inflammationis, non quidem verae ſeu ſanguineae, ſed ſpuriae, vel uti BOERHAAVIO placet, ſeroſae *p*) ſobolem eſſe futuram, ultro liquet. Cum autem nulla in corpore noſtro oriatur obſtructio, germana inflammationis ſubſecuturae genitrix, niſi vel vaſcula iuſto anguſtiora fiant, quam ut expeditus liqui-

*n*) SPACHII Diſſ. cit. §. 3. in nota *a*).
*o*) Commentar. cit. §. 484. pag. 844.
*p*) BOERHAAVE in Aphorismis de cogn. et curand. morbis §. 122. et *van* SWIETEN in Commentar. in eundem §um.

liquidorum ea transfluxurorum circuitus requirat; vel humores copiosius adfluant, quam ut commode refluere queant; vel isti iusto spissiores atque tenaciores evadant, quam ut aequalem sui itum reditumque peragere queant *q*); perspicuum iam est, eadem quoque momenta caussarum Sarcocelen procreantium et efficientium catalogum absolvere. Ut igitur id, quod ianuam aperit viamque sternit, ut sanguis non modo abundantius in testium vascula congeratur, sed etiam eundem eo congestum impedit, quo minus satis expedite inde revertere possit, atque ideo eadem obstruit ac inflammat, detegamus, necesse esse credimus, ut in memoriam revocemus ea, quae (§. VI.) iam praefati sumus; nimirum nostrum affectum a latente et interna caussa procreari; hanc autem esse viscerum abdominalium obstipationem infarctumque, cuilibet, morborum historias sedulo et attente contemplaturo atque rimaturo, perspicere integrum est, quocirca herniam carnosam modo Hepati, modo Lieni, modo Pancreati obstructis et oppilatis, ideoque hypochondriaco malo, modo tympanitae, modo anomaliis haemorrhoidalibus, morbis singulis magna cognatione inter se iunctis, modo quoque Mesenterii scirrhis et steatomatibus, fidum comitem haerere, tam ab aliis Auctoribus memoriae proditum legimus, quam ex ipsa triga Observationum supra relatarum, perspicimus. Obstipatis enim visceribus, sanguinem aliosque humores a libero per eorum vasa impervia expeditoque transitu praeclusos, copiosius iusto ad vasa, vicinas partes perreptantia, congeri atque regurgitare, et pro viscerum varietate, in quibus accumulantur, varios progignere morbos, partim ex principiis hydraulicis evincere licet, partim morborum observationes, partim quoque experimenta, in vivis animalibus capta et instituta, extra omnem dubitationem ponunt.

§. X.

Notissima illa lex hydraulica monet, liquidum, quod per plures canales, inter se communicantes, movetur, si eorum

*q*) Iidem ibidem §. 108.

unus

unus alterve quocunque modo anguſtatur vel obturatur, et ideo illud liquidum hunc anguſtatum impeditius, vel obturatum prorſus non transfluere poteſt, non tantum copioſius ad pervios adhucdum conterminos canales regurgitare, ſed etiam multo celerius, quam antea, per illos ferri; de cuius legis veritate forſan dubitaturum vel autopſia convincere valet. Experientia ipſa magiſtra docemur, ab infarctu Hepatis, a Lienis oppilatione *r*), a Pancreatis induratione *s*), a Meſenterii obſtructione *t*) omnibusque morbis inde oriundis, nunc nimiam ciborum appetentiam, nunc creberrima et pertinacia alvi profluvia, nunc frequentiores urinae copioſae aquoſae limpidaeque vel cruentae excretiones, immo diabeten *u*), nunc quoque intenſam Veneris libidinem ortam fuiſſe. Quemadmodum vero argumentis graviſſimis iisque doctiſſimis evictum fuit ab Illuſtri et Excellentiſſimo Büchnero, Fautore et Praeceptore meo nunquam ſatis devenerando, nimiam illam et morboſam eſculentorum adpetentiam, obſtructorum viſcerum tam frequentem comitem, copioſiori liquori gaſtrico acceptam eſſe referendam, qui e vaſis ventriculi periſtroma rigantibus ideo copioſius ſequeſtratur, quia ſanguis per vaſa vicina v. g. Hepatis, Pancreatis aliorumque viſcerum transfluxurus, a tranſitu facili et naturali praecluſus, copioſius ad vaſa gaſtrica ruit *x*); ita etiam pertinaciora alvi profluvia, copioſam et crebriorem limpidae urinae ſe- et excretionem diabetemque, immoderatam et vehementiorem Ve-

 neris

*r*) Lommius in Obſ. med. Lib. II. p. 184.

*s*) *Frid.* Hoffmannus Medic. ſyſtem. Tom. III. Sect. I. Cap. VII. §. 36. et eiusd. Diſſert. de Pancreatis morbis Halae 1713. Illuſtr. Büchnerus in Diſſert. de Damnis ex male affecto Pancreate in ſanitatem redundantibus. Halae 1759.

*t*) Schacht Inſtitut. Medicinae pract. Libr. VII. Cap. XI §. 3. Traiect. ad Rhenum 1757. Zimmermann Diſſ. inaug. de Morbis ex laeſo Meſenterio oriundis. Halae 1759.

*u*) Gohlii Comp. Prax. clinicae Libr. VI. Cap. XXI.

*x*) In Diſſert. de Bulimia ſeu nimia ciborum adpetentia. Halae. 1747.

neris libidinem, et ipſam denique herniam carnoſam ex eodem fonte propullulare, dubium erit nemini, principiis pathologicis leviter tantum inſtructo, accuratiusque penſitaturo, non ſolum vaſa illa, totum tractum inteſtinorum rigantia, arterias ſcilicet Meſentericas, tam ſuperiorem quam inferiorem, ſed etiam utrasque arterias ſpermaticas atque renales ab eodem trunco arteriae aortae deſcendente proficiſci, a quo arteria coeliaca, ventriculum rigans, deſcendit et ortum ſuum ducit. Quocirca Pathologorum Principes unanimi fere conſenſu urinae copioſae atque limpidae ſe-et excretionem affectuum, ab obſtructis viſceribus productorum, ſignum pathognomonicum pronunciare ſolent *y*).

§. XI.

Nec deſunt tandem experimenta, ex quibus veluti oculis diiudicare licet, hanc ſymptomatum ſeriem, in ventriculo, inteſtinis, viis urinariis et ſeminalibus obviam, a ſanguine, in arterias, coeliacam, meſentericas, renales et ſpermaticas abundantius et impetuoſius, quam par eſt, ruente atque coacto, hominibus conciliari. Etenim inter ſingularia, quae egregius ille Archiater Palatinus, *Jo. Conr. a* BRUNN, in permultis canibus, iisque vivis, hunc in finem adornavit experimenta, maxime notatu dignum eſt, quod in moloſſo quondam, exquiſito artificio Pancreas exſcindendo, capiebat; hoc enim exſtirpato, die ſecundo ſauciatum copioſe urinam reddidiſſe et inſignem ſoli tractum perminxiſſe, tertioque crebrius vomuiſſe, vidit. Quarto autem die eſurientem quintoque famelicum cibos ſollicitantem, dein per ſex menſes incolumem viventem, tandem ſalaciorem factum, oeſtro venereo percitum, caniculam proſecutum fuiſſe commemorat *z*). Eandem voracitatem, urinae aquoſae

*y*) Conf. SYDENHAMI Opera, et quidem Diſſ. epiſtolic. de Malo hyſterico, pag. 259. Edit. Genev. 1749. JUNCKERUS in Conſp. Therap. ſpecial. Tab. XXXVII. de Malo hypochondriaco-hyſterico.

*z*) Tract. de Glandula Duodeni, ſeu Pancreate, Heidelb. 1715. 4to.

ſae frequentiam, laſcivitatis et ſalacitatis augmentum, a Liene in vivis animalibus reſecto, MORGAGNUS *aa*), BONETUS *bb*), HEISTERUS *cc*), MALPIGHIUS *dd*), BOERHAAVE *ee*), aliique obſervarunt, quorum uberiorem recenſionem, aureae brevitati ſtudentes, ſtudio miſſam facimus, perſuaſiſſimi, non opus eſſe verbis, ubi rerum teſtimonia adſunt. Sanguis enim per ligatas et impervias redditas arterias pancreaticam vel ſplenicam fluere impeditus, non modo copioſiori fluore ad arterias, ventriculum irrigantes, fertur, unde, aucta liquoris gaſtrici, veri eſuriei famelicae fomitis, ſecretio; ſed etiam redundantius ad arterias confines renales et ſeminales congeritur, ubi in renibus uberioris urinae ſecretio eiusdemque crebrior excretio naſcitur, in teſtibus e contrario auctior ſeminis ſequeſtratio eiusdemque excernendi frequentior et ardentior ſolito titillatio excitatur.

## §. XII.

Cave tamen concludas L. B. eandem veneris cupidinem eo magis inflammari, quo magis viſcerum obſtructio increſcit, et quo magis ob eandem cauſſam arteriae ſpermaticae humoribus infarciuntur. Quo igitur confeſtim huius concluſionis valor anceps intelligatur, non abs re erit, monere, ſobria cum limitatione illam theſin allatam aſſumendam eſſe, quatenus nimirum talis eſt humorum affluxus, qui ſalva vaſculorum teſtium actione et functione circumvolvi poteſt, haec valet conſequentia: Sin vero iuſto copioſius liquores in teſtium vaſcula congeruntur, tantum abeſt, ut illa ſeminis ſeparatio a ſanguine augeatur,



*aa*) Adverſar. anatom. II. p. 54. et III. p. 33.
*bb*) In ſepulchreto, T. II. Libr. III. Sect. III. in Appendice Obſ. VII. ſubnexae pag. 16.
*cc*) Ephemerid. Nat. Cur. Cent. V. Obſerv. XXV.
*dd*) Exercitat. de ſtructura Viſcerum, Cap. VI. de Liene pag. 165.
*ee*) Inſtitut. Medic. §. 327. et HALLERUS in Notis ad Praelect. acad. in hunc §. not. 4.

ut potius ſufflaminetur ipſaque Veneris libido prorſus extinguatur. Quodſi enim latices illi vitales, oppilata viſcerum abdominalium vaſa tranſire praepediti, vel iuſto copioſius arterias ſpermaticas, tandem teſtium fabricam efficientes, inundant, quam ut ſatis expedite per venas ſocias revehi queant; vel naturae rei congruenter per arterias liquores quidem advolvuntur, iuſto tardius autem et impeditius per venas comites ſpermaticas revolvuntur, quid continget? Ibi, ubi minima eſt reſiſtentia, humoribus ſtagnationem immo plenariam quietem uſu venturam eſſe, per principia mechanico-hydraulica liquet. Cum vero vaſa teſticuli omnium fere ſint tenuiſſima, et extenſionis nimis patientia, cum extra abdomen proficiſcentia quaſi extra circulationis ſanguinis terminos ſita ſint; cum eiusdem arteriae, ad perpendiculum deſcendentes, ſanguini, prono alveo irruenti, facilem aditum permittant, per venas autem, itidem ad perpendiculum adſcendentes, valvulisque conſpicuis, ut HALLERI verba mea faciam, deſtitutas, ſanguinis, ſubinde ſuo ipſius pondere relapſuri, reditus perdifficilis ſit; cum denique ob miros anfractus et mutuos implicatus vaſorum teſticuli, ſanguinis, per haecce itinera, aeque tortuoſa atque difficiliora, advoluti et revolvendi circuitus in ipſis teſtibus omnium ſit impeditiſſimus tardiſſimusque; facilis eſt coniectura, humores abundantius, quam par eſt, per arterias ſeminales advectos, venis eosdem aequali vi et celeritate haud revehentibus, uſitatiſſime et omnium ſaepiſſime moram atque ſtaſin in ipſis teſtium penetralibus nexuros eſſe. Hoc modo in vaſculis teſtium tenerrimis naſcitur obſtructio, inflammationis ſpuriae ſeu ſeroſae naſciturae fons atque origo. Quia nempe vaſcula teſtium compagem conficientia, maxima ex parte ſunt ſeroſo-lymphatica *ff*), palam eſt, cur ſanguineae ſeu verae inflammationi vix ullus, certe rariſſime, locus ſit, ſed potiſſimum ſpuria ſive

*ff*) BOERHAAVE Praelect. acad. §. 642. et HALLERUS in notis in hunc §. not. 3. et §. 643. not. 1.

ſive ſeroſa, ad ſummum eryſipelacea, ſi quae contingit, oriatur.

§. XIII.

Orificiis itaque nonnullarum teſticuli arteriolarum oppilatis imperviisque factis, liquidum, haſce transfluere antea ſolitum, ad alias confines etiamnum pervias redundare et refluere cogitur, iuxta tritum illud axioma hydraulicum, quod ſupra (§. X.) praeſtruximus; quae cum praeter aliorum vaſculorum inviorum liquorem, ſuum quoque conſuetum humorem circumvolvendum recipiant, non ſolum magis a ſe invicem diducuntur et inflantur, ſed etiam celerius eum circumagere coguntur. Quum vero humores illi ſeroſo-lymphatici, iuſto copioſius adfluentes, celerius non moveantur, niſi eorum globuli tam inter ſe, quam cum vaſculorum lateribus iuſto fortius atterantur, ideoque teſticulus magis incaleſcat; neque ipſa teſtis vaſcula nimium ſenſim infarciri et intumeſcere queant, niſi nervuli numeroſiſſimi, arteriolas ſeminales concomitantes et ipſius teſtis abdita et penetralia ingredientes gg), nimium tendantur et laceſſantur; ſole meridiano clarius eſt, qui fiat, ut in teſtibus ab obſtructis viſceribus tumor, calor et dolor, omnis inflammationis comites indivulſi ſeu eſſentia naſcantur. Quoniam autem nil obſtare videmus, quo minus eadem auctior ſanguinis ſerique copia continuo a maiorum arteriarum vi teſtium arteriolis advolvatur; facile eſt intellectu, qui fiat, ut affluxu humorum per arteriolas uberiori perennante, tranſitu vero vel retardato, vel penitus impedito, teſtium vaſcula, quae exilia adeo atque tenera, ideoque iuſto diutius circuitum humorum citatiorem atque impetuoſiorem continuando imparia ſunt, plus plusque infarciantur et oppilentur, ſicque obſtructio ac inflammatio, in teſte ſemel exorta, ſenſim ſenſimque increſcant; qui fiat, ut teſtis, licet tam exiguae molis corpus, quum ex innumeris

gg) Warthonii Adenographia, Veſaliae 1671. de Teſtioulis Cap. XXVIII. et Boerhaave Praelect. cit. §. 646. cum nota, no. 1.

meris canaliculis fabrefactus ſit, ob increſcentem in illis pedetentim obſtructionem et inflammationem, tandem in volumen tam ſtupendae et monſtroſae magnitudinis increſcere atque degenerare poſſit; qui denique fiat, ut a nimia vaſculorum nimis tumefactorum diſtenſione et infarctu nervi, iisdem intertexti, comprimantur, ſenſusque extinguatur vel ſaltem hebeſcat, ideoque dolor atque calor nunquam diu eundem locum infeſtent, ſed, tumore ſubinde increſcente, dolor et calor, priori ſede derelicta, latius pedetentim latiusque ſerpant.

§. XIV.

Omnes corporis noſtri humores, ſi non moventur et in eodem loco diutius, quam eorum natura congruit, ſtagnant, vitium capere, in partes conſtitutivas a ſe invicem ſecedere, atque indolem alienam, corpori noſtro inimicam, induere, omnibus iam perſpectum erit atque exploratum. Inde autem evenit, partim, ut humorum in teſte ſtagnantium parte fluidiſſima a vaſculis reſorbentibus et exhalantibus etiamnum patulis reſorpta vel diffiata, pars ſpiſſior et inertior cum canalibus, quibus inhaeret, in unum coëat atque concreſcat, hocque pacto tumorem in teſte durum generet; partim etiam, ut humores ſtagnantes vaſcula, quibus continentur, emolliant, exedant, ſicque haec in ulcus, omnia depaſcens, degenerent. Cum autem omnem tumorem indolentem, a praegreſſa inflammatione natum atque ſuperſtitem, *Scirrhum;* huncque a novo in confiniis eiusque marginibus plerumque incendio ſuperveniente, in ulcus dolens, conterminas partes depaſcens degenerantem, *Cancrum* ſeu *Carcinoma* eſſe *hh*), inter omnes conſtet Pathologos; quid amplius obſtet, non videmus, quo minus exinde colligamus, *Sarcocelen* germanam eſſe ſcirrhi teſtium ſobolem.

§. XV.

*hh*) Conf. Boerhaave in Aphor. §. 392. 484. et. 492. et ſeqq. cum illuſtr. v. Swieten Commentario in eosdem §os.

§. XV.

Parum abeſt, quin credamus, eadem haec prolata argumenta, veram herniae carnoſae ſcaturiginem et indolem probantia, iam venerandam antiquitatem praeſenſiſſe, eique placuiſſe. Non flocci ſane pendenda eſt annotatio a BONETO pronunciata, dum, Sarcocelen, inquit, varie Auctores definire, et inter illos GALENUM, teſticulos induratos in Libr. *de Tumoribus praeternat.* appellantem, nec improvide ſcirrhis iſtam *Libr. XIV. Method. medend.* comparantem, refert. Hodie tamen Medicorum plerique, ut clarius rem exprimant, Sarcocelen interpretantur, quoties carnoſum quiddam in ſcroto teſtibus adnaſcitur: frequenter tamen, ſic enim ſcite et graviter pergit, Sarcocele non tam adnaſcitur teſtibus, quam innaſcitur, hoc eſt, totum teſtem eiusque vaſa omnia materiae novae acceſſu ita infarcit atque porrigit, ut aliquando etiam vigecuplo ſe ipſo gravior ampliorque evadat *ii*). Nec nubem teſtium priſcorum aeque ac recentiorum adducere, arduum foret, dummodo vacaret et expediret. Producere poſſemus VIGONEM, per affluxum alicuius humoris, docentem, fieri herniam carnoſam, nempe cum huius materiae ſubtilior pars propter calorem teſticulorum in halitum reſolvatur, quicquid vero craſſum et viſcoſum eſt, remaneat, in ſcirrhum tandem illam indureſcere; quae ſententiae, GALENI ſcilicet et VIGONIS, etiam HILDANO arrident *kk*). Nominare poſſemus DIONISIUM, carnem ſcirrhoſam Sarcoceles genitricem prodentem *ll*). Ipſum ETMÜLLERUM provocare poſſemus, qui, licet ſcirrhum teſticuli ab hernia carnoſa diſtinguat, et Sarcocelen carne ſuperflua, teſti adnata, oriri contendat, attamen diſertis verbis eandem, ubi de cauſſis illius

*ii*) In Sepulchret. Libr. III. Sect. XXIX. in nota Obſ. XXII. annexa.

*kk*) In Obſerv. chirurg. ſupra adductis pag. 111.

*ll*) DIONIS Cours d'Operations de Chirurgie, Edit. *de la Faye*, a Paris 1751. pag. 372.

illius loquitur, ab inflammatione nasci, dicit, istamque porro tumorem indolentem et fere scirrhosum appellat, et si dolet (sic enim pergit), periculum est, ne sit caro cancrosa, quae mox ad Cancrum declinat *mm*). Appellare quoque possemus HUERMANNUM, eadem prorsus nobiscum sentientem *nn*), aliosque; sed quid plura? cum beatus HEISTERUS, testis ille locupletissimus, nobis instar omnium sit, disertis verbis: a subtilissimorum testiculi vasorum obstructione tandem scirrhum oriri, docens, in cuius essentia Sarcocele consistit *oo*).

## §. XVI.

Taedet sane varias Auctorum, ceteroquin doctissimorum, a nobis dissentientium, opiniones heic deinceps fusius enodare, ne temporis et spatii nimis prodigi videamur. Pleraeque enim istarum ita sunt comparatae, ut earum falsitas non in oculos solum, sed etiam vel in manus incurrat, ideoque ulteriori refutatione non egeat. Quae maximam veritatis speciem prae se tulit, et quam certe plurimi amplexi sunt, sententia est illa, si ex carne luxuriante Sarcocelen oriri asserunt *pp*). Ast, eos aliquid precario assumsisse, quilibet intelliget, aequa mentis lance pensitaturus, quod caro luxurians, quae nunquam absque vulnere occurrit, nihil aliud sit, quam congeries vasculorum dissectorum antea, vel destructorum, iam vero aequaliter ex omni vulneris puncto repullulantium ac renascentium, vulnerisque hiatum resarcientium atque implentium; quae *caro* tunc *luxurians* vocatur, si eadem haec vascula regerminantia uberius altiusque excreverint, quam ut commoda et satis apposita

*mm*) Libr. et loco citat. de Sarcocele, p. 992.

*nn*) Eiusd. Abhandlung der vornehmsten chirurgischen Operationen, erster Band. §. 293.

*oo*) Diss. de Hernia carnosa vulgo Sarcocele dicta, Helmstadii 1754. §. 9.

*pp*) ETMÜLLERUS Libr. et Cap. saepius citat. aliique.

sita cicatrice vulnus coiturum possit obduci *qq*). Igitur cum vascula testiculi, Sarcocele occupati, nec vulnerentur, nec dissecentur, nec ideo regenerentur, sed solummodo a lympha illa coagulabili et inspissata nimis infarciantur, ultra modum distendantur, obstruantur et tandem indurentur, sicque, ut BONETI verba mea faciam, tumor, ab iis falso caro vocatus, non adnascatur, sed innascatur; exinde certo ipso certius est, definitum isti non convenire, quia carnis definitio herniae, improprie ita dictae, carnosae non convenit. Multo magis BARBETTE, rem acu tetigisse sibi visus, a veri scopo aberrat, si reiectis aliorum sententiis, veram herniae carnosae caussam in eo consistere existimat, cum membranae, quae vasorum capillarium oscula, ne sanguis nutritius nimis subito in partem fluat, claudunt, vel erosae, vel disruptae, vel dilatatae sunt; unde tunc plus sanguinis in partem ruere statuit, quam ad eius nutritionem requiritur: naturam interim sanguinem, qui alias putresceret, in carnem mutare fingit *rr*). Verum enim vero, quum ad membranas, vascula nutrientia claudentes, nescio quas, et quas ipse nesciisse videtur, alias enim denominasset, et clarius descripsisset, provocet, sicque luxuriantis ingenii figmentum proferat, non est, quod iis refutandis diutius immoremur. Firmissimo itaque veritatis talo fulta stat nostra sententia, Herniam carnosam testiculi scirrhum esse.

## §. XVII.

Cognita hactenus satis superque Herniae carnosae genesi atque natura, iam in eo est, ut ea, qua fieri potest, brevitate parentes Herniae aquosae seu ὑδροκηλης detegamus. In arteriolarum extremitatibus obstructionem nasci, quilibet, me quoque silen-

 te,

*qq*) Vid. SCHULZII Diss. de Mechanico Naturae medicatricis in vulneribus persanandis artificio. Halae 1735. §. 45.

*rr*) Chirurg. Cap. XXX. in BONETI Sepulchreto Tom. III. pag. 16. citat.

te, ex antecedentibus et ex principiis pathologicis, novit. Facta igitur in extremis arteriolarum ſpermaticarum oſculis obſtructione, nihilominus per reliquum totum canalis tractum irruenti continuo liquori iter aditusque patet, tranſitus vero in venas praecluditur. Quo denegato, ab impetu humorum, ſubinde a tergo advectorum, teneri vaſculorum parietes vel penitus disrumpuntur, vel certe rimas agunt; unde liquor exſtillat et extra vaſa colligitur; ſicque pars laeſa intumeſcit. Praeterea etiam abunde hactenus perſpeximus, liquorem arteriolas obſtructas transnare praepeditum, copioſius ad contermina vaſa redundare ac refluere, quorum trunculi aeque ac ramuli laterales inde ſimiliter iuſto affluentius inundati ultra modum dilatantur. Cum vero laterales ramuli ſint arteriolae illae, in ſtatu naturali rorem illum exſtillantes et exhalantes, qui in tela cellulari depoſitus impedit, quo minus tunicae, teſticulum recondentes, nec inter ſe, nec cum teſte ipſo concreſcant; cumque iam eaedem arteriolae iuſto redundantius impleantur rore illo tranſpirabili, facile liquet, easdem etiam copioſius et iuſto uberius plorare rorem illum ſeroſo-lymphaticum, qui, quoniam a venulis bibulis, quae arteriolis hiſce reſpondent, a Sarcocele anguſtatis, debilitatis, compreſſis, aliove modo obſtructis, certe non aequali quantitate, qua ſecernitur, reſorberi poteſt, intra tunicas teſtem inveſtientes colligitur, easdem in tumorem modo maiorem, modo minorem, pro diverſa liquoris collecti copia elevat atque in modum veſicae diſtendit. Omnis autem tumor, in ſcroto obvius, a colluvie liquoris tranſpirabilis intra teſticuli integumenta collecti, natus, Pathologis *Hydroceles* nomine ſalutatur *ss*); itaque ex hiſce licet perpaucis, cuilibet, legibus pathologicis vel mediocriter inſtructo, perſpicuum et manifeſtum eſſe,

*ss*) Conf. *Abrah.* Kaau Perſpir. Hippocrat. lectu digniſſima Cap. XXXII. §. 729. — 733. p. 311. 312. Heisteri Comp. Chirurg. Norimb. 1756. in 8vo. Tom. II. Cap. 45. §. 7. Dionis libr. cit. pag. 364. it. Hallerus in notis ad Prael. Acad. Boerhaav. §. 641. not. 25.

eſſe, credimus, qui fiat, ut Sarcocele, ſi inveteraverit diuque increverit, et, prouti ſupra iam (§. I. V.) et noſtris et aliorum Auctorum verbis aſſeruimus, a latente cauſſa interna nata fuerit, tam uſitate Hydrocelen in mali conſortium trahat, cum haec eosdem cum Sarcocele genitores ſive cauſſas efficientes, humorum ſcilicet progreſſum naturalem, per vaſa impervia reddita ſufflaminantes, experiatur; hac tamen cum differentia, quod hernia carnoſa, ſi inveteraverit plerumque demum aquoſam progignat; atque ita alia ex alia naſcatur, ſive uti cauſſa et effectus inter ſe differant. Notandum porro eſt, nos heic de ea potiſſimum Hydroceles ſpecie loqui, quae a ſeri intra teſtium tunicas proprias collectione oritur, et a BOERHAAVIO in Aphorismis §. 1227. no. 3. explicatur, ad quem et Eiusdem Illuſtrem Commentatorem *van* SWIETEN, in Commentariis in hunc §. elucubratis et editis B. L. uberiorem Hydroceles cognitionem et enodationem deſiderantem ablegare liceat.

## §. XVIII.

Ne vero diutius Lectori B. ſileamus ea, quorum facilius explicandorum et intelligendorum gratia haec de vera Sarcoceles indole a nobis praeſtructa ſunt atque praemiſſa, iam in eo eſt, ut rationes ſufficientes, a corporis humani fabrica ipſa depromtas, reddamus, cur Sarcocele ſiniſtrum teſtem frequentius quam dextrum occupare ſoleat? Ex ſupra diſputatis tam certum eſſe credimus, quam quod certiſſimum, Sarcocelen, ſi ſcapha eſt ſcapha appellanda, eſſe teſticuli Scirrhum: atqui quicquid Scirrhum generare poteſt, etiam Sarcocelen producere debere: hanc autem naſci, ſi ſucci vitales, ab aliis obſtructis vaſis conterminis excluſi, vel ea tranſire utcunque inepti, abundantius ad arterias ſpermaticas congeruntur, quam ut commode et naturae legibus convenienter a venis comitibus revehi queant; ſi illi ſucci iuſto tardius moti vel prorſus quieſcentes, progreſſum reliquorum a tergo affluentium humorum impediant,

eo demque in vaſculis, teſtium compagem conficientibus, pariter figant, ideoque teſtes ipſos inflamment, ſi denique, diffiata parte fluidiſſima humorum ſtagnantium in teneris teſtium vaſculis, craſſioribus vero in iisdem partibus remanentibus, teſtis antea inflammatus indureſcit et in ſcirrhum mutatur: huncque ita conflatum teſtis ſcirrhum, ſeu Herniam carnoſam evadere cancroſam, ſi margines eiusdem ab inflammatione renata et ſuperveniente tandemque in ſuppurationem tranſeunte, occupantur, itidem ſatis ſuperque ſupra demonſtravimus. Iure itaque noſtro meritoque concludimus, primum, quicquid facilem ac expeditum humorum per arterias ſpermaticas ad teſtem copioſius celeriusque, quam par eſt, latorum, atque inde per venas ſpermaticas ad compluvium ſanguinis commune, ſcilicet venam cavam, refluxurorum, motum impedit, illud eſt vera et germana Sarcoceles cauſſa. Et haec ſi vera ſunt, ſunt autem veriſſima, porro colligimus, ſi plura impedimenta talia, ſanguinis ſpermatici, per venas ſeminales revehendi, reditum retardantia in latere ſiniſtro obvia ſunt, quam in dextro, ultro ſequitur, ut hernia carnoſa uſitatiorem et frequentiorem ſedem in hoc ſiniſtro teſte, quam dextro, ſibi figat, et cur id hoc, nec alio modo evenire ſoleat? Idcirco, quamprimum plura et maiora impedimenta, ſanguinis legitimum et naturalem itum reditumque ſufflaminantia, in ſiniſtro vaſorum ſpermaticorum ſyſtemate occurrere, quam dextro, demonſtraverimus, theſis noſtra, Sarcocelen frequentiorem ſiniſtri quam dextri teſtis incolam eſſe, extra omnem ſanae dubitationis et reclamitationis aleam poſita erit.

§. XIX.

Quodſi igitur attentis animi corporisque luminibus vaſa utriusque lateris inter ſe collata intuemur, eaque, quae ſiniſtris prae dextris priva ſunt atque praecipua, accurata mentis lance perpendimus, facile intelligimus, primo, ſanguini, ex alveo arteriae aortae per arterias ſpermaticas ad teſtes ituro, atque inde

inde in Venam cavam redituro, longius iter in ſiniſtro prae dextro eſſe emetiendum. Anatomiae cultoribus ſatis ſuperque notum eſt, utramque arteriam ſeminalem, tam dextram quam ſiniſtram, uſitatiſſime ex facie anteriori arteriae aortae deſcendentis, poſteaquam eadem paulo ante utrasque renales a ſe dimiſit, ſub angulo acuto progerminare. Dextra arteria ſpermatica, quoniam aortae truncus lateri ſiniſtro columnae dorſi oſſeae affixus eſt, dextrorſum tendit, venamque cavam decuſſando tranſcendit, deinde ſerpentino reptatu, tortuoſo pedetentimque incurvato itinere muſculo Pſoas incumbens ad annulum muſculorum abdominalium ſui lateris adſpirat, ibique in plurifarios trunculos diviſa, extra abdominis cavum ad ipſum teſticulum, tunica ſic dicta vaginali involuta, proficiſcitur. Multiplici dein ſobole ibidem a ſe dimiſſa, quarum quaedam tunicam vaginalem rigant, quaedam ad epididymidem vasque deferens feruntur, ipſius tandem teſtis penetralia intrat haec arteria ſeminalis dextra, et in innumera vaſcula tenerrima, tomentum aemulantia, ſive ut BOERHAAVIO fari libet, in capillamenta ſubtiliſſima, quae ſenſibus infinita apparent *tt*), mutata, mirumque in modum complicata, teſticulo ſua praebet incunabula *uu*). Vena dextra ſpermatica arteriae modo deſcriptae fidam eiusdem itineris ſocietatem praeſtat; ſurculi enim innumerabiles tenerrimi e teſte reduces, ſenſim ſenſimque in maiores increſcentes, ſibi mutuo connexi et mirifice impliciti, eodem, immo adhuc magis ſerpentino et flexuoſo tractu, prouti de arteria ſocia diximus, in altum revertuntur. Hi in progreſſu ſuo in unum canalem coaleſcentes venam ſpermaticam conſtituunt, quae, in Venae cavae viciniam proreptans, ad duarum circiter unciarum latitudinem ſociam arteriam relinquit, ipſamque Venam cavam inoſculatur et intrat. Cum itaque vena ſper-

*tt*) BOERHAAVE in Inſtitution. medicis §. 644.

*uu*) Vid. Frider. RUYSCHII Theſaur. Anat. IV. Aſſer. I. no. VIII. not. 1. 2. 3.

ſpermatica dextra ex Vena cava, in dextra facie ſpinae dorſi ſita, teſtique dextro viciniori, naſcatur, arteria autem dextra ex arteria magna, laevo ſpinae dorſi lateri affixa et a teſte dextro remotiori, oriatur; cuilibet perſpicuum erit, quod vena ſpermatica dextra brevior ſit, quam arteria dextra eandem concomitans.

## §. XX.

E contrario ſi vaſa ſeminalia lateris ſiniſtri contemplamur, haec longe aliter atque in dextro ſe habere, deprehendimus. Arteriam laevam quidem eundem prorſus ortum ac decurſum cum dextra habere, verum eſt; cum vero illa ex arteriae aortae facie ſiniſtra, quae a teſte ſiniſtro propius abeſt, quam a dextro, naſcatur, arteriam quoque hanc ſeminalem ſiniſtram breviorem eſſe futuram quam dextram, vel me ſilente, quilibet ἀυλοπλης perſpiciet. Vena autem ſeminalis laeva, licet ceteroquin eosdem cum dextra ante memoratos nexus, plicatus, reptatusque formet, in eo tamen a dextra maximopere differt, quod non ſolum illa amplior plerumque ſit atque capacior *xx*), ſed etiam quod oſculum ſuum non immediate in Venae cavae alveum, ſicuti dextra, aperiat. Candido certe calculo notandum eſt, quod vena haec ſiniſtra ſpermatica, poſteaquam binis ternisve unciis arteriam ſuam comitem dimiſit, venam renalem ſiniſtram ad perpendiculum petat, in eamque ſuum ſanguinem reducem exoneret, quem tandem vena haec renalis ſiniſtra in Venam cavam, commune ſanguinis compluvium refundit, in quam immediate ex vena ſpermatica dextra absque tantis ambagibus ſanguis e teſte dextro refluus, via magis compendiaria, revehitur *yy*). Quid? quod, ut clarius haec viarum a ſanguine ſemi-

*xx*) Bartholini Inſtitut. Anatom. p. 120. Libr. I. de infimo Ventre.

*yy*) *Caſp.* Bartholinus Libr. cit. Cap. XXI. Winslow Expoſit. Anatom. de la ſtructure du Corps humain. Tom. III. Traité des Veines §. 152. Tom. IV. Traité du bas Ventre §. 475. Garengeot Splanchnologie Cap. XV. §. 11, 12.

ſeminali in utroque latere peragrandarum differentia eluceat, facile accuratius attendendo intelligimus, in utroque latere parallelogrammum fingere licere, et quidem ita ut parallelogrammi ſiniſtri latera ſibi oppoſita ſint venae cava et ſpermatica laeva, vena autem renalis ſiniſtra et aliqua oſſium Ilium pars ſint itidem duo ſibi e diametro oppoſita huius parallelogrammi latera; parallelogrammi dextri latus primum a Vena cava, ſecundum a renali dextra, tertium ab aliqua oſſium Ilium parte, huic regioni contigua, et quartum a linea, ab hac oſſium Ilium parte dextra ad venam renalem exporrecta, in animo nobis fingamus deſcriptum, huiusque dextri parallelogrammi lineam diagonalem deſcribere venam ſpermaticam dextram, primo quoque intuitu inveniés, cuius interventu omne parallelogrammum in duo triangula dividi, notiſſimum eſt. Cum autem non ſolum lex geometrica, ſed ipſa quoque avtopſia quemvis, in ſtudio geometrico plane rudem, doceat, diagonalem, ſeu quodvis trianguli latus brevius eſſe, quam duo reliqua trianguli latera coniunctim ſumta *zz*); nullum plane dubium ſupereſſe credimus, quin ſanguis ſeminalis dexter per lineam diagonalem parallelogrammi, ſeu tertium trianguli latus, ſcilicet venam ſpermaticam dextram refluens, viam breviorem; ſiniſter e contrario ſanguis, per duo trianguli latera ſimul ſumta, ſcilicet per venas ſeminalem et renalem ſiniſtras, in cavam venam revertens, longiorem et diffuſiorem faciant viam. Heic ſilentio praeterire nequeo, arterias ſpermaticas in ſuo exortu anguſtiores eſſe atque exiliores, quam in progreſſu *a*); venas e contrario ſeminales arteriis ſuis ſociis eſſe longiores et ex tunicis tenuibus contex-

*zz*) Vid. Wolffens Anfangsgründe der Geometrie §. 26.

*a*) Winslow Livre cité Tom. IV. §. 471. Nicolai Diſſert. de Vaſorum directione pro modificando ſanguinis circulo. Argentor. 1725. §. 17. pag. 69. et Boerhaave Praelect. Acad. §. 641. num. 6.

textas et fabrefactas *b*); hasque in plures furculos fatiscere magisque ramosas esse prae arteriis *c*); et denique easdem venas valvulis conspicuis omnino destitutas esse *d*); quae singula momenta sanguinis in corpore humano seminalis velocitati valdopere imminuendae, inservire, dudum iam Physiologi demonstrarunt *e*).

## §. XXI.

Cum itaque ex hactenus adductis et enodatis palam sit, sanguini spermatico, ex aorta arteria egredienti et in venam cavam regredienti, in dextro latere viam compendiariam, in sinistro autem diffusiorem et multo longiorem esse peragendam: cum ex principiis mechanico-hydraulicis notissimum sit, eo magis corporis motum languescere et tardiorem fieri, quo magis a puncto movente eius distantia increscit: cum posthaec arteria spermatica dextra sinistram longitudine anteeat, haecque, scilicet sinistra, venae suae comiti itineris societatem minus fidam praestet, brevioremque quam illa: cum deinde arteriae seminales, dum vita viget, micent saliantque, ideoque suum liquorem contentum, sic uti omnes totius corporis vivi arteriae, proprio nisu motuque propellant; cum e contrario venae multo gracilioribus tunicis prae arteriis instructae iisque multo longiores sint atque ramosiores (§. XX.), nec pulsus propria vi et actione peragant, nec micent *f*); quam ob causam, ex singulari nec satis mirando sapientissimi nostri Creatoris consilio et beneficio, inter potiora sanguinis, per venas sursum recursuri et ad cor tandem revehendi, adminicula, positus arteriarum ad venarum latera attendi meretur, quarum continuo ictu atque

*b*) Winslow ibid. §. 478.
*c*) Hallerus in Notis ad Praelect. Acad. Boerhaavii §. 641. num. 33.
*d*) Hallerus ibidem. not. 10.
*e*) Boerhaavius libr. et §. citato 641. Keilius Anat. comp. p. 90. et Nicolai Diss allegata.
*f*) Boerhaave Institution. mediçar. §. 132. 133.

que aſſultu truſatili venarum contiguarum parietes paulo anguſtando comprimuntur, humorumque, per eas ferendorum, reditus promovetur *g*): Cum denique ex ipſa hac lege certum ſit, eo expeditius ſanguinem per venam promoveri, quo longius arteria venam ſuam ſociam concomitetur, et vice verſa: unumquemque exinde, nullis praeconceptis opinionibus mentem occoecatam foventem, rationes intelligere perſuaſiſſimi ſumus, cur ſanguis in vena ſpermatica ſiniſtra tardiorem longioremque curſum, quam in dextra agat, atque ideo diuturniorem moram in venae eiusdem ramulis nectendo ſanguini arterioſo, in teſte ſiniſtro prae dextro facilius ſtagnando, eundemque obſtruendo, inflammando atque indurando viam commodiorem aperiat atque expeditiorem.

## §. XXII.

Secundo, conſtantiſſimae leges motus abunde docent, quantopere celeritas corporis, ſecundum lineam rectam moti, infringatur, ſi illud per anfractus et maeandros fertur et movetur. Si igitur attentis oculis vaſa ſiniſtra ſeminalia intuemur, animadvertimus, praeter innumeros vaſculorum tenerrimorum, mirum in modum ultro citroque ſibi implicitorum, anfractus, in teſtium penetralibus formatos, et eorundem maeandros in corpore ſic dicto pampiniformi obvios, vaſis ſpermaticis utriusque lateris communes, ſanguinisque celeritatem valde retardantes; venam ſpermaticam ſiniſtram, ubi cum vena renali eiusdem lateris coit, angulum cum illa rectum formare; deinde ſi ſanguis anfractum hunc ſuperaverit, alterum angulum itidem rectum, ubi haec renalis laeva venam cavam ipſam intrat, offendit. Itaque ſi verum eſt, eo magis infringi corporis expedite movendi velocitatem, quo copioſiores illud offendit anfractus; ſi porro certum eſt, plures maeandros in laevi lateris vaſis ſpermaticis occurrere, quam in iis in dextro ob-

 viis;

*g*) Nicolai Diſſ. cit. de Directione Vaſorum §. 20.

viis; satis inde superque elucet, tardius cunctantiusque sanguinem spermaticum, per systema canalium seminalium ferendum, in laevo latere fluere, quam in dextro, ideoque testem sinistrum, prae dextro, inflammando et obstruendo procliviorem esse atque magis idoneum.

## §. XXIII.

Veritatem huius asserti clarius perspecturus habeto, legem motus certissimam docere, nullum sequi motum, si actio reactioni aequalis est *b*) et corporis motum eo fieri tardiorem, quo plura reagentia offendit obstacula. Quicunque vero curatius perpendit, quod sanguis seminalis venosus, in laevo latere venam renalem sinistram ingressurus, primo valvulam venae spermaticae sinistrae orificio impositam aperire et elevare cogatur; quod eidem sanguini resistentia cruoris renalis superanda sit, qui, quoniam rectam et quasi regiam viam remetitur, non modo valvulam deprimit, sed etiam spermaticum sanguinem, transverso flumine e vena spermatica laeva allatum et in ipsam renalem influxurum, difficulter admittit, vel certe aliquam ei moram nectit, quo minus satis promte in venae emulgentis alveum ingredi possit; et quod praeterea tunicae venarum elasticae sint, ideoque etiam venae renalis parietes in sanguinem seminalem laevum, in eos irruentem, reacturi sint; is facile intelliget, reactionem in vena renali sinistra fere aequalem esse actioni sanguinis spermatici sinistri, istam ingressuri, et hanc ob cauſſam eius celeritatem fore perexiguam, inprimis si aegrotus vel sedendo, vel cubando, musculorum motum plane negligit atque omittit; quandoquidem hoc pacto venae seminales, quae musculis Psoas a benigna natura ideo impositae sunt, ut subinde horum musculorum actione blande succutiantur, et humores in iis alias iusto tardius moti, expeditius movean-

*b*) Eberhards erste Gründe der Naturlehre, Halle 1753. §. 58.

veantur *i*), hoc egregio sanguinis progressuri adminiculo etiam destituuntur. Quum cruor renalis sinister, cum sanguine seminali laevo, licet aegre, mixtus, eundem prorsus transversum influxum in venam cavam experiatur, ultro liquet, eandem reactionem atque moram ipsi a sanguine illo, in venam cavam cor versus adscendente viamque pariter rectam regiamque faciente, interponi, quapropter sanguis, in venis renali et seminali sinistris iusto diutius retardatus, reliquis humoribus, e teste laevo in eas redituris, viam pariter inviam reddit atque difficilem. Vena e contrario seminalis dextra sub acuto angulo cruorem suum in venae cavae alveum exonerat; quum vero, angulum incidentiae angulo reflexionis aequalem esse, itidem lex motus certissima sit *k*), tantum abest, ut sanguinis seminalis, a dextro teste redeuntis, celeritas imminuatur, ut potius prono, ut aiunt, alveo exceptus, certe absque insigni velocitatis diminutione eadem fere cum sanguinis venae cavae celeritate provolvatur *l*).

## §. XXIV.

Tertio, silentio praetermittere nefas foret, venam sinistram seminalem maiorem sanguinis vim atque copiam, quam dextram, accipere revehendam. Sedulis et oculatissimis corporis humani fabricae scrutatoribus notum est, laevam nostram seminalem venam non tantum sanguinem, ab arteria socia acceptum, sed etiam ab aliis partibus conterminis, veluti e membrana renis adiposa et illa peritonaei parte, quae renis confinia investit, per satis spectabilem ramum resorptum, nec non ex aliqua mesenterii, mesocoli illi continui, et musculi transversi parte, per furculos utrobique sparsos eosque haud exiles et ex



*i*) Boerhaave Praelect. acad. cum Halleri notis. Venetiis 1751. 4to. §. 641. p. m. 123. et ibid. Hallerus in not. num. 16.

*k*) Eberhards Naturlehre §. 78.

*l*) Boerhaave Praelect. Acad. §. 641. Hallerus in nota 7.

ipſa denique vena meſaraica, quacum itidem inoſculatur, receptum, in venam renalem ſiniſtram revolvere *m*). Cum itaque haec vena ſeminalis laeva prae dextra copia ſanguinis uberiori inundetur, hancque ob cauſſam plerumque capacior ſit, nova innoteſcit cauſſa, impediens, quo minus ſanguis a teſte laevo redux aeque expedite ac celeriter, quam a dextro teſticulo, refluere poſſit.

## §. XXV.

Quarto, impedimentis huc usque recenſitis, venoſi ſanguinis ſpermatici reditum expeditum in ſiniſtro latere retardantibus, etiam annumeramus valvulam, orificio venae ſpermaticae, in venam emulgentem laevam inhiantis, praefixam atque impoſitam. Miraberis fortaſſe, Lector benevole, animadvertens, nos de valvula hac, quibus tamen alias tanquam appoſitis humorum, per venas circumferendorum, adminiculis canales venoſos inſtruxit ſagax natura, quorumque ideo in venarum ſpermaticarum trunculis defectum iam ſupra §. XX. inter cauſſas, velocitatem ſanguinis, per illas circulantis, imminuentes, retulimus, nunc aſſerere, eam eiusdem ſanguinis circulaturi impedimentum evadere. Utramque autem ſententiam firmo veritatis talo fultam eſſe exinde liquet: Si vena renalis ſiniſtra cruorem ſuum, ex conſtanti et legitima naturae lege, venae cavae reddere poteſt, contingit, ut haec vena renalis ſanguinem, ex vena ſeminali laeva refluum, facili alveo excipere queat; ſi dein ſanguis, venam emulgentem ingreſſus, valvulam hancce deprimit, ſibique ipſi hoc modo in venam ſpermaticam, unde reverſus eſt, relapſum praecludit, valvula illa egregium omnino ſanguinis circuitus rite peragendi adiumentum evadit: Sin vero legitimus ſanguinis in venam cavam

*m*) Winslow Traité des Veines §. 154. 155. et Tom. IV. Tr. du bas ventre §. 476. 477. it. Hallerus in notis in Boerhaavii Praelect. Acad. §. 641. not. 31.

vam effluxus impeditur, ubi nimirum quamcunque ob cauſſam vena renalis laeva iuſto copioſiori ſanguine infarcitur, et illa valvula, lumini venae ſpermaticae impoſita, diutius ab illo deprimitur, purpurei laticis ſpermatici, ad perpendiculum aſcenſuri, et ob gravitatem ſuam perpetuo reniſum minitantis, in venam renalem ingreſſus remoratur, atque idcirco valvulam illam, quae alio tempore ſanguinis circuitus adiumentum fuit, iam eidem impedimento eſſe, palam eſt. Venam autem renalem ſiniſtram etiam ſecundum naturam uberiori cruore, quam dextram, inundari, in Anatome exercitatos fugere non poteſt; ſiquidem praeter ingentem ſanguinis vim, per arteriam comitem emulgentem advolutam, etiam cruorem a vena atrabilaria ſiniſtra, quae in dextro latere ſanguinem ſuum perpetuo fere in venae cavae alveum reportat *n*); deinde a ſurculo venae ἄζυγος plerumque in venam renalem ſiniſtram ſeſe aperiente *o*), purpureum laticem, tandem inſignem ſanguinis molem, a teſte ſiniſtro redeuntem, ex conſtanti naturae lege et ordine refundere cogitur. In ſtatu autem morboſo duplex ſubeſt ratio, cur ſanguis iuſto uberius in venae emulgentis alveo accumuletur: Nam ſi vaſa meſenterii viſcerumve adiacentium impervia redduntur, non ſolum eo maior ſanguinis copia in arterias conterminas, conſequenter etiam renales, congeritur atque reſtagnat, quae dein per venas renales ſocias revehenda eſt; ſed poſthaec eadem arteriarum meſentericarum obſtructio impedit, quo minus cor quovis pulſu e thalamis ſuis eandem ſanguinis vim, quam in ſtatu naturali in arterias, magnam, cuius ſoboles illae ſunt, et pulmonales provolvere poſſit, igitur nec eandem, e vena cava reducem, ſanguinis copiam, quam antea, excipere valebit; reſtagnabit ergo in hac vena cava latex purpureus, eritque omnibus, in eam ſe aperientibus, venis obſtacu-

*n*) Garengeot Splanchnol. Tab. X. fig. 2. no. 2.

*o*) Lancisii Diſſ. epiſt. quae Morgagni adverſariis Anat. inſerta legitur Adverſ. V. Tab. 1. Lit. PP. et QQ.

ſtaculo, quo minus ſatis libere in illam ſe exonerare queant. En tibi duplicem cauſſam, cur reſtagnando ſanguis tam crebro valvulam illam, venae ſeminalis ſiniſtrae lumini praefixam, deprimat, ſicque eiusdem venae orificium facilius diutiusque, quam par eſt, claudatur! Quae cum ita ſint, abunde liquet, nos iure meritoque inter potiora impedimenta, ſanguinis per venam ſeminalem laevam reditum ſufflaminantia, ſyſtematisque vaſorum ſpermaticorum ſiniſtro peculiaria quaſi atque propria, valvulam iſtam, orificio venae ſeminalis in venam renalem ſiniſtram dehiſcenti impoſitam, retuliſſe.

## §. XXVI.

Nec exiſtimandum eſt, ſanguini, huc usque tot tantisque impedimentis aegre ſuperatis, liberum tandem facilemque in venam cavam aditum patere; ille enim hanc ingreſſurus novum et ſatis arduum offendit obicem. Vena nimirum renalis ſiniſtra, ad venam cavam profectura, ipſum arteriae aortae deſcendentis truncum inequitando et decuſſando, quaſi ſupra pontem, tranſcendit, ubi immediate antea ex eodem arteriae aortae caudice arteria meſenterica ſuperior nata, angulum acutum cum arteria magna format *p*). Quoties igitur arteriae hae micant, pulſusque ſuos peragunt συνχρονες, toties ſpatium illud, ab acuto illo angulo incluſum, minuitur et anguſtatur, ideoque vena emulgens laeva, cuius interventu et decurſu illud ſpatium impletur, utrobique certe ex parte anguſtatur et, prelo quaſi ſubiecta, comprimitur. Si inſimul meſenterium vel inteſtina, quae maxima ex parte ab arteria hac meſenterica rigantur et ex eadem pendent, obſtructa, infarcta, vel ſcirrho aut ſteatomate affecta ſunt; haec arteria meſenterica magis tenditur, ac angulus ille quoque redditur acutior, vena autem renalis ſiniſtra eo fortius comprimitur. Cum denique nulla talis obſtructio naſcatur, niſi ſanguis, ab obſtructis vaſis excluſus, per

*p*) Winslow libr. cit. Traité III. §. 151.

per canales vicinos, etiamnum pervios, copioſius citiusque circumvolvatur, febrisque hoc modo incendatur, palam eſt, quod, quo maior obſtructio eſt, eo crebrius pulſent arteriae, eo frequentius venae renalis ſiniſtrae cavum anguſtetur, et proinde ſpermatico ſanguini in laevo latere cum renali, ſupra-renali et venae ἀζυγε cruore mixto, tandem aegerrime huc advecto, venam poſtremo cavam, per renalem venam toties anguſtatam, ingreſſuro, iter reditusque hoc pacto reddatur impediſſimus. Fingamus enim, ut luce meridiana clarius innoteſcat hoc obſtaculum, unico horae quadrante arteriam quinquaginta agere pulſus, pulſant autem, inprimis in ſtatu morboſo, multo crebrius, facile intelligimus, unius horae ſpatio ducentos, et, ſi calculum recte ponimus, unius diei lapſu quatuor millia et octingentos pulſus eandem agere, totidemque obſtacula unico tantum die ſanguini, per venam renalem laevam e renibus et teſte ſiniſtro revertenti, ab auctiori et copioſiori arteriarum meſentericae ſuperioris et aortae deſcendentis ictu συνχεονω obiici atque poni, quae cum ſinguli diei lapſu adeo augeantur ac multiplicentur, toties quoque, ſi cetera fuerint paria, occaſionem, Sarcocelen naſcendi et increſcendi, in ſiniſtro teſte, prae dextro faciunt crebriorem.

## §. XXVII.

Quilibet haec, hactenus fuſius enodata, animi aequi et neutrarum partium ſtudio dediti, trutina penſitaturus, primo nimirum, ut omnia pauciſſimis ruminemur, ſanguini, per arterias teſticulis allato, et in venam cavam, commune humorum compluvium, refluxuro, in ſiniſtro latere longius iter quam in dextro eſſe emetiendum; tum ob arteriam ſiniſtram, dextra breviorem, venae e contrario ſiniſtrae prae dextra inſignem longitudinem et capacitatem, impulſum et velocitatem ſanguinis, ab arteriis acceptam, in ſiniſtro vaſorum ſpermaticorum ſyſtemate prius hebeſcere, quam in dextro; deinde ſanguinem

ſeminalem ſiniſtrum per plures anfractus atque angulos moveri, quam dextrum; omnem autem angulum atque maeandrum corporis moti celeritatem infringere atque imminuere; poſt, venam ſpermaticam ſiniſtram uberiori ſanguinis, ex meſaraeo, meſocolo, renis ſiniſtri adipe muſculisque vicinis refluxuri, copia, praeter illum e teſte ſui lateris revehendum, prae dextra inundari; tum valvulam venae ſpermaticae ſiniſtrae, in emulgentem laevam cruorem ſuum exonerantis, orificio impoſitam, crebrius iuſto atque facilius deprimi, quia vena renalis ſiniſtra abundantiori purpurei laticis renalis, ſuprarenalis et e vena ἄζυγος refluentis vi accumulatur et inundatur, atque ita ſanguinis, hic ad perpendiculum aſcenſuri, qui in dextro latere quaſi per diagonalem lineam viamque ſemper compendiariam in venam cavam refunditur, refluxum magis impediri et diutius retardari; poſtremo ſingularem venae renalis ſitum ac decurſum arterias aortam inter et meſentericam ſuperiorem notatu digniſſimum, quae preli ad inſtar venam hanc ex utroque latere toties ex parte comprimunt, quoties illae a cruore, arterias ingrediente, extenduntur ſeu micant, unde fit, ut per conniventem hanc atque anguſtatam venam renalem ſanguis minus expedite e teſte et rene laevo, et iuſto tardius in venam cavam regredi valeat: Haec, inquam, curatius penſitaturus, luce meridiana clarius perſpiciet, ſanguinem, per ſyſtema vaſorum ſeminalium fluentem, multo impeditius cunctantiusque iter experiri in ſiniſtro, quam dextro latere. Verum enim vero, cum ex ſupra explicatis et ad ſatietatem usque evictis certiſſimum ſit, quod ſanguis, per venas ſpermaticas refluere praepeditus, diutiusque, quam par eſt, ſtagnans, reliquum, a tergo adfluxurum, et ab arteriis ſociis continuo allatum, pedem figere cogat, hacque ratione vaſcula teſticuli tenerrima obſtruat, in iis inflammationem incendat, quae tandem in ſcirrhum mutata, herniae carnoſae incunabula praebeat; et quoniam id uſitatius atque ſolemnius in ſiniſtro, quam dextro latere,

re, contingere solet; adeo testatum ex hisce est, quam quod testatissimum, quod sarcocele, si, quod plus vice simplici iam innuimus, a caussa interna latente nascitur, morborumque aliorum viscerum abdominalium obstipatorum comes est, frequentius sinistrum, quam dextrum testem, occupare et infestare soleat.

## §. XXVIII.

Quum haec nostra, de Sarcoceles sede in teste laevo crebrius quam dextro occurrente, sententia argumentis, tam ab experientia, quam ex ipsa corporis humani fabrica depromtis, veluti firmissimis veritatis munimentis, corroboretur, seque ipsa tueatur; evidentissimum est, quid dissentientium tela contra eam valitura sint. Unicum fere conspicimus adversarium, dexterrimum HILDANUM, qui diu dubius fuit, utri testium hernia carnosa frequentius insideat; si enim nonnullas rationes, ex morbi natura petitas, ponderabat, Sarcocelen sinistro; sin vero ea, quae propria experientia edoctus fuit, pensitabat, testi dextro potius et crebrius eam infensam esse, opinatur. Tandem tamen disertis verbis asserit, raro in sinistro teste domicilium sibi sumere herniam carnosam, hoc potissimum motus fundamento, quia seminalis vena sinistra non a vena cava, quemadmodum dextra, sed ab emulgente sinistri renis exoritur. Itaque verisimile ipsi plane esse videri, ait, cum semine ex vena emulgente, nonnihil salsedinis et nitrositatis, quae crassos viscososque humores incidat et resolvat, exsiccet et putredini adversetur, ad sinistrum testem defluere *q*). Quis vero est, qui non statim videat, egregium hunc Medicum partim fallaciam non caussae ut caussae, partim petitionis principii sophisma heic commisisse, nec esse ideo, quod multis novis argumentis, anxie conquisitis, huius asserti falsitatem, quae ipsa loquitur, fusius demonstremus, imprimis cum ea, quae supra disputata et



*q*) HILDANUS Libr. allegat. Cent. IV. Obs. LX. p. 112.

abunde explicita ſunt, eandem graviſſime arguant et luce meridiana clariorem reddant. Aſt enim vero cum eo ſeculo, in quod huius doctiſſimi Chirurgi aetas incidit, aureum circulationis ſanguinis inventum eiusdemque leges certiſſimae nondum ſatis innotuerint, omnino aequi bonique conſulendum eſt, nec vitio vertendum egregio huic Viro, ſi ex eodem fonte, ex quo partim huius morbi, in ſiniſtro teſte obvii, frequentiam firmiſſimis graviſſimisque argumentis derivavimus, eiusdem raritatem deducere ſibi perſuaſus eſt. Stat igitur ſententia noſtra de vera Herniae carnoſae indole atque natura, nec non de eiusdem ſede in ſiniſtro teſte frequentiore quam dextro. Quilibet enim in campo ſtudii anatomici et phyſiologico-pathologici diligenter verſatus, huius fili ariadnei ductu tantam ſymptomatum, in Triga Obſervationum relatorum, concatenationem et meſenterii Steatomatis, tam monſtroſae molis, ſcaturiginem haud difficulter uberius enodare poterit. Nec arduum iam fore credimus intellectu, quomodo huius mali origo in ipſa herba ſit extinguenda? Cur principiis eius obſtandum ſit, ſi contra eius vim medicina paranda eſt? Cur, ſi malum adeo inveteraverit altioresque radices egerit, omnem omnino reſpuat medelam? Cur denique in Pathologia, Therapia et ipſa Medicina forenſi non ſemper a teſtium intumeſcentia ad impurum contactum venereumque admiſſum valeat conſequentia?

FELICIS VALLE

MEDICI TAVRINENSIS,

# FLORA CORSICAE

EX IPSIVS SCHEDIS COLLECTA

A

CAROLO ALLIONIO,

AVCTA EX SCRIPTIS

Dn. IAVSSIN,

ET PVBLICVM IN VSVM COMMVNICATA

A

D. NICOLAO LAURENTIO BURMANNO.

BOTANICES CVLTORIBVS

*S.*

# D. NICOLAVS LAVRENTIVS BVRMANNVS.

Florula Corſicae ut Stirpium compendium, quae in Herbario clariſſ. VALLE comprehendebantur *), a clariſſimo Viro Carolo ALLIONIO nobiſcum communicata cum ſit, nuperque mihi oblatus fuerit eximius Dn. IAUSSIN liber, in quo exactiſſima omnium fit deſcriptio, quae in illa Corſicae inſula reperiuntur,

*) Indefeſſus ille regni imprimis vegetabilis perveſtigator, D. *Felix* VALLE, poſtquam plantas circa Taurinum et in iugis montium Alpinorum creſcentes multo ſtudio indagaverat et collegerat, deſiderio flagrans, plantarum quoque in famigerata Inſula Corſica progerminantium notitiam ſibi acquirendi, anno 1747. relicto Taurino, provinciam Medici caſtrenſis in eadem ſuſcepit, omneque illud tempus, quod, peractis muneris ſui negotiis Ipſi ſupererat, perſcrutandis naturalibus iſtius Inſulae productis impendebat, plantasque indigenas, unacum Conchyliis et Inſectis ibidem occurrentibus, diligenter conquiſivit. Aſt in medio laudabilis huius ſtudii curſu febre acuta correptus, ob inſuetam climatis conditionem, intra triduum eidem ſuccubuit. Praeter ipſam Viri huius iacturam, praecipue etiam dolendum erat diſpendium egregiae iſtius Collectionis, utpote in ignarorum manus pervenit et quoad maximam partem perdita fuit. Summa licet adhibita cura, clariſſ. Dn. ALLIONIUS ex Taurinenſi haereditate

tur, cumque plures ibi occurrunt Plantae, quae in ſupra nominata Florula haud continentur, et Antiquorum nominibus diſtinctae ſunt, eas eodem, quo clariſſ. ALLIONIUS, et quidem alphabetico ordine, proponere placuit, ut curioſi, qui ſtirpes, in hac inſula ſponte creſcentes, noſcere cupiunt, facile easdem ſecundum Syſtema receptum invenire et primo intuitu diſtinguere poſſent. Valete.

# FLORA

ditate ſaltem obtinere potuit, Collectionem plantarum circa Savonam creſcentium, et Collectionem plantarum in montibus Alpinis, ac prope Seguſium, Exilles et Feneſtrellas occurrentium, quam ultimam ſecundum Syſtema Tournefortianum in claſſes redigit et deſcripſit, aſt imperfectam reliquit Dn. VALLE, dum quatuor ſaltem priores Tournefortii claſſes continet. De prima autem iſta Collectione cum certior reddebatur Dn. ALLIONIUS, quod plantae in eadem contentae prope St. Fiorenzo, in Inſula Corſica, a Dn. VALLE fuerint lectae, conſilium cepit, ut aliquali ſaltem ratione praedictam illam inſignem reſarciret iacturam, iſtam ordine alphabetico, ſub Titulo: *Felicis* VALLE *Florula Corſicae* in publicum emittendi. Conſtabat illa tunc ex 144. ſaltem plantarum nominibus; nunc autem acceſſionibus clariſſ. IAUSSIN usque ad 349. ſpecies plantarum aucta comparet.

*A. E. Büchner.*

# FLORA CORSICA.

*Ageratum* ACHILLAEA foliis lanceolatis obtusis acute serratis. LINN. *Syst. p.* 566.
Ageratum foliis serratis. BAUH. *Pin.* 221.
Balsamita minor. MORIS. *Hist.* 3. *p.* 3. *f.* 6. *t.* 1. *f.* 2.

*Anthora* ACONITUM floribus pentagynis, foliorum laciniis linearibus. LINN. *Syst.* 371.
Aconitum salutiferum sive Anthora. BAUH. *Pin.* 184.
Anthora. BESLER. *Hort. Eyst. aest. ord.* 1. *fol.* 52. *fig.* 1.

*Capillus Veneris* ADIANTHUM frondibus decompositis, foliis alternis, pinnis cuneiformibus lobatis pedicellatis. LINN. *Syst.* 695.
Adianthum foliis coriandri. BAUH. *Pin.* 355.
Adianthum. CAMER. *Epit.* 924.

*Moschatellina* ANDOXA. LINN. *Syst.* 278.
Ranunculus nemorosus Moschatellina dictus. BAUH. *Pin.* 178.
Fumaria bulbosa sive tuberosa minima. TABERN. 39.

*caeliroſa* AGROSTEMMA glabra, foliis lineari-lanceolatis, petalis emarginatis coronatis. LINN. *Syst.* 319.
Lychnis segetum, Nigellastrum minus glabrum dicta, flore eleganter rubello. MORIS. *Hist.* 2. *p.* 543. *f.* 5. *t.* 22. *f.* 32.

*Eupatoria* AGRIMONIA foliis caulinis pinnatis, impari petiolato, fructibus hispidis. LINN. *Syst.* 329.
Eupatorium Veterum sive Agrimonia. BAUH. *Pin.* 321.
Eupatorium. CAMER. *Epit.* 756.

*pyramidalis* AJUGA tetragono pyramidalis villosa, foliis radicalibus maximis. LINN. *Syst.* 387.
Consolida media pratensis caerulea. BAUH. *Pin.* 260.
Consolida media genevensis. *J.* BAUH. *Hist.* 3. *p.* 432. *f.* 1.

*vulga-*

*vulgaris* ALCHEMILLA foliis lobatis. LINN. *Syſt.* 129.
Alchemilla vulgaris. BAUH. *Pin.* 319.
Alchemilla perennis viridis maior, foliis ex luteo virentibus vulgaris. MORIS. *Hiſt.* 2. *p.* 195. *S.* 2 *t.* 20. *f.* 1.

*cotoneum* ALCIONIUM informe ſubgloboſum flavum intus rubrum fibroſo ſpongioſum cavernoſumque. BALLAS. *Zooph.* 359.
Alciionium primum Dioſcoridis. DONATI. *Adr. p.* 56. *n.* 1. *t.* 9.

*Plantago* ALISMA foliis ovatis acutis, fructibus obtuſe trigonis. LINN. *Syſt.* 257.
Plantago aquatica latifolia. BAUH. *Pin.* 190. CAMER. *Epit.* 264.

*Victorialis* ALLIUM caule planifolio umbellifero, umbella rotundata, ſtaminibus lanceolatis, corolla longioribus, foliis ellipticis. LINN. *Syſt.* 238.
Allium montanum latifolium maculatum. BAUH. *Pin.* 74.
Allium anguinum. CAMER. *Epit. f.* 329.
*β.* Allium radice oblonga reticulo obducta, foliis ovato-lanceolatis, umbella ſphaerica. HALL. *Helv.* III.
Allium alpinum. *γ.* BAUH. *hiſt.* II. *p.* 566. *f.* 2.

*ſubhirſutum* ALLIUM caule planifolio umbellifero, foliis inferioribus hirſutis, ſtaminibus ſubulatis. LINN. *Syſt.* 238.
Moly anguſtifolium umbellatum. BAUH. *Pin.* 75.
Moly Dioſcoridis. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 192. *f.* 2.

*clypeatum* ALYSSUM caule erecto herbaceo, ſiliculis ſeſſilibus ovatis compreſſo-planis, petalis acuminatis linearibus. LINN. *Syſt.* 436.
Leucoium alyſſoides clypeatum maius. BAUH. *Pin.* 201.
Alyſſum Dioſcoridis. DODON. *Pempt.* 89. *f.* 1.

*perfoliata vera* ALOE foliis ſpinoſis confertis dentatis vaginantibus planis maculatis. LINN. *Spec.* 458.
Aloe vulgaris. BAUH. *Pin.* 286.

Kadanaka vel Catevalla. RHEED. *Mal.* II. *p.* 7. *t.* 3.

*monſpelienſis* ALOPECURUS panicula ſubſpicata, calycibus ſcabris, corollis ariſtatis. LINN. *Syſt.* 89.
Gramen alopecuroides anglo-britannicum maximum. BAUH. *Pin.* 4.
Alopecurus altera maxima anglica paludoſa. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 191. §. 8. *t.* 4. *f.* 3.

*maritima* AMBROSIA foliis multifidis, ſpicis ſolitariis piloſis ſubſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 624.
Ambroſia maritima. BAUH. *Pin.* 138. DODON. *Pempt.* 35. *f.* 1.

*communis* AMYGDALUS foliis ſerraturis infimis glanduloſis, floribus ſeſſilibus geminis. LINN. *Syſt.* 341.
Amygdalus ſylveſtris. BAUH. *Pin.* 442. DODON. *Pempt.* 798. *f.* 1.

*arvenſis* ANAGALLIS foliis indiviſis, caule procumbente. LINN. *Syſt.* 158.
Anagallis phoeniceo flore. BAUH. *Pin.* 250.
Anagallis mas. FUCHS. *Hiſt.* 17. *t.* 18.

*monelli* ANAGALLIS foliis indiviſis caule erecto. LINN. *Syſt.* 153.
Anagallis caerulea, foliis binis ternisve ex adverſo naſcentibus. BAUH. *Pin.* 252.

*officinalis* ANCHUSA foliis lanceolatis, ſpicis imbricatis ſecundis. LINN. *Syſt.* 145.
Bugloſſum anguſtifolium maius. BAUH. *Pin.* 256.
Bugloſſum vulgare maius. *J.* BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 578. *f.* 1.

*tinctoria* ANCHUSA tomentoſa, foliis lanceolatis obtuſis, ſtaminibus corolla brevioribus. LINN. *Syſt.* 145.
Anchuſa puniceis floribus. BAUH. *Pin.* 255.
Anchuſa monſpeliaca. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 584. *f.* 1.

*Pulſatilla* ANEMONE pedunculo involucrato, petalis rectis, foliis bipinnatis. LINN. *Syſt.* 375.

Pul-

Pulſatilla folio craſſiore et maiore flore. BAUH. *Pin.* 171. HELW. *pulſat.* 62. *t.* 8.

*nobilis* ANTHEMIS foliis pinnato-compoſitis linearibus acutis ſubvilloſis. LINN. *Syſt.* 563.
Chamaemelum nobile ſeu Leucanthemum odoratum. BAUH. *Pin.* 535.
Chamaemelum odoratum. DODON. *Pempt.* 260. *f.* 1.

*arvenſis* ANTHEMIS receptaculis conicis, paleis ſetaceis, ſeminibus coronato-marginatis. LINN. *Syſt.* 565.
Chamaemelum inodorum. BAUH. *Pin.* 135.
Chamaemelum inodorum ſive Cotula non foetida. *γ.* BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 120. *f.* 2.

*Cotula* ANTHEMIS receptaculis conicis, paleis ſetaceis, ſeminibus nudis. LINN. *Syſt.* 565.
Chamaemelum foetidum. BAUH. *Pin.* 135.
Chamaemelum foetidum ſive Cotula foetida. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 121. *f.* 1.

*tetraphylla* ANTHYLLIS herbacea, foliis quaterno-pinnatis, floribus lateralibus. LINN. *Syſt.* 480.
Lotus pentaphyllos veſicaria. BAUH. *Pin.* 332.
Trifolium halicacabum. CAMER. *Hort.* 171. *t.* 47.

*triphyllum* ANTIRRHINUM foliis ternis ovatis. LINN. *Syſt.* 409.
Linaria triphylla minor lutea. BAUH. *Pin.* 212.
Linaria ſicula latifolia triphylla. BOCCON. *Sicul.* 44. *t.* 22.

*Elatine* ANTIRRHINUM foliis haſtatis alternis, caulibus procumbentibus. LINN. *Syſt.* 409.
Elatine folio acuminato in baſi auriculato, flore luteo. BAUH. *Pin.* 253.
Elatine. CAMER. *Epit.* 754.

*Cymbalaria* ANTIRRHINUM foliis cordatis quinquelobis alternis, caulibus procumbentibus. LINN. *Syſt.* 409.
Cymbalaria. BAUH. *Pin.* 306. CAMER. *Epit.* 860.

*Linaria* ANTIRRHINUM foliis lanceolato-linearibus confertis, caule erecto, ſpicis terminalibus ſeſſilibus, floribus imbricatis. LINN. *Syſt.* 411.
Linaria vulgaris lutea, flore maiore. BAUH. *Pin.* 212.
Oſyris. CAMER. *Epit.* 930.

*Aſarina* ANTIRRHINUM foliis oppoſitis cordatis crenatis, corollis ecaudatis, caulibus procumbentibus. LINN. *Syſt.* 411.
Hedera ſaxatilis, magno flore. BAUH. *Pin.* 306.
Aſarina ſive Hederula ſaxatilis. LOBEL. *Ic.* 601.

*vulgaris* AQUILEGIA nectariis incurvis. LINN. *Syſt.* 372.
Aquilegia ſylveſtris. BAUH. *Pin.* 144.
Aquileia. CAMER. *Epit.* 404.

*Vva urſi* ARBUTUS caulibus procumbentibus. LINN. *Syſt.* 301.
Vva urſi. CLUS. *Hiſt.* 5. *p.* 63. *f.* 2. OED. *Dan. t.* 33.

*hiſpida* ARENARIA foliis ſubulatis ſubtus hiſpidis. LINN. *Spec.* 608.

*Dracunculus* ARUM foliis pedatis, foliolis lanceolatis integerrimis, aequantibus ſpatham ſpadice longiorem. LINN. *Syſt.* 603.
Dracunculus polyphyllus. BAUH. *Pin.* 195. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 548. *f.* 13. *t.* 5. *f.* 46.

*maculatum* ARUM acaule, foliis haſtatis integerrimis, ſpadice clavato. LINN. *Syſt.* 603.
Arum vulgare non maculatum et venis albis. BAUH. *Pin.* 195.
Arum. LOBEL. *Ic.* 597. FUCHS. *Hiſt.* 68. *t.* 69.

*Ariſarum* ARUM acaule, foliis cordato-oblongis, ſpathae apertura ovata. LINN. *Syſt.* 604.
Ariſarum latifolium maius. BAUH. *Pin.* 196.
Ariſarum ſerpentinum. BARR. *Ic.* 573.

*maritima* ARTHEMISIA foliis multipartitis tomentoſis, racemis cernuis, floſculis femineis ternis. LINN. *Syſt.* 542.
Abſinthium ſeriphium belgicum. BAUH. *Pin.* 139.

Abſin-

Abſinthium ſeriphicum tenuifolium marinum narbonenſe. *J.* Bauh. *Hiſt.* 3. *p.* 177. *f.* 1.

*europaeum* Asarum foliis reniformibus obtuſis binis. Linn. *Syſt.* 325.
Aſarum. Bauh. *Pin.* 597. Camer. *Epit.* 19. *f.* 1.

*Vincetoxicum* Asclepias foliis ovatis baſi barbatis, caule erecto, umbellis proliferis. Linn. *Syſt.* 593.
Aſclepias albo flore. Bauh. *Pin.* 303.
Vincetoxicum. Dodon. *Pempt.* 407.

*officinalis* Asparagus caule herbaceo erecto, foliis ſetaceis, ſtipulis paribus. Linn. *Syſt.* 245.
Aſparagus maritimus craſſiore folio. Bauh. *Pin.* 490.
Aſparagus. Camer. *Epit.* 259.

*fiſtuloſus* Asphodelus caule nudo, foliis ſtrictis ſubulatis ſtriatis ſubfiſtuloſis. Linn. *Syſt.* 244.
Aſphodelus foliis fiſtuloſis. Bauh. *Pin.* 29.
Aſphodelus. Clus. *Hiſt.* 1. *p.* 196. *f.* 1. 2.

*Tripolium* Aster foliis lanceolatis integerrimis carnoſis glabris, ramis inaequatis, floribus corymboſis. Linn. *Syſt.* 554.
Tripolium maius caeruleum. Bauh. *Pin.* 267.
Tripolium. Dodon. *Pempt.* 379.

*bamoſus* Astragalus cauleſcens procumbens, leguminibus ſubulatis recurvatis glabris. Linn. *Syſt.* 498.
Securidaca lutea minor, corniculis recurvis. Bauh. *Pin.* 349.
Aſtragalus monſpelianus. Clus. *Hiſt.* 1. *p.* 234. *f.* 2.

*Epiglottis* Astragalus cauleſcens procumbens leguminibus capitatis cordatis acutis hirſutis complicatis. Linn. *Syſt.* 499.
Aſtragalus hiſpanicus, ſiliqua epiglottidi ſimili, flore purpureo, maior. Herm. *Lugdb.* 74. *t.* 75.

*Cervaria* Athamantha foliis pinnatis decuſſatis inciſo-angulatis, ſeminibus nudis.

Daucus montanus, Apii folio, maior. BAUH. *Pin.* 150.
Cervaria. RIVIN. *Pent.* 12.

*Mandragora* ATROPA acaulis, ſcapis unifloris. LINN. *Syſt.* 571.
Mandragora fructu rotundo. BAUH. *Pin.* 169.
Mandragora. DODON. *Pempt.* 457.

*annua* BELLIS caule ſubfolioſo. LINN. *Syſt.* 560.
Bellis hortenſis, pediculo folioſo. BAUH. *Pin.* 262.
Bellis minima pratenſis, caule folioſo. BOCCON. *Muſ.* 2. *p.* 96. *t.* 35.

*officinalis* BETONICA ſpica interrupta, corollarum labii lacinia intermedia emarginata. LINN. *Syſt.* 394.
Betonica purpurea. BAUH. *Pin.* 235.
Betonica. DODON. *Pempt.* 40.

*Auriculata* BISCUTELLA calycibus nectario utrimque gibbis, ſiliculis in ſtylum coeuntibus. LINN. *Syſt.* 437.
Thlaſpi biſcutatum villoſum, flore calcari donato. BAUH. *Pin.* 107.
Leucoium montanum, flore pedato. COL. *Ecphr.* 2. *p.* 59. *t.* 61.

*maxima* BRIZA ſtipulis cordatis, floſculis ſeptemdecim. LINN. *Syſt.* 94.
Gramen tremulum maximum. BAUH. *Pin.* 2.
Gramen tremulum. BAUH. *Hiſt.* 2. *p.* 469. *f.* 1.

*murale* BRYUM antheris erectis, foliis piliferis rectiuſculis, ſurculis ſimplicibus caeſpitoſis. LINN. *Syſt.* 701.
Bryum tegulare humile piloſum et incanum. DILLEN. *Muſc.* 355. *t.* 45. *f.* 14.

*alba* BRYONIA, foliis palmatis utrimque calloſo-ſcabris. LINN. *Syſt.* 640.
Bryonia alba baccis nigris. BAUH. *Pin.* 297.
Vitis alba, baccis nigris. CAMER. *Epit.* 987. *f.* 1.

*macedonicum* BUBON, foliis rhombeo-ovatis crenatis, umbellatis numeroſiſſimis. LINN. *Syſt.* 212.

Apium

Apium macedonicum. BAUH. *Pin.* 154.
Petroſelinum macedonicum. LOBEL. *Ic.* 708.

*Cakile* BUNIAS ſiliculis ovatis laevibus ancipitibus. LINN. *Syſt.* 446.
Eruca maritima italica, ſiliqua haſtae cuſpidi ſimili. BAUH. *Pin.* 99.
Cakile ſerapionis. LOBEL. *Ic.* 223.

*rotundifolium* BUPLEURUM involucris univerſalibus nullis foliis perfoliatis. LINN. *Syſt.* 203.
Perfoliata vulgatiſſima ſive arvenſis. BAUH. *Pin.* 277.
Perfoliata. DODON. *Pempt.* 104.

*falcatum* BUPLEURUM involucellis pentaphyllis acutis, univerſali ſubpentaphyllo, foliis lanceolatis, caule flexuoſo. LINN. *Syſt.* 203.
Bupleurum folio ſubrotundo ſive vulgatiſſimum. BAUH. *Pin.* 278.
Auricula leporis, umbella lutea. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 200. *f.* 1.

*umbellatus* BUTOMUS. LINN. *Syſt.* 281.
Iuncus floridus maior. BAUH. *Pin.* 112.
Gladiolus aquaticus. DODON. *Pempt.* 600.

*Opuntia* CACTUS articulato-prolifer laxus, articulis ovatis, ſpinis ſetaceis. LINN. *Syſt.* 339.
Ficus Indica, folio ſpinoſo, fructu maiore. BAUH. *Pin.* 458.
Opuntia vulgo herbariorum. BAUH. *Hiſt.* 1. *p.* 154. *f.* 1.

*arvenſis* CALENDULA ſeminibus cymbiformibus muricatis incurvatis extimis erectis protenſis. LINN. *Syſt.* 577.
Caltha arvenſis. BAUH. *Pin.* 275.
Caltha minima. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 103. *f.* 1.

*Erinus* CAMPANULA caule dichotomo, foliis ſeſſilibus, ſuperioribus oppoſitis, tridentatis. LINN. *Syſt.* 162.
Rapunculus minor, foliis inciſis. BAUH. *Pin.* 92.
Erini ſive Rapunculi minimum genus. COLUMN. *Phytob.* 122. *t.* 28.

*rotun-*

*rotundifolia* CAMPANULA foliis radicalibus reniformibus, caulinis linearibus. LINN. *Syſt.* 159.
Campanula minor rotundifolia vulgaris. BAUH. *Pin.* 93.

*monſpeliaca* CAMPHOROSMA foliis hirſutis linearibus. LINN. *Syſt.* 128.
Camphorata hirſuta. BAUH. *Pin.* 486.
Camphorata monſpelienſium. BOXB. *Cent.* I. *p.* 18. *t.* 28. *f.* 1.

*amara* CARDAMINE foliis pinnatis, axillis ſtoloniferis. LINN. *Syſt.* 439.
Naſturtium aquaticum maius et amarum. BAUH. *Pin.* 104.
Naſturtium pyrenaicum aquaticum latifolium purpuraſcente flore HERM. *Parad.* 203. *t.* 283.

*ſtellatus* CARDUUS foliis ſeſſilibus integris lanceolatis inermibus ſubtus tomentoſis, ſpinis ramoſis axillaribus, floribus ſeſſilibus lateralibus. LINN. *Syſt.* 530.
Carduus ſtellatus luteus, foliis cyani. TOURN. *Inſt.* 440. BAUH. *Pin.* 387.
Carduus humilis aculeatus, ptarmicae auſtriacae foliis. TRIUMF. *Obſerv.* 96. *t.* 96.

*lanatus* CARTHAMUS caule piloſo ſuperne lanato, foliis inferioribus pinnatifidis, ſummis amplexicaulibus dentatis. LINN. *Syſt.* 533.
Atractylis lutea. BAUH. *Pin.* 379.
Atractylis Theophraſti et Dioſcoridis ſucco ſanguineo. COLUMN. *Ecphr.* I. *p.* 19. *t.* 23.

*caerulea* CATANANCHE ſquamis calycinis inferioribus ovatis. LINN. *Syſt.* 527.
Mondrilla caerulea cyani capitulo. BAUH. *Pin.* 130.
Mondrillae ſpecies tertia. DODON. *Pempt.* 638.

*auſtralis* CELTIS foliis ovato-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 668.
Lotus fructu Ceraſi. BAUH. *Pin.* 447.
Lotus ſive Celtis. CAMER. *Epit.* 155.

*gala-*

*galactites* CENTAUREA calycibus ſetaceo-ſpinoſis, foliis decurrentibus ſinuatis ſpinoſis ſubtus tomentoſis. LINN. *Syſt.* 575.
Carduus tomentoſus capitulo minore. BAUH. *Pin.* 382.
Carduus galactites. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 54. *f.* 1.

*minimus* CENTUNCULUS. LINN. *Syſt.* 123. OED. *Dan. t.* 177.
Anagallis paludoſa minima. VAILL. *Pariſ.* 12. *t.* 4. *f.* 2.

*ſiliquaſtrum* CERUS foliis cordato-orbiculatis glabris. LINN. *Syſt.* 287.
Siliqua ſylveſtris rotundifolia. BAUH. *Pin.* 402.
Arbor Iudae. DOD. *Pempt.* 786.

*maior* CERINTHE foliis amplexicaulibus, fructibus geminis, corollis obtuſiuſculis patulis. LINN. *Syſt.* 147.
Cerinthe flore ex rubro purpuraſcente. BAUH. *Pin.* 258.

*rubrum* CHENOPODIUM foliis cordato-triangularibus obtuſiuſculis dentatis, racemis erectis compoſitis ſubfolioſis caule brevioribus. LINN. *Syſt.* 595.
Atriplex ſylveſtris latifolia. BAUH. *Pin.* 119.
Pes anſerinus. *Hiſt.* 542. *f.* 542.

*hirſutum* CHAEROPHYLLUM caule aequali, foliolis inciſis acutis, fructibus biariſtatis. LINN. *Syſt.* 214.
Cicutaria paluſtris latifolia alba et rubra. BAUH. *Pin.* 161.
Cerefolium latifolium hirſutum album et rubrum. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 304. *f.* 9. *t.* 10. *f.* 6.

*auriculatum* CHRYSANTHEMUM foliis amplexicaulibus inferioribus ſpatulatis ſuperioribus ſublinearibus denticulatis. ALLION. *Flor. Corſ.* 207. *ubi deſcr.*
Chryſanthemum latifolium. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 105. *f.* 2.

*maritima* CINERARIA floribus paniculatis, foliis pinnatifidis tomentoſis laciniis ſinuatis, caule fruteſcente. LINN. *Syſt.* 557.
Iacobaea maritima. BAUH. *Pin.* 131.
Cineraria. DODON. *Pempt.* 642.

*alpina* CINERARIA umbella involucrata, pedunculo communi nudiuſculo, foliis oblongis villoſis. LINN. *Syſt.* 557.
Conyza incana BAUH. *Pin.* 265.
Conyza helenites mellita incana. LOBEL. *ic.* 347.

*lutetiana* CIRCAEA caule erecto, racemis pluribus, foliis ovatis. LINN. *Syſt.* 56.
Solanifolia Circaea dicta maior. BAUH. *Pin.* 168.
Circaea lutetiana. LOBEL. *ic.* 266.

*monſpelienſis* CISTUS arboreſcens exſtipulatus, foliis lineari-lanceolatis ſeſſilibus utrinque villoſis trinerviis. LINN. *Syſt.* 366.
Ciſtus ladanifera monſpelienſium. BAUH. *Pin.* 467.
Ledum. DALECH. *Hiſt.* 230.

*guttatus* CISTUS herbaceus exſtipulatus, foliis oppoſitis lanceolatis trinerviis, racemis ebracteatis. LINN. *Syſt.* 367.
Ciſtus flore pallido punicante macula inſignito. BAUH. *Pin.* 465.
Helianthemum flore maculoſo. COLUMN. *ecphr.* 2. *p.* 78. *t.* 77.

*albidus* CISTUS arboreſcens exſtipulatus foliis ovato-lanceolatis tomentoſis incanis ſeſſilibus ſubtrinerviis. LINN. *Syſt.* 367.
Ciſtus mas, folio oblongo incano. BAUH. *Pin.* 464.
Ciſtus mas primus. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 68. *f.* 2.

*toroſus* CISTUS arboreſcens ſtipulatus, foliis oppoſitis lineari-lanceolatis. ALLION. *Fl. Corſ.* 207.
Chamaeciſtus luteus toroſo folio hiſpanicus. BARREL. *icon.* 446.

*ſalvifolius* CISTUS arboreſcens exſtipulatus, foliis ovatis petiolatis utrinque hirſutis. LINN. *Syſt.* 366.
Ciſtus foemina folio ſalviae. BAUH. *Pin.* 464.
Ciſtus foemina. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 70.

*Allionii*

*Allionii* CISTUS ſuffruticoſus ſtipulatus, erectus, foliis oblongo-ovatis acuminatis ſubtus ſubincanis minime ciliatis. ALLION. *Flor. Corſ.* 207. *t.* 2.

*Tuberaria* CISTUS exſtipulatus perennis, foliis radicalibus ovatis trinerviis tomentoſis, caulinis glabris lanceolatis, ſummis alternis. LINN. *Syſt.* 367.
Ciſſus folio plantaginis. BAUH. *Pin.* 465.
Helianthemum, plantaginis folio, perenne. BUXB. *Cent.* 3. *p.* 33. *t.* 63.

*medica* CITRUS petiolis linearibus. LINN. *Syſt.* 508.
Malus medica. BAUH. *Pin.* 435.
Limon vulgaris. FERRAR. *Heſp.* 193.

*Aurantium* CITRUS petiolis alatis. LINN. *Syſt.* 508.
Malus aurantia maior. BAUH. *Pin.* 436.
Aurantia mala. CAMER. *Epit.* 150. *f.* 1.

*Viticella* CLEMATIS foliis compoſitis decompoſitisque, foliolis ovatis ſublobatis integerrimis. LINN. *Syſt.* 376.
Clematitis caerulea vel purpurea repens. BAUH. Pin. 300.
Clematitis altera. CLUS. *Hiſt.* 5. *p.* 122. *f.* 1. CAMER. *Epit.* 696.

*vulgare* CLINOPODIUM capitulis ſubrotundis hiſpidis, bracteis ſetaceis. LINN. *Syſt.* 398.
Clinopodium Origano ſimile. BAUH. *Pin.* 224.
Clinopodium. CAMER. *Epit.* 563.

*maritima* CLYPEOLA perennis, ſiliculis bilocularibus ovatis diſpermis. LINN. *Syſt.* 437.
Thlaſpi Alyſſon dictum maritimum. BAUH. *Pin.* 107.
Thlaſpi montanum perenne, flore albo. BARREL. *ic.* 844.

*tricoccum* CNEORUM. LINN. *Syſt.*
Chamaelea tricoccos. BAUH. *Pin.* 462.
Chamaelea. CAMER. *Epit.* 973.

*Draba* COCHLEARIA foliis lanceolatis amplexicaulibus dentatis. LINN. *Syſt.* 435.
Draba umbellata ſive maior capitulis donata. BAUH. *Pin.* 109.
Draba prima vulgaris. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 124. *f.* 1.

*officinalis* COCHLEARIA foliis radicalibus ſubrotundis caulinis, oblongis ſubſinuatis. LINN. *Syſt.* 434.
Cochlearia folio ſubrotundo. BAUH. *Pin.* 110.
Cochlearia. DODON. *Pempt.* 594.

*maculatum* CONIUM ſeminibus ſtriatis. LINN. *Syſt.* 206.
Cicuta maior. BAUH. *Pin.* 160.
Cicutaria vulgaris. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 200. *f.* 2.

*Polygonum* CONVALLARIA foliis alternis amplexicaulibus, caule ancipiti, pedunculis axillaribus ſubunifloris. LINN. *Syſt.* 247.
Polygonatum latifolium, flore maiore odoro. BAUH. *Pin.* 303.
Polygonatum latifolium ramoſum. BAUH. *Hiſt.* 530. *f.* 1.

*althaeoides* CONVOLVULUS foliis cordatis ſinuatis ſericeis, lobis repandis, pedunculis bifloris. LINN. *Syſt.* 156.
Convolvulus argenteus, folio althaeae. BAUH. *Pin.* 295.
Convolvulus betonicae althaeaeque foliis repens argenteus. BARR. *rar.* 5. *t.* 312.

*Cantabrica* CONVOLVULUS foliis lineari-lanceolatis acutis, caule ramoſo erectiuſculo, calycibus piloſis, pedunculis ſubbifloris. LINN. *Syſt.* 157.
Convolvulus linariae folio. BAUH. *Pin.* 295.
Convolvulus minimus ſpicaefolius. MORIS. *Hiſt.* 2. *p.* 17. *f.* 2. *t.* 4. *f.* 3.

*Soldanella* CONVOLVULUS foliis reniformibus, pedunculis unifloris. LINN. *Syſt.* 157.
Soldanella maritima minor. BAUH. *Pin.* 295.

*arvenſis*

*arvenſis* CONVOLVULUS foliis ſagittatis utrinque acutis, pedunculis ſubunifloris. LINN. *Syſt.* 155.
Convolvulus minor arvenſis. BAUH. *Pin.* 294.

*Corſicanus* CONVOLVULUS floribus intus albis, extus purpureis, ſemine anguloſo. IAUSS. *Mem.* de *Corſ. p.* 394.

*officinalis* CORALLINA bipinnata, articulis ovatis, ſuperioribus compreſſis, terminalibus ovato-lanceolatis planis.
Muſcus maritimus ſive Corallina officinarum. BAUH. *Pin.* 363.
Corallina altera. TABERN. *icon.* 813.

*androſace* CORALLINA tubuloſa ſimplex, pelta terminali radiata. PALL. *Zooph.* 430.
Androſaces petrae innaſcens, vel maior. BAUH. *Pin.* 367.
Acetabulum marinum procerius. TOURN. *Inſt.* 569. *t.* 338.

*monſpelienſis* CORIS. LINN. *Syſt.* 168.
Coris caerulea maritima. BAUH. *Pin.* 280.
Symphytum petraeum. CAMER. *Epit.* 699.

*ſecuridaca* CORONILLA herbacea, leguminibus falcato-gladiatis, foliolis plurimis. LINN. *Syſt.* 491.
Securidaca lutea maior. BAUH. *Pin.* 348.
Hedyſarum primum. DODON. *Pempt.* 546.

*umbilicus* ♀ COTYLEDON foliis cucullato-peltatis ſerrato-dentatis alternis, caule ramoſo, floribus erectis. LINN. *Syſt.* 316.
Cotyledon maior. BAUH. *Pin.* 285.
Cotyledon vera, radice tuberoſa. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 684. *f.* 1.

*maritima* CRAMBE foliis cauleque glabris. LINN. *Syſt.* 446.
Braſſica maritima monoſpermos. BAUH. *Pin.* 112.
Braſſica marina ſylveſtris multiflora monoſpermos. LOBEL. *ic.* 245.

*Oxyacantha* CRATAEGUS foliis obtuſis ſubtrifidis ſerratis. LINN. *Syſt.* 342.
Meſpilus Apii folio ſylveſtris ſpinoſa ſive Oxyacantha. BAUH. *Pin.* 454.
Oxyacantha ſive ſpina acuta. DODON. *Pempt.* 752.

*maritimum* CRITHMUM foliolis lanceolatis carnoſis. LINN. *Syſt.* 208.
Crithmum, foeniculum maritimum minus. BAUH. *Pin.* 288.
Foeniculum marinum ſive Empetrum. LOBEL. *ic.* 392.

*baccifera* CUCUBALUS calycibus campanulatis, petalis diſtantibus, pericarpiis coloratis, ramis divaricatis. LINN. *Syſt.* 308.
Alſine ſcandens baccifera. BAUH. *Pin.* 250.
Alſine repens. DODON. *Pempt.* 403.

*ſempervirens* CUPRESSUS foliis imbricatis, frondibus quadrangulis. LINN. *Syſt.* 633.
Cupreſſus. BAUH. *Pin.* 488. CAMER. *Epit.* 52. *f.* 1.

*Europaeum* CYCLAMEN corolla retroflexa. LINN. *Syſt.* 151.
Cyclamen orbiculato folio inferne purpuraſcente. BAUH. *Pin.* 308.
Cyclaminus. CAMER. *Epit.* 357.

*officinale* CYNOGLOSSUM ſtaminibus corolla brevioribus, foliis lato-lanceolatis tomentoſis ſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 146.
Cynogloſſum maius vulgare. BAUH. *Pin.* 257.
Cynogloſſum. DODON. *Pempt.* 54. *f.* 1. 2.

*aureus* CYNOSURUS paniculae ſpiculis ſterilibus pendulis ternatis, floribus ariſtatis. LINN. *Syſt.* 96.
Gramen panicula pendula aurea. BAUH. *Pin.* 3.
Gramen ſciurum ſeu alopecurum minus, heteromalla panicula. BARR. *rar.* 1108. *t.* 4.

*eſculentus* CYPERUS culmo triquetro nudo, umbella folioſa, radicum tuberibus ovatis, zonis imbricatis. LINN. *Syſt.* 81.

Cype-

Cyperus rotundus eſculentus anguſtifolius. BAUH. *Pin.* 14.

Cyperus rotundus. LOB. *ic.* 75. DODON. *Pempt.* 338.

*argenteus* CYTISUS floribus ſubſeſſilibus ſubbinatis, foliis tomentoſis, caulibus decumbentibus, ſtipulis minutis. LINN. *Syſt.* 489.

Lotus fruticoſus incanus ſiliquoſus. BAUH. *Pin.* 332.

Lotus aſperior fruticoſa narbonenſis incana. LOB. *ic.* 2. *p.* 41.

*Tartonraira* DAPHNE floribus ſeſſilibus aggregatis axillaribus, foliis ovatis utrinque pubeſcentibus nervoſis. LINN. *Syſt.* 27.

Thymelaea foliis candicantibus ſericei inſtar mollibus. BAUH. *Pin.* 463.

Tarton-Raire galloprovinciae monſpelienſium. LOBEL. *icon.* 37.

*Carota* DAUCUS ſeminibus hiſpidis, petiolis ſubtus nervoſis. LINN. *Syſt.* 206.

Paſtinaca tenuifolia ſylveſtris Dioſcoridis. BAUH. *Pin.* 151.

Daucus Meum. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 198. *f.* 2.

*pardalianches* DORONICUM foliis cordatis obtuſis denticulatis, radicalibus petiolatis, caulinis amplexicaulibus. LINN. *Syſt.* 559.

Doronicum maximum, foliis caulem amplexantibus. BAUH. *Pin.* 185.

Aconitum pardalianches Theophraſti. CAMER. *Epit.* 823. *f.* 1.

*Moldavica* DRACOCEPHALUM floribus verticillatis, bracteis lanceolatis, ſerraturis capillaceis. LINN. *Syſt.* 401.

Meliſſa peregrina folio oblongo. BAUH. *Pin.* 229.

Meliſſa moldavica. CAMER. *Epit.* 576.

*italicum* ECHIUM caule erecto piloſo, ſpicis hirſutis, corollis ſubaequalibus, ſtaminibus longiſſimis. LINN. *Syſt.* 148.

Lycopſis.

Lycopſis. Bauh. *Pin.* 255.
Echii altera ſpecies. Dodon. *Pempt.* 631. *f.* 2.

*vulgare* Echium caule tuberculato-hiſpido, foliis caulinis lanceolatis hiſpidis, floribus ſpicatis lateralibus. Linn. *Syſt.* 148.
Echium vulgare. Bauh. *Pin.* 254. Clus. *Hiſt.* 2. *p.* 163. *f.* 3.

*creticum* Echium caule procumbente, calycibus fructeſcentibus, diſtantibus. Linn. *Syſt.* 148.
Echium creticum latifolium rubrum. Bauh. *Pin.* 254.

*maritimum* Eryngium foliis radicalibus ſubrotundis plicatis ſpinoſis, capitulis pedunculatis, paleis tricuſpidatis. Linn. *Syſt.* 202.
Eryngium maritimum. Bauh. *Pin.* 386. Camer. *Epit.* 448.

*faſcialis* Eschara lapidea lamelloſo-frondoſa, laminis conglomeratis, utrimque poris quinquuncialibus Pall. *Zooph.* 42.
Reticulum marinum. Bauh. *Hiſt.* 3. *p.* 8-9.
Eſchara foliacea millepora lapidea, extremitatibus hinc inde irregulariter coaleſcentibus, utraque ſuperficie ex cellulis ovatis conſtans. Ellis. *Cor.* 71. *n.* 3. *t.* 30.

*europaeus* Evonymus floribus plerisque quadrifidis. Linn. *Syſt.* 281.
Evonymus vulgaris granis rubentibus. Bauh. *Pin.* 428.
Evonymus 2. Clus. *Hiſt. p.* 57. *f.* 1.

*dendroides* Euphorbia umbella multifida dichotoma, involucellis ſubcordatis, primariis triphyllis, caule arboreo. Linn. *Syſt.* 334.
Tithymalus myrtifolius arboreus. Bauh. *Pin.* 290.
Tithymalus dendroides. Camer. *Epit.* 965.

*Characias* Euphorbia umbella multifida, bifida, involucellis perfoliatis emarginatis, foliis integerrimis, caule fruteſcente. Linn. *Syſt.* 434.
Tithymalus characias rubens peregrinus. Bauh. *Pin.* 290.

Tithy-

Tithymalus characias 1. CLUS. *Hiſt.* 2 *p.* 188. *f.* 1.

*β.* Tithymalus characias, folio ſerrato. BAUH. *Pin.* 290.

*piloſa* EUPHORBIA umbella quinquefida, trifida, bifida, involucris ovatis, petalis integris, foliis lanceolatis ſubpiloſis apice ſerrulatis. LINN. *Syſt.* 334.

Tithymalus characias pratenſis incanus. MAGNOL. *Monſp.* 155.

Tithymalus paluſtris villoſus mollior erectus. BARR. *rar.* 41. *t.* 885.

*Peplis* EUPHORBIA dichotoma foliis integerrimis ſemicordatis, floribus ſolitariis axillaribus, caulibus procumbentibus. LINN. *Syſt.* 331.

Peplis maritima, folio obtuſo. BAUH. *Pin.* 293.

Peplis. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 187. *f.* 2. CAMER. *Epit.* 970.

*exigua* EUPHORBIA umbella trifida dichotoma, involucellis lanceolatis, foliis linearibus. LINN. *Syſt.* 332.

Tithymalus ſive Eſula exigua. BAUH. *Pin.* 291.

Eſula minima Tragi. DALECH. *Hiſt.* 1656.

*ſpinoſa* EUPHORBIA umbella ſubquinquefida ſimplici, involucellis ovatis, primariis triphyllis, foliis oblongis integerrimis, caule fruticoſa. LINN. *Syſt.* 333.

Tithymalus maritimus ſpinoſus. BAUH. *Pin.* 291.

Tithymalus raguſinus, flore luteo pentapetalo. HERM. *Lugdb.* 600. *t.* 601.

*Peplus* EUPHORBIA umbella trifida dichotoma, involucellis ovatis, foliis integerrimis obovatis petiolatis. LINN. *Syſt.* 332.

Peplus ſive Eſula rotunda. BAUH. *Pin.* 292.

Peplus. DODON. *Pempt.* 375.

*Myrſinites* EUPHORBIA umbella ſuboctifida bifida, involucellis ſubovatis, foliis ſpatulatis patentibus carnoſis mucronatis margine ſcabris. LINN. *Syſt.* 334.

Tithymalus myrſinites latifolius. BAUH. *Pin.* 290.

Tithymalus myrſinites legitimus. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 189.

*cuneiformis* EUPHORBIA umbella quadrifida, bifida, foliis cuneiformilinearibus tridentatis. ALLION. *Flor. Corſic.* 269. *t.* 3.

*ſegetalis* EUPHORBIA umbella quinquefida dichotoma, involucellis cordatis acutis, foliis lineari-lanceolatis, ſuperioribus latioribus. LINN. *Syſt.* 333.
Tithymalus maritimo affinis, Linariae folio. BAUH. *Pin.* 291.
Tithymalus annuus, lunato flore, Linariae folio longiore. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 339. *ſ.* 10. *t.* 2. *f.* 3.

*latifolia* EUPHRASIA foliis dentato-palmatis, floribus ſubcapitatis. LINN. *Syſt.* 475.
Euphraſia purpurea minor. BAUH. *Prodr.* III.
Euphraſia tertia latifolia pratenſis. COLUMN. *Cephr.* 200. *t.* 202. *f.* 2.

*Carica* FICUS foliis palmatis. LINN. *Syſt.* 681.
Ficus communis. BAUH. *Pin.* 457.
Ficus. DODON. *Pempt.* 812.

*acaulis* FILAGO floribus acaulibus ſeſſilibus, foliis floralibus maioribus. LINN. *Syſt.* 580.
Gnaphalium roſeum hortenſe. BAUH. *Pin.* 263. BARR. *Icon.* 127.

*pulverulenta* FRANKENIA foliis obovatis retuſis ſubtus pulveratis. LINN. *Syſt.* 253.
Anthyllis marina chamaeſyci ſimilis. BAUH. *Pin.* 282.
Anthyllis valentina. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 186. *f.* 2.

*veſiculoſus* FUCUS fronde plana dichotoma integerrima, veſiculis axillaribus geminis, terminalibus tuberculatis. LINN. *Syſt.* 715.
Fucus marinus ſive quercus maritima veſiculas habens. BAUH. *Pin.* 365.

*offici-*

*officinalis* FUMARIA pericarpiis monoſpermis racemoſis, caule diffuſo. LINN. *Syſt.* 470.
Fumaria officinarum et Dioſcoridis. BAUH. *Pin.* 143.
Fumaria. CAMER. *Epit.* 890.

*Ladanum* GALEOPSIS internodiis caulinis aequalibus, verticillis omnibus calycibus inertibus. LINN. *Syſt.* 392.
Sideritis arvenſis anguſtifolia rubra. BAUH. *Pin.* 233.
Sideritis vulgaris. CAMER. *Epit.* 747.

*purpureum* GALIUM foliis verticillatis lineari-ſetaceis, pedunculis capillaribus folio longioribus. LINN. *Syſt.* 118.
Gallium nigro-purpureum montanum tenuifolium. BAUH. *Pin.* 335.

*ſylvaticum* GALIUM foliis octonis laevibus ſubtus ſcabris, floralibus binis, pedunculis capillaribus, caule laevi. LINN. *Syſt.* 118.
Mollugo montana latifolia ramoſa. BAUH. *Pin.* 334.

*Mollugo* GALIUM foliis octonis ovato-linearibus ſubſerratis patentiſſimis mucronatis, caule flaccido, ramis patentibus. LINN. *Syſt.* 118.
Rubia ſylveſtris laevis. BAUH. *Pin.* 333.
Mollugo Belgarum. LOBEL. *Icon.* 802.

*Aparine* GALIUM foliis octonis lanceolatis carinatis ſcabris retrorſum aculeatis, geniculis villoſis, fructibus hiſpidis. LINN. *Syſt.* 118.
Aparine vulgaris. BAUH. *Pin.* 334.
Aparine. DODON. *Pempt.* 353.

*germanica* GENISTA ſpinis compoſitis, ramis floriferis inermibus, foliis lanceolatis. LINN. *Syſt.* 475.
Geniſta ſpinoſa minor germanica. BAUH. *Pin.* 395.

*lutea* GENTIANA corollis quinquefidis rotatis verticillatis, calycibus ſpathaceis. LINN. *Syſt.* 199.
Gentiana maior lutea. BAUH. *Pin.* 187.
Gentiana. CAMER. *Epit.* 415.

*perfoliata* GENTIANA corollis octifidis, foliis perfoliatis. LINN. *Spec.* 335.
Centaurium luteum perfoliatum. BAUH. *Pin.* 278. MORIS. *Hist.* 2. *p.* 565. *s.* 5. *t.* 26. *f.* 1. 2.

*malacoides* GERANIUM pedunculis multifloris, calycibus pentaphyllis, floribus pentandris, foliis cordatis sublobatis. LINN. *Syst.* 454.
Geranium folio althaeae. BAUH. *Pin.* 318.
Geranium malacoides. LOBEL. *Icon.* 662.

*gruinum* GERANIUM pedunculis submultifloris, floribus pentandris, foliis ternatis lobatis. LINN. *Syst.* 454.
Geranium latifolium acu longissima. BAUH. *Pin.* 319.
Geranium speciosum annuum longissimis rostris creticum. BAUH. *Hist.* 3. *p.* 480. *f.* 1.

*hederacea* GLECOMA foliis reniformibus crenatis. LINN. *Syst.* 393.
Hedera terrestris vulgaris. BAUH. *Pin.* 306.
Chamaecissos. FUCHS. *Hist.* 876.

*Alypum* GLOBULARIA caule fruticoso, foliis lanceolatis tridentatis integrisque. LINN. *Syst.* 111.
Thymelaea foliis acutis, capitulo succisae. BAUH. *Pin.* 463.
Alypum monspelienſium, sive frutex terribilis. BAUH. *Hist.* 1. *p.* 598.

*vulgaris* GLOBULARIA caule herbaceo, foliis radicalibus tridentatis, caulinis lanceolatis LINN. *Syst.* 111.
Bellis caerulea caule folioso. BAUH. *Pin.* 262.
Aphyllanthes anguillare CAMER. *Hort.* 18 *t.* 7.

*Stoechas* GNAPHALIUM fruticosum, foliis linearibus, corymbo composito, ramis virgatis. LINN. *Syst.* 544.
Elichrysum sive stoechas citrina angustifolia. BAUH. *Pin.* 264.
Stoechas citrina. DODON. *Pempt.* 268.

*Gal-*

*Gallium* GNAPHALIUM caule erecto dichotomo, floribus pyramidatis axillaribus. LINN. *Spec.* 1. *p.* 657.
Gnaphalium minimum alterum noſtras Stoechadis citrinae foliis tenuiſſimis. PLUKEN. *Alm.* 172. *t.* 29. et *f.* 2.

*ſimplex* GNAPHALIUM caule ſimpliciſſimo, foliis amplexicaulibus lanceolatis denticulatis, corymbo compoſito terminali. ALLION. *Flor. Corſ.* 211. *t.* 4.

*Coronarium* HEDYSARUM foliis pinnatis, leguminibus articulatis aculeatis nudis rectis, caule diffuſo. LINN. *Syſt.* 495.
Onobrychis ſemine clypeato aſpero maior. BAUH. *Pin.* 350.
Onobrychis altera. DODON. *Pempt.* 549.

*europaeum* HELIOTROPIUM foliis ovatis integerrimis tomentoſis rugoſis, ſpicis coniugatis. LINN. *Syſt.* 144.
Heliotropium maius Dioſcoridis. BAUH. *Pin.* 253.
Heliotropium maius. CAMER. *Epit.* 1000.

*matronalis* HESPERIS caule ſimplici erecto, foliis ovato-lanceolatis denticulatis, petalis mucrone emarginatis. LINN. *Syſt.* 442.
Heſperis hortenſis. BAUH. *Pin.* 202.
Viola matronalis. DODON. *Pempt.* 161.

*Trionum* HIBISCUS foliis tripartitis inciſis, calycibus inflatis. LINN. *Syſt.* 464.
Alcea veſicaria. BAUH. *Pin.* 317.
Alcea peregrina ſoliſequa. LOBEL. *Icon.* 656.

*uniſiliquoſus* HIPPOCREPIS leguminibus ſeſſilibus ſolitariis rectis. LINN. *Syſt.* 492.
Ferrum equinum, ſiliqua ſingulari. BAUH. *Pin.* 349.
Ferrum equinum vulgare. COLUMN. *Ecphr.* 1. *p.* 302. *t.* 300.

*vulgaris* HYDROCOTYLE foliis peltatis, umbellis quinquefloris. LINN. *Syſt.* 202.

Ranunculus aquaticus, Cotyledonis folio. BAUH. *Pin.* 180.

Cotyledon aquatica. LOBEL. *Icon.* 387.

*albus* HYOSCYAMUS foliis petiolatis ſinuatis obtuſis, floribus ſubſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 170.

Hyoſcyamus albus maior et minor. BAUH. *Pin.* 169.

Hyoſcyamus albus vulgaris. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 184.

*niger* HYOSCYAMUS foliis amplexicaulibus ſinuatis, floribus ſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 170.

Hyoſcyamus vulgaris vel niger. BAUH. *Pin.* 169. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 183.

*Hedypnois* HYOSERIS fructibus ovatis glabris, caule ramoſo. LINN. *Syſt.* 526.

Hieracium capitulum inclinans, ſemine adunco. BAUH. *Pin.* 128.

Hieracium facie Hedypnois. LOBEL. *Icon.* 239.

*radiata* HYOSERIS ſcapis unifloris nudis, foliis glabris lyrato-haſtatis angulis dentatis. LINN. *Syſt.* 526.

Dens Leonis minor foliis radiatis. BAUH. *Pin.* PLUKEN. *Alm.* 130. *t.* 37. *f.* 2.

*Oſtruthium* IMPERATORIA. LINN. *Syſt.* 215. BAUH. *Pin.* 156.

Magiſtrantia. CAMER. *Epit.* 532.

*odora* INULA foliis amplexicaulibus dentatis hirſutiſſimis, radicalibus ovatis, caulinis lanceolatis, caule paucifloro. LINN. *Syſt.* 557.

Aſter luteus, radice odora. BAUH. *Pin.* 266.

Aſteris altera ſpecies apula. COLUMN. *Ecphr.* 1. *p.* 251. *t.* 253.

*Paronychia* ILLECEBRUM floribus bracteis nitidis obvallatis, caulibus procumbentibus, foliis laevibus. LINN. *Syſt.* 187.

Polygonum minus candicans. BAUH. *Pin.* 281.

Paronychia hiſpanica. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 183.

*Oculus*

*Oculus Chriſti* INULA foliis amplexicaulibus oblongis integris hirſutis, caule piloſo corymboſo. LINN. *Syſt.* 557.
Conyza pannonica lanuginoſa. BAUH. *Pin.* 265.
Conyza tertia auſtriaca. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 20.

*communis* IUNIPERUS foliis ternis patentibus, bacca longioribus. LINN. *Syſt.* 660.
Iuniperus vulgaris arbor. BAUH. *Pin* 488.

*Sabina* IUNIPERUS foliis oppoſitis erectis decurrentibus, oppoſitionibus pyxidatis. LINN. *Syſt.* 660.
Sabina folio Cupreſſi. BAUH. *Pin.* 487.
Sabina. DODON. *Pempt.* 854.

*Bulbocodium* Ixia ſcapo unifloro breviſſimo, foliis angulatis caulinis, ſtigmatibus ſextuplicibus. LINN. *Syſt.* 75.
Siſyrinchium minus anguſtifolium, flore maiore variegato. BAUH. *Pin.* 41.
Siſyrinchium aſpremſium, anguſto folio, alterum. COLUMN. *Ecphr.* 2. *p.* 5. *t.* 7. *f.* 1.

*cuminoides* LAGOECIA. LINN. *Syſt.* 185.
Cuminum ſylveſtre, capitulis globoſis. BAUH. *Pin.* 146.
Cuminum ſylveſtre. CAMER. *Epit.* 518.

*ovatus* LAGURUS ſpica ovata ariſtata. LINN. *Syſt.* 99.
Gramen alopecuroides, ſpica rotundiore. BAUH. *Pin.* 4.

*ſtellata* LAPSANA calycibus fructus undique patentibus, radiis ſubulatis, foliis caulinis lanceolatis indiviſis. LINN. *Syſt.* 527.
Hieracium ſiliqua falcata. BAUH. *Pin.* 128.
Hieracium ſtellatum. BAUH. *Hiſt.* 2. *p.* 1014.

*communis* LAPSANA calycibus fructus angulatis, pedunculis tenuibus ramoſiſſimis. LINN. *Syſt.* 526.
Soncho affinis Lapſana domeſtica. BAUH. *Pin.* 124.
Lapſana. DODON. *Pempt.* 675.

*latifolium* LASERPITIUM foliolis cordatis inciſo-ſerratis. LINN. *Syſt.* 209.

Liba-

Libanotis latifolia maior. BAUH. *Pin.* 157.
Seſeli aethiopicum herba. DODON. *Pempt.* 312.

*Siler* LASERPITIUM foliolis ovali-lanceolatis integerrimis petiolatis. LINN. *Syſt.* 210.
Liguſticum quod Seſeli officinarum. BAUH. *Pin.* 162.
Siler montanum. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 276. *f.* 9. *t.* 3. *f.* 1.

*angulatus* LATHYRUS pedunculis unifloris ariſtatis, cirrhis diphyllis ſimpliciſſimis, foliolis linearibus. LINN. *Syſt.* 486.
Lathyrus anguſtiſſimo folio, ſemine anguloſo. TOURNEF. *Inſt.* 395.
Lathyrus folio tenuiore, floribus rubris. BUXB. *Cent.* 3. *p.* 23. *t.* 42. *f.* 2.

*Aphaca* LATHYRUS pedunculis unifloris, cirrhis aphyllis, ſtipulis ſagittato-cordatis. LINN. *Syſt.* 486.
Vicia lutea foliis Convolvuli minoris. BAUH. *Pin.* 345.
Aphaca. LOBEL. *Ic.* 2. *p.* 70.

*nobilis* LAURUS foliis venoſis lanceolatis perennantibus, floribus quadrifidis. LINN. *Syſt.* 280.
Laurus vulgaris. BAUH. *Pin.* 460.
Laurus. CAMER. *Epit.* 60.

*Stoechas* LAVANDULA foliis lanceolato-linearibus, ſpicis comoſis. LINN. *Syſt.* 391.
Stoechas purpurea. BAUH. *Pin.* 216.
Stoechas brevioribus legulis. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 344.

*dentata* LAVANDULA foliis pinnato-dentatis, ſpicis comoſis. LINN. *Syſt.* 391.
Stoechas folio ſerrato. BAUH. *Pin.* 216.
Stoechas criſpo folio. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 346.

*arborea* LAVATERA caule arboreo, foliis ſeptemangularibus tomentoſis plicatis, pedunculis confertis unifloris axillaribus. LINN. *Syſt.* 461.
Malva arborea veneta dicta parvo flore. BAUH. *Pin.* 315.
Malva arboreſcens. DODON. *Pempt.* 653.

*vulgare*

*vulgare* LIGUSTRUM. LINN. *Syſt.* 55.
Liguſtrum germanicum. BAUH. *Pin.* 475.
Phillyrea. DODON. *Pempt.* 775.

*catharticum* LINUM foliis oppoſitis ovato-lanceolatis, caule dichotomo, corollis acutis. LINN. *Syſt.* 225.
Linum pratenſe, floſculis exiguis. BAUH. *Pin.* 214.
Spergula bifolia, Lini capitulis. LOES. *Pruſſ.* 261. *t.* 86.

*ſtrictum* LINUM calycibus ſubulatis, foliis lanceolatis ſtrictis mucronatis, margine ſcabris. LINN. *Syſt.* 224.
Lithoſpermum Linariae folio monſpelienſium. BAUH. *Pin.* 259.
Paſſerina Lobelii. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 455. *f.* 3.

*purpuro-caeruleum* LITHOSPERMUM ſeminibus laevibus, corollis calycem multoties ſuperantibus. LINN. *Syſt.* 145.
Lithoſpermum minus repens latifolium. BAUH. *Pin.* 258.
Lithoſpermum repens maius. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 163.

*caerulea* LONICERA pedunculis bifloris, baccis coadunatis didymis, foliis ovali-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 166.
Chamaeceraſus montana, fructu ſingulari caeruleo. BAUH. *Pin.* 451.
Periclymenum rectum, fructu caeruleo. CLUS.

*Ornithopoides* LOTUS leguminibus ſubternatis arcuatis compreſſis, caulibus diffuſis. LINN. *Syſt.* 504.
Lotus ſiliquis Ornithopodii. BAUH. *Pin.* 332.
Lotus peculiaris ſiliquoſa. CAMER. *Hort.* 91. *t.* 15.

*Dorycnium* LOTUS capitulis aphyllis, foliis ſeſſilibus quinatis. LINN. *Syſt.* 505.
Trifolium album anguſtifolium, floribus veluti in capitulum congeſtis. BAUH. *Pin.* 329.
Dorycnium monſpelienſium. LOBEL. *Ic.* 51.

*cytiſoides* Lotus capitulis dimidiatis, caule diffuſo ramoſiſſimo, foliis tomentoſis. Linn. *Syſt.* 505.
Lotus ſiliquoſa maritima lutea, cytiſi facie. Barr. *rar.* 71. *t.* 1031.

*dioica* Lychnis floribus dioicis. Linn. *Syſt.* 319.
Lychnis ſylveſtris alba ſimplex. Bauh. *Pin.* 204.

*clavatum* Lycopodium foliis ſparſis filamentoſis, ſpicis teretibus pedunculatis geminis. Linn. *Syſt.* 697.
Muſcus terreſtris clavatus. Bauh. *Pin.* 360.
Lycopodium vulgare piloſum anfragoſum et repens. Dillen. *Muſc.* 441. *t.* 58. *f.* 1.

*vulgaris* Lysimachia paniculata, racemis terminalibus. Linn. *Syſt.* 152.
Lyſimachia lutea maior. Bauh. *Pin.* 245.

*Linum ſtellatum* Lysimachia calycibus corollam ſuperantibus, caule erecto ramoſiſſimo. Linn. *Syſt.* 153.
Linum minimum ſtellatum. Bauh. *Pin.* 214. Magnol. *Monſp.* 163. *t.* 162.

*Nummularia* Lysimachia foliis ſubcordatis, floribus ſolitariis, caule repente. Linn. *Syſt.* 153.
Nummularia maior lutea. Bauh. *Pin.* 309.
Anagallis mas. Camer. *Epit.* 394.

*Hyſſopifolia* Lythrum foliis alternis linearibus, floribus hexandris. Linn. *Syſt.* 329.
Hyſſopifolia. Bauh. *Pin.* 218.
Salicaria Hyſſopi folio latiore. Hall. *Ien.* 147. *t.* 6. *f.* 3.

*ſylveſtris* Malva caule erecto herbaceo, foliis ſeptemlobatis acutis, pedunculis petiolisque piloſis. Linn. *Syſt.* 460.
Malva ſylveſtris, folio ſinuato. Bauh. *Pin.* 314.

*Alcea* Malva caule erecto, foliis multipartitis ſcabriuſculis. Linn. *Syſt.* 461.

Alcea

Alcea vulgaris maior. BAUH. *Pin.* 316.
Alcea vulgaris. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 25.

*polymorpha* MARCHANTIA calyce communi decemfido. LINN. *Syſt.* 707.
Lichen petraeus latifolius, ſive Hepatica fontana. BAUH. *Pin.* 362.
Lichen fontanus maior ſtellatus aeque ac umbellatus et cyathophorus. DILL. *Muſc.* 523. *t.* 76. *f.* 6.

*vulgare* MARRUBIUM dentibus calycinis ſetaceis uncinatis. LINN. *Syſt.* 396.
Marrubium album vulgare. BAUH. *Pin.* 230.
Marrubium vulgare. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 34.

*marina* MEDICAGO pedunculis racemoſis, leguminibus cochleatis ſpinoſis, caule procumbente tomentoſo. LINN. *Syſt.* 506.
Trifolium cochleatum maritimum tomentoſum. BAUH. *Pin.* 329.
Medica marina. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 243.

*circinnata* MEDICAGO leguminibus reniformibus margine dentatis, foliis pinnatis. LINN. *Syſt.* 506.
Loto affinis, ſiliquis hirſutis circinnatis. BAUH. *Pin.* 333.

*hirſuta* MEDICAGO leguminibus ſolitariis globoſis breviſſimis echinatis, ſtipulis ſerratis. LINN. *Syſt.* 516.
Trifolium echinatum arvenſe. BAUH. *Pin.* 329.
Medica echinata hirſuta. BAUH. *Hiſt.* 2. *p.* 386.

*Azedarach* MELIA foliis bipinnatis. LINN. *Syſt.* 294.
Arbor Fraxini folio, flore caeruleo. BAUH. *Pin.* 415.
Pſeudo-Lycomorus. CAMER. *Epit.* 181.

*grandiflora* MELISSA pedunculis axillaribus dichotomis, longitudine florum. LINN. *Syſt.* 400.
Calamintha vulgaris et officinarum germaniae. BAUH. *Pin.* 228.

Calamintha montana. DODON. *Pempt.* 98.

*melissophyllum* MELITTIS. LINN. *Syst.* 402.
Lamium montanum, Melissae folio. BAUH. *Pin.* 231.

*Nymphaea* MENYANTHES foliis cordatis integerrimis, corollis ciliatis. LINN. *Syst.* 152.
Nymphaea lutea minor, flore fimbriato. BAUH. *Pin.* 194.

*Corsicana* MERCURIALIS foliis crassis, floribus albis tenuioribus densis ac racemosis unico fructu nodoque. IAUSSIN. *Mem.* de *Corse. p.* 390. et *p.* 585.

*Pyracantha* MESPILUS spinosa foliis lanceolato-ovatis crenatis, calycibus fructus obtusis. LINN. *Syst.* 343.
Oxyacantha Dioscoridis, sive spina acuta pyri folio. BAUH. *Pin.* 454.
Uva Ursi. DALECH. *Hist.* 164.

*Elaterium* MOMORDICA pomis hispidis, cirrhis nullis. LINN. *Syst.* 639.
Cucumis sylvestris asininus dictus. BAUH. *Pin.* 314.
Cucumis sylvestris. CAMER. *Epit.* 946.

*apula* MYOSOTIS seminibus nudis, foliis hispidis, racemis foliosis. LINN. *Syst.* 145.
Echium luteum minimum. BAUH. *Pin.* 254.
Anchusa lutea minima. LOBEL. *Icon.* 312.

*minimus* MYOSURUS. LINN. *Syst.* 227.
Holosteo adfinis Cauda muris. BAUH. *Pin.* 190.
Cauda muris. DODON. *Pempt.* 112.

*tarentina* MYRTUS floribus solitariis, involucro diphyllo, foliis ovatis, baccis rotundioribus. LINN. *Spec.* 673.
Myrtus minor vulgaris. BAUH. *Pin.* 469.

*Oleander* NERIUM foliis lineari-lanceolatis ternis, corollis coronatis. LINN. *Syst.* 189.

Nerium

Nerium floribus rubeſcentibus. BAUH. *Pin.* 464. BURM. *Zeyl. t.* 77.

*Baſilicum* OCYMUM foliis ovatis glabris, calycibus ciliatis. LINN. *Syſt.* 402.
Ocymum caryophyllatum maius. BAUH. *Pin.* 226.
Ocymum. CAMER. *Epit.* 308.

*europaea* OLEA foliis lanceolatis. LINN.
Olea ſativa. BAUH. *Pin.* 472.
Olea. DODON. *Pempt.* 821.

*Cherleri* ONONIS pedunculis unifloris ariſtatis, foliis ternatis, ſtipulis ſerratis. LINN. *Syſt.* 479.
Ononis trifolia, calycibus ad axillas ſeſſilibus erectis, ſtipulis longas ſetas exſerentibus. SAUV. *Monſp.* 189.
Anonis trifolio affinis puſilla glabra fruticans Cherleri. BAUH. *Hiſt.* 2. *p.* 394.

*vomeracea* ORCHIS radicibus ſubrotundis, galea longiſſima roſtrata, labello vomerem referente. HALL. *Orch.* n. 6.
Orchis macrophylla. COL. *Ecphr. p.* 321.

*holoſerica* ORCHIS radicibus ſubrotundis, labello holoſerico emarginato, medio proceſſu breviſſimo. HALL. *Orch. n.* 5.
Orchis fucum referens maior foliis ſuperioribus candidis et purpuraſcentibus. BAUH. *Pin.* 83.

*militaris* ORCHIS bulbis indiviſis, nectarii labio quinquefido, punctis ſcabro, cornu obtuſo, petalis confluentibus. LINN. *Syſt.* 590.
Orchis galea et alis cinereis. BAUH. *Hiſt.* 2. *p.* 755.
Cynoſorchis latifolia, hiante cucullo, maior. BAUH. *Pin.* 80.

*vulgare* ORIGANUM ſpicis ſubrotundis paniculatis conglomeratis, bracteis calyce longioribus ovatis. LINN. *Syſt.* 399.

Origanum ſylveſtre. Bauh. *Pin.* 223. et vulgare Fuchs. *Hiſt.* 522.

*Onites* Origanum ſpicis oblongis aggregatis hirſutis, foliis cordatis tomentoſis. Linn. *Syſt.* 399.
Origanum Onites. Bauh. *Pin.* 223.
Origanum lignoſum ſyracuſanum perenne, umbella ampliſſima brevi, lato et nervoſo folio. Boccon. *Muſ.* 2. *p.* 45. *t.* 38.

*Maiorana* Origanum foliis ovalibus obtuſis, ſpicis ſubrotundis compactis pubeſcentibus. Linn. *Syſt.* 399.
Maiorana vulgaris. Bauh. *Pin.* 224.
Amaracus vulgatior. Lobel. *Icon.* 498.

*ſcorpioides* Ornithopus foliis ternatis ſubſeſſilibus, impari maximo. Linn. *Syſt.* 492.
Scorpioides Portulacae folio. Bauh. *Pin.* 287.
Scorpioides Matthioli. Dodon. *Pempt.* 71.

*perpuſillus* Ornithopus foliis pinnatis, leguminibus incurvatis. Linn. *Syſt.* 491.
Ornithopodium minus. Bauh. *Pin.* 350.
Ornithopodium perpuſillum. Dalech. *Hiſt.* 481.

*hybridum* Papaver capſulis ſubgloboſis toroſis hiſpidis, caule folioſo hiſpido. Linn. *Syſt.* 360.
Argemone capitulo breviore. Bauh. *Pin.* 172.
Argemone capitulo hirſuto rotundo, torulis canaliculatis. Moris. *Hiſt.* 2. *p.* 278. *ſ.* 3. *t.* 14. *f.* 9. Lobel. *Icon.* 276.

*hirſuta* Passerina foliis carnoſis extus glabris, caulibus tomentoſis. Linn. *Syſt.* 275.
Thymelaea tomentoſa, foliis Sedi minoris. Bauh. *Pin.* 463.
Sanamunda tertia. Clus. *Hiſt.* 1. *p.* 89. Breyn. *Cent.* *t.* 19.

*offici-*

*officinale* PEUCEDANUM foliis quinquies partitis filiformibus linearibus. LINN. *Syſt.* 208.
Peucedanum minus. BAUH. *Pin.* 149.

*dactylifera* PHOENIX frondibus pinnatis, foliolis complicatis enſiformibus. LINN. *Syſt.* 730.
Palma maior. BAUH. *Pin.* 506.
Palma. BAUH. *Hiſt.* 1. *p.* 351. DODON. *Pempt.* 819.

*anguſtifolia* PHILLYREA foliis lineari-lanceolatis integerrimis. LINN. *Syſt.* 55.
Phillyrea anguſtifolia prima et ſecunda. BAUH. *Pin.* 476.
Phillyrea quarta et quinta. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 52.

*media* PHILLYREA foliis ovato-lanceolatis integerrimis. LINN. *Syſt.* 55.
Phillyrea Liguſtri folio. BAUH. *Pin.* 476.
Phillyrea tertia. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 52.

*fruticoſa* PHLOMIS foliis ſubrotundis tomentoſis crenatis, involucris lanceolatis, caule fruticoſo. LINN. *Syſt.* 397.
Verbaſcum latis Salviae foliis. BAUH. *Pin.* 240.
Verbaſcum ſylveſtre alterum. DODON. *Pempt.* 146.

*Saxifraga* PIMPINELLA foliis pinnatis, foliolis radicalibus ſubrotundis, ſummis linearibus. LINN. *Syſt.* 217.
Pimpinella ſaxifraga minor. BAUH. *Pin.* 160.

*ſylveſtris* PINUS foliis geminis, primordialibus ſolitariis glabris. LINN. *Syſt.* 632.
Pinus ſylveſtris. BAUH. *Pin.* 491.

*Picea* PINUS foliis ſolitariis emarginatis. LINN. *Syſt.* 632.
Abies conis ſurſum ſpectantibus ſ. Mas. BAUH. *Pin.* 505.

*ſativum* PISUM petiolis teretibus, ſtipulis inferne rotundatis crenatis, pedunculis multifloris. LINN. *Syſt.* 485.

Piſum

Piſum. CAMER. *Epit.* 213.
Piſum hortenſe maius. BAUH. *Pin.* 342.
Piſum ſcotanum vulgare. IAUSS. *Mem.* de *Corſ.* p. 410.

*Lentiſcus* PISTACHIA foliis abrupte pinnatis, foliolis lanceolatis. LINN. *Syſt.* 651.
Lentiſcus vulgaris. BAUH. *Pin.* 399.
Lentiſcus. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 14. DODON. *Pempt.* 871.

*Terebinthus* PISTACHIA foliis impari-pinnatis, foliolis ovato-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 651.
Therebinthus vulgaris. BAUH. *Pin.* 400.
Therebinthus. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 15. DODON. *Pempt.* 871.

*media* PLANTAGO foliis ovato-lanceolatis pubeſcentibus, ſpica cylindrica, ſcapo tereti. LINN. *Syſt.* 123.
Plantago latifolia incana. BAUH. *Pin.* 189.
Plantago maior incana. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 109.

*lanceolata* PLANTAGO foliis lanceolatis, ſpica ſubovata nuda, ſcapo angulato. LINN. *Syſt.* 122.
Plantago anguſtifolia maior. BAUH. *Pin.* 189.
Plantago minor. DODON. *Pempt.* 102.

*Coronopus* PLANTAGO foliis linearibus dentatis, ſcapo tereti. LINN. *Syſt.* 123.
Coronopus ſylveſtris hirſutior. BAUH. *Pin.* 190.
Herba Stella, ſive cornu cervinum. DODON. *Pempt.* 109.

*Pſyllium* PLANTAGO caule ramoſo herbaceo, foliis ſubdentatis recurvatis, capitulis aphyllis. LINN. *Syſt.* 123.
Pſyllium maius erectum. BAUH. *Pin.* 191.
Pſyllium. DODON. *Pempt.* 115.

*albicans* PLANTAGO foliis lanceolatis obliquis villoſis, ſpica cylindrica erecta, ſcapo tereti, foliis longiore. LINN. *Syſt.* 122.

Holo-

Holoſteum hirſutum albicans maius. BAUH. *Pin.* 190.
Holoſteum ſalmaticenſe maius. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 110.

*vulgaris* POLYGALA floribus criſtatis racemoſis, caulibus herbaceis ſimplicibus procumbentibus, foliis lineari-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 471.
Polygala maior. BAUH. *Pin.* 215.
Polygala vulgaris maior. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 324.

*veris* PRIMULA foliis dentatis rugoſis. LINN. *Syſt.* 150.
Primula veris odorata, flore luteo ſimplici. BAUH. *Hiſt.* 3. *p.* 495.
Verbaſcum pratenſe odoratum. BAUH. *Pin.* 241.

*officinalis* PULMONARIA foliis radicalibus ovato-cordatis ſcabris. LINN. *Syſt.* 146.
Symphytum maculoſum ſive Pulmonaria latifolia. BAUH. *Pin.* 259.

*Granatum* PUNICA foliis lanceolatis, caule arboreo. LINN. *Syſt.* 341.
Malus punica ſylveſtris. BAUH. *Pin.* 438.
Malus punica. CAMER. *Epit.* 130. 131.

*communis* PYRUS foliis ſerratis, floribus corymboſis. LINN. *Syſt.* 344.
Pyrus Bergamotta Gallis. BAUH. *Hiſt.* 1. *p.* 44.

*Suber* QUERCUS foliis ovato-oblongis indiviſis ſerratis ſubtus tomentoſis, cortice ramoſo fungoſo. LINN. *Syſt.* 629.
Suber latifolium perpetuo virens. BAUH. *Pin.* 424.

*coccifera* QUERCUS foliis ovatis indiviſis ſpinoſo-dentatis glabris. LINN. *Syſt.* 629.
Ilex aculeata cocciglandifera. BAUH. *Pin.* 425.
Ilex coccifera. CAMER. *Epit.* 774.

*Alaternus* RHAMNUS inermis, floribus dioicis, ſtigmate triplici, foliis ſerratis. LINN. *Syſt.* 179.
Phylica elatior et humilior. BAUH. *Pin.* 477.

Alaternus prima et ſecunda. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 50.

*Paliurus* RHAMNUS aculeis geminatis, inferiore reflexo, floribus trigynis. LINN. *Syſt.* 179.
Rhamnus folio ſubrotundo, fructu compreſſo. BAUH. *Pin.* 477.
Paliurus. DODON. *Pempt.* 576.

*Frangula* RHAMNUS inermis, floribus monogynis hermaphroditis, foliis integerrimis. LINN. *Syſt.* 179.
Alnus nigra baccifera. BAUH. *Pin.* 428.
Frangula. DODON. *Pempt.* 784.

*Zizyphus* RHAMNUS aculeis geminatis, altero recurvo, floribus digynis, foliis ovato-oblongis. LINN. *Syſt.* 180.
Iuiuba ſylveſtris. BAUH. *Pin.* 446.
Zizyphus. DODON. *Pempt.* 807.
3. Iuiubae maiores oblongae. BAUH. *Pin.* 446.

*Communis* RICINUS foliis peltatis ſubpalmatis ſerratis. LINN. *Syſt.* 636.
Ricinus vulgaris. BAUH. *Pin.* 432.
Ricinus albus et ruber. RUMPH. *Amb.* 4. *p.* 92. et 97.

*officinalis* ROSMARINUS. LINN. *Syſt.* 64.
Roſmarinus ſpontaneus latiore et anguſtiore folio. BAUH. *Pin.* 217.

*tinctorum* RUBIA foliis annuis, caule aculeato. LINN. *Syſt.* 119.
Rubia ſylveſtris aſpera. BAUH. *Pin.* 333.

*bucephalophorus* RUMEX floribus hermaphroditis, valvulis dentatis nudis, pedicellis planis reflexis. LINN. *Syſt.* 255.
Acetoſa ocymifolia, neapolitana. BAUH. *Pin.* 114.
Acetoſa ocymifolia bucephalophora. COLUMN. *Ecphr.* 1. *p.* 151. *t.* 150.

*graveolens* RUTA foliis decompoſitis, floribus lateralibus quadrifidis. LINN. *Syſt.* 293.

Ruta

Ruta ſylveſtris linifolia hiſpanica. BOCCON. *Muſc.* 2. *p.* 82. *t.* 73.

*ſagittaefolia* SAGITTARIA foliis ſagittatis acutis. LINN. *Syſt.* 628.
Sagitta aquatica minor latifolia. BAUH. *Pin.* 194.
Sagitta minor. DODON. *Pempt.* 588.

*Soda* SALSOLA herbacea patula, foliis inermibus. LINN. *Syſt.* 196.
Kali maius cochleato ſemine. BAUH. *Pin.* 289.
Kali. DODON. *Pempt.* 81.

*Tragus* SALSOLA herbacea erecta, foliis ſubulatis ſpinoſis laevibus, calycibus ovatis. LINN. *Syſt.* 196.
Kali ſpinoſum cochleatum. BAUH. *Pin.* 289.
Drypis Theophraſti. TABERN. *Hiſt.* 423.

*fruticoſa* SALSOLA caule erecto fruticoſo. LINN. *Syſt.* 51.
Kali geniculatum maius. BAUH. *Pin.* 289.

*Verbenaca* SALVIA foliis ſerratis ſinuatis laeviuſculis, corollis calyce anguſtioribus. LINN. *Syſt.* 65.
Horminum ſylveſtre, Lavendulae flore. BAUH. *Pin.* 239.
Horminum ſylveſtre minus, inciſo folio, flore aureo. BARREL. *Icon.* 208.

*officinalis* SALVIA foliis lanceolato-ovatis integris crenulatis, floribus ſpicatis, calycibus acutis. LINN. *Syſt.* 65.
Salvia maior. BAUH. *Pin.* 237.

*Horminum* SALVIA foliis obtuſis crenatis, bracteis ſummis ſterilibus maioribus coloratis. LINN. *Syſt.* 65.
Horminum ſativum. BAUH. *Pin.* 238.
Orminum verum Matthioli. GESN. *Faſc.* 17. *t.* II. *f.* 21.

*Sclarea* SALVIA foliis rugoſis cordatis oblongis villoſis ſerratis, bracteis coloratis, calyce longioribus concavis acuminatis. LINN. *Syſt.* 66.
Horminum ſclarea dictum. BAUH. *Pin.* 238.
Orvala. DODON. *Pempt.* 292.

*Ebulus* SAMBUCUS cymis tripartitis, ſtipulis foliaceis, caule herbaceo. LINN. *Syſt.* 219.
Sambucus humilis ſive *Ebulus*. BAUH. *Pin.* 456.
Ebulus. FUCHS. *Hiſt.* 65.

*europaea* SANICULA foliis radicalibus ſimplicibus, floſculis omnibus ſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 202.
Sanicula officinarum. BAUH. *Pin.* 319.
Diapenſia. CAMER. *Epit.* 763.

*officinalis* SAPONARIA calycibus cylindricis, foliis ovato-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 307.
Saponaria maior laevis. BAUH. *Pin.* 206.
Saponaria vulgaris. CAMER. *Epit.* 152.

*Thymbra* SATUREIA floribus verticillatis hiſpidis, foliis oblongis acutis. LINN. *Syſt.* 389.
Satureia cretica. BAUH. *Pin.* 218.
Thymum creticum Ponae verticillatum. BARREL. *rar.* 279. *t.* 898.

*montana* SATUREIA pedunculis dichotomis lateralibus ſolitariis, foliis mucronatis lineari-lanceolatis. LINN. *Syſt.* 389.
Satureia montana. BAUH. *Pin.* 218.
Satureia perennis. RIVIN. *Monop.* 41.

*granulata* SAXIFRAGA foliis caulinis reniformibus lobatis, caule ramoſo, radice granulata. LINN. *Syſt.* 304.
Saxifraga rotundifolia alba. BAUH. *Pin.* 309.
Saxifraga quarta. CAMER. *Epit.* 719.

*arvenſis* SCABIOSA corollulis quadrifidis radiantibus, foliis pinnatifidis inciſis, caule hiſpido. LINN. *Syſt.* 112.
Scabioſa pratenſis hirſuta. BAUH. *Pin.* 269.
Scabioſa arvenſis. TABERN. *Hiſt.* 442.

*fluitans* SCIRPUS culmis teretibus nudis alternis, caule folioſo flaccido. LINN. *Syſt.* 82.
Iuncellus capitulis equiſeti, minor fluitans. BAUH. *Pin.* 12.

Scir-

Scirpus Equiſeti capitulo minori. SCHEUR. *Gram.* 765. *t.* 7. *f.* 20.

*annuus* SCLERANTHUS calycibus fructus patulis. LINN. *Syſt.* 306.

Polygonum gramineo folio maius erectum. BAUH. *Pin.* 281.

Polygonum minus alterum. TABERN. *Hiſt.* 12. 17.

*vermiculata* SCORPIURUS pedunculis unifloris, leguminibus tectis undique ſquamis obtuſis. LINN. *Syſt.* 492.

Scorpioides bupleuri folio corniculis aſperis magis in ſe contortis et convolutis. MORIS. *Hiſt.* 2. *p.* 127. *ſ.* 2. *t.* 11. *f.* 2.

*hiſpanica* SCORZONERA caule ramoſo, foliis amplexicaulibus integris ſerrulatis. LINN. *Syſt.* 519.

Scorzonera latifolia ſinuata. BAUH. *Pin.* 275.

Scorzonera maior hiſpanica prima. CLUS. *Hiſt.* 2. *p.* 137.

*laciniata* SCORZONERA foliis linearibus dentatis acutis, caule erecto, calycinis ſquamis patulo mucronatis. LINN. *Syſt.* 519.

Tragopogon laciniatum luteum. BAUH. *Pin.* 274.

*peregrina* SCROPHULARIA foliis cordatis lineatis lucidis, pedunculis axillaribus biſtoris, caule ſexangulari. LINN. *Syſt.* 414.

Scrophularia Vrticae folio. BAUH. *Pin.* 236.

Scrophularia peregrina. CAMER. *Hort.* 157. *t.* 43.

*vernalis* SCROPHULARIA foliis cordatis, pedunculis axillaribus ſolitariis dichotomis. LINN. *Syſt.* 414.

Scrophularia flore luteo. BAUH. *Pin.* 236. *Prodr.* 112. *t.* 112.

*erucifolius* SENECIO corollis radiantibus, foliis pinnatifidis dentatis ſubhirtis, caule erecto. LINN. *Syſt.* 551.

Iacobaea incana altera. BAUH. *Pin.* 131.

Iacobaea incana repens. BARREL. *rar.* 1075. *t.* 153.

*Doria* SENECIO corollis radiantibus, floribus corymboſis, foliis ſubdecurrentibus nudis lanceolatis ſerratis, radicalibus ovatis ſubtus villoſis. LINN. *Syſt.* 552.
Virga aurea maior ſive Doria. BAUH. *Pin.* 268.

*orientale* SESAMUM foliis ovato - oblongis integris. LINN. *Syſt.* 423.
Seſamum veterum. BAUH. *Pin.* 27.
Digitalis orientalis ſeſamum dicta. BURM. *Zeyl.* 87. *t.* 38. *f.* 1.

*tortuoſum* SESELI caule alto rigido, foliolis linearibus faſciculatis. LINN. *Syſt.* 215.
Seſeli maſſilienſe, foeniculi folio. BAUH. *Pin.* 161.

*arvenſis* SHERARDIA foliis omnibus verticillatis, floribus terminalibus. LINN. *Syſt.* 116.
Rubeola arvenſis repens caerulea. BAUH. *Pin.* 334.

*romana* SIDERITIS herbacea decumbens, calycibus ſpinoſis, labio ſuperiori ovato. LINN. *Syſt.* 391.
Sideritis genus verticillis ſpinoſis, minor procumbens. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 388. *f.* 11. *t.* 12. *f.* 5.

*pendula* SILENE calycibus fructiferis pendulis inflatis angulis decem ſcabris. LINN. *Syſt.* 310.
Viſcago hirſuta ſicula, lychnidis aquaticae facie, ſupina. DILLEN. *Elth.* 421. *t.* 312. *f.* 404.

*anglica* SILENE hirſuta, petalis emarginatis, floribus erectis, fructibus reflexis pedunculatis alternis. LINN. *Syſt.* 309.
Viſcago Ceraſtii foliis, vaſculis pendulis anglica. DILLEN. *Elth.* 417. *t.* 309. *f.* 398.

*polyceratium* SISYMBRIUM ſiliquis axillaribus ſeſſilibus ſubulatis aggregatis, foliis repando - dentatis. LINN. *Syſt.* 440.
Eryſimum polyceratum, ſive corniculatum. BAUH. *Pin.* 101.

Irio

Irio altera. DALECH. *Hiſt.* 653.

*amphibium* SISYMBRIUM ſiliquis declinatis oblongo ovatis, foliis pinnatifidis ſerratis. LINN. *Syſt.* 439.
Raphanus aquaticus rapiſtri folio. BAUH. *Pin.* 97.
Raphanus aquaticus alter. BAUH. *Prodr.* 38. *t.* 38.

*Naſturtium aquaticum* SISYMBRIUM ſiliquis declinatis, foliis pinnatis, foliolis ſubcordatis. LINN. *Syſt.* 439.
Naſturtium aquaticum ſupinum. BAUH. *Pin.* 104.
Siſymbria cardamine. FUCHS. *Hiſt.* 723.

*aſpera* SMILAX caule aculeato angulato, foliis dentato-aculeatis cordatis novemnerviis. LINN. *Syſt.* 654.
Smilax aſpera, fructu rubente. BAUH. *Pin.* 296.
Smilax aſpera, rutilo fructu. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 112.

*perfoliatum* SMYRNIUM foliis caulinis ſimplicibus amplexicaulibus. LINN. *Syſt.* 216.
Smyrnium peregrinum rotundo ſive oblongo folio. BAUH. *Pin.* 154.
Smyrnium amani montis. DODON. *Pempt.* 698.

*maritimus* SONCHUS foliis omnibus integris denticulato-ſpinoſis, ramis unifloris, ſemifloſculis quinquedentatis. ALLION. *Enum. nic. p.* 85.

*ſcoparium* SPARTIUM foliis ternatis ſolitariisque, ramis inermibus angulatis. LINN. *Syſt.* 474.
Geniſta anguloſa et ſcoparia. BAUH. *Pin.* 395.
Geniſta. DODON. *Pempt.* 761.

*monoſpermum* SPARTIUM ramis angulatis, racemis lateralibus, foliis lanceolatis. LINN. *Syſt.* 474.
Spartium alterum monoſpermum, ſemine reni ſimili. BAUH. *Pin.* 396.
Spartium hypoſphaerolobium. RENEALM. *Spec.* 35. *t.* 33.

*ſpinoſum* SPARTIUM foliis ternatis, ramis angulatis. LINN. *Syſt.* 475.

Acacia

Acacia trifolia. BAUH. *Pin.* 392.
Aſpalathus ſecunda trifolia. BAUH. *Hiſt.* 1. *p.* 375.

*germanica* STACHYS verticillis multifloris, foliorum ſerraturis imbricatis, caule lanato. LINN. *Syſt.* 394.
Stachys maior germanica. BAUH. *Pin.* 236.
Stachys. FUCHS. *Hiſt.* 766.

*glutinoſa* STACHYS ramis ramoſiſſimis, foliis lanceolatis glabris. LINN. *Syſt.* 394.
Sideritis viſcoſa cretica bitumen redolens. ZANON. *Hiſt.* 136.

*cordata* STATICE ſcapo paniculato, foliis ſpatulatis retuſis. LINN. *Syſt.* 223.
Limonium maritimum minus, foliolis cordatis. BAUH. *Pin.* 192.
Limonium maritimum cordatum ſive folio retuſo. BARREL. *Icon.* 805.

*officinale* SYMPHYTUM foliis ovato-lanceolatis decurrentibus. LINN. *Syſt.* 147.
Symphytum Conſolida maior. BAUH. *Pin.* 259. LOBEL. *Icon.* 315.

*gallica* TAMARIX floribus pentandris. LINN. *Syſt.* 219.
Tamarix altera, folio tenuiore ſive gallica. BAUH. *Pin.* 485.
Tamariſcus narbonenſis. LOBEL. *Icon.* 218.

*communis* TAMUS foliis cordatis indiviſis. LINN. *Syſt.* 654.
Bryonia laevis ſive nigra racemoſa, cuius baccae rufeſcunt vel nigreſcunt. BAUH. *Pin.* 297.
Vitis ſylveſtris ſive Tamus. DODON. *Pempt.* 400.

*Iva* TEUCRIUM foliis ſubtricuſpidatis linearibus, floribus ſeſſilibus lateralibus ſolitariis. LINN. *Syſt.* 387.
Chamaepitys moſchata, foliis ſerratis. BAUH. *Pin.* 249.

*Chamae-*

*Chamaedrys* TEUCRIUM foliis cuneiformibus ovatis inciſis crenatis petiolatis, floribus ternis, caulibus procumbentibus ſubpiloſis. LINN. *Syſt.* 388.
Chamaedrys maior repens. BAUH. *Pin.* 220.
Polium montanum ſupinum minimum. LOBEL. *Icon.* 488.

*Chamaepitys* TEUCRIUM foliis trifidis linearibus integerrimis floribus ſeſſilibus lateralibus ſolitariis, caule diffuſo. LINN. *Syſt.* 387.
Chamaepitys lutea vulgaris ſive folio trifido. BAUH. *Pin.* 249.
Chamaepitys prima. DODON. *Pempt.* 46. *f.* 1.

*fruticans* TEUCRIUM foliis integerrimis ellipticis ſubtus tomentoſis, floribus lateralibus ſolitariis pedunculatis. LINN. *Syſt.* 387.
Teucrium peregrinum, folio ſinuoſo. BAUH. *Pin.* 247.
Teucrium fruticans boeticum. DILLEN. *Elth.* 379. *t.* 284. *f.* 366. - 368.

*perfoliatum* THLASPI ſiliculis obcordatis, foliis caulinis cordatis glabris ſubdentatis, petalis longitudine calycis, caule ramoſo. LINN. *Syſt.* 434.
Thlaſpi arvenſe perfoliatum maius. BAUH. *Pin.* 106.
Thlaſpi alterum minus, burſae paſtoris fructu. COLUMN. *Ecphr.* 278. *t.* 276. *f.* 2.

*vulgaris* THYMUS erectus foliis revolutis ovatis, floribus verticillato-ſpicatis. LINN. *Syſt.* 399.
Thymus vulgaris, folio tenuiore et latiore. BAUH. *Pin.* 219.

*ſerpillum* THYMUS floribus capitatis, caulibus repentibus, foliis planis obtuſis baſi ciliatis. LINN. *Syſt.* 399.
Serpillum foliis citri odore. BAUH. *Pin.* 220.

*officinale* TORDYLIUM involucris partialibus longitudine florum, foliolis ovatis laciniatis. LINN. *Syſt.* 204.
Seſeli creticum minus. BAUH. *Pin.* 161.
Seſeli creticum. DODON. *Pempt.* 314.

*Dalechampii* TRAGOPOGON calycibus monophyllis, corolla brevioribus inermibus, foliis runcinatis. LINN. *Syſt.* 518.
Hieracium aſperum flore magno dentis leonis. BAUH. *Pin.* 127.
Hieracium ſulphureum inciſis foliis montanum. BARREL. *rar.* 1043. *t.* 209.

*porrifolium* TRAGOPOGON calycibus corollae radio longioribus, foliis integris ſtrictis, pedunculis ſuperne incraſſatis. LINN. *Syſt.* 518.
Tragopogon purpuro-caeruleum porri folio, quod Artiſi vulgo. BAUH. *Pin.* 274.
Barbula hirci altera. CAMER. *Epit.* 313.

*natans* TRAPA. LINN. *Syſt.* 126.
Tribulus aquaticus. BAUH. *Pin.* 194. CAMER. *Epit.* 715.

*terreſtris* TRIBULUS foliis ſubſexiugis ſubaequalibus, ſeminibus quadricornibus. LINN. *Syſt.* 296.
Tribulus terreſtris, ciceris folio, fructu aculeato. BAUH. *Pin.* 350.
Tribulus terreſtris. LOBEL. *Icon.* 2. *p.* 84.

*reſupinatum* TRIFOLIUM ſpicis ſubovatis, corollis ſupinatis, calycibus inflatis dorſo gibbis, caulibus proſtratis. LINN. *Syſt.* 503.
Trifolium pratenſe folliculatum. BAUH. *Pin.* 329.
Trifolium pratenſe folliculatum, flore inverſo. BARREL. *rar.* 824. *t.* 872.

*arvenſe* TRIFOLIUM ſpicis villoſis ovalibus, dentibus calycinis ſetaceis villoſis aequalibus. LINN. *Syſt.* 503.
Trifolium arvenſe humile ſpicatum ſive Lagopus. BAUH. *Pin.* 328.

Lago-

Lagopus. CAMER. *Epit.* 724.

*anguſtifolium* TRIFOLIUM ſpicis villoſis conico-oblongis, dentibus calycinis ſetaceis ſubaequalibus, foliolis linearibus. LINN. *Syſt.* 503.

Trifolium montanum anguſtifolium ſpicatum. BAUH. *Pin.* 323.

Trifolium alopecurum anguſtifolium elatius. BARREL. *Icon.* 698.

*officinarum* TRIFOLIUM leguminibus racemoſis nudis diſpermis rugoſis acutis, caule erecto. LINN. *Syſt.* 501.

Melilotus officinarum Germaniae. BAUH. *Pin.* 331.

Trifolium odoratum ſive Melilotus. DODON. *Pempt.* 567.

*italicum* TRIFOLIUM leguminibus racemoſis nudis diſpermis rugoſis obtuſis, caule erecto, foliolis integris. LINN. *Syſt.* 501.

Melilotus italica, folliculis rotundis. BAUH. *Pin.* 331.

Melilotus italica CAMER. *Hort.* 99. *t.* 29.

*ſcabrum* TRIFOLIUM capitulis ſeſſilibus lateralibus ovatis, calycum laciniis inaequalibus rigidis recurvis. LINN. *Syſt.* 503.

Trifolium capitulo oblongo aſpero. BAUH. *Pin.* 329.

Trifolium minus capite ſubrotundo parvo albo echinato. BARREL. *Icon.* 870.

*purpurea* TUBIPORA ruberrima, tubulis linearibus articulatis parallelis, articulis transverſa membrana connexis. PALLAS. *Zooph.* 339.

Tubipora membranis transverſis, tubos perpendiculares connectentibus. LINN. *Hiſt. Cliff.* 481.

Tubularia purpurea. PETIV. *Garoph.* 67. *f.* 10. 11.

*pilulifera* URTICA foliis oppoſitis ovatis ſerratis, amentis fructiferis globoſis. LINN. *Syſt.* 621.

Urtica urens pilulas ferens. BAUH. *Pin.* 232.

Urtica romana. LOBEL. *Icon.* 522.

*Myrtillus* VACCINIUM pedunculis unifloris, foliis ſerratis ovatis deciduis, caule angulato. LINN. *Syſt.* 267.
Vitis idaea foliis oblongis crenatis fructu nigricante. BAUH. *Pin.* 470.
Myrtillus germanica et Vitis idaea. DALECH. *Hiſt.* 191. 192.

*uliginoſum* VACCINIUM pedunculis unifloris, foliis integerrimis ovalibus obtuſis laevibus. LINN. *Syſt.* 267.
Vitis idaea foliis ſubrotundis albicantibus. BAUH. *Pin.* 470.
Vitis idaea ſecunda. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 61. *t.* 62.

*corſicanum* VACCINIUM floribus umbellatis, colore albo ſordido. IAUSSIN. *Mem.* de *Corſe*, *p.* 414.

*Vitis idaea* VACCINIUM racemis terminalibus nutantibus, foliis obovatis revolutis integerrimis ſubtus punctatis. LINN. *Syſt.* 268.
Vitis idaea foliis ſubrotundis non crenatis, baccis rubris. BAUH. *Pin.* 470. OED. *Dan.* *t.* 40.

*Cruciata* VALANTIA floſculis maſculis quadrifidis, pedunculis diphyllis. LINN. *Syſt.* 672.
Cruciata hirſuta. BAUH. *Pin.* 335.
Cruciata. DODON. *Pempt.* 257.

*Cornucopiae* VALERIANA floribus diandris ringentibus, foliis ovatis ſeſſilibus. LINN. *Syſt.* 72.
Valeriana peregrina purpurea albave. BAUH. *Pin.* 164.
Pſeudovaleriana cornucopioides annua purpurea. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 104. *ſ.* 7. *t.* 16. *f.* 27.

*Calcitrapa* VALERIANA floribus monandris, foliis pinnatifidis. LINN. *Syſt.* 72.
Valeriana annua foliis Calcitrapae. BAUH. *Pin.* 164. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 101. *ſ.* 7. *t.* 14. *f.* 7.

*album* VERATRUM racemo ſupradecompoſito, corollis erectis. LINN. *Syſt.* 668.

Hel-

Helleborus albus. BAUH. *Pin.* 186.

Helleborus albus, albido flore. CLUS. *Hiſt.* 1. *p.* 274.

*nigrum* VERATRUM racemo compoſito, corollis patentiſſimis. LINN. *Syſt.* 668.

Helleborus albus, flore atro rubente. BAUH. *Pin.* 166. MORIS. *Hiſt.* 3. *p.* 485. *ſ.* 12. *t.* 4. *f.* 1.

*Thapſus* VERBASCUM foliis decurrentibus utrinque tomentoſis, caule ſimplici. LINN. *Syſt.* 169.

Verbaſcum mas latifolium luteum. BAUH. *Pin.* 239.

Verbaſcum latius. DODON. *Pempt.* 143.

*Blattaria* VERBASCUM foliis amplexicaulibus oblongis glabris, pedunculis ſolitariis. LINN. *Syſt.* 170.

Blattaria lutea folio longo laciniato. BAUH. *Pin.* 240.

Blattaria flore luteo. BESL. *Cyſt. aeſt.* 10. *fol.* 4. *f.* 1.

*officinalis* VERBENA tetrandra, ſpicis filiformibus paniculatis, foliis multifido-laciniatis, caule ſolitario. LINN. *Syſt.* 63.

Verbena communis flore caeruleo. BAUH. *Pin.* 269.

Verbena recta. DODON. *Pempt.* 150.

*arvenſis* VERONICA floribus ſolitariis, foliis cordatis inciſis pedunculo longioribus. LINN. *Syſt.* 58.

Alſine Veronicae foliis, floſculis cauliculis adhaerentibus. BAUH. *Pin.* 250.

Elatine polyſchides. DALECH. *Hiſt.* 1239.

*officinalis* VERONICA ſpicis lateralibus terminalibusque pedunculatis, foliis oppoſitis ſubrotundis glabris, caule procumbente ſtolonifero. LINN. *Syſt.* 57.

Veronica mas ſupina et vulgatiſſima. BAUH. *Pin.* 246.

Veronica. CAMER. *Epit.* 461.

*hybrida* VICIA leguminibus ſeſſilibus reflexis piloſis pentaſpermis, corollis vexillis villoſis. LINN. *Syſt.* 488.

*nigra* VICIA foliis imis ovatis, ſuperioribus linearibus, ſcapis breviſſimis, bifloris. HALL. *Helv.* 126.

Vicia ſemine rotundo nigro. BAUH. *Pin.* 345.

Vicia anguſtifolia. RIVIN. *Tetr. t.* 55.

*minor* VINCA caulibus procumbentibus, foliis lanceolato-ovatis, floribus pedunculatis. LINN. *Syſt.* 189.
Clematis Daphnoides minor. BAUH. *Pin.* 301.
Clematis Daphnoides. DODON. *Pempt.* 405.

*maior* VINCA caulibus erectis, foliis ovatis, floribus pedunculatis. LINN. *Syſt.* 189.
Clematis Daphnoides maior. BAUH. *Pin.* 302. DODON. *Pempt.* 406.

*Agnus Caſtus* VITEX foliis digitatis ſerratis, ſpicis verticillatis. LINN. *Syſt.* 426.
Vitex foliis anguſtioribus Cannabis modo diſpoſitis. BAUH. *Pin.* 475.
Agnus caſtus. DODON. *Pempt.* 774.

# THERAPIA SCABIEI EPIDEMICAE PER DIVRESIN,

## NOVA, SECVRA, SECVNDVM NATVRAE MECHANISMVM EXACTE ACCOMMODATA ET PER IPSAM EXPERIENTIAM CONFIRMATA

A

CHRISTIANO LVDOVICO FRIDERICO LINCKIO,

Medicinae Licentiato, Sereniſſimi Würtembergiae Ducis in Civitate et Praefectura Güglingenſi conſtituto Phyſico ordinario.

ILLV-

ILLVSTRIBVS ATQVE EXCELLENTISSIMIS

DOMINIS,

DOMINO

# D. ANDREAE ELIAE BÜCHNER,

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,

SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS CONSILIARIO ET ARCHIATRO,

COMITI PALATINO CAESAREO,

REGIAE MAIESTATIS BORVSSICAE CONSILIARIO INTIMO, ET PROFESSORI

MEDICINAE IN ACADEMIA FRIDERICIANA PRIMARIO,

IMPERIALIS ACADEMIAE LEOPOLDINO CAROLINAE NATVRAE

CVRIOSORVM PRAESIDI GRAVISSIMO,

AC

DOMINO

# D. CHRISTOPHORO IACOBO TREW,

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,

ARCHIATRO, CONSILIARIO ET COMITI PALATINO CAESAREO,

SERENISSIMI MARCHIONIS BRANDENBVRGO-ONOLDINI

CONSILIARIO AVLICO ET ARCHIATRO,

AVGVSTAE REIPVBLICAE NORIBERGENSIS PHYSICO SENIORI,

EPHEMERIDVM ACADEMIAE LEOPOLDINO CAROLINAE

NATVRAE CVRIOSORVM DIRECTORI SPECTATISSIMO;

VT

VT ET

ILLVSTRIBVS, MAGNIFICIS ATQVE EXCELLENTISSIMIS

DOMINIS

ACADEMIAE CAESAREO-IMPERIALIS NATVRAE CVRIOSORVM

ADIVNCTIS MERITISSIMIS

CAETERISQVE NON MINVS

ILLVSTRIBVS SOCIETATIS NATVRAE CVRIOSAE

PER VNIVERSVM TERRARVM ORBEM

NOMINIBVS, MVNERIBVS, MERITISQVE, NOBILISSIMIS

CELEBRATISSIMIS, EXCELLENTISSIMIS

DOMINIS COLLEGIS,

PER OMNEM VITAM DECENTISSIMA VENERATIONE

PROSEQVENDIS,

SCHEDION HOC

EA, QVA DECET, PIETATE ET OBSERVANTIA OFFERT

CHRISTIANUS LUDOVICUS FRIDERICUS LINCK,

MEDICINAE LICENT. CIVITATIS ET PRAEFECTVRAE

GÜGLINGENSIS WÜRTENBERGICAE PHYSICVS

ORDINARIVS.

# Viri Illustres, Magnifici, Excellentissimi et Experientissimi.

*Equidem non sum ex eorum numero, qui orbi litterario obtrudunt libros, inutiles, supervacaneos, qui multis pauca dicunt, qui obscura describunt per aeque obscura, et qui alienis superbire amant pennis; haec sane omnia cum mea cogitandi ratione prorsus non conspirant. Officium Physici ordinarii tam in hac Civitate quam Praefectura, quod Serenissimus Dux Würtenbergiae haud paucis abhinc annis clementissime mihi demandavit, et Iuramentum, quod omni sollicitudine omnique cura servare desidero, et aegroti, qui mea consilia implorant atque auxilia, labores mihi imponunt non mediocres, ita, ut, qui me totum tradidi praxi clinicae, ne somniaverim quidem, edere libros aut in lucem emittere scripta humeris meis imparia; a doctioribus quotidie doceri, non docere alios, plane mecum constitui.*

*Verum enim vero, cum occasio mihi fuerit oblata, morbo resistendi non vulgari, simulque excogitandi methodum, quae minus habuit contradictionis a priori et posteriori, me officio meo neque, ut par est, satisfacturum, neque saluti publicae consulturum credidi, si quicquam reticerem, ex quo plus redundare possit emolumenti,*

*quam*

*quam ex multis aliis artificioſe quidem excogitatis, minus vero utilibus. Bono itaque animo non ſolum totius morbi decurſum cum methodo medendi, quantum in me fuit, deſcripſi, ſed trigam quoque Caſuum ex plurimis in praxi obſervatorum adieci.*

*Cum autem, Viri Illuſtres, Magnifici, Excellentiſſimi peculiaribus honoribus atque Privilegiis inſigniti, ex Ephemeridibus Academiae Caeſareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curioſorum, intra et extra Europam celeberrimae, omnibus et ſingulis conſtaret, quam laudabili ſtudio et fervore plane incomparabili Myſteria naturae quovis modo detegere, colligere, deſcribere, et cum orbe litterario communicare allaboretis; Illuſtribus Veſtris Nominibus laborem hunc, ſatis quidem exiguum, humillima pietate et obſervantia inſcribere, dedicare atque offerre ſuſcepi, ſperans, fore ut qualecunque hoc meum propoſitum aequi bonique babeatis. Deus Ter-optimus Maximus Illuſtribus Veſtris Nominibus ad promovendam ſalutem publicam gratioſiſſime ſemper adſiſtat, et clementiſſime largiatur vividam ſanitatem, longaevam incolumitatem, omniumque laborum ſucceſſus fortunatiſſimos. Quod reliquum eſt, Tantorum Nominum Favori et Patrocinio me etiam impoſterum obſequioſiſſime commendo. Dabam, Güglingae d. I. Septembr. MDCCLXIIX.*

# HIPPOCRATES

## Aphorism. 18. et 20. Sect. V.

*Frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, medullae in spina, ulceribus; calidum vero amicum etc.*

§. I.

Inter alios morbos, quos anni huius praesentis hyems, ob frigus extraordinarium omnibus cognita, et in Physicorum scriptis notatu digna, mihi suppeditavit, erat *Scabies epidemica*, morbus alias non vulgaris.

§. II.

In Saxonia, multos ante annos, idem morbus sub iisdem oriebatur circumstantiis, ita ut illius historiam ex Illustr. *Frid.* HOFFMANNI *Operibus physico-medicis*, *Tom. III.* p. m. 441. verbotenus hic apponere non dubitaverim. Verba vero senis huius summe venerandi ita sonant: „ *Anno 1716. ob aestatem valde* „ *humidam et frigidam, a medio Augusti mensis ad medium usque* „ *Octobris innumeri fere cuiuscunque sexus et aetatis homines in hac no-* „ *stra civitate, aliisque vicinis locis, praesertim Islebiae, non modo* „ *Scabie, sed et aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassanti-* „ *bus insolito plane more, corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod* „ *siccioris temperaturae subiecta Scabie potissimum pruriginosa et serpi-* „ *ginosa; spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur;* „ *atque in multis, ubi malignam induebant faciem, duri sub cute nodu-* „ *li et glandularum, praesertim axillarium, tumores iungerentur. Ne-* „ *que etiam pueri, qui vix ante menses aliquot varioloſum superave-* „ *rant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundio-* „ *res, difficillimaeque sanationis exulcerationes ad perioſtium usque* „ *experiebantur; alii Erysipelate capitis et faciei adfecti, post huius*

„ *cu-*

„ *curationem ſcabioſi fiebant, malo ab humero ad manuum carpos ſer-*
„ *pente. Praeter haec vero, quod notabile eſt, plerique his malis la-*
„ *borantes, ciborum erant avidiſſimi.* „

§. III.

Ea vero, quibus Scabies epidemica, per ſemeſtre hybernum a me obſervata, a priori ſeſe diſtinguebat, erant ſequentia: 1) Plures pauperes quam divites illa corripiebantur; 2) nonnunquam ſe aſſociabant febres catarrhales benignae; 3) plurimi aegrotorum motus tantum febriles et frigus maxime accuſabant; 4) ad recidivas erat malum valde proclive et 5) alia ſpecies in aliam ſe mutavit, e. g. Scabies ante recidivam ſicca, poſt illam humida fiebat et ſic porro.

§. IV.

Malo incipiente aegrotantium multi varia ſibi parabant remedia domeſtica, empirica, ſuperſtitioſa, inepta. His fruſtra adhibitis ad topica, ad unguenta ſulphurata, mercurialia, plebi propria, ad ſacram quaſi anchoram, recurrebant. Materia acris plus vel minus cauſtica omni ſtudio a partibus ignobilibus ad nobiliores retropulſa maiora excitabat damna, Medicis cognita, praeviſa, vulgo autem plane incredibilia, tuſſim nempe vehementem, ingentem reſpirandi difficultatem, enormes capitis dolores, vertiginem, ſitim, appetitus proſtrationem, vomitus, febres, quid? quod tumores ſic dictos oedematoſos, apud infantes denique motus convulſivos.

§. V.

Hiſce rerum circumſtantiis et caſibus deſperatis multi tandem ad me venientes contra hoſce rebelles hoſtes conſilia mea implorabant et auxilia. Ego ad omnia officia omnibus paratiſſimus utebar quidem remediis a feliciſſimis alias Practicis alio tempore praeſcriptis, tali cum effectu, ut Scabies haec epidemica absque periculoſis ſymptomatibus cederet, brevi vero

temporis ſpatio, leviſſimo diaetae errore, refrigerationibus, etiam ſine his, proprio rediret motu.

§. VI.

Quemadmodum igitur purpuram, hoſtem valde periculoſum, vitae humani generis inſidioſum, multasque triſtes et funeſtas edentem ſtrages, ſecundum methodum in Diſſert. inaugurali Mauchartiana anno 1762. Tubingae ventilata, ſub Titulo: *Therapia purpurae receptiori tutior ſolidiorque*, praeſcriptam, per Diureſin, effectu plerumque depellere incepi feliciſſimo; ita in meam veniebat mentem, annon Scabies haecce praeſens epidemica, absque recidivarum aliorumque ſymptomatum periculoſiorum metu, eadem methodo, mutatis tamen mutandis, poſſet ſanari. Sub ſeria deliberatione rei in hanc illamque partem, propriam mihi excogitavi methodum, et, ut effectus docuit, in epidemica, ſine dubio quoque in vulgari, Scabie valde ſalutarem. Quid itaque mihi, qui quovis modo diſcere ſummoque animae et corporis nixu aegrotis ſolatio eſſe ſtudeo, fieri poſſet gratius, quid optatius, quidque acceptius, quam ſi cogitationes meae, in praxi confirmatae, Patrum Medicinae experientiſſimorum aſſenſum aſſequi, et aegrotorum etiam impoſterum promovere poſſent ſalutem atque incolumitatem.

§. VII.

Exanthema, Ἐξάνθημα, eſt vocabulum graecum, quod derivatur a verbo ἐξανθέω, efflореſco, et ſignificat ſenſu pathologico partim maculas, partim tubercula, veſiculas et puſtulas in cute erumpentes.

§. VIII.

Scabies itaque ſenſu ſtricto eſt Exanthema puſtuloſum, quod plerumque ſine febre ſub forma maiorum et minorum puſtularum et veſicularum, praecipue ab initio cum pruritu vel ſalino-roſivo ardore circa et inter digitos erumpentium, ſen-

ſenſim ſenſimque alias partes, interdum quoque, excepto capite, totum corpus occupantium, adparet.

§. IX.

Si Scabies plures homines certo anni tempore ſimul corripit, dicitur epidemica.

§. X.

Scabies in ſe, ut ſupra dixi, plerumque cum nulla febre eſt coniuncta, in eruptione tamen ſcabiei huius anni epidemicae ſaepe febriles obſervavi motus, ut etiam retro fornacem calefactam ſedentes de frigore conquererentur.

§. XI.

A definitionibus progredior ad diviſionem. Dividitur nempe ſcabies in benignam & malignam, humidam et ſiccam, chronicam et periodicam, ſuperficiariam et profundam, ſimplicem et complicatam, epidemicam climactericam, veneream et denique verminoſam, ſcilicet a vermibus in inteſtinis haerentibus ortam, de qua ultima ſingularis caſus in praxi mea contigit. Virgo octodecim annorum, ruſtici cuiusdam, egenam vitam degentis, filia, per longum temporis ſpatium Scabie maligna ferina, totum corpus occupante, laborabat, et amicorum iuſſu ad me veniebat, vehementer rogans, ut a malo intolerabili illam liberarem. An et quid ea ex medicamentorum catalogo morbo huic ſatis moleſto, antequam ad me venit, oppoſuerit, prorſus ignoro. Ego de praeſentia lumbricorum in canali inteſtinorum haerentium non cogitans, praeſcripſi huic aegrotae ob ſummum nervi rerum gerendarum defectum, nil niſi pulverem trium vel quatuor unciarum, ex abſorbentibus, floribus ſulphuris et pulvere radicis lalappae. Haec per accidens anthelmintica, et alio tempore non anthelmintica, uſu per aliquot dies continuato, praeter meam et aliorum opinionem incredibilem lumbricorum ad exitum diſponebant copiam.

Emi-

Emigratione horum hoſtium per octo dierum ſpatium continuata, et inteſtinis ab illis eorumque excrementis, ſanguini et reliquis humoribus fermentationem putredinoſam minantibus, probe expurgatis, exſiccare incipiebant exanthemata, et aegrota, absque aliorum medicamentorum uſu, confirmato illo dicto: Sublata cauſſa tolli effectum, brevi convaleſcebat tempore.

§. XII.

Signa omnibus cognita et cum Scabie vulgari communia, partim ex definitione patent, partim de illis conſuli poſſunt Illuſtr. *Frider.* HOFFMANNI *Opera phyſico-medica*, *Tom. III. p.* 426. IUNCKERI *Conſp. Therapiae ſpecialis. p.* 737. aliorumque Practicorum Libri, in quibus de hac prolixe et ſolide agitur materia.

§. XIII.

Cauſſa omnis Scabiei proxima eſt humoris lymphatico-ſeroſi, impuri, viſcidi et acris in membrana cutis pinguedinoſa, et uſque ad tenuiſſimos cuticulae tubulos extenſa, congeſtio.

§. XIV.

Inter cauſſas morbi huius epidemici procatarcticas merito eminet aër, fluidum illud, omnibus animantibus vivis pro conſervatione vitae ſumme neceſſarium, et, ſi temperatus eſt, cauſſa motus ac roboris ſolidarum aeque ac fluidarum partium praecipua. Aër, inquam, in praeter to ſemeſtri hyberno per intervalla tanta vehementia tantaque acerbitate frigeſcebat, ut omnes in libero aëre negotiis ſuis operam navantes ad ſtuporem uſque commoverentur. Procellae particulis glacialibus plenae, frigori huic rigidiſſimo ſaepiſſime iunctae, ruſticis, vinitoribus, lignatoribus, aliisque ruri laborantibus, viatoribus valde quoque moleſtam et inviſam reddebant vitam. Diebus hiſce tenebricoſis atque praegelidis paupertas infimae plebis ſimul erat incredibilis, ita ut multi ex defectu veſtimentorum neceſſariorum et ligni penuria a frigore hocce exceſſivo defendere ſe ſuffi-

sufficienter non potuerint, sed tam ruri quam domi indesinenter ab eodem premerentur. Subitaneae aëris mutationes etiam non infrequentes erant; aër enim rigidissimus antea siccus subito mutabatur in humidum, in temperatum, in calidum. Ex improviso autem tam intolerabile tamque acerbum redibat frigus, ut illos, qui vitam et membra corporis sui illaesa servare volebant, perpetuo ignem in fornacibus fovere oporteret. Quemadmodum igitur ex mente Illustr. HOFFMANNI aër temperate frigidus iusto calidiori anteponendus est, quia corporis vires custodit, et intus quasi concluſas detinet, ita multis haud difficile erit intelligere, „ *quae damna frigus pariat excessivum*, „ *humores enim spissat, condensat, poros et capita tubulorum constrin-* „ *git, et humores ab ambitu corporis retro ad interiora urget, parti-* „ *bus quoque nervosis, tendineis, abdomini, capiti et cerebro valde* „ *inimicum est. Aër frigido-humidus universo corpori languorem in-* „ *ducit, humores accumulat, fibras motrices nimis laxat et resolvit,* „ *adeoque omnibus, quae pro sanitate sunt, excretionibus, obicem po-* „ *nit. Subita aëris calidi in frigidum, et frigidi in calidum mutatio,* „ *in solidarum partium tonum mirifice iniuria est, et praecipue hali-* „ *tuosas cutis excretiones remoratur, unde catarrhi, arthritides, rheu-* „ *matismi, haemorrhagiae et humorum corruptiones, largo proventu* „ *pullulant.* „ Vid. Opera eius physico-medica, Tom. I. p. 103. seqq. Ex his itaque convincimur, frigus magnum, subitaneas aëris mutationes et exinde ortas refrigerationes, maximam ad Scabiei epidemicae generationem contulisse partem.

## §. XV.

Altera supra iam iam dictae epidemicae Scabiei causa est cibus et potus. In recenti sed tristissima adhuc memoria insidet, annis 1766. et 1767. ineunte aestate non procul ab urbe nostra et in proxima vicinitate imbres cecidisse grandinibus magnis implicatos, quibus non solum culmi frugum immaturarum, messem vero divitem praesagientium, cum ingenti violentia

humi proſternebantur, ſed vites etiam plurimarum vinearum ita dilacerabantur, ut fere omnes vinitorum praeſentes et futurae ſimul annihilarentur divitiae. Reliquae fruges a grandine intactae ob tempeſtatis nimias variationes degenerantes, cum multis loliis, carduis aliisque mixtae, debitum perfectionis et maturitatis gradum non adſequebantur, hinc aliter fieri non potuit, quam ut mergitum alterum tantum triturando in horreis ad implendum modium requireretur. Modius tandem impletus, in molam delatus, a paleis decorticatus et detritus, perpaucam porrigebat farinae quantitatem. Fructus horaei, nive menſe Aprili delapſa in floreſcentia perierunt. Circumſtantiae hae omnes ſimul ſumtae, triſtitia plenae, annonae caritatem praeſagiebant poſtea confirmatam, in qua vulgus, a vineis et opera manuaria vivens, erat coactus, panem leguminoſum et cibos inconſuetos, duros, concoctu difficiles, aut edere, aut famem cum familiis tolerare, aut mori.

§. XVI.

Vinitores, ſingularis ille populus, filii et nepotes Bacchi, quibus cum coloſtro quaſi aquae nauſea infunditur, vinitores, inquam, pauperrimi quoque illorum, muſtum ſub prelo venditantes, in more habent, tantum ex illo, quantum hyeme et in duriſſimis laboribus opus eſt, domum reportandi, aut ex ſuccis fructuum horaeorum, aqua mixtis, quendam parandi potum. Ex utriusque vero potus, etiam cereviſiae defectu, in ſummo hoc neceſſitatis caſu, meram aquam, neceſſarium illud liquidum, Medicinam ab aliis dictam univerſalem, bibere coacti fuerunt.

§. XVII.

Geographi quidem referunt, varios gentes, Moſcowitas, Lappones, etiam in Germania Weſtphalos, a quibus celebris ille panis groſſior furfuraceus (*Pompernikkel*) nomen ſuum habet, cibis uti craſſis, ſemicoctis, ſtomacho ineptis, et aqua ſimplici

plici aut levi cerevisia, nihilominus tamen corporum gaudere firmitate, et athletice valere. Aſt, quoniam liberi a prima iuventute in hoc duriori vitae genere a parentibus educati valida viſcera, celerem digeſtionem et ingentem adquirunt motum muſcularem, hinc tales cibos perferre poſſunt absque ſanitatis et vitae detrimento. Inſigne argumentum veritatis illius dicti: Educationem et conſuetudinem eſſe alteram naturam.

## §. XVIII.

Cum vinitoribus vero et vinipotatoribus res ſeſe aliter habet. In horum enim viſceribus plus vel minus debilioribus, a comeſtione ciborum craſſorum, inconſuetorum, et ſemicoctorum, mala oritur digeſtio, cruditates viſcidae, ſalſae et acres, in primis viis accumulatae cum chylo ad ſanguinis maſſam deferuntur, cum quo vero ob nimiam particularum peregrinarum, nutritioni ineptarum, incongruarum, excrementitiarum copiam neque ſatis intime miſceri, neque ab illo per colatoria, per cutis praecipue cribrum, quod ob ſtructuram ſubtiliſſimis tantum et halituoſis liquidis exitum concedit, craſſis vero prohibet, ſeparari ſufficienter poſſunt, unde aliter fieri nequit, quam ut humorum lymphatico-ſeroſorum, impurorum, viſcidorum et acrium in membrana cutis pinguedinoſa et ad tenuiſſimos usque cuticulae tubulos extenſa, oriri debeat congeſtio, motus fermentativus, partium adiacentium arroſio et diverſae denique formae exanthematum generatio.

## §. XIX.

Infinita Dei benignitas et clementia immenſa omnibus hactenus allegatis finem imponere videtur calamitatibus. Quamvis enim menſibus huius anni hyemalibus frigus fuerit fere intolerabile, agri quamplurimi nive prorſus denudati, maximo gelicidio expoſiti, aquis ſtagnantibus congelatis paſſim onerati, frumenta hyberna, haud una vice a terra dimiſſa, inaequali-

ter virentia, ob gelu probabiliter ad radices usque penetratum, parum ſpei ſubminiſtrare viderentur; providentia tamen divina aſpectum hunc terrificum ex improviſo quaſi mutavit in optimae ſpei plenum. Agri enim omnes, foecundi et infoecundi, frumentis hyemalibus atque aeſtivis ita ſuperbiunt, ut poſt hominum memoriam tam dives tamque copioſa meſſis et in tractu urbem noſtram ambiente et in vicinia nunquam fuerit, et ruſticus vultu ſereno falcem brevi tempore ſit appoſiturus. Vites ad medullam usque a grandine laeſae, vindemiam promittunt inexpectatam. Fructuum horaeorum tanta eſt in arboribus quantitas, ut in varios uſus illos vertere poſſint divites aeque ac pauperes. Glorioſum itaque Dei Nomen pro immenſis in nos, creaturas indignas, collatis beneficiis floreat in aeternum!

§. XX.

Verum quod miraculoſo etiam modo ſummi Numinis clementia in hoc caſu ſe nobis conſpiciendum praebere velit, ſequentia ex Diſſertatione phyſica Excellent. quondam D. *Rudolphi Iacobi* CAMERARII, *de Frumenti ſemente et meſſe*, anno 1695. Tubingae habita, p. 5. et 6. ob connexionem et admirationem inexplicabilem hic verbotenus excerpta, perſpicue, uti credo, indicabunt. Senex autem modo laudatus §. II. ita ſcribit: Hanc frugum pravitatem et penuriam extraordinario plane modo compenſavit praeteritus annus nonageſimus quartus, parti quidem Ducatus huius ſeptentrionali ſive inferiori, quae, quia belli ſedes, priore anno tantum paſſa fuerat. Mirum enim et rarum eſt phaenomenon, quod audivimus, cum fama per totam id patriam ferret, et modo legimus in Ephemeridum Naturae Curioſorum Tomo ultimo ſub titulo hocce: De comedente cibus. Devaſtatio militaris exitioſa divinitus compenſata, meſſe ſine ſatura miraculoſa! ſcribente autopta D. *Ioh. Math.* FABRO. Propria ergo Medici celeberrimi verba retineamus: Diximus multorum milliarium diſtrictum diffuſa utriusque exercitus

citus (noſtri et hoſtilis anno nonageſimo tertio) caſtra occupaſſe. His itaque locis fruges non ad menſuram et praeſepibus ſuis diſpenſabantur, ſed diſtrahebantur et diſpergebantur prodigaliter. Nec de illis perpetuo equorum perinde ut hominum pedibus conculcatis quisquam ſpem nullam vel per ſomnium faciebat. En vero eventum prodigioſum! Ipſam ante hyemem iam toto illo territorio hinc illinc virere campus meſſemque ſine ſatura promittere cepit uberrimam. Arva deſerta, prata protrita, colles aridi, ericeta, dumeta, ſylvae; immo vicorum horti, atria, villae, ſterquilinia; denique circumvallationis aggeres, tormentorum ſtationes, loca plurima, quo frumentorum ſemina deportata nemo mente concipere poterat, omnia meſſis erant, etc.

§. XXI.

Ad cauſſas redeo, quas Scabies epidemica cum vulgari communes habet, quae vero ad prioris quidem eruptionem non praeciſe pertinent, augere tamen illam poſſunt et exacerbare. Sic nauſea, carnes ſemiputridae, foetidae, piſces et cancri corrupti, panes rancidi, farina curculionibus mixta et in uſum culinarem verſa, humoribus impuris, fermentativis anſam praebent.

§. XXII.

Quid motus parcius ſuſceptus et vita ſedentaria ad varias cutis exulcerationes conferre poſſit, id ſartores perpetuo ſedentes et plerumque ſcabioſi confirmare poſſunt.

§. XXIII.

Inter cauſſas procatarcticas merito cenſendi ſunt morbi praegreſſi, ſequitur enim variolas retropulſas ſaepiſſime ſcabies.

§. XXIV.

Huc quoque pertinet contagium, de quo celeberrimus SCHULZIUS in *Pathologia ſpeciali* p. m. 351. ita ſcribit: „ *Et primo*

„ *quidem omnis generis ſcabies eſt promte contagioſa, et maxime per*
„ *contactum propagatur, ut ſi quis eodem cum infectis lecto utatur,*
„ *eorum veſtibus ſeſe induat, aut lotus eodem mantili manus vel faciem*
„ *abſtergat. Tanto autem citius certiusque inficit temperamento ſan-*
„ *guineo, phlegmatico praeſente, quod prae reliquis ad humidam incli-*
„ *nat, ut temperamento melancholico praediti, itemque ſeniores, ma-*
„ *gis ſicca infeſtari ſolent.*

## §. XXV.

Ad quaeſtionem: an Acari ſeu Sirones per cutis cribrum ingrediantur, et excitata ibi inflammatione, Scabiem producant, conſequenter pro cauſſa eius antecedente ſint habendi? Supra allegatus celeberrimus SCHULZIUS affirmative reſpondet. Vermes in variis ulceribus etiam malignis, puſtulisque Scabiei et variolarum oculis nudis et armatis detectos eſſe, certum et per experientiam confirmatum eſt; an vero verae ſint horum morborum cauſſae, aut domicilium et alimentum accidentaliter tantum in illis quaerant, meliori et adcuratiori indiget inquiſitione.

## §. XXVI.

Si teſtante Illuſtri HALLERO in primis Lineis Phyſiologiae §. CCXXXV. p. 134. ſolidae partes adtritae, in minima ramenta reſolutae in vaſorum maiorum caveam, per inhalantium oſcula receptae ſanguini redditae, terram efficiunt urinae, calculi materiem, et oſſium praeter naturam formatorum; annon quoque haec materies inter Scabiei cauſſas occaſionales erit collocanda? Si porro haec conſumtio partium ſolidarum et fluidarum maxima eſt in iuventute, ubi omnia mollia, aquae et glutinis plurimum, terrae parum eſt; annon materies illa glutinoſa, terreſtris, excrementitia, ad renes forſan deſtinata, ſanguinem et humores incraſſans, ad cutis peripheriam tendens, in infantibus excitare poteſt motum fermentativum, febres, variolas? Sed haec in tranſitu.

§. XXVII.

§. XXVII.

Prognoſis Scabiei epidemicae brevis eſt. Cum febre catarrhali coniuncta non eſt ſine periculo. Motus febriles augent morbum. Ad recidivas plus proclivis eſt, quam vulgaris. Topica, unguenta mercurialia, ſulphurata, adſtringentia et refrigerantia absque metu ſymptomatum periculoſiſſimorum, §. IV. allegatorum, non tolerat. Quodſi vero et diaeta exquiſita obſervatur, et debitis medicamentis idoneaque methodo tractatur, nulla infauſta ſymptomata ſunt metuenda, ſed integra brevi tempore ſperanda et exſpectanda ſanitas.

§. XXVIII.

Ad medendi accedo methodum. Ruſtici, aliique huius claſſis homines, quavis occaſione eruditos et rationales Medicos poſtponentes, derident in Scabie medicamenta interna, rationalia, ſecura, ab his praeſcripta; topica vero volunt ſuperſtitioſa, palliativa, periculi plena, ab empiricis et vetulis probata. Alii propria et animalium urina, aqua fabrorum ferrariorum extinctoria, aqua calcis vivae, lacte eiusque ſero et ſimilibus manus pedesque lavant. Alii unguenta ſibi parant ex Minio, Ceruſſa, Lithargyrio, Terebinthina tam vulgari quam Veneta, Sulphure vivo et communi eiusque floribus. Alii furfuribus denique extremitates terunt, et ſic porro.

§. XXIX.

Medicaſtri, vitae humanae hoſtes probatiſſimi, carnifices artificioſiſſimi, amici libitinariorum coniunctiſſimi, turba et colluvies hominum ſocietati pernicioſiſſima, turpiſſima, periculoſiſſima, Medicaſtri, inquam, ingenioſiores eſſe volunt ruſticis. Timidiores eorum interna remedia, inepta, inefficacia cum externis, pariter ineptis, inefficacibus, ignorantia invincibili, fronte corrugata, geſtibus praeſtigioſis, et faſtigioſis oſtentationibus coniungunt, et miſeris aegrotis in fine absque omni ſanitatis reſtitutione

ne pecuniam auferunt. Animoſiores aut magis intrepidi, qui homicidia a Pharmacis, cultris alioque modo artificioſe patrata non credunt eſſe homicidia, draſticis utuntur evacuantibus; ſine omni ratione et neceſſitate mercuriales, quas neutiquam intelligunt, inſtituere volunt ſalivationes; ex mercurio ſublimato albo, arſenico albo, aliisque ſumme periculoſis pilulas formant pro uſu interno; ex arſenico quoque albo unguenta parant, et ſcabie, aliisque cutis exulcerationibus laborantibus illa illinire iubent, de quo ſequens mihi caſus obtigit: Ancillae, ſanguineo phlegmatici temperamenti, ſeptendecim annorum, per longum temporis ſpatium achoribus moleſtiſſimis vexatae, unguento tali arſenicali caput inungendi infeliciſſimum dabatur conſilium. Quid accidit? dolores capitis intolerabiles, furioſi, ſudores frigidi, faciei intumeſcentia, triſtes erant ſequelae. Ego interrogatus protinus ſapone et lacte dulci caput diligenter lavare et medicamenta interna camphorata ſumere iuſſi, quae citiſſime ſudores excitarunt largos, naturales, exoptatiſſimos et materia arſenicali lethifera, cum ſanguine et humoribus iam iam mixta, iterum eiecta, ſanitatem reſtituerunt priſtinam.

## §. XXX.

Mea, quam Scabiei epidemicae oppoſui methodus, in eo praecipue conſiſtit, ut materia ſic dicta vitioſa, craſſa, in peripheria cutis haerens, neque contra naturae mechanismum ſudoriferorum ope, neque cum alia violentia, ſed per Diureſin excernatur. Cur vero in Scabie, purpura, et aliis morbis exanthematicis, diaphoretica et ſudorifera vel plane exulare, vel ſumma cum prudentia medico-practica adhiberi debeant, docet beati Dn. D. *Davidis* MAUCHARTI, Amici quondam mei academici honoratiſſimi, Diſſertatio eleganter ſcripta, ſub Titulo: *Therapia purpurae receptiori tutior ſolidiorque*, p. 28. §. XXX. *Haud difficulter intelligimus diaphoretica, calida medicamenta, quatenus ſanguinem exaeſtuant, et liquida maiori velocitate verſus cutis peripbe-*

*ripheriam determinant, plus damni inferre quam emolumenti. Materia peccans firmiter impacta haeret vaſis cutaneis, obturata ſunt haec vaſa. Quaecunque igitur obſtructionem in vaſis cutaneis augent, peccantem ibi accumulant materiam, maiora inducunt incommoda. Iam vero diaphoretica calida medicamenta liquida maiori vi verſus locum obſtructum appellunt, hinc eorum, inter duo quaſi prela oppoſita preſſorum, liquidiſſima tranſibunt neceſſario, craſſiora manebunt, liquida, quae ſecundum ſuam naturam in concretionem tendunt, fluiditate ſic orbata maiorem nanciſcuntur cohaeſionem, adeoque non poſſunt non augere obſtructionem etc.*

## §. XXXI.

Si aucta ſecretione urinae imminuitur cutanea tranſpiratio, et vice verſa, tum conſequens eſt, quod inter colatorium renale et cutis peripheriam magnum ſit commercium. Probatur ex ſequentibus: „ *In regionibus calidis, in menſibus anni aeſtuoſis,* „ *in iuvenili corpore et exercito, plus tranſpiratur, minus per urinam* „ *decedit. In frigidis regionibus, menſibus temperatis et gelidis, cor-* „ *pore ſenili, quieto, plus per urinam abit, quam per inſenſibilem dis-* „ *iectionem.* „ Vid. Illuſtr. HALLERI primae lineae phyſiologiae. p. 275. §. CCCCXL. Si porro in omnibus febribus exanthematicis morbus ſolvitur, quando natura partem materiae vitioſae in cute haerentis liquidiſſimam, tenuiſſimam, tempore criſeos, aeſtu remittente, per colatorium cutis, craſſiorem vero maxime per urinam educit (quod Pathologia probat); tunc non dubitandum, quin derivatio materiae cuiusdam a cute ad renes ſit poſſibilis, actu fiat, et ars, idem faciens, naturam imitetur. Si denique methodus haec inverſa in purpura, ubi materia eſt ſubtiliſſima, fermenteſcens, tam ſalutari inſtituitur effectu (vid. ſupra allegata Diſſertatio Mauchartiana); tum idem effectus ſperandus et expectandus in Scabie epidemica, ubi materia pariter eſt fermenteſcens, ſed craſſiſſima, id quod ego

pro ratione mei officii ſancte et experientia ipſa confirmare poſſum.

§. XXXII.

Plurima ſunt remedia, renale liquidum pellentia, ſimul vero etiam alios ſalutares effectus producentia. „ *Nonnulla* „ *enim fluidum ſanguini ſpiſſeſcenti infundendo urinae ſtillicidium au-* „ *gent; alia humores lentos ac ſpiſſos, renalis colatorii ductus farcien-* „ *tes ac oppilantes, diſſolvunt, eosdemque ſecretioni aptos reddunt; quae-* „ *dam ſpaſticas in renali emunctorio ſtricturas, debitam urinae ſeque-* „ *ſtrationem ſufflaminantes et intercipientes, mulcent atque relaxant;* „ *queadam remiſſum renalis cribri robur firmant atque adducunt, alia at-* „ *que alia demum potenti ſtimulo efficaciam edunt in tubulos renales,* „ *quando eorundem robur propter debilitatem ſummam penitus exſolu-* „ *tum, ipſaque hinc eorundem functio ceſſat.* Vid. *Frid.* HOFFMANNI „ *Opera omnia phyſico-medica*, Tom. I. p. m. 438. „ Regnum animale, vegetabile et minerale talia nobis porrigunt, numerus vero tantus eſt, ut omnia hic deſcribere et recenſere ſuperfluum foret.

§. XXXIII.

Tot inter diuretica elegi mihi liquorem nitri fixi, medicamentum quidem ſimpliciſſimum, ſed hoc ſcopo incomparabile.

§. XXXIV.

Eſt autem hic liquor ſolutio ſalis illius alcalino ſulphurei, ex nitro per deflagrationem ope carbonum pulveris impetrati; coloris, ſi rite elaboratur, rubicundi, plerumque vero citrini, ſaporis alcalini, ignei, fortiſſimi.

§. XXXV.

Nitrum fixum non eſt purum alcali. Nitro enim in catillo inter carbones ardentes aquae inſtar fuſo, et cum carbonum pulvere mixto, oritur deflagratio, in qua acidum nitri et phlo-

giſton

giſton ex pulvere carbonum coniunguntur, generatur ſulphur, minerali ſimile, cuius una pars protinus iterum evaneſcit, altera vero, ob ingentem cum ſalibus adfinitatem, a fuſo alcali attrahitur, ligatur, ſolvitur, carbones mutantur in cineres, a ſale priori via ſicca inſeparabiles; tota igitur maſſa vel ab aëre in cella vel adfuſa aqua copioſa ſolvitur, filtratur et ad conſiſtentiam olei tartari per deliquium inſpiſſatur.

§. XXXVI.

Exiſtentiam ſulphuris in hoc liquore confirmat 1) color ille ruber vel citrinus, qualis etiam apparet in ſolutione hepatis ſulphuris, quem ſpiritus vini rectificatus, liquori affuſus, ſub aliquali efferveſcentia iucundo ſpectaculo prorſus extrahit; 2) praecipitatum ab affuſo acido productum inflammabile.

§. XXXVII.

Nitrum, quod praeparationi huic inſervire debet, ſit ſiccisſimum, ab omni ſale marino et terra optime depuratum et in pulverem redactum.

§. XXXVIII.

Carbones ſint, quantum fieri poteſt, ex ligno fagino vel betulino, quoniam utrumque lignum plus, quam alia, continere phlogiſton, experientia edocuit.

§. XXXIX.

Et quoniam carbonum pulverem non omne acidum per deflagrationem auferre certiſſimum eſt, eius vero praeſentia liquorem alcalino-ſulphureum adulteraret, debilitaret; hinc, ut maſſa ſalina deflagratione finita bene fluat, tunc demum ab aëre in cella in deliquium tranſeat, aut iuſta aquae quantitate ſolvatur et filtretur, abſolute requiritur; ſic artifex liquorem nitri fixi impetrabit puriſſimum et ad medicum uſum utiliſſimum, efficaciſſimum.

§. XL.

Liquor hic ab oleo tartari per deliquium ratione modi parandi, partium conſtituentium et energiae eſſentialiter differt. Eſt enim potentiſſimum reſolvens, nervos renales ſtimulans egregium, quod liquidi renalis ſeparationem et excretionem cito et absque omni periculo promovet, praeterea quoque ob principium phlogiſticum virtutem exercet anodynam. Vno verbo, liquor nitri fixi triplici modo ſimul agit in ſolida aeque ac fluida. Caveant itaque medici et pharmacopolae, ne huius loco oleum tartari per deliquium ſumant, quoniam a poſteriori eadem efficacia neque ſperanda neque exſpectanda.

§. XLI.

Diſpenſatorium Würtembergicum liquoris huius praeparationem quidem deſcribit, de utilitate vero et applicatione eius in praxi et caſibus individualibus nullam facit mentionem.

§. XLII.

Methodus ſpecialis, quae in ſcabie epidemica utiliſſimum mihi praeſtitit effectum, ſequenti modo fuit inſtituta: Ab initio praeſcripſi aegrotis laxans ad modum infuſi laxativi viennenſis, quod pro ratione cruditatum, in primis viis contentarum, repetii. Canale inteſtinorum et ventriculo probe expurgatis, absque omnibus ambagibus liquorem nitri fixi exacte et diligenter paratum, cum vehiculo quodam aquoſo ſumere iuſſi; et ut ſanguis cum reliquis humoribus perpetuo diluatur, humectetur, et materia craſſa, in cutis peripheria haerens, facilius moveri et in maſſam ſanguineam reſorberi queat, decoctum praeſcripſi ex radicibus graminis, altheae, liquiritiae et herba malvae. Ex pauperibus vero multi eius loco aquam ſimplicem non ſine emolumento pro potu adhibuerunt. Brevi tempore augebatur excretio urinae, foetor eius erat intolera-

bilis

bilis et quo diutius liquoris uſus continuabatur, eo frequentius et copioſius erat ſedimentum, limi inſtar craſſiſſimum, ſalinis ſpiculis mixtum, exanthemata pungendo et urendo remittebant, exſiccabantur, et aegroti absque mora convaleſcebant.

§. XLIII.

Illis, quibus humorum acrimonia dolores in urethra excitavit urentes, ordinavi pilulas ex ſapone veneto et lini ſemine formatas, ante introitum lecti ſumendas.

§. XLIV.

Motibus febrilibus quotidie oppoſui corticem peruvianum, optimum, alcoholiſatum cum nitro mixtum.

§. XLV.

Febrem catarrhalem, ſaepius ſcabiei epidemicae iunctam, more tractavi conſueto a practicis praeſcripto, mutatis tamen mutandis.

§. XLVI.

Quibus materia peccans, topicis aliisque remediis inconvenientibus retropulſa, ſymptomata excitavit periculoſa, e. g. tuſſis vehementiam, anguſtiam pectoris, enormes capitis dolores, vertiginem, ſitim, febres, intumeſcentiam oedematoſam, inflammationem, convulſiones, epilepſiam, etc. iis camphoram, in larga doſi, cum abſorbentibus, nitro et cinnabari mixtam, eo fine exhibui, ut Scabies inepte retropulſa ad cutis redi et ſuperficiem. Reſtituta exanthematum eruptione evaneſcebant ſymptomata, et motu poſtea inverſo, liquoris nitri fixi ope materia vitioſa ad renes derivata, optima ſequebatur ſanitas.

## §. XLVII.

Ad diaetam quod attinet, divitibus plus aequo ſalitos cibos, concoctu difficiles, et leguminoſa, potus vero ſpirituoſos et fermentativos prohibui; alimenta e contrario ex avena, hordeo, oryza et lacte parata, carnem vitulinam et alia concoctu facilia, ſtomacho grata, ſeligere ſuaſi. Pauperibus vero regulas praeſcribere diaeteticas, res erat plane impoſſibilis. Ad ſanitatem quidem etiam redibant, ſed tardioribus gradibus. Voracitatem morboſam, omnibus Scabie epidemica laborantibus communem, in meliorem et naturalem ordinem redigere quovis modo ſtudui. Refrigerationes denique cane peius et angue erant fugiendae.

## §. XLVIII.

E remediorum externorum claſſe nihil elegi, excepto hoc unico, quod aegrotantibus, cutis rigidiſſimae humectandae, relaxandae, a ſordibus liberandae, tranſpirationis vero naturalis, liberae, promovendae gratia, extremitates ſcabioſas amygdalarum farina vel ſapone et aqua calida blande terere et lavare commendaverim. Cum ulceribus malignis, ſi quae adfuerunt, pro more chirurgorum rationalium, non barbae tonſorum ignorantia, actum fuit.

## §. XLIX.

Addam quasdam cautelas et obſervationes medico-practicas. In omnibus morbis exanthematicis, in ſcabie praeſertim epidemica, uſum topicorum valde noxium deprehendo; curatio enim ſaltim eſt palliativa, quae ſerpentem in ſinu fovet. Unguenta itaque mercurialia, ſulphurata, et ex ſaturno parata provide ſunt adhibenda, ſin minus prorſus reiicienda; tubulos et poros cutis conſtringunt, obſtruunt, tranſpirationem neceſſariam impediunt, materiam ſub cute haerentem augent, et

maio-

maiorem in illa excitant motum fermentativum, ut, nisi tempestive defendatur aeger, tristissima symptomata inevitabilia esse, exempla non raro edocuerint.

## §. L.

Si quis vero Scabie aut alio morbo prorsus superato molestum quendam sentiret pruritum, et topicum minus noxium, efficax tamen, pro depellendo illo desideraret, tunc liquor nitri fixi multa aqua dilutus, et, quantum opus est, debilitatus, externe, calide tamen, applicatus, expectatam praestiturus esset operam.

Honoratior quidam a morbo diuturno restitutus tantum in dorso pruritum, quo impeditus neque dormire, neque edere, neque ad pristinum corporis robur et firmitatem virium redire poterat, vehementer accusabat, et remedii externi ope absque omni mora, auxilium petebat atque solatium. Quid evenit? liquoris nitri fixi ʒß. cum mensura aquae calidae miscere et aegroti dorsum bis quotidie lavare iubebam. Usus huius topici per aliquot dies continuatus molestissimum hunc pruritum abstulit, et somnum et edendi appetitum reddidit.

## §. LI.

Hepar sulphuris, productum illud chemicum, ex acido vitriolico, alcali fixo, et oleo singulari minerali constans, quod celeberrimus Boerhaave in Elementis chemicis *mirum saponem* vocat, ad aurum, metallum omnium perfectissimum, tantae est energiae, ut, ex observatione Stahlii, illud ope ignis non perfecte solum solvat et plus quam aliam substantiam metallicam debilitet, sed etiam tam exacte se cum illo coniungat, ut, si mixtum tale in aqua solutum filtretur, aurum cum aqua minutissimos chartae bibulae porulos penetret. Hoc phaenome-

non celeberrimo STAHLIO perſuaſit credere, Moſen, hepatis ſulphuris ope, aureum vitulum deſtruxiſſe, certaque encheireſi ita calcinaſſe, ut illam in aqua ſpargere et populus Iſraeliticus bibere potuiſſet. Idem ſulphuris hepar, quod ſaponis mineralis & miri nomen ſimul meretur, iuſta aquae ſimplicis quantitate ſolutum et interne uſurpatum, in Scabie, in multis obſtructionibus viſcerum nobiliorum, in ulceribus quoque inveteratis, malignis, externo uſu, effectum praeſtare poſſet exoptatiſſimum.

§. LII.

Pari modo lapis ille GLAUBERI, ex ſale ſuo mirabili et carbonibus paratus, in alcohole ſolutus et concentratus, tincturis antimonii et tartari vulgaribus, artificioſe tamen paratis, longe forſan antecellere poſſet.

§. LIII.

Coronidis loco trigam caſuum quorundam, ex plurimis, in praxi annorum quatuordecim, obſervatorum, apponere adhuc placet.

Infans ſexus ſequioris, a matre viginti quatuor annorum, ſanguineo-cholerica, robuſta, ſana, primipara et venaeſectiones per totum graviditatis decurſum prorſus reſpuente, natus, perfectus, pariter ſanus, mox poſt partum caſu quodam corripiebatur, qui mihi aeque rarus ac conſideratione dignus viſus fuit. Fluxus nimirum ſanguinis eleganter floridi e partibus genitalibus proveniens, per octo dierum ſpatium moderate durans, poſtea deſinens, et poſt quatuor hebdomades fluxus menſtrui inſtar, rediens, oculis parentum aliorumque hominum ſe ſiſtebat. Infans hilaris erat, omnique animi alacritate edebat, ubera matris ſugebat, debitumque corporis incrementum capiebat, ita ut haec ſanguinis iactura praeternaturalis,

ralis, cum omni vero modestia a natura disposita, utilis magis quam noxia esse videretur. An vero haec excretio saepius repetita fuerit, prorsus ignoro, siquidem mihi ad locum longe remotum promoto, nihil amplius de hoc plane singulari phaenomeno experiri licuit.

## Epicrisis.

Historia refert, matrem fuisse temperamenti sanguineocholerici, sanam, et venaesectiones tempore graviditatis summe necessarias pertinaciter omisisse. Hae circumstantiae simul sumtae valde augebant polyaemiam matris; vena umbilicalis foetui maiori impetu plus sanguinis advehebat, quam et nutritioni et circulationi opus fuit, ita vasa sanguifera tam foetus quam placentae plus aequo sensim sensimque dilatabantur, maiorem sanguinis copiam capiebant, et polyaemiam matris cum foetu communicandi omnem parabant viam. In hoc statu fiebat exclusio partus sanguinei ex utero. Incipiens aëris in- et exspiratio, pulmonum nova extensio, citatior motus cordis et arteriarum, impetuosam excitabant sanguinis et humorum per vasa maiora et minora circulationem. Sic vasa alias flaccida, uteri huius infantis vere virginei, secundum naturae leges liquorem albissimum, lacti similem, vehentia, stimulabantur, a sanguine cum impetu influente ad ultima usque orificia dilatabantur, ut in tam tenera aetate fluxus menstrui oriri deberent primitiae. Hoc enim sanguinis effluvium non fuisse haemorrhagiam uteri morbosam, sed salutarem excretionem menstrualem, confirmant eius moderatio, novusque post quatuor hebdomadas recursus, infantis hilaritas, insignis tam edendi quam lactendi appetitus, totiusque corporis et virium incrementum. Exemplum extraordinariae huius polyaemiae sanguineae, a matre ad infantem delatae, confirmat opinionem eorum, qui

temperamenta, conſtitutiones corporis varias, et ſanas et morboſas, a parentibus ad liberos devolvi poſſe ſtatuunt, contra eos, qui negant.

## §. LIV.

Vir ſexagenarius, temperamenti ſanguineo-melancholici, ſiccioris corporis conſtitutionis, poſt multas in vere refrigerationes angina vera, a veteribus cynanche dicta, corripiebatur. Medicus, cuius curae aegrotus demandatus fuit, non ſolum venam ſecare, ſed veſicatoria quoque apponere iuſſit. His remediis externis iungebat infuſa theeformia, potiones diaphoreticas, tincturas ſic dictas bezoardicas, aliasque cum ſpiritu vini rectificato paratas eſſentias, ſaepiſſime in die ſumendas, tali cum effectu, ut pulſus fieret inaequalis, durus et frequens, vox rauca et clangoſa, vaſcula ſanguifera in manibus, collo et facie turgerent, ingens deglutiendi eſſet difficultas, inflammatio et ardor faucium fere intolerabilis, tranſpiratio nulla, quibus adhuc accedebant deliria, convulſiones, ſummaque totius corporis et virium proſtratio. In hac rerum extremitate ego vocatus, aegrotum pro certo mortis candidato declaravi, et amicos, ut animae curam habeant, graviter admonui. Ut vero ſanctiſſimum hoc opus praeconvulſionibus animique deliquiis eo facilius fieri poſſet, praeſcripſi n orituro potionem quandam analeptico-antepilepticam ex ſic dicta quinta eſſentia trium pharmacorum, nempe cinnamomi, aniſi ſtellati, et aſae foetidae, porro ex confectione alkermes completa, aquis ita dictis cordialibus, et ſyrupo corticum aurantiorum, cum conſilio in ſignatura, ut bis ſingulis horis duo hac potione impleta ſumerentur cochlearia. En, quaeſo! mirum effectum, inexpectatum, plane ſingularem; uſu enim per aliquot horas indefinenter continuato, in-

opina-

opinato quaſi ſequebatur ſudor totius corporis copioſiſſimus, omnia ſymptomata periculoſa et moleſta evaneſcebant, et aeger unico hoc remedio feliciter reſtitutus, dum haec ſcribo, nunc athletice vivit.

## Epicriſis.

Caſus hic individualis docet 1) Venaeſectiones et veſicatoria in morbis acutis nil boni efficere poſſe, ſi calidiſſimis medicamentis, potionibus, mixturis concentratis et ſimilibus, priorum effectus ſalutares ſemper de novo iterum annihilentur. 2) Febres acutas, inflammatorias praeſertim in aegrotis ſiccioris corporis conſtitutionis, in ſenibus, plus moderate temperantibus, humectantibus et tonicis, quam mixturis concentratis, ut mos olim fuit, aliisque ſpirituoſis ſanguinem exagitantibus, tractari debere. Tali enim methodo ſanguinis et humorum congeſtiones praeſentes augentur, novae in capite, in meningibus, in cerebro, inque aliis corporis viſceribus excitantur, et inflammationes ita augentur, ut tandem univerſum nervorum ſyſtema pati, triſtiſſimosque motus ſub vario ſchemate producere debeat. 3) Clauſam et conſtrictam cutis ſuperficiem calidis medicamentis ſpirituoſis in febribus acutis, ubi naturae vires plus, quam in aliis opprimuntur, violenter reſerare, et ſudores promovere velle, eſſe irritum et ſumme periculoſum tentamen. Sanguis et humores cum ingenti impetu ad conſtrictam peripheriam impulſi, augent obſtructiones, his auctis exacerbatur febris, inflammatio, et, ſi non mors, ſatis tamen periculoſa ſequuntur ſymptomata. Tranſpiratio autem cutanea in multis caſibus ſaepe ſaepius magis, facilius et valde ſalutariter promovetur, ſanguinem largiter diluendo, partes relaxatas ſolidas et debilitatas roborando, quam ſpirituoſis ſanguinem et humores

corporis morboſi exagitando. 4) Analepticum, antepilepticum, e quinta eſſentia cinnamomi, aniſi ſtellati et aſae foetidae, porro ex confectione alkermes completa, aquis cordialibus et ſyrupo corticis aurantiorum conſtans, fuiſſe, quod morituro huic novam dederit vitam. Deſcriptio vero incomparabilis illius analeptici ex cinnamomo, aniſo ſtellato et aſa foetida legi poteſt in Diſſertatione Excellent. Dn. D. *Philippi Frid.* GMELIN, Praeceptoris mei olim, iam poſt fata etiam, colendiſſimi, de *Analepticis quibusdam nobilioribus* etc. anno 1763. Tubingae habita. Quomodo autem tantum, ſingularem et prorſus inexpectatum, optatiſſimum tamen, in ultimo hoc morbi ſtatu, effectum praeſtiterit, ita mihi accidiſſe videtur. Cum ex potentiſſimis roborantibus et nervinis, quae maxime in ſolida agunt, conſtaret, vaſcula, non copia, ſed a ſumme exagitatis humoribus prorſus extenſa, relaxata, debilitata, roborando conſtrinxit, preſſum ſyſtema nervorum iterum erexit, ſanguinis et liquidi nervei circulum in ordinem redegit, omnes ſe- et excretiones promovit, obſtructiones reſolvit, materiam totius corporis vitioſam largiſſimo ſudore eiecit, et toti tragoediae finem impoſuit. Sequitur ergo exinde, analeptica ſelecta, potentiora, parum ſpirituoſa, plus in ſolida quam fluida agentia, in morbis periculoſis, ubi omnes corporis vires conſumtae eſſe videntur, non ſolum eſſe bona, naturae amica, ſed etiam ſumme neceſſaria.

## §. LV.

Mulier triginta et duo annorum, temperamenti cholerico-ſanguinei, in praeterito ſemeſtri hyberno quam feliciſſime fiebat puerpera; aſt, quod dolendum, fluxus ille puerperis tam ſalutaris mox poſt partum prorſus evaneſcebat. Tuſſis cum excretione, anguſtia pectoris, dolores in dorſo, febris lenta, appeti-

petitus prostratus, sitis, et noctes inquietae, iam erant sequelae a vetulis ipsis praevisae. Practicus quispiam, haud infelix vulgo habitus, in consilium vocatus, urinam inspiciebat, exoptatissimum morbi decursum praesagiebat, sed prae laborum farragine de caussa morbi non satis cogitans, praescribebat potionem, ipsi admodum familiarem, et in omnibus morbis eodem effectu applicandam, qua aegrota per sex hebdomadas et ultra cum omni patientia et attentione utebatur. Nunc audiamus effectum huius methodi medendi et medicamenti incomparabilem. Durante usu diuturno oriebatur tussis cum excretione sanguineo-purulenta, dies noctesque sine omni remissione durans, maior et anxia difficultas respirandi, sensibiliores in dorso dolores, appetitus prostratus, sitis fere intolerabilis, febris lenta ad hecticam inclinans, facies Hippocratica, pulsus celer et frequens, corporis totius extenuatio, omnium virium defectus, frigidorum desiderium, somnus aut nullus, aut magis delassans quam reficiens, oris et faucium siccitas, saliva glutinosa, aestus volatici, intumescentia in pedibus ad abdomen usque, sudores nocturni, diarrhoea colliquativa, vomitus. In hoc statu omni miseratione digno meum tandem implorabat auxilium, quod quidem rebus sic stantibus desperatis plane denegare illi volebam; cum vero spes tamen aliqualis restitutionis mihi superesse videretur, sequentia ordinavi: Rec. Sapon. Venet. ℥j. ℞ri ℞ris. ℥j. Rob. Iuniper. ℥ij. M. F. Electuarium, D. ad fictile, de quo quotidie tantum, quantum duo cultri maioris cuspides capiebant, cum aqua leviter dilutum sumebatur. Rec. Extr. centaurei min. card. bened. cort. peruv. Flor. ⊖is ammon. ♂tial. ana gr. v. olei Iuciſtae expreſſ MPil. ☉ar. Wildegans. genuin. ana gr. i. M F. pilul. num. xx. D. in sextuplo et ad scat. de quibus ante introitum lecti num. x. sumendae. Usus horum remediorum ter saltim reiteratus omnia symptomata non so-

lum mitigavit, ſed valetudinem quoque priſtinam aegra, trium hebdomadum ſpatio, ita recuperavit, ut nunc ſalva et incolumis rebus ſuis oeconomicis praeeſſe poſſit.

## Epicriſis.

Morbus, quem hiſtoria deſcribit, non alius eſt, quam Phthiſis abdominalis ad hecticam inclinans ſaepe incurabilem. Originem eius quaerere debemus in ſuppreſſione lochiorum perfecta, et quidem ſola; qualia enim damna excitet, et quam periculoſa illa ſit, exacte declarat celeberr. IUNCKERUS in Conſpect. Therapiae ſpecialis, p. 134. et 135. dum, *nulla datur haemorrhagia*, inquit, *cuius defectus tam praeſentia et tam preſſo pede ſuccedentia pericula et damna certo adfert, quam ſuppreſſio fluxus lochiorum; maxime vero quando ſubito et repente facta eſt.* Hinc in morbis muliebribus medici prima ſit quaeſtio: an menſtrua et lochia rite ſuccedant? vid. *Illuſtr. Laurent.* HEISTERI *Compendium inſtitutionum ſive fundamentorum medicinae*, p. m. 66. Sanguinem ſuperfluum, tempore graviditatis ob menſium emanſionem collectum, poſt partum vero inutilem, nocivum, aliquali impetu per uterum excernere deſiderat natura. Clauſis vaſorum orificiis regurgitat ſanguis a vaſis minoribus, ob conſenſum ad maiora; oriuntur congeſtiones et infarctus vaſorum uteri, tranſeuntes ad alia abdominis viſcera, ad hepar, ad lienem, meſenterium, pancreas; hae iterum degenerant in obſtructiones, in ſcirrhos tandem ſaepe immedicabiles.

Suppoſito in hoc caſu individuali congeſtionibus et obſtructionibus vaſorum uteri et viſcerum abdominalium inveteratis, ſequentes, in conſideratione erga has et ſymptoma-

ta,

ta, mihi formavi indicationes: 1) ut periculoſae congeſtiones et ſtagnationes ſanguinis et humorum reſolvantur; 2) circulus eorum in ordinem redigatur; 3) evacuationes ſanguinis naturales placide promoveantur; 4) tonus partium ſolidarum reſtituatur; et 5) ſymptomata denique mitigentur. Congeſtionibus et obſtructionibus oppoſui ſaponem, a celeberrimo BOERHAAVE, quoad uſum internum, valde commendatum: *Faſtidioſum quidem atque nauſeoſum eſt medicamentum, at virtute egregie aperiente, attenuante, reſolvente et diſſolvente nulli cedit.* Aqua ſolutus, calore, motu et contritu tam gummoſa, quam reſinoſa, oleoſa et pinguia diſſolvit, redditque ſaponacea atque in aqua ſolubilia. Obſtat acido, coagulationem chyli et lactis impedit, imo coagulata reſolvit, inveteratas obſtructiones reſerat, vias permeabiles reddit, calculoſis convenit, et vires novi medicamenti lithontriptici Anglicani imprimis ſaponi ſunt adſcribendae. *In partu difficili bono cum ſucceſſu adhiberi etiam poſſe compertum eſt. Uſus eſt in aqua ſolutus et probe dilutus.* Vid. *Pharmacopoeia Würtenbergica*, de anno 1750. p. 159. Multi utuntur ſapone in forma pilularum, aſt quoniam in aqua ſolutus et cum ſale medio e. g. tartaro tartariſato, mixtus, citius ad locum morboſum pervenit, et maiori doſi porrigi poteſt, formam mihi elegi electuarii in praxi plerumque commendandam. Reliquis indicationibus optime ſati fecerunt: Flores ſalis ammoniaci martiales, quorum virtus muſcularis, i. e. directe in fibras motrices muſculares activa, evidens eſt; extractum corticis peruviani, ſpecifici illius antifebrilis; extracta amara centaurii minoris et cardui benedicti, egregia illa roborantia; oleum nuciſtae expreſſum, nervis amiciſſimum; et maſſa pilularum ſolarium Wildeganſii genuina, incomparabile anodynum. Quod denique, contra multorum practicorum conſuetudinem, graviſſimis absque mora anodynorum et opiatorum ope reſiſtere al-

labo-

laboraverim ſymptomatibus, ſequentia ex celeberr. BOERHAAVE *Inſtitutionibus medicinae*, p. 480. extra omnem culpam me erunt poſitura: *Symptomata denique cognita, ſi dant plus periculi, vel moleſtiae, quam ut curatio eorum queat differri eousque, donec morbus, unde pendent, ſanatus ſit, indicant ſui mitigationem et curationem ſingularem; diciturque haec indicatio urgens, vel mitigatoria, aut palliativa.*

Tantum.

MEMO-

# MEMORIA

VIRI

DVM VIVERET ILLVSTRIS ET CELEBERRIMI

# D. PAVLI GOTTLIEB WERLHOFII,

Regis Britanniae Conſiliarii et Archiatri, regiae Londinenſis Societatis Scientiarum et Academiae Caeſareae Naturae Curioſorum Sodalis,

ex

*Commentariorum Lipſienſ. de rebus in Scientia naturali et Medicina geſtis Voluminis XIV. Parte IV.*

decerpta.

Magna omnium consensu gloria Werlhofii fuit, et vera quidem illa, si quidem gloria multorum magnorumque meritorum fama pervulgata est. Et habuit profecto omnia Werlhofius, quibus bene de genere humano mereri posset, iisque ad bene merendum usus est. Contigerat ei ingenium, quod et sua sponte ad elegantiam doctrinae ferretur, et, cum institutionem nactum esset, cederet facillime, seque in omnes formas mutari pateretur. Nam cum, praeter necessarias docto viro et aetati nostrae linguas, orientis etiam literas, arabicas nominatim, cognitas haberet, non contemnenda quoque carminum scribendorum facultas in eo fuit, quam collectio etiamnum reliqua declarat: cui, quod Hallerus praefatus est, quis non laetetur, aut notatu dignum dubitet, duos praestantissimos medicos etiam in alio literarum genere similes fuisse? Si Werlhofius non omnem vim Halleriani carminis expressit, at, iudice tamen Hallero, pura est oratio, numerose cadens, apte composita, ipsique versuum exitus similes diligentiam et studium produnt. Quae omnia si in quopiam coniuncta sunt, non solum beneficae naturae laudem, quae nostra non est, nobis conciliant; sed recte usurpatae facultatis honestam gloriam pariunt, multamque bene de aliis merendi materiam continent. Nec vero ita se huius venustatis amor per animum Werlhofii diffuderat, ut severitati doctrinae locus nullus relinqueretur; verum, ut profecto se res habet, molliri animum his deliciis, parari ad multa alia, acui et incendi debere statuerat, ac tum demum verum ex iis capi fructum, cum fatigatus quis labore atque contentione humanissimam recreationem quaereret, aut ineptis doctrinae contemtoribus ostendere vellet, quam facile elegantia cum subtilitate coniungi posset. Foret hic locus, de

uber-

uberrima WERLHOFII doctrina artisque medicae scientia, et libris dicendi, nisi diu iam inter principes Europae medicos locum ei consentiens fama adsignasset, conflata illa tum innumerorum aegrorum gratis laudibus, tum, quod multo maius est, ipsorum medicorum incorrupto et post mortem quoque eius constanti iudicio. Omnino enim neminem audivimus, ne arti quidem deditum, qui, cum de WERLHOFIO iudicaret, reprehendendum quidquam, aut excipiendum, multo minus erratum putaret. Sed huius tam consentientis iudicii ea semper potissima caussa nobis visa est, quod tum quoque, cum aegrorum curis omne tempus ei eripiebatur, tamen animum ab arte facienda ad contemplandum avocavit, ut rationi primum locum tribueret, eam experiendo muniret, sed inter experiendum quoque rationis atque cogitationis magnam esse vellet auctoritatem. Cuius sententiae nostrae si quis certum pignus postulet, ei nihil melius, quam Werlhofianas observationes de febribus commendare possumus, quo libro nihil facile melius in hoc genere novimus, sive quis ordinem velit, sive diversarum in tanta similitudine febrium perspicuam distinctionem, sive ipsum dicendi genus dilucidum, et, ut in tali disputatione, probabile, sive denique fidem, observationi arcte adstrictam, sine opinionis libidine. Erat igitur faciendae artis ita peritus, ut omnino omnem operam curandis aegris impendere debere videretur; sed idem doctrinae caussarumque adeo intelligens, ut nemo melius docere artem posset. Praeclare vero cum medicina ageretur, si doctores tales ei omni tempore contingerent. Non solum enim vanitate opinionum ita liberari posset commode, et ad certam rationem propius adduci; sed capere etiam permagna incrementa ex eorum studiis, qui agendo naturae vias persequerentur, cogitando autem imitari recte discerent, et observare sine periculo fraudis. Haud paulo minora vero illa bona WERLHOFII fuere, quae vel sola hominem admirabilem reddunt; sed si ad superiora accedant, tum illud nescio quid

praeclarum efficiunt, ut et poſſis, et velis bene de aliis mereri. Omnibus paratus erat, omnibus facilis et comis, etiam pauperibus, et ſine ſpe lucri. A quot quantisque et coram et per literas conſultus eſt! Tamen reſpondit, et ita quidem, ut confirmati animo aegri facilius iam morbos laturi viderentur, cum humaniſſima eſſet reſponſio, remedium autem ſimplex et parabile. Nihil in ſuadendo ſibi arrogavit, ſed adquieſcere aegrotos cum fiducia iis iuſſit, quae iam alius ſuaſiſſet; aut cum remotus ipſe loco non pernoſcere naturam omnem morbi aegrorumque poſſet, aliorum iudicio conſilia ſua examinari, mutari, probarive paſſus eſt, nihiloque minus denuo ſuaſit. Inter reges et principes cum verſabatur, urbanitas artem adiuvit, ars urbanitati pretium addidit, vitata omni iactatione. Omnino enim oderat temeritatem eorum, qui omnia rata certa et firma habent, ac ſpecie reconditae ſapientiae ſpem aegrorum allectant. Idem odium ambitioſi obſequii erat: didicerat enim, dignitatem artis ſeverasque eius praeſcriptiones adverſus libidinem aegrorum et mollitiem conſtanter tueri. In ſuſcipiendis amicitiis prudens et gravis, in gerendis fidelis fuit, omnisque eius vita honeſtatis ſignificatione pleniſſima. Num ergo inexſpectatum eſt, vitam eius aliorum commodis augendis conſecratam fuiſſe, qui, cum poſſet, etiam vellet inſervire ceteris? Quid religionis amorem et intelligentiam dicamus, ſine qua cum omnis illa doctrinae honeſtatisque commendatio inter nos inferiore loco ponitur, tum in univerſum tot libidinum et cupiditatum impedimenta tolli nequeunt, aut non aeque facile, aut parum idoneis de cauſſis. Ille vero usque eo progreſſus eſt, ut quamdam Pauli epiſtolam in uſus ſuos commentario illuſtraret, quem qui viderunt, non contemnendum iudicarunt. In quo etſi dubitari poteſt, utrum magis ſcientia miranda ſit, an religionis exercitium ſeverum laudandum, tamen videtur poſterioris ratio potius habenda, cum numquam divulgare librum et demonſtrare ſcientiam voluerit, ſed ipſe his cogitandis occu-

occupari, et quae intellexiſſet, mandata chartis in promtu ſemper habere. Ac talem rerum divinarum cogitationem per omnem vitam efficacem fuiſſe certum eſt.

Jam videamus, quae vitae talis praeparatio fuerit, aut quae adiumenta reperiri poſſint in iis, quae inde a natalibus ei evenere. Quod ſi maiorum exempla ad imitandum valent, multos habuit WERLHOFIUS, quos exprimeret, in his MEIBOMIUM, ipſumque parentem, IOANNEM, iuris profeſſorem primarium in academia Helmſtadienſi, et conſiliarium aulicum Brunſuicenſem, a quo an. 1699. d. 24. martii Helmſtadii genitus eſt. Acceſſit ad haec domeſtica incitamenta ſummorum virorum diſciplina, ingeniique conformatio: nam inde ab anno aetatis 18, praeter BOETTICHERUM, GACKENHOLZIUM et SPIESIUM, alterum etiam MEIBOMIUM atque HEISTERUM audiit, qui unus ſi diſcipulo tali contigiſſet praeceptor, tamen gloriae amplitudine incendere eum, ac diſciplinae praeſtantia provehere potuiſſet. Sed eidem HEISTERO et MEIBOMIO debuit uberiorem facultatis exercendae occaſionem, cum ab utroque in ſocietatem aegrorum curandorum aſſumtus ſit. Eo facilius ergo potuit Helmſtadienſem academiam cum Peina, epiſcopatus Hildeſienſis oppido, commutare, quo ann. 1721. artis faciendae cauſſa migravit, et quamquam tunc, vel a fortuna ductus, vel occaſioni obſecutus, abſtrahi a literarum ſplendore videbatur, et ad artis faciendae neceſſitatem adigi, tamen ſervavit animum, literarum amantem, nec niſi loco ab academia ſeiunctus eſt: neque enim, ſi quis ſemel bona doctrinae deguſtavit, ita divelli ab ea poteſt, ut non ubique ad eam reditus detur; nec ita eſt quibusdam oppidis doctorumque hominum coetibus alligata eruditio, ut, modo fideles nos nacta ſit cultores, comitari nos in quemlibet locum, et in ipſam ſolitudinem recuſet. WERLHOFIUS ergo totum illud tempus in ſcriptione libelli collocavit, qui florentem tunc Stahlianam rationem excuteret diligentius: quod ipſum ea de re ſcribendi conſilium et

liberalem fiduciam indicat, et literarum ſtudium indefeſſum, niſi vero dicere contra magnos viros, et tum dicere, cum dominantur, unusquilibet poteſt. Minuit tamen hanc fiduciam diſſuadentium amicorum prudentia, qui ipſam conſilii honeſtatem, ut fit, trahi facile in reprehenſionem poſſe vererentur; certe gloriae fructum intercipi nollent invidia, odio et indignatione Stahlianarum partium. Inde placuit ei ſcribere de medicina ſectae methodicae veteris, eiusque uſu et abuſu, quae diſputatio doctoratus capeſſendi cauſſa an. 1723. Helmſtadii defenſa eſt. Altero anno poſt, innotuerat enim de eo fama, Hanoverae, in illuſtri loco et inter plures artem facere iuſſus, non ſolum ſatisfecit eorum exſpectationi, a quibus vocatus erat, ſed ſtudia etiam Helmſtadienſium erga ſe allexit, qui et ei optabilem eiusmodi profeſſorem medicinae, et potiſſimum hanc perſonam imponendam putabant, qui ab illa literarum univerſitate doctrinam et docendi veniam accepiſſet. WERLHOFIUS tamen, fortaſſe alienior a crebriore ſuarum rerum commutatione, coeptum ſemel curſum vitae tenendum putavit, nec umquam eo ſe adduci paſſus eſt, ut ad docendum ſe conferret. Neque tamen per omne illud tempus intermiſit, etiam ſcribendo aliis prodeſſe. Quaedam eius diſputationes *actis medicis Edimburgenſibus* inſertae ſunt, ſed multo plures *Commercio litterario Noribergenſi*, omnes ipſo dignae, arti vero utiles. Incidit etiam inter eum et HAHNIUM, medicum Vratislavienſem inter Sileſios, controverſia. Quod enim HAHNIUS variolarum morbum eundem eſſe ſtatuerat cum veterum anthracibus ſeu carbunculis, reſtitit WERLHOFIUS ſingulari *diſquiſitione medica et philologica*, quae utriusque morbi diſcrimen conſtitueret. Et quam ipſe in oppugnando modeſtiam adhibuerat, eadem ab HAHNIO exceptus eſt, ut vere appareret, rei et veritatis cauſſa ab utroque diſputatum eſſe. Nos vero, cum de ſcientia eius atque in arte facienda ſtudio ac felicitate iam dixerimus, facile intelligimus, cur in hoc genere, cui ſe totum

totum dedicaret, et quo literarum omne ſtudium referebat, excellere tantopere potuerit. Unum illud ſupereſt, fuiſſe eum ſocium academiae naturae curioſorum, ſocietatis regiae Londinenſis et teutonicae Gottingenſis atque Lipſienſis, denique an. 1740. a rege Britannico archiatrum electum. Quidquid *librorum Werlhofianorum* exſtat, colliget WICHMANNUS, medicus celeberrimus, et tam optabiles tantae doctrinae fructus, diſperſos nimis et abſconditos, in manus eruditorum hominum tradet, de quo nos quidem nobis vehementer gratulamur, et editori iam ante permagnas gratias agimus. Haec ergo fuit vita viri, tota illa, ut diximus, ad unam normam et eodem conſilio acta. Si non in alia atque alia loca vocatus eſt, aut adeo tranſiit, in quo magna pars hominum ſplendorem quaerere ſolet, aut nihilo minus conſilia eius ab omnibus expetita ſunt, et tota Germania Werlhofianae doctrinae ac humanitatis particeps fuit. Quod qui minus ſplendidum putat, gloriam in aliis rebus ponere videtur, quae tamen omnis virtute animi, meritis et populari fama continetur. Finem vitae aliquot annis ante, quam adfuit, inſanabilis dextri lateris paralyſis praedixit, cuius cauſſam WERLHOFIUS ipſe a materia podagrica repetere ſolebat, quae retrogreſſa ſpinalem medullam affecerat. Relaxatis tandem omnibus nervis, totoque corpore tremente, victus eſt vi morbi, ac d. 26. iulii an. 1767. placide exſpiravit, dignus tam longa vita, aut adeo multo longiore. Sed in pectoribus noſtris aeternum vivet.

Index librorum, quos edidit Cl. WERLHOFIUS.

Diſſ. inaug. de medicina ſectae methodicae veteris eiusque uſu et abuſu. Helmſt. 1723. 4.

Obſervationes de febribus, praecipue intermittentibus et ex earum genere continuis deque earum periculis ac reverſionibus praenoſcendis et praecavendis, per medelam tem-

tempeſtivam, efficacem, adaequatam, candide et perſpicue propoſitam ad viros clariſſimos et experientiſſimos auctores commercii litterarii Norimbergenſis, qui problema propoſuerant de febribus intermittentibus ſoporoſis et apoplecticis etc. Hannov. 1732. 4.

Cautiones medicae de limitandis laudibus et vituperiis morborum. ibid. 1734. 4.

Cautionum medicarum tres ſectiones, ſive animadverſiones de limitanda febris laude et cenſura corticis Peruviani, quibus obſervationes de febribus illuſtrantur defenduntur-que adverſus cenſuram diſputatoris Fr. A. Goelicke de laude febris valde ſuſpecta. ibid. 1734. 4.

*Mediciniſches Bedencken von den ſogenannten Hinbrüten in einem Schreiben an den Herrn Paſtor Teubner. ibid.* 1734. 4.

Disquiſitio medica et philologica de variolis et anthracibus, ubi de utriusque affectus antiquitatibus, ſignis, differentiis, medelis differit etc. Accedit *Rud. Aug.* BEHRENS diſſ. de affectionibus a comeſtis mytulis, ibid. 1735. 4.

Obſervationes, quae partim actis medicis Edimburgenſibus, partim commercio literario Norico ſunt inſertae, ideo non indicavimus, cum earum collectionem in operum editione, ſupra commemorata, exſpectemus.

Exactiori huic Memoriae ſubiungi ſtatim poteſt,

BRE-

# BREVIS MEMORIA

## VIRI ILLVSTRIS AC CELEBERRIMI,

# FRANCISCI GINANNI,

## Comitis Patricii Ravennenſis, Academiae Caeſareae Naturae Curioſorum, Regiae Societatis Pariſienſis, quae nomen ab agricultura gerit, itemque oeconomicae Bernenſis et Londinenſis in incrementum artium, opificiorum et mercaturae conſtitutae Sodalis,

ex

*Commentariorum Lipſienſ. de rebus in Scientia naturali et Medicina geſtis Voluminis XIII. Part. II.*

depromta.

Natus eſt die 13. menſis decembris 1716. In aula Sereniſſimi *Antonii* FARNESII, Ducis Parmenſis et Placentiae atque Sereniſſimae Ducis *Henricae* ATESTINAE educatus, praeter eas artes, quibus nobilis iuventus ſolet inſtitui, magna animi contentione et literas didicit elegantiores tantumque in iis profecit, ut in Societatem Arcadum reciperetur et ab aliis Academiis, ut Ravennenſi *degl' Informi*, Forolivienſi *degl' Inevtici* et Peruſiana ſociis ſuis adſcriberetur. Maximo tamen amore flagravit doctrinarum phyſicarum mathematicarumque. Ipſe vitris opticis poliendis, tubis opticis, globis et ſphaeris mathematicis conſtruendis, thermometris barometrisque conficiendis Ravennae operam dedit. Nec hoſpitem et peregrinum in hiſtoria naturali fuiſſe, praeter theſaurum rerum naturalium collectarum in muſeo ſuo conſervatum, ſcripta probant, quae partim ipſe edidit, partim edenda curavit. Illius enim cura anno 1755. Patrui eius, *Joſephi* GINANNI, opera poſthuma, quae plantas teſtaceaque maris Adriatici continent, Venetiis

prodierunt *). Ipſe vero praeter minora quaedam ſcripta *de erucis et iis inſectis*, *quae in plantis generantur*, iam dudum vulgata, nuperius anno 1759. praeclarum edidit opus *de morbis granorum tritici* **) et nonnulla theſauri ſui rerum naturalium ſpecimina in tabulas aeneas curavit incidi adiectisque annotationibus anno 1760. ornavit. Etiam in ſcriniis ſuis latere dicitur *hiſtoria civilis aeque ac phyſico-oeconomica pineti Ravennenſis*, quam propediem proditurum eſſe magna facta eſt ſpes. Inde anno 1762. a Societate Regia, quae Pariſiis floret et nomen ab agricultura gerit, d. 30. Mart. anno 1765. ab Academia Caeſarea Naturae Curioſorum, ſub agnomine *Philagrii IVti*, nec non eodem illo anno, tam a Societate oeconomica Bernenſi, quam a Londinenſi in incrementum artium opificiorum mercaturaeque conſtituta, inter ſocios ſuos relatus eſt. Hic amor quoque literarum eum impulit, ut doctos viros liberalitate et beneficiis ornaret, ut adeoque non ſolum famam viri exquiſita eruditione praediti, ſed etiam gloriam fautoris promotorisque ſcientiarum ſit conſequutus. Admodum graviter idcirco tulit Ravenna mortem Eiusdem, dum ibidem die VIII. menſis Martii 1766. aetate quadraginta novem annorum obiit.

*) Quorum pars prior, quae 1755. prodiit, in Commentar. horum Volumine V. pag. 109. ſqq. breviter disquiſita eſt, alterius vero, quae ibidem 1757. edita eſt, mentio fiet in hor. Comment. Supplemento III.

**) vid. Comment. hor. Decad. I. Suppl. II. p. 313.

MEMO-

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY.

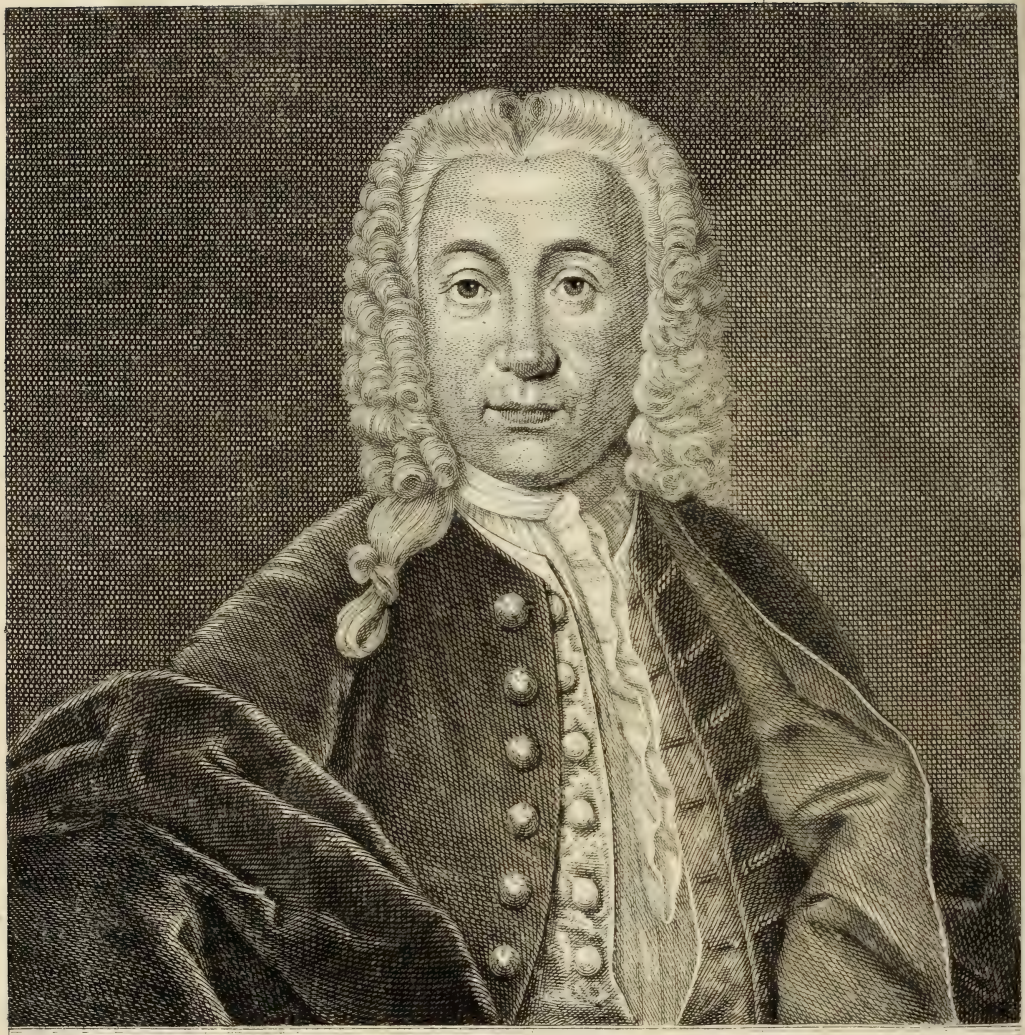

ANDREAS ELIAS BÜCHNER D.S.R.I.
Nobilis, Consiliarius Archiater tentiss. Reg. Borussici Consil. Academ. Med. et Philos. Natu Imperial. Nat. Curios. Profess. P Monspel. Electoral. Mogunt. et et Comes Palat. Caesareus Po Sanctior. in Regia Fridericiana rial. P.P.O. Senior Academiae cademiar. Szeged. Londin. Boro bohiducal. Florentinae Sodalis.

# MEMORIAE
VIRI PERILLVSTRIS, EXCELLENTISSIMI
ATQVE EXPERIENTISSIMI
# D. ANDREAE ELIAE BÜCHNERI
S. R. I. Nobilis, Conſiliarii, Archiatri et Comitis Palatini Caeſarei, Potentiſſimo Boruſſiae Regi a Conſiliis ſanctioribus, Medicinae et Philoſophiae naturalis in regia Fridericiana Profeſſoris Publici Ordinarii, Facultatis medicae Senioris, alumnorum regiorum Ephori, Imperialis Academiae Naturae Curioſorum
## PRAESIDIS
Regiarum Academiarum, Anglicanae, Berolinenſis et Monspelienſis nec non Electoralis Moguntinae, et Archiducalis Florentinae Socii
d. xxx. Iulii cIↃIↃCCLXIX. placida morte defuncti
ſacrum hoc eſſe voluit
# HERM. ERNEST. RVMPEL,
I. V. D. et Prof. Publ. Ord. in Vniverſitate Erfordienſi et Gymnaſii Senatorii Director, Imperialis Academiae Nat. Curioſ. Sodalis et Bibliothecarius nec non Academiae Elect. Mogunt. Scient. util. ab epiſtolis.

Quem diutius poſſidendi ſpe ac deſiderio tenebamur, (erat enim κτησει και χρησει noſter,) heu nimis properante fato amiſimus BÜCHNERVM; quem maximo obſequio atque amore colebamus, nunc lugemus *Praeſidem*, imo Patrem deſideratiſſimum. Ille fere Academiae noſtrae florem in tantum evexit, quantum ab uno homine communia plurium ſtudia ad publicam dirigente utilitatem exſpectari poteſt.

Huius itaque vitae nobis tam carae tamque frugiferae imaginem exigua hac tabula, ſumma tantum adtingendo (quis enim omnem illius ambitum, cuius vel minima pars cum toto optime conſpiravit, exprimere valebit?) delineare conſtituimus. Hoc certe labore dolorem noſtrum aliquantiſper leniemus, et eius memoriam ac benefacta mente grata recolentes, non tam iacturam quam fecimus, triſtiſſima enim non poteſt non eſſe haec imago, quam ea, quibus uſi ſumus bona, cogitabimus, et ſuavi quadam voluptate fruemur. Sic ſimul exemplum in illuſtri loco poſitum, ab optimo quovis, qui ad ſolidae eruditionis, praeſertim in re medica, quique ad viri iuſti, moderati, omnibusque cari laudem adſpirat, imitandum, tam praeſenti aetati, quam poſteritati proponemus.

Multa in vita humana eveniunt, quae ſunt, recte iudicante Stoa, referenda ad τα ουκ εφ' ἡμιν, in quorum exortum homini plane nil licet; at haec ipſa ſunt, in quorum uſu prudenti deinceps omnis vis ac libertas animi luculentiſſime conſpicitur. In hunc cenſum venit omnis ea aetas, quae a primo in hanc vitam ingreſſu usque ad illud tempus fluit, quo mens vires ſuas explicare et ex iis, quae percepit, alia colligere incipit. Connata mentis indoles, corporis vis vitalis, patria, parentes, ſaeculum, ea quae prima in ſenſus noſtros incurrunt, ea, quibus uſu adſuefcimus, educatio, inſtitutio, non ſunt in noſtra poteſtate poſita; accidunt fere antequam ſumus et viribus

bus gaudemus iisque uti novimus: aſt ea omnia uberrimam exhibent materiem, in qua ad noſtros uſus dirigenda ac conſtruenda elaborare poſſimus; et quo magis haec erunt ſuapte natura ad felicitatem nobis procurandam diſpoſita, eo expeditior noſtra erit in iis utendis ac moderandis opera.

Haec omnia ſi in BÜCHNERO ſpectemus, *Ei* quidem non contigerunt ſumma; iis tamen ſemper ita eſt uſus, ut ad magna quaevis ac excellentia eniteretur: mens capax et ad ardua tendens, corpus vegetum, patria opportuna, parentes probi eorumque exemplum optimum *a*), inſtitutio fida et ſaeculum ſcientiis ac moribus politiſſimum. Habuit ergo elegans ac ſubtile BÜCHNERI ingenium, in qua exercitaretur, materiem uberrimam. Rapido quidem curſu prima humaniorum litterarum elementa tam in ſchola Ioannea, *Erhardo* duce, quam Directore Cl. *Stilero* in Gymnaſio emenſus eſt *noſter;* at his fundamentis per omnem vitam ſuperſtruxit elegantiſſimam ac copioſiſſimam doctrinae compagem. Semper *Ei* optimae viſae ſunt atque utiliſſimae illae artes, quae iuventutem ornant, ac ſenectutem delectant; has igitur in ſinu fovit, iisque ea, quae meditaretur ac ore ſeu ſcriptis publice proponeret, ita condivit, ut quisque flumen ingenii ſermonisque elegantiam ac ubertatem admiraretur.

Inde ad philoſophiam converſus, neſcio quo fato ad tricas illas ſcholaſticas, quae olim philoſophiae nomen contra ius fasque ſibi rapuerant, deferebatur; Ariſtotelem doctorum umbratilium barbaris vocibus paene ſuffocatum audiebat, ea mente, ut artem ſcilicet diſputandi addiſceret. Sed quid ſunt eruditae iſtorum hominum lites, niſi inconditi clamores, convi-

 tia,

*a*) Natus eſt Erfordiae Thuringorum d. IX. April. CIↃIↃCCI. Patre M. *Wolfgang. Henr.* BÜCHNERO, Xenodochiorum parocho, Miniſterii Evangelici Adſeſſore, Gymnaſii Senatorii, aedis Ioannene ac orphanotrophei Ephoro; matre *Barbara Dorothea* APFELSTEDIA, matrona honeſtiſſima.

tia, argutae distinctiones, sententiae, quas omnis sensus ratioque fugit? Fuit superioribus saeculis hic mos, ut de rebus plane non intellectis subtilissime, si Diis placet, disputarent, utque horridam ac ab omni elegantia destitutam philosophandi rationem amplecterentur, ab artibus autem humanioribus vel plane abhorrerent, vel in iis verba syllabasque captarent, ab ipso autem veri, boni pulcrique sensu quam longissime abessent. Ex quo vero *Leibnitii* ac *Newtonii* divina ingenia aditum ad omne id, quod est sublime, verum ac utile, patefecerunt, aliique horum vestigia legentes strenue sunt insecuti, ad angulos solitudinesque relegatae sunt illae tenebrae, ut eo liberius in luce meridiana versari queamus.

Nec tulit fervidum Büchneri ingenium has scholasticorum argutias, sed solidas potius notiones conquisivit, easque ex fratris natu maioris *b*), philosophiae recentioris ac sanioris placita instillantis, ore hausit, ac inde hunc fructum hausit, ut nulli deinceps sectae se addicere totum, sed ex omnibus optima seligere, ac unice veritatem sanamque rationem sequi ducem didicerit. Sensit optimae huius methodi utilitatem multo evidentiorem, quum ad scientiae ac artis medicae studium se conferret, cui non ea mente se tradidit, ut qualescunque formulas undique corrasas memoriae infigeret, et curationi morborum temere adhiberet, qui perversus multorum mos est, et qui multa hominum millia, pestis instar, terrae eripit, sed ut ex intima corporum natura valetudinis tuendae ac restituendae praecepta eliceret.

Ardua est haec scientia, et tam late patet, ut iisdem, quibus hic orbis, quem incolimus, terminis contineatur. Non sufficit corporis humani machinam scalpelli anatomici ac microscopii ope aperire ac introspicere, eiusque admirandum contextum ad minimam ac simplicem fibram persequi, quonam modo

*b*) M. *Georg. Henr.* Büchner, hodie Pastor Seebacensis prope Muhlhusam.

modo partes ſint coagmentatae, quae fluida quove impetu vehant, quae ſingulis diſtributa ſint munia, quibus viribus impellantur, quibus contineantur, geometrica ratione monſtrare, quamvis hoc non unius hominis, imo ne unius quidem ſaeculi ſit opus; ſed quum omnia, quae orbis terrarum continet, et quibus cingitur, corpora in machinam animalem agere ac influere, eiusque vel durationem ac perfectionem iuvare, vel imminuere ac deſtruere queant, haec omnis rerum congeries hiſtoriae naturalis ope ſuis ſignis et variis ordinibus dignoſcenda, ac chemica arte abſtruſa corporum natura recludenda ac evolvenda venit, ut demum inſtituta horum corporum cum corpore humano comparatione, quaenam mutuae inde prodeant actiones iudicari queat.

Nimis anguſti ſunt humanae intelligentiae limites, cui pauciſſima ex genuinis deducere principiis datum eſt; multi eventus in ſenſus incurrunt, quorum cauſſa longiſſime a ſenſibus remota in obſcuro deliteſcit; obſervationes igitur in principiorum numerum referendae, natura ipſa experimentis conſultanda; ubi vero edita ab illa oracula nebulis adhuc ſunt involuta, nil temere ſtatuendum, nil, niſi quod evidenter cognoveris, pro certo ponendum; et quum non cuilibet ad explorandam naturam aditus pateat, et res ſaepe ad fidem aliis tribuendam deveniat, in habenda fide longe maior, quam in iis, quae ipſi experti ſumus, circumſpectio adhibenda, et absque praeconcepta opinione aeſtimandum, num ii, quorum teſtimonium ſequi velis, in claſſicorum teſtium numerum ſint referendi, qui tam rationem ſenſusque maxime exercitatos in vero cernendo habeant, quam ea, quae obſervarunt, ingenue profiteri velint, nec ſe vanitate quadam et nova proponendi cupidine in transverſum agi patiantur. Cuivis bipedi ſenſus conceſſi ſunt, iique fere iis, qui mente ſunt hebetiores, hominibus optimi; ſed vel in iis, quae a ſenſibus offeruntur, rite percipiendis maximae rationis partes ſunt, quae vanam quamcunque ſpeciem diſpellat, ac conditi-

ditiones, quae videbantur esse remotissimae, inter se contendat, factique, prout illud se prodidit, systema quoddam construat. Optimus quisque observator sibi dictum putat, quod Venus Paridi apud Lucianum: σκοπει καθ' ἑν ἀκριβως, μηδεν παραπρεχων, ἀλλ' ἐνδιατριβων ἑκαςῳ των μελων. Haec est illa ars, quam recentiores in observando solertiam, *den Observationsgeist* adpellant, quae nulla alia re, quam praeceptis philosophiae rationalis, cum principiis illius disciplinae, ad quam factum observandum pertinet, facti conditionibus omnibus caute adplicatis absolvitur.

Büchnerus quum hunc campum amplissimum ingrederetur, in quo postea magna cum laude est versatus, se institutioni *Georg. Volcmar.* Hartmanni praecipue addixit, qui *Ei* orbem harum disciplinarum ita proposuit, ut non modo in discipulo, degustatas delicias penitus hauriendi cupiditatem accenderet, sed etiam eundem idoneum ac sagacissimum auditorem ad aliorum Doctorum scholas dimitteret. Permultum sane momenti in eo est positum, quem primum in aliqua scientia aut arte magistrum sis consecutus; testa servat odorem, quo fuit imbuta recens, et quum studiorum cursum ingredimur, duce monstrante viam, bene nobiscum actum esse gaudemus, si is brevissimam expeditissimamque viam ostenderit, si, quae in qualibet arte vitanda, quae curanda, ingenue docuerit. Ita instructus Büchnerus circa auctumnum cIↃIↃCCXIX. Halensium Doctorum, Alberti, Coschwitzii, Bassii, Buxbaumii, in re botanica celeberrimi, deinde Petropolim vocati, maximo cum fructu lectiones adiit. In primis Illustris *Frid.* Hoffmanni lateri adhaesit, qui tum Halae florebat, et cuius merita adhuc ab omnibus magni aestimantur, qui ex ipsa corporis machina illa, quae in eam cadere possunt, explicare studet. Veneratus est hunc Virum ita, ut ei primas partes deferret, at ut nec Stahlianos negligeret; bene enim intelligebat, utramque scholam in summis tantum principiis dissidere, in morbis curandis

autem

autem ad eandem metam pertendere. Syſtemata e diametro ſibi oppoſita ſaepe tamen in vita communi eandem actionum regulam ſequuntur; ſive ſtatuas cum Platone innatas ideas, mentemque nil diſcere ſed recordari tantum, ſive cum Ariſtotele, omnem ex ſenſibus ſuboriri cogitandi materiam; in aeſtimando bono ſive omnia ſenſui cuidam morali tribuas, ſive ex notionibus eruenda putes, quae bona ſunt iuſtaque, ad easdem tamen ſemper regulas pervenies, et demum ex doctorum diſſenſionibus colliges, magnum adhuc patulumque in hypotheſibus quibuscunque nimis abſtruſis ſupereſſe.

Triennio non temporis fallendi cauſſa, pro more multorum iuvenum, ſed maximo cum foenore Halae circumacto, Lipſienſes quoque Doctores ſalutavit *Noſter*, exque eorum lectionibus ac conſuetudine ſuos locupletavit theſauros. Inde Argentoratum petere animus erat, ut ex inſtitutis, quae tum ibi florebant, et adhuc hodie laudantur, anatomicis atque chirurgicis maximum fructum reportaret, et quoad liceret, altiſſime in admirandae corporis ſtructurae cognitionem penetraret; ſed quae tum temporis eas regiones infeſtas reddebat lues conſilium mutare coegit; divertit ergo in Franconiam, Sueviam et Saxoniae inferioris partem, et non modo hominum eruditionis laude celebrium conſuetudinem familiaritatemque conſecutus eſt ipſi maxime proficuam, ſed etiam quibus quaelibet harum terrarum naturae donis eſſet inſignis addidicit; omnia quippe ad augendam ſuam ſcientiam atque in primis ad uſus medicos referre ſolebat BÜCHNERUS.

Inde a parentibus domum revocatus, ſe prima tantum ſcientiae lineamenta in academiis duxiſſe, quibus color aptaque et plena quaſi membrorum conformatio deeſſet, haec igitur lectione, meditatione ac proprio uſu ſibi demum eſſe paranda,

optime intellexit, et proinde omne ſuum tempus, dies noctesque legendis cum iudicio optimis quibusque auctoribus et experiundae rerum naturae conſecravit. Ita ab omni parte inſtructiſſimus ad alios quoque iuvandos, ad relevandos aegrotos inſtruendosque diſcipulos mentem adpulit; quod ut maiori auctoritate perficere poſſet, utque in publica verſaretur luce, ſummos (qui dicuntur, danda eſt haec ſaeculo venia, quamvis non deſint ſummis hiſce optimo iure maiores meliore que, ſed ſummos inquam) ſcientiae medicae honores Doctoris capeſſivit, proprio Marte elucubrata ac publice defenſa diſſertatione: *de atrociſſimo ſexus ſequioris flagello, paſſione hyſterica.*

Excellentia ex eo tempore Büchneri in rempublicam literariam exſtiterunt merita; *is* enim non modo lectiones medicas aperire, auditores quocunque doctrinae genere imbuere, viam rectam tutiſſimamque praeire, nec niſi doctiores a ſe dimittere, ſed etiam aegris promtam feliciſſimamque opem ferre et medicamentorum amaritudinem ſuavitate ſermonis ac conſuetudinis, qua pollebat, delinire ac condire, et denique politiſſimis aeque ac doctiſſimis commentationibus in publicum emiſſis, tam popularium quam exterorum ſuffragia laudesque promereri. Inſecuti ſunt longo agmine honores virtutis comites: Ordo philoſophorum *Eum* ſuis inſignibus condecoravit anno cIↃIↃCCXXVI. Sereniſſimus Dux Iſenacenſis Phyſici munus in ditione Rudſtadiana, Erfordiae vicina, gerendum tradidit, Eminentiſſimus Elector Moguntinus Profeſſoris Inſtitutionum medicarum, defuncto *Fiſchero Ei* demandavit cIↃIↃCCXXIX. quod noſter commentatione publica eſt auſpicatus: *de combinandis antiquorum et recentiorum dogmatibus*, in qua praeſtantiam methodi, qua ſemper eſt uſus, apum more ex floribus quibusvis mel conficiendi, luculenter demonſtravit. Equidem inter omnes conſtat, veteres, qui noſtrum ſaeculum in artibus liberali-

ralibus longo post se intervallo relinquunt, longe tamen a nostris in rerum naturalium ac medicarum scientia superari; quotusquisque enim veterum est, qui in hisce rebus NEWTONO, LINNAEO, HALLERO sit aequiparandus? quum recentiores instrumentorum inventione ac usu mirum quantum adiuventur. Attamen haec relinquenda veteribus gloria, quae ab accurata morborum signorumque descriptione et medicamentorum usu probatorum copia, quamvis eorum vires analytice exponere, eorundemque modum agendi ex suis deducere rationibus non valeant, iis suo quodam iure debetur.

BÜCHNERI gloria, quae nova indies incrementa capiebat, ad Russici orbis oras usque penetravit; FISCHERUS, Glorioſiſſimae Russorum Imperatricis ANNAE Archiater, virtutes amici sui, quas excellentes ac paene singulares perspectas habebat, Dominae suae ita commendavit, ut Illi desiderium iniiceret tanti Viri Petropolim arcessendi, ac in medicorum aulicorum numerum recipiendi, oblatis splendidis conditionibus et concessa quoque, si nova fors ipsi minus arrideret, in patriam revertendi venia. At Germaniae potius destinatum erat hoc lumen, quae, hunc Virum suis commodis augendis esse natum ac servatum, gaudens, honores quos ille alibi paratos dimiserat, abunde pensavit; nam brevi post a. cIↃIↃCCXXXVII. Eminentissimus Elector Moguntinus hoc terrarum suarum decus in Ordinem Professorum et Adsessorum facultatis medicae Erfordiensis recepit, iniuncta chemiam publice docendi provincia, quam noster publico programmate *de Chemia complura abdita naturae mysteria adcurate explanante et exacte saepius imitante* solemniter capessivit. Dici satis non potest, quanta cum solertia *Noster* verum usum limitesque artis utilissimae in hoc libello demonstraverit, quae ad id comparata est, ut geneticas rerum notiones, ipsam intimam corporum naturam, elementorum vim

ac motus primaevos nobis aperiat, quam vero non raro vana hominum ſtudia ad alia omnia invitam et quaſi obtorto collo rapuerunt.

Demum ſub finem anni cIↃIↃCCXLIV. Potentiſſimus Boruſſorum Rex FRIDERICUS II. illud ſaeculi noſtri decus, cuius res pace bellisque geſtae per omnem Europam celebrantur, BÜCHNERUM ex Academia patria in Halenſem celeberrimam Muſarum ſedem evocavit, Adſeſſoris ac Profeſſoris medicae rei ac philoſophiae naturalis, in locum b. SCHULZII ipſi demandavit, eique ſimul honores conſiliarii ſanctioris decrevit. BÜCHNERUS patriam relinquens, eius amorem non depoſuit, ſed multis meritis etiam abſens eam ſibi devinxit, Halae autem ita ſe geſſit, ut omnes nervos contenderet, quo ſtudioſae iuventutis commodis atque Academiae flori abunde proſpiceret. In docendo adſiduus ac perſpicuus auditores conſiliis ac re quoque ſaepiſſime iuvit, ſyſtemata diſciplinarum medicarum uſibus auditorum adcommodata in publicum emiſit, diſſertationes academicas conſcripſit ac ſuo praeſidio defendit paene innumeras, in quibus ſolidiſſima ac compendiaria ratione omnem ambitum argumenti propoſiti emenſus eſt; in iis argumentis, quae ad praxin ſpectant, morbi ad ſuas claſſes adcuratiſſime revocantur, eorum ſigna, cauſſae, occaſiones, initia, progreſſus, conditiones, et quae ex iis prodeunt, ac demum remedia, exponuntur, ac allatis veterum, recentiorumque probatiſſimorum ſententiis cauto et adcurato iudicio, quid in qualibet re verum probabileve ſit, decernitur; haec fere eſſe ſolet *Büchnerianorum* ſcriptorum laus: copia, ordo, eruditio, ſoliditas, elegantia.

Magnae ſunt Perilluſtris BÜCHNERI laudes, quae illius fidem ac dexteritatem in muneribus obeundis celebrant. Nobis vero pro-

propinquior atque amplior ſuboritur materia *illius* praedicandi merita, quae in Academiam noſtram exſtare voluit maxima atque innumera. *Lucas* SCHROECKIUS hunc ſuis in Academiam meritis immortalibus addidit cumulum, ut BÜCHNERUM, *Bacchii* cognomine impoſito, in Sociorum numerum a. cIↃIↃccxxvi. cooptaret; qua pollebat ſagacitate, et quo flagrabat Academiae evehendae ſtudio, iam ex effloreſcente tum temporis BÜCHNERI ingenio colligebat, illuſtrem *Eius* in tuendo ac amplificando Academiae flore futuram eſſe operam. Nec vanum fuit augurium; tanta cum fide ac religione omnes ſtrenui ſocii partes explevit BÜCHNERUS, ut ab Illuſtri BAIERO, Academiae Praeſide, *Eius*, qui nunc fauſtis auſpiciis Praeſidium Academiae ſuſcepit, Patre, cuius memoria ſemper erit cara ſanctaque, in ſenatum academicum, Adiuncti nomine a. cIↃIↃccxxxii. reciperetur. Magnis ac citatis greſſibus BÜCHNERUS ad faſtigium honorum Academiae adſcendit; interiecto enim anni ſpatio idem Praeſes meritiſſimus, quum dubius haereret, quem potiſſimum in *Ettmülleri* locum ſufficeret Ephemeridum Academiae Directorem, aliis haud obſcure hanc ſpartam ambientibus, eam ultro BÜCHNERO noſtro, Altorfium tum temporis in itinere tranſeunti obtulit, utque hunc Virum totum, quantum fieri poſſet, Academiae vindicaret, eum, expreſſe hac propoſita lege, a colligendis atque in lucem edendis Miſcellaneis medicis, phyſicis ac mathematicis, abſtraxit; quod conſilium tam BAIERI ſtudium, omnia in Academiae commoda convertendi, quam *Eiusdem* de BÜCHNERO iudicium et de eius opera Academiae maxime proficua ac honorabili luculenter probat, ac proinde tam ipſi BAIERO, quam BÜCHNERO laudi cedit. Demum BAIERO annis ac virtutibus Venerabili ſene a. cIↃIↃccxxxv. defuncto ac Academiae erepto, concordi Senatus academici calculo BÜCHNERUS digniſſimus Academiae Naturae Curioſorum Praeſes electus eſt.

Noſter autem hoc honore non ad ſuperbiam intolerandosque mores efferri, ſed magis officii laborumque quam honoris augmentum ſibi oblatum putare ac proinde incredibili diligentia in bono communi promovendo laborare, laudabili exemplo quemvis ſociorum praeire, comitate ac manſuetudine excitare, ac ſe non tanquam ducem ſed commilitonem gerendo omnium in ſe amorem provocare. Vere paterno amore Academiam proſecutus eſt, maximam temporis ſui partem academicis laboribus impendit, frequenti ac vaſtiſſimo literarum commercio quaſi praeſens inter ſocios maximo locorum intervallo ſeiunctos verſatus eſt, et nominis ſui celebritate multos Exteros, ſummos viros, ad ſocietatem pellexit. *Huius* induſtria factum eſt, ut opera academica, ſub *Eius* praeſidio ad novem volumina excreſcerent, quorum nimirum ſex, vetera illa Academiae acta complent, tria novorum Actorum nomine, novam quoque ſplendidiorem formam, ac argumentorum curatiorem praeſtantioremque ſelectum prae ſe ferunt, adeo ut priſtinae illae querelae, Ephemeridibus olim motae, non modo plane ſileant, ſed etiam haec Academiae opera ſplendidiſſimis Europae Academiarum lucubrationibus aequiparari ſine iactantia poſſint.

Büchnerus quoque in eo bene de Academia mereri voluit, quod fata Academiae eleganti libro *c*) complexus eſt, in quo omnes res memorabiles ad Illuſtrem Academiam pertinentes dilucide enarrat, et ex quibus primordiis ad hunc ſuum ſplendorem adſcenderit, docet. Hunc librum omnes illae dotes, quae ab hiſtorico exiguntur, commendant: ordo exactiſſimus, rerum narrandarum ſelectus et adcuratiſſima rationum ex quibus profluxerunt indagatio, nec non monimentorum, quibus continentur, diligens ac aequum examen, et denique can-

*c*) Prodiit Halae 1755. in 4.

candor *Büchneriano* nomine dignus. Hic liber ſumma Caeſarum benefacta, ſanctaque privilegia, quibus Academiam Imperialem exornarunt, Protectorum gratiam, Praeſidum vigilantiam ac paternam curam, Directorum merita, Adiunctorum conſilia, omniumque ſociorum nomina ac labores celebrat, ac ſuas cuique laudes iuſta lance rependit. Idem liber Muſei, ac Bibliothecae ab immortali BAIERO conditae, a BÜCHNERO vero mirum in modum auctae ac Erfordiam in locum ſedemque tutam ac conſtantem translatae hiſtoriam tradit, quorum librorum indicem adcuratum ipſe quoque BÜCHNERUS a. CIↃIↃCCLV, et deinceps eius Continuationem, ac partem alteram a. CIↃIↃCCLXVIII. adiectis benefactorum nominibus Halae in lucem prodire iuſſit. Magis de hoc theſauro augendo, quam de propria ſupellectile ſollicitus ſemper fuit, nec fere ullum curſorem publicum, nec ullum amicum, Hala ad nos proficiscentem abire paſſus eſt, cui non ſarcinulas ad bibliothecam deferendas iniungeret.

Strenuus *idem* iurium ac privilegiorum Academiae defenſor fuit, quae quum a quibusdam impugnarentur, comite uſus WIDMANNO tum temporis Ephemeridum Directore anno CIↃIↃCCXLII. ſolium Imperatoris glorioſiſſimae memoriae CAROLI VII. adiit, ac ſupplici prece efflagitatam iurium academicorum confirmationem obtinuit, ac maxima tum Imperatoris, tum eius filii Sereniſſimi Bavariae Electoris, nec non Comitis Koenigsfeldii gratia ac voluntate propenſiſſima exceptus atque exornatus fuit.

Sic publicis commodis quum natus eſſet *Noſter*, aliae quoque Societates literariae *Eum* magno ſibi ornamento ac honori futurum certatim in ſuum ſinum receperunt: Regia Berolinenſis a. CIↃIↃCCXXXVIII., Monſpelienſis CIↃIↃCCLV., Electoralis Mogun-

Moguntina CIↃIↃCCLVI., botanica Florentina CIↃIↃCCLIX., et regia Anglicana CIↃIↃCCLXIII.

Ita in publico, ita in omnium ore laudeque Illuſtris BÜCHNERUS verſabatur. Vita *Eius* privata non minus erat laude ac admiratione digna. Pietate ac religione puriſſima pectus *Ipſius* calebat, ac in officiis humanitatis et amoris cuilibet exhibendis ſemper maxima cum voluptate verſabatur; in omnibus etiam in minutis negotiis adcuratiſſimus, laborum patientiſſimus, temporis parciſſimus ita, ut exactiſſime quaelibet eius particula peculiari labori deſtinaretur, ſomnoque parum relinqueretur. In amicis ſeligendis cautus, iis, quorum fidem perſpexerat, totus addictus, et quum inter eos verſaretur, curis ſolutus, hilaris ac feſtivus, proprii commodi negligens, aliis iuvandis intentus. Quamvis facile inter reliquos emineret, ſuae tamen praerogativae paene ignarus alios colebat modeſtiamque maximum ſuum ornamentum reputabat *d*). Maxime abhorrebat ab aliorum obtrectatione nec unquam ſuam gloriam alienae ruinae ſuperſtruebat. Improlis quidem erat *e*), at complures, quorum fortunam ſtabiliverat, in primis vero Academia Imperialis,

*d*) Exempla modeſtiae paſſim in hiſtoria Acad. Nat. Curioſ. obvia praecipue p. 409. ubi res ipſo Praeſide geſtae enarrantur.

*e*) Coniugem duxit a. 1729. *Cordulam Mariam*, unicam *Phil. Theod. Verpoortenii* S. S. Theol. Licentiati et in illuſtri Gymnaſio Coburgenſi eloquentiae et Graecae linguae Profeſſoris Publ. Ordin. filiam; hac vero a. 1759. defuncta ad ſecunda vota a. 1764. tranſiit ſibique iunxit *Marthan Iuditham* natam *Boerneriam*, Excellentiſſimi quondam D. *Io. Hieronymi Kniphofii*, Facult. Med. Erfordienſ. Senioris et Adſeſſoris primarii, Pathol. et praxeos Prof. Publ. Ord. Acad. Nat. Curioſ. Adiuncti et Bibliothecarii Viduam, matronam omnibus ſui ſexus virtutibus ornatiſſimam, nunc iterum viduam moeſtiſſimam.

rialis, *Eum* parentis inſtar venerabantur. Sic nemini unquam moleſtus, omnibus cariſſimus exſtitit.

Corpus *Illi* robuſtum, procerum, venerabili quadam gravitate praeditum contigit, fronsque ſerena. „ Sed ante aliquot annos rheumatismo leviori laborare incepit *Vir Perilluſtris f)*, qui humerum et brachium infeſtabat; quem ſanitatis ſuae hoſtem quum minus aeſtimaret, ſub initium anni CIↃIↃCCLXVII. incidit in febrem catarrhalem cum peripneumonia coniunctam, quacum per aliquot hebdomadas conflictabatur. Ceſſit tandem febris optimis remediis; ſed reſtitans pectoris adfectus aſthmaticus, cum tuſſi ſemper recurrente, demonſtravit, morbum non eſſe ita profligatum, ut omnis peccans materia excreta fuerit. Imo ipſe *Vir beatus* augurabatur, rheumaticam illam materiam ad pectus iam eſſe delatam ibique fixam veluti ſedem elegiſſe. Ceterum haec pectoris adfectio a ſubeundis ſuis officiis non detinuit *noſtrum*, quibus quippe ſemper ſumma diligentia vacabat. Verum ſuperiori anno recruduit malo ſane omine, poſt ſuſceptum iter, et novum febris catarrhalis inſultum, pedum adfectus, quo iam ante triginta, et quod excedit, annos laboraverat *Illuſtris Vir*. Ulcuſcula dolorifica ſiniſtrum primo, deinde etiam dextrum crus obſidebant, quibus ſucceſſive auctis, ulcera oriebantur, pus copioſum plorantia. Spes quidem adfulſit aliqua, pedum hunc morbum aut ſuperari, aut minui certe poſſe, quum purpura ſcorbutica in toto corpore erumperet. Sed fruſtranea eheu! fuit haec exſpectatio. Ita nempe ſuperata purpura augebatur morbus, ut doloribus admodum, noctu inpri-

„ mis

*f)* Liceat nobis Ill. Eberhardi, Fautoris noſtri maxime colendi, cui cum beate defuncto arctiſſima intercedebat amicitia, verbis uti, programmati funebri Univerſitatis Halenſis inſertis.

„ mis, saevientibus, omnis fere somnus ab oculis *Eius* abes-
„ set, et per plures menses extra lectum sedenti paululum
„ somni liceret capere. Variis remediis in cassum adhibitis,
„ tandem cortice Peruviano cum rhabarbaro remixto, per
„ aliquod tempus quotidie larga satis dosi adsumto, minui mor-
„ bus videbatur, ita ut et fontis Selterani usum iam coniunge-
„ re cum reliqua medicatione inciperet. Sed eheu! tristis *Ei*
„ nuncius adfertur de morte optimi amici, *Illustris* TREW,
„ Acad. Nat. Curios. Directoris. Qua inopina morte ita ad-
„ fectus est *Venerabilis Senex*, ut vires statim prosternerentur,
„ omnis adpetitus periret et somnus ab oculis abesset plane.
„ Febris lenta maximopere augebatur, et pulsus continuo red-
„ debatur debilior, ita ut quarto tandem ab accepto fatali nun-
„ tio die, qui erat d. xxx. Iulii a. c. placidissime mente Deo
„ devota, exspiraret, quum vivendo expleviſſet annos
„ LXVIII. et quatuor fere menses. „

MONV-

D. CHRISTOPHORVS IACOBVS TREVV,
S.R.I. Nobilis, Consil. Archiater et Com. Pal. Caesar. Seren. Marggr. Onold. Culmb. Brandenb. Consil. Int. Archiater. Actual. et Collegii Med. Onold. Senior. Perill. Reb. Norimb. Physicus Ord. Senior Collegiig. Med. Senior. Primarius Acad. Caesar. Leopold. Carol. Nat. Curiosor. Director. Regiar. Societ. Londin. et Bavol. itemq. Botanicae Florentinae
Sodalis.

Nat. d. 26 April. A. O. R. CIↃIↃCCXXXXV.

Denat. d. 18 Jul. CIↃIↃCCLXVIIII.

# MONVMENTVM

VIRO ILLVSTRI,

EXPERIENTISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

# CHRISTOPHORO IACOBO TREW

MEDICINAE DOCTORI,

S. R. I. Nobili, Comiti Palatino, S. Caesar. Majest. a Consiliis et Archiatro, nec non Sereniss. Marggrav. Brandenburg. Onoldin. Culmbacens. a Consiliis sanctioribus, et Archiatro primario, Physico Ordinario Norimbergensi Seniori et Collegii medici Seniori primario, Academiae Imperialis Naturae Curiosorum Directori, et Societatum regiarum Londinensis ac Berolinensis, itemque Societatis botanicae Florentinae Collegae celeberrimo

positum

ab

# HERM. ERNEST. RVMPEL,

Philos. ac I. V. D. Iuriumque in Academia Erfurtensi Professore Publ. Ordin. cet. Acad. Imperialis Naturae Curiosorum Bibliothecario.

Prima haec fuerunt TREWII *noſtri* rudimenta, quibuscum copulavit liberalium diſciplinarum ſtudium publica privataque praeceptorum fidiſſimorum, praecipue *Leſsneri* et *Duſchberi* opera uſus, qui *Eius* ingenium culturae capax, ac quibuscunque profectibus maiorem indies de ſe ſpem excitans, ita perpoliverunt, ut a. cIↃIↃCCXI. circa auctumnum Academiam Altorfinam, ſolidioris doctrinae comparandae cauſſa petere poſſet. Ibi lectiones humanioris litteraturae, hiſtoricas, philoſophicas, phyſicas ac mathematicas celeberrimorum Virorum *Schwarzii*, *Koeleri* ac *Mülleri* adiit, et ea, quae ad hominem perficiendum ſpectant, penitus hauſit. Facili coniectura adſequi poſſumus, cuinam ſe ſtudio deinceps praecipue conſecraverit; qui avum habuerat medicum peritiſſimum, cuius pater artem faciebat, quae medicam ſcientiam ubique adiuvat, eique inſtrumenta tuendae ac reducendae valetudinis optima parat, qui ipſe non levi pharmacopoeae ac rei herbariae notitia tinctus ad ſtudium medicum inclinabat, ac patris prudenti conſilio ad id magis impellebatur, quodnam accommodatius ſuae conditioni, ingenio, ſuis viribus ac propenſioni ſtudium invenire potuiſſet, arte medica? Turbabat quidem patrem rei familiaris anguſtia, premebant aliae difficultates; at quum Procerum reipublicae Noricae favore, Doctorumque Altorfenſium, quibus admirabili morum integritate ac diſcendi ardore ſe quam maxime commendaverat, facilitate fulciretur, ſubito omnis, quae primo adparebat, difficultas evanuit. Immenſum igitur fructum ex illuſtrium medicorum, *Io. Mauritii Hofmanni* cuius et hoſpitio et quotidiano uſu fruebatur, *Io. Iacobi Baieri* noſtri olim Praeſidis immortalis, ac *Laurentii Heiſteri* praelectionibus reportavit, et viciſſim Doctores ſuos in diſputatoriis exercitiis, in quibus ſaepe aientis ſaepe negantis partes agebat, ſermonum ſuavitate ac argumentorum ſoliditate recreavit. Quadriennio in colligendis ſcientiae theſauris exacto a. cIↃIↃCCXV. menſe Decembri diſſertationem inauguralem, quam HALLE-

RUS ὁ πάνυ dignam deinceps iudicavit, quae ſelectarum diſſertationum numero tom. V. adiungeretur, *de chyloſi foetus in utero, additis obſervationibus anatomicis*, a ſe conſcriptam publice defendit et a Decano, Celeberr. *Heiſtero*, licentiam, quae dicitur, ad dignitatem Doctoris adſpirandi publice impetravit. Tum relicta academia in patria artem ſuam ſedulo et cum exoptatiſſimo ſucceſſu exercuit, ac anno interiecto, ſuaſore ac impulſore laudatiſſimo *Heiſtero*, et adiutore ipſius patrueli, *Io. Iacobo Trew*, mercatore Norimbergenſi, Doctoris Medicinae honores ſibi conferendos curavit.

Eo perduximus *noſtrum*, ubi multi curſum ſtudiorum finire ſolent, et ubi rei familiari ac liberis operam dant, nullam praeterea poſteritati ſui memoriam relicturi. At erectum *Trewii* noſtri ingenium non potuit alium diſcendi, quam vivendi terminum ſibi praefigere. Id in primis egit, ut multarum rerum ſcientiam colligendi, quo flagrabat, ardor anguſtis patriae limitibus non coarctaretur, ſed ut multo maiorem theatri rerum naturalium et memorabilium, quod natura per omnem terrarum ambitum expandit, partem perluſtraret, ut alias oras obiret, aliudque coelum experiretur. Nec defuit conſilium utiliſſimum exſequendi occaſio; non modo enim publicis ſumtibus inſtructus, ſed etiam comitem nactus Illuſtrem *Pezenium de Lichtenhof*, a. CIↃIↃCCXVII. ineunte vere Francofurtum ad Moenum excurrit, ibique cum *Eberhardo* Med. Doct., qui domi ſuae hortum exoticis plantis exornatum habebat, cum *Kiſſnero* Med. Doct. qui ſelecto foſſilium adparatu inſtructus erat, et cum celeberrimo *Uffenbachio*, Germaniae fere Peireſcio, omnis litteraturae theſauris abundante conſuetudinem contraxit fructuoſiſſimam, nec minus circumiacentia loca in quibus memorabilia naturae opera reperiuntur, adiit. Inde Francofurti novo itineris comite *Grambſio* Med. Doct., quocum ipſi inde ab Academia ſingularis interceſſerat amicitia, adſcito Darmſtadium petiit, ibique avunculum ſuum *Georgium Prunſterer*, qui tum

tum erat ab aulae Conſiliis, ut et medicos inſigniores ſalutavit. Inde Argentoratum profectus et aliquamdiu in hac urbe non ſine fructu moratus in Helvetiam divertit viſisque multis locis celebribus Genevam pervenit, hinc Lugdunum tranſiit et Cabillonum ac demum Lutetiae Pariſiorum ſubſtitit. Eo in itinere amicitiam cum praeſtantiſſimis medicis ac phyſicis, *Salzmanno*, *Henningero*, *Nentero*, *Friedio*, *Miegio*, *Kiſslingio*, *Zwingero*, *Koenigio*, *Harſchero*, *Scheuchzero* et *Bogdanio* iunxit et ex eorum theſauris rerum naturalium maximum fructum cepit.

Lutetia, cui trimeſtre commorandi ſpatium deſtinaverat, per tredecim menſes *Eum* tenuit, *Eique* ampliſſimam copiam, anatomiam, chirurgiam et botanicam adcuratius cognoſcendi ſuppeditavit; namque *Is* per novem menſes in magno regio noſocomio, quod a Deo nomen habet, anatomicis exercitationibus quotidie operam dedit indefeſſam, ſub auſpiciis celeberrimi Demonſtratoris anatomiae *Boucaultii*, qui non modo quotidie fere novum cadaver in publico theatro proponebat Trewio noſtro partem eius aliquam diſſecandam committens, ſed etiam, quum dexteritatem *Illius* perſpiceret, *Eidem* non raro ſingula membra domum deferenda atque adcuratiori examini ſubiicienda iniunxit. Praeter *Boucaultii* lectiones etiam acutiſſimi *Winslovii* et ſollertiſſimi *Duvernoii* in horto regio demonſtrationes anatomicas publicas adiit; adfuit praeterea clariſſimorum Virorum *Merry* et *Tibaultii* operationibus chirurgicis, quae maioris momenti eſſe viderentur. Magnam autem temporis partem tribuebat ſtudio botanices, quum hortus regius offerret plantas ex omni terrarum parte exquiſitiſſimas, quumque humaniſſimus *Antonius de Juſſieu* non modo praelectionibus ſuis botanicis *Noſtri* ſcientiam augeret, ſed etiam *Eidem* quandocunque liberet, magnificum hunc hortum adeundi, plantasque inde depromtas exſiccandi ac in ſuos uſus adſervandi facultatem liberaliſſime concederet; qua opportunitate noſter ita eſt uſus, ut magnum exoticarum plantarum theſaurum coacervaret.

*Vail-*

*Vaillantii* quoque pretioſam herbarum copiam frequenter perluſtravit et *Bernardi de Iuſſieu*, *Antonii* fratris, excurſibus botanicis diligens adfuit comes, et herbas in Lutetiae vicinia creſcentes collectioni ſuae adiecit. Tempus, quod *noſtro* ab hiſce ſtudiis erat reliquum, chemia ſibi vindicabat, adiutoribus ac ducibus Profeſſore regio, magno *Geoffroy* et regio pharmacopoeo *Bolduccio*. Caeterum moribus ſuis ac ſcientiae copia omnium, qui eum norant, amorem promeruit, quapropter Germanorum, qui Lutetiae verſabantur et praecipue nobilium quorundam Sileſiorum tanta fuit in *Eius* virtutibus collocata fiducia, ut corpora ſua *Illius* curae ac fidei committerent, qua ex re tantum lucri provenit, ut ſumtibus, quos longior *Ipſius* mora exigebat, faciendis par eſſet; hinc et nullam rerum memorabilium, quas vel Lutetia, vel regiae villae magna copia offerunt, ratione animoque luſtrandam praetermiſit.

Quum hiſce deliciis eſſet intentus et nequaquam ſatiatus, (qui enim in tanta rerum varietate ſatietas ac taedium obrepere potuiſſet,) triſtis adfertur mortis paternae nuncius, accedunt anxiae matris preces, ut reditum ſuum in patriam, quantum poſſet, maturaret. *Noſter* igitur accingitur itineri et voluntati maternae obtemperare parat. At commoda occaſio terras Batavas adeundi, quam nobilis quidam Norimbergenſis, muneribus poſtea geſtis ſplendidus, *Frid. Guil. Ebner ab Eſchenbach* ultro offert, conſilium mutare cogit. Cum hoc itaque et cum *Lersnero* nobili Francofurtenſi a. cIↃIↃCCXVIII. d. III. Septembris Lutetiam reliquit, et per Gallias ac foederati Belgii provincias Amſtelodamum d. VII Octobris pervenit. Eo in itinere non coecorum more vel illorum, qui in nocturnis itineribus faciendis neſcio quam magnificentiam quaerunt, res viſu dignas eſt praetervectus, ſed ubique naturam eiusque formas varias, hominum mores, inſtituta et admirabilia opera eſt con-

templatus; ſic Delphis microſcopia Leuwenhoeckii artificioſa manu parata oculis uſurpavit, Harlemi *Vincentinum* phyſicotameium examinavit, et quaecunque loca permeabat, nullum hortum medicum, nullum theatrum anatomicum, nullam bibliothecam nullumque virum eruditione praecellentem neglexit; frugifero igitur eruditorum commercio eſt uſus *Boerhaavii*, *Albini*, *Ravii*, aliorumque; Amſtelodami in *Ruyſchiorum* patris et filii familiaritatem fuit receptus, et ad prioris praeparatorum anatomicorum contemplationem, ad poſterioris piſcium, ſerpentum et inſectorum ſpectationem fuit admiſſus. Tum cum *Ebnero* ſuo Hamburgum excurrit, indeque Amſtelodamum reverſus denuo de itinere in patriam vertendo cogitavit.

At praeter opinionem novae morae nectebantur. *Guilielmus Waſtius* Gedanenſis ita erat *Eius* amore captus, ut *Eum* abitum molientem non pateretur a latere ſuo divelli, ſed invitaret ad iter Lugdunum Batavorum ſecum ingrediendum. Haud difficulter annuit *Noſter*, cui, *Waſtio* ſumtus erogante, capeſſenda videbatur occaſio, eruditos Lugdunenſes, inprimis polyhiſtoria ac locupletiſſima bibliotheca inſignem *Thomam Crenium*, nec non *Ravii* adparatum anatomicum et publicae bibliothecae divitias ac delicias adcuratius, quam antea revertenti ex Gallia licuerat, exquirendi ac deguſtandi. Facile eſt intellectu *Waſtio* in hoc itinere ex conſuetudine cum amico integerrimo ac eruditiſſimo ſubnatum fuiſſe eum diutius ſecum retinendi deſiderium; reverſo itaque Amſtelodamum propoſuit amico, ut ſe domum comitaretur, ibique bonis ſecum frueretur communibus. Paruit *Noſter* liberali *Waſtio;* Amſtelodamum valere iubentes hi amici Bremam, Hamburgum et Lubecam ſalutarunt, ibique perſpecto muſeo *Iacobi a Welle*, per Wismariam, Roſtochium et Sedinum demum Dantiſcum menſe Ianuario a. cIↃIↃccxix. incolumes ſunt perlati. Singularis *Waſtii* humani-

tas

tas amico ultra annuum ſpatium honeſtiſſimum iucundiſſimumque praebuit hoſpitium; quo temporis intervallo ex bibliotheca Gymnaſii, ex Celeb. *Dreyeri* theſauro rerum phyſicarum et huius aliorumque eruditorum conſuetudine haud parum utilitatis in noſtrum redundavit. Imo *Waſtius*, ut perpetuo frui amico poſſet, illi auctor fuit fixae ſedis Dantiſci collocandae, ea in re liberaliter, pro more, operam ſuam pollicitus; permovere autem amicum, quem patriae amor magis urgebat, non potuit. Ut interim eius abitum aliquamdiu ſaltim retardaret, initio anni cIↃIↃCCXX. novum iter cum *noſtro* Regiomontum ſuſcepit, ubi uterque usque ad d. x. Februarii permanſit, et tam ex eruditorum medicorum *Emmerich*, *Raſtiorum*, *Hartmann*, *a Sande* et celeberr. *Lilienthal*, nec non *Grabii*, *Volbrechtii* et *Bayeri* colloquiis, quam ex rerum naturalium theſauris et bibliothecis fructum et voluptatem cepit. *Noſter* cum amico Dantiſcum reverſus nunc ſerio de reditu in patriam cogitare coepit, quum inprimis multorum, qui *Eius* eruditionem norant, et qui olim familiariter illo erant uſi, votis repeteretur, qui *Eum* in celeberrimi *Heiſteri*, Helmſtadium evocati locum ſuccedere, atque in Altorfina Academia profeſſoris munus capeſſere cupiebant. Aegre ſic divulſum amicorum par, cui paucae in orbe terrarum amicitiae ſunt pares putandae. *Waſtius* pro tenerrimo in *Noſtrum* amore multis diſcedentem beneficiis exornans, fauſtiſſimis eſt votis proſecutus, et quo praeſente amplius frui non poterat, eius abſentis ſuaviſſimam memoriam nunquam ex animo dimiſit. *Noſter* vero beneficia, quibus erat cumulatus, tot tamque gratis rependit officiis, ut *Waſtius* non beneficia exhibuiſſe, quam gratias retuliſſe, et illius adhuc debitor eſſe ſibi videretur.

Poſt mutuos amplexus, copioſisque effuſis lacrymis Trewius valere amicum iubens iter in patriam direxit, ac primo

Francofurti ad Oderam praeclaros medicos *de Berger* et *Gölickium* convenit, tum Berolini regium museum, bibliothecam et theatrum anatomicum vidit, et eximios medicos *Iagwiz*, *Henrici* et *Buddeum*, *Neumannum* sibi amicos reddidit, ac demum Wittebergam, Halam, Lipsiam, Ienam, Erfurtum ac Coburgum non neglectis iis, quae oculum mentemque peregrinantis alliceret, transiens, in quibus urbibus ac Academiis *Vateris*, *Paulo*, *Walthero*, *Hofmanno*, *Alberto*, *Coschwitzio*, *Bassio*, *Wedeliis*, *Fickio*, *Teichmeyero*, *Fischero*, *Depreo* et *Ludolfo* innotuit, post triennalem absentiam, ingenti eruditionis atque experientiae adparatu locupletatus die Pentecostes Norimbergam salvus rediit. Omnis nunc Patronorum atque amicorum cura eo conversa, ut Altorfii vacanti Professoris medicinae muneri praeficeretur. Sed aliter visum Summi Numinis providentiae, quae *Eius* operam Norimbergensi civitati salutarem destinaverat. Novem itaque menses Laufae commoratus et curandis aegrotis intentus, a Norico Senatu in Collegium medicum Norimbergense recipitur et d. xxiv. Decembris a. cIↃIↃccxx. ab illius Decano *Gothofredo Thomasio*, Viro rei medicae scientia, et instructissimae bibliothecae κτήσει καὶ χρήσει celeberrimo, solemniter introductus fuit, quo facto mense Martio anni sequentis stabilem rerum suarum sedem Norimbergam transtulit, et exercenda praxi clinica multum aegrotis solatii atque adiumenti tulit, ex quo factum est, ut ad *Ipsius* nomen et famam, quo eruditorum in ore ferebatur, magna popularium et vicinorum in committenda *Ei* salute sua fiducia accederet.

Hinc a. cIↃIↃccxxxvi. *Marggravius Brandenburgico Onoldinus Eum* Archiatrum et a consiliis aulae suae esse iussit, quo munere postea ita est functus, ut ex variis periculosis morbis, praecipue variolis, tam ipsum Principem Sereniſſimum, quam Eius coniugem ac filium liberaverit. Indies augebatur Principis gratia,

tia, quum conſilia Illuſtris Trewii in arduis cauſſis data optimo eventu ſummam *Eius* peritiam rei medicae comprobarent. Ut igitur Sereniſſimus Princeps, qui illis terris iamiam magna cum gloria praeeſt, tantum Virum ſemper ſecum haberet, *Eum* permovere ſtuduit, res ſuas Onoldiam transferre; at is, licet antea frequenti locorum mutatione delectaretur, perpetuo tamen carae patriae adfixus haeſit, nec hanc ſplendidam nec alias perhonorificas (expetitus enim fuit tam ab Altorfenſi, quam ab Helmſtadienſi et Goettingenſi Academiis) occaſiones fortunam ſuam amplificandi acceptavit. Integram interea ſervavit aulae Onoldinae gratiam, quae usque adeo *Eius* officiis fuit aucta, ut brevi ante obitum ſublimi axiomate inſignitus a Sereniſſimo Marggravio in Conſilii ſanctioris ſocietatem reciperetur. Patriae autem ita inſervivit, ut praeter curam clinicam etiam frequentes corporum diſſectiones publice in uſum rei medicae ſtudioſorum inſtitueret, utque *Eius* ſollertiam magna ſceletorum ac artificioſe praeparatarum corporis humani partium copia, quae in theatro anatomico Norimbergenſi adſervatur, clare adhuc eloquatur. Praelectionibus etiam anatomicis, chirurgicis et botanicis et excurſionibus herbarum indagandarum cauſſa frequentibus operam dedit, horto medico praefuit, eique rariores quasvis plantas inſeruit. Dignus igitur concordi Collegarum ſuffragio iudicatus a. CIↃIↃCCXLV. cui munus Senioris Collegii medici, nec non aliquoties Decani et Viſitatoris pharmacopoliorum officium demandaretur; imo dignus, qui in laudato Collegio a. CIↃIↃCCLXI. ad ſupremam Senioris primarii dignitatem eveheretur.

*Illius* fama, quae eruditum orbem percrebuerat, non potuit non maximas undique laudes magnosque honores *Ei* conciliare. Cooptatus fuit a. CIↃIↃCCXXVII. *Heraclitani* nomine addito in Academiam Caeſaream Naturae Curioſorum, ac a. CIↃIↃCCXLII.

in ordinem Adiunctorum Illustris huius Societatis; ac demum a CIↃIↃCCXLIV. Illustris *Büchnerus*, quem nunquam sine maxima veneratione nominamus, post obitum Illustris *Widmanni*, *Ei* partem curae suae, demandato Directoris Ephemeridum munere cum annexis dignitatibus, imposuit, quibus in muneribus tam strenuum tamque indefessum se gessit, ut, maximo Academiae bono, spem de eo conceptam non expleverit modo, sed longe superaverit. Evolvamus Acta illustris Academiae, multa reperiemus eruditionis *Trewianae* documenta, diligentiam autem exactissimam in nullo voluminum, quae *Eo* curante in lucem sunt emissa (prodierunt autem sub *Eius* moderamine omnia, ex quo Directoris munus in se suscepit,) desiderabimus. Nec unicum hoc fuit Illustris TREWII de Academia meritum; bibliothecae academicae quilibet fere locellus *Eius* liberalitatem adhuc praedicat, et perpetuis extollet laudibus; quam etiam commendationibus ac precibus suis ad exteros viros eruditos perlatis amplificare nunquam non enixe studuit. Felix fuit *hoc* Directore, felix *Büchnero* Praeside Academia, quorum uterque alteri arctissimo amicissimoque nexu devinciebatur, nec aliud quidquam salute Academiae carius antiquiusque putabat. Certatim inde aliae Societates litterariae in suum ordinem hoc tantum decus recipiendo permultum commodi honorisque sibi accedere existimarunt; namque regia Londinensis scientiarum Academia a. CIↃIↃCCXLVI. eodemque anno regia Berolinensis, et a. CIↃIↃCCLIV. societas botanica Florentina *Eum* suis sociis perquam honorifice adscripserunt. *Idem* fuit e numero medicorum, qui Norimbergae Commercium litterarium physico-technico-medicum, a. CIↃIↃCCXXX. a *Schulzio* Professore Altorfensi et *Goezio* Med. Doct. inchoatum, ediderunt, eique non tantum multas lucubrationes proprias et observationes inseruit, sed et eius editionem inde ab anno CIↃIↃCCXXXIV. usque ad a. CIↃIↃCCXLV. quo finitum fuit illud

illud inſtitutum, laudabiliter direxit. Reliqua eruditi huius ingenii monumenta, quorum partim ab *ipſo* partim *Eius* conſilio ac hortatu atque ex *Eius* locupletiſſima penu ab aliis editorum haud exiguus eſt numerus, adcuratiſſimas morborum deſcriptiones, anatomicas et botanicas obſervationes et fideliſſimas rerum ex quocunque corporum ordine deſumtarum expreſſiones menti atque oculis ſiſtunt; et ut erat Vir, ex lege et ſymbolo Academiae, *nunquam otioſus*, laborisque patientiſſimus, multo plura relicturus fuiſſet, ſi per diffuſam morborum curam, per latiſſimum litterarum commercium, et per frequentes moras, quas *Eius* laboribus iniiciebant, qui ſplendidum *Illius* adparatum contemplaturi, *Eum* conveniebant, licuiſſet.

Erat ſcilicet inſtructus ampliſſimo librorum cuiuscunque generis et rerum naturalium theſauro, cuius primordia a ſupra laudato *Io. Iacobo Trew*, *noſtri* cognato collecta, matrimonii iure, ducta illius vidua a. CIↃIↃCCXXIII. *Margareta Apollonia* ex gente *Ponneria*, matrona perquam venerabili, quae iam triſtis optimum maritum luget, adquiſivit et fere in immenſum auxit. Teſtis eſt catalogus, cuius ſectio prima a. CIↃIↃCCLXIX. Norimbergae prodiit, quam in omni ſcientia utiliſſimos, quamque raros libros, quantamque, privati viri ſortem fere excedentem copiam ſupellex libraria *Trewiana* complexa fuerit, ac idem teſtis erit, quantis meritis *Vir Illuſtris* Univerſitatem Altorfinam aliasque ſocietates eruditas obſtrinxerit immortalibus ſuis donationibus, quibus univerſum adparatum librorum et rerum phyſicarum Academiae Altorfinae, et exempla quae dupla in eo exſtabant, partim Illuſtri Academiae Naturae Curioſorum, partim Erlangenſi Univerſitati reliquit. Si vel alia deſint nominis Trewiani monumenta, quorum tamen quam plurima exſtant, ſola haec ſplendida dona *Illius* immortalitatem tuebuntur.

Ma-

Magnum fuit ingenium Illuſtris TREWII ingenti rerum utiliſſimarum ſcientiae copia ac varietate, firma experientia, ſermonis graeci ac latini nec non recentium linguarum, Anglicae, Gallicae, Italicae et Belgicae facultate cultiſſimum. At non minor fuit *Eius* virtus, in Deum, cognatos, amicosque pietas, ac erga quemcunque obvium humanitas, quae tam ex praenuntia mentis fronte ſerena, quam ex moribus elucebat. Pauperibus beneficum ſe exhibuit, quos nunquam triſtes aut ſine ſolatio abire paſſus eſt, quum *Eum* carpento domum revertentem in area domus praeſtolari ſolerent. In vita ſua privatim conſcripta laudat ſuam ex animi ſententia coniugem, quae in hiſce officiis exſequendis ipſi nunquam impedimento ſed ſemper adiumento fuerit; in eodem ſcripto miram demonſtrat humilitatem, qua omnia, quae bene egiſſet, ſoli Dei auxilio ac providentiae tribuit, nec ſibi ullam partem gloriae, qua fruebatur, vindicat. In aegris viſendis ac curandis nihil omiſit diligentiae, quaecunque iis acciderent, in adverſariis adnotabat, et omnia, quae legeret et meditaretur, ad eorum transferre ſalutem nitebatur. Laudanda in primis *Eius* eſt frugalitas et quam Socrates apud Xenophontem (memorabil. t. s.) non immerito adpellat τὴν ἀρετῆς κεφαλίδα, temperantia tanto medico digna, qua, duce natura, paucis contentus, animum ſuum a corporis ſervitute ſemper liberum, ac ipſius corporis vires ad ſummam usque ſenectam integras vegetasque ſervavit; imo ne in aula quidem verſans a ſuo more diſceſſit, ſed a lauta coena in cubiculum reverſus, lectione libellorum, quos ſecum habebat, ſomnum, quo alii iamdum oppreſſi erant, placide invitare ſolebat. Exteris, quibus magnificum ſuum theſaurum oſtendebat, tam comem et facilem ſe praeſtitit, ut illi diſcedentes ſe maximo ab *Eo* beneficio adfectos profiterentur. Quemadmodum vita *Ei* placida fluxit, ita et mors non terribili ſed amica facie *Ei* adparuit: Pius ac vere chriſtianus ſenex

haud

haud sensit ullos ultimi morbi ac divortii mentis et corporis dolores, sed sopore per breve tempus correptus d. XVIII. Iul. CIↃIↃCCLXIX. mane ab hora VII. annum agens LXXV. ex hac vita emigravit; ut adeo *Illi* praeter alia innumera bona, quibus in vita gavisus et ut sapientem decet usus est, etiam εὐθανασίας felicitas tribui possit. *)

*) Id quod elegantissime exposuit Illustris *Delius* in doctissima oratione: *de vultu sereno morientium*, Academiae Erlangensis nomine, piis manibus *Trevvii* dedicata d. 18. Aug. 1769. et typis expressa. Altorfina quoque Academia gratum significatura animum Vitam *Trevvii* nostri publico programmate descripsit, illiusque memoriam consecravit, ex quo sequentem operum Trevvianorum catalogum desumsimus. Eadem vita ab acutissimo ac Celeberrimo *Iac. Bruckero* depicta reperitur in eius Pinacothec. Decad. X. Nobis etiam copia data est vitae descriptionem ex chartis ipsius *b. Trevvii* maximam partem desumtam, quam maxime reverend. *Hartlieb*, Norimb. Diaconus ad Spir. S. publice pro concione recitavit, inspiciendi.

ENVMERATIO EORVM,

QVAE

# ILLVSTRIS TREWIVS

aut ipse scripsit ac edidit, aut quae ipso participe vel suasore, aut ex *Eius* bibliotheca publicata sunt.

Dissertatio inauguralis de Chylosi foetus, additis observationibus anatomicis.

*Nachrichten einer raren Hauptwunde, deren Cur und Section. Nürnberg*, 1724. *in* 4. *mit Figuren.*

*Beschreibung der grossen americanischen Aloe. Nürnberg*, 1727. *in* 4. *mit Figur.*

*Vertheidigung der Anatomie in einer Rede. Nürnb.* 1729. *in* 4.

Epist. ad celeb. Hallerum de vasis linguae salivalibus atque sanguiferis. Norimb. 1734. cum tab. aen.

Commercium litterarium physico-technico-medicum, cuius editionem ab a. 1734. curavit, et id multis observationibus auxit.

In actis Academiae Imp. Naturae Curiosorum variae Eius observationes leguntur.

Nova Acta Nat. Cur. ipse semper perlustravit et indices addidit.

Diss. de differentiis quibusdam inter hominem natum et nascendum 1736. 4. cum tabb. aen.

Opus, quod partes corporis humani secundum naturalem magnitudinem repraesentat, ab artificibus Eisenbergero et Lichtenstegero susceptum, ex 17. tabb. aeneis constans.

Herbarium Blackwellianum 500. herbarum officinalium a. 1765. absolutum, cum versione latina et Germanica; Germanicam

Excell.

Excell. D. *Jo. Frid. Herelius* confecit. Addita eſt centuriae primae explicatio Trewiana, ceteris autem aliorum Virorum doctorum.

Collectio peregrinarum et rararum avium ex collectionibus Catesbycis et Edwardicis deſumta et ex 6. partibus conſtans. Pars 1. et 2. continent 102. tabb. aeri inciſas, pars 3. et 4. autem 115. ac 5. et 6. 105. Tabulis Edwardicis figurae peregrinarum herbarum ex penu Trewiana adiectae ſunt.

Piſcium Catesbycorum, ſerpentum, cet. additis plantis tabulae 68.

Machinarum et inſtrumentorum aeri inciſorum tomus 1.

Plantae ſelectae quarum imagines ad exemplaria naturalia manu pinxit G. Dionyſ. Ehret, nominibus propriis et notis illuſtravit C. I. Trewius; in aes incidit et vivis coloribus repraeſentavit I. I. Haidius. Dec. 7.

Imagines florum Wirſingii ſumtu publicatae 66. foliis.

Conradi Gesneri opera botanica, quorum pars 1. prodromi loco continet figuras ultra 400. etc. omnia ex bibliotheca D. C. I. Trew, primum in lucem edidit et praefatus eſt D. Caſ. Chriſtian. Schmiedel. Norimb. 1753. fol. magno.

Cedrorum Libani hiſtoria. Norimb. 1757. 4. cum figur.

Apologia et mantiſſa obſervationis de Cedro Libani etc. 1767. 4. cum fig.

*Angenehmer und nüzlicher Zeitvertreib mit Betrachtung curiöſer Vorſtellungen allerhand kriechender, fliegender und ſchwimmender auf dem Land und im Waſſer ſich befindender Thiere, ſowohl nach ihrer Geſtalt und äuſſerlichen Beſchaffenheit, als auch nach der accurateſt davon verfertigten Structur ihrer Skeleten, nebſt einer deutlichen ſo phyſicaliſch und anatomiſch beſonders aber oſteologiſch und mechaniſchen Beſchreibung vorgeſtellt, nach der Natur gezeichnet, gemalt,*

*malt, in Kupfer geſtochen und verlegt von Io. Dan. Meyer, Miniaturmaler in Nürnberg. Nürnb.* 1748. fol. magn. b) *Zweyter Theil.* 1752. c) *Dritter Theil* 1756. cum multis tabb. aeneis. Sceleti in hoc opere exhibiti partim ab ipſo Meyero confecti fuere, partim ex theatro anat. Norimbergenſi, partim et quidem rariſſimi ex William Cheſelden oſteographia deſumti ſunt. Tertiae vero partis figurae potiſſimum ex Sebae muſeo petitae ſunt. Praefationem operi et deſcriptionem figurarum addidit D. Huthius. Illuſtris vero Trewius aegre tulit, contra ſuum conſilium in hoc opere figuras roſtrorum, mandibularum et dentium ſceletorum haud expreſſas eſſe.

Io. Martyn hiſtoria plantarum rariorum ob praeſtantiam ſuam denuo edita ſtudio et opera I. Dan. Meyeri pictoris. Norimb. 1752. fol. magn. Exemplar libri fuit ex bibliotheca Trewiana.

Pomologia, *das iſt, Beſchreibungen und Abbildungen der beſten Sorten der Aepfel und Birnen, beſchrieben, nach dem Leben abgebildet und mit ihren natürlichen Farben erleuchtet von Io. Herm. Knoop. Aus dem Holländiſchen ins Deutſche überſezt von D. Georg. Leonh. Huth. Nürnb.* 1760. fol. magn. Et hic liber ex bibliotheca Trewiana petitus eſt.

Catalogus bibliothecae medicae philoſophicae et miſcellaneae, decurſu 50. annorum in privatum et publicum uſum collectae, Academiae Norico Altorfinae poſt ſua fata ultima tradendae, D. Chriſt. Iac. Trew etc. ſect. 1. continens acta, diaria, miſcellanea et nova litteraria Academiarum, ſocietatum tum publicarum, tum privatarum, itemque ſingulorum Virorum induſtriorum. Norimbergae 1769. 8vo.

Index

# INDEX.

*Aſteriſcus numeris praefixus indicat Appendicis paginas.*

## *A.*


Abdominalibus ex ſpasmis ortum delirium, moſcho interne dato ſublatum 259
Abdominalis phthiſis, ex ſuppreſſione lochiorum orta, curata *284
Abdominis in latere dextro ingens anevrysma ſpurium, poſt lapſum 67
Abſceſſuum vulnerumque rara deligatio commendatur 14
Abſtergens remedium *Stoerkii* in ulceribus venereis 262
Acer *117
Achillaea 202. 210. *98. 208
Acidulae Graefenbergenſes nuper detectae *21
Aconitum *208
Acroſtichum 211. *119
Adianthum *208
Aduſtarum plumarum fumo fere ſuffocata puella 8. annorum, per venaeſectionem morti erepta 155
Aeſchynomene aculeata deſcribitur 134
Aetitae quidam rariores in Holſatia reperti deſcribuntur 220
Affectio hyſterica hyoſcyami ſucco inſpiſſato ſanata 40
Agaricus 215. *139
Aglaia, planta, botanice deſcribitur 93
Agri Iſenacenſis ſtirpium ſynopſis methodica continuata *79
Agrimonia *208
Agroſtemma *208
Agroſtis 201. 204
Aira 204
Aiuga *208
Alchemilla 205. *209
Alcyonium *209
Alisma *209
*Allionii* (*Car.*) Flora Corſicae *Felicis Valle* aucta *205
Allium *209
Aloe *209
Alopecurus 201. 204. *210
Alſine 200. 206
Alyſſum *209

Alvi obſtructio et ſcybala indurata ſaepius ſunt cauſſa haemorrhoidum coecarum et fluentium 9
— — pertinaciſſima plurium menſium, et confluxus ſymptomatum in una aegrota 245
Amaranthus graecizans 104
Ambroſia *210
Ammoniaci ſalis ſpiritus uſus internus noxius potius, quam ſalutaris 50
Amygdalus *210
Anagallis 202. *210
Analeptica potiuncula aeger morti proximus reſtitutus *282
Anatomica ſectio pueri a fama plumarum aduſtarum ſuffocati 157
Anchuſa *210
Andoxa *208
Andromeda 207
Anemone *210
Anevrysma aortae ingens exterius diſruptum 20
— liquorem adeo acrem continebat, ut peſſimas in manibus diſſecantis produceret ulcerationes 31
— ingens ſpurium, dextro in latere abdominis, poſt lapſum 67
Anevrysmata ſanandi methodus 22. ſq.
Anevrysmate affectae arteriae tunicae non redduntur craſſiores 30
Angelica 206
Anonymus piſcis deſcribitur 101
Anthemis * 98. 211
— millefolia 118
Anthericum 206
Anthoceros 212
Anthoxanthum 201. 204
Anthyllis 200. 209. *211
Antimonii crudi ſingularis efficacia contra ulcera maligna, ab acido fermentato excitata 191
Antirrhinum *211. 212
Antiſeptica vis ſalis corticis hippocaſtani, methodo Garrayana parati, experimentis probatur 267. ſeq.
— — virtute gaudentes plantae ſunt et febrifugae 269
Antiſpasmodicus pulvis albus 10
Aortae anevrysma ingens exterius diſruptum 20
Aquae frigidae balneo dirae ſanatae convulſiones 118. ſeq.
— purae guttula liquorem fumantem ex ſtanno et mercurio ſublimato paratum in ſolidam convertit maſſam 60
Aquilegia *212
Arabis 209
— foliis ovatis, vix dentatis, ſcabris ad terram confertis 114
Arbutus 207. *212
Arctium *87
Arenaria 200. 207. *212
— media 108
— gypſophiloides et tetraquetra deſcribuntur 139. 140
Argemone flore albo, ſaepe tripetalo 106
Arnica *94
Artemiſia *91. 212
Arteriae et venae, poſt avulſam a brachio manum, nullum plorabant ſanguinem 255. 258
— renalis anevrysma ingens ſpurium, poſt lapſum 67

# INDEX.


Arteriarum tunicae in anevrysmate non redduntur craſſiores 30
Arum *106. 212
Arundo 205
Aſarum *213
Asdepias *213
Aſparagus *213
Aſphodelus *213
Aſplenium *120
Aſter *98. 213
Aſthma periodicum ſiccum cortice peruviano ſanatum 37
Aſtragalus *213
Athamantha *213
Atramenti ſympathetici vices gerit hepar ſulphuris fluidum 62
Atriplex 211. *117
— haſtata et patula 104
Atropa *214
Avena 201
Avulſa manu brachium ſanatum 254
Azalea 206

## B.

*Baieri (Ferd. Iac.)* epiſtola itineraria *1
Ballota flore albo 117
Balnei aquae dulcis uſus in hydrophobia 48. ſeq.
Balneo frigido dirae ſanatae convulſiones 118. ſeq.
Bartſia 208
Bellis 200. *93. 214
Betonica *214
Betula 210. *111
Bidens 203. *99
— bipinnata 118
Biſcutella *214
Blaſia 212
Boletus 215. *144
Boracis ope cremor tartari reddi poteſt ſolubilis 96. ſeq.
Brachii fracti, faſciis nimis conſtricti, ſphacelus curatus 231
Brachium paralyticum mediante electricitate perſanatum 126. ſeq.
— poſt avulſam manum, ſanatum 254
Briza *214
Bromus 201. 205
Bryonia *113. 214
Bryum 212. *124. 214
Bubon *214
*Büchneri (Andr. Eliae)* Memoria *299
Bunias 209. *215
Bupleurum *215
*Burggravii* cum Comite *Roncalli* et *Trillero* epiſtolae amoebaeae de variolarum inſitione *17
*Burmanni (Nic. Laur.)* Flora Corſicae ex ſchedis *Felic. Valle* collecta *205
Butomus *215
Buxbaumia *130
Byſſus 214. *138

## C.

Caeſiae maculae totam corporis ſuperficiem obducentes 258
Cactus *215
Calculi 58. una vice ex veſica pueri extracti 148
Calculorum veſiculae fellis cum tabulo renali analogia 244


Calen-

Calendula *215
Callitriche 203
Caltha 208
Campanula 202. *215. 216
— barbata 110
Camphorosma *216
Cancrorum fluviatilium eorumque lapidum noxius effectus in viro *74
Canis rabidi ex morsu hydrophobia orta, curata 46
Capitis et faciei foetus octimestris singularis deformatio, ex lapsu matris gravidae per scalam retrorsum facto 158
Capitis dolor perquam acerbus a verme, in nare sinistra hospitante, excitatus 187. 278
Cardamine 209. *216
— bellidifolia 114
Carduus 202. 209. *88. 216
Carex 199. 210. *107
Carlina *87
Carpinus *112
Carthamus *216
Carum 206
Caspergensis tilia praegrandis prope oppidulum Graefenberg *21
Catananche *216
Catarrhus suffocativus, cum hemicrania et palpebrae superioris sinistrae paralysi, curatus, et hinc subsequente coryza per 4. menses obstruente 167
Celtis *216
Centaurea *99. 217
Centunculus *217
Cephalalgia perquam acerba a verme, in nare sinistra hospitante, excitata 187. 278
Ceratophyllum 210. *111
Cerastium 207
Cerinthe *217
Cerus *217
Chabrontera, piscis, describitur 161
Chaerophyllum 200. *217
Chamaemeli olei destillati coloris diversitas unde? 63
Chara 213. *139
Chelone acadiensis flore albo 117
Chenopodium 203. *217
Chinae cortex, vid. Cortex peruvianus
Cholelithorum et sabuli renalis analogia 244
Chondrilla *84
Chrystophoriana Americana procerior et longius spicata 107
Chrysalidi insecti innascitur clavaria militaris crocea 216
Chrysanthemum 202. *93. 217
Cichorium *80
Cicutae efficacia in ulceribus faucium et veli palatini venereis 261
Cineraria *217. 218
Circaea *218
Cistus *218. 219
— marifolius 108
Citrus *219
Clavaria 215. *147
— militaris crocea innascitur pupae insecti 216
Clematis *219
— coerulea Pannonica 167

Cleome viridiflora deſcribitur 136
Clinopodium *219
— perenne pulegii odore, maiora-nae folio, Batavinum 117
Clypeola *219
Clyſteres vid. Enemata
Cnicus *87
Cnеorum *219
Cochlearia 209. *220
— foliis caulinis cordato-ſagittatis amplexicaulibus 113
Coloris olei deſtillati chamaemeli di-verſitas, unde? 63
Comarum 208
Complicatio mira inteſtini ieiuni, cum metaſtaſi dubia 273
Compreſſio externa producit ingen-tem tumorem ventris tympaniti-cum 64
Concrementum polypoſo-ſcirrhoſum in et extra V. P. coalitum graviſſi-morum ſymptomatum per 32. an-nos ſe invicem excipientium, cauſ-ſa 52
Conferva 214. *139
Conium *220
Conſtrictio nimia faſciarum in bra-chio fracto cauſſa ſphaceli 231
Contagium varioloſum, quid? *19
— — tum imprimis viget, cum va-riolae iam ſuppuravere *22
Convallaria *220
Convolvulus *220. 221
— maior albus 111
Convulſiones a terrore productae 118. ſeq.
— dirae, balneo frigido ſanatae 118
Conyza *92
Corallina *221
Coreopſis *100
Coris *221
Cornus ſylveſtris fructu albo *Gmel.* 110
Coronilla *221
— coronata 115
Corſicae Flora *Felicis Valle* aucta *205
Cortex hippocaſtani eiusque ſal me-thodo Garrayana paratum, ſunt remedia febrifuga 264. et antiſep-tica 267
— peruvianus debellabat aſthma pe-riodicum ſiccum 37
— — ſingularis eſt virtutis in co-hibendo ſphacelo 243
Corticis peruviani vires multis in morbis valde dubiae 15. imo no-xiae ib.
— — uſus in hydrophobia 48. 49
Corylus *112
Coryza per 4. menſes obſtruens ſe-quebatur catarrhum ſuffocativum, cum hemicrania et palpebrae ſu-perioris ſiniſtrae paralyſi, cura-tum 167
Cotyledon *221
Crambe *221
Crataegus *222
Cremorem tartari ſolubilem redden-di methodus 95. ſeq.
Crepis *83
Crithmum *222
Cucubalus 207. *222
Cupreſſus *222

# INDEX.


*Curbinos* et *Curbinetta* Hiſpanorum, piſcis, deſcribitur 101
Cutis ſtillans ſanguinem ſcorbuticum 193
Cyclamen *222
Cynogloſſum *222
Cynoſurus 202. 204. *222
Cyperus *222
Cypripedium *106
Cyrenea, planta, botanice deſcribitur 94
Cytiſus *223

## D.

Dactylis 200
Daphne *223
Daucus *223
Decoctum lignorum, mercurio ſublimato nuptum, eſt abſtergens remedium in ulceribus venereis 262
Deformatio ſingularis faciei et capitis foetus octimeſtris, ex lapſu matris gravidae per ſcalam retrorſum facto 158
Deglutitio laeſa poſt uſum pulveris radicis ialappae 3
— — a refrigerio aeſtatis veſpertino orta 4
— — in hectico 4
Deligatio abſceſſuum vulnerumque rara commendatur 14
Delirium ex ſpasmis abdominalibus ortum, moſcho interne dato ſublatum 259
Diaeta exactiſſima in ſanandis aneurysmatibus obſervanda 23
Diagnoſis certa vel incerta hydropis pectoris 289
Diagnoſis morborum partium internarum topicorum ſummis preſſa eſt difficultatibus 273
Diarrhoea varioloſorum, quando ſalutaris aut noxia 179
Diureticorum uſus in ſcabie epidemica *255
Doronicum *94. 223
Draba 200. 208. 209
Dracocephalum *223
Droſera 206
Dryas 208
*Düringianum* muſeum *Hilpoltſteinii* deſcribitur *3. ſeq.
Dyſenteriae Peylavienſis 1759. epidemicae ſynopſis 14 ſeq.

## E.

Echium *223. 224
Electricitas plumae pſittaci, et circa eam notata quaedam 76
Electricitatis ope brachium paralyticum perſanatum 126
— ictus in paralytico incaſſum adhibiti 8
Electuarium laxans pro ſubiectis ſicciоribus 10
*Ellinga* urbs Franconiae deſcribitur *6. 16
Elvela 215. *146
Elymus 204
Empetrum 211
Enemati admixtum mel roſarum lethalia fere excitavit ſymptomata *74
Enematum magnam ſalis communis copiam continentium noxius effectus 246. 247


*Epian,*

*Epian*, gallicum nomen luis Indicae 88
Epidemicae ſcabiei therapia per diureſin *255
Epilobium 201. 206
Epiſtolae amoebaeae IX. variolarum inſitionem concernentes *17. ſeq.
Epiſtola itineraria D. *Ferd. Iacob. Baieri* *1
Equi in ventriculo concretum tophaceum ingentis magnitudinis repertum *16
Equiſetum 199. 211. *118
Erica 206
Erigeron 209. *95
Eriophorum 204
Eryngium *224
Eſchara *224
Evonymus *224
Europaea muſca vegetans deſcribitur 215
Eupatorium *90
Euphorbia *224. 225. 226
Euphraſia 203. 208. *226
Euphroſine, planta, botanice deſcribitur 93
Extracti cicutae efficacia in ulceribus faucium et veli palatini venereis 261

## F.

Faciei et capitis foetus octimeſtris ſingularis deformatio, ex lapſu matris gravidae per ſcalam retrorſum facto 158
Fagus *111
Faſciarum in brachio fracto nimia conſtrictio producebat ſphacelum 231
Faucium et veli palatini ulcera venerea cicuta curata 261
Febrem excitandi artem empiricorum quidam poſſident 7
Febrifuga virtus ſalis corticis hippocaſtani, methodo Garrayana parati 264
Febris intermittens non ſemper paralyſin tollit 6
– tertianae nothae Peylavii 1761. epidemice graſſantis ſchema 16. 18. ſeq.
Fellis veſiculae calculorum cum ſabulo renali analogia 244
Femina foetum ſemioſſeum in ovario ſiniſtro gerens *82
Feſtuca 201. 204
Ficus *226
Filago *100. 226
Flora Corſicae *Felicis Valle* aucta *205
– Iſenacenſis continuata *79
Flores chamaemeli dant oleum deſtillatum flavum, herba coeruleum 63
Fluxus ſanguinis enormis ex utero feliciter ſanatus 162
– – ex genitalibus puellae vix in lucem editae *280
Foetus forcipe Levretiana extractus 35
– octimeſtris ſingularis deformatio faciei et capitis, ex lapſu matris gravidae per ſcalam retrorſum facto 158

Holſatici quidam aetitae rariores deſcribuntur 220
Hordeum 201
Humulus *115
Hydnum *145
Hydrocele plerumque ſiniſtram ſeroti partem occupat *173. quomodo oriatur *187. ſeq. ſaepius comitatur ſarcocelen *189
Hydrocotyle 206. *229
Hydrophobia cum gangraena ſubitanea inteſtini ilei coniuncta 72. ſeq.
— ex morſu canis rabidi orta, ſanata 46
Hydropis pectoris certa vel incerta diagnoſis 289. ſola paracenteſi ad tempus curandus morbus 292
Hydro-ſarcocele vid. Sarco-hydrocele.
Hyoſcyamus 201. *230
Hyoſcyami ſeminum ob vaporem incautius ore hauſtum virilitas amiſſa et feliciter recuperata 293
— ſucco inſpiſſato hyſterica affectio ſanata 40
Hyoſeris *87. 230
Hypericum 202
Hypnum 212. *127
Hypochaeris 202. *80
Hyſterica affectio hyoſcyami ſucco inſpiſſato ſanata 40

## I.

Iaſione 202. *101
Ichthyologiae Hiſpanicae fragmenta 99
Ieiuni inteſtini mira complicatio, cum metaſtaſi dubia 273
Illecebrum *230
Ilei inteſtini gangraena ſubitanea, cum ſignis plane inſolitis 70
Impatiens *102
Imperatoria 206. *230
*Indianiſche Pokken* eſt nomen Belgicum luis Indicae 88
Indicae luis hiſtoria 87. ſeq. conf. Lues Indica.
Infans, conf. Foetus.
— Levretiana forcipe extractus 35
— monſtroſus 150
— ſemioſſeus in ovario ſiniſtro repertus 82
Infantis mox poſt partum fluxus menſtruus *280
— partus praeternaturalis, ob manum praeviam, congrua verſione abſolutus 33
Inguinis ſiniſtri tumor in infante ſemeſtri immanem puris foetidi copiam fundens 275
Inoculatio variolarum vid. Variolae.
Inſecti pupae innaſcitur clavaria militaris crocea 216
Inſitionem variolarum concernentes epiſtolae amoebaeae IX. *17. conf. Variolae.
Internarum partium morborum topicorum diagnoſis ſummis preſſa eſt difficultatibus 273
Inteſtini ieiuni mira complicatio, cum metaſtaſi dubia 273
— ilei gangraena ſubitanea, cum ſignis plane inſolitis 70

# INDEX.


Inula *95.230.231
Iris 202
Ifenacenſis agri ſtirpium ſynopſis methodica continuata *79
Islandicarum ſtirpium ſponte creſcentium enumeratio 203
Itineraria epiſtola D. *Ferd. Iac. Baieri* *1
Iuncus 199.206
Iungermannia 212.213.*131
Iuniperus 211.*116.231
Ixia *231

## K.

Koenigia 205

## L.

Lactuca *84
Lagoecia *231
Lagurus *231
Lapicidina Solenhofenſis deſcribitur *14
Lapidea, ſalina, terrea materia, poſt ſaepius iniecta enemata, nimiam ſalis communis copiam in ſe continentia, peranum excluſa 250.ſeq.
Lapidum cancrorum noxius effectus in viro *74
Lapſana 202.*86.231
Lapſus in regionem lumbarem dextram effecit ingens anevrysma ſpurium arteriae renalis 67
— matris gravidae per ſcalam retrorſum factus, cauſſa ſingularis deformationis faciei et capitis foetus octimeſtris 158
Laſerpitium *231.232
Lathyri ſpecies lutea 116
Lathyrus 202.209.*232
Lavandula *232
Lavatera *232
Laurus *232
Laxans electuarium pro ſubiectis ſicciosibus 10
Lemna *106
Leontodon 200.209.*81
Levretiana forcipe extractus foetus 35
Libanotis *Riv.* 109
Lichen 213.*133
Lignorum decoctum, mercurio ſublimato nuptum, eſt remedium abſtergens in ulceribus venereis 262
Liguſticum 206
Liguſtrum *233
Limoſella 208
*Linckii (Chriſt. Lud. Frid.)* Therapia ſcabiei epidemicae per diureſin *255
Linum 202.206.*233
Liquor abſtergens *Stoerkii* in ulceribus venereis 262
— fumans ex ſtanno et mercurio ſublimato paratus, eiusque ſingularia phaenomena 60
Liquoris nitri fixi inſignis uſus in ſcabie epidemica *274.279
— ad degendam vinorum mangoniſationem vicem gerit hepar ſulphuris 62
Lithoſpermum *233
Lochiorum ex ſuppreſſione phthiſis abdominalis orta curata *284
Lolium 201

Lonicera *233
Lotus 203.*233.234
*Ludovici* tinctura martis aquosa, externe applicata, sistebat haemorrhagiam uteri enormem 163
Lues Indica 87. variae eius denominationes 88. omnes fere nigritae eadem afficiuntur 88. Europaei raro ibid. diagnosis eiusdem ibid. prognosis 89. curatio 89.90
Lupinus varius 115
Lychnis 207.*234
Lycoperdon 215.*148
Lycopodium 211.*121.234
Lycopsis 202
Lysimachia 203.*234
— serpillifolia describitur 144
Lythrum 202.*234

## M.

*Machuelo*, piscis, describitur 99
Maculae caesiae totam corporis superficiem occupantes 253
Malva 201.*234
Mangonisationem vinorum detegentis liquoris vicem gerit hepar sulphuris 62
Manum post avulsam brachium sanatum 254
Marchantia 212.*131.235
Marmoris tabulati fissilis lapicidina Solenhofensis describitur *14
Marrubium *235
Martis tinctura Ludovici aquosa, externe applicata, sistebat haemorrhagiam uteri enormem 163
Mastupratio paralyseos insanabilis causa 2
Materia salina, terrea, lapidea, post saepius iniecta enemata, nimiam salis communis copiam in se continentia, per anum excreta 250. seq.
Matricaria 203. 209. *93
Medicago 199.*235
Melia *235
Melilotus Polonica 116
Melissa *235
Melittis *236
Mel rosarum, enemati admixtum, lethalia fere excitavit symptomata in virgine *74
Memoria *Büchneri* *299
— *Ginanni* *297
— *Trewii* *315
— *Werlhofii* *289
Mensium fluxus puellae vix in lucem editae *280
Menyanthes 205.*236
Mercurialis *115.236
Mercurii usus ad praecavendas variolas *40. 64. in iuvene frustraneus *40.41
Mercurius sublimatus et stannum dant liquorem fumantem, cuius singularia quaedam phaenomena describuntur 60
— — decocto lignorum nuptus, est remedium abstergens in ulceribus venereis 262
Mesenterii ponderosum et monstrosum steatoma *167.170
Mespilus *236
Metastasis materiae purulentae in infante dubia 276

Metho-

Methodus cremorem tartari ſolubilem reddendi 95
Mnium 212. *122
*Mochara*, piſcis, deſcribitur 100
Mola ſingularis, adnata, prolapſa, necans in vetula 270
Molae ſunt vel verae, vel ſpuriae 270
Momordica *236
Monſtroſus puer, cui alius imperfectus accretus 150
Monſtrum ovinum 154
Montia 205
Morborum partium internarum topicorum diagnoſis ſummis preſſa eſt difficultatibus 273
Morſuli antimoniales *Kunckelii* ſingularem edunt effectum in ulceribus malignis, ab acido fermentato excitatis 191
Moſchi virtus interna in delirio ex ſpasmis abdominalibus 259
— uſus in hydrophobia 48. 49
Motus muſcularis vitia 38. ſeq.
Mucor *149
Muliebribus ex ovis molae verae enaſcuntur 270
Muraena, piſcis, deſcribitur 104
Muſca e verme per nares excreto nata deſcribitur 278
Muſca vegetans Europaea deſcribitur 215
Muſcularis motus vitia 38. ſeq.
Muſeum *Düringianum Hilpoltſteinii* deſcribitur *3, ſeq.
Muſti, ſuper prunis bullientis, vapor noxius 196
Myoſotis 202. 205. *236
Myoſurus *236
Myriophyllum 210. *111
Myrtus *236

## N.

Nardus 204
Nare in ſiniſtra hoſpitans vermis excitabat hemicraniam rebellem et perquam acerbam 187. 278
Narium haemorrhagia primis variolarum diebus ſalutaris 175
Naſturtium Auſtriacum *Crantz.* 113
Nerium *236
Nitri fixi liquoris inſignis uſus in ſcabie epidemica *274. 279

## O.

Obſervationum, ſarco-hydroceles rarae magnitudinis hiſtorias exhibentium, triga *159
Obſtructio alvi et ſcybala indurata ſaepius ſunt cauſſa haemorrhoidum coecarum et fluentium 9
— — pertinaciſſima plurium menſium, et confluxus ſymptomatum in una aegrota 245
Ocymum *237
Oedematoſus pedum tumor chronicus, minus tamen noxius 49
Oeſophagi paralyſis poſt uſum pulveris radicis ialappae 3
— — a refrigerio aeſtatis veſpertino orta 4
— — in hectico 4
Olea *237

Olei deſtillati chamaemeli coloris diverſitas, unde? 63
Onania paralyſeos inſanabilis cauſſa 2
Ononis 202. *237
Onopordon *90
Ophiogloſſum 211. *119
Ophrys 210. *104
Opii uſus in variolis noxius 181
Orchis 210. *102. 237
Origanum *237. 238
Ornithopus *238
Orobus 201
Osmunda 211. *119
Othonna *100
Ovario ſiniſtro incluſus foetus ſemioſſeus 82
Ovis ex muliebribus enaſcuntur molae verae 270
Ovis monſtroſus 154

## P.

Palatinatus ſuperioris gemmae indigenae, minerae et ſalia enumerantur *6
Palatini veli et faucium ulcera venerea cicuta ſanata 261
Palpebrae ſuperioris ſiniſtrae paralyſis et hemicrania, cum catarrho ſuffocativo, curatae, et hinc ſubſequente coryza per 4. menſes obſtruente 167
Papaver 202. 208. *238
Paralyſin febris intermittens non ſemper tollit 6
Paralyſis a terrore orta 126
Paralyſis oeſophagi poſt uſum pulveris radicis ialappae 3
— — a refrigerio aeſtatis veſpertino orta 4
— — in hectico 4
— palpebrae ſuperioris ſiniſtrae et hemicrania, cum catarrho ſuffocativo, curatae, et hinc ſubſequente coryza per 4. menſes obſtruente 167
Paralytici non ſanati hiſtoria 1
Paralytico electricitatis ictus incaſſum adhibiti 8
Paralyticum brachium mediante electricitate perſanatum 126. ſeq.
Paris 207
Parnaſſia 206
Partus forcipe terminatus 35
— gemellorum, quorum prior facillime, alter in ſitu praeternaturali, vi dolorum tamen, excluſus eſt 34
— praeternaturalis, ob manum praeviam, congrua verſione abſolutus 33
Paſſerina *238
Paſſo hyſterica ſucco hyoſcyami inſpiſſato ſanata 40
Paſtoria burſa minima 114
Pectoris hydropis certa vel incerta diagnoſis 239
Pedicularis 208
Pedum tumor oedematoſus chronicus, minus tamen noxius 49
Perca, *Vaila* Hiſpanorum, piſcis, deſcribitur 102

Perca obſcura, aculeata, ringens, dudia, piſces, deſcribuntur 103
Peruviani corticis vires multis in morbis valde dubiae 15. imo noxiae ib.
— — uſus in hydrophobia 48. 49
Peruvianus cortex debellabat aſthma periodicum ſiccum 37
— — ſingularis eſt virtutis in cohibendo ſphacelo 243
Peucedanum *239
Peylavienſis dyſenteriae 1759. epidemicae ſynopſis 14. ſeq.
— febris tertianae nothae 1761. epidemice graſſantis ſchema 16. 18. ſeq.
Peziza 215. *147
Phaenomena quaedam ſingularia liquoris fumantis ex ſtanno et mercurio ſublimato parati 60
Phalaris bulboſa 105
Phallus *145
Phaſcum 212. *121
Phaſeolus trilobatus deſcribitur 132
Phillyrea *239
Phleum 202
Phlomis *239
Phoenix *239
Phragmites, planta, botanice deſcribitur 94
Phthiſis abdominalis, ex ſuppreſſione lochiorum orta, curata *284. ſeq.
Phyſiotechnotameion *Düringianum Hilpoltſteinii* deſcribitur *3. ſeq.
Picris *81
Pimpinella *239
Pinguicola 203
Pinus *112. 239
Piſces quidam, in Hiſpania obvii deſcribuntur 99. ſeq.
Piſcialus, piſcis, deſcribitur 103
Piſtachia *240
Piſum 209. *239
Plantae minus cognitae, aut novae illuſtratae 132. 146. ſcil. Phaſeolus trilobatus 132. Aeſchynomene aculeata 134. Cleome viridiflora 136. Saponaria graeca 138. Gypſophila laricina 138. Arenaria gypſophiloides 139. Arenaria tetraquetra 140. Galium graecum 142. Staehelina fruticoſa 142. Lyſimachia ſerpillifolia 144
— vi antiſeptica gaudentes ſunt et febrifugae 269
Plantago 200. 205. *240
Plantarum agri Iſenacenſis ſynopſis methodica continuata *79
— genera nova, aut accuratius obſervata, earumque ſpecies 93
— in Islandia ſponte creſcentium enumeratio 203
— terram, vegetabilibus deſtitutam, intra anni ſpatium occupantium, enumeratio 198
Plantas circa quasdam ſingularia aliqua notata 104. ſcil. circa Atriplicem haſtatam et patulam ib. Amaranthum graecizantem ibid. Vrticam foliis profunde laciniatis, ſemine lini 105. Gramen foliis junceis oblongis, radice alba 105. Phalaridem bulboſam 105. Argemonen flore albo, ſaepe tripetala 106.

106. Chriſtophorianam Americanam proceriorem et longius ſpicatam 107. Reſedam Phytevm. *Linn.* 107. Clematidem coeruleam Pannonicam 107. Potentillam 108. Ciſtum marifolium 108. Sedum foliis teretibus, caule folioſo umbellato humillimo 108. Geranium petraeum, cicutae folio, radice craſſa 108. Arenariam mediam ib. Seſeli foliis linearibus triplicato-pinnatis, caule vaginoſo ibid. Seſeli pimpinelloides 109. Libanotidem *Riv.* ibid. Cornum ſylveſtrem fructu albo *Gmel.* 110. Campanulam barbatam ib. Gentianam foliis amplexicaulibus, floris fauce barbata *Hall.* 111. Convolvulum maiorem album ibid. Verbaſcum floribus aggregatis, foliis rugoſis glabris ibid. Naſturtium Auſtriacum *Crantz.* 113. Cochleariam foliis caulinis cordato-ſagittatis amplexicaulibus ibid. Paſtoriam burſam minimam 114. Cardaminen belidifoliam ibid. Arabidem foliis ovatis, vix dentatis, ſcabris ad terram confertis ibid. Coronillam coronatam 115. Lupinum varium ibid. Melilotum Polonicam 116. Geniſtam Sibiricam ibid. Lathyri ſpeciem luteam ibid. Viciam Niſſolianam et Benghalenſem ibid. Chelonen acadienſem flore albo 117. Scutellariam alpinam et lupulinam ibid. Ballotam flore albo ibid. Clinopodium perenne pulegii odore, maioranae folio, Bataviſ-

num ibid. Bidentem bipinnatam 118. Anthemidem millefoliam 118

Pleuriticus dolor cum variolis coniunctus 176

Pleuromertes Solea eſt Hiſpanorum Lengua 103

Plumae pſittaci electricitas, et circa eam notata quaedam 76

Plumarum aduſtarum fumo fere ſuffocata puella 8. annorum, per venaeſectionem morti erepta 155

— — — ſuffocati pueri ſectio anatomica 157

Poa 201. 204

Polygala 200. 209 *241

Polygonum 201. 207

Polypodium 211. *119

Polypoſo-ſcirrhoſum concrementum, in et extra V. P. coalitum, graviſſimorum ſymptomatum, per 32. annos ſe invicem excipientium, cauſſa 52

Polytrichum 211. *122

Populus *115

Potamogeton 205

Potentilla 108. 199. 208

Poterium *111

Potiuncula analeptica aeger morti proximus reſtitutus *282

Prenanthes *84

Primula *241

Procidentia vaginae uteri curata 41

Prunella 200. 208

Pſittaci plumae electricitas, et circa eam notata quaedam 76

Pteris 201. *121

Puel-

Puella aliquot dierum menſtruata *280
— 8. annorum a fumo plumarum aduſtarum fere ſuffocata, per venaeſectionem morti erepta 155
Puer monſtroſus 150
Pueri a fumo plumarum aduſtarum ſuffocati ſectio anatomica 157
— cutis ſanguinem ſtillans ſcorbuticum 193
— ex veſica calculi 58. una vice extracti 148
Pulmo ſiniſter puellae femeſtris recondebat ſaccum immanem pure ſpiſſo et albido repletum 276
Pulmonaria 205. *241
Pulvis antiſpasmodicus albus 10
Punica *241
Pupae inſecti innaſcitur clavaria militaris crocea 216
*Peiperi (Henr. Guil.)* Diſſert. de cortice hippocaſtani, citatur 265
Pure ſpiſſo et albido repletus ſaccus in pulmone ſiniſtro puellae femeſtris repertus 276
Puris immanis copia ex tumore inguinis ſiniſtri puellae femeſtris fluens 275
Purulentae materiae metaſtaſis in infante dubia 276
Pyrola 207
Pyrus *241

## Q.

Quercus *112. 241

## R.

Rabidi canis ex morſu hydrophobia orta, curata 46
Raia, Hiſpanorum *Machuelo*, piſcis, deſcribitur 99
— rhombea, piſcis, deſcribitur 99
Ranunculus 200. 208
Renalis arteriae dextrae anevrysma ingens ſpurium, poſt lapſum 67
— ſabuli et cholelithorum analogia 244
Reſeda Phytevm. *Linn.* 107
Rhamnus *241. 242
Rhinanthus 208
Rhodiola 211
Riccia 212
Ricinus *242
*Rontalli*, Comitis, et *Trilleri* cum *Burggravio* epiſtolae amoebaeae de variolarum inſitione *17
Roſarum mel, enemati admixtum, lethalia fere excitavit ſymptomata in virgine *74
Rosmarinus *242
Rubia *242
*Rubio*, piſcis, deſcribitur 102
Rubus 202. 208
Rumex 200. 206. *242
Runcina, planta, botanice deſcribitur 94
Ruta *242

## S.

Sabuli renalis et cholelithorum analogia 244

Sagina 205
Saginia 200
Sagittaria *243
Sal commune in nimia quantitate enematibus additum peſſimos produxit effectus 246. 247
— merum per ſudorem excretum 247
Salina, terrea, lapidea materia, poſt ſaepius injecta enemata, nimiam ſalis communis copiam in ſe continentia, per anum excluſa 250. ſeq.
Salis ammoniaci ſpiritus uſus internus noxius potius, quam ſalutaris 50
— corticis hippocaſtani, methodo Garrayana parati, virtus febrifuga 264. et antiſeptica 267
Salix 210. 211. *113
Salſola *243
Salvia *243
Sambucus *244
Sanguifera vaſa, poſt avulſam a brachio manum, nullum plorabant ſanguinem 255. 258
Sanguinis fluxus enormis ex utero feliciter ſanatus 162
— — ex genitalibus puellae vix in lucem editae *280
— ſtillicidium ſcorbuticum ex ſuperficie corporis 193
Sanguiſorba 205
Sanicula *244
Saponaria *244
— graeca deſcribitur 138
Sarcocele in teſte ſiniſtro frequentius occurrit, quam in dextro *173. ſeq. *189. ſeq. non eſt ſarcoma *175. ſeq. ſed ſcirrhus teſticuli *177. oritur a nimia humorum congeſtione ab obſtructis viſceribus in vaſa genitalia coactu *178. et inflammatione teſtis ipſa *177. 182. ſeq. quod autorum conſenſu confirmatur *185 diſſentientium autorum opinio refutatur *186
Sarco-hydroceles rarae magnitudinis hiſtorias exhibentes obſervationes tres *162. ſeq.
Satureia *244
Satyrium 210. *104
*Saula*, piſcis, deſcribitur 100
Saxifraga 200. 207. *244
Scabiei epidemicae definitio *262. diviſio *263. ſigna *264. cauſſae *264. ſeq. prognoſis *271. medendi methodus *271. 276. ſeq. per diuretica inprimis liquorem nitri fixi *274
— — therapia per diuretin *255
Scabioſa 202. 205. *244
Scirpus 204. *244
Scirrhoſo-polypoſum concrementum, in et extra V. P. coalitum, graviſſimorum ſymptomatum, per 32. annos ſe invicem excipientium, cauſſa 52
Scleranthus 200. 207. *245
Scomber, piſcis, deſcribitur 101. 102
Scorbuticum ſanguinis ſtillicidium ex ſuperficie corporis 193
Scorpaena, piſcis, deſcribitur 102
Scorpiurus *245
Scorzonera *83. 245

Scro-

Scrophularia *245
Scutellaria 202
— alpina et lupulina 117
Scybala indurata et alvi obſtructio ſaepius ſunt cauſſa haemorrhoidum coecarum et fluentium 9
Sectio anatomica pueri a fumo plumarum aduſtarum ſuffocati 157
Sedum 207
— foliis teretibus, caule folioſo umbellato humillimo 108
Selinum 202
Seminum hyoſcyami ob vaporem incautius ore hauſtum virilitas amiſſa et feliciter recuperata 293
Semioſſeus foetus in ovario ſiniſtro repertus 82
Senecio 199. 209. *96. 245. 246
Serapias *105
Serpiginoſa ulcera, ex nimia ſalis communis copia enematibus addita, in tota corporis ſuperficie oriebantur 247
Serratula 209. *90
Seſamum *246
Seſeli *246
— foliis linearibus triplicato-pinnatis, caule vaginoſo 108
— pimpinelloides 109
Sherardia *246
Sibbaldia 206
Sideritis *246
Silene *246
Sinus frontalis eſt ſedes vermium per nares excretorum 285. quomodo ibi generentur 287
Siſymbrium 209. *246. 247
Smilax *247
Smyrnium *247
Solanum 202
Solenhofenſis lapicidina deſcribitur *14
Solidago *96
Solubilem reddendi cremorem tartari methodus 95. ſeq.
Sonchus 202. *82. 247
Sorbus 208
Soterius fons prope Graefenbergam nuper detectus *21
Sparganium 210. *110
Sparus, *Mochara* Hiſpanorum, piſcis deſcribitur 100
— *Savla* Hiſpanorum, piſcis, deſcribitur 100
— lineatus, piſcis, deſcribitur 100
Spartium *247
Spasmis ex abdominalibus ortum delirium, moſcho interne dato ſublatum 259
Species generum plantarum novorum, aut accuratius obſervatorum 93
Spergula 202. 207
Spermacoce capitata deſcripta et delineata 146
Sphacelus a cauſa interna exortus ſanatus 226. ſeq.
— e vi externa natus curatus 231. ſeq.
Sphagnum 211. *121
Spiraea 202. 208
Spiritus ſalis ammoniaci uſus internus noxius potius, quam ſalutaris 50
Splachnum 211

Squalus, piſcis, deſcribitur 100
Stachys 202. *248
Staehelina fruticoſa deſcribitur 142
Stannum et mercurius ſublimatus dant liquorem fumantem, cuius ſingularia quaedam phaenomena deſcribuntur 60
Statice 206. *248
Steatoma ponderoſum et monſtroſum in meſenterio repertum *167. 170
Stellaria 207
Stillicidium ſanguinis ſcorbuticum ex ſuperficie corporis 193
Stirpes minus cognitae, aut novae illuſtratae 132. 146
Stirpium agri Iſenacenſis ſynopſis methodica continuata *79
— in Islandia ſponte creſcentium enumeratio 203
*Stoerkii* abſtergens remedium in ulceribus venereis 262
*Stolle (Georg. Balth.)* Triga obſervationum ſarco-hydroceles rarae magnitudinis hiſtorias exhibentium *159
Succo hyoſcyami inſpiſſato hyſterica affectio ſanata 40
Sudor largus cito ſuppreſſus cauſſa catarrhi ſuffocativi 168
Sudore, poſt ſaepius applicata enemata nimia ſalis communis copia impraegnata, merus ſal eiiciebatur 247
Suffocata fere a fumo plumarum aduſtarum puella 8. annorum, per venaeſectionem morti erepta 155
Suffocati a fumo plumarum aduſtarum pueri ſectio anatomica 157
Sulphuris hepar fluidum vices gerit atramenti ſympathetici 62
Sulphuris hepar vicem gerit liquoris ad detegendam vinorum mangoniſationem 62
Swertia 206
Sympathetici atramenti vices gerit hepar ſulphuris fluidum 62
Symphytum *248
Synopſis methodica ſtirpium agri Iſenacenſis continuata *79

## T.

Tamarix *248
Tamus *248
Tanacetum *92
Tartari cremorem ſolubilem reddendi methodus 95. ſeq.
Terra, vegetabilibus deſtituta, quas intra anni ſpatium protulerit plantas 198
Terrea, ſalina, lapidea materia, poſt ſaepius iniecta enemata, nimiam ſalis communis copiam in ſe continentia, per anum excluſa 250. ſeq.
Terror producebat diras convulſiones 118. ſeq.
— — paralyſin brachii 126
Teucrium *248. 249
Thalictrum 208
Therapia ſcabiei epidemicae per diureſin *255
Thlaſpi 200. 209. *249
Thymus 208. *249
Tilia praegrandis Caſpergenſis prope oppidulum Graefenberg *21
Tillaea 205
Tinctura martis Ludovici aquoſa, ex-

externe applicata, sistebat haemorrhagiam uteri enormem 163
Tophaceum concretum in ventriculo equi repertum, ingentis magnitudinis *16
Topicorum partium internarum morborum diagnosis summis pressa est difficultatibus 273
Tordylium 203. *250
Trachinus Trigloides, piscis, describitur 102
Tragopogon *81. 250
Trapa *250
Tremella 214. *138
*Trewii (Christ. Iac.)* Memoria *315
Tribulus *250
Trifolium 200. 209. *250. 251
Triga observationum sarco-hydroceles rarae magnitudinis historias exhibentium *159
Trigla, Hispanorum *Chabrontera*, piscis, describitur 101
Triglochin 206
*Trilleri* et Comitis *Roncalli* cum *Burggravio* epistolae amoebaeae de variolarum insitione *17
Triticum 205
Tubipora *251
Tumor inguinis sinistri in infante semestri immanem puris foetidi copiam fundens 275
— pedum oedematosus chronicus, minus tamen noxius 49
— ventris tympaniticus a compressione externa ortus 64
Tunicae arteriarum in aneurysmate non redduntur crassiores 30
Tussilago 199. *97
Tympaniticus ventris tumor a compressione externa ortus 64
Typha *110

## V.

Vaccinium 206. 207. *252
Vagina ex uterina exitum molientes haemorrhoides 45
Vaginae uteri procidentia curata 41
*Vaila*, piscis, describitur 102
Vaillantia *116
Valantia *252
Valeriana 204. *252
*Valle (Felic.)* Flora Corsicae *205
Vapor musti super prunis bullientis noxius 196
Vapore seminum hyoscyami ore incautius hausto virilitas amissa et feliciter recuperata 293
Variolae sunt vel verae, vel lymphaticae, vel spuriae *19. verae hominem haud bis vel pluries aggrediuntur *19. 22. neque per insitionem iterum excitari possunt *22. non omnes homines iisdem sunt obnoxii *21. tum inprimis contagium earum viget, cum iam suppuravere *22. per litteras communicari possunt *23. pus earum post plures menses adhuc contagiosum est *23. benignitas vel malignitas variolarum non a contagii, sed a fomitis qualitate et quantitate depen-

det *23. Groenlandis usque ad annum 1733. ignotae *33. nec priscis Medicis cognitae *33. seq. ab Arabibus primum accurate descriptae *37. endemium easdem morbum fuisse in Aegypti aut Arabiae quadam provincia videtur *39. praeservationes a variolis variae, sed frustra, tentatae *40. per insitionem excitatae longe securius naturalibus decurrunt *41. variae insitionis methodi describuntur *41. seq. praeparatio corporis ante insitionem *43. contra insitionem argumenta *51. seq. et ad illa responsiones *59. seq.

Variolarum insitionem concernentes epistolae amoebaeae IX. *17

— quae Vinariae a mense Iulio 1767. usque ad finem Februarii 1768. epidemice grassabantur, historia 172

Variolas spurias inter et veras discrimen 173

Varioloſum contagium, quid? *19

Varioloſus fomes, quid? *19. si semel in homine destructus, numquam hic variolis iterum obnoxius erit, *ibid.* *22. ubi haereat, incertum *40. per insitionem opportune destruitur *41

Vasa sanguifera, post avulsam a brachio manum, nullum plorabant sanguinem 255. 258

Vegetans musca Europaea describitur 215

Veli palatini et faucium ulcera venerea cicuta sanata 261

Venae et arteriae, post avulsam a brachio manum, nullum plorabant sanguinem 255. 258

— portae polypoſo-scirrhoſum concrementum graviſſimorum symptomatum, per 32. annos se invicem excipientium, causſa 52

Venaesectionis efficacia in puella 8. annorum, a fumo plumarum adustarum fere suffocata 155

— saepius iteratae usus in sananando anevrysmate 23. seq.

Venerea faucium et veli palatini ulcera cicuta sanata 261

Ventriculus equi continebat tophaceum concretum ingentis magnitudinis *16

Ventris tumor tympaniticus a compressione externa 64

Veratrum *252. 253

Verbascum 201. *253

— floribus aggregatis, foliis rugoſis glabris 111

Verbena *253

Vermes per nares excreti 277

Vermis, in nare sinistra hoſpitans, excitabat hemicraniam rebellem et perquam acerbam 187. 278

Vermium per nares excretorum varia recensentur exempla 280. seq.

— — sedes est sinus frontalis 285. eorum ortus unde? 287

Veronica 199. 203. *253

Vesica urinaria pueri continebat 58. cal-

calculos, qui una vice feliciter extrahebantur 148
Veſiculae fellis calculorum cum ſabulo renali analogia 244
Vetulae mola ſingularis, adnata, prolapſa, necans 270
Vicia 209. 201. *253
– Niſſoliana et Benghalenſis. 116
Vinariae anno 1767. et 1768. epidemice graſſatarum variolarum hiſtoria 172
Vinea *254
Vinorum mangoniſationem detegentis liquoris vicem gerit hepar ſulphuris 62
Viola 200. 210. *101
Viridis feminae aegrotantis urina 253
Virilitas, ob ſeminum hyoſcyami vaporem incautius ore hauſtum, amiſſa et feliciter recuperata 293
Viſcum *115
Vitex *254
Vitia muſcularis motus 38. ſeq.
Vlcera faucium et veli palatini venerea cicuta curata 261
– ſerpiginoſa, ex nimia ſalis communis copia enematibus addita, in tota corporis ſuperficie oriebantur 247
Vlceribus in malignis, ab acido fermentato excitatis, antimonium crudum ſingularis eſt efficaciae 191
Vmbilicalis funiculus diſruptus nec deligatus infantibus recens natis non facile inducit mortem 258
Vrina feminae aegrotantis viridis 253
Vrinaria veſica pueri continebat 58. calculos, una vice feliciter extractos 148
Vrtica *251
– foliis profunde laciniatis, ſemine lini 105
Vteri ex vagina exitum molientes haemorrhoides 45
– haemorrhagia enormis feliciter ſanata 162
– mola ſingularis, adnata, prolapſa necans in vetula 270
– vaginae procidentia curata 41
Vulnerum abſceſſuumque rara commendatur deligatio 14

## W.

*Werlhofii (Paul. Gottl.)* Memoria *289

## X.

Xiphias, piſcis, deſcribitur 102

## Y.

*Yaws*, anglicum nomen luis Indicae 88

## Z.

Zannichellia 106

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY

Fig. 1.

ad Observ. II. pag. 32.

Fig. 2.

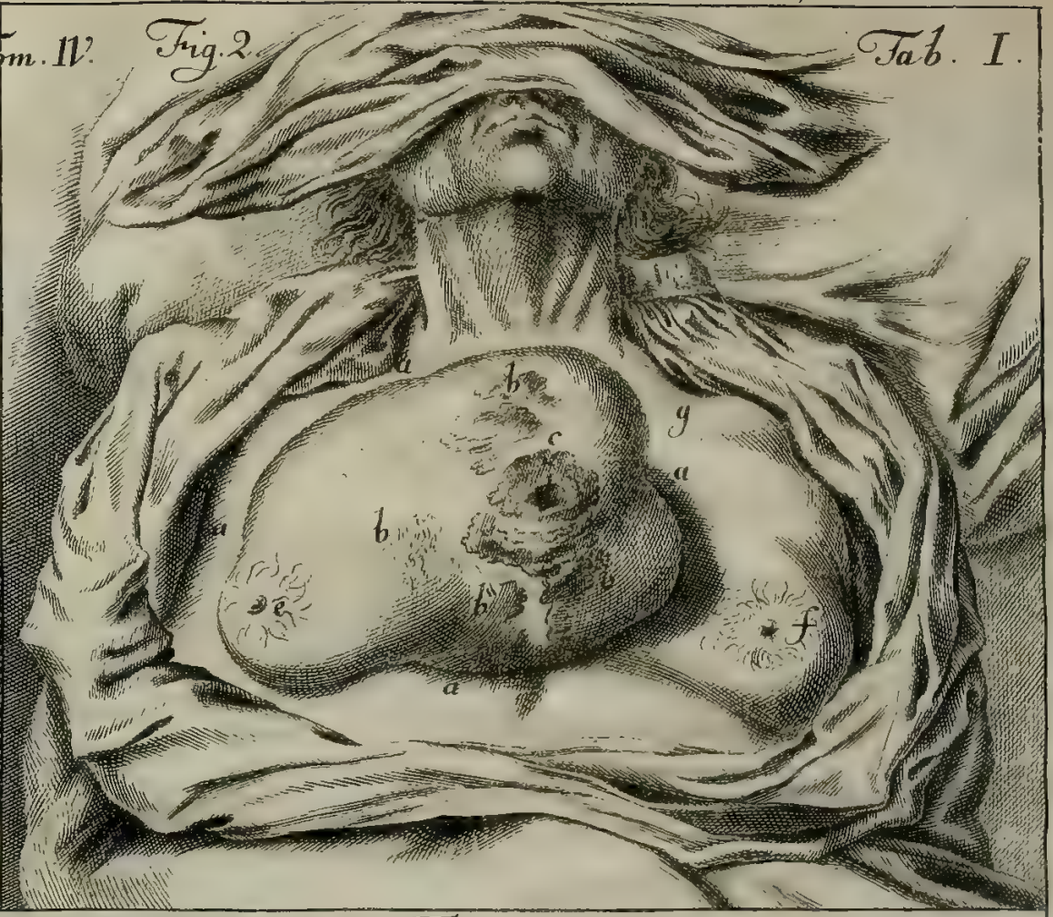


ad Observ. XIV. pag. 59.

Fig. 3.

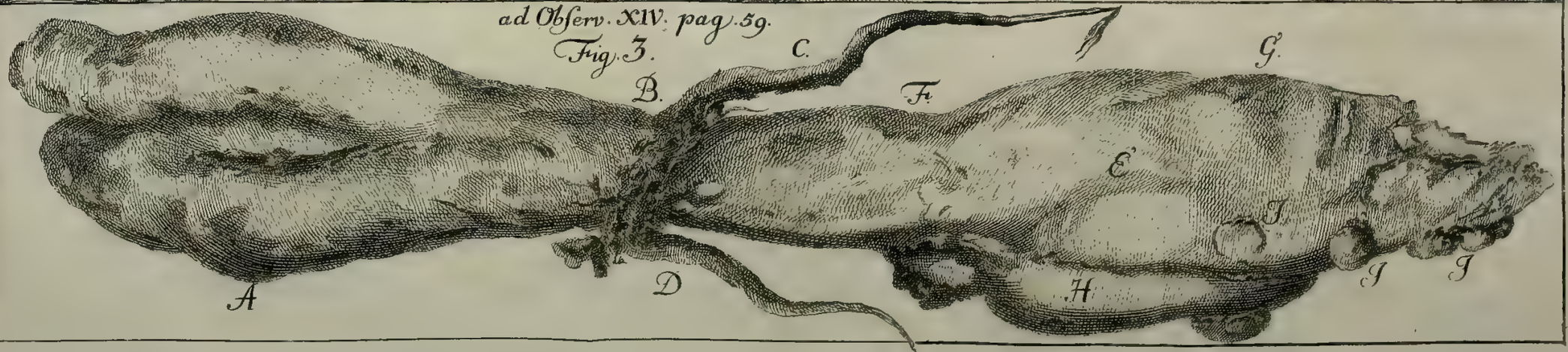

Fig. 1.

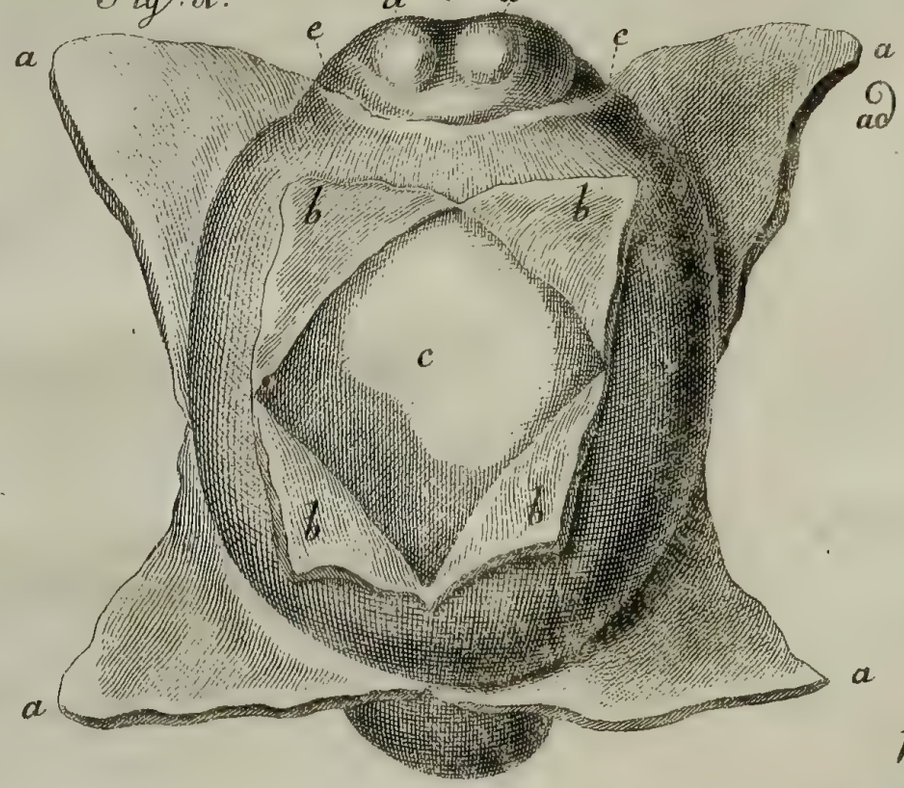


ad Observ. XXII. pag. 86.

Fig. 3.

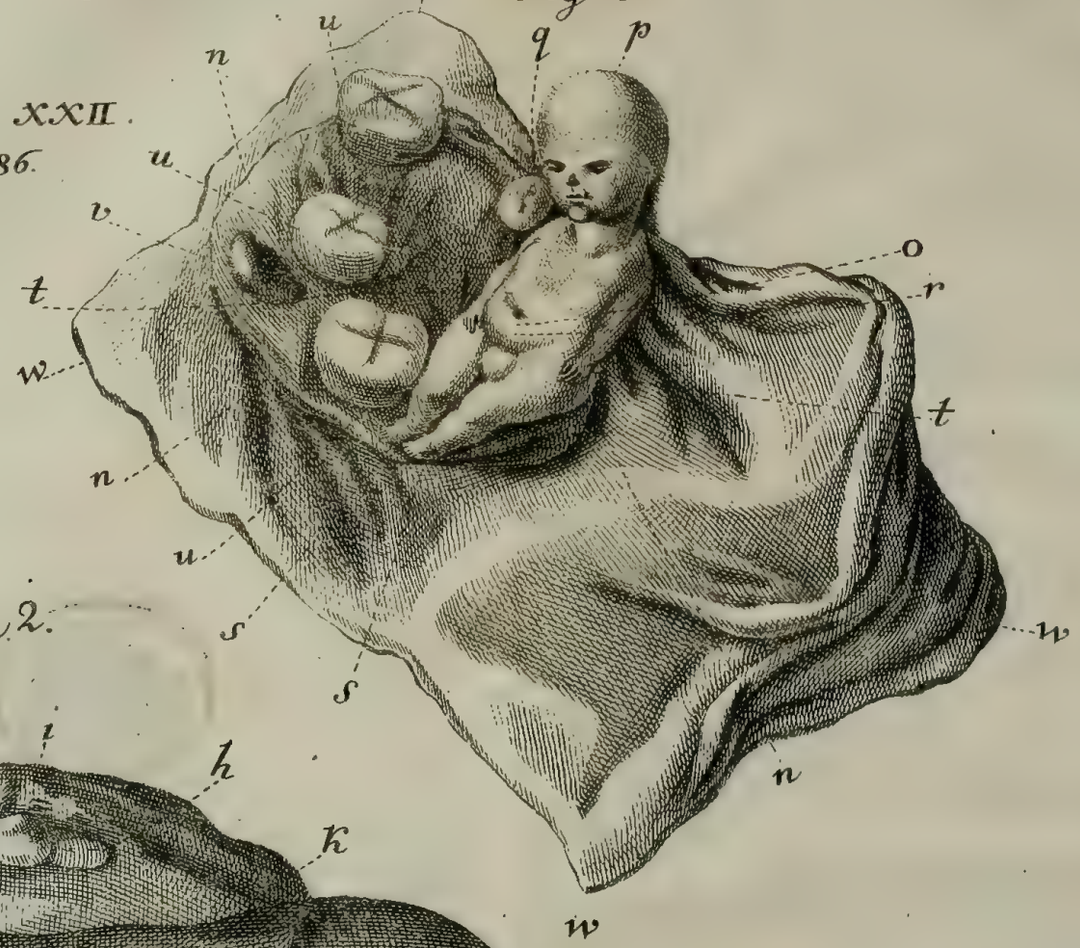


Fig. 2.

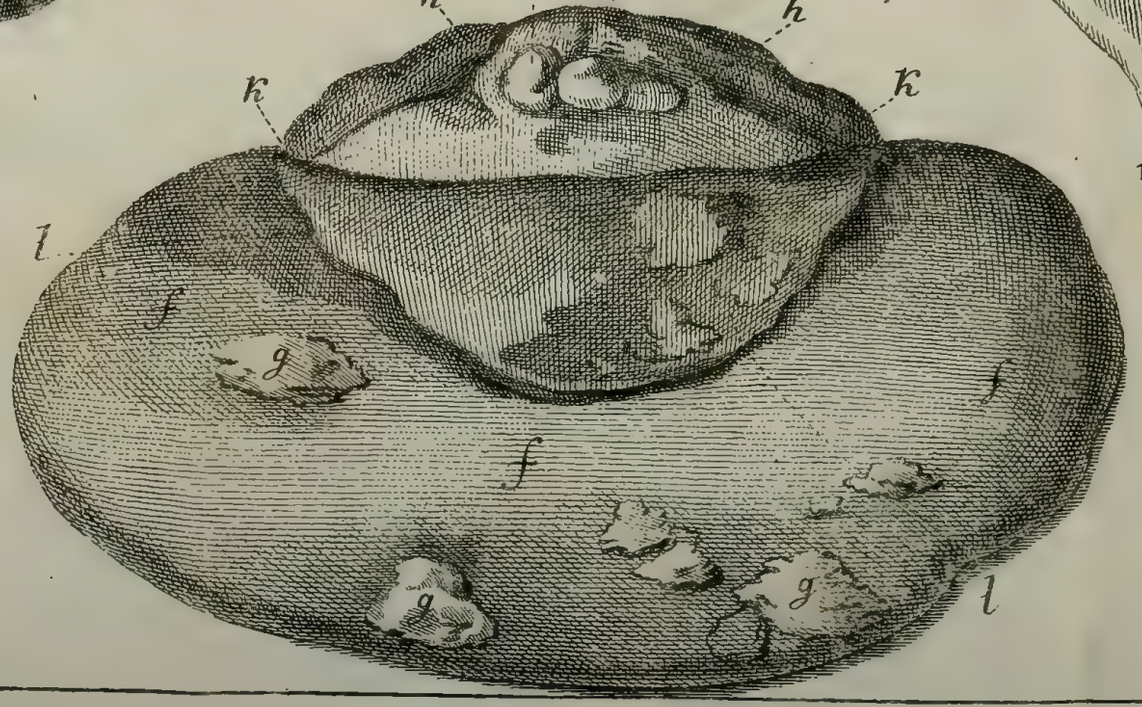

ad Obser. XXX. pag. 137.

Cleome viridiflora.

ad Obser. XXX. pag. 134.

Fig. I.

Fig. II.

Phaseolus trilobatus.

ad Observ. XXXI. pag. 147.

Fig. 3.

ad Observ. XXX. pag. 136.

Fig. A.

Aeschyomene aculeata.

ad Observ. XXX. pag. 138.

Fig. 2.

Saponaria graeca.

Fig. 1.

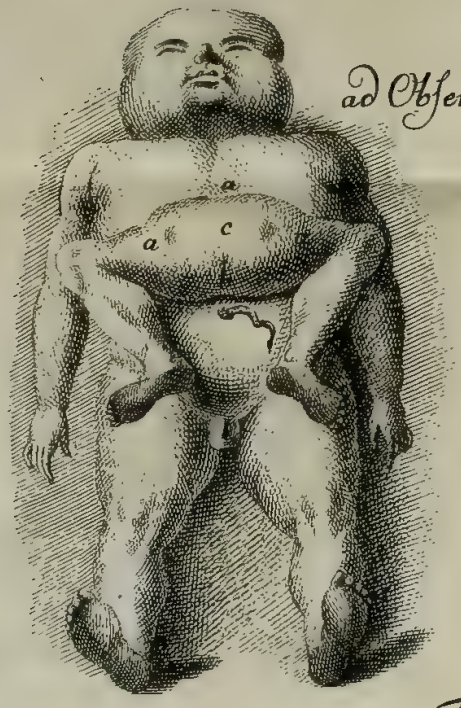


ad Observ. XXXIII. pag. 153.

Fig 2.

Fig. 3.

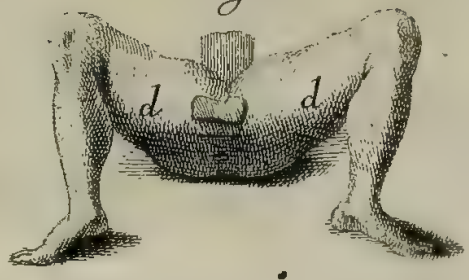


Fig. 4.

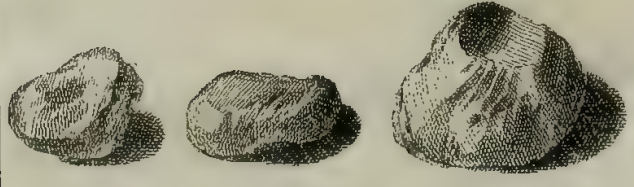

ad Observ. XXXII. pag. 149.

Fig. 5.

Fig. 6.

ad Observ. XXXV. pag. 160.

Fig. 7.

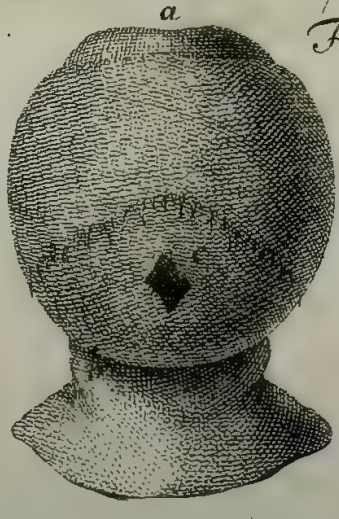

Fig. 1

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

ad Observ. XLIX pag. 244.

Fig. 2. Fig. 1.

a

Fig. 5. ad Observ. XLV. pag. 219. Fig. 6.

Fig. 8. ad Observ. XLVI. pag. 220

Fig. 7.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 9.

Fig. 1. Fig. 2 Fig. 3. Fig. 4.

ad Observ. LVII. pag. 278.

Fig. 10. Fig. 5.

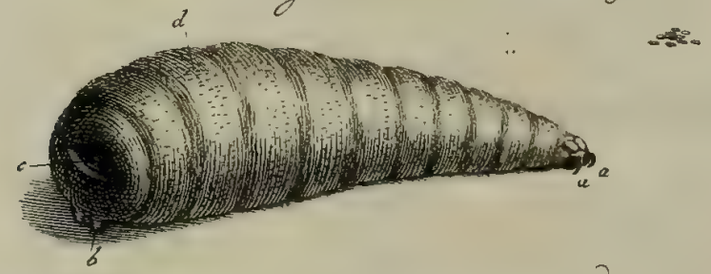


Fig. 12.

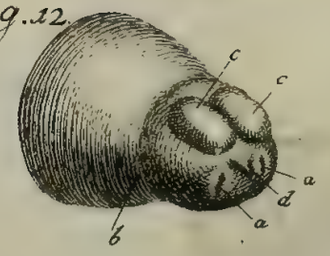


Fig. 11.

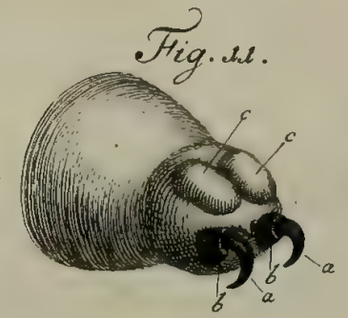


Fig. 7.

Fig. 6.

Fig. 9.

Fig. 8.